T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ORTAÇAĞ TARİHİ ANABİLİM DALI

“GEÇMİŞ YILLARIN HİKÂYESİ” (POVEST VREMENNIH LET) ADLI KRONİĞİN TAHLİLİ VE TENKİTLİ TERCÜMESİ

Doktora Tezi

Ahmet ULUSAN

Ankara-2016

T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ORTAÇAĞ TARİHİ ANABİLİM DALI

"GEÇMİŞ YILLARIN HİKÂYESİ" (POVEST VREMENNIH LET) ADLI KRONİĞİN TAHLİLİ VE TENKİTLİ TERCÜMESİ

Doktora Tezi

Ahmet ULUSAN

Tez Danışmanı

Doç.Dr.Hatice ORUÇ

Ankara-2016

T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ORTAÇAĞ TARİHİ ANABİLİM DALI

"GEÇMİŞ YILLARIN HİKÂYESİ" (POVEST VREMENNIH LET)

ADLI KRONİĞİN TAHLİLİ VE TENKİTLİ TERCÜMESİ

Doktora Tezi

Tez Danışmanı: Doç.Dr.Hatice ORUÇ

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı İmzası

....

....

....

....

....

....

Tez Sınavı Tarihi .....

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.(……/……/200…)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Adı ve Soyadı

……

İmzası

……

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR III

KISALTMALAR VII

GİRİŞ 1

1. DOĞU AVRUPA'DA TÜRKLER, SLAVLAR VE İSKANDİNAVLAR 1
2. KİEV RUS' DÖNEMİNDE RUS TARİH YAZIMI 11

2.1.TERCÜME ESERLER 12

2.2. YERLİ ESERLER 27

1.BÖLÜM

1.2 RUS YILLIKLARI VE GYH 56

1.3 GYH'NİN NÜSHALARI 70

1.4 GYH'NİN KAYNAKLARI 90

1.5 GYH'NİN MUHTEVİYATI VE KRONOLOJİSİ 98

2.BÖLÜM

1. TERCÜME METNİ 116

SONUÇ 461

KAYNAKLAR 467

ÖZET 489

ABSTRACT 490

EK 1 GYH'DEKİ RUS KNEZLERİ 491

EK 2 HARİTALAR 492

EK 3 RESİMLER 500

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

IX. yüzyıldan itibaren Doğu Avrupa tarihinin başlıca kaynaklarından biri olan Geçmiş Yılların Hikâyesi (bundan sonra GYH) çağdaşı diğer eserlere göre üzerinde çok sayıda analiz yapılıp tenkide tabi tutulmuştur. Şüphesiz bu hem eserin barındırdığı parçaların tarihçiler için öneminden hem de güvenilirliği hakkında kuşkulardan kaynaklanıyordu. Özellikle Rusça literatürde kronik üzerine sayısız eser kaleme alındı, ancak bunların çok azı Türkçe veya pek çok kişinin aşina olduğu batı dillerine tercüme edildi. Son derece tartışmalı bir içeriğe sahip kronik XIX. yüzyıldan beri batı dillerine yorum içermeyen sadece tercüme şeklinde aktarılmıştı. Ancak XX. ikinci yarısından itibaren tezimizin hem ilk bölümünde hem de tercüme dipnotlarında bahsedeceğimiz üzere birçok eser yayımlanmaya başladı. Rusça eserlerin sayıca çokluğuna rağmen kroniği dünyaya duyuran ve batılı dillerde çokça alıntı yapılan GYH'nin İngilizce tercümesi S. H. Cross ve O. P. Sherbowitz-Wetzor'ın eseri *Russian Primary Chronicle*'dır. Ne kadar önemli olursa olsun eser hemen herkesin bildiği dillere tercüme edilmedikçe layık olduğu değeri görmeyebilir.

2007 yılında yayımlanan Mualla Uydu Yücel'in *İlk Rus Yıllıklarına Göre Türkler* adlı eseri GYH'nin ilk kısımları ile Türklerle ilgili parçalarını içeriyordu. Doğu Avrupa'daki Türk kavimleri üzerine yapılan sonraki bazı araştırmalarda bu eserin içeriğinden çokça faydalanılmış olması kroniğin tarihçiler için önemli bir eser olduğunu gösterdiği kadar bir bütün olarak ele alınması ve daha ayrıntılı bir şekilde tahlil ve tenkide tabi tutulmasının gerekliliğini de gösterdi. Bu bağlamda birinci

bölümdeki yorumların ve tercüme metnindeki dipnotların araştırmacılar için yararlı olacağını umuyorum.

Çalışmamıza başladığımızda karşımıza çıkan ilk metinler GYH'yi muhtevasında barındıran, birinci bölümde ayrıntılarıyla bahsedeceğimiz, PSRL külliyatındaki ilgili yıllıklardı. Yıllıkların matbu olmasına aldırmaksızın yaptığımız ilk tercüme girişimini kroniğin batı dillerine çevrilmiş diğer eserlerle kontrol ederek yapınca metinler arasındaki birçok tezat dikkatimizi çekti. Biraz geç olsa da XIX. yüzyıldan itibaren PSRL'deki yıllıkların matbu hale getirilme sürecinde her bir yıllığın editörünün yıllıktaki eksikleri diğer bir yıllıktaki malumatla doldurduğu, dolayısıyla matbu Rusça yıllıkların kroniği barındıran kısımlarının elyazması saf halini yansıtmadıklarını gördük. Elyazması metinleri araştırırken başka bir şaşkınlık yaşadık. Yıllıklardan Lavrentiev, İpatyev, Radzivilov ve Moskova-Akademi metinlerinin elyazması ancak son yıllarda herkesin kullanımına sunulmuştu, dolayısıyla matbu metinlerden yararlanan bilhassa konu çalışmalarının alıntıları elyazmalarındaki esas nüshaları yansıtmayabilir. Hlebnik ve Pogodin'in el yazmalarını ise bir Rus yayınevi yerine Harvard Üniversitesi'nin Ukrayna Araştırmaları Enstitüsü yayımlamıştır. Novgorod Yıllığı'nın Komisyon Nüshası ile Troits Yıllığı'nın elyazması halen yayımlanmamıştır. Biz de diğerlerine göre ikinci derecede önemli olan bu iki yıllığın matbu eserlerinden yararlandık.

Çalışmamızda GYH'nin, Lavrentiev Yıllığı'ndaki Slvester Nüshası dikkate alınarak tercüme edildi. GYH'nin diğer nüshalarını içeren İpatyev, Radzivilov, Moskova – Akademi, Troits, Novgorod, Hlebnik ve Pogodin yıllıklarındaki GYH nüshalarında dikkate alınan metinden farklı kelime veya cümleler çeviri metnine italik ifadelerle eklenip dipnotlarda da bu farkların yıllıkların hangi sayfasında geçtiği

belirtildi. Lavrentev Yıllığı'ndaki nüsha ile diğer yıllıklardaki nüshalar arasında çelişki olması durumunda ise hangi ifadenin doğru olduğu yine dipnotlar yoluyla açıklığa kavuşturuldu. Nüshalar arasındaki farklar şekilden ziyade anlam yönüyle dikkate alındı. Böylece çeviri metni Lavrentiev Yıllığı'nın esas almakla birlikte GYH'yi içeren diğer ana yıllıkların da ortak metni olarak yapılandırıldı. Metinlerin orijinal nüshalarında paragraflandırmalar olmadığı için metnin şekil yapılandırılmasında matbu Rusça GYH versiyonlarından faydalanıldı.

Çeviri metninde yer alan parantez içindeki kelimeleri eksik ifadeleri tamamlamak veya çevirideki yanlış anlamayı ortadan kaldırmak üzere koyduk. Kronikteki tarihlendirmeler Yahudi takvimini esas alırken, kronolojinin daha kolay anlaşılabileceği düşüncesiyle bu tarihlerin yanına eklediğimiz parantez içindeki tarihlendirmeler Miladi takvimi esas alır. Kronikte geçen insan isimlerinden sadece peygamber isimleri Türkçedeki yaygın olarak bilindiği şekliyle yazıldı, diğer isimlerde orijinaline sadık kalındı.

Metin çevirisinde herhangi bir yoruma meydan vermeksizin cümlelerin olduğu gibi tercüme edilmesine gayret gösterildi. Bazı cümlelerin oldukça basit bazılarının ise uzun ve devrik olması hatta yarım olarak bırakılması durumunda da herhangi bir düzeltmeye gidilmeden aynı şekliyle tercüme edilmeye çalışıldı. Zira tarihçiler için metin sadece içerdiği malumatlar bakımından değil, dil yapısı ve metin kalitesi açısından da önemidir.

1096 yılı hadislerinin arasına giren *Öğretiler* (Pouçeniya) metni modern tercümelerde GYH'nin sonunda ayrı başlık altında verilir. Orijinal el yazmasına sadık kalmanın daha doğru olacağını düşünerek tercümede *Öğretiler* metnine 1096 yılı

hadiselerinde yer verdik. GYH'de kronikerlerin *Kutsal Kitap*'tan alıntı yaptığı bütün ifadeler seçilerek günümüz *Kutsal Kitabı*'ndaki bölüm ve sayfaları dipnotlarda belirtildi.

Doktoraya başladığım ilk dönemden itibaren kendisinden ders aldığım, tez döneminde ise danışmanlığımı üstlendiği süreç içinde bana verdiği destek ve değerli tavsiyeleri için hocam Doç. Dr. Hatice Oruç'a teşekkürlerimi sunmak isterim. Tez sürecinde ilgi ve tavsiyeleri için Prof. Dr. Zeynep Bağlan Özer'e ve tezin değerlendirilme aşamasındaki önerileri için Prof. Dr. İlhan Erdem, Prof. Dr. Abdullah Gündoğdu ve Yrd. Doç. Dr. Bekir Tümen Somuncuoğlu'na da teşekkürlerimi bildirmek isterim.

KISALTMALAR

A Akademiçeski Spisok.

AATSEEL American Association of Teachers of Slavic and East European Languages

A.g.e. Adı geçen eser.

ASEER American Slavic and East European Review.

BLDR Biblioteka Literaturı Drevnei Rusi.

CUP Cambridge University Press.

DG Drevneişie Gosudarstva Na Territorii CCCP.

DOP Dumbarton Oaks Papers.

GYH Geçmiş Yılların Hikayesi

H Hlebnikov.

HLEUL Harvard Library of Early Ukrainian Literature.

HURİ Harvard Ukrainian Research İnstitute.

HUS Harvard Ukrainian Studies.

İ İpatyevskaya Letopis.

JAF The Journal of American Folklore.

JSSR Journal for the Scientific Study of Religion

KK Kutsal Kitap.

L Lavrentievskaya Letopis.

N Novgorodskaya Letopis I.

P Pogodin.

PSRL Polnoe Sobranie Russkih Letopisey.

GYH Povest Vremennih Let.

R Radziviliovskaya Letopis.

RPC Russian Primary Chronicle.

RR The Russian Review.

SEEJ The Slavic and East European Journal.

SEER The Slavonic and East European Review.

SMS Studia Mythologica Slavica.

SR Slavic Review.

T Troitskaya Letopis

TODRL Trudı Otdela Drevnerusskoi Literaturı.

VV Vizantiiskii Vremennik.

GİRİŞ

1.DOĞU AVRUPA'DA TÜRKLER, SLAVLAR VE İSKANDİNAVLAR

Geçmiş Yılların Hikâyesi'nin başladığı IX. yüzyıla kadar Doğu Avrupa topraklarında yaşayan birçok kavim ve kabileden Türk, Slav ve İskandinav unsurlar bölgenin kaderini şekillendirmiştir. Kronik konularında Slav kabileleri başat unsur olarak görür, onların bölgede ilişki kurduğu diğer kavimler hakkında da yer yer bilgi verir. Bu sebeple ilk bin yıl içinde Doğu Avrupa'da meskûn olan kavimler hakkında kroniğin başladığı döneme kadar kısa bilgiler vermek yerinde olacaktır.

Slavlar hakkında ilk yazılı veriler Latince ve Grekçeydi. Ptolemy (100–178) *Geography* adlı eserinde Slavlardan Soubenoi olarak, Venedlerden (Slavların bir kolu) ise şimdiki Polonya civarında yaşadığından bahseder. Jordanes *Romana et Getica* adlı eserinde Vistül Nehri'nin yukarı kesimde yaşayan Venedler hakkında bilgi verirken onların sonraki tarihlerde Antlar ve Sklavenler (Sclaveni) olarak iki ayrı kelimeyle anıldığını yazar. Bizans İmparatoru Mauricius *Strategicon* adlı eserinde Antlarla Slavların benzerliğinden bahseder. Bizanslı tarihçi Prokopius ise *Savaşların Tarihi* adlı eserinde iki ayrı kavim olan Sklavenler ve Antların benzerliklerine değinir. MS 98 yılında Tacitus Almanlarla Sarmatlar arasında kalan bölgede Venedlerin yaşadığını yazar.[1] Tercüme metni dipnotlarında ayrıntılı olarak işleyeceğimiz İslam

[1] Pavel M. Dolukhanov, **The Early Slavs**, Longman, Newyork, s.137; George Vernadsky (ed.), Ralph T. Fisher (ed.), **A Source Book for Russian History from Early Times to**

coğrafyacılarının Slavlar hakkında verdikleri malumata özetle değinirsek; İbn Hurdadbih *El- Mesalik ve'l-Memalik* (Yollar ve Ülkeler Kitabı) adlı eserinde Slavları Doğu Avrupa'da bir kavimken Rusların da onların bir kabilesi olarak görür. İbn Rusta, Slavları hükümdarlarına *Kagan* adını verdikleri Ruslarla devamlı savaşan bir kavim olarak görür. Mesudi *Murüc Ez-Zeheb* (Altın Bozkırlar) adlı eserinde Slavları (Saklablar) ve Rusları Güney Rusya'nın iki ayrı kavmi olarak ele alır. İbn Fadlan seyahatnamesinde Slavları (Sakalibe) överken Ruslardan medeniyet görmemiş bir kavim olarak bahseder. İbn Vahşiya 930 civarında eserinde Slavların insanlıktan nasibini almamış bir kavim olduğunu yazar. Kısmen karışık ve doyurucu ayrıntı içermeyen bu gibi tarifler Slavların kökeni ve yaşadıkları alan hakkında birçok farklı yoruma neden oldu. Veya bunları dikkate almadan Niederle gibi GYH kronikerlerinin eserin başlangıcında kavimlerin yeryüzüne dağılışı anlatılırken bu konuda Bizans eserlerinden yararlanmakla kalmayıp onlara haklarında pek de bilgi sahibi olmadıkları Slav kabilelerini de eklediklerini dolayısıyla Niederle'nin iddia ettiği gibi bu meselenin kökeni ve ortaya çıkışına dair her hangi bir tatmin edici sonuca ulaşılamayacağını savunmak da mümkündür.[2]

Yine de A. A. Şahmatov'a göre Slavların ilk vatanı Batı Dvina havzası ikinci vatanı ise MÖ III. ve II. yüzyılda Bastarnların terk edip MS II. yüzyılda Gotların gelip

---

1917, Vol. I, Yale U. P., New Haven, New York, 1972, s. 7-8; Cornelius Tacitus, **Germania Halklarının Kökeni ve Yerleşim Yeri**, çev. Mine Hatapkapulu, Kabalcı yay., İstanbul, 2006, s. 91.

[2] İbn Hurdazbih, **Yollar ve Ülkeler Kitabı**, çev. Murat Ağarı, Kitabevi yay., İstanbul, 2008, s. 130–131; Semen Rapoport, "Mohammedan Writers on Slavs and Russians", **SEER**, Vol. 8, No. 22, 1929, s. 95; **, Muruc ez-Zeheb (Altın Bozkırlar)**, çev. Ahsen Batur, Selenge Yay., İstanbul, 2004, s. 75-77, 188-189; Ramazan Şeşen (çev.), **İbn Fadlan Seyahatnamesi**, Yeditepe Yay. İstanbul, s. 73, 75. G. Vernadsky, 1972, s. 9; s. Lyubor Niderle, **Slavyanskie Drevnosti**, Kulturnıi Tsentr "Novıi Akropol", Moskva, 2010, s. 6-18.

yerleştiği Povislenye idi. Slavların o sırada büyük halk göçlerine katılması onları batılı Venedler ve güneyli Sklavinler olarak ikiye ayrılmak zorunda bırakmıştı. Yine o zamanda güney doğuya yönelmiş olan Antlar da (Polyanlar) kendi aralarında bölünmüşlerdi. Hunlardan önce Orta ve Doğu Avrupa'nın güney topraklarında Slavların dışında Daco-Trakyalılar Sarmatlar ve muhtemelen Gotlar yaşarken Hunlardan sonra VI.- VII. yüzyılda Get ve Dac kabileleriyle kaynaşan Slavlar kaldılar. Şahmatov ve A. Y. Presnyakov'a göre Avarlar ve Bulgarlar Karadeniz sahillerinden Slavları itince onlar da gelip Dnyeper ve Dnyester arasındaki ormanlık şeridi yani Volın'ı işgal ettiler.

Slavların ilk yayıldıkları alanlar ise Dnyester, Pripet ve Yukarı Vistul arasındaki bölgelerdir. Slavlar Vistul'un yukarı akımlarından güneyde Podneprov'a kuzeyde yukarı Dnyeper ve Desna ve Oka'ya yöneldiler III. ve IV. yüzyılda yani Got savaşları döneminde güneyde Tuna ve Karadeniz civarındaki bozkırlara ve kuzey doğuda Dnyeper'in sol sahiline kadar gittiler. Batı da Karpatlar üzerinden Tizsa'ya yukarıda Tuna'ya kadar ve Vistul ile Oder nehirleri arasına yayılmaya devam ettiler. Güneyde ise 550-551 yıllarında Tuna'yı geçtiler ve IX. yüzyıla doğru bütün Hellas'ı işgal ettiler. Bir kısmı da Anadolu'ya dağıldı. Artık günümüzde Slavların Doğu Avrupa'nın yerli halkı olmadığı aksine oraya VIII. yüzyılda geldikleri, Podneprov ve İlmen Gölü havzasına yerleştikleri tespit edilmiştir. Slav istilasına kadar bu topraklarda Slav olmayan bir halk yani Ruslar veya Rosslar yaşamaktaydı.[3] Gumilev'e

[3] Lev N. Gumilev, **Eski Ruslar ve Büyük Bozkır Halkları**, cilt I, çev. D. Ahsen Batur, Selenge Yay., İstanbul, 2003, s. 36,39, 40-41; Bkz. A. A. Şahmatov, **Drevneişie Sudbı Russkogo Plemeni**, Pr., 1919; A. A. Şahmatov, K Vaprosu o Polskom Vliyanii na Drevnerusskiegovorı, **Russkii Filologiçeskii Vestnik**, no:1, Varşava, 1913, s.1-12; M. Yu. Brayçevski, Slavyane v Podunavye i na

göre bahsi geçen Rusların IX. yüzyıldaki Doğu Avrupa'ya kuzeyden giriş yapan Ruriklerle bir ilgisi yoktur. Ruslar askeri kamplarda yaşayıp savaş ganimetleriyle geçinirken, Slavlar çiftçilik ve hayvancılıkla geçinirlerdi. Bu bağlamda İslam coğrafyacıları da eserlerinde Ruslar ve Slavlar arasında bazı farkların olduğunu hep vurgulamışlardır.

X. yüzyıla kadar Doğu Avrupa topraklarında meskûn Slav kabileleri ise şunlardı; Drevleyanlar, Dregoviçler, Kriviçler, Polyanlar, Slovenler (Novgorod), Vyatiçler, Radimiçler, Volınyanlar, Severyanlar, Tivertsiler, Uliçler, Poloçanlar, Bujanlar, Dulebler, Horvatlar.[4] Onların yeni karşılaştıkları Doğu Avrupa'nın eski ahalileri MÖ 3000'den sonra Volga'yı geçerek Oka Nehri oradan da Baltık sahillerine ulaşan Ural halklarından Fin-Ugorlar'dı. Fin-Ugorların Kuzey Batı Sibirya'yı kaplayan bu kabileleri şunlardı; Meryalar, Çudlar, Mordvalar, Estler, Vodler, Suomlar, Permler, Vesler, Muromlar, Votyaklar (Udmurtlar), Zuryanlar, Vepsiyanlar ve Mariler. Bu halkların torunları IX. yüzyılda Slav kabilelerin kuzeyli ve doğulu komşuları oldular, bazılarından GYH'de de bahsedilir.

Türk kavimleri Slavların Doğu Avrupa'daki yayılması öncesi ve sürecinde doğudan gelip bu topraklara yerleşmişlerdi. Güney Rus topraklarına 250–375 yıllarında hâkim olan Gotları yıkan Hunlar 453'te Attila'nın ölümüne kadar parlak bir devir yaşadılar. Onların ardılları Kutrigurlar Azak'ın batısında Utrigurlar ise doğusunda varlıklarını küçük bir bakiye olarak 550 yılı civarına kadar sürdürdü. Hun

Balkanah v VI-VIII vv., **Slavyane na Dnestre i Dunae**, s.221-222; O. M. Prihodnuk, K Vaprosu p Prisustvii Antov v Karpato-Dunaiskih Zemlah, **Slavyane na Dnestre i Dunae**, s. 191.

[4] Slav kabilelerin tarihi ve GYH'deki yerini Haburgaev aytıntılı olarak eserinde ele almıştır. Bkz. G. A. Haburgaev, **Etnonimiya "Povest Vremennıh Let"**, Moskva, 1979, s.104-215.

sonrası Orta Asya'dan Doğu Avrupa'ya olan göç dalgası birçok Türk kavmini peşi sıra Kafkasya, Kuzey Karadeniz kıyıları, Balkanlar ve Orta Avrupa düzlüklerine göç etmeye zorladı. Atilla'dan sonra Ogurlar 463'ü takip eden yıllarda Doğu Avrupa'ya göç etti. Aynı yıllarda Avarlar Sabirlere saldırdı ve onlar da Ogurları yerlerinden ederek Sibirya'dan Güney Rusya'ya sürdü. Ogurların arazisini ele geçirdikten sonra VI. yüzyılda Volga Nehri ve Kafkasya'da varlık gösteren Sabirler yine peşlerine takılan Avarlar tarafından yıkıldı ve topraklarını daha sonra bu bölgede etkin hâkimiyet kuracak Hazarlara bıraktı. 552 yılında Volga Nehri'ni geçip hızlıca Orta Avrupa'ya ilerleyen Avarlar VI. yy ikinci yarısında Pannoniya bölgesinde hâkimiyet kurdular. Avarların boşalttıkları Doğu Avrupa toprakları ise Onogur, Kutrigur ve Utrigurlara kaldı. Hunların varisleri Kutrigur ve Utrigurların devamı olan Bulgarlar 635'te Avarlardan ayrılma biri olan Kubrat Han'ın liderliğinde Karadeniz'in kuzeyinde Büyük Bolgarya olarak anılacak bir devleti kurdular. Daha sonra ikiye bölünen Bulgarlar Tuna ve Volga nehirlerine yönelip oralarda kendi devletlerini kurdular. Bulgarların arazilerini terk etmeleri sonucunda yerlerine Slav kabileleri yerleşti ve Hazarların hâkimiyetini kabul ettiler. Ogurların torunları olan Macarlar ise Karadeniz'in kuzeyine VIII. yüzyıl sonlarında yerleştiler. IX. yüzyılda Don ve Dnyeper nehirleri arasında Hazarlara bağlı olarak yaşadıysa da Peçeneklerin baskısından dolayı bu bölgede uzun süre kalamayarak yüzyılın sonlarında Orta Avrupa'ya göç ettiler. Kendi başlarına birlik oluşturmaktan yoksun olsalar da Türk kavimleriyle uzun yıllar birlikte anılan Alanlar Sarmatlar içinden çıkıp IV. yüzyıldan itibaren Güney Rusya ve Kafkasya'da yaşadılar; Gotlar, Avarlar ve Bulgarlarla aynı toprakları paylaştılar. Hun ve Avarlardan sonra Slavları hâkimiyetine alan diğer bir

devlet olan Hazarlar ise VIII. - IX. yüzyıl sonlarına kadar Kafkasya ve Volga havzasında hâkimiyet kurdu.

Doğu Avrupa'ya Hunlardan itibaren kısa aralıklarla devam eden Türk göçlerinden diğerlerine göre daha kalıcı olup ve Kiev Ruslarının da çağdaşları olan Hazarlar ve Volga Bulgarlarıdır. Ne var ki daha sonra Peçenek, Tork (Uz, Oğuz) ve Kumanların Güney Rusya'daki varlıkları bize Türk, Slav ve Rus münasebetlerinin en çetrefilli dönemlerini gösterdi. Peçenekler Hazarların baskısıyla IX. yüzyılın sonunda Karadeniz'in kuzey kıyılarına ulaştılar. Aynı yüzyılın sonlarında ise Macarları bu topraklardan göçe zorlayarak hâkimiyetlerini sağlamlaştırdılar. Kumanların itmesiyle Slavlarla komşu olan Torklar hakkında fazla bilgimiz yoktur. Fakat kronikte ilk defa 985 yılında Knez Vladimir ile ittifak yapıp Volga Bulgarlarına saldırmasıyla bahis mevzu olur, sonraki yıllarda ise yine askeri çarpışmalarda adı geçer. Torklardan sonra Kumanlar oldukça geç bir tarihte, 1030'larda, Volga Nehri'ne kadar gelip XI. yüzyıl ve sonrasında o döneme dek Kiev Ruslarıyla en uzun ve ayrıntılı ilişkileri başlatan Türk kavmi olmuştur.

Türk kavimleriyle Kiev Rusları arasındaki ilişkilerin seyrini tarihçiler farklı açılardan ele almışlardır. S. M. Solovyev Türkler ile Ruslar arasındaki savaşları orman bozkır savaşı olarak tanımlamıştır. V. N. Tatişçev, N. M. Karamzin, G. V. Vernadsky, A. Y. Presnyakov, V. O. Kluçevski, B. A. Rıbakov da Solovyev ile aynı fikirdedir. İlişkileri Doğu Avrupa'daki ticaret yollarına sahip olabilme mücadelesi açısından bakanlar ise M. N. Pokrovski ve N. A. Rojkov'dur. Her iki görüşü savunanlar da Türklerin yıkıcı kavimler olarak Doğu Avrupa'ya geldiğinden ve Rusların büyük bir fedakârlıkla kendilerini siper ederek hem kendi topraklarını hem de Avrupa'yı koruduklarından şüpheleri yoktur. Bu görüşe itirazı olmaksızın Rus topraklarını bir

bütün olarak değil, Ukrain milliyetçiliğinin el verdiği şekilde Velikoross (Kuzey Rus Knezlikleri) ve (Malaya Rus) Ukrayna şeklinde ayıran ve Türk kavimlerinin her iki bölgeyle olan mücadelelerinin ayrı bir şekilde ele alınmasını savunan tarihçiler N. İ. Kostomorov ve M. S. Hruşevski'yi de eklemek gerekir. Karşıt görüşler de mevcuttur. A. Yu Yakubovski, V. A. Parhomenko ve V. A. Gordlevski tarihçilerin Ruslar ile Türk kavimleri arasındaki savaşları kasten abartılı olarak yansıttıkları ve hakikatte dostane zamanların ve barış içinde yapılan ticari ilişkilerin tarih sahnesinde daha fazla yer kapladığını belirtirler.[5] Yine de her biri kronolojik olarak yerleşik Kiev Ruslarına karşı sonradan bölgeye gelmiş Tük kavimleri yargısıyla yorumlarını yapar. Hâlbuki Slav kabileler meskûn bir alan olarak özellikle Kiev'in doğusunda yokken Türk kavimleri bu alanlara yerleşmişti. Hazarların Doğu Avrupa'da Slavlardan önce bir devlet kurduklarını da unutmamak gerekir.

Slavların tam hâkimiyetinin olduğu intibaı verilerek göz ardı edilen diğer bir mevzu ise Doğu Avrupa'daki İskandinav nüfusu ve nüfuzudur. Kronikte Slav kabilelerin İskandinav kökenli bir bey olan Rurik'i kendilerini idare etmesi için topraklarına davet etmesiyle başlayan süreç Kiev'de onun soyundan gelecek bir hanedanın devlet kurmasıyla devam eder. Fakat Rurik ve beraberindekiler Doğu Avrupa'daki ilk ve tek İskandinav grubu değildi. Doğu Avrupa'ya göç eden yerleşimci veya sömürgeci İskandinavların hepsinin birbirinden haberdar olduğunu da savunamayız. Doğu Avrupa İskandinav topraklarından sonra İskandinavlar ile ilgili arkeolojik bulguların en zengin olduğu bölgedir ve neredeyse tarihi eski olan bütün şehirlerde İskandinav kalıntılarına rastlanır. Uzun yüzyıllar süresince birbirinden

[5] L. N. Gumilev, **Eski Ruslar ve Büyük Bozkır Halkları,** cilt II, çev. D. Ahsen Batur, Selenge yay., İstanbul, 2003, s. 115-130.

bağımsız İskandinav grupların Doğu Avrupa'yı yurt edindiği bir gerçektir. Diğer bir gerçek ise Ruriklerin bunlardan sadece bir kısmını teşkil ettiğidir. Zira Rurik bir Vareg (Varyag) beyidir ki bu kitle İskandinavların Baltık Denizi'nin doğu sahillerinde faaliyet gösteren gruplarındandır. Yukarıdaki İslam coğrafyacılarının bahsettiği yine İskandinav olan Ruslar ise onlardan çok önceleri Karadeniz'in kuzeyine yerleşmişlerdi.

Arkeolojik bulgulara göre İskandinav yerleşimciler VIII. yüzyılın ikinci yarısında Kuzey Rusya'daki Staraya Ladoga'da bulunuyorlardı. Novgorod'un 2 km güneyindeki Rurikovo Gorodişçe'de IX. ve X. yüzyıla ait İskandinav aletlerine rastlanmıştır. Aynı şekilde Pskov, Novgorod, Beloozero'da İskandinavlara ait kalıntılar bulunmuştur. Yukarı Volga bölgesinde Nero gölü civarındaki Sarskoe Gorodişçe'de IX. ve X. yüzyıla ait İskandinav kadın ve erkek eşyaları bulunmuştur. Buna Volga Nehri üzerindeki Yaroslavl ile Klyazma Nehri üzerindeki Vladimir şehirlerini de eklemek gerekir. Bulgar şehrinde bulunan İskandinav kalıntıları ise İskandinavların Volga Bulgarlarının yaşadıkları bu şehirde beraber olduklarını gösterir. Desna Nehri havzasında özellikle de Şeştovitsa ve Çernigov'da İskandinav yerleşimcilere ait eşyalar ortaya çıkarılmıştır. Şeştovitsa'daki kalıntılar VII. ve X. yüzyıllara aittir. Dnyeper çevresinde özellikle Kiev ve Gnezdovo'da da X. yüzyıla ait İskandinav kalıntıları vardır. F. Androshchuk İskandinavların hemen her bölgesinde yaşadığı bu topraklardan birkaç yüzyıl içinde büyük ölçüde ortadan kaybolmalarının sebebini XI. ve XII. yüzyıllarda onların Doğu Avrupa'daki Slavlar tarafından asimile edilmesine bağlar.[6]

[6] Fjodor Androshchuk, The Vikings in the East, Stefan Brink (ed.), Neil Price, **The Viking World**, Rutledge, Newyork, 2008, s. 517-536.

İskandinavların Doğu Avrupa'ya erken dönemlerden itibaren gelişen bu ilgisini elbette ticari ilişkilerle açıklayabiliriz. Zira onların Doğu Avrupa içlerine yaptıkları akınları İslam topraklarının genişleyerek Akdeniz dünyasını ele geçirmesi ve doğudan batıya giden ticaret yollarını İslam devletlerinin tekeline almasına bağlamak mümkündür. Buna göre batının ticari talebini karşılamak için kuzey güney doğrultusunda kurulan 'put iz Varyag v Greki' (Vareg'ten Yunan'a yol) devreye girdi ve Avarların Karolenjler tarafından yıkılmasıyla da bu ticaret yolu işlerlik kazandı. İskandinavların Araplarla ticaretinin tam ortasında yer alan Hazarlar bu bereketli coğrafyada olmalarının faydalarını görürken yine de askeri tehdit unsusu olan İskandinavlara karşı Bizans İmparatoru Theophilus'tan yardım isteyerek 835'te Don Nehri üzerinde Sarkel Kalesi'ni yaptırdı.[7] Bu sırada Slavlar İskandinavların ve Hazarların haraçgüzarıydı. Kronikte hem İskandinavlara ve Hazarlara vergi ödeyen ve hem de siyaseten onlara boyun eğen Slav kabilelerinin kendi aralarında birlik sağlayamayıp dışarıdan yönetici aramaları hikâyesi şüphesiz herhangi bir Slav için oldukça onur kırıcıdır. Fakat burada iki gerçek var; biri VIII. yüzyıldan sonra Slavlar tarafından iskân edilen Doğu Avrupa arazilerinin herhangi bir kısmında bütünüyle ve belirgin olarak Slav hâkimiyetinden söz etmek mümkün değildir. Diğer bir gerçek ise Slavları sömürmeye gelip idareyi kalıcı olarak ele alan İskandinav Ruriklerin Doğu Avrupa'daki varlıklarını meşrulaştırmak için kronikerlerin daha güzel bir hikâye bulamamasıdır.

[7] Francis Dvornik, **The Slavs Their Early History and Civilization**, American Academy of Arts and Sciences, Boston, 1956. s.193; Constantine Porphyrogenitus, **De Administrando İmperio**, çev. R. J. H. Jenkins, DOP., Washington, 2006, s. 183-185.

Kafkasya ve Volga'da Hazarların ve batıda ise Avlarların halkı Hun ve Sarmatların torunlarıydı. XII. yüzyıla gelinen süreçte Kiev Rusyası tedricen Slav kabileler üzerinde büyürken, Türk unsurların ve İskandinavların büyük şehirlerdeki nüfusu ise giderek azalmıştır. Tercüme ettiğimiz kronik de tam olarak bu süreci ele alır. Doğu Avrupa topraklarındaki Slav olmayan diğer kavimlerden olabildiğince az bahsederek tarihleri sıramaya başladığı 852 yılından itibaren Kiev Ruslarının üstünlüğü üzerinden hikâye oluşturulmaya başlanır. Kronikerlerin eserin başlangıcında Rus ve Slav kelimelerini köken ve içerik bakımından bağdaştırmaya çalışması da dikkatten kaçmamalı. Gumilev I. yüzyılda başlayan Slavların birliktelik sürecini sekteye uğratan Gotlar, Avarlar ve İskandinavlar'dan seneler sonra Knez Yaroslav'ın XI. yüzyılda bu birliği yeniden inşa ettiğini iddia eder. Buna göre Ruslar ve Slavlar IX. yüzyılda başlayan ve X. yüzyılda Knez Vladimir zamanında olgunlaşan bir kaynaşma sürecini yaşamışlardır.[8] Muhtemelen kronikerler de bu amaca hizmet etmek için 852 yılına kadar eserde Rus ve Slav unsurlarını bir bütün olarak göstermeye çalışmıştır.

Kiev Ruslarının IX. yüzyıldan XII. yüzyıl başlarına kadar kısa tarihlerini açıklayıcı dipnotlarıyla birlikte tercüme metninde ele aldık. Aynı dönem zarfında gelişen ve kroniğin kaynaklarının da aralarında bulunduğu tarih yazımı üzerine daha ayrıntılı değinmek yerinde olacaktır.

[8] L. N. Gumilev, cilt II, 2003, s. 42,151.

2. KİEV RUS' DÖNEMİNDE RUS TARİH YAZIMI

Kiev Rus edebi eserleri ve tarih yazınındaki metinlerin çoğu tür olarak tek başına bir bütünü teşkil etmez. Kaynakları ve yapılandırılması bakımından incelendiğinde birçok metin derleme olarak karşımıza çıkar. Tarihçi ve eski Rus edebiyatçıları metinleri yerli, yabancı, çeviri, dini, seküler, edebi tür, retorik yapısı veya yazıldığı yüzyıla göre tasnif etse de metinlerin önemli bir kısmı kendi içinde birden fazla tasnif ayrımını barındırır. Birçok metnin kaynakları, yazarları ve yazıldığı tarihlerin ya tartışmalı ya da bilinmediğini dikkate alırsak, her kategori pek çok istisnayı ve tartışmayı beraberinde getirir.

Dini karakter taşıyan herhangi bir metinde siyasi tarihe malzeme olabilecek önemli bilgilere ulaşmak, Bizans'tan yapılan çeviri metinlerde ise hem sonradan eklenmiş yerel vurgulara hem de edebi tür açısından birden fazla tarza rastlamak mümkündür. Özellikle çeviri metinlerde yerel ve yabancı tonlamalar, metin uyarlamalarının getirdiği yanlış ve kasıtlı yönlendirmeler metnlerin sınıflandırılmasını imkânsız hale getirebilir.

Eserleri yerli ve tercüme eser genel ayrımına bağlı kalıp bu iki ana kapsam içinde ele almak ve *Geçmiş Yılların Hikâyesi* (GYH)[9] ile olan ilişkilerine değinmek

[9] Kroniği birçok araştırma eserde farklı başlıklar altında görmek mümkündür. Rusça eserlerde "Povest Vremennıh Let" ifadesi hem kroniğin ilk cümlesi olması hem de anlam yönüyle geneli ifade etmesi başlık olarak daha çok tercih edilmesine sebep oluştur. PVL ise Povest Vremennıh Let'in yine Rusça araştırma eserlerde yaygın olarak kullanılan kısaltmasıdır. Povest Vremennıh Let, Türkçeye tercih

daha uygun olacaktır. GYH'nin yazıldığı ve içeriğinde geçen hadiselerin vuku bulduğu IX. – XII. yüzyıllar arasında kaleme alınmış her eser GYH'nin kaynakları arasında yer almamış veya muhtevasına katkıda bulunmamışsa da aynı yüzyılların ürünü olan metinleri bir bütün olarak görmek GYH'nin kendi döneminde ki yerini anlayabilmek için yararlı olacaktır.

2.1. TERCÜME ESERLER

J. Meyendorff Bizans medeniyetinin Yunan unsurlarından miras olarak edindiklerini sıralarken üç önemli gelişmeye vurgu yapar. Bunlardan birincisi 'Krillo-Metodian' gelenek ve bu gelenekten türeme çeviri eserler, Bizans'ın da miras olarak aldığı, içinde eski Yunan'ın birikimlerini barındıran seküler Helenistik gelenek ve Ortodoks Hıristiyan inancı.[10] B. H. Sumner ise bu süreci Bizans'ın Ruslara beş hediyesi olarak formüle eder; bunlar; din, kanun, dünya görüşü, sanat ve yazıdır.[11] Ruslar antikiteden itibaren gelişen sürece Bizans'tan yapılan çeviriler yoluyla intisab edip kısa zaman da bu devasa mirasa sahip oldular. Bizans medeniyetinin Ruslar üzerindeki zamanla kılcallara nüfuz ederek derinleşen etkisi önceki Baltık ve İrani kültür dairesinden

ettiğimiz şekliyle "Geçmiş Yılların Hikâyesi" olarak tercüme edilebileceği gibi Povest (menkıbe, anlatı, manzume), Vremennıh (geride kalan), Let (zaman) olarak da tercüme edilebilir.

[10] John Meyendorff, **Rome Constantinople Moscow Historical and the Theological Studies**, St. Vladimir's Seminary Press, New York, 2003, s. 119-121.

[11] B. H. Sumner, **Survey of Russian History**, London, 1947, s. 178; Dimitri Obolensky, "Russia's Byzantine Heritage", **Byzantium and Slavs**, St. Vladimir's Seminary Press, NewYork, 1994, s.83.

uzaklaşarak bu geleneğe sığınmalarına yol açtı. Yerel grupların geleneklerinin karışımıyla İskandinav ticari ve politik deneyimi ve Roma-Bizans mirası toplamda yeni Rus kültürünü oluşturdu.[12]

Rusların Hıristiyanlaşmasında ve Bizans dini unsularından etkilenmesinde knezlerin toplumu yönlendirmesi büyük rol oynadı. Knez I. Vladimir'in (958-1015) Hıristiyanlığı resmi olarak kabul etmesinden sonra dinin toplum içinde yayılması ve dini hiyerarşinin yapılanması için çalışmalara başlanıldı. İlk olarak Vladimir 988'de vaftiz olduğu Kerson'dan Kiev'e dönerken Bizanslı rahip, zanaatçı ve Bizans kilisesine ait süs eşyaları ve kitapları getirtti.

Knez Yaroslav (978-1054) döneminde okuma ve yazma faaliyetleri hızla arttı ve bu dönemden Moğol istilasına kadar Grekçe eserlerden en az 40 tanesinin Rusça'ya tercüme edildiği sanılır. İlk çeviriler dini metinler üzerinden gerçekleşmişti. Bizans'tan Kiev'e giden metropolitlerin ve diğer şehirlere atanan piskoposların Grekçe metinlerin Kiev Ruslarının arasında tercüme edilmesine ve yayılmasına katkısı oldu. Kültürel ve dini hayatın yaşatılmasında önemli bir görev üstlenen Krillo Belozerski Manastırı'ndaki 212 kitaptan 90 tanesi liturjiye ait konuları içerirken diğerleri daha çok Bizans'tan yapılan çevirilerden oluşuyordu. Kitaplara düşkün Knez Yaroslav'ın oğlu Vsevolod da (1030-1093) babası gibi bu faaliyetlere destek verdi, zira kendisi beş dil bilirken ardıllarından Vladimir Monomah'ın da (1053-1125) Grekçesi çok iyiydi. XI. yüzıldan sonra artık sıradan Ruslar da çocuklarına okuma yazma öğretmeye başlamışlardı. Vladimir Monomah'ın kızkardeşi Yanka Kiev'de bir manastır inşa ettirmiş ve burada kızların eğitimi için okul açmıştı. Kısa zamanda Kiev, Novgorod,

[12] Dolukhanov, s. 199-200.

Polotsk ve Rostov gibi büyük şehirlerde yükselen mabedlerin kendi kütüphaneleri kuruldu.

Şüphesiz Rusların Hırıstiyan olma sürecinde Grekçe metinler ile yetinmeyip Leh, Alman ve Latin kaynaklarından haberdar olmaları onların farklı dillere olan vukufiyetini de geliştirdi. Çekler ve Lehler Batı Kilisesi'nin tesiriyle Hıristiyan oldular ve Lehler ancak Hristiyan olduktan yaklaşık üç asır sonra kendi dillerinde çalışmalar yapmaya başladı; hatta Hristiyanlaşmadan beş asır sonra bile Latince'deki çalışmalar Lehçe'den daha ilerdeydi. Çok benzer özellikler Çeklerde de vardı. Ruslarda ise ilk yerli eserlerden Novgorod'lu Piskopos Luka Jidyata ve Kievli Metropolit İlarion'un eserleri vaftiz olduktan 40-50 yıl sonra yazılmaya başladı.[13]

Günümüze en eski Slavca elyazması eser XI. yüzyılın başlarında en eski Glagolitik *İncil* olan *Codex Assemanianus*'tur. Novgorod Posadnik'i Ostromir (ö. 1057) emriyle Diyakoz Gregory'e 1056–1057 yılları arasında yazdırılan *Ostromir İncili* (Codex Ostromirianus) ise Kril alfabesiyle yazılan en eski kutsal metindir. *Kril'in Hayatı* (Vita Konstantini) adlı eserden anladığımız kadarıyla Kril Kırım'daki Kerson (GYH'de Korsun) şehrine vardığında Rusların (Hruşevski ve Ogienko'ya göre Polyanlar) diline tercüme edimiş İncil'i ve Zebur'u görmüştür.[14] Kril bu eserlerden Moravya'da üstleneceği misyon için de yararlanır. Doğruluğu tartışmalı bu bilgiye göre X. yüzyıldan önce kutsal metinlerin bir bölümü Rusça'ya tercüme edilmişti.[15] Ayırca Nicodemus'un İncili'nin Slavcaya iki tercümesi vardı; biri Latince'den yapılan

[13] Serge A. Zenkovsky (ed.), **Medieval Russia's Epics, Chronicles and Tales**, Meridian, 1974, s.3.

[14] Kril'in Kırım ve Hazar'ı ziyareti için; Francis Butler, "The Representation of Oral Culture in the Vita Constantini", **SEEJ**, Vol. 39, No. 3, Autumn, 1995, AATSEEL s. 367-384.

[15] Konu üzerine analiz için, Matthew Spinka, "Slavic Translations of the Scripture", **The Journal of Religion**, Vol. 13, No. 4, Oct., 1933, The University of Chicago Press, s. 418-419.

tercümeydi. Hıristiyanlığın kabulünden hemen sonra *Ostromir İncili* başta olmak üzere diğer eserlerin de[16] Rusça olarak yazılması edebiyatta ağırlıklı olarak Hıristiyan etkisinin varlığını gösterir. Bu eserlerin tercümesinde Kril (826-869) ve Metodius (815-885) kardeşlerin gayretlerini, onları teşvik eden Patrik Fotios'u ve IX. ve X. yüzyılda parlak devirlerini yaşayan Bulgarların katkılarını unutmamak gerekir. *Kutsal Kitap*'ın bazı parçalarının çevirileri daha sonra Rus kilise yazınında uslup ve estetik yönünden kalıcı etkiler bıraktı.[17]

Eski Rus Yazını'nda azizlerin yaşamlarına ait metinler olan *hagiografik* (Grekçe; hagios-aziz ve graphos-yazmak) eserler dikkat çeker. Öncelikle ilk dönem monastisizminin kurucusu olan *Büyük Antoni'nin Hayatı*, Kiev Peçer Manastırı'nı ideolojik olarak etkileyen bir çileci olan *Filistinli Saba'nın Hayatı*, *Aziz Nicholas'ın Hayatı*, *Andreas Salos'un Hayatı*, *Aleks'in Hayatı* gibi eserler önemli bir yer tutar. Ayrıca Kril ve Metodius ile Aziz Vyaçeslav (ö.935) (Latince; Wenceslaus, Çekçe; Vaklav) ve büyük annesi Azize Ludmila gibi Çek dini büyüklerinin de yaşam hikâyeleri Doğu Slavları tarafından biliniyordu.[18] GYH'nin derleyecilerinden Nestor yabancı eserlerden *Boris - Gleb Menkıbesi* ve Peçerski Manastırı başrahiplerinden *Feodosi'nin Yaşamı* gibi yaşam hikâyelerini yazarken veya toplamda GYH'yi

[16] Liturjiye ait diğer kitaplar dua ve ilahileri içerirdi, dini hizmetler ve tekstler *Sluzebnik* (Liturgicon) ve *Trebnik* (Sacramentarion) sayesinde sağlanırdı. İlahiler ise *Triod* (Triodion) ve *Oktoih* (Oktoechos) adlı iki kitapta toplanmıştı. *Sluzebniye Minei* (Menaea, Menaion) azizlerin onuruna ithaf edilen şarkılar, ilahiler kitabıydı.

[17] Dmitri Čiževsky, **History of Russian Literature, From the Eleventh Century to the end of the Baroque**, Mouton&Co, 1960, s. 21; Zenkovsky, 1974, s.6-7.

[18] D. Čiževsky, 1960, s. 21 Aziz Vyaçeslav Doğu Slavik metinlerinde en erken, Ostromir'den sonra en eski ikinci kutsal metin olan Arhangel İncili'nde (1092) anılıyordu. Francis Butler, "Wenceslas: The Saint and His Name in Kievan Rus" **SEEJ**, Vol. 48, No. 1, 2004, s. 64.

oluştururken bu eserlerden yararlanmıştı.[19] *Hagiografik* eserler 1074 yılında GYH muhteviyatına girdi. Bunlardan Kiev Peçerski Manastırı'ndaki dört keşiş Demyan, Yeremya, Matvey ve onların önde gelenlerinden biri olan Keşiş İsaki'den bahseden *İsaki'nin Hayatı* adlı parçalar ilk *hagiografik* metinler olarak GYH'de yer aldılar.

Genel bir ayrım yapılması mümkün olmasa da azizlerin hayatı (Vitae, Jitie) konu alan eserlere *Hagiografi*, keşişlerin hayatlarını konu alan derleme eserlere ise *Paterik* (Grekçe; pater-baba kelimesinden türeme) denir. Yukarıda zikredilen Keşiş İsaki'nin hayatını konu alan metni *hagiografik* eserler içinde görmemiz ise her iki tür arasında kesin bir ayrımın yapılamamış olmasındandır. *Paterik*leri genel olarak *hagiografya*ya ait ikinci bir tip eser olarak kabul eden, dolayısıyla her ikisini de aynı başlık altında ele almamızda beis görmeyen görüşler de vardır. Her iki yazın çeşidi de ortaçağ psikolojisini ve yazarlarının kendi hayal dünyalarını barındırır. Yine de ayrıştırıcı bir takım farklar üzerinde durabiliriz.

*Paterik*ler azizlerin ve bazen günahkârların hayatlarından kişisel vakaları hakkında kısa hikâyelerden oluşan derlemelerdir. Bu anlamda *Paterik* yaşam hikâyeleri değil sadece keşişlerin yaşamından episodlar içerir. Kiev Ruslarında *Paterik*ler Kiev Peçer Manastırı'nda hazırlanmıştı. *Turov'lu Aziz Kril'in İlahileri ve Nutku*, Kiev Metropoliti İlarion'un yazıları gibi önemli çalışmalar Rusça'ya çevrilen eserlerden faydalanılarak meydana getirilmişti.[20] Sina, Mısır, Roma, Natrun ve Kudüs *Paterik*leri Rusçaya X. ve XI. yy. tercüme edilen eserlerdi.

[19] D. Čiževsky, 1960, s. 40.

[20] A.g.e, s. 21-22.

*Hagiografya*lar ise sadece azizlerin adanmış hayatı değil ayrıca onların Ortodoks inancını yaymalarındaki gayretlerini ve dini anlayışlarını içeren metinlerdir. Yazar *hagiografya*larda azizlerin hayatını doğrudan vermek değil, bu yolla insanları aydınlatma amacı güder. *Paterik*lerde ise çoğu azizlik mertebesine erişememiş olan keşişlerin manastırdaki hayatları hakkında didaktik hikâyeler ağır basar. Bu tip hikâyelerde manastırların ismi genellikle hikâye başlığında adı geçer. Yine de iki tür arasında açık bir ayrım yapmak olanaksız, zira *Hagiografi* derlemeleri ile *Paterik*ler birbirlerine benzer içeriklere sahip olabilirler.[21] Ama kesin olan şu ki *Hagiografi* metinleri ve *Paterik*ler XI. yüzyıldan XVII. yüzyıla kadar hep yenilenerek tekrar tekrar yazıldı ve bu şekilde sayısız örnekleri günümüze geldi. Bu eserler Bizans *Vitae* ve *Paterik* geleneğinden faydalandı.[22]

Hagiografik kategoriye dâhili mümkün olduğu gibi tekbaşına da ele alınabilen Suriye, Mısır ve hatta Hindistan kaynaklı olan *Apokrif* (Grekçe; apokrifa-gizli veya saklı anlamına gelir daha sonra apokrif metinler için "uydurma" ifadesi de kullanılmıştır.) eserler Eski Ahit'ten kısmen de Yeni Ahit'ten kotarılan metinlerden oluşturuldu. Eski Ahit'ten nakledilen serbest yazıların arasında Âdem ve Havva'nın, Nuh'un, İbrahim'in, Musa'nın, Davut'un ve Süleyman'ın yaşamları, vaazlar (12 Patrik'in Buyruğu) ve kehanetler vardı, özellikle de dünyanın sonu ve kıyamet hakkında. Eski Ahit *Apokrif*leri Yahudi literatürünün bir parçasıydı. Yeni Ahit *Apokrif*leri ise Hıristiyan ruhunu taşırdı, bunlar; *İsa'nın Çocukluğu* (Thomas'ın İncili), XII. yüzyılda yazılan *Bakire Meryem'in Çileli Yolculuğu* (Jacob'un İncili), *İsa'nın Hayatının Teferruatları ve O'nun Yargılanması*, *Havari Pavlus'un Önsezisi*, *Daniel*

[21] Serge A. Zenkovsky, 1974, s.14.

[22] A.g.e, s.15.

Peygamber'in Sonsezisi, *Havari Andreas*, *Petrus*, *Matta'nın İşleri*'dir. Bu eserler Slavlara Bizans ve Bulgarlar üzerinden geldi, Batı Avrupa'ya da yine Bizans üzerinden yayıldı. Çok azı haricinde batıya yayılan Hıristiyani veya uydurma Hıristiyani olan efsanelerin hepsi Bizans *Apokrif* tarzının ürünüdür.[23] Bu dini ve kültürel etkileşimin taşıyıcılarından olan ticari ilişkilerin aktarımda elbette payı vardır, fakat *Apokrif*ler Ruslara tıpkı mübadele unsuru olan bir meta gibi saf haliyle ulaşmadı.

Balkanlarda, bilhassa Bulgarlar arasında yayılan Bogomilizmin etkileri *Apokrif* eserlerin tercümeleri yoluyla Doğu Slavlarına nüfuz etmişti. Bu eserler X. - XI. yüzyıllarda Rusça'ya çevrildi. Bu anlamda Ruslar arasında kabul gören Hıristiyan teolojisinin temeline de Bogomilizim sirayet etti.[24] Bogomilizm ve *Apokrif* metinlerin ilişkisi başka eserlerin varlığına ve kilise hiyerarşisi içinde ayrışmaların ortaya çıkmasına da sebep oldu. Smolensk'li Aziz Avraam (ö. 1221) Bogomilizm'in kaynağı olan Maniheist doktrinden etkilenerek yazılmış olan *Glubinnaya Kniga* (Enginliğin Kitabı) adlı heretik eseri okuması sebebiyle karşıtları tarafından kınanmıştı. Fakat Bogomilizimden bağımsız olarak düşündüğümüzde *Apokrif*ler din adamları için didaktik parçalar da içerir; örneğin *Bakire Meryem'in Çileli Yolculuğu* aslında - mit olarak - Cehennem'e Başmelek Mikail (Arhangel'li Mikail) rehberliğinde yaptığı seyahattir. Bu metinle dinen acı ve çileli hayatın hissiyatı benimsetilmeye çalışılmıştı.[25]

---

[23] Rikardo Pikkio, **İstoria Drevnerussskoi Literaturı**, İzdatelstvo Krug, Moskva, 2002, s. 35-38. D. Čiževsky, 1960, s. 23; G. Vernadsky, 1948, s. 272.

[24] Apokrif eserlerin tesirine kapılan Dante, Milton, Klopstock, Şevçenko (Maria) Dostoyevski, Rilke (Marienlieder), Remizov gibi isimleri hesaba katarsak bu metinler farklı coğrafyalarda çağlar sonrasında da etkisini göstermiştir. D. Čiževsky, 1960, s.24.

[25] G. Vernadsky, 1948, s. 268-9.

*Apokrif*lerin GYH'ye yansıyan tarafı ise kendini 1071 yılında vuku bulan hadiselerde göstermiştir. Kuzey Rusya'da Beloozera'ya vergi toplamaya giden Yan orada karşılaştığı büyücülerle olan mülakatları onların *Apokrif* metinlerden etkilendiğini gösterir.

Başta Bulgarlar olmak üzere Batı Slavları'ndan da dolaylı olarak Kiev'e ulaşan eserler de vardı. Bulgaristan'dan gelen ilk eserler X. Yüzyılın başlarından itibaren tüccarlar, tercümanlar ve dini şahsiyetlerin marifetiyle Ruslara ulaştı. Sonraki süreçte Knez Svyatoslav'ın (942-972) Balkan seferiyle Bulgar Kilisesi'nin birikimlerinin Rusya'ya taşınmasına vesile olması ve 971'de Bizans İmparatoru Çimiskes'in Pereyaslavets'i (Preslav) aldıktan sonra oradaki kitaplığın Kiev'e taşınması etkili oldu.[26] Fakat Bulgar faktörünün Kiev'in yükselişindeki esas etkisi II. Basil'in (958-1025) 1018'de I. Bulgar Devletini yıkması ve birçok Bulgar rahibin de Rus topraklarına göç etmesiyle meydana geldi. Bu din adamları beraberinde sadece dini kitaplar değil aynı zamanda Bulgar Çarları Simeon'dan (893-927), Peter'den (927-989) ve Slav okullarından kalma edebi eserleri de Rusya'ya taşıdılar.[27]

---

[26] O. Nikolai Şivarov, "Kirillo-Mefodievskoe Delo v Bolgarii i ego Perenos v Kievskuyu Rus", **Tısyaçeletie Vvedeniya Hristianstva na Rusi 988-1988**, Yunesko, 1993, s.18.

[27] Francis Dvornik, **Byzantine Missions Among the Slavs**, Rutgers Uni. Press, New Jersey, 1970, s. 273, P. V. Znamenski, **Rukovodstvo k Russkoy Tserkovnoy İstori,** İzdatelstvo B. E. 2006. s. 15. Bu bağlamda Vaftizim öncesi Kiev'i tamamen aradan çıkaran A.İ. Sobolevski, neredeyse bütün tercümelerin IX.- X. yüzyıllarda Bulgaristan'da yapıldığını ancak XI. yüzyılda bu eserlerin Rusya'da elde edilebilir olduğunu iddia eder. Ona göre oldukça tartışmalı olarak ancak 34 eser Mongolik Dönem'in öncesinde Ruslar tarafından tercüme edilmiştir. Bunlar; *Andrew Salos'un Hayatı*, *Studion'dan Theodore'un Hayatı*, *Studion'un Manastır Kuralları*, Cosmas İndicopleisteus'un *Hıristiyan Topografyası*, Josephus Flavius'un *Yahudi Savaşları Tarihi*, *Alexandriya, Melissa* (Bee), *Fizyolog* ve *Digenis Akritas*. Dimitri Obolensky, "The Heritage of Cyril and Methodius in Russia", **Byzantium and tha Slavs**, St. Vladimir's Seminary Press, New York, 1994, s.231-2.

Bu süreç içinde tercüme faaliyetleri içinde Kiev'e ulaşan eserler ise şunlardır;

GYH'de iktibas edilen ve Eski Kilise Slavcasının en eski örneklerini oluşturan *Kril'in Hayatı* (Vita Konstantini) ve *Metodius'un Hayatı* (Vita Methodii)[28] adlı kitaplardan *Kril'in Hayatı* Kril'in Kırım ve Hazar'dan sonra Moravya misyonuna hasrettiği bir eserdi, *Metodius'un Hayatı* ise ölümünün (885) hemen ardından yazıldı. Her iki hayat hikâyesinde de *Kutsal Kitap*'dan çokça alıntı vardır.[29]

Helenik ve Romen Kronografyası adı verilen koleksiyonun dört farklı basımı vardır. Bunların tercümesi ilk önce Bulgaristan'da yapıldı, sonra Rusya'da popüler bir eser oldu. İçeriğinde Bulgar histografyasına, hükümdarlarına ve kelimelerine dair konular vardır. XII. yüzyıldan önce olduğu zannedilen ve Bulgaristan'da var olan *Paleia,* yani İncil'in içinden alıntıların çevirisi, daha sonraki tarihlerde Rusya'da popüler bir kitap oldu.[30] II. Svyatoslav döneminde Hıristiyanlığın propagandası için kullanılan *İzbornik* (1073) ve *İzbornik* (1076) ilmi, dini, felsefi, edebi yazılardan müteşekkil derlemelerdi ve *Ostromir İncili*'nden sonra en eski ikinci ve üçüncü Slavca metinlerdi. *İzbornik* (1076) Kiev'de derlenenirken *İzbornik* (1073) Bulgar Çarı Symeon'un tahmini 900 yılında oluşturduğu antolojiden hareketle Ruslara ulaştı. İçinde İncil'in ve Kilise Babaları'nın çalışmalarının yanı sıra seküler metinler de barındıran bir eserdi.[31] Eser Bizans hrestomatyası gibiydi; İoannes Chrysostomos'dan (İoanna Zlatoust) Yazıları, Sinai'li Anastasius'tan Soru ve Cevapları, Agustus'tan Constantin Porhyrogennetos'a kadar kısa kronografyaları içerecek kadar zengindi.

[28] Her iki eserin tam metni için bkz. V. D. Korolyuk, B. N. Flori (ed.), **Skazaniya o Naçale Slavyanskoi Pismennosti**, İzdatelstvo Nauka, 1981, s.70-101, 105-173.

[29] Horace G. Lunt, "The Beginning of Written Slavic", **SR**, Vol. 23, No. 2, 1964, s. 212-213.

[30] F. Dvornik, 1956, s. 182.

[31] A. P. Vlasto, **The Entry of the Slavs into Christendom**, Cambridge, 1970, s. 176.

Ayrıca George Choiroboskos tarafından yazılan *İmgeler Üzerine* adlı istiare ve kinayeyi ele alan ilginç bir bölüme de yer veren Yunan teolojik tarihsel hayatın ve Hıristiyan eğitiminin temellerini kapsayan bir çalışmaydı.[32]

VII. yüzyıla ait olan çevirilerin arasında İoann Mosh (Johannes Moschus) ve Pataralı Metodius'un eserleri vardı.[33] GYH'de 1096 yılındaki hadiselerin bir kısmını Pataralı Metodius rivayet etmiştir. Herhangi bir çeviri olmasının ötesinde daha sonra ilk dönem Rus Edebiyatını da etkileyecek olan IX. yüzyıla ait olan Damaskoslu İoann'ın (675-754) Hıristiyanlığın felsefesiyle alakalı vaazları (homili) Rusların diline çevrildi. Damaskoslu İoann ikona taparların kuramcısıydı. Ortodoks ilahiyatını *Pege Gnoseos* (Bilgi Kaynağı) adlı eserinde sistemleştirdi. O da kaynak olarak Aristoteles ve bazı pagan filozoflara başvurmuştu. Bu çevirilerle İskenderiyeli Athanasius'un birkaç yazmasından, Nazianzus'lu Gregori'den Bulgarlar ve sonra da Ruslar haberdar olurken Nyssalı Gregorion'un fragmanları, Confessor Maxim'in çalışmaları ve Damaskoslu İoann'ın *Diyalektikler* adlı eserlerinden alıntılar şekilinde yapılan tercümeler 1073'te II. Svyatoslav'ın *İzbornik*'inde yer buldu. Studion'dan Theodore (759-825) VIII. yüzyıl sonu ile IX. yüzyıl başı *hagiografya*ları arasında Damaskoslu İoann'dan hemen sonra gelir. Theodore çok sayıda ilahiyat yazıları, mektup ve ilahiler bıraktı, ikonataparların temel direklerindendi. Patrik Nikiforos'un (806–815) yazdığı *Breviarium* bize 602–769 arasındaki gelişen olaylar hakkında bilgi verir. George

[32] F. Dvornik, 1956, s. 178.

[33] Pataralı Mefodi'nin GYH'deki rivayetleriyle eser arasındaki ilişki için; Samuel H. Cross, "The Earliest Allusion in Slavic Literature to the Revelations of Pseudo-Methodius", **Speculum**, Vol. 4, No. 3, Medieval Academy of America, 1929, s. 329-339.

Hamartolus'un (Keşiş George) 842-867 *Khronikon*[34] adlı dört ciltlik Dünya Tarihi olayları III. Mikhail (842–884) dönemine kadar getirir. *Khronikon* 1040'larda Rusça'ya çevrilerek Bulgarların ve Rusların tarihe ve dini konulara ilişkin başvurduğu önemli bir kaynak oldu. Hamartolus birinci cillte Âdem'den Büyük İskender'e kadar olan din dışı olayların keşişlerin ilgisini çekecek düzeyde özetler. İkincide İncil'deki olayları, üçüncüde Roma Tarihi'ni, dördüncüde Konstantin'den Theophilus'un ölümüne (842) kadar olan Bizans Tarihi'ni anlatır. Bu eser Slavların Bulgarların tarih, etnoğrafya ile metafiziğe ilişkin konularda temel başvuru kaynağı oldu. Bu da diğer ikisi gibi ikona taparlardandı. GYH'nin de ana kaynaklarından biri olan bu eserin X. ve XI. yüzyıllarda tercüme edildiği sanılırdı. Fakat eser Güney Slavca ve belki de Çekçe tercümelerin yardımıyla muhtemelen XI. yüzyılda Kiev'de tercüme edildi. Ancak XIV. yüzyılda Bulgaristan'da ikinci tercümesi yapıldı ve bu eserleri kullanan Sırp kronikerleri tarafından adına da *Ljetovnik* dendi.[35] Aziz Basil'in (329-279) ilkçağın birikimi olan doğa bilimleriyle Hıristiyan teolojiyi bağdaştırmaya çalışan eseri *Heksameron* ve VI. yüzyılda yazılmış İoannes Malalas ve İoannes Climacus'un eserleriyle Cosmas İndicopleisteus'un *Hıristiyan Topografyası* adlı coğrafi eseri de tercüme edildi. Bunlardan İoannes Malalas'ın *Khronographia*'sı Burgarca'ya X. yüzyılda veya muhtemelen XI. yüzyılda tercüme edildi.[36] Bizans'ta ve Rusya'da popüler olan İoannes Chrysostomos'un Arı adlı eseri XI. yüzyılda Grekçe olarak

[34] Vera Matveenko (ter.), Ludmila Şegoleva, **Vremennik Georgiya Monoha (Hronika Georgiya Amartola)**, İzdatelstvo Bogorodski Peçatnik, Moskva, 2000.

[35] İhor Sevcenko, **Byzantine Roots of Ukrainian Christianity**, Ukranian Studies Fund, Massachusetts, 1984. s. 20; F. Dvornik, 1956, s. 181-182; G. Vernadsky, 1948, s. 282-3; Dimitri Obolensky, "The Heritage of Cyril and Methodius in Russia", **Byzantium and tha Slavs**, St. Vladimir's Seminary Press, NewYork, 1994, s. 232.

[36] A. P. Vlasto, 1970, s. 176.

derlendi ve muhtemelen XII. yüzyılda *Pçela* adıyla Slavcaya tercüme edildi. Bu eserin muhtevasında Demokritos, Platon, Aristotales, Epiktetos'un çalışmalarından alıntılar vardı. GYH'de de yer bulan Hamartolus ve Malalas'tan Rusça'ya yapılan tercümeleri tarihçiler *Corpus Translationum* şeklinde ifade eder.

Bizans aşk ve macera hikâyelerinden olan *Digenes Akrites* Hıristiyan bir kahramanın Anadolu'da Müslümanlarla olan savaşını anlatır ve eserin Kapadokyalı bir keşiş tarfından XI. – XII. yüzyıl civarında yazıldığı sanılmaktadır. Eser IX. yüzyıldan Malazgirt savaşına kadarki dönemi anlatır. *Digenes Akrites Kutsal Kitap*'tan, Helenistik romanlardan, Arapça ve Ermenice eserlerden de faydalanmıştır.[37] Eser XII. yüzyılda Rusça'ya *Devgenievo Deianiye* (Digenis'in Kahramanlıkları) olarak çevrilmiştir. *İgor Bölüğü Destanı* ile benzerlikleri vardır.[38]

XI. yüzyılda Aleksandr Makedonski'nin yaşamını ve zaferlerini anlatan *Aleksandriya*'nın ilk versiyonu Bulgarcadan ikinci versiyonu ise XV. yüzyıl gibi geç bir tarihte Sırpçadan tercüme edildi. *Aleksandriya* epik bir hikâye olmaktan öte Ruslar için bu eserden Aristotales'e ulaşmak anlamına da geliyordu. Tercüme edilen Grek kökenli her eser eski Grek düşüncesini de Ruslara taşıyordu.[39]

Farklı kültürlerden yapılan uyarlamalar Ruslara yine Bizans ve Bulgarlar kanalıyla ulaştı. Buda'nın hayatından Hıristiyan mantığına uyarlanan Bizans eseri *Barlama ve Josaphat* (Barlaam Ioasaph), Bulgaristan'da eski Slavca'ya tercüme

---

[37] Richard Dietrich, **Digenis Akrites, Günümüze Ulaşan Tek Bizans Destanı**, Tarih Vakfı Yurt Yay., 2009, s.21-22.- 33-42.

[38] G. Vernadsky, 1948, s. 273.

[39] W. F. Ryan, "Aristotle in Old Russian Literature", **The Modern Language Review**, Vol. 63, No. 3, Modern Humanities Research Association, 1968, s.651-656.

edilmesinden sonra Rusya'ya ulaştı. Eserin Bizans versiyonunda Buda Hıristiyan bir kahraman olan Prens Jasophat olarak betimlenmişti ve bu eser hem Ruslar arasında hem de Bizans'ta tüm Ortaçağ boyunca oldukça popüler olmuştu. Eserin Hıristiyan anlayışla Grekçe'ye adapte edilmesi Aya Saba Manastırı'na bağlı olan Keşiş İoann'a (bu kişinin Damaskoslu İoann olduğu sanılıyor), Athos'da keşiş olan Aziz Euthymius'a (ö.1028) ve bir anonim yazara (600 yılı civarı) atfedilir. Eserin Grekçe'ye VIII. yüzyılda mı yoksa daha muhtemel olduğu üzere XI. yüzyılda mı adapte edildiği tartışmalıdır. Araplardan, *Bin Bir Gece Masalları* ve didaktik bir hikâye olan *Kral Sinagrip ve Bakanı Bilge Akir* adlı eserler ilk önce Grekçe'ye sonra Eski Slavca'ya çevrildi ve Rusya'da popüler oldu. Hamartolus'un *Khronikon*'u gibi tarihle ilgili Rusça'ya tercüme edilen bir diğer önemli çeviri de Romalı bir Yahudi olan Titus Flavius Josephus'un *Yahudi Savaşlarının Tarihi* adlı eseridir. Her ne kadar içindeki geniş çaplı romantik kısımlarının kilise tarafından sansürlenmesine rağmen İspanyolların *el Cid*'i Rusça'ya tercüme edilmişti. Bu tip sansürler genellikle kilisenin Grek-Pagan elementlerinin Rusya'ya ulaşmasını engelleme çabasından da kaynaklanıyordu.[40] *İdris'in Gizemleri'nin Risalesi* her ne kadar *apokrif* bir eser olsa da en eski el yazması Simeon zamanında Bulgaristan'da tercüme edilmişti ve eserin ancak Rusça, Sırpça ve Bulgarcası mevcuttur.[41] Eski Ahit, Apokrifler içindeki bazı unsurlar ve *Yossipon'un Kitabı* adlı eser İbraniceden doğrudan tercüme edilmişti.[42]

[35] Dvornik, 1956, s. 185-186; Vernadsky,1948, s. 272-3, 283; Ernest Barker, **Bizans Toplumsal ve Siyasal Düşünüşü**, çev. Mete Tunçay, İmge yay., Ankara, 1995, s. 95; Cyril Mango, **Bizans, Yeni Roma İmparatorluğu**, çev. Gül Çağlalı Güven, YKY, İstanbul, 2008, s. 262; Serge A. Zenkovsky, 1974, s.8; Robert Lee Wolff, "Barlaam and Ioasaph", **CUP** Vol. 32, No. 2, The Harvard Theological Review, 1939, s. 131-139.

[41] F. Dvornik, 1956, s. 180.

[42] Peter Golden, **Hazar Çalışmaları**, Selenge yay. İstanbul, 2006, s. 25-26.

Stefanit i İçnilat MÖ V. yüzyılda Hindistan kökenlidir. Hintçe adı olan *Pança Tandra* beş hile veya zekâ tatbiki icap eden beş hal anlamına gelir. Şehzadelerin terbiyesi için telif edilmiştir. Eser bir kralla bir filozof arasındaki bir dizi karşılıklı konuşma çerçevesinde geçer. Kral sorular sormakta filozof ise hayvan meselleriyle uzun uzun yanıtlamaktadır. Bu soru cevap çerçevesi MÖ II. yüzyıl başlarında iktidar konusunda uygulamaya başlamış bir yöntemdir. Eser Farsça'ya (Kelileh o Damneh) VI. yüzyılda ve Arapça'ya (Kelile ve Dimne) VIII. yüzyılda tercümeleri yapıldıktan sonra Aleksios Komenenos döneminde (muhtemelen 1080'lerde) Arapça'dan Grekçe'ye (Stephanites kai İchnelates) çevrildi. Grekçe'den Bulgarca'ya ve Bulgarca'dan da muhtemelen XII. – XIII. yüzyıllarda Rusça'ya tercüme edildi.[43]

Ruslar arasında Bohemya üzerinden ulaşan Latin orijinli eserler de popülerdi. *Aziz Vyaçeslav'ın Hayatı* adlı eser Bohemya'da eski Slavca olarak 929 civarında yazıldı. Bu tekstin elyazması kopyası Rusya'da saklanmıştı. Diğer bir *Aziz Vyaçeslav'ın Hayatı* adlı eser ise X. yüzyılda Latince olarak Mantualı Gumbold ve Bohemya'da Slavca'ya genişletilerek tercüme edildi sonra da Kiev'e ulaştı. Bohemya ve Saksonya'nın önde gelen azizlerinden olan *Aziz Vitus'un Hayatı* adlı eser Prag'ta Latince'den tercüme edildi ve XII. yüzyıldan itibaren oluşturulan Rus derlemelerinde (Uspenski Sbornik) yerini aldı. Aziz Vyaçeslav'ın büyükannesi Azize Ludmila'nın hayatına dair eserin ise şimdi kayıp olsa da Kiev Rusya'sında bulunduğu ve Rus Kilisesi tarafından kısaltılarak kullanıma sunulduğunu biliyoruz. Latince çalışmalardan Ruslara Premyslid topraklarından ulaşan eserlerden biri de *Baba, Oğul ve Kutsal Ruh*'tur. Bu eser batı azizlerini ve onların şefaat dualarını listeler, bunlar;

[43] Ernest Barker, 1995, s. 31-149-150; Hellmut Ritter, **Doğu Mitolojisinin Edebiyata Etkisi**, Ayrıntı Yay., İstanbul, 2011, s. 89.

Aziz Magnus, Canute, Olaf, Alban, Botulf, Martin, Victor, Pope Linus, Anactelus, Klement ve Leo, Kril ve Metodius, Vyaçeslav (Vaklav) ve Adalbert'tir. Bu çalışma XI. yüzyılın sonunda derlendi ve Ruslar arasında popüler oldu. Ruslar bu yöndeki çalışmalar sayesinde Magnus, Columban, Gall ve Alban gibi Almanların büyük hürmet gösterdikleri azizlerin yanısıra Danimarkalı Aziz Canute, Norveçli hükümdar Olaf, bir Angalo-Saxon olan Botolf, bir Galli olan Tours'dan Aziz Martin İsviçre'de popüler olan Aziz Victor'dan haberdar oldu. Kiev'in batı ile olan dini içerikli eserlerle ilgili ilişkisinde Aziz Nicholas'ın eserleri liturji için önemliydi, bu tercümeler de 1091 yılı civarında Kiev'de derlendi. Bohemya'da Latince'den Slavcaya tercüme edilip Ruslara ulaşan diğer eserler *Nursia'lı Aziz Benedict'in Hayatı, Aziz Papa Stefan'ın Şehadeti, İsa'nın Vaftizi ve Göğe Çıkışı Üzerine Kısa Vaaz, Aziz Cosmas ve Damian Üzerine Yapıtlar ve Aziz Gregori'nin İlahileri*'nin yanısıra III. Otto'nun ve Polonya Kralı Boleslav'ın yakın arkadaşı Prag Piskoposu Aziz Adalbert kültü aynı dönemde Ruslar arasında popülerdi. [44]

Aziz Marianus'un Hayatı adlı eser Regensburg'ta İskoçların kurduğu manastırdan bir keşişin Kiev'e gelip Vladimir Monomah ile görüşmesi ve onun yardımlarıyla Kiev'de yaşayan Almanlar için Kiev'de kilise ve manastır inşa ettirmesi üzerinden batı ve Kiev ilişkilerini dikkate alan önemli bir çalışmadır. 1132 yılından sonra yazılan bir başka çalışma da batılı hacıların Rusya'dan dönerken Aziz Godard tarafından haydutlardan kurtarılmasını anlatır. Anlatılanlara bakılırsa batılı hacıların Kiev'de mabetleri vardır. Batı ile Kiev arasındaki diğer bir bağlantı ise Aziz Procopius'un (ö.1053) kurduğu Prag yakınlarındaki Sazava Manastırı'ydı. Burada

[44] F. Dvornik, 1956, s. 239-241.

1096'ya kadar Slavca karakterler de kullanılıp Boris, Gleb ve Olga gibi Rus azizlerine saygı gösterildi.[45]

2.2. YERLİ ESERLER

GYH'nin muhteviyatında da kısmen yer alan *Aziz Feodosi Yaşamı* Kiev Peçerski Manastırı derlemelerinden *Paterik*'in içeriğinde de önemli bir yer tutar. Aziz Feodosi Kiev Peçer Manastırı'nın kurucularındandı, 1075'te öldü. Metnin yazarı Nestor, Feodosi'nin ölümünden kısa süre sonra manastıra girip onun hakkındaki hikâyeleri toplayıp derledi. Nestor hakkında bildiklerimiz çok azdır. *Aziz Feodosi'nin Yaşamı*'ndan bildiğimiz kadarıyla Nestor Feodosi'nin halefi olan Stefan'ın (1074-?1077) yönetimindeki manastıra kabul edilmiştir. Diğer bir *Paterik* yazarı olan Polikarp[46] ise Nestor'dan kroniker olarak bahseder ve onu manastırın yöneticisi olan Nikon (?1077-1088) zamanında manastırın adanmış babalarından oluşturduğu bir listede ona da yer verir. Eğer Nestor Feodosi'nin naaşının taşınması hakkında yazıyı yazmışsa demek ki 1091 yılında da manastırdaydı.[47]

[45] A.g.e. s. 242.

[46] Polikarp XIII. yüzyılın erken dönemlerinde yaşamış yazar ve keşiştir. Kiev Peçer Manastırı'nda arhimandrit olmasından sonra *Paterik*'deki yazılarında Kiev'deki keşişleri konu almıştır. Bkz., Muriel Heppell (çev.), **The Paterik of the Kievan Caves Monastery,** Vol. I, HLEUL, 1989, s. xxvi-xxix.

[47] M. Heppell, 1989, s. xxiii.

Birçok farklı fikir olmakla birlikte eserin 1088 yılından yani Başrahip Nikon'un ölümünden önce, muhtemelen 1080'lerin ortalarında veya XI. yüzyılın sonunda yazılmış olabileceği iki güçlü kanaattir. *Aziz Feodosi'nin Yaşamı* ihtiva olunduğu *Paterik*'in geri kalanından daha eskidir. Metin GYH'den bağımsız haliyle en eski nüshası *Uspenski Sbornik*'in muhtevasındadır. Şahmatov *Aziz Feodosi'nin Yaşamı*'nın *Sabbas'ın Hayatı* adlı eserle ilişkisi olduğunu iddia ederek iki eser arasındaki metinsel benzerlikleri tasnif etmiştir.[48]

Eser iki bölüme ayrılır; en eski el yazmaları Feodosi'nin gençliğinden bahseden 7 sayfadan oluşur, sonraki 33 sayfa ise Feodosi'nin manastır hayatından bahseder.[49] Feodosi'nin rahiplerle ve knezlerle kurduğu münasebetler de metinde bütün açıklığıyla gözler önüne serilir. Eser Doğu Slavlarına ait en erken monastik biyografi özelliğini taşır. Nestor, *Feodosi'nin Yaşamı*'nı yazarken gerçekçi davranmış, fakat felsefi retorikten de bol miktarda yararlanmıştır; bu açıdan eserin edebi değeri yüksektir.

Aziz Feodosi Suriye ve Mısır hermitlerinden etkilenen aşırı çileci hocası Aziz Antoni gibi bir hayat sürmedi, tersine halktan biri olarak ibadetle, çileci uygulamalarla ve dünyevi işler arasında kendine yer edindi. Kendisine Konstantiopol'de Studion Manastırı'nın kurallarından bahseden Eski Slavcaya çevrilmiş bir kopya edindi ve

[48] Paul Hollingsworth (çev.), **The Hagiography of Kievan Rus'**, Vol. II, HLEUL, 1992, s. lx; Muriel Heppell, 1989, s. xxii, xxxvii; A. A. Şahmatov, "Neskolko Slov o Nestorovom Jitii Feodosiya", **IORDAS** 1, 1896, s.46-65.

[49] D. Čiževsky, 1960, s. 43.

Studion'dan Aziz Theodore'un kurallarını öğrendi. Bu yüzden Kiev'de Grek monastisizminin büyük reformcusu olarak tanındı.[50]

Nestor bu eserinde Bizans *Hagiografya*larından ve geç antikitenin eser ve tarzlarından yararlandı. Bu sebeple *Kutsal Kitap* ve bazı *Paterik*lere ek olarak Bizans literatüründen Aziz Atanasyus tarafından yazılan *Büyük Antoni'nin Yaşamı* ve Scythpolis'li Kril tarafından yazılan *Sabbas'nın Hayatı* adlı eserlerini kaynak olarak kullandı.[51]

Aziz Feodosi'nin Yaşamı GYH'nin muhtelif yerlerinde bulunur. Peçer Manastırı'na neden bu isimin konulduğuna dair bahis GYH' de 1051, Feodosi'nin ölümü ve diğer birçok keşiş ile ilgili manastırdaki hayatlarına dair bilgiler 1074, Feodosi'nin naaşının bulunması bahsi ise 1091 yılında geçer.[52]

İlk dönem Rus eserlerinden diğer önemli eser *Boris - Gleb Menkıbesi*'dir. Menkıbede diğer yaşam hikâyelerinden farklı olarak sadece knez olan iki kardeşin nasıl öldürüldüğünden bahsedilmektedir. Hagiografik temelden beslenen eserde 1015'te Svyatopolk'un üvey kardeşleri Boris ve Gleb'i acımasızca katletmesi dramatik bir şekilde anlatılır. Svyatopolk kısa süren iktidarından sonra 1019'da Yaroslav tarafından yenilgiye uğratılır. Katledilen Boris ve Gleb'in tıpkı Bizans metinlerindeki şehitlerin övülmesine benzer şekilde dinine bağlı, karakterli, masum iki kardeş olarak tanıtıldığı eserde onları katleden Svyatopolk için sıkça hakaretamiz (okayannıi- lanetli, kahrolası) ifadelerde bulunulur. Yazar Boris ve Gleb'in metindeki konuşmalarında *Kutsal Kitap*'tan çokça alıntı yaparak benimseltilmek istenen Hıristiyani fikirlerin

[50] F. Dvornik, 1956, s. 234.

[51] Paul Hollingsworth, 1992, s. lxi, Muriel Heppell, 1989, s. xxii.

[52] Paul Hollingsworth, 1992, s. lix-lx.

masum iki şehit üzerinden başarılı bir propagandasını yapmıştır. Bu sebeple menkıbe sıradan bir taht kavgasından ziyade Boris ve Gleb üzerinden Rusluğu ve doğu kilisesi taraftarlığını, Svyatopolk'un iktidar hırsı ve acımasızlığı üzerinden de batı kilisesi (Polonya ve Almanya) düşmanlığı üzerine vurgu yapar. Yazar, olumsuzlukları üvey kardeş, kıskanç ve kindar Svyatopolk'a yüklerken kardeşlerini katlettiği için ona ikinci Kain, yani Kabil benzetmesinde bulunur.[53]

Menkıbenin siyasi tarafının yanı sıra Boris ve Gleb'in Ruslar arasındaki barışın sürmesi için kendilerini gönüllü kurban olarak feda etmesi bize İsa'nın hayatından son kesitleri hatırlatır. *Kutsal Kitap*'tan çokça alıntılar yapılarak İsa'nın kurban edilmesiyle Boris ve Gleb'in Rus Yurdu için kendilerini feda etmesi üzerinde ısrarla durulması, bu analojinin eserde milli bilinç vurgusunu güçlendirme amaçlı olarak kurgulandığını söyleyebiliriz. Zira metnin başlığındaki *strastoterpets* kelimesi strast-, çile, ızdırap; terpets ise tahammül etmek, dayanmak anlamına gelen ibarelerle İsa'nın kurban edilmesine göndermede bulunur.[54] Bu anlamda GYH'de yer almasına şaşırmamak gerekir. Bu bağlamda Fedotov da Boris, Gleb ve Aziz Feodosi'yi Rus *Kenotik*leri olarak, yani kendi rızasıyla kendini tamamıyla Tanrı'nın ilahi kudretine veren O'nda eriyen, yok olan insanlar olarak görür. Ona göre onlar Rus Kenotisizminin öncüleridir.[55]

Bazı eserler menkıbenin 1020 yılında Yaroslav'ın hükümdarlığının başlangıcında Gleb'in naaşının Smolensk'ten Vışgorod'a getirildiği dönemde, bazıları

---

[53] V. V. Kuskov, **İstoriya Drevnerusskoi Literaturı**, İzdatelstvo Vısşaya Şkola, Moskva, 2003, s. 81-85.

[54] Franklin A. Sciacca, "In Imitation of Christ: Boris and Gleb and the Ritual Consecration of the Russian Land", **SR**, Vol. 49, No. 2, 1990, s. 253-260.

[55] G. P. Fedotov, **Russkaya Religioznost**, çast 1, İzdatelstvo Martis, 2001, s. 95-108.

genel olarak Metropolit İoann'ın görev süresinin sonu olan 1039'dan önce tamamlandığını bazıları ise Yaroslav döneminde bu metnin tamamlanmadığı görüşündedir. Boris ve Gleb Rus Kilisesi tarafından ancak 1072'de Aziz ilan edilmişlerdi.[56]

Menkıbenin GYH'de yer alma süreci Şahmatov'a göre menkıbe 1040 yılında var olan en eski primitif nüshada (Naçalnıy Svod) vardı ve 1095 yılındaki derlemede de revize edildi, son olarak 1115 yılında tekrar revize edilerek GYH'ye girdi. Lihaçev ise 1040'larda değilse de 1115 yılındaki GYH'de menkıbenin GYH'nin ayrılmaz parçası olduğunu savunur.[57]

Menkıbe GYH'de yer aldığından daha geniştir ve farklı versiyonları bulunmaktadır. İki farklı *Boris - Gleb Menkıbesi* mevcuttur. Birincisi, XIV. yüzyıldaki *Slvestrovski Sbornik*'te geçen ve 19 elyazmasından oluşan nüshadır. Nestor'un *Mübarek Çilekeş Boris ve Gleb'in Hayatı ve Katli Üzerine Risale* adlı versiyon 1075–1085 arasında yazılmıştır. Bu eser iki alt başlıkta incelenebilir; ilki 1015'te Boris ve Gleb'in yaşamları ve şehit edilmeleri, diğeri ise 1015'ten 1070'lerin başlarına kadar onlara duyulan derin hürmetten zuhur eden kayıtları ele alan başlık.[58] GYH'deki 1015'teki hadiseler ile Nestor'un yukarıdaki eserinde aynı yıla dair geçen hadiseler de temelde aynılık arz ederken bazı büyük farklarında olduğunu belirtmek gerekir.

Nestor eserin yapı ve içerik kısmında özellikle Bizans *Hagiografya*sından yararlanmıştır. Menkıbenin diğer versiyonları daha çok kardeşlerin şehitliğini ön plana

[56] Paul Hollingsworth, 1992, s. Xxvii.

[57] A.g.e. s.xxxii, A. A. Şahmatov, **Razıskaniya o Drevneyşih Russkih Letopisnıh Svodah**, St. Peterburg, 1908, s.IV-V,473-475,570-576; D.S. Lihaçev, **Russkie Letopisi**, Leningrad, 1947, s.38-76.

[58] Paul Hollingsworth, 1992, s. xxxiv.

çıkarırken Nestor kendi metninde onların çocukluklarından ölümlerine kadar yaşamlarını da ele almış, *hagiografik* hikayerleri de serpiştirerek Aziz Eustathios (Plakidas) ve Bestekâr Romanos da onun anlatılarında yer bulmuştur. Nestor'un bu tarzı Bizanslı hagiografi yazarı Simeon Metafrastes'i akla getiriyor. Diğer taraftan menkıbedeki şehitlik ile Gumbold'un *Aziz Vyaçeslav'ın Hayatı* eseriyle de benzerliklere sahiptir. Bohemya'daki Sazava Manastırı'nın aracılığıyla Kiev'e gelen eserlerin etkisini gözardı etmemek gerekir.[59] Bu bağlamda menkıbenin X. yüzyılda Bohemya'dan Ruslara ulaşan Vyaçeslav (Vaklav, Wenceslaus, Wenceslas) ile Ludmilla gibi Çek dini büyüklerinin hayatlarından etkilenilerek yazılmış olması muhtemeldir. Bu eseri Kuzey Vareg kaynakları ile ilişkilendirmek de mümkündür. Pagan İskandinavların egemen tanrısı Odinn'den mülhem *Odinn Kültü*'nün Kiev'deki Vareg unsurlardan Hıristiyan Ruslara 988'i takip eden yıllarda *Dvoverie* (ikili inanç) ortamında nakledilmiştir. Menkıbenin Hint Avrupa inanç geleneğinin bir parçası olarak bu kültün bir kalıntısı olması da muhtemeldir.[60]

Diğer versiyon ise yazarı bilinmeyen, 180'in üzerinde elyazmasından oluşan, XII. yüzyılda veya XIII. yüzyılın başlarında *Uspenski Sbornik*'te *Kutsal Şehit Boris ve Gleb'in Hikayesi, Izdırabı ve Kasidesi* adıyla geçen versiyondur. XIX. yüzyılda Makari'nin bildirdiğine göre aslında metnin yazarı GYH'de de 1074 yılında aldı geçen Kiev Peçerski keşişlerinden Yakov'dur. N. N. Voronin'e göre ise Lazor hem bu nüshanın hem de *Mucizelerin Hikâyesi* (altta) adlı eserin yazarıdır. Her iki metin de

[59] A.g.e. s. xxxvi-xxxvii; D. Obolensky, "The Heritage of Cyril and Methodius in Russia", **Byzantium and tha Slavs,** St.Vladimir's Seminary Press, NewYork, 1994, s.232-233; Bkz. Francis Butler, 2004, s. 63-78.

[60] Edward S. Reisman, "The Cult of Boris and Gleb: Remnant of a Varangian Tradition?", **RR**, Vol. 37, No. 2, Blackwell Pub., 1978, s. 142.

hem tarz hem kelime hem de yazıldığı dönem olarak birbirine yakın özellikler göstermektedir.[61]

Menkıbe'nin bu nüshası Vladimir'in oğulları ve onların hâkim oldukları farklı knezilikleri listeleyerek başlar, bu bakımdan GYH'deki 980 ve 988 yılındaki verilen bilgilerle benzerlik gösterir. Akabinde Boris ve Gleb'in öldürülmesi 1015 ve Svyatopolk'un 1019'da yenilgisinden bahsedilir. Sonunda ise Gleb'in Smolensk yakınlarındaki naaşının bulunması ve Vışgorod'a götürülmesinden bahseder.[62]

Nestor gibi bu nüshanın yazarı da *hagiografik* geleneğe yakındır ve tıpkı Aziz Niketas, Vyaçeslav ve Barbara gibi Boris ve Gleb'i onlara emsal gösterir. Ayrıca yazar Aziz Demetrius'un *Mucizeler* adlı eserinden alıntı yapmıştır. Bunun yanında Aziz Christina, Cosmas ve Damian, Papaz Aleksios, Amastris'li George ve birçoklarından yararlanmıştır.[63]

Kutsal Çilekeş Mesih'in Roman ve Davıd'ın Mucizelerinin Hikayesi adlı eserin tamamı 23 elyazmasınında oluşur ve yazarı muhtemelen Lazor'dur. Lazor 1116'da Pereyaslav'da piskopostu ve Vıdubiç'teki Aziz Mihail Manastırı'nda da piskoposluk yapmıştı. Eserin en eski nüshası *Uspenski Sbornik*'te bulunur. Eserin ana parçaları ise Boris ve Gleb'in naaşının taşınması ve 24 Temmuz'un Yaroslav ve Metropolit İoann döneminde bayram olarak belirlenmesi, Boris ve Gleb tarafından gösterilen altı keramet, 1072'de naaşlarının taşınmaları, Vışgorod'da taştan kilisenin yapılması, Vladimir Monomah'ın bu kültü koruması, taştan kilisenin takdis edilmesi ve naaşların

[61] Paul Hollingsworth, 1992, s. xxxviii-xxxix

[62] A.g.e. s. xl.

[63] A.g.e s. xli; Bkz. Francis Butler, 2004, s. 63-78

1115'te taşınmasıdır.[64] Eserde Bizans *hagiografya*larından yararlanılmış ve Damaskos'lu İoann'ın *Ortodoks İnancın Tam İzahı* adlı eserinden alıntılar yapılmıştır.[65]

Knez Vladimir için Anı ve Kaside (Pamyat i Pohvala Knyazyu Russkomu Vladimiru) birçok küçük çalışmanın toplamından oluşan bir derlemedir. Eseri derleyen Keşiş Yakov 1074 yılında GYH'ye göre Kiev Peçerski Manastırı'nda yaşamış bir keşiştir, fakat eserin onun tarafından derlenmiş olabileceği sadece küçük bir olasılıktır.[66] Eserin birinci kısmı Vladimir'in Hıristiyanlığı Ruslara getirmesi, Kiev'de pagan tanrıların yıkılması, yeni kiliselerin yapılması, Vladimir ile I. Konstantin'in karşılaştırılmasından bahseder. Bu başlıklar muhtemelen GYH'deki muadili parçaların kaynağını oluşturur. Eserin giriş kısmından başlayarak *hagiografik*

[64] Rus knezler bu iki kardeşin XI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Rus kültür hayatında giderek etkisi artan Hıristiyanlığın iktidarı pekiştirmek anlamındaki katkısını anlamış olacaklar ki bu yönde bazı girişimleri olmuştur. Mesela, 1072'de Kiev Knezi İzyaslav (1054–1068, 1069–1072, 1077–1078), Vışgorod'da yeni bir ahşaptan kilise yaptı. Kardeşleri (Çernigov, Pereyaslav, Volodimir ve Smolensk knezleri) ve Kiev Metropoliti Georgi ve önde gelen piskoposlar manastır yöneticileri de törene katıldı. Zira Boris ve Gleb'in naaşları Yaroslav'ın kilisesine transfer edilmişti. Yine 1115'te Yaroslav'ın torunları Vladimir Monomah'ın da aralarında bulunduğu ve Çernigov Knezi David Svyatoslaviç (1097–1123), Kiev Metropoliti Nikiforus ve önde gelen piskoposlar ve manastır yöneticileri naaşları Vışgorod'daki taştan yapılmış büyük kiliseye transfer etti. Bu kiliseyi Davıd'ın babası 1070'lerin ortasındayken yaptırmaya başlamış ve Davıd'ın kardeşi Oleg bunu tamamlamıştı. Bu faaliyetler daha sonra gelenek haline geldi ve XII. yüzyılda Boris ve Gleb'e adanmış kiliseler inşa edilmeye başlandı. 1117'de Vladimir Monomah onlar adına Pereyeslavl'ın güney batısında taş kilise yaptırdı ve aynı dönemde Davıd Svyatoslaviç Çernigov'da taştan kilise yaptırdı. Yine 1145'te Smolensk yakınlarında manastır yapıldı ve Monomah'ın torunu Rostislav Mstislaviç tarafından Boris ve Gleb adına taştan kilise yapıldı. Taştan kiliseler Novgorod, Ryazan, Hrodna, Suzdal, Polack, Rostov, Nauharadok ve Murom'da da inşa edilmeye başlanmıştı. Boris ve Gleb'e adanan kilise 1200 yılında Konstantinopol'de bile yükseldi. A.g.e s. xviii-xxix.

[65] A.g.e s. xlii-xliv.

[66] A.g.e s. lxxxvi; Dvornik, 1956, s. 235; Boris Grekov, **Kievskaya Rus**, İzdatelstvo Ast, Moskva, 2004, s. 501-502.

yapıda metin düzenine rastlanır ve kutsal metinden alıntılar da içerir. Eser tamamlanmamış 13 elyazmasından oluşur. En eski teksti *Egorov* kopyası XV. yüzyılın sonlarına aittir.[67]

Eserin ikinci kısmı *Knyaginya Olga'ya Kaside* adında düzenlenmiştir. Bu kısım ani olarak Olga'nın kocasının ölümünden sonra Konstantinopol'e gidip vaftiz olmasıyla başlar. 11 Temmuz 969 yılında ölene kadar Kiev'de yaptıkları hayırlı işlerden bahseder. Sonra da Kiev'deki Theotokos Kilisesi'ndeki taş tabuttaki küçük bir pencere kanalıyla bozulmadan kaldığına şahit olunan Olga'nın naaşının nasıl o şekliyle kalabildiğinden bahseder. Bunu takiben Vladimir'in faaliyetlerine kısaca değinir ve onun aziz olarak itibar görmesinin gereğini açıklar. Parçanın belli bir sonu yoktur ve birbiriyle doğrudan ilgili olmayan birçok pasajı bir arada vermiştir. Fakat 15 Temmuz 1015'te Vladimir'in ölümüyle Vladimir dönemini bitirir.[68] Ancak bu bölümde Olga'ya has bir durumdan bahsetmek gerekir. Eserin muhtemel yazarı Yakov daha sonra bahsedilecek olan Metropolit İlarion'un *Kanun ve İnayet Üzerine Nutuk* adlı eserinde olduğu gibi burada da Rus bilincini Vladimir'i ve annesi Olga'nın Hıristiyan olduğunda İmparator Konstantin karşısında ikincil bir duruma düştüğünün aksi olduğu fikrinden de yararlanmıştır.[69] Bu da Rus olma bilincini artıran eserlerin çoğalması demekti.

Üçüncü kısım *Vladimir'in Hayatı* olarak geçer. Bu bölüm Vladimir'in vaftiz olması ve Hıristiyan olarak hükümdar olmasının hülasasını teşkil eder. GYH'de yer alan bilgilerin paralelinde detaylar içerir. Bu parça aniden Vladimir'in başka dinleri

[67] A.g.e s. lxxxiv-lxxxv.

[68] A.g.e s. lxxxv.

[69] B. Grekov, 2004, s.503-504.

araştırmaları için elçilerini göndermeye karar vermesinden başlar, Kerson'un alınması ve vaftiz olmasıyla devam eder. Sonra da Kiev'e döner, pagan idolleri yıkar, Theotokos Kilisesi'ni inşa eder ve ölür. Eser Vladimir'e, yeni Musa ve ikinci Konstantin olarak övgülerde bulunur. Parça Konstantin'e ve Vladimir'e olan dua ile son bulur.[70]

Dini içerikli eserlerde didaktik öğeleri kapsayan metinlerin ilk örnekleri de yine kilise çevrelerinden çıktı. Novgorod'da 1036 yılında Piskopos Luka Jidyata *Öğretiler* adlı eserini yazdı. Bu didaktik çalışmada öğütlerden oluşan nutuklar, vaazlar ve kilise ritüellerine dair bilgiler bulunuyordu, retoriği zayıf son derece sade bir dille yazılmıştı.[71] Fakat çeviri eserlerden bahsederken değindiğimiz üzere yaşam hikâyeleri önce tercüme faaliyetleriyle daha sonra da manastırlardaki özgün metinlerle Rus kültürüne önemli katkılar yaptı. Bu bakımdan Kiev Rus literatüründe rivayet yazını büyük ölçüde biyografik ve bazan da kurgusal veya efsanevi tarzda karşımıza çıkar (*hagiografya* ve *paterik*).[72] Her iki tarzda yazılan eserler kendi dönemlerinin sosyolojik ve psikolojik eğlimlerinden yoğun şekilde yararlanmıştı.

[70] A.g.e s. lxxxv.

[71] Serge A. Zenkovsky, 1974, s. 8-9, Jidyata'nın kendi döneminde Kiev hiyerarşisi ile ilişkisi de dikkat çekicidir. Knez Yaroslav'ın ölümünden sonra Metropolit İlarion'un yerine Bizans'tan Metropolit Yefraim gelmiştir. Fakat Rus kökenli piskoposlar tarafından protesto edilmiştir. Münasebetsiz sözlerinden ötürü kendi müritleri tarafından şikâyet edilen Jidyata da yeni metropolit tarafından kınanmıştır. Boris Grekov, **The Culture of Kiev Rus**, Foreign Languages Publishing House, Moscow, 1947, s. 61.

[72] Serge A. Zenkovsky, 1974, s. 13.

1462'de derlenen *Paterik*[73] 38 başlıktan (söylev veya nutuk) oluşur. 1 – 6 başlıklar 1073'te kurulup 1089'da takdis edilen Peçerski Manastırı'ndaki Theotokos'a adanan Meryem'in Cennete Alınışı Kilisesi'nin, inşaası, kuruluşu, dekorasyonu ve takdis edilmesinden bahseder. Kiev Peçerski Manastırı'na niye bu ismi verdikleriyle ilgili olan 7. başlık manastırın erken dönem isimleri olan kurucusu Aziz Antoni, Knez İzyaslav Yaroslaviç ve arkadaşı Aziz Feodosi hakkında bilgi verir.[74]

Nestor'un yazdığı 8–11 başlıklarda ise Aziz Feodosi'nin hayatı konu edilir. Pasajlarda Feodosi'nin yaşamı, ölümü, naaşı ve mezarı hakkında bilgiler ve ona ölümünden sonra yapılmış methiyeler vardır. 12. başlık ise Aziz Feodosi'nin çağdaşları olan Damyan, Yeremya ve Matvey ile ilgilidir. 13. başlık 1156 yılında Novgorod Piskoposu olan Nifont'un ölümünden hemen önce manastır ziyaret etmesi anlatılır. Nifont manastırın eski mensuplarındandı ve Feodosi'nin büyük hayranıydı. 14. başlık kişisel ve gözalıcı notlardan oluşur; bunlar Vladimir - Suzdal Piskoposu Simon'dan Peçer Manastırı'nda keşiş olan manevi oğlu Polikarp'a uzun bir mektup niteliğindedir. 15–23 başlıklar Piskopos Simon tarafından yazılan hepsi de kısa parçalardan oluşan 9 eski keşişle ilgili yazılmış metinlerdir. Onların hayatları yazılırken bir taraftan da Polikarp'a şahsi mektuplar niteliği de taşımaktadır. 24 -35 başlıklar ise Polikarp tarafından yazılmıştır. 24. başlıktaki Başrahip Akindin'e ithaf olunan kısa mektubu saymazsak buradaki bütün parçalar XI. yüzyılda manastırda olan keşişlerle ilgilidir.[75]

[73]Bu eser Eski ve Modern Rusça metinleriyle birlikte analiz edilerek tek cilt halinde yayımlanmıştır. L. A. Olşevski, S. N. Travnikov, (ed.), **Drevnerusskie Pateriki, Kievo-Peçerskii Paterik i Volokolamskii Paterik**, Moskva Nauka, 1999. Eski Rusça, s.7-80, Modern Rusça, s. 109-185.

[74] Muriel Heppell, 1989, s. xviii.

[75] A.g.e. s. xviii-xix.

36. başlık Peçerski Manastırı'nda kalan İsaki adında bir keşişle ilgili olan ve kim tarafından yazıldığı bilinmeyen bir parçadır. 37. başlık Aziz Feodosi'ye atfedilir ve Latinlerle polemik tezi içerir, *Paterik*'in daha önceki redaksiyonlarında yoktur. Muhtemelen 1439'daki Floransa Konsili'nden sonra Ortodoks Kilisesi'nin anti-latin reaksiyonuna uygun olarak 1462'de *İkinci Kassian* redaksiyonuna eklenmiş olabilir. 38. başlık kim tarafıdan yazıldığı belli olmayan kısa bir metindir. Vasili adındaki dünyevi bir rahibin 1182'de manastırın idaresine seçilişi hakkında bir metindir. [76]

Paterik'in bazı kısımları GYH'de yer alır; Peçerski Manastırı'nın kuruluşuna dair hikâye, Aziz Feodosi'nin ölümüne dair hikâye ve önde gelen bazı keşişlerin Peçerski Manastırı'ndaki yaşamlarına dair bazı hikâyeler.[77]

Vladimir Monomah'n Öğütleri (Pouçenie Vladimira Monomaha) Knez Vladimir Monomah'ın 1125'te ölümünden hemen önce dini ve dünyevi konuları ihtiva eden bir kapsamda yazılmıştır. Eser sadece Lavrentiev Yıllığı'ında GYH metninin içeriğinde bir bütün olarak bulunur. GYH'de 1096 yılı hadiselerinin kronolojik seyri devam ederken araya *Pouçenie* metni girer, metin bitince GYH 1096 yılı hadiselerine kaldığı yerden devam eder. Eserde Monomah başlıca siyasi, özellikle de knezler ve üst düzey devlet ricali arasındaki ilişkiler üzerinde durur ve onlara nasihatlerde bulunur ve kendi hayatından örneklerle bir knezin nasıl olması gerektiği yönünde tavsiyeler verir. Kanunlara uyma ve toplumun birlikte barış içinde yaşaması gibi hususlara *Kutsal Kitap*'tan alıntılar ve kendi niyazıyla değinir.

[76] A.g.e. s. xx.

[77] Fairy von Lilienfeld, "The Sprituality of the Early Kievan Caves Monastery", **California Studies**, Vol. 16, Uni. of California Press, Berkeley and Los Angeles, 1993, s. 63-64.

Monomah'ın öğütlerinde Bizans ve Anglo-Sakson hükümdarlarının öğütlerinde görülen motiflere rastlanır. Bu belki de Monomah'ın annesinin bir Anglo-Sakson prensesi olmasından ve 5 dili çok iyi bilen bir knez olmasından kaynaklanabilir. Eseri Monomah'ın yazdığına dair kesin bilgi yoktur. Eser ayrıca Aziz Basil'den ve *Marius*'tan izler taşır. Rusçaya tercüme edilen *İzbornik 1073*'te yer alan *Xenophon'un Vasiyeti* de (Zaveşanie Ksenofonta) Monomah'ın metnine benzer bir içeriğe sahiptir. Eserin otobiyografi olması tartışmalı olsa da Rus Tarihi ve Edebiyatı'nda kendi türü bakımından bir ilktir.[78]

Nutuklara (Vaaz) ayrıca değinmek gerekir. Bunların ilk örnekleri yukarıda da değindiğimiz gibi tercüme yoluyla Ruslara ulaştı. En önde gelenleri İoannes Chrysostomos, Aziz Basil ve Nazianzuslu Gregori'ydi. XI. yüzyıldan Gregori'ye ait olan ve Platon'dan ve Homeros'dan alıntılara sahip 13 nutuk günümüze kalmıştır, XII. yüzyıldan ise İoannes Chrysostomos'dan nutuk derlemeleri (Zlatostruy) kalmıştır ve bunlar X. yüzyılda Bulgaristan'da tercüme edilmiş, fakat Kiev'de linguistik açıdan tekrar elden geçirilmiş ve kısaltılmıştır. X. yüzyılda Kril ve Metodius, Velika'lı Kliment, Rahip Kozma ve Bulgar vaizlerin orijinal nutukları Doğu Slavlarına geçmişti.[79]

Bu alanda Kiev Ruslarında önemli eser veren üç yazar Metropolit İlarion, Klim Smolyatiç ve Turov'lu Kril'dir.

[78] M. H. Tihomirov, **İstoçnikovedenie İstorii SSSP, Vıpusk Pervıi, Sdrevneişego Vremeni do Kontsa XVIII Veka**, İzd. Sotsialno Ekonomiçeskoi Literaturi, Moskva, 1962, s. 119; F. Dvornik, 1956, s. 233.

[79] D. Čiževsky, 1960, s. 22.

XI. yüzyılın en önemli metinlerinden olan İlarion'un *Kanun ve İnayet Üzerine Nutuk*[80] adlı eseri, dini eserler içinde zikredilebileceği gibi içeriğinde politik mevzulara da sıkça değinip dönemin siyasi ortamına dair nadir malumatları sunmasından ötürü dünyevi metin kategorisine de girer.

Yaroslav zamanında (1036–1054) ilk Rus metropoliti olarak göreve getirilen (1051) İlarion'un bu eseri dört başlık altında incelenebilir; Kanun ve İnayet Üzerine (1–16), İnayetin Yayılması ve Ruslara Ulaşması (17–41), Vladimir'e Övgü (42–66) ve Dua (67–72).[81] Buna göre İlarion argümanlarını üç aşamada ele alır; nazari, tarihsel ve sonra da kişisel planda, yani teolojik olandan tarihe (evrenselden yerele) ve oradan biyografiye.[82] İlarion Yeni Ahit (İnayet) ve Eski Ahit (Kanun) üzerine retorik yapar. Eski Ahit tek bir halka özgü körükörüne bir inanış olmasıyla köleliği ifade ederken, Yeni Ahit özgürlük ve evrensellik muktezasınca güneşi temsil etmektedir. Hıristiyanlığın evrensel rolünden ve yeni bir millet olan Ruslardan bahseder. Rusların Hıristiyanlığa girmesi tüm dünya Hıristiyanları içinde önemli bir gelişme olarak vurgulanır ve buna vesile olan *Kağan* Vladimir'e övgüler dizilir, hatta Bizans tarzında Hıristiyan bir lider olarak gösterilen oğul Yaroslav da unutulmaz. Hıristiyanlığın Rus topraklarında kabul görmesi Rusların parlak bir geleceğe sahip olacaklarının habercisidir. Son kısım olan Dua'da ise İlarion Rus topraklarının bütünlüğünün korunması için dua eder. İlarion eserini sıradan insanlar için yazmamış, zira retoriği ağır sembollerle, nazirelerle, metaforlarla, antitezlerle ve diğer nutuksal öğelerle

[80] Eserin Pervaya Slovo, Vtoraya Slovo, Arhaiçeskaya Vetr 2, Tretya Slovo ve Arhaiçeskaya 3 olmak üzere 5 farklı redaksiyonu bulunmaktadır. Bkz: A. M. Moldovan, **Slovo o Zakone i Blagodati İlariona**, İzdatelstvo Naukova Dumka, Kiev, 1984.

[81] Simon Franklin (çev.), **Sermons and Rhetoric of Kievan Rus'**, vol. V, HLEUL, 1991, s. xxvii.

[82] A.g.e s. xxxi.

süslemiştir. Bu eser henüz yeni Hıristiyan olmuş milletin en erken dönemlerinde oldukça şaşırtıcı bir şekilde zamanın yüksek medeniyet seviyesine ulaştığını gösterir.[83]

Çalışmada *Kutsal Kitap*'ın önemli bir yer tutmasının yanı sıra Rus olma bilincinin yerleştirilmeye çalışılması ve Bizans - Rus ilişkilerinden hareketle Bizans kilise hiyerarşisinin Rus kilisesi üstündeki tahakkümüne karşı çıkılması açıkça yer alır. İlarion'un eserde Rusların Hıristiyanlaşmasını takdir ve izah etmesinin yanısıra Rus olma bilincini aşılamak amacıyla Knez Vladimir'e methiyeler düzmesini de buna bağlayabiliriz.[84]

İlarion anlaşıldığı kadarıyla Grekçe ve Bizans edebi eserlerini çok iyi bilen eğitimli ve yetenekli bir yazardı. Eseri son derece tesirli, ikna edici ve kinayeli dilinin gösterişine rağmen açık ve anlaşılabilir bir çalışmadır. Kiev Rusyası'nda İlarion'un konumu sadece yazdığı eserlerle değil ilk Rus metropoliti olmasıyla da ayrı bir anlam ifade eder. İlarion hem bir din adamıdır hem de ağırlığı siyasete sirayet etmiş bir entelektüel olarak Rus kurucu düşünürleri arasında yer alır. Bu bakımdan hayatında katettiği süreçler ve kilise hiyararşisinde aldığı görevler önemlidir.

Eserin yazılış süreci şu şekilde gelişti; Berestova'da rahip olan İlarion, orada çok verimli bir dönem geçirdikten sonra Yaroslav döneminde 1051 yılında metropolit oldu. Daha önce keşiş olan İlarion Peçerski Manastırı'nın başrahibi Antoni ile tanışmıştı.[85] Eserini muhtemelen Metropolit olmadan önce Yaroslav'ın Berestova'daki kilisesinde rahipken yazmıştı. En azından Vladimir'e Övgü'yü

[83] F. Dvornik, 1960**,** s. 230.

[84] Orest Subtelny, **Ukraine, A History**, Toronto Uni. Press, 1994, s. 51; Dimitry Pospielovsky, **The Orthodox Church in the History of Russia**, St. Vladimir's Seminary Press, New York, 1998, s. 29.

[85] Simon Franklin, 1991, s. xviii-xix.

Yaroslav'ın karısı İrine ölmeden önce yazmıştı, zira yazıda onun da ismi geçiyordu. Yazılış tarihi ise 1047 ile 1050 arasında olan eserin Azize Sofya, Kutsal Tebliğ, Tite veya Berestova'daki Kutsal Havariler kiliselerinden birinde yazılmış olma ihtimali vardır.[86]

İlarion'un eserinin kaynakları ise sonra Kril ve Metodius'tan kalan Slavca eserler, Bizans'tan gelen eserler ki bunların içinde liturjiye ait eserler de vardır. Ayrıca Grekçeden Slavcaya çevrilmiş eserlerin yanında Latince kaynaklarda mevcuttur.[87]

İlarion'un bu önemli eseri haricinde bize kalan başka çalışmaları da vardır. *İmanın İkrarı ve Giriş* adlı yazdığı eser aslında öncekinin devamı niteliğindedir. Zira Sinodal el yazmasında Dua kısmından sonra metin üç tekstle devam eder, Nika (İznik) akidelerinin versiyonu, *İmanın İkrarı* ve Bizans yazarı Michael Syncellus tarafından yazılan daha uzun bir metin ve baskı ve yazar ile ilgili bilgileri içeren kısım. Halk hikâyelerini ve masalsı kahramanları, dini içerikli metinleri konu alan ve aslında kimin yazdığı belli olmayan bazı metinler bilinen bazı kişilere hamledilir. Bunların arasında bazı ilahiler ve insanları uyarıcı mahiyette yazılmış bir takım vaaz tekstleri de İlarion'a atfedilir.[88]

İlarion'un *Kanun ve İnayet Üzerine Nutuk* adlı eseri GYH'deki muadili konularda benzerlikler ve farklılıklar barındırmaktadır.

Tercümeleri kaynak alarak yazılan Rus nutukları arasında humanistik eğilime sahip çalışmalar yapan müelliflerden biri de Metropolit Klim (Kliment) Smolyatiç'ti

[86] A.g.e s. xix-xxi.

[87] A.g.e s. xli-xliii.

[88] A.g.e s. xxix-xxx.

(Smolenskli). Klim Smolensk'teki Zarub'ta keşişken Vladimir Monomah'ın torunu Kiev Knezi İzyaslav Mstislaviç tarafından 27 Haziran 1147'de beraberindeki 6 piskoposla Kiev Metropoliti oldu ve görevini 1155'e kadar sürdürdü; her ne kadar bu ünvanı Konstantinopol tarafından onaylanmadıysa da Kiev'de İlarion'dan sonra yerli olan ikinci metropolitti. Tam olarak ne zaman doğduğu ve öldüğü ise bilinmiyor.[89]

Çağdaşları onu Rus teolojisinin ışık saçan kaynağı olarak gördüler. Fakat *Kutsal Kitap* ve kilise babalarından ziyade Platon, Aristotales ve Homeros'tan çokça yaptığı alıntılar yüzünden Smolensk rahiplerinden Foma (Thomas) gibi kişiler tarafından sıkça eleştirilse de XI. ve XII. yüzyıllarda Bizans okullarında Homeros zorunlu okuma kitabıydı ve teologlar kutsal metni yorumlamak için ondan da faydalanıyorlardı. Klim'in eski Yunan düşünürlerinden yaptığı iktibaslar kendi döneminde Kiev Rusya'sında rastlanması nadir hadiselerden biriydi. Klim'in Grekçe bilmesi ve Grek manastır ve okullarında eğitim görmesi çalışmalarında Bizans etkisinin ağırlık kazanmasının sebebidir. Klim'den bize sadece orijinali bulunmayan ve öğrencisi Afanasi tarafından redaksiyonu yapılan bir *Risale* (Epistle) kalmıştır.[90]

Risale orantısız olarak iki kısma ayrılabilir; 1–6 parçalar Klim'in kendi sözleriyle doğrudan Foma'ya verdiği cevaplardan ibarettir. 7–84 parçalar ise Klim'in eserinin asıl kısmını oluşturur; bu parçlarda Klim kendi bilgeliğini sergilemiştir. 42. parçaya kadar Eski Ahit'den yararlanılmıştır, 43–84 arasındaki parçalarda ise metaforların ve bir kısım muammaların izahına çaba harcanmıştır.[91]

[89] A.g.e s. xlv. B. Grekov, 1947, s. 61.

[90] Serge A. Zenkovsky, 1974, s. 10; G. Vernadsky, 1948, s. 282-283.

[91] Simon Franklin, 1991, s. lxv.

Klim'in 1147'den sonra yazıdığı *Risale*leri teolojik konsepttedir ve bunları Knez II. İzyaslav'ın huzurunda okumuştur. Bu yazın türü Ruslara Grek literatüründen gelmiş olup çeviriler ve *florilegia*lar yoluyla ulaşmıştır. Klim Kiev Knezi'ne teolojik karakterdeki eserini sunarken diğer taraftan hem dini hem de politik etütleri içeren *Risale*sini de Smolensk Knezi'ne sunmuştu. Klim eserinde Grek teolojisinden ve *apokrif*lerden ve *Kutsal Kitap*'tan yararlanmıştı.[92]

Kril'in hayatına dair bilgilerimiz sınırlıdır. Kril'in hayatından bahseden giriş mahiyetindeki bir metinde (Synaxarion) hayatına dair tarihlendirmeler verilmez fakat doğumu, hangi aileden geldiği manastırdaki ciddi çileci hayatını, piskoposluğa yükselişini, Feodor hakkında Andrey Bogolubski'ye yazdığı mektubu diğer bazı çalışmalarından bizi haberdar eder.[93] Bazı tarihçiler yine de böyle bir kişinin varlığından emin değillerdir; eğer varsa XII. yüzyılın ortalarında yaşamış olması ve keşiş olması olasıdır ve tabiki Turov'un piskoposu olması da. O ayrıca birçok vaaz (Homily) dua ve risale yazarıdır. Tahminlere göre Kril 1130 civarında doğdu ve 1160'larda Turov'a piskopos oldu. 1169'da kilise de yaşanan dini tartışmalara katıldı ve Rostov Piskoposluğu'nu Kiev Metropoliti'nden icazet almadan işgal eden Feodor'u sapkınlıkla suçayarak onunla karşı karşıya geldi. Bu sebeple dönemin knezi Andrey Bogolubski ile onun kovulması için mektuplaştı. Mutemelen 1182'de veya bu tarihten önce öldü.[94]

Kril'in 11 ayrı çalışması bir derlemede toplandı. Bu derleme birçok defa yayımlanırken 1821'de Kalajdoviç edite etti, sonra da Eremin 1950'de kritik edilmiş

[92] D. Čiževsky, 1960, s. 142.

[93] Simon Franklin, 1991, s. lxxxvi.

[94] A.g.e s. lxxv, D. Čiževsky, 1960, s. 86.

versiyonu derledi. Çalışmaları sırasıyla; 1 Bedenin ve ruhun serüveni. 2 Dünyevi adamın serüveni. 3 Manastır düzeni üzerine. 4 Paskalya'dan önceki Pazar gününden Hamsin Yortusu'ndan önceki Pazar gününe sekiz vaazın döngüsü; a) Paskalya'dan önceki Pazar için vaaz, b) Paskalya Pazarı için vaaz, c) Paskalya'dan sonraki Pazar için vaaz, d) Paskalya'dan sonraki üçüncü Pazar için vaaz, e) Paskalya'dan sonra dördüncü Pazar için vaaz, f) Paskalya'dan sonra altıncı Pazar için vaaz, g) İsa'nın göğe yükselişinin 40. günü için vaaz, h) Hamsin Yortusu'ndan önceki Pazar için vaaz. 5) Haftalık 21 veya belki 30 ibadet döngüsü. 6 Kanon. Belki Olga'ya kanon.[95]

İlarion'un insanın dünya üzerindeki serüvenini temel alan troposentrik bakış açısına karşı Turov'lu vaiz Kril XII. yüzyılın ortalarında bütünüyle teosentrik bakış açısını benimsedi. Kril asil bir aileden gelmesine rağmen keşiş olmayı tercih etmişti ve kendini insanlar arasındaki mistik ilişkinin tefekkürüne adamıştı. Bizans teolojisinden faydalanmıştı. Tanrı ile insan arasında derin uçuruma köprü kurmak gibi mütavazı bir amacı gaye edinmişti. Ona göre tövbe ve bağlılık müminin faziletindendir, fakat o bunları elde etse bile necat bulma yolunda mütavaziliğini koruyup fazla ümitlenmemelidir. Çok sayıda çalışma ve nutukları kendi döneminde de sonrasında da büyük takdir gördü ve çalışmalarında Bizans stilinin etkisi vardı. Ortaçağ Rusyası'nın en önemli vaizi olduğunu iddia etmek abartı olmaz.[96]

Kril eserlerinde uslup olarak imajları kullandı, mesela bahar yeniden dirilişin sembolüydü. Kril Bizans'ın ilahi ve vaaz yazınında teknik olarak birikim kazanarak bunu Ruslara aktardı.[97] Kril nutuklarında İoannes Chrysostomos, Epiphanius Salamis,

[95] A.g.e s. lxxxi-lxxxii.

[96] Serge A. Zenkovsky, 1974, s. 9-10; G. Vernadsky, 1948, s. 382.

[97] G. Vernadsky, 1948, s. 273.

Ephrem Syrus, Nazianzus'lu Gregori, Eusebius Caesarea, Niketas Heraclea, Titus Bostra, Theophylact Ohrid ve George Hamartolus'dan ve *Kutsal Kitap'*tan faydalanmıştır.[98]

Sonuç olarak yukarıdaki eserlerin tam olarak Kril'e ait olduğu şüphesi daima vardır. Zira bunun üzerine başka bazı eserlerinden Kril'e ait olduğu söylenmekle birlikte onlarda da kesinlik yoktur. Örneğin 1821'de Kalajdoviç Kril'in eserinin 15 tane olduğunu söylerken, 1858'de M. İ. Suhomlinov ise 6 vaaz ve nutuk da üzerine ekler. Yine N. K. Nikolski de 5 konu daha ekler.[99] Kril'in eserlerine benzer başka bir nutuk ta XII. yüzyılın ikinci yarısında yazarı bilinmeyen biri tarafından yazılmış *Knezler Üzerine* adında bir Çernigov nutkudur. Yazar diğer knezlere Çernigov Knezi David Svyatoslaviç'i (ö. 1123) örnek göstererek barışçıl olmanın faziletlerinden bahsetmiştir.[100]

Düşünce bağlamında Fedotov'a göre Kiev Rusyasına damga vurmuş İlarion, Klim Smolyatiç ve Turov'lu Kril'in eserlerindeki etkilere bakılacak olursa onlar Kiev Rusya'sındaki *Bizantinist*lerdi.[101] Eserlerin linguistik içeriğine bakıldığında ise Kilise Slavcası içinde yer alan Doğu Bulgarca, Makedonca, Moravca, Bohemce ve Lehçe elementlerle Kiev Ruslarına geldi. Kilise Slavcası'nın Glagolitik Makedon versiyonu Novgorod'a, Krilik Bulgar versiyonu ise Kiev'e ulaştı. Bu sebeple İlarion'un *Kanun ve İnayet Üzerine Nutku* ile Novgorod'daki Luka Jidyata'nın öğretilerindeki vecizler birbirlerine çok az yakındır. Kuşku götürmez bir gerçek olarak Kiev Rusları'nın

[98] Simon Franklin, 1991, s. xcii-xciii.

[99] A.g.e s. lxxxii.

[100] D. Čiževsky, 1960, s. 88-89.

[101] G. P. Fedotov, **Russkaya Religioznost**, s. 68-94.

sosyolingustik vaziyetleri çok merkezliydi (polisentrik). Çeşitli dillerin kendi fonetiği, morfolojisi, sentaksı ve kelimeleri vardı. Bu yapı içinde İlarion, Turov'lu Kril'in metinleri veya daha sonraki *İgor Bölüğü Destanı* gibi metinler hayli gösterişli eserlerdi.[102]

Genellikle tarihçi ve edebiyatçılar bu üç önemli yazarı aynı kategoride alırken Keşiş Krik'i bunların dışında tutarlar. *Kirik'in Soruları* (1130-1156 civarı) Novgorod'daki dini hayattaki sorunlar üzerine odaklanmış Novgorod'lu bir keşiş olan Kirik'in eseridir. Burada piskoposlar Kirik ve diğerleri tarafından sorulan çok sayıda soruyu cevaplar. Onları cevaplayanlar arasında muhtemelen Klim de (Kliment Smolyatiç) vardır. Eserdeki sorular dini hayatın içinde karşılaşılan birçok zorlu mesleye cevaplar arar.[103]

Başrahip Daniel'in Gezisi, Çernigov manastırında Başrahip olan Daniel'in İsrail ve Filistine 1106–1113 yıllarında gerçekleştirdiği geziyi konu edinmektedir. Bu gezide kendisine Novgorodlular Kievliler ve Rus hacılar (palomnik) eşlik etmektedir. Hıristiyanlığın kabulünden sonra kutsal topraklara gidip bir nevi rehber niteliğinde eserler yazma gereği hâsıl olmuştu. Daniel de bunu yerine getiren hacılardandı. Yedi yıl süren Filistin'de Müslümanlarla Haçlılar arasındaki savaşa ve İsrail'de tahta Kral I. Balduin'in geçmesine de tanık olup Şam ile Kral arasındaki yaşanan anlaşmazlıkta kralın tarafında yer almıştır.[104] Daniel İsa'nın kutsal mezarını ziyaret edip Şeria'ya Ölü Deniz'e, Ürdün'e *Kutsal Kitap'*taki olayların geçtiği yerlere gitmiştir. Bu bağlamda

[102] Dean S. Worth, "Was There a "Literary Language" In Kievan Rus'?", **RR**, Vol. 34, No. 1, Blackwell Pub., 1975, s. 1-9.

[103] D. Čiževsky, 1960, s. 143.

[104] F. Dvornik, 1956, s. 233.

eser bize yollar, mimari eserler ve diğer ayrıntılar üzerine bilgiler verir. Daniel Filistin'de 1106 ile 1108 yılları arasında bulunmuştu ve eserini gezinin hemen sonrasında yazmıştı. Eserin içeriğindeki bilgilerin *apokrafik* hikâyelerle benzerliğine bakılırsa Daniel'in hakikaten gezip gezmediği hususunda bazı şüpheler vardır.[105] Fakat verdiği ayrıntılar ve kullandığı sade dil bakımından başarılı bir eserdir. 1200 yılında ise artık Rusya'dan Konstantiopol'e de hacılar gelmeye başlamıştı ve XIV-XV. yüzyıllarda da ziyaretler devam etmişti. 1200 yılında ilk gelen Novgorod'lu Dobrınya Yadreykoviç'in Konstantinopol'un topografyası hakkında verdiği önemli bilgiler Bizans Tarihi içinde kaynak niteliğindedir.[106]

İgor Bölüğü Destanı'nın (Slovo o Polku İgoreve) yazarı belli değildir. Destanın XV. yüzyılda Pskov'da kopyalanan nüshaları 1795'te elyazmaları koleksiyonu yapan Aleksey Musin-Puşkin tarafından keşfedildi sonra da Çariçe II. Yekaterina için 1795 veya 1796'da transkripsiyonu yapıldı, 1800 ve 1812 tarihinde ise basıldı. 1812 yılında Napolyon'un işgali sırasında Moskova'da Musin-Puşkin'nin bütün elyazmalarıyla birlikte bu nüsha da kayboldu. Yekaterina'nın transkripsiyonu ve ilk edisyon Destan'ın geriye kalan tek nüshalarıydı. Yekaterina için yapılan nüshadan ortaya çıkarılan ve halen kullanılan 1864 tarihli nüshanın ise kopyalamada yapılan hatalar sebebiyle tahlil edilmesi güçtür.[107]

---

[105] D. Čiževsky, s. 61-62.

[106] George Majeska, "Russian Pilgrims in Constantinople", **DOP,** No. 56, Alice-Mary Talbot (ed.), Dumbarton Oaks Research Library and Collection Washington, D.C. 2002 s. 93-108.

[107] G. Vernadsky, 1948, s. 275. V. V. Kuskov, 2003, s. 99-102. Eserin Rusça metni için, **Slovo o Polku İgorove, İgorya Svyatoslavlya, Vnuka Olegova,** Drevnerusskii Tekst, Werden Verlag, Moskva-Augsburg, 2002. Türkçe metni için, Mualla Uydu Yücel, **İlk Rus Yıllıklarına Göre Türkler**, TTK, Ankara, 2007, s. 434-445.

Destan 4 bölümde incelenebilir. 1 Başlangıç kısmından savaşın hikâyesinin izah edilmesi ve İgor'un yenilgiye uğramasıdır. 2 Knez Svyatoslav'ın boyarlara meşum rüyasından bahsetmesi knezleri Polovetslere karşı savaşmaya teşvik eden hitabıdır. 3 İgor'un karısı Yaroslavna'nın kocasının üzerine ağıtıdır. 4 İgor'un tutsaklıktan kaçış hikâyesidir. Eser kısa bir parçadan oluşur modern tekstlerde 15-16 sayfa kadardır.[108]

Destan 1185 yılında Novgorod Knezi İgor Svyatoslaviç'in Don Nehri'nin güney bölgelerine doğru Polovetslere karşı yaptığı ve başarısızlıkla sonuçlanan seferi anlatmaktadır. 1061'den sonra şiddetli Polovets akınlarına karşı Vladimir Monomah'ın aldığı tedbirlerle Polovets tehlikesi geçici olarak atlatılsa da Monomah'tan sonra tekrar artan Polovets tehlikesi karşısında 1170 yılında Rus Knezleri birlikte hareket edip sefer düzenleme kararı aldılar. Bu tarihten itibaren aralarında güçlü bir ordu meydana getiremeden Polovetslere karşı yaptıkları kısmi zaferlerden sonra diğer knezlerden ayrı olarak İgor kendi ordusuyla çıktığı seferde Polovetslere esir düşer. Eser knezlerin birlikten yoksun, bölünmüş ve bencil olmalarını çarpıcı bir dille anlatır.[109]

Destanı monotematik bir üründür. Hadisleri güçlü bir şiir diliyle anlatır. Edebi değeri yanı sıra tarihi değeri de büyüktür. Destanı Hıristiyan kültürüne yakın olmaktan ziyade içindeki öğelerden anlaşıldığı kadarıyla pagan Rus kültürüne daha yakındır. *Digenis Akritas* ve Josephus Flavius'un *Yahudi Savaşları Tarihi*'den etkilenmiştir.[110] Eser Kulikova Savaşları, Zadonşçina gibi XIV. yüzyılın Rusça eserlerini de

[108] D. Čiževsky, s. 113.

[109] V. V. Kuskov, 103-106.

[110] G. Vernadsky, 1948, s. 275.

etkilemiştir. Destan Fransızların *Chanson de Roland*'ıyla karşılaştırılabilir. Hem ikisinin de Hıristiyan olmayanlara karşı askeri mücadeleyi konu alması hem de Roman Jacobson'a göre Destan'ın Hıristiyan öncesi pagan motifleri kullanması açsından batıdaki muadiline benzerlik gösterir. Zira Jacobson'a göre Bizanslı âlim Choiroboskos'un eserleri 1073'ten sonra Ruslar tarafından biliniyordu ve Destan onun şiirsel düzenine çok yakın olduğu aşikârdır. Buna göre *İgor Bölüğü Destanı* Ruslara özel olmaktan çok batı Avrupa ve Bizans şiir anlayışından yoğun şekilde etkilenmiştir.[111]

John Scholasticus'un *Nomokanon*'u IX. yüzyılda Bulgaristan'da tercüme edildi ve vaftizimden sonra muhtemelen XI. veya XII. yüzyıllarda Ruslara ulaştı. Bu eser içinde I. Justinyanus döneminde yapılandırılan ve VI. Leon (866-912) devrinde geliştirilen ve din devlet ilişkileri üzerine metinleri barındıran *Novell*a'yı da içeriyordu. *Vladimir'in Kilise Kanunları* (Tserkovnıy Ustav Vladimira) Nomokanon esas alınarak yazılmıştı.[112] Yaroslav döneminde de yine Nomokanon kaynaklı olarak *Yaroslav'ın Kilise Kanunları* (Tserkovnıy Ustav Yaroslava) yazıldı. X. yüzyılda Ruslar tarafından yazılan *Kormçaya Kniga* karmaşık bir yapıya sahipti. Kilise kanunları, mektuplar, vaazlar, Bizans seküler kanunları gibi içeriğiyle Bizans Nomokanon'undan etkilenmişti ve Yefrem, Sırp ve Rus olmak üzere üç farklı redaksiyonu vardır.[113]

---

[111] Serge A. Zenkovsky, 1974, s. 16.

[112] A.g.e s. 236–237, Francis Dvornik, "Byzantine Political Ideas in Kievan Russia", **DOP**, Vol. IX, 1956, s. 85, 98.

[113] Daniel H. Kaiser, **The Growth of the Law in Medieval Russia**, Princeton Uni. Press, New Jersey, 1980, s. 19–21; Dimitri Obolensky, Byzantium, Kiev and Moskow: A Study in Ecclesiastical Relations, **DOP**, No: 11, Harvard Uni. Press, Cambridge, Massachusetts, 1957, s. 54.

Corpus Juris Civilis 529'dan 234'e kadar I. Justinyanus (482-565) döneminde yapılandırılan kanun külliyatıdır. İçeriğinde *Codex Justinyanus, Digest* ve *İnstitutes* gibi Latince yazılmış eserleri barındırır. III. Leon döneminde (717–741) yeni bir kanun metni olarak kilise hukukunu da içeren ve *Corpus Juris Civilis'*teki gibi Roma etkisi varolan fakat Bizans gerçeklerini daha fazla vurgulayan *Ecloga* yayımlandı. III. Mihail (840-867) Moravya Kralı Rastislav'a *Ecloga*'yı gönderdi. Kril ve Metodius ise bu metne 29 başlık ekledi. 885'te bu kardeşler Moravya'dan kovulunca *Ecloga* Bulgarlar yoluyla Ruslara ulaştı. *Prochiron* I. Basil döneminde (867–886) önceki kanunlardan yararlanılarak meydana getirilmiş bir el kitabıydı ve *Ecloga* gibi o da *Zakon Sudnıy Lyudem* adıyla Slavca'ya tercüme edildi. Bu süreçten sonra Ruslar, İlk Rus kanunları olarak bilinen *Ruskaya Pravda'*yı (batı kaynaklarında Lex Russica) *Ecloga* ve *Prochiron*'u model alarak hazırladı.[114]

Ruskaya Pravda'da gümrük ve ceza yasaları üzerine yoğunlaşılmış ve para cezaları esas kılınmıştır. Ayrıca kişi ve devlet mülkiyetini ilgilendiren mevzulara son derece net bir şekilde değinilmiştir. Kişinin toplum içindeki yeri ve devlete karşı sorumlulukları üzerinde de durulmuştur. *Ruskaya Pravda*'nın kısa versiyonunun ilk 18 maddesi Yaroslav tarafından yapıldı. Eser Yaroslav'ın ardından oğulları İzyaslav, Vsevolod ve Svyatoslav tarafından değiştirilip geliştirilerek 42 maddeye çıkarıldı. Uzun versiyonu 121 maddedir ve önceki maddelere, düzeltmeler de yapılarak, ek

[114] F. Dvornik, "Byzantine Political Ideas in Kievan Russia", **DOP**, Vol. IX, 1956, s.77; Geroge Vernadsky (çev.), **Medieval Russian Laws,** W. W. Norton & Co. İnc. NewYork, 1969, s. 5-6

olarak 1113'teki Vladimir Monomah'ın Kanunları'nı (Ustav Vladimira Vsevolodoviça) ve diğer kararnameleri içerir.[115]

Ruskaya Pravda X. yüzyılda İngiltere'de Kral Alfred'in *Wessex Kanunları'*dan ve VIII. yüzyılda Frankların *Salic Kanunları*'dan (Lex Salica) etkilenmiştir. Eser İzyaslav Yaroslaviç'in yeni maddeler eklemesiyle Franklar'ın IX. yüzyılın sonlarında ortaya koyduğu *Capitularia de Villis* adlı düzenlemeyle de kıyaslanabilir.[116] Tüm bu etkilenimlerde Pskov ve Novgorod yoluyla Ruslar'ın Hansa Ticaret Yolu sayesinde Batı Avrupa ile kesintisiz bir ilişki ağı oluşturması önemli bir rol oynar.

Tüm bunlara rağmen eserden GYH'de hiç bahsedilmemesi ise oldukça gariptir.

Yazısız edebiyatın ürünü olan epik şarkılar, şiirler ve söylenceler arasında ağızdan ağıza geçerek Ortaçağ'da çok bilinen *bylina* ve *starina* gibi tarzlar oluşmuştu. Bu tarzlar daha çok Kuzey Rusya'da yaygındı. *Bogatyr* ise şövalye veya savaşçıların Rus topraklarına karşı akınlar düzenleyen göçebelere karşı kahramanlıklarını anlatırdı. Bazen bunlar Rusların düşmanları Hazarları kasdederek Yahudi (jidovin) olabilirdi.[117] Bu hikâyelerdeki kahramanlar Hazar ve Yahudilerle savaşır Vladimir'in drujinasının kahramanlıkları özellikle epik şarkılarda yüceltilirdi. Kahramanlardan bir köylünün oğlu olan İlya Muromets, kurnaz bir rahibin oğlu Aloşa Popoviç ve bir asilin oğlu olan Dobrınya Nikitiç Knez Vladimir'in mitik maiyetini oluşturan kahramanlardı. Hem Knez Vladimir'in hem de Vladimir Monomah'ın fedaileri anlatılarda tıpkı Kral Artur'un Camelot Kalesi'ndeki yuvarlak masasındaki şövalyeler gibi ziyafet çeker ve

[115] A. P. Toloçko, **Kratkaya Redaktsiya Pravdı Russkoi Proishojdenie Teksta**, Ruthenica, Kiiv, 2009, s.8-12.

[116] G. Vernadsky, 1969, s.4-5.

[117] G. Vernadsky, 1948, s.249.

şer güçlere karşı savaşmak için knezin sarayından dışarıya fırlarlardı. Artur'un efsanevi kahramanı Tristan'ın hikâyeleri Doğu Slavyanları arasında popülerdi. Karşı koymaya çalıştıklarından en önemlileri amansız bir düşman olan Polovetslerin steplerden gelen Tugor Han'ını sembolize eden Ejderha Tugurin'di (veya İblis'in oğlu Tugarin). Benzeri Itlar ise namussuz çirkin bir idoldür. Her ikisinin ismi de GYH'de 1094-1096 yıllarında geçer. Bir diğer düşman ise Zhydon adında bir Hazar Yahudisidir. Aslında epik hikâyelerde pagan anlatılarla daha sonradan gelen Hıristiyan değerler birlikte örülmeye başlanmıştı.[118] Bazı söylenceler Polock ve Galiçya kökenliydi ve XII. yüzyıl civarında Rus topraklarına ulaşmıştı. [119] Murat Adji'nin bunlara itirazı vardır. İlya Muromets, Dobrınya Nikitiç ve Aloşa Popoviç'in asıl adları sırasıyla Gorinya, Dubınya ve Usınya idi. Bunlar Vladimir'in adamları değil tersine Polovetsti ve yukarıdakinin tersine Slavların düşmanlarıydı. Muhtemelen GYH bu kahramanları Vladimir'in bahadırları olarak göstermeyi yeğledi.[120] Aynı dönemde Novgorod'da iki farklı söylence oldukça popülerdi bunlar; zengin tüccar Sadko (İbranice Zadok) ve Vasili Buslayeviç idi. Her ikisi de tarihi kahramanlardı. Vasili kronikte posadnik veya veçenin başı olarak geçerken 1071'de ölür. Sadko ise zengin bir tüccardır, 30 gemiyle denizlere açılır, Aziz Boris-Gleb kilisesini yaptırır, mutlu bir hayat sürer ve 1167 de ise ölür. Novgorod *bylina*ları açısından önemli olan her iki

[118] Skomoroh denilen ve kroniker tarafından şeytan olarak insanları eğlendirip dans eden şarkıcılar vardı. Bunların da sözlü hikâyelerde rolleri vardı.

[119] Susana Torres Prieto, "Arthurian Literature in East Slavic", **The Arthur of the North: The Arthurian Legend in the Norse and Rus' Realms,** Marianne E. Kalinke **(**ed.), Cardiff Uni. of Wales Press, 2011, s.197-204; F. Dvornik, 1956, s. 238; S. Orest, s.51-52; Boris A. Rybakov, **Early Centuries of Russian History**, Progress Pub., Moskova, 1965, s.126.

[120] Murat Adji, **Avrupa Türkler ve Büyük Bozkır Kıpçaklar**, Çev. Zeynep Bağlan Özer, Doğu Kitabevi, İstanbul, 2016, s.109.

figürün hikâyesi Kiev *bylina*larına da benzer. Her ikisi de Novgorod'un ticari hayatından etkilenerek içeriği bu yönde doldurulan söylencelerdi.[121]

G. Dumezil'e göre Alan kökenli Osetlerin Nart Destanları Kafkasları aşarak Kuzey Kafkasya stepleri, Don ve Volga ile Güney Rusya'ya kadar yayıldı. Böylece Alan destanları Pers destanları ile Rus destanları arasındaki bağ kurulmuştu. Rusların Kerç Boğazı'nın her iki yakasında hâkim oldukları Tmotorakan Knezliği hem Kırım Alanlarına hem de Kafkas Alanları ile Kasoglarla (Çerkezler) ilişki halindeydi. Rus knezlerinin Alanlardan drujina olarak faydalanması ve karşılıklı evlilikler kültürel aktarımı hızlandırdı. V. F. Miller'e göre Rus folklöründeki *bogatyr* karakteri Nart destanlarında bir kahramandır. Aynı ilişki Ruslardaki *Sviatogor* Osetinlerdeki *Mukkara*, *İlya Muromets* ve *Uruzmag*; *Dobrinya* ve *Uruzmag*; *Potik* ve *Sosriko* içinde geçerlidir. GYH'de 1022 yılında Tmutarakan Knezi Mstislav ile düello yapan Kasog (Çerkez) Rededya aslında Osetik efsane kahramanı İry Dada'dır. [122]

*Skazka*lar halk hikâyeleridir, *Bliçka*lar ise ana konularını hem kırsal yaşamdan alır hem de tanrı ve doğaüstü varlıklardan bahsederek inanç temasını ön plana çıkarır. *Skazka* ile *bylina* arasındaki fark ise *bylina*larda mit ve gerçek bir aradadır, ayrıca *skazka*ların *bylina*lara göre kahramanlık öğesinin yoğunluğu azdır. Alex E. Alexander'a göre *skazka*lardaki knezler, epik kahramanlar (*bogatyr*) antroposentrik

[121] Kate Blakey, "Folk Tales of Ancient Russia. (Byliny of Lord Novgorod the Great)", **The Slavonic Review**, Vol. 3, No. 7, 1924, s.52; Boris A. Rybakov, 1965, s.160.

[122] George Vernadsky, "Problems of Ossetic and Russian Epos", **ASEER**, Vol. 18, No. 3, 1959, s. 284; George Vernadsky ve Dzambulat Dzanty, "The Ossetian Tale of Iry Dada and Mstislav", **JAF**, Vol. 69, No. 273, Slavic Folklore: A Symposium, 1956, s. 216-221.

yapıdadır; ilahi veya doğaüstü kudretin ona bahşedilmesinden ziyade abartılı bir şekilde kendisinden gelen bir güce sahiptir.[123]

[123] Gary Cox, "Fairy-Tale Plots and Contemporary Heroes in Early Russian Prose Fiction", **SR**, Vol. 39, No. 1, 1980, s. 86; Alex E. Alexander, **Bylina and Fairy Tale: The Origins of Russian Heroic Poetry**, The Hague, 1973, s. 56.

1. BÖLÜM

1.1. RUS YILLIKLARI VE GYH

Rus Yıllıklarının muhtevasını derlendikleri manastırların bulunduğu bölgelerdeki yerel haberlerle birlikte diğer Rus Yıllıklarından, yabancı kaynaklardan ve *Kutsal Kitap*'tan alınan metinler oluşturur. Hadiseleri kronolojik sırayla takip eden yıllıklar tür olarak diplomatik metinleri, anlaşmaları, kimi anonim epik hikâyeleri, vaazları, nutukları, efsaneleri, savaşları ve insan betimlemeleriyle bezenmiş yazıları kapsayan heterojen içeriğe sahiptir. Yıllıkların birbirlerinden yaptığı alıntılar ve alıntıların bazen aynen, bazen değiştirilerek veya üzerine yorum katılarak iktibas edilmesi metinlerin doğruluğu ve orijinal hali hakkında tartışmalara sebep olmaktadır. Bu haliyle sadece yıllıklar arası iktibas sorunu ilk dönem Rus Tarihi için tek başına bir inceleme alandır.

Yıllıkların meydana gelmesi XII. yüzyıldan sonra Rusya'nın hemen her önemli merkezinde yerel tarih yazımının ortaya çıkmasıyla başladı. Tver, Pskov ve Novgorod'da yazılan nüshalar gibi pek çoğu ilerleyen tarihlerde kayboldu. Moskova otoritesinin kuvvetlendiği XVI. yüzyılda ise yerel tarih yazımları yerine bölgesel yıllık yazımı ağırlık kazanmaya başladı.[124] Hem elde bulunan eski nüshalar hem de kendi dönemlerinde yazılmış metinler bir araya getirilerek yıllıklarda derlenip toplandı. Ne var ki XVIII. yüzyıla kadar manastır kütüphanelerinin tozlu raflarını işgal eden ve neredeyse unutulmuş olan yıllıklar ancak Çar I. Pyotr 1722'de bütün yıllıkların

[124] Samuel Hazzard Cross ve Olgerd P. Sherbovitz-Wetzor, (Ter. ve ed.), **RPC**, **Laurentian Text**, The Medieval Academy of Russia, Cambridge, Massachusetts, 1973, s. 3.

toplatılarak kopya edilmesini istemesiyle tekrar hatırlandı. Bu konuda ilk çalışma yapanlardan Gerhard Friedrich Müller İmparatorluk Bilimler Akademisi'nden çıkan *Sammlung Russischer Geschichte* (1732) adlı eserinin birinci cildinde yıllıklardan alıntılayarak yaptığı çeviri derlemelerine yer verdi. Bu derlemeler Rusya'ya gelip Radzivilov (Königsberg) Yıllığı'nın basımıyla (1761) ilgilenen August Ludwig Schlözer'in de ilgisini çekti. Schlözer Rus yıllıklarıyla ilgili ilk tahlil çalışmalarını *Probe Russischer Annalen* (Bremen ve Göttingen, 1768) adlı eseriyle yaptı. Araştırma ve yazılı materyallerin toplanmasıyla 1834'te kurul oluşturuldu ve Milli Eğitim Bakanlığı'nda Arkeografya Komisyonu olarak toplanıldı. Bu komisyon 1846'da *Tüm Rus Yıllıkları Külliyatı'nı (Polnoe Sobranie Russkih Letopisey, PSRL)* oluşturdu ve bu külliyatta Lavrentiev Yıllığı da 1305 tarihine kadar yer aldı. Bu ilk basım GYH'nin Slvester Nüshası'nı dikkate aldı.[125] Tüm külliyatın bir araya getirilmesinde manastır kütüphanelerini tek tek gezerek yıllıkları toplayan P. M. Stroyev'in ve XIX. yüzyılda yıllıklar üzerine araştırmalar yapan M. V. Lomonosov, V. N. Tatişçev, İ. İ. Sreznevski, K. Bestujev-Rümin, İ. A. Tihomirov katkısı büyüktür. Sonraki yüzyıla geçerken A. A. Şahmatov'un (1864-1920) yıllık analizlerinde hem tarih hem de linguistik bakımdan yaklaşması bu sürece yeni bir boyut kazandırdı. 1920-30'larda M. D. Priselkov, N. K. Nikolski, 1940-50'lerde B. D. Grekov, M. N. Tihomirov, D. S. Lihaçev, Y. S. Lure, V. İ Koretski, İ. P. Eremin, L. V. Çerepnin ve A. N. Nasonov; bu nesilden sonra ise A. N. Nasanov, B. A. Rıbakov, Yu. A. Limonov, A. G. Kuzmin, V. İ. Buganov, İ. P. Şaşkolski GYH üzerine çalışmalar yapmışlardır.[126]

[125] **RPC**, s. 4–5. Ayrıca bkz. Fr. Miklosich, **Chronica Nestoris: Textum Russico-Slovenicum Versionem Latinam Glossarium**, Vindobona Guilelmus Braumüller, 1860.

[126] B. A. Rıbakov, **Kievskaya Rus i Russkie Knyajestva XII-XIII vv**. İzdatelstvo Nauka, Moskva, 1983, s.113-114.

Farklı redaksiyonları bulunan 43 Rus Yıllığı IX. yüzyıldan XVIII. yüzyıla kadar Rus Tarihi'nin ana kaynaklarını büyük ölçüde içinde barındırır. Araştırmamızın konusu olan GYH ise bunlardan Lavrentiev, İpatyev, Radzivilov, Moskova-Akademi, Hlebnik gibi beş ana kaynakta üç farklı nüshasıyla yer alıp bu yıllıkların başlangıç kısımlarını oluşturur. Hlebnik'e yakınlığıyla bilinen Pogodin Nüshası da kimi cümlelerle Hlebnik'teki boşlukları doldurur. Çalışmamızda Troits ile I. Novgorod Yıllığını GYH'nin beş ana kaynağıyla mutabık pasajlar içerdiği için Pogodin gibi tercüme metnine dâhil ettik. GYH ilk dönem Rus Yıllıklarından Voskresen ve Nikonov gibi yıllıkların metinlerinde ise bahsi geçen yıllıklardan doğrudan alıntılar yapılmak suretiyle yer bulduğu için dipnotlara alınmamıştır.

GYH yıllıklara göre farklılık arz eder ve her yıllık GYH'nin üç farklı versiyonu olan Nestor, Slvester ve 1118 tarihli nüshalarından birini veya karışımlarını ihtiva eder. Kuzey Rus Yıllıklarından olan Lavrentiev Yıllığı Keşiş Lavrenti tarafından 1377'de Suzdal-Nijegorod Knezi Dmitri Konstantinoviç için derlendi. Eser 173 yapraktan meydana gelir ve Sankt-Peterburg'taki Rusya Ulusal Kütüphanesi'nde (RNB, F.IV.2) bulunur.[127] Rus Yıllıkları içinde en eski tarihli olan eser başlangıcından 6618 (1111) yılına kadar GYH'nin Slvester Nüshası'nı barındırır; sonrasında güney Rus topraklarından verdiği haberlerin akabinde Vladimir-Suzdal bölgelerindeki hadiseleri vererek 1305 yılında noktalanır.

Özellikle geç tarihe dair tekstlerin XVIII. yüzyılın sonuna kadar basılmasına rağmen (Sinodal, 1781; Nikonov, 1767–1792; Tipograf, 1784; Akademi, 1786; Lvov, 1792, Voskresen, 1793; Sofiski Vremennik, 1795) Lavrentiev Yıllığı için 1804 yılına

[127] **PSRL, Lavrentievskaya Letopis**, **Predislovie**, Tom 1. 1997, s.1.

kadar basma girişiminde bulunulmadı. İlk girişimde Fransız işgali sebebiyle ancak 10 sayfa, 1824'teki ikinci girişimde ise 13 sayfa basıldı. 1828'den sonraki süreçte ise İmparatorluk Bilimler Akademisi Kuzey Rusya'da yaptığı araştırmalar neticesinde nihayet tüm külliyat için sonuca varan teşebbüslerde bulundu.[128] Lavrentiev'in ilk baskısı İa. İ. Berednikov tarafından 1846 da, ikincisi 1872 de, üçüncüsü 1897 de, dördüncüsü ise 1910'da yapılmıştır. Son baskı 1926'da E. F. Karski'nin redaktörlüğünde çıkmıştır. Samuel Hazzard Cross ve Olgerd P. Sherbowitz-Wetzor'un İngilizceye çevirdiği ve günümüz tarihçileri arasında yaygın olarak kullanılan GYH metni doğrudan E. F. Karski'nin redakte ettiği nüshanın tercümesidir.

Radzivilov (Kenigsberg) Yıllığı XVII. yüzyılda hüküm süren Knez Radzivil'e aittir. Eser Sankt Peterburg'taki Bilimler Akademisi Kütüphanesi'nden (BAN, 34. 5. 30) önce Kenigsberg şehrindeki kütüphanede bulunduğundan Kenigsberg Yıllığı da denilmektedir. Yıllık 604 minyatürle süslenmiş 251 yapraktan meydana gelmektedir. Radzivilov muhteviyatına GYH'nin Slvester Nüshası'nı ve ona erdiği 1206 yılına kadar bağımsız hadiseleri alır. XV. yüzyılın sonlarında derlenen ve ilk yayımı 1897 yılında yapılan Moskova-Akademi Yıllığı Moskova'daki Rusya Devlet Kütüphanesinde teoloji kitaplığının koleksiyonunda (RGB, MDA 5/182) 261 yaprak olarak bulunmaktadır. Şahmatov'a göre eserde GYH'yi de içeren başlangıç kısımları Radzivilov Yıllığı'ndaki, Slvester Nüshası'ndan, sonraki bölümler ise Suzdal, I. Sofya ve Rostov Yıllıklarından iktibas edilmiştir. Hadiseler 1419 yılına gelindiğinde son bulur.[129]

---

[128] **RPC,** s.5.

[129] **PSRL, Lavrentievskaya Letopis, Povest Vremennıh Let,** Tom. 1, Leningrad, 1926 s.V; **PSRL, Lavrentievskaya Letopis**, **Predislovie**, Tom 1, 1997, s.1; **PSRL Radzivilovskaya Letopis**,

Troits Yıllığı'nı Karamzin Moskova yakınlarındaki Troits-Sergiev Manastırı'nda bulmuştur. Eser 371 yapraktan oluşur ve hadiseleri 1408 yılına kadar getirir. Yıllık GYH'ninde içinde olduğu 906–1176 yılları arasında kalan hadiseleri Lavrentiev Yıllığı'ndan aktarmıştır. Şahmatov'a göre 1177–1390 yılları arasında geçen hadiseler Simeonov Yıllığı ile büyük benzerlik arzeder.[130] Sonraki hadiseleri ise Rogoj, Nikonov, Voskresen ve Tver Yıllıklarından alarak 1413 yılında haberler tamamlanmıştır. Eserin el yazması Moskova'daki yangında 1812'de hasar görmüş, Çebotarev ve Çerepanov ise geri kalanını XIX. yüzyılın sonlarında toparlayıp yayımlamıştır. Priselkov'un 1950'de yayımladığı ve bugün Troits Yıllığı olarak yararlanılan tek kaynak olma özelliği taşıyan eser de önceki çalışmaya dayanıyordu.[131]

Adını Kostroma'daki manastırdan alan İpatyev Yıllığı'nın muhtevasının 872 – 1117 yıllarını GYH, 1118 – 1198 yıllarını Kiev Yıllığı ve 1205 -1292 yılları arasını ise Galiç - Volin Yıllığı oluşturur. Eser 1425 yılında derlenmiş olup 307 yapraktan meydana gelmektedir ve Sankt-Peterburg'taki Rus Bilimler Akademisi'nde (BAN, 16. 4. 4) bulunmaktadır. 1843'te PSRL'nin 2. cildi olarak neşredilen İpatyev Yıllığı, 1871'de tekrar neşredildi, 1908'de Şahmatov'un İpatyev Yıllığı üzerine çalışmaları ise öncekileri gölgede bıraktı. İpatyev Yıllığı'nı doğrulayan eserlerden biri Hlebnik Nüshası'dır. Bu nüsha Kolomen'li tüccar Hlebnik'e ait olduğundan eser bu isimle anılmıştır. 1575'te Knez Konstantin Ostrozki için Volinya'da kopya edilmiştir ve 386 yapraktır. Sankt-Peterburg'taki Rusya Ulusal Kütüphanesi'nde (RNB, F.IV.230)

Predislovie, Tom 38, Leningrad, 1989, s.3-8; A. A. Şahmatov, **Obozrenie Russkih Letopisnıh Svodov XIV-XV vekov**, Moskva-Leningrad, 1938, s. 48-68.

[130] **PSRL, Lavrentievskaya Letopis, Predislovie,** Tom 1, 1997, s.1.

[131] M. D. Priselkov (ed.), **Troitskaya Letopis**, İzdatelstvo Akademii Nauk CCCP, Moskva-Leningrad, 1950.

bulunmaktadır. Diğeri ise Pogodin Nüshası'dır ve Hlebnik'le yakından ilişkilidir, 323 yapraktır. Bu da 1621 yılında Zvyotiv'de Knez Stefan Svyatopolk Çetvertinski için kopya edilmiştir. Pogodin Nüshası'nda hadiseler 6604 (896) yılından başlamaktadır. Sankt-Peterburg'taki Rusya Ulusal Kütüphanesi'nde (RNB, Pogodin 1401) bulunmaktadır. Sadece İpatyev versiyonlarının dipnotlarından haberdar olmakla yetindiğimiz Ostrozki ve Çetvertinski nüshaları ilk defa HURİ'de[132] tıpkıbasım olarak yayımlandı. İpatyev Yıllığı'nın GYH karşılaştırmalarının dışında yer alan Krakov, Y. V. Yarotski ve Yermolayev Nüshaları da vardır.[133]

Kiev ve Galiç – Volin yıllıklarından bahsetmekte fayda var. Bu yıllıklar günümüzde hem ayrı basım olarak yayımlanmştır hem de farklı yıllıkların içeriğinde geniş bir alanı kapsar. Bu yıllıkların verdiği haberler GYH'nin devamı niteliğindedir. Diğer yıllıklar kilise adamları tarafından yazılırken sadece Kiev ve Galiç – Volin yıllıkları, içindeki ordu ve saray hayatından ayrıntılı olarak bahsettiğindendir ki yazarları knezin maiyetindekilerden birileri olma ihtimali vardır.[134] Kiev Yıllığı GYH'den sonraki hadiseleri 1200 yılına, Galiç-Volin Yıllığı ise hadiseleri 1292 yılında kadar getirir.[135]

---

[132] Omeljan Pritsak, İhor Şevçenko, (ed), **The Old Rus' Kievan and Galician-Volhynian Chronicles: The Ostroz'kyj (Xlebnikov) and Cetvertyns'kyj (Pogodin) Codices**, HLEUL, Vol. VIII, 1990. HURİ.

[133] **PSRL, İpatyevskaya Letopis, Predislovie**, Moskva, 1998, s. F-K; **PSRL, İpatyevskaya Letopis, Predislovie**, Tom 2, 1908, s.III-XVI.

[134] Serge A. Zenkovsky, 1974, s. 12, Diğer yılıklara göre Orta Avrupa bölgesinden hadiselere de yer vermesi sebebiyle Galiç-Volin Yıllığı batılı tarihçilerin erken dönemde dikkatini çekmiş ve batı dillerinde bu yıllık üzerine çok sayıda çalışma yapılmıştır. Yıllığın ayrıbasım ve analizi için bkz: N. F. Kotlyar (ed.) **Galitsko- Volinskaya Letopis**, Sankt-Peterburg, 2005.

[135] V. K. Ziborov, **Russkoe Letopisanie XI-XVIII**, Sankt- Peterburg, 2002, s. 61,94.

I. Novgorod Yıllığı bütün nüshaları içeren metin olarak ilk defa A. N. Nasonov tarafından 1950 de basıldı.[136] I. Novgorod Yıllığı'nın en eskisi Sinodal Nüshası'dır. Bu eser Moskova Devlet Tarih Müzesi'nde (GİM) 169 yaprak olarak bulunmaktadır ve XIII. ila XIV. yüzyıllarda derlenmiştir. Eserin orijinali her biri 8'er yapraktan oluşan 37 kitaptan oluşur. İlk 16 kitap, yaklaşık 128 yaprak kaybolmuştur. Eserin mevcut hali hadiseleri 1016'dan başlatır ve bu kısım 1116'ya kadar GYH olarak devam eder. Sonra ikiye ayrılır; 1-118 yaprakları hadiseleri 1234'e kadar, 119-166 yapraklar ise 1234'ten 1330'a kadar getirir. 1330'dan 1352'ye kadar sonradan eklenen hadiseler ise Novgorod Yuryev Manastırı'nda yazılmıştır. Eserin tıpkıbasımı ise 1964 de M. N. Tihomirov tarafından edite edilerek basıldı. İçeriğinde GYH'nin 1118 tarihli Nüshası mevcuttur.[137]

I. Novgorod Yıllığı Komisyon Nüshası, Sankt-Peterburg'taki Rus Tarihi Enstitüsü (RAN No: 240/4) Arkeografya Komisyonu'nda 320 yaprak olarak bulunur ve hadiseleri 28-264 yaprakla 1446'ya kadar getirir. XV. Yüzyılda derlenmiş ve 854'den 1116 yılına kadar diğer yıllıkların aksine kendine has hadiseleri bildirmiştir. Sonrasında ise Sinodal Nüshası'yla ortak haberler verir. Muhteviyatında GYH'nin 1118 tarihli Nüshası vardır.[138]

I. Novgorod Yıllığı Akademi Nüshası Rus Bilimler Akademi'sinde (BAN) bulunur ve 241 yapraktan oluşur ve birçok sayfa eksiktir. Olaylar 1444 yılına kadar

[136] **PSRL, Novgorodskaya Pervaya Letopis, Starşego i Mladşego İzvodov**, Tom III. Moskva, Leningrad, 1950.

[137] **PSRL**, **Novgorodskaya Pervaya Letopis, Starşego i Mladşego İzvodov**, **Predislovie**, Moskva, 2000. s. V.

[138] A.g.e s.VI.

getirilir. Şahmatov'a göre Akademi Nüshası GYH'deki hadiseleri dikkate aldıktan sonra 1439'a kadar Komisyon Nüshası'ndan yararlanmıştır.[139]

Tolstov Nüshası Rusya Ulusal Kütüphanesi'nde (RNB) bulunur ve 208 yapraktan oluşur. Akademi'den kopyalayarak olayları 1444'de kadar getirir. Troits Nüshası Moskova'daki Rusya Devlet Kütüphanesinde teoloji kitaplığında (RGB No:54) bulunur ve 76 yapraktan meydana gelir, hadiseleri 1015 yılına kadar aktarır. Bu metin I. Novgorod Yıllığına V. Novgorod Yıllığından iktibas edilmiştir. Sinodal Nüshası'nın 1016 yılında başladığı dikkate alınırsa Sinodal Nüshası'nın kayıp kısmının Troits Nüshası olduğu yönde şüpheler vardır.[140]

Nasanov bastığı eseri iki kısma ayırır. İlki (Starşego) Sinodal Nüshasını barındırır, sonraki bölümde (Mladşego) ise Komisyon, Akademi ve Tolstov nüshaları mevcuttur. Sinodal'ı içeren ilk bölümün başlangıç kısımları eksiktir. Şahmatov kaybolan yaprakların aslında GYH'nin Nestor Nüshası'ndan daha eski olan ve ona kaynaklık eden bir metni barındırdığını iddia eder.[141]

Buna göre, Lavrentiev, Radzivilov, Moskova-Akademi ve Troits Yıllıkları GYH'nin Slvester Nüshası'nı; İpatyev, Hlebnik ve Pogodin Yıllıkları ise GYH'nin Nestor ve 1118 Tarihli Nüshası'nı ve Novgorod I. Yıllığı ise 1118 Tarihli Nüsha'yı ihtiva eder. Bu ayrım bize ayrıca yıllıkların haber verdikleri bölgelerden hareketle kuzey ve güney yıllıkları farkını da gösterir. Kabaca Slvester Nüshası'nı içeren yıllıklar Kuzey Rus Yıllıkları diğerleri ise Güney Rus Yıllıkları sınıfına girer.

[139] A.g.e s.VI, A. A. Şahmatov, 1938, s. 177-178.

[140] A.g.e s. VI-VII.

[141] A.g.e s.V.

Eğer GYH nüshaları ihtiva olunduğu yıllıklar içinde kendi saf haliyle bulunsaydı onları tetkik etmek çok daha kolay olacaktı. Sorunumuz sadece kendi içinde karışık bir kroniğin nüshalarını ayrıt etmek değil, aynı zamanda eski Rusçalarının matbu haliyle devamlı yenilenen yıllık külliyatlarında farklı editörler tarafından nüshaların birleştirilerek sunulmasıdır. XIX. yüzyıldan beri birçok kez yeniden derlenen PSRL'de, editörler kendilerine göre GYH'yi içeren yıllıklardan sadece birini dikkate alırken uygun gördükleri başka yıllıklarda geçen GYH metinlerini ise kontrol metni olarak kullanıp kendi seçtiği GYH metnini hem zenginleştirmiş hem de doğrulamıştır. Bu sebeple külliyat yenilendikçe farklı editörler marifetiyle birbirinden değişik karma GYH nüshaları ortaya çıktı. PSRL'deki yıllıklar matbu hale getirilirken karıştırılmış olduğu için tercüme metnini yapılandırdığımızda el yazması orijinal metni dikkate aldık ve mevcut matbu metinlerle birlikte karşılaştırma yaparak okuduk.

PSRL içinde veya ayrıbasım olarak GYH'yi ele alan araştırmacılar genellikle GYH'yi barındıran Kuzey Rus Yıllıklarından Lavrentiev'i, Güney Rus Yıllıklarından ise İpatyev'i ana metin olarak sayıp aynı aileden olan diğer nüshaları ise onu kritik edip doğrulayacak kontrol tekst olarak ele alır. Bazı edisyon yazarları arasında ailenin dışına çıkanlarda vardır. GYH basımlarının tarihi seyrinde kontrol tekst üzerinden doğrulama girişimi genellikle uygulanmıştır.

GYH'nin basımı için ilk çalışma 1767'de Radzivilov Yıllığı'nın tamamlanmamış edisyonunda gerçekleşmiştir. Aynı çalışma 1804'te ve 1812'de de tekrarlanmıştır. 1846'da PSRL'nin 1. cildi olarak yayımlanan Lavrentiev Yıllığı'nın editörü olan İa. İ. Berednikov GYH'yi Nestor ve Lavrentiev olarak ikiye ayırmış ve kroniğin 1110 yılına kadarını Nestor, sonrasını Lavrentiev olarak dikkate almıştır. Bu

matbu metni hazırlarken kroniği doğrulamak amacıyla Radzivilov, Akademi, İpatyev ve Hlebnik'i kontrol tekst olarak ele almıştır. Yine de muhtevasında birçok yanlış yapmaktan kurtulamamıştır. 1864'te GYH için İpatyev Yıllığı'nı dikkate alan İvan Vahileviç, *Latopis Nestora*[142]adıyla yayımlanan edisyonunda olayları 1113'e kadar getirmiş, Lavrentiev, Radzivilov, İpatyev, Hlebnik, Pereyaslav-Suzdal ve Troits Yıllıklarından faydalandığında tıpkı Berednikov gibi metnini oluştururken sistematik bir prensip belirlememiştir. 1871'de S. N. Palauzov tekrar İpatyev Yıllığı'ndaki GYH üzerine çalışmış ve aynı aileden Hlebnik ile Pogodin'i kontrol tekst olarak ele almıştır.[143] A. F. Bıçkov 1872'de Lavrentiev'deki GYH'yi tekrar ele alırken Akademi ve Radzivilov'u kontrol tekst olarak almıştır.[144] Belarus linguist E. F. Karski 1926'da PSRL'deki ikinci edisyonun ilk cildi olan Lavrentiev'deki GYH'yi hazırlarken Bıçkov gibi aynı aileden Akademi ve Radzivilov'u kontrol tekst olarak kullanmış[145] ve bu teşebbüs Lavrentiev'deki GYH üzerine yapılan en iyi çalışmadır.[146]

Tüm bu GYH yenilemeleri bahsedilen tarihlerde yayımlanan yıllıkların içinde yer almışlardır. 1876'da L. İ. Leiboviç ve 1916'da A. A. Şahmatov ise GYH'yi yıllıkların dışında tek başına olarak ele alıp yayımlamışlardır. Leiboviç'e göre daha başarılı olan Şahmatov, çalışmasında İpatyev'deki GYH'yi dikkate almıştı.[147] 1950'de

---

[142] Ivan Vahylevych, **Latopis Nestora**, **Monumenta Poloniae Historica**, Vol. 1, ed. August Bielowski, Kraków, 1864–1893, s. 521–946.

[143] S. N. Palauzov (ed.), **Letopis po İpatskomu Spisku**, St. Petersburg, 1871.

[144] A. F. Bıçkov (ed.), **Letopis po Lavrentievskomu Spisku**, St. Petersburg, 1872.

[145] **PSRL, Lavrentievskaya Letopis, Povest Vremennıh Let**, Tom. 1, Leningrad, 1926.

[146] Donald Ostrowski, David Birnbaum, Horace G. Lunt, (ed), **The Povest' vremennykh let; An Interlinear Collation and Paradosis,** Vol. 1, HURİ, 2004, s. XXII-XXIV.

[147] L. I. Leiboviç, **Svodnaya Letopis, Sostavlennaya po vsem İzdannım Spiskam Letopisi, vol. 1 Povest' vremennykh let**, St. Petersburg, 1876.

D. S. Lihaçev[148] de GYH'yi ayrıbasım olarak yayımladı ve kendisinden önceki Bıçkov'u ve Karski'yi benimseyerek Lavrentiev'deki nüshaya odaklandı, Akademi ve Radzivilov yıllıklarındaki GYH nüshalarını kontrol tekst olarak kullandı. Bu çalışma 1872'deki Bıçkov'un eserine oldukça benzerdir.[149] GYH üzerine yapılan ilk çalışmalara bakılırsa Lavrentiev çizgisi İpatyev'e göre geçerliliği daha ağır basmaktadır.

GYH hem yıllıklar içinde hem de ayrıbasımlarda farklı başlıklar altında yayımlanmıştır. 1871'den önce *Povest Vremennıh Let* kitap başlığı olarak kullanılmıyordu. Sadece 1868'de K. Bestujev-Ryumin'in *O Sostav Russkih Letopisei, do kontsa XIV veka* adlı eserinde ilk bölümün adı olarak geçiyordu.[150] Lavrentiev'in 1846 edisyonunun GYH kısmı *Nestor Kroniği* başlığında geçiyordu. 1871'de İpatyev'deki GYH, *Povest vremennıh let po İpatskomu spisku* başlığıyla yayımlandı. 1876'da ise Leiboviç GYH'yi İpatyev ve Lavrentiev'in tanıklığıyla *Svodnaya Letopis* başlığıyla yayımladı. 1908 yılında Şahmatov İpatyev'deki GYH'yi *Povest Vremennıh Let* adıyla yayımladı ve bu eser 1916 yılında rekonstrükse edildi.[151] Günümüzde ise *Povest Vremennıh Let* başlığı yaygın olarak kullanılmaktadır.

GYH'nin muhtevası diğer Avrupa milletlerinin tarihini de ilgilendirdiği için erken dönemlerden itibaren eserin farklı dillere tercümesi yapılmıştır. GYH Alman mütercim Herberstein tarafından Göttingen'de 1771'de kısmen çevrildi. 1735, 1774 ve 1809'da ise başka Almanca tercümeler yapıldı. Batı diline tam olarak ilk tercümesi

[148] D. S. Lihaçev (düz.), D. S. Lihaçev ve B. A. Romanov, (ter.), V. D. Adrianova-Perets (red.), **Povest Vremennıh Let**, 2 cilt, Moskva-Leningrad 1950.

[149] D. Ostrowski, 2004, s. XXIII-XXV.

[150] K. Bestujev-Ryumin, **O Sostav Russkih Letopisei, do kontsa XIV veka**, C.Peterburg, 1868.

[151] A.g.e s. XXV.

Berlin'de 1812'de *Altrussische Geschichte Nach Nestor* adıyla Joseph Müller tarafından Almanca yapılmıştır. Almanca tercümeler 1931, 1986, 2001 yıllarında tekrar yapılmıştır. Fransızca ilk terücme 1793'te yapıldı. Sonra ise Louis Paris, *La chronique de Nestor* (Paris, 1834)[152] ve Louis Leger de *La Chronique Dite de Nestor* (Paris, 1884), adlarıyla eseri Fransızcaya çevirdiler. Fr. Miklosich GYH'yi Latince girizgâhla 1860'da yayımladı.[153] *Monumenta Poloniae Historica I* (Lemberg, 1864), GYH'nin İpatyev Nüshası'nın Lehçe tercümesini içerir. Lehçeye 1860, 1868 ve 2003 tercümeleri de vardır. Norveççeye 1869'de tercüme edildi. Çekçe tercüme Jaromir Erben tarafından 1867'de Prag'ta, *Nestoruv Letopis Prelozil* yapıldı. Bu çalışma daha sonra Bratislava Üniversitesi'nden Prof. Milos Weingart tarafından tashih edildi. Dancası C. W. Smith tarafından *Nestors Russiske Kronike Oversat Og Forklaret* (Kopenhag, 1869) adıyla tercüme edildi. GYH'yi İsveççeye Helsingfors 1849'da çevirdi ve bunları 1919 ile 1936 tercümeleri takip etti. Kluçakowski GYH'yi 1884'te Lvov'da Latinceye çevirirken, 1916 yılında ise Macarcaya tercüme edildi. 1935'te Romenceye, 1971 ve 2005'te İtalyancaya, 1983'te Flemenkçeye, 2003'te Sırpçaya, 2004'te İspanyolcaya, 2010'da Çinceye, 1946, 1964, 1966 ve 1987'de ise Japoncaya tercüme edildi. Samuel Hazzard Cross ve Olgerd P. Sherbowitz-Wetzor ise, diğerlerine göre oldukça geç bir tarihte, 1953'te GYH'nin İngilizce tercümesini analiz katarak yaptılar. Başka İngilizce tercümeleri 1930 ve 1984'te yapıldı.[154]

---

[152] Louis Paris, **La chronique de Nestor,** Paris, 1834. Bu eser iki cilttir ve Königsberg versiyonu dikkate alınarak tercüme edilmiştir.

[153] Fr. Miklosich, **Chronica Nestoris: Textum Russico-Slovenicum Versionem Latinam Glossarium**, Vindobona Guilelmus Braumüller, 1860.

[154] **RPC**, s. 5–6; B. Grekov, 1947, s.118-119, D. S. Lihaçev ve O. V. Tvorogov, (ter.), A. G. Bobrov, S. L. Nikolaev, A. Yu. Çernov, A. M. Vvedenski, L. V. Voitoviç, (yorum), **Povest Vremennıh Let**, Vita Nova İzdatelstvo, Sankt-Peterburg, 2012, s.397.

Günümüzde araştımacıların dikkate aldığı GYH metinleriyle erken dönemlerde tercüme edilen metinler arasındaki önemli fark ise sonrakilerin giriş, dipnot ve tahlil içermesidir. Şahmatov'un eserini saymazsak bu tip çalışmalar daha çok XX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yayımlanmaya başladı. Eş zamanlı olarak GYH üzerine yazılan makale sayısı da artarak devam etti. Bu bağlamda modern dillere yapılan tercümelerin yeni yayımlanan makalelerden yararlanmasıyla eskilerinden daha hacimli GYH çalışmaları ortaya çıktı. Son yıllarda yazılan makaleler dikkate alındığında klasik GYH çalışmalarının dipnotlarında yer almayan geniş açıklamaları bu tip yeni tercümelerde bulmak mümkündür. Tercüme yaparken de karşılaştırmalı olarak kontrol edip yararlandığımız modern GYH çalışmaları şunlardır; **Povest Vremennıh Let**, ed. D. S. Lihaçev, V. P. Adrianovo-Perets, İzdatelstvo Nauka, Sankt-Peterburg, 1996. **BLDR,** (ed.) D. S. Lihaçev, L. A. Dmitriev, A. A. Alekseev, H. B. Ponırko, XI- XII Veka, Tom I, Sankt-Peterburg Nauka, 2004, **RPC**, Laurentian Text, Translated and edited by Samuel Hazzard Cross and Olgerd P. Sherbovitz-Wetzor, The Medieval Academy of Russia, Cambridge, Massachusetts, 1973. **Povest Vremennıh Let**, (ter.) D. S. Lihaçev ve O. V. Tvorogov, (yorum) A. G. Bobrov, S. L. Nikolaev, A. Yu. Çernov, A. M. Vvedenski, L. V. Voitoviç, Vita Nova İzdatelstvo, Sankt-Peterburg, 2012. A. L. Nikitin, **Tekstologiya Russkih Letopisei XI-naçala XIV vv. vıpusk I, Kievo-Peçerskoe Letopisanie do 1112 goda**, Moskva, 2006. (Eserde İpatyev, Lavrentev ve Novgorod Yıllıklarındaki GYH karşılaştırmalı ele alınmıştır). **The Povest' vremennykh let; An Interlinear Collation and Paradosis, (**ed.) Donald Ostrowski, David Birnbaum, Horace G. Lunt, 3 cilt, HURİ, 2004. (Eserde GYH'nin tüm ana kaynakları karşılaştımalı ele alınmıştır).

GYH'nin tam metnini içeren ve genellikle Rusça bir kısmı da Ukraince olan web siteleri araştırmacıların yaygın olarak faydalandığı kaynaklardır. Hem PSRL'nin bazı elyazması metinlerine hem de daha küçük boyuttaki GYH veya bazı edebi ve dini metinler gibi ayrı basım elyazmalarına bu mecralardan erişmek mümkündür. www.psrl.csu.ru adresinden PSRL matbu metinleri ve barındırdığı eserlerle ilgili makalelere erişmek mümküdür. Bu siteyi destekleyen başka mecralar ise ftp://istorichka.ru/Letopisi/PSRL ve www.lrc-lib.ru adresleridir. Bu adreslerde bulunmayan Moskova-Akademi Nüshası'na http://v2.manuscriptorium.com web sitesinden erişilebilir. www.manuscripts.ru PSRL ve haricindeki birçok metnin elyazması, matbu ve modern Rusçasını içerir, özellikle dil bilimciler için son derece zengin bir içeriğe sahiptir. Tarihi metinleri yıllıklardan bağımsız olarak ele alan ve iyi bir tasarımla sunan www.pushkinskijdom.ru adresi eserlerin eski ve modern Rusçasını barındırır. Metinleri Ukraince ele alan http://litopys.org.ua sitesi zengin bir çeriğe sahip olmakla birlikte içerdiği eserlerin dipnotları araştırmacılar için son derece yararlıdır. www.rsl.ru ile birçok elyazması ve matbu metne erişim mükündür. Lavrentev Yıllığı ilk derlenen yıllık olması sebebiyle araştırmacılar için ayrı bir öneme sahiptir. 2012 gibi geç bir tarihte de olsa elyazması, matbu ve modern metni başta olmak üzere sadece Lavrentev Yıllığı'yla ilgili kısa bilgiler içeren http://expositions.nlr.ru/LaurentianCodex/index.php değerli bir adrestir. http://starieknigi.info tarihi metinlerle birlikte ele alınabilecek yüzlerce eseri içerir. www.vostlit.info hem Rus hem de doğu ve batı kaynaklarını Rusça tercümeleriyle ele alır. Farklı konularda çalışan birçok tarihçinin yararlanabileceği bir adrestir. http://old.stsl.ru birçoğu dini olan elyazması eski metinlerin toplandığı internet adresidir.

1.2. GYH'NİN NÜSHALARI

XIX. yüzyıla kadar Rus tarihçileri GYH'nin Keşiş Nestor tarafından XII. yüzyılda Kievo-Peçerski Manastırı'nda yazılan bir kaynak nazarıyla bakardı. Aynı yüzyılın ikinci yarısında İ. İ. Sreznevski GYH metnini tartışmaya açarak metnin oluşum sürecinin X. yüzyılın sonlarında başladığını savundu. Bu fikri daha sonra M. N. Tihomirov, L. V. Çerepnin ve B. A. Rıbakov gibi âlimler de benimseyip geliştirdi. Tartışmaya dayanak teşkil eden temel saik ise X. yüzyılın sonlarında Hıristiyanlığın resmi kabulü dolayısıyla çeviri faaliyetlerinin artması ve bu sayede GYH'nin içeriğinin önemli bir kısmını teşkil eden parçaların o dönemden beri Rusların kayıtlarında bulunmasıdır.[155]

Nestor, Slvester ve 1118 Tarihli nüshaları GYH'nin üzerinde tartışma konusu olan üç farklı metnidir.

1111 (1110) tarihli Nestor Nüshası'na dair elimizde diğerleri kadar kesin bilgiler bulunmuyor. Sadece Hlebnik Yıllığı'ndaki GYH'nin ilk cümlelerinde adı geçen Nestor'u başka *hagiografik* eserlerinden (yukarıda) tanıyoruz. Yine de yıllıklar manastırlarda rahipler marifetiyle yazılıp derlendiği için adı, cümle içinde şekil bozukluğundan dolayı, sanki daha sonra eklenmiş izlenimi veren Nestor'un Kiev'de Peçerski Manastırı'nda yaşayan ve GYH'nin en erken tarihli versiyonunu kaleme alan kişi olarak tanımlanması tarihçiler arasında yaygın bir düşüncedir. V. Tatişçev ise Hlebnik harici hiçbir yıllıkta adı geçmeyen Nestor'un günümüze ulaşamamış olan 3

[155] V. K. Ziborov, 2002, s. 33.

farklı kronikte adından bahsedildiğini iddia eder.[156] Ne var ki, bu iddia bize Nestor ve GYH ilişkisi hakkında daha fazla bilgi sahibi olma imkânı vermiyor. Sadece bize kalan nüshanın içeriğine ve muhtemel yazım tarihlerine baktığımızda Nestor'un 1056 yılı civarında doğduğunu ve 1112 yılından bir süre sonra öldüğünü anlayabiliyoruz. Nestor daha sonra kendi adıyla bilinecek olan GYH'nin bu ilk nüshasını Kiev'deki Peçerski Manastırı'nda XI. yüzyıl boyunca birikmiş olan yazmaları toplayıp derlemesiyle oluşturdu.

Slvester Nüshası ise Rahip Slvester'ın (ö.1123) Vıdubiç'teki Aziz Mihail Manastırı'nda Nestor Nüshası'nı yeniden tashih etmesiyle ortaya çıkan GYH versiyonudur. Slvester Nestor'dan aldığı metne 1116 tarihinde bazı eklemeler ve değişiklikler yaparak kroniğin hadiselerini 1110 yılına kadar getirmiş ve bu yılın hadiselerinden bahsederken eserin müellifi olarak kendi ismini metnin sonuna yazmıştır. Bu tasfiye sonucunda Nestor Nüshası Slvester'ın tahrifatı nedeniyle saf haliyle yıllıklarda bulunmaz.

Nestor'un GYH nüshası hadiseleri anlatırken tarafgirliğiyle Knez II. Svyatopolk'tan yana tavır koyarken Knez Vladimir Monomah'ın karşısındaydı.[157] II. Svyatopolk'un ölmesi ve Vladimir Monomah'ın tahta çıkmasıyla Peçerski Manastırı'nın etkisi zayıfladı. 1111 Tarihli Nüsha Monomah'a yakınlığıyla bilinen ve Rahip Slvester'ın başında bulunduğu ve yine Monomah'ın babası Knez Vsevolod

[156] Vasili Tatişçev, **İstoriya Rossiiskaya**, Tom 1, Ast izdadelstvo, Moskva, 2005, s. 71-74.

[157] Nestor I. Vsevolod'u eleştirirken II. Svyatopolk'a sempati duyuyordu. Slvester ve bilinmeyen yazar ise II. Svyatopolk'a karşıydı ve Vsevolod'un oğlu Vladimir Monomah'tan yanaydılar. Burada *Byzantinophiles* ile (Vsevolod ve oğlu Vladimir) *Batıcılar* (II. Svyatopolk) arasındaki tartışmaya şahit oluyoruz. G. Vernadsky, 1948, s. 286.

tarafından kurulan Vıdubiç'teki Aziz Mihail Manastırı'na gönderildi.[158] Monomah Slvester'a 1116'da daha sonra kaybolacak olan 1111 yılındaki nüshayı temel alarak yeni bir GYH redaksiyonu oluşturmasını istedi. Böylece bu analistik faaliyet Peçerski Manastırı'ndan daha genç olan Vıdubiç'teki manastıra transfer edilmiş oldu. Şahmatov'a göre bu yeni redaksiyon Vladimir'e yakınlık beslerken eski manastırdaki nüshanın pabucunu dama atan bir redaksiyon haline geldi. Bu yakınlık kendini Slvester'ın Lavrentiev'de derlediği nüshaya *Vladimir Monomah'ın Öğütleri* (Pouçenie) adlı metni de eklemesiyle göstermişti. Şahmatov buna rağmen Slvester'ın eseri daralttığından ve Vladimir'e karşı olan parçaları atıp yerine partizan parçalar koyduğu iddiasındadır. Bu sebeple Peçerski Manastırı'ndan başka biri Slvester'in redaksiyonunu tasfiye ettiği Nestor'un nüshası yerine 1118 tarihinde üçüncü bir kuramsal tekst ortaya koydu.

1118 Tarihli Nüsha adı verilen GYH versiyonu yazarı belli olmayan ve Slvester Nüshası'na ek olarak Peçerski Manastırı'nda 1118 tarihine kadar olan hadiseleri muhtevasında bulunduran bir nüshadır. Bu nüsha ayrıca 1110 yılına kadar Slvester

[158] Slvester ilk olarak kronikte 1115'te kendisi Kiev yakınlarındaki Vıdubiç'te Aziz Mihail Manastırı Başrahibi iken Boris ve Gleb'in kalıntılarının Vışgorod'daki taş kiliseye taşınması sırasında görünür. 1 Ocak'ta 1119'da Pereyslav'a piskopos olur ve yine orada Nisan 1123 yılında ölür. Slvester Vladimir Monomah (1053-1125) ve onun babası Vsevolod (Knez I. Vladimir'in oğlu) ile yakın ilişki içindedir. Yaroslav'ın 1054'te ölümünden sonra Vsevolod Pereyaslav'da hâkimiyet kurduğu dönemde Vıdubiç'te Aziz Mihail Manastırı'nı yaptırdı. Manastırın inşası 1070 başladı ve 1088'de sona erdi. Kendisi Kiev'de 1070 -1093 yılları arasında knezlik yaparken oğulları Vladimir Monomah ile Rostislav ise 1070 ile 1113 yılları arasında Pereyaslav'da knezlik yaptılar. Vladimir Kiev'e gittiğinde yerine Pereyaslavl'da oğlu Yaropolk'u bıraktı. Vsevolod'dan itibaren Aziz Mihail Başrahibi ve Pereyaslavl Psikoposluğu Vsevolod'un ve onun oğullarının sıkı kontrolü altındaydı. Dolayısıyla Slvester Vladimir Monomah'ın kontrolü altındaydı ve ona bağlıydı. Alexandr Rukavishnikov, "Tale of Bygone Years: The Russian Primary Chronicle as a Family Chronicle", **Early Medieval Europe** 2003 12 (1), Blackwell Publishing, Oxford UK and Malden MA USA, s. 58

Nüshası'nda zikredilmeyen bazı hadiseleri de içerir ve İpatyev tekst grubunun bir parçası olarak ele alınır. Bu anlamda Slvester'ın Nestor'un metninden tasfiye ettiği bazı parçlar tekrar metin içine alınır veya tamir edilir. Öncelikle 1118 ile 1116 yılındaki redaksiyonlar arasındaki farklardan biri ikincisinin Ladoga hikâyeleri ve efsanelerini barındırıyor olmasıdır. Bu hikâyelerde taş duvarlardan, Ladoga Gölü'nün ve kuzey ülkelerinden, Yugrların ve Samoyadların yaşadığı yerlerdeki taş yağmurlarından bahseder. Bu hadiseler GYH'de 1096 yılında verilen Gyurdata Rogoviç'in anlattığı hikâye ile ilişkilidir. Tahrifatın giderilmesi ise şu şekilde oldu. Nestor aşağıda inceleyeceğimiz primitif nüshaya Demyan, Matvey, Yeremya ve İsaki'nin hikâyelerini, 1091'de Feodosi'nin naaşının taşınmasını, 1093'te Rusların üzerine Polovets akınlarını, Bonyak'ın 1096'da Kiev Peçerski Manastırına saldırısını, 1106'da Svyatoslav'ın keşiş olmasını ve ihtiyar Yan'ın ölmesini, 1107'de Svyatopolk'un Peçerski Manastırını ziyaretini, 1108'de Feodosi'nin isminin Sinodik'e girmesini ve 1110 yılında alevden sütunların görülme hadisesini eklemişti. 1118 Tarihli Nüsha'nın yazarı ise bunları metnin orjinalinden, yani Nestor'un yazılarından, değil yine Nestor ve Polikarp'ın yazarlığını yaptığı Peçerski Paterik'ten alıntılamıştı. [159]

Şahmatov'a göre kim olduğunu bilmediğimiz 1118 Tarihli Nüsha'nın yazarı Peçerski Manastırı'nda rahipti ve bir süre Vladimir Monomah'ın büyük oğlu Mstislav ile Novgorod'da bulunmuştu. Mstislav Novgorod'dan 1117 yılında dönünce bu rahibe

[159] M. D. Priselkov, **İstoriya Russkogo Letopisaniya XI-XV vekov**, Sankt-Peterburg, 1996, s. 49; D. S. Lihaçev, 1950, s.127-129; V. K. Ziborov, 2002, 43–53; A. A. Şahmatov, **İstoriya Russkogo Letopisaniya, Tom I, Povest Vremennıh Let i Drevneişie Russkie Letopisnıe Svodı, Kniga 2, Rannee Russkoe Letopisanie XI.- XII. vv.**, Sankt-Peterburg Nauka, 2003, s.530-531; A. A. Şahmatov, 2003, s.475

yeni bir edisyon için görev verdi. Slvester'ın nüshasına nasıl Vladimir'den yana olan *Pouçenie* metni yerleştirilmişse Mstislav'ın da 1096 yılında İzyaslav Vladimiroviç'in Murom'da Oleg'e karşı verdiği ve hayatını kaybettiği savaştan sonra geçen Vladimir'in Oleg Svayatoslaviç'e mektubunun bu nüshada yer almasında payı vardır.[160]

Lavrentiev, Radzivilov, Troits ve Moskova- Akademi yıllıkları Slvester Nüshasını içerir. Güney yıllıkları olarak sınıflandırabileceğimiz İpatyev, Hlebnik ve Pogodin ise Nestor ve 1118 Tarihli nüshaları içerir.

Üç versiyon da birbirleriyle çelişen ve birbirlerini tamamlayan muhtevalara sahiptir. Bu bağlamda kronik araştırmacılarının GYH'de sorun olarak gördükleri üç temel problem vardır; GYH'nin kaynakları, hangi versiyonun esas nüshaya (primitif nüsha, Naçalnıy Svod) yakın olduğu - dolayısıyla hangisinin temel alınacağı ve nüshaların arasındaki fark ve benzerliklerin süreci ve nedenleri. Her üç problem hakkında da özellikle XX. yüzyılın başından beri tarihçi ve edebiyatçılar mebzul miktarda eser kaleme adılar ve sorunları büyük ölçüde çözüme ulaştırdılar.

A. A. Şahmatov, V. Tatişçev, A. L. Schlözer, N. İ. Kostomarov, İ. İ. Sreznevsky ve K. Bestujev-Ryumin erken dönem kronik araştırmacıları GYH'nin farklı kaynakların kombinasyonu olduğuna karar vermiştir. Bu bağlamda Şahmatov bütün nüshaları dikkate alıp GYH'nin orjinali ve versiyonları arası ilişkileri belirlemeye çalışarak versiyonlardan hareketle bir prototipe ulaşmaya gayret etti. Bununla eşzamanlı olarak versiyonların günümüze kadar geçirdiği evreleri saptamaya çalıştı.

[160] A. A. Şahmatov, 2003, s.553.

Lavrentiev'deki Slvester Nüshası'nda 1110 yılı hadiselerinin sondan ikinci paragrafı yarım kalırken aynı hadiseler İpatyev'de kesintisiz olarak devam eder. Bunlar Lavrentiev'de olmayan ama GYH'nin orjinalinden kaynaklanan cümlelerdir. Lavrentiev bu ifadeleri kapsamasa da İpatyev daha sonraki tarihte bunu orijinalinden, yani muhtemelen Slvester'ın bazı ifadelerini kendi versiyonuna iktibas etmediği Nestor Nüshası'dan, alıntılamıştır. Şahmatov'un bu görüşüne göre İpatyev ve diğer Güney Rus Yıllıkları'nın barındırdığı GYH nüshalarının Nestor ile 1118 tarihli nüshalarının ortak metnidir. İpatyev'deki GYH 1076'dan sonra Lavrentiev'de olmayan Rus Knezi Vladimir Monomah'a ait bilgiler içerir. Buradan hareketle Şahmatov, Slvester Nüshası'nın yanı sıra ona ek olarak başka bir versiyonun olduğundan da bahseder ve bunun da İpatyev'deki nüsha ile akraba olduğu görüşündedir.

Şahmatov 1111 tarihli nüshayı Nestor'un derlediğini daha sonra 1116'da Slvester'ın onu tekrar ele alıp tadil ederek Nestor'un ismini çıkardığını iddia eder. 1118'deki redaksiyonda ise Aziz *Feodosi'nin Peçerski Manastırı Keşişi* ifadesi kalırken *Nestor* kelimesi yine yok sayıldı. Buna göre Slvester Nüshası en primitif olan değildi ve Şahmatov'a göre tekstin 1111 tarihli olanına inmek gerekliydi. Örneğin, Nestor kendi nüshasını 1111'de yazarken GYH'nın içeriğinde yer alan ve yine Nestor tarafından yazılan *Feodosi'nin Hayatı* adlı parça 1080'lerde kaleme alınmıştı. Şahmatov'a göre karşılaştırmanın en sağlıklı yolu daha sonra redakte edilen Slvester Nüshası'ndan ziyade Nestor'un ana metnine inebilmektir, yani kaybolan primitif nüshaya (Naçalnıy Svod). Diğer araştırmacılardan M. D. Priselkov'a göre de Nestor bu çalışmanın baş editörüdür. Lihaçev 1950 (sonraki basım 1996) ve D. Ostrowski'nin 2004'teki çalışmaları Lavrentiev'deki Slvester Nüshası'nın (primitif nüsha dikkate

alınmaksızın) en gerçekçi metin olduğunu gösteriyor. Bazı çekinceleri olmakla birlikte İ. Sreznevski de GYH'nin asıl derleyicisinin Slvester olduğunu savunur.[161]

V. M. İstrin'e göre Nestor GYH'ye giriş eklemiş, Hamartolus'un tekstini tamamıyla kullanmıştır. Slvester ise Nestor'un yazıklarını aynen kopya etmiştir. Fakat Slvester tekstinin imzasından önceki son sayfaları kayıptır. İstrin her ne kadar Lavrentiev 1110'da GYH'yi bitirse de İpatyev'in onu devam ettirdiğini savunur. Nestor eserinde kendi isminden bahsetmez çünkü o sadece kroniği devam ettiren kişidir aynı şekilde Slvester da Nestor'dan bahsetmez.[162]

Primitif nüsha üzerine yapılan tartışmalar ise bize GYH'nin oluşum süreci hakkında fikir verdiği için dikkate değerdir.

Şahmatov'a göre 1111'de Nestor'un derlediği GYH'nin ilk halinin, yani primitif nüshanın, meydana getirilmesinde 1039 Kiev Metropolitiği'nin kurulması ilham kaynağı oldu. Bu yıllarda Kiev Rusya'sındaki piskoposların organize olması ve Knez Yaroslav'ın eğitim alanındaki reformları kroniğin ilk nüvelerinin oluşturulmasına ön ayak oldu. Kiev Metropolitliği'nin de desteğiyle 1039'da Azize Sofya Kilisesi'nde başlatılan bu sürecin ilk metninin Peçerski Manastırı'na gönderilmesi daha sonra keşişlerin de bu metne başka hadiseleri de eklemelerine vesile oldu. Vladimir'den önce bu derlemeye yerel ve geleneksel kaynaklardan halk şarkıları ve *bylina*lar eklenmişti, sonra ise bunlara bazı yazılı hikâyeler Rus Azizler ve kiliseye ait dini olaylarla ilgili yazılar eklendi. Yaroslav döneminden itibaren eklenenler ise gündelik yaşamdaki şahsi olaylara dayanır. Şahmatov'a göre bu primitif eser 1039'a

[161] **RPC**, s.13, M. D. Priselkov, 1996, s.73-79.

[162] **RPC**, s. 21.

kadar tamamıyla güvenilir bir kaynaktı. Ne var ki yeni eklemeler 1073'te Peçer Manastırı'nda Büyük Nikon tarafından yeniden başlatıldı. Büyük Nikon 1044 yılından sonra metinleri Peçerski Manastırı'nda, kendi yanında, bulundurmuştu. Bu süreçte metinlere Yaroslav'ın Bizans'a 1043'teki seferi, 1051 yılındaki Peçerski Manastırı'nın kuruluş hikâyesi, 1054'te Yaroslav'ın ölümünü ve 1027, 1036 ve 1071 hadiselerini ekledi. Ayrıca kronikte 1064, 1065 ve 1066 yıllarında Tmutarakan'daki hadislerden haber verilirken 1067'de birden Kiev'deki hadiselere geçilir. Öncekiler gibi Tmutarakan'dan verilen haberlerde de Nikon'un eli vardır. Bu haberler Büyük Nikon'un 1073'te ölmesiyle kesildi ve 1074'te metindeki hadiseler Peçerski Manastırı'ndaki hikâyelerle devam etti. 1093 yılında yine hadiselerin anlatımı kesildi. Peçerski Manastırı Başrahibi İvan (İoann) primitif nüshaya son eklemeleri 1093'ten sonra yaptı. Bu zaman zarfında esere Rusların 1093'te Polovetsler tarafından Trepol'de ve aynı yıl Mayıs ve Temmuz'da da Jelan'da mağlup edilme hadiselerini de ekledi. 1095 yılında ise primitif nüsha tamamlandı. Primitif Nüsha kaynakları bakımından Bizans ve yerel Rus kayankları olmak üzere iki ana kısma ayrılır. Buna göre Rus kaynaklarından alınan veriler Knez İgor devriyle başlar, Svyatoslav, Yarpolok ve Vladimir'in Hıristiaynlığı kabulüne kadarki bazı olayları kapsar. Askold ve Dir'in 866'da ve İgor'un 941'deki Konstantinopol seferleri Bizans kaynağı Hamartolus'tan aktarılmıştır. Hadiseler genel olarak III. Mihail'den Alexius Komnenos dönemine kadar geçen zamanı (842-1082) kapsar. Yukarıda da bahsettiğimiz gibi Nestor ise 1095 yılında tamamlanmış bu metni alarak 1111'de kendi GYH nüshasını 55 yaşındayken oluşturdu. Ona sözlü ve yazılı birçok kaynak ekledi. 1116'da Slvester Vıdubiç'teki Mihail Manastırı'nda ikinci bir versiyon yaptı. Slvester

buna Vasilko'nun kör ettirilmesi ve 1097-1099 daki hadiseleri ekledi. Son olarsk ise 1118 Tarihli Nüsha yazıldı.[163]

Şahmatov primitif nüshanın konularını daha iyi çözebilmemiz için Sofiski Vremennik ve I. Novgorod Yıllığı'nın içerkleriyle karşılaştırılması gerektiğini iddia eder. Buna göre XII. yüzyılın ortalarında yazılan Sofiski Vremennik daha sonra I. Novgorod Yıllığı'na girecek parçaları içerir. Bu bağlamda Novgorod Yıllığı ile primitif nüsha 1050 – 1079 hadiseleri bakımından benzerlik arzeder. Şahmatov'a göre bu parçalar primitif nüshadan alınmadır. Daha sonra bu alıntılar IV. Novgoord, I. Sofya 1 ve Voskresen yıllıklarına da geçti. Aynı şekilde Arhangelogorod Yıllığı da, I. Novgorod Yıllığı'ndan farklı olarak, primitif nüshadan alıntılar yaptı. Eğer bu yıllıklar dikkate alınırsa GYH versiyonlarının katkılarıyla karıştırılmış olan primitif nüshanın içeriğine ulaşılabilir.[164]

Şahmatov genel olarak primitif nüshanın yazım aşaması ve sonrasını GYH'nin Nestor ve Slvester nüshalarındaki 945 yılına kadarki hadiseleri şöyle sıralar. Nestor Nüshası 945 yılına kadar dört ana kaynaktan yararlanmıştı; bunlar, primitif nüsha, Ugrların Slav topraklarına saldırısına kadar Kril ve Metodius efsanesi, Bizans anlaşmaları metni ve Hamartolus Kroniği'nden alıntılardır. 854, 858, 866, 869, 876, 880, 881, 898, 899, 902, 903, 907, 911-915, 920, 929, 934, 941-945 yıllarında anlatılan hadiseler Nestor Nüshası'na aittir. 852, 858, 859, 862, 866, 868, 869, 876, 879, 882, 887 yıllarındaki hadiseler ise Slvester Nüshası'na aittir. Primitif nüshada yer almayan diğer parçalar ise Havari Andrey'in hikâyesi Slav kabileler hakkındaki veriler ve

[163] A. A. Şahmatov, 1916, s.i-lxxx; A. A. Şahmatov, 2003, s. 6-7, 427. A. A. Şahmatov, Raziskaniya o Drevneişih, Russkih Letopisnıh Svodah, Akademiçeski Proekt, Jukovski, 2001, s.302-328.

[164] A. A. Şahmatov, 2003, s 46, 66-69; A. A. Şahmatov, 2001, s.135.

Olga'nın Drevlyanlardan intikamı hikâyeleridir.[165] 945'ten sonra ise 991, 993, 996, 1106, 1107, 1108, 1110 tarihleri Nestor'a, 992 ve 997 hadiseleri ise Slvestra aittir.

Şahmatov'un primitif nüsha için ele aldığı bu sürece itirazı ve bazı eklemeleri olan araştırmacılar da vardır. İtirazı olan Priselkov Şahmatov'dan tamamıyla farklı saiklerle değişik bir aşamalandırma yapar. Ona göre GYH'nin içindeki parçaların bağlarına bakarak yazarlarının farklılığına ve metinlerin muhtemel ekleme tarihlerine ulaşabiliriz. Buna göre 1044 yılında Knez Vseslav hakkında şu ifadeler geçer; "Annesi onu büyüyle doğurmuştu, yani annesi onu doğurduğunda kafasının üzerinde çıban belirmişti ve büyücüler annesine, ''Çıbanı sar; o, çıbanı ölene kadar taşıyacak'' dediler. Vseslav da hayatının sonuna kadar onu taşıdı ve bu sebeple o kan dökme hususunda gaddar biri oldu". 1101 yılında ise Vseslav hakkında şu ifadeler vardır; "Polotsk Knezi Vseslav 14 Nisan Çarşamba günü sabah 9'da öldü". Buradan anlaşıldığı kadarıyla 1044 yılındaki cümlenin yazarı Vseslav'ın öldüğünü görmemiş, dolayısıyla bu cümle 1101'den daha erken bir tarihte yazılmış. Buna göre 1044'e kadar bir metin vardı. 1044 ile 1101 arasında ikinci bir metin vardı ve bu tarihten Nestor'a kadar da üçüncü bir metin vardı. Priselkov'a göre ihtiyar Yan'a dair GYH'deki parçaların da aşamaların tebellür etmesine faydası olabilir. GYH'de 1106 yılında şu ifadeler geçer; "Aynı yıl içinde erdemli ihtiyar Yan 90 yıl yaşadıktan sonra öldü; Tanrı'nın kurallarına riayet ederek yaşadı, o ilk iman edenlerden (kilise babalarından) daha aşağı değildi. Bu yıllığa kaydettiğim birçok hikâyeyi ben ondan duymuştum". Yan 1043 yılı hadiselerinden de anlaşılacağı gibi Knez Yaroslav'ın Grekler üzerine gönderdiği birliklerin başına atadığı komutanlarından Vışata'nın oğludur. GYH 1064

[165] A. A. Şahmatov, 2003, s.8-16, 65-66.

yılında Vışata'yı bize Novgorod voyvodası Ostromir'in oğlu olarak tanıtır. Hâlbuki Vışata ile Ostromir yaşıttı. Yan 1016 yılında doğmuştu, Grekler üzerine sefer yapıldığında 27 yaşındaydı ve bu sefere Yan katılmamıştı. Hayatının erken yıllarına dair knezin maiyetindekilerden biri olmasının haricinde hakkında bildiğimiz bir şey yok. GYH'de 1071 yılına gelindiğinde ise Yan hikâyelerini anlatmaya başlar. Beloozera'ya 300 adamıyla vergi toplamak için giden Yan'ın hikâyesi aslında 1067'deki hadiselerin devamı niteliğindedir. Kiev'de pek az tanınan, Kiev'e sadece 1073'te uğramış olan Yan Çernigov Knezi Svyatoslav için niye Beloozera'da vergi topladığı da ilginçtir. GYH'de 1089, 1091 ve 1093 yıllarında da Yan ile ilgili cümlelere rastlanır. Priselkov'a göre Yan'ın ölümünü haber veren metin ile önceki haberler arasında yazar farklılığı vardır. Buna göre primitif eser için başlangıçtan 1044'e kadar, 1044'ten 1080'lere kadar, 1080'lerden 1101'in sona kadar ve 1101'den 1111'deki Nestor nüshasına kadar bir sınıflandırma yapılabilir.[166]

Miheev'e göre Büyük Nikon'un primitif nüshaya ekledikleri parçalar şunlardır; etnogeografik bilgiler, Olga'nın Hıristiyanlaşması (955), Vladimir'in panteonu hakkında (980), Vladimir'in Korsun (Kerson) seferi (986), idollerin yıkılması (986), Kiev'in Hıristiyanlaşması (986), Kiev'de kilise kurulması (991, 996), Boris-Geb hadisesi (1015).[167] Tihomirov da primitif nüshanın derlendiği tarih olarak 1093, bu terkipten GYH'nin Nestor Nüshası'nın oluşturulmasını ise 1110 tarihi olarak saptamıştır.[168] D. A. Dobrovolski primitif nüshanın GYH'de 1100 tarihinde yer alan Rus knezlerinin Uvetiçi'de bir araya gelerek barış yapmaları hadisesi ile bittiğini iddia

[166] M. D. Priselkov, 1996, s. 50-53.

[167] S. M. Miheev, **Kto Pisal "Povest Vremennıh Let" ?**, İzdatelstvo İndrik, Moskva, 2011, s.58-59, 155.

[168] M. N. Tihomirov, 1962, s.49-50.

eder. Fakat önceki aşamalarda büyük ölçüde Şahmatov ile hemfikirdir.[169] Lihaçev'e göre ise primitif nüshada Hıristiyanlığın yayılmasını anlatan hikâyenin eklenmesini 1040'lı yıllarda olduğunu savunur. Ona göre nüsha XI. yüzyılın ilk yarısında daha çok politik ve kültürel haberlere değinir. *Knez Vladimir için Anı ve Kaside* adlı eser bu dönemde primitif nüshaya eklenmişti. 1060lı yıllara gelindiğinde eser kilise haberlerinden gün, ay, yıl bazında kesin tarihlendirmelerde bulunmaz. 1093 ile M. D. Pirselkov'a göre ilk redaksiyon olan 1113 arasında, takriben 1097'de Rahip Vasili'nin primitif nüshaya eklemeleri olmuştur.[170] P.P. Toloçko primitif nüshanın eklenti sürecinin sürecini 1015, 1051, 1065, 1074, 1091 ve 1096 yılları arasında olduğunu savunur. Genellikle araştırmacılar Nestor'a kadar son iki safha, yani 1070'ler ve 1090'lar da hem fikirdirler.[171]

Nikon ve İvan'ın haricinde primitif nüsha için adı geçen rahiplerden biri Vasili'dir. André Vaillant Slvester ile beraber olan Vasili'nin 1051 ile 1110 yılları arasındaki hadiselerin yazımında payı olduğunu düşünür. V. N. Rusinov ise Vasili'nin Slvester'ı tanımadığını fakat 1051 ile 1117 yılları arasında hadiselerde payı olduğunu savunur.[172]

---

[169] D. A. Dobrovolski, "Gde Zakançivalsya Naçalnıy Svod ?", **Pismenoto Nasledstvo i İnformatsionnite Tehnologii, El'Manuscript**, Sofia-İjevsk, 2014, s. 328-330.

[170] V. K. Ziborov, 2002, 35-38, 43; A. A. Şahmatov, **Razıskaniya o Drevneyşih Russkih Letopisnıh Svodah**, St. Peterburg, 1908, s. 420-58,398-419, 529-30.

[171] P. P. Toloçko, **Russkie Letopisi i Letopisitsı X-XIII vv**, İzdatelstvo Aleteiya, Sankt-Peterburg, 2003, s.63-77.

[172] Donald Ostrowski, Pagan Past and Christian İdentity in the Primary, Ildar H. Garipzanov (ed.), **Historical Narratives and Christian Identity on a European Periphery: Early History Writing in Northern, East-Central, and Eastern Europe (c.1070–1200)**, Brepols Pub., 2011, s. 235.

İstrin Nestor'un derlemeye katkıda bulunmuş olmasına katılırken Şahmatov'un primitif eser olarak iddia ettiği 1039 yılına ait tekstine ait görüşünü tümüyle reddeder. İstrin'e göre GYH'de oldukça fazla Bizans kaynaklarının etkisi görülür ve bu 1037 civarında Bizans din adamlarının Kiev metropolitliğinde bulunmasıyla yakından ilgilidir. Knez Yaroslav'ın hükümdarlığının ikinci yarısında (1037-1054) çeviri faaliyetleri artmasındandır ki 948 yılından itibaren *Hamartolus Kroniği*'nin Dünya'nın yaratılışından beri gelen kronoloji bağlamında katkısı görülür. Vareg knezinin (prensinin) çağrılması, Oleg'in ve İgor'un Konstantiopol'e seferleri ve Vladimir'in Hristiyanlaşmasını anlatan hikâyeler Rusça materyallerdir. İstrin'e göre Yaroslav'ın ölümünden sonra 1060 yılı civarında Rusça hikâye parçaları pür Bizans konularından ayrıldı ve bu da GYH'nin ilk redaksiyonunu (Nestor) oluşturan süreci başlattı. 852 yılından itibaren Knez Vladimir ve Yaroslav dönemine ait eklentilerle birlikte primitif nüsha bir bütünü teşkil etse de Yaroslav'ın ölümüyle bu süreç artık durmuştu.[173]

GYH'nin primitif nüshanın kökeni ve gelişim sürecinde yıllıklardaki metinlerinin birbirleriyle ilişkilerinin kompozisyonu üzerine yapılmış şecerelerin (rodoslovnoe derevo, stemma) üzerinde durmakta fayda var.

Aşağıda A. A. Şahmatov, S. A. Bugoslavski, D. S. Lihaçev, M.D. Priselkov ve hepsini kontrol ederek kendi GYH köken haritasını oluşturan D. Ostrowski'nin GYH şecereleri yer alıyor. Her biri GYH kaynaklarının farklı şekillerde ana gövdeyi oluşturma sürecini gösterse de kroniğin derlenmesi için hangi kaynakların kullanıldığı konusunda büyük ölçüde hemfikirdirler. Aşağıda Radzivilov (R), Akademi (A), Lavrentev (L), Pogodin (P), İpatyev (İ), Hlebnik (H), Novgorod Tolstov Kopyası (T),

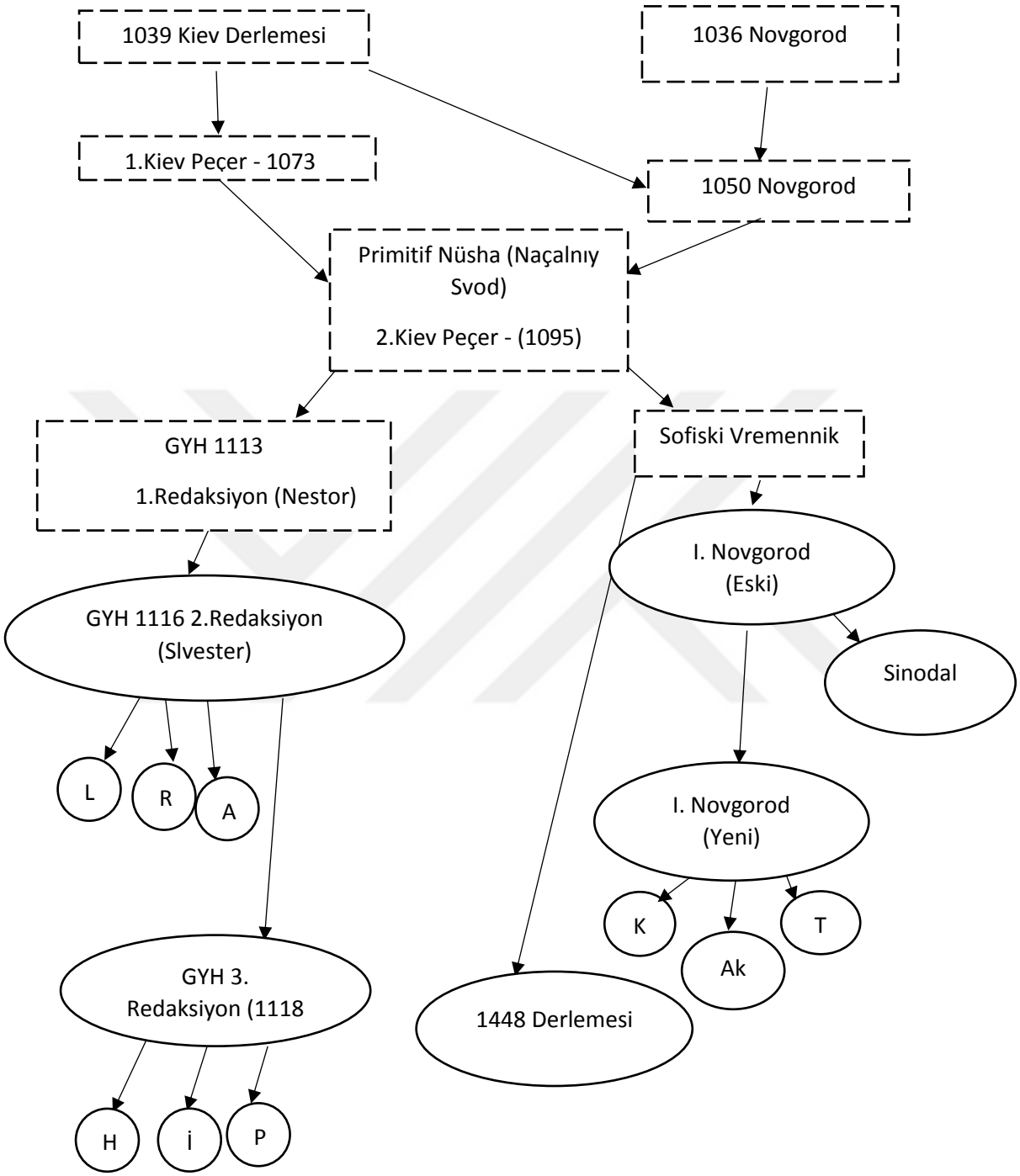
[173] **RPC**, s. 20.

Troits (t), Novgorod Akademi (Ak), Novgorod Sinodal (S), Novgorod Komisyon (K), Ermoleyev (E), olarak ifade edilmiştir. Ostrowski kendi stemmasında ana kaynakları sıralarken onların bileşenlerini uygun gördüğü karakterlerle ifade edip ulaştığı son noktada ise kendi alfa tekstini ortaya koymuştur.[174]

Şahmatov'un oluşturduğu şecere 1039 Kiev Derlemesi'yle başlar ve 1073'de Peçerski Manastırı'ndaki ilk düzenlemenin akabinde 1095'te asıl primitif nüsha (Naçalnıy Svod) teşkil etmiştir. Bu süreçte 1036 ve 1050 Novgorod hadiseleri de primitif nüshada yer almıştır. Yukarıda da bahsedildiği gibi Şahmatov I. Novgorod Yıllığı ve nüshaları ile primitif nüsha arasında bağ kurmuştur ve bu bağdaki geçiş de Sofiski Vremennik aracılığıyla olmuştur. GYH'nin Slvester Nüshası ise Nestor'dan redakte edilmiştir. 1118 Tarihli 3. redaksiyon ise ilk ikisinden alıntılar yapan son nüshadır.

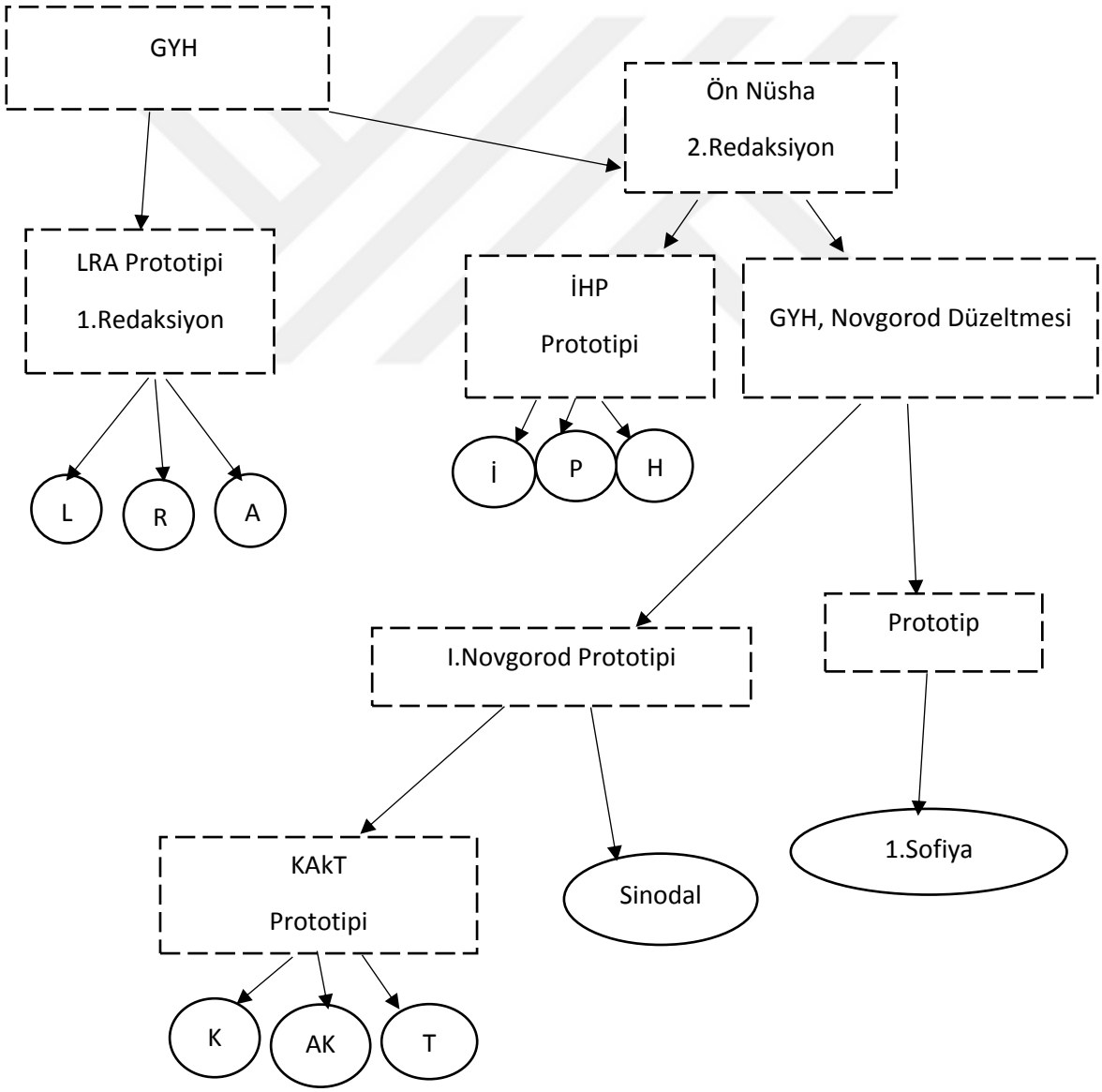
[174] Soy ağaçları için, D. Ostrowski, 2004, s. XXXIII-XXXIX; M. D. Priselkov, 1996, s. 83.

Şekil 1. A. A. Şahmatov

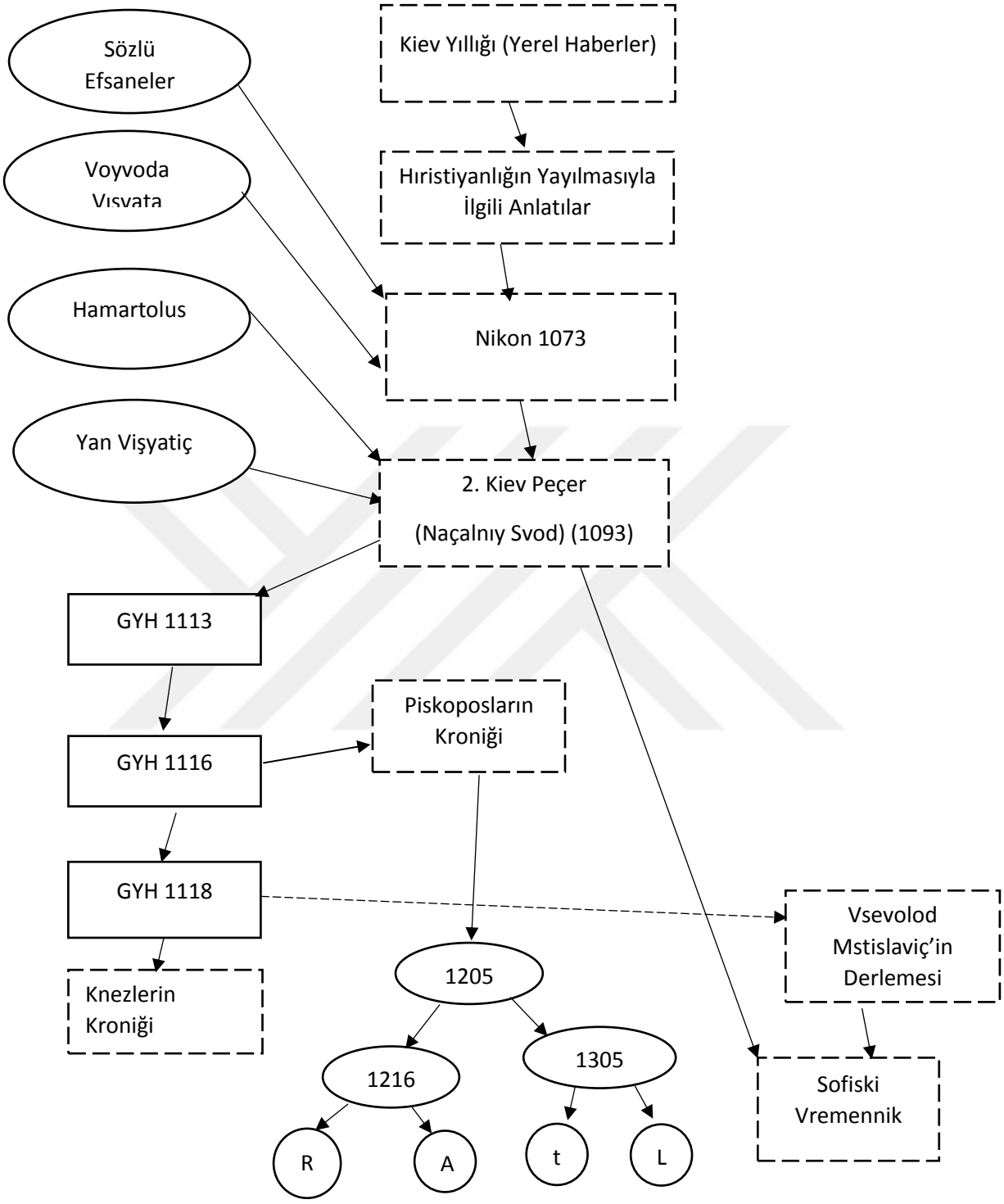

Bugoslavski, Şahmatov'un aksine oluşturduğu GYH şeceresinde LRA ile İHP arasında doğrudan bağ olmadığı görüşündedir. Ona göre LRA doğrudan GYH'den (burada Naçalnıy Svod) türemedir. İHP nüshaları gibi Novgorod ve I. Sofya metinleri de doğrudan GYH'nin ana metnine değil 2. redaksiyonuna dayanır ki onların da doğrundan LRA ile ilişkisi yoktur.

Şekil 2. S. A. Bugoslavski

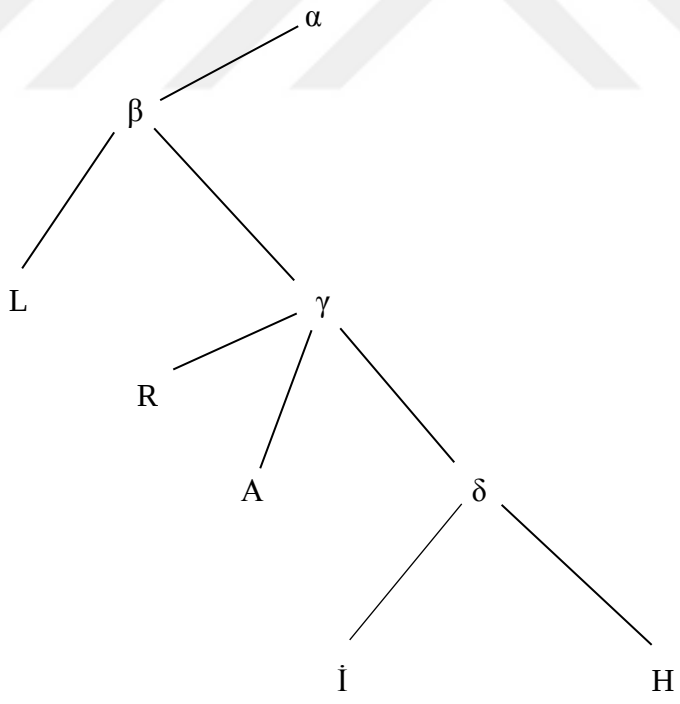

Şekil 3. D. S. Lihaçev

Lihaçev diğerlerine göre daha ayrıntılı olarak yapılandırdığı GYH şeceresinde ve 1093 yılına kadar primitif nüshanın derlemesinin kaynaklarını açık bir şekilde göstermiştir. Tıpkı Şahmatov gibi Lihaçev de GYH nüshalarının tamamının primitif nüshadan (Naçalnıy Svod) türediğini iddia eder fakat bu nüshalarda I. Novgorod Yıllığı'nın ve 1448 Derlemesi'nin katkılarını reddeder. Yine de GYH'nin 1118 Tarihli nüshasının Novgorod Yıllıklarıyla ilişkin Sofiski Vremennik ile karıştığı görüşündedir. Lihaçev Şahmatov'un aksine GYH'nin Lavrentev metnini esas alır. Lavrentev'deki tutarsızlıkları Moskova-Akademi ve Radzivilov metinleriyle restore eder, çıkan metni ise İpatyev ve Hlebnik'in birleşimi ile gözden geçirir. Böylece en gerçekçi tekst olarak gördüğü kendi alfa tekstine ulaşır.

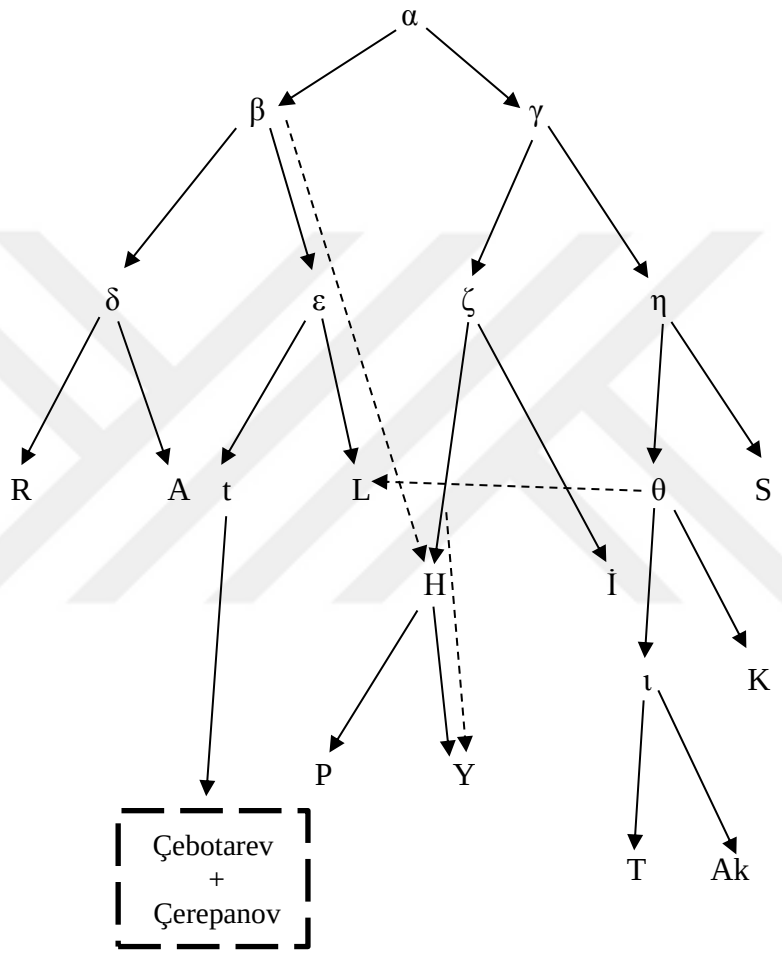
Şekil 5. D. S. Lihaçev'in Edisyonun Farazi (Hipotetik) Şeceresi

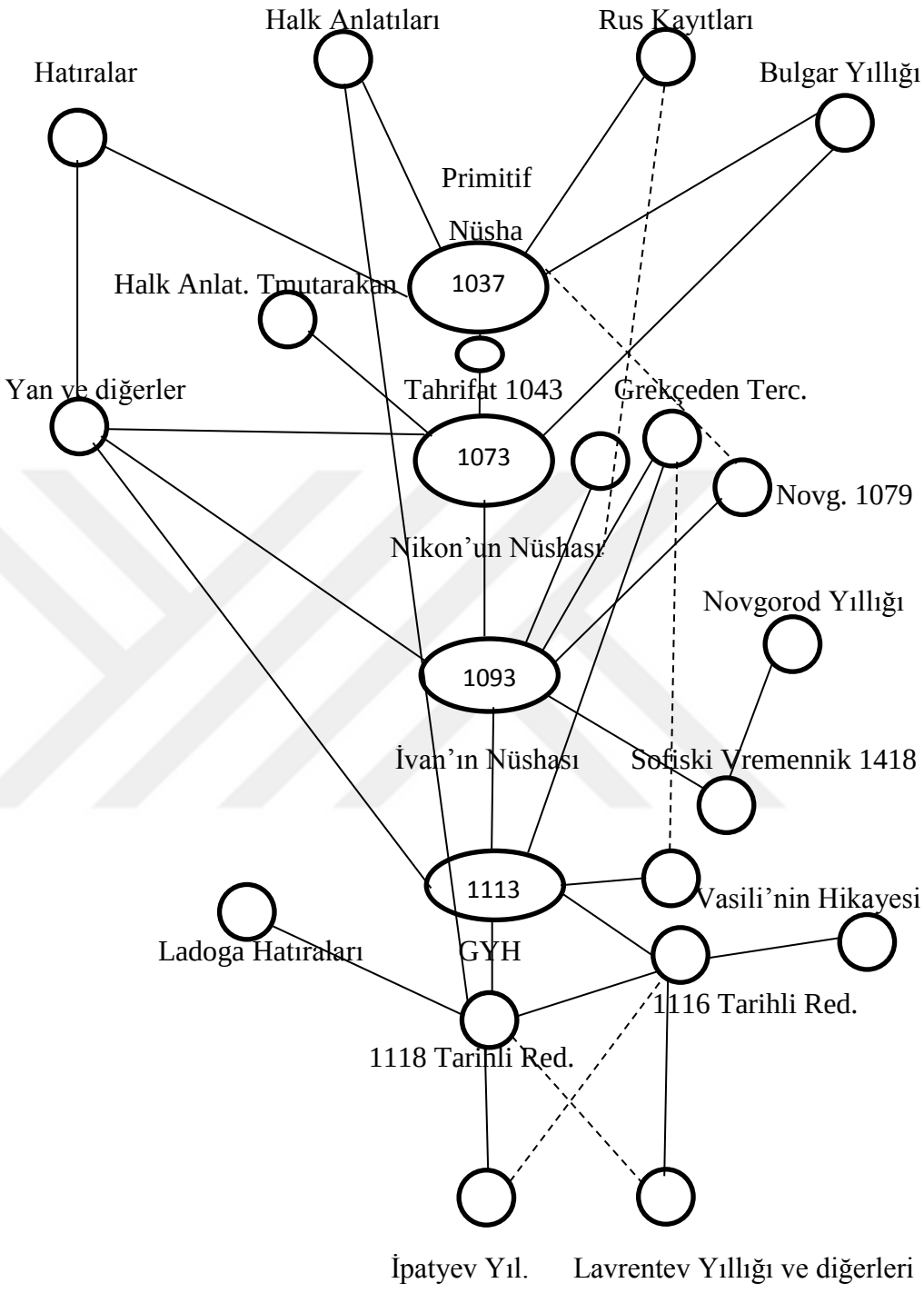
Ostrowski'ye göre Lavrentev, Radzivilov ve Moskova-Akademi nüshaları 1110 yılına kadar benzer haberleri içerir ve diğer yıllıklardaki nüshalar da tıpkı Bugoslavski'de

olduğu gibi diğer koldan primitif metne bağlıdır. Ostrowski diğer şecerelerden farklı olarak Troits'de geçen GYH nüshasını ilk üçüyle de dikkate alır. Ayrıca diğer koldan daha önce ele alınmayan Yermolayev'deki GYH nüshasına da yer verir.

Şekil 5. Donald Ostrowski

Şekil 6. M. D. Priselkov

Priselkov'un soy ağacında özellikle Halk Anlatıları, Bulgar Yıllığı, Ladoga Hatıraları ve Vasili'nin Hikâyesi dikkat çeker. GYH'nin derlenme sürecinde Hıristiyanlık öncesi kaynakların niceliği ve sonrasında Vasili'nin primitif esere katkı yapması tartışmalı

mevzulardandır. Priselkov GYH'nin faydalanabileceği muhtemel birçok kaynağa soyağacında yer vermiştir.

1.3. GYH'NİN KAYNAKLARI

Nüshaların derlenme sürecinde GYH'ye iktibas yapılan eserlerden bazen aynen alıntı yapılmış, bazen de kısaltma, özetleme ve alıntı üzerine ek yorumlamalar yapılarak metne eklenmiştir. Rusça'ya tercüme edilen eserler alıntılarda önemli bir yer kaplarken Rusların kendi kavimleri içinde yaşadığı ve doğrudan ancak Rus halklarının tarihine ışık tutacak yerel hadiselerin hikâye edilmesi de kronikte önemli bir yer tutmuştur. 'Kiev Rus Döneminde Rus Tarih Yazımı' başlığında yerli ve yabancı eserlerin süreci hakkında bilgi verildiğinden burada sadece GYH'nin muhtevasına dâhil olmuş eserlerin tasnifi ve GYH'deki yeri irdelenecektir. Zira primitif nüshadan 1118 Tarihli Nüsha'ya kadar metindeki değişimler üzerine yapılan tartışmaların temel nedeni iktibas olunan bir kısım kaynakların karmaşıklığı ve bazılarının da ne zaman, nerede ve kim tarafından alıntılandığının belirsiz olmasıdır.

GYH'de XI. yüzyıla kadarki hadiselerde Bizans kaynaklarının ağırlığı görülür. GYH'de ilk olarak Georgius Hamartolus'un (Keşiş Georgi) *Khronikon* adlı esrinden alıntılar yapılmıştır. GYH her ne kadar tarz olarak Bizans tarih yazımından etkilenmişse de Bizans kronikleri gibi dünyanın yaratılışından değil, Nuh Tufanı'nın sonrasında Nuh'un oğullarının yeryüzüne dağılıp toprakları paylaşmasından itibaren başlar. GYH'ye göre Ruslar, Yafes'in soyundan gelmiştir. Hamartolus'tan aktarılan bu paylaşımın akabinde sırasıyla Babil Kulesi hakkında ve yabancı kavimlerin

gelenekleri üzerine alıntılar yapılır. Eser bu kısımdan sonra tarihler vererek hadiseleri anlatır. Buna göre devam eden kronolojide *Khronikon* ile GYH'nin arasındaki benzer hadiseler şunlardır.

858 Bulgarların vaftizmi (GYH'de sadece Knez (Boris) ve boyarları vaftiz olmuştur)

866 Askold ve Dir'in seferi

868 Basil'in (Vasili) tahta çıkması

887 Leo ve Aleksandr'ın tahta çıkması

902 Leo'nun Macarları (GYH'de Ugr) Bulgarlara karşı kışkırtması

911 Batıdaki kuyrukluyıldız (GYH'de büyük yıldız)

912 Tuanalı Apollon

913 Leo'un oğlu Konstantin'in tahta çıkışı

914 Simeon'un Konstantinopol'e seferi

915 Greklerin Peçenek kuvvetlerini yenmesi (GYH'de Simeon Adrian'ı (Edirne) ele geçirdi)

920 Romanus'un tahta çıkışı

929 Simeon'un Trakya'yı yağmalaması (GYH'de Simeon ardından Çargrad'ı kuşattı)

934 Macarların Konstantinopol'e saldırısı

941 İgor'un Greklere seferi

942 Simeon'un Hırvatlara saldırısı

1064 (GYH'de 1065) Bir takım alametlerle karşılaşılması.[175]

Bu benzerliklerin haricinde GYH'de 852 yılında Âdem'den Knez Svyatopolk'un ölümüne kadar yer verilen kronolojinin Rus Knezlerine kadarki bölümünü GYH derleyeni *Grek Yıllığı'*ndan aldığını belirtir. *Grek Yıllığı* aslında *Khronikon* olabileceği gibi Şahmatov'a göre *Nikifor'un Kroniği* de olabilir.[176]

GYH'ye kaynaklık eden diğer Grek metinlerini şöyle sıralayabiliriz; Patrik Nikifor'un kronografyası (Letopisets Vskore) hadiseleri Adem'den Nikifor'un 829'daki ölümüne kadar getirir. GYH 852'den sonraki hadiselerde bu eserden faydalanır. Kıbrıslı Epifanius'un fragmanlardan oluşan *12 Değerli Taş* adlı eseri GYH'de 907'de geçen Büyük İskitya (Velikaya Skif) hakkındaki parçanın kaynağıdır. Büyük İskitya'dan kronikte coğrafi bir alan olarak bahsedilmesi ise muhtemelen Nikon tarafından 1060-70'lerde yazıldı ve bu bilgiyi Sinaili Anastasia''nın *Sorular ve Cevaplar* adlı eserinden aldı. 941'deki hadiseler ve dolaylı olarak *Kutsal Kitap*'dan bazı alıntıları içeren âlimlerin konuşmaları *Genç Basil'in Hayatı* (Jitie Vasiliya Novogo) adlı eserden alıntılandı. GYH'de 988 yılında Konsiller hakkında verilen bilgi Kiev Knezi Svyatoslav Yaroslaviç'in Bulgarcadan çevrilen 1073 tarihli *İzbornik*'inde ve Hamartolus'un *Khronikon*'unda vardı. İoannes Chrysostomos'un *Tanrı'nın Gazabı Hakkında Öğütler* (Pouçenie o Kaznyah Bojiih) adlı yazıları GYH'deki 1068 yılı olaylarına kaynaklık yaptı. GYH'de 1096 yılındaki hadiselerin Gyurdata Rogoviç ile ilgili kısmının alıntılandığı eser ise *Pataralı Pseudo-Metodius'un İlhamları*'dır (Otkrovenie Mefodiya Patraskogo). Josephus'un *Yahudi Savaşlarının Tarihi,* Georgius

[175] **RPC**, s. 23-24. Karşılaştırmalı metin için, A. A. Şahmatov, Povest Vremennıh Let i ee İstoçniki, **TODRL**, Leningrad, 1940, s. 41-61.

[176] A. A. Şahmatov, 1940, s.62-69.

Syncellus'un *Khronographia'sı,* İoannes Malalas'ın *Khronographia'*sı, Rus - Grek Anlaşmaları, 986 yılında misyoner âlimlerin konuşmaları ve Aziz Andrey efsanesi Greklerle ilgili olup GYH'de yer alan diğer kaynaklardır.[177]

Knez Yaroslav'ın teşvik ve gayretleriyle başlayan bu tercüme faaliyetlerinden oluşan birikim GYH'de geçen epik hikâyelerin de ilham kaynağı oldu. GYH'de 1015-1019 yıllarında yer alan Yaroslav'ın Svyatopolk'la ve Polonya Kralı Boleslav'la mücadelesi, 1024'te Tmotorakan Knezi Mstislav ile üstünlük mücadelesi, 1036'da Peçeneklerle savaş, 1043'te Yaroslav'ın oğlu Vladimir'in Konstantinopol'e düzenlediği başarısız sefer hakkında yarım kalan malumat, 1044'te Mstislav'ın Rededya ile düellosu, aynı yıl Polotsk Knezi Vseslav'ın sıradışı doğumunun hikâyesi gibi pasajlar İskandinav Saga hikâyelerinden örnekler taşır. Muhtemelen bu etkilenimde Vladimir'in henüz Kiev Knezi olmadan önce Novgorod ve İskandinavya ile oldukça kavi olan kültürel ve diplomatik ilişkilerini 988'de oğlu Yaroslav'ı posadnik olarak Novgorod'a tayin etmesiyle ara vermeden sürdürmesinin bir payı vardır. Ayrıca 1018 yılında Svyatopolk'un Yaroslav'a saldırmasıyla Yaroslav'ın Vareg Rus ve Slovenlerden yardım alması bu ilişkinin askeri boyutlarını gösterir.[178] Epik hikâyelerden faydalanırlırken Polovetslerin steplerden gelen Tugor Han'ını

[177] A. G. Kuzmin, **Russkie Letopisi Kak İstoçnik po İstorii Drevnei Rusi**, RGPİ, Ryazan, 1969, s.60. V. K. Ziborov, 2002, s. 53-4, Kaynakların karşılaştırmalı metni için, Şahmatov, Povest Vremennıh Let i ee İstoçniki, **TODRL**, Leningrad, 1940, s. 5-150; A. S. Şavelev, Ot Pozdneantiçnogo Horonima ΜΕΓΆΛΗ ΣΚΥΘΊΑ k Drevnerusskomu Letopisnomu Etnohoronimu "Velikaya Skyf" Obzor Tekstov, **Skifiya, Obraz i İstoriko-Kulturnoe Nasledie**, Materialı Konferentsii 26-28 Oktobrya 2015 goda, Moskva, 2015, s.117-123; Tihomirov, 1956, s.40.

[178] Dmitri Čiževsky, "Yaroslav the Wise in East-Slavic Epic Poetry", **JAF**, Vol. 69, No. 273, Slavic Folklore: A Symposium, 1956, s. 203-204; Dimitri Obolensky, "The Legacy of SS Cryil and Methodius", **The Legacy of St. Vladimir**, St. Vladimir's Seminary Press, NY, 1990, s. 25.

sembolize eden Ejderha Tugurin (veya İblis'in oğlu Tugarin) ve Itlar Türk isimleri de GYH'de 1094-1096 geçer. GYH'nin Kafkas kökenli hikâyelerinden yararlandığını gösteren parça ise 1022 ylında Tmotorakan Knezi Msitislav ile düello yapan Kasog (Çerkez) Rededya arasında geçen hadisedir. Bu hadisede Rededya aslında Osetik efsane kahramanı İry Dada'dır.

Kutsal Kitap ve türevi dini eserler GYH kaynaklarında önemli bir yer teşkil eder. *Tevrat* ve *Zebur*'daki parçalar GYH'nin hemen her dönem hadiselerinde vazgeçilmez bir memba iken *İncil*'den yapılan alıntılar diğer ikisine göre daha azdır. Hazar Yahudilerinin Tmotorakan ve Kırım bölgesi başta olmak üzere Kiev ve civarındaki şehirlerdeki varlığı Rusların vaftizminden öncelere dayanır. GYH'deki *Eski Ahit*'in üstünlüğünü kısaca, *İncil*'in Rusların diline tercüme edilmeden Yahudi âlimlerin kendi kutsal kitaplarını onlara tanıtmasından kaynaklandığını söyleyebiliriz. *Kutsal Kitap*'tan neşet eden *Apokrif*lerin GYH'ye yansıyan tarafı ise kendini 1071 yılında vuku bulan hadiselerde göstermiştir. 898 yılında Ortodoks dini büyüklerden Kril ve Metodius kardeşlerin faaliyetlerinden bahsedilen pasajlar daha sonra Bulgarca aslından modifiye edilerek tercüme edilen *Metodius'un Hayatı* adlı eserin 8. başlığından *Konstantin'in Hayatı*'nın 15. başlığından GYH'ye iktibas edildi. Bu metinler Şahmatov'a göre XI. yüzyılın sonunda Jacobson'a göre ise IX. yüzyılın başında Ruslara ulaştı. *Kutsal Kitap*'tan herzaman doğrudan alıntılar yapılmamıştı. Knez Vladimir'in Hıristiyan olup okullar kurup okuma yazmayı teşvik etmesiyle ilgili *Kutsal Kitap*'taki Yeşaya bahsinden yapılan alıntılar kronikerin doğrudan bu eserden değil, *Konstantin'in Hayatı*'nın 15. başlığından dolaylı olarak iktibas edilmiştir. [179]

[179] Dimitri Obolensky, "The Heritage of Cyril and Methodius in Russia", **Byzantium and tha Slavs**, St.Vladimir's Seminary Press, NewYork, 1994, s. 224-5, 229-30.

Dini içeriğe sahip olan *Aziz Feodosi'nin Yaşamı*'ndan yapılan alıntılarda Peçerski Manastırı'na isminin konulması bahsi 1051 yılına, İsaki, Demyan, Yeremya, Matvey'den bahseden *Hagiografik* pasajlar 1074 yılına, Feodosi'nin naaşının bulunması bahsi ise 1091 yılına kaynaklık yaptı. *Paterik*te 7 yerde Simon ve Polikarp *Antoni'nin Hayatı'*ndan adlı eserden bahsetse de metnin orijinali günümüze kalmamıştır. Şahmatov bu eserin GYH'nin kaynaklarına sirayet ettiği görüşündedir.[180] 1015 yılında GYH'deki Boris ve Gleb'in katledilmesini anlatan hikâyeye biri GYH derleyicilerinden Nestor'un *Mübarek Çilekeş Boris ve Gleb'in Hayatı ve Katli Üzerine Risale* adını taşıyan eseri, diğeri *Slvestrovski Sbornik*'teki menkıbenin başka bir versiyonu, bir diğeri de *Uspenski Sbornik*'te *Kutsal Şehit Boris ve Gleb'in Hikâyesi, Izdırabı ve Kasidesi* adıyla geçen versiyonu olmak üzere üç farklı nüsha kaynaklık yapar. Şahmatov'a göre bu alıntı 1040'daki primitif nüshada vardı ve 1095 ile 1115'te tekrar revize edilmişti. Lihaçev de alıntının 1115'te GYH'ye girdiğini savunur.[181]

1096 yılı hadiselerinden bağımsız olarak bu yıl içine sonradan yerleştirilen *Vladimir Monomah'ın Öğretisi* adlı metni Sukhomlinov'un görüşlerine dayanıp onu bir tercüme eser bağlamında ele alırsak, eserin orijinalinin yazarı Mihail Syncellus Kudüs Metropoliti Thomas'ın yardımcısıydı ve Studion'dan Aziz Theodor'un (ö. 826) arkadaşıydı. IX. yüzyıla ait orijinal Eski Grekçe metin ile 1073 tarihli Eski Rusça metin Sukhomlinov'a göre oldukça benzerdi; ona göre *Öğreti* bu eserden Rusça'ya tercüme edilmişti.[182] Bir başka görüşe göre *Öğreti* yerel bir metindi, eseri yazan sadece

---

[180] A. A. Şahmatov, "Jitie Antoniya i Peçerskaya Letopis", **Jurnal Ministerstva Narodnava Prosvşçeniya**, No: CCCXVI, Sankt-Peterburg, 1898, s. 110.

[181] Paul Hollingsworth, 1992, xxxii; A. A. Şahmatov, 1908, s.IV-V,473-475,570-576; D.S. Lihaçev, **Russkie Letopisi**, Leningrad, 1947, s. 38-76.

[182] **RPC**, s. 24

Aziz Basil'den faydalanmakla yetinmişti. Her iki durumda da sadece Lavrentiev'de bulunan *Öğreti* GYH için vazgeçilmez bir metindir.

Metropolit İlarion'un *Kanun ve İnayet üzerine Nutku* adlı eseri 986 yılında GYH'de geçen Vladimir ile misyonerler arasında yapılan diyaloğun ve sonrasında Vladimir'in Hıristiyan olma sürecinin muhtemel kaynaklarındandır. Aralarındaki farklar da dikkate değerdir. Zira GYH tufanla başlar, İlaron'un Nutku ise Kiev'deki knezlere odaklanır ve Vladimir'in büyük babası İgor'dan daha önceye gitmez. GYH Slav olan veya olmayan birçok kavimden bahsederken, İlarion sadece Kiev'deki otoriteye odaklanır. GYH Olga'nın askeri gücü ve Hıristiyan olmasından bahsederken, İlarion sadece Konstantin'in annesinin adı Helen'i alması gibi daha kısıtlayıcı sembolik bir rolde Olga'yı ele alır. GYH Vlaldimir'i knez olarak tanımlarken, İlarion kağan başlığı altında Vladimir'i över. GYH'de Vladimir'in Hıristiyan olmasından önce bir araştırma yaptırdığından bahsedilir, İlarion'a göre ise böyle bir hazırlık yoktur; aksine bu Vladimir'e mucizevi bir şekilde ilhamla malum olarak vermiş olduğu karardır. GYH Vladimir'in apostolik, Slavların öncüsü, Greklerin yardımcısı olması ve önceki politik motivasyonlara haiz olmasını (Aziz Andrew Kiev'in yakınında gelecekte Hıristiyanlığın neşvu neva bulacağı, Kril ve Metodius'un faaliyetleri, Bizans Prensesi ile evlilik ve Korsun Efsanesi) vurgular. İlarion ise Vladimir'in verdiği kararı daha önce eşi benzeri görülmemiş ve ilahi kudretin yardımı olmamaksızın izah edilemez olarak tarif eder.[183] Bu bahsiler her iki eserin benzer içeriğe sahip olmakla birlikte bahsi geçen konuların oldukça farklı bir şekilde ele alındıklarını gösteriyor. Yine de GYH derleyicilerinin böyle bir eseri göz ardı ederek

[183] Simon Franklin, 1991 s. xl-xli.

ilgili bahisleri yazdıklarına inanmak mümkün değildir. Muhtemelen her iki eser arasındaki farklar yazarların konuların içeriğine ait vukufiyetinden değil ideolojik bakışlarından kaynaklanır. Yine de muğlak tahminler üzerinde durulabilir. Buna göre Priselkov GYH'nin 1070'lere değin hadiselerinde İlarion'un katkısı olduğu görüşündedir. Zira İlarion Greklerin düşmanlığından ötürü Kiev metropolitliğinden atıldıktan sonra keşişliğe dönmüştü. Lihaçev ise İlaron'un Rusların arasında Hıristiyanlığın yayılması üzerine anlattığı hikâyenin GYH'nin primitif nüshasıyla ilgili olabileceği görüşündedir.[184]

Keşiş Yakov'un ilk bölümünde Vladimir'in Hıristiyanlığı Ruslara getirmesi, Kiev'de pagan tanrıların yıkılması, yeni kiliselerin yapılması, Vladimir ile I. Konstantin'in karşılaştırılmasından bahseden *Knez Vladimir için Anı ve Kaside* adlı eser primitif nüshadan önce de vardı ve içerdiği bu konularla özellikle 988 yılının kaynaklarından biri oldu.[185]

Üzerine yorum yapmakta tarihçilerin zorluk çektiği önemli bir sorun ise Bizans kaynaklarında yer almayan Bizans'la yapılan diplomatik anlaşma maddelerinin o tarihte henüz yazısı olmayan Rusların nereden ve ne zaman tercüme edilip GYH muhteviyatına yerleştirdikleridir. Anlaşma maddeleri muhtemelen Grekçe'yi çok iyi bilen Bulgarlar tarafından kendi dillerine tercüme edildi ve daha sonra tam olarak tespit edemediğimiz bir tarihte bu metin Rusça'ya çevrilerek GYH'ye girdi.

[184] A.g.e. s. xxx.

[185] V. K. Ziborov, 2002, s. 37, A. G. Kuzmin, 1969, s.61.

1.4. GYH'NİN MUHTEVİYATI VE KRONOLOJİSİ

GYH'nin de yıllıklardaki diğer birçok metinde olduğu gibi muhtevasındaki kahramanlar daha ziyade knezler, komutanlar ve rahip veya keşişlerdir. Knezlerle zalim ve hain insanlar arasında yapılan kesin ayrımlar göze çarpar. Zira knez iyi bir savaşçı, yakışıklı, iyi huylu, yanlışın karşısında ve doğrunun yanındadır; bu haliyle Rus topraklarını savunan, kiliseyi koruyan ve tebaasına karşı şefkat gösteren bir knez tasviri yapılır. Knezleri merkeze alan ulusal ve uluslararası hadiseler birinci derecede önemli addedilmiştir. Hadiselerin anlatımında yerli yabancı çok farklı kaynaklardan yararlanılması beraberinde popüler mitoloji kahramanlarıyla sıradan figürlerin karışmasına neden olmuştur. GYH'de feminen figürlere oldukça az rastlanmakla birlikte nihayetinde Olga gibi her zaman şefkatli anne ve imanlı kadın gibi yüksek seciyelere sahip insanı oynar veya Vladimir'in eşi Bizans Prensesi Anna gibi diplomatik mübadele unsuru olarak kullanılır. Bu tip figürlerin asla romantik ilişkilerde rolü yoktur. Batıdaki eserlerin aksine Rusların ilk metinlerinde şehvet dolu erotik temalara rastlanmaz; örneğin, Andreas Capellanus'un *De Arte Honeste Amandi* (1170), veya *La Clef D'Amour* (1250) gibi eserlerin bu dönem Ruslarının yazınında yeri yoktu. Buna tezat olarak geç dönem sayılabilecek XV. yüzyılda Pyotr'la Muromlu Fevronia'nın aşkının hikâyesi ile Kiev'deki Peçerski Manastırı'nda geçen ve bir Macar olan Moses'in Polonyalı kadın tarafından âşık olunması anlatılır; ne acıdır ki bu vukuat ta Moses'in hadım edilmesiyle son bulur.[186]

[186] Serge A. Zenkovsky, 1974, s. 12-13.

GYH farklı kaynaklardan parçaların iyi kompoze edilmeden bir araya getirildiği bir derlemedir ve konuları itibariyle de tek düze bir metin değildir. Bizans'tan yapılan alıntıları saymazsak GYH'de yerel kaynaklı bilgiler kronolojik olarak siyasi tarihe ait hadiselerden ve bu hadiselerin arasına iliştirilmiş bağımsız parçalardan müteşekkildir.[187] Kronolojik sıra takip edilirken tarihin önemli olaylarına dair kritik bahisler bile bazen kısa ve oldukça basit kelimelerle geçiştirilir. Özellikle *Kutsal Kitap*'tan yapılan alıntılarda uzun, ağdalı fakat yer yer cümlenin anlamını bozabilecek devrik ifadeler göze çarpar. GYH kronikerlerinin kompozisyon oluşturmaktan ziyade elde bulunan kaynakları tabiri yerindeyse ucu uca ekleyerek bir bütün oluşturma gayreti içinde olmaları kullanılan malumatlarda çok ciddi tenakuzlara düşmelerine sebep olmuştur. Ayrıca tarih girişlerinde verilen bilgilerin birbirleriyle uyumsuz ve orantısız olmaları olaylar arasında ani geçişlere sebep olmuştur. Neyse ki kullanılan malumatların, en azından bazılarının, iğdiş edilmeyip saf haliyle kalmaları, GYH'nin kaynaklarını belirlemeyi ve metinde kullanılan bazı kelimelerin kökenine inmeyi mümkün kılmaktadır.

GYH'de kullanılan kelimelerin kökenine inildiğinde ilk dönemlerden itibaren metni Kilise Slavcası'ndan alınan elementlerle güçlendirme gayretine rağmen yine de yerel Eski Slavca kelimeler varlığını korumuştur. Buna örnek olarak Grvina (kolye, daha sonra para birimi), gridnica (salon), skot (sığır), medusa (şarap kavı veya mahzeni), pavolok (ipek), komon (at), gibi kelimeler verilebilir.[188]

GYH'de Türkçe kökenli kelimelerin varlığı sanıldığından oldukça fazladır.

[187] O. Pritsak, 1990, s. XXIII.

[188] D. Čiževsky, 1960, s. 58.

Türkçe kökenli özel adlar; Azguluy, Boluş, Asaduk, Aklan (Burçeviç), Aisupa/Asup/Aksupa, Kolçak, İtlyar/İtlar, Bagubars, Bagbars, Begbars, Tolbek, Beldyuz/Veldyuz/Aveldyuz, Tugortak/Tugorkan, Asin/Osen, Kitanopa/Kiten, Altunopa/Oltunopa, Arslanapal, Yaroslanapa, Belkatgin/Balkatgin, Aldan, Girgen (Ayepa'nın babası), Sugr (Şarukan'ın kardeşi), Surbar, KoksuslKokus, Otrok/Otrek/Atrak, Adun, Ulan/Ulen/Vlan, Urusoba/Uruba/Rusoba, Bonyak, Bahmet, Kuman/Kunam, Kunuy, Tukı, Koloman, Taz, Şarokan/Şamkan, Mamay, Boris, Boriçev.

Etnik adlar; Bolgarı, Kozar, Kzare, Çeremisı, Peçenegi, Obrin, Kasogi, Çornıye Bolgare (Kara Bolgarlar), Soroçini, Ugrı, Ugliçi, Torkmem, Yazı, Torçin, Toksoba, Berendiçi, Polovtsı, Tatarı /Tatarove, Jidove.

Yer adları; Korsun, Torçesk, Belaya Veja, Sugrov, Balin, Samara, Masuriya, Misyur, Galin, Kapiçi, Tmutarakan, Surtov, Yugra, Kiev, Oryol, Sula, Ors (İl), İtil, Suten.

İnsana dair kelimeler; Tat, kumir (put), kara- byitse (hırsız), tolkovını (yorumcu, dilmaç), tovariş (arkadaş, dost), otrok (prens, genç, asker).

Bina ve ev ile ilgili kelimeler; Şatyor (çadır), peç (soba), izba, liman, limen, telega (araba), horomı (büyük ev), terem (büyük ev).

Tabiat ve hayvanlarla ilgili kelimeler; Tma (karanlık), kaplya (damla), bor (çam ormanı), Borov (kısırlaştırılmış erkek domuz), bık (öküz), loşad (at), sobol (samur), koja (deri), pardus (pars), turı (yaban sığırı), vol (öküz), 'Voronı' grayut. ('kargalar' bağırırlar).

Sosyal hayata ait kelimeler; Tovar (mal), sara (para), oko (ağırlık ölçüsü), nogata (küçük para), vekşa (uzunluk ölçüsü), belya (akça), Haz, korçaga (kab), kovçeg (gemi), ani (kızak), çasa (kasa, küp), lıskar, uluskar, malahay, malahiya (bir çeşit şapka), korzno (hazne), kurtka (monto), batog (kab), biser (boncuk), sapog (çizme), kadilo (buhurdan), kondakı (kumaş), kniga (kitap), Meç (kılınç), sablya (kılıç), topor (balta), San (unvan), kagan (kağan), biriçi (tellal), çaga (çağa), boyar - bolyarin - boyarin.[189]

[189] Çiçek Efendiyeva, Eski Rusça "Geçmiş Yılların Hikâyesi Adlı Eserde Eski Türk Kökenli Kelimeler Üzerine Bir İnceleme", **Bilig Dergisi**, No:16/Kış, 2001, s. 84-92; N. A. Baskakov *İgor Bölüğü Destanı*'nda da Türkçeye ait 46 öğeye rastlamıştır. Bunlardan destanda sıklıkla geçen *ortma* (örtme) ve *saltan* (sultan) kelimeleridir. *Zadonşçina*'da bu sayı an az 4'tür ve *boyan, hun, kayala* ve *telega* gibi Altaik kelimeler *Destan*'dan *Zadonşçina*'ya geçmiştir. Bkz. Nicholas Poppe, Jr., "A Further Note on Turkic Lexical Elements in the "Slovo o polku Igoreve" and the "Zadonščina" ", **SEER**, Vol. 82, No.1, 2004, s. 76-78. *İgor Bölüğü Destanı'*ndaki Türkçe kökenli kelimeleri ayrıntılı bir şekilde incelemek için bkz. Çiçek Efendiyeva; "Eski Rus "İgor Destanı" Adlı Eserdeki Eski Türk Kökenli Kelimeler Üzerine Bir İnceleme", **Bilig Dergisi**, No. 24. 2003, s.46-58.

GYH'de devamlı aynı cümle ve kelimelerin tekrar edilmesi olayların anlatımında birbirine çok benzer kurguların kullanılmasını da beraberinde getirir. Farklı dönemlerde fakat aynı mahiyette olan gelişmelerin kurgu benzerlikleri arzetmesi muhtemelen nüsha yazarlarının da bilinçli tercihiydi. Buna örnek olarak Oleg, İgor ve Olga'nın döneminde vuku bulan süreçleri sıralandırabiliriz.[190]

Oleg	İgor	Olga
1) 879: Rurik'in ölümünden sonra Knez oldu. 2) 882-885: Devleti yönetmesi (Smolensk, Lyubeç ve Kiev'i ele geçirdi; Slavyan kabilelerden vergi aldı).	1)913:Oleg'in ölümünden sonra Knez oldu. 2) 914: Devleti yönetmesi (Drevlyanları itaat altına aldı ve Oleg dönemine nispetle daha fazla Slavyan kabilesinden vergi aldı)	1)945:İgor'un ölümünden sonra naibe olarak Knyaginya oldu. 2) 946-947: Devleti yönetmesi (Drevlyan ve Slovenler üzerine yeni vergi uygulamaları başlattı)

[190] Alexandr Rukavishnikov, "Tale of Bygone Years: the Russian Primary Chronicle as a Family Chronicle", **Early Medieval Europe** 2003 12 (1), Blackwell Publishing, Oxford UK and Malden MA USA, s. 66.

3) 907: Oleg Greklere sefer düzenledi. Başarılı oldu ve topraklarına döndü (Oleg Kiev'e dönerken altın, ipekler (pavolok), sebzeler ve şarap aldı)	3) 941: İgor Greklere sefer düzenledi. Başarısız bir savaştan sonra 944'te Grekleri yendi. (İgor Kiev'e dönerken tüm savaşçıları için altın ve ipekler (pavolok) aldı).	3) 955: Olga Greklere gitti. Orada vaftiz oldu. Dönerken İmpartordan altın, gümüş, ipekler (pavolok) ve çeşitli eşyalar aldı.
4) 911: Greklerle barış yaptı.	4) 944: Greklerle barış yaptı.	4) ……..
5) 912: Oleg'in ölümünün anlatımı Oleg'in Kiev'de hüküm sürmesi ve ülkelere barış getirdikten sonra sonbaharın gelmesiyle başlar.	5) 944: İgor'un ölümünün anlatımı İgor'un Kiev'de hüküm sürmeye başlamasının bütün ülkelere barış getirmesi ve sonra da sonbaharın gelmesiyle başlar.	5) 969: Olga bir Hıristiyan müjdecisi olarak faziletinden dolayı övülür.

GYH'de tarihlerde 3, 30 ve 33 sayıları üzerinde kurgulanmış bir simetriden bahsedilebilir. Örneğin GYH'ye göre Oleg'in GYH'de ilk geçtiği tarih 879/882 (knez olarak), ölümü ise 912; İgor'un knez olması 912/913, ölümü ise 945'tir. Tarihlerine bakıldığında 30 ve 33 yıllık bir periyodlar dikkat çeker. Knez Svyatoslav 942'de doğar doğumundan 3 yıl sonra 945'te babası Knez İgor ölür. Svyatoslav ise doğumundan 30 yıl sonra 972'de ölür. Bizans İmparatoru Mihail 852 yılında tahta geçer ve ondan 30

yıl sonra 882'de Oleg Askold ve Dir'i öldürüp Kiev'de knez olur ve yine 30 yıl sonra 912'de ölür. GYH'de 859'da Slav kabileler Vareg ve Hazarlara vergi öderler, 3 yıl sonra 862'de Askol ve Dir Greklere sefere çıkar. Aynı şekilde Rurik 879 yılında ölür, 3 yıl sonra Oleg Askold ve Dir'i öldüreceği birçok Slav şehrini alacağı sefere çıkar. Bu simetriler raslantı değildir. Kornikerler hadiseleri anlatırken bilmedikleri tarihleri çeşitli halk hikâyelerinde birtakım anlatılarda çokça görülen sayıları kullanarak yazmış olabilirler veya 3 rakamı gibi genellikle sembolik olarak Sam, Ham ve Yafet ile ilişkilendirilebilecek kadar geriye giden dini motiflerden, özellikle de Eski Yahudi dini metni olan *Kniga Yubilyev'*den yararlanmış olabilirler.[191]

GYH yazarları tarafından kroniğe eklenen parçalar önceki metinlerde yer alan malumatı incelemeden derlemeye girişmelerinden ötürü mantıksal bazı hatalara rastlanır. 977'de "Yaropolk kardeşi Oleg ile yaptığı çatışmada Oleg'in ölmesi üzerine naaşını Vruçi yakınlarıdaki bir mezara gömdüler" cümlesi geçer. Eserde bu bilginin hemen sonrasında mezar için "bugün hala oradadır" ifadesi kullanılır. 1044 yılına gelindiğinde bu yılın ilk cümlesi "Svyatoslav'ın oğulları Yaropolk'un ve Oleg'in naaşları mezarlarından çıkarıldı ve kalıntıları vaftiz edildikten sonra Azize Meryem Kilisesi'ne defnedildi" dir. Bu bağlamda 977'deki hadisenin yazarı 1044'te Oleg'in yeniden defnedildiğini bilmiyor. Dolayısıyla ilk bilgi 1044'e kadarki bir tarihte yazılmıştır. Fakat GYH'yi daha sonra ele alan kronikerlerden herhangi biri de "bugün hala oradadır" ifadesini düzeltmemiş.[192] Pereyaslav 907'de Oleg zamanında Rus şehirleri arasında zaten var olan zengin bir kentti, fakat GYH şehrin 993 yılında Knez

[191] Vadim Aristov, "Do Pitannya pro "Hronologiçnu Simetriyu" Povisti Vremennih Lit", **Ruthenika**, 2013, s. 163-165.

[192] V. K. Ziborov, 2002, s. 35; M. D. Priselkov, 1996, s. 50.

Vladimir tarafından kurulduğunu yazar. 898'de Kiev'in yakınlarından geçen Macarlar için onlar "tıpkı Polovetsler gibi göçebeydi" ifadesi kullanır, fakat Polovetslerin ilk tehdit unsuru olmaları 1055 yılıdır ve 1061 yılında kronik Polovetslerin ilk saldırılarını yaptıklarından bahseder.[193] 1060 yılına dair Rus knezlerinin Torklara karşı akınlarından bahsedilirken kronik bu akınlar sebebiyle Torkların kaçtığını ve bugüne kadar artık bir daha ortada görünmediklerinden bahseder. Ancak 1080 yılında Torklar Rus topraklarına saldırır. Vsevolod oğlu Vladimir Monomah'ı Torkların üzerine yollar ve onları yener. Eser kendini 1110 yılında bitirirken verdiği ilk kronolojide Knez Svyatopolk 1113 yılında ölür.

GYH'nin muhtevasında karışık ve birbirinden bağımsız olarak yer alan alametler dikkat çekicidir. 911 yılında bir yıldızın görünmesinin ki bu aslında Halley kuyrukluyıldızıdır, doğru tarihi 912'dir. 1028'de gökyüzünde bir yılan görünür. 1063'te Novgorod'daki Volhov Nehri 5 yıl boyunca geriye doğru akar ve bundan 4 yıl sonra ise Vseslav şehri yakar. Vseslav'ın şehri yakacak olması yazarın bize daha önceden yaptığı uyarı olarak da algılanabilir. Muhtemelen nehrin geriye akması işaret olmaktan ziyade yazarın sonraki olaya bakarak yaptığı retrospekttir. 1065'te "*Bu zamanda batıda bir takım emareler vardı: sanki kana bulanmış bir şekilde parlayan müthiş derecede büyük bir yıldız vardı. Güneş battıktan sonra, akşamleyin, gökyüzünde yükselirdi ve yedi gün boyunca orada kalırdı. Bunlar iyiye alamet değildi. Bundan sonra çok savaş oldu, pek çok defa paganlar Rus topraklarını istila ettiler. Bu yıldız göründüğünde sanki kan akacaktı ve bu kan akacağının işaretiydi. Yine bu dönemde bir çocuk Setoml'e atıldı ve balıkçılar çocuğu ağlarında buldular. Biz*

[193] **RPC**, s. 12–13

akşama kadar ona baktık sonra tekrar onu suya attık, çünkü onun yüzünde kendine özgü kısımlar (sakatlıkları) vardı, fakat onu azarlamanın bir anlamı yoktu. Bundan bir süre önce güneş değişti, artık parıldamadı, fakat ay gibi oldu. Güneş hakkında cahilce konuşarak onu tükettiler". Yazar bu cümleleriyle aynı yıl içinde Svyatoslav ile Rostislav arasında başlayacak kardeş kavgalarının gizemli işaretlerini vermiş oldu. Ne var ki buraya kadarki bahsedilen alametlerde Hamartolus'tan faydalanılmıştı. 1091'de günde iki defa görünen aydan, gökten düşen büyük yılandan, yerin inlemesinden ve Rostov'un köyünde büyücülerin görünmesinden bahseder. 1092'de "*Polotsk'ta olağanüstü bir sanrı vuku buldu. Gece vakti bir uğultuyla gürültü koptu ve şeytanlar tıpkı insanlar gibi sokaklarda koşuşturdu*" diye başlayarak devam eden cümlelerden ve akabinde gökyüzünde oluşan büyük daireden bahseder. 1091 ve 1092 yılında vuku bulan tüm alametleri ise sona gelindiğinde işledikleri günahlara karşı Tanrı'nın kendilerine gazabına bağlar. 1093'ten sonra Polovestlerin saldırılarını, 1094'ten sonraki iç savaşları ve 26 Ağustos'taki çekirge felaketini Tanrı'nın onlara bir musibeti olarak algılar. 1099 yılında kronikte alamet olarak, *"Bu yılın Nisan ayında Vladimir'in üzerinde bir işaret vardı: iki daire, sanki güneş gibiydiler ve saat 6'ya kadar göründüler. Gece ise parlayan üç yol gibiydiler ve bu şekilde şafağın sökmesine kadar parıldadılar"* cümlelerinden sonra Macarların Peremışl'da yenilmeleri gibi hayırlı olaylardan bahseder. Kroniker bu yılda ilk defa iyi bir alameti ön plana koyar, o da sonrasında gerçekleşecek hayırlı bir olay içindir. Bu tarihten sonra hayırlı alametler ağırlık kazanır. 1102'de hayırlı alametler sonraki yıllarda ardı sıra gelecek Polovets akınlarının püskürtülmesinin habercisiydi. 1104, 1105 -1107'teki hayırlı alametler göçebe kavimlere karşı kazanılan zaferlerle ilişkilendirilebilir. 1110'daki kötü

alametler ise Rusların sonraki yıllarda pagan (göçebe) kavimlere karşı bozguna uğrayacaklarının habercisiydi.[194]

GYH'de 1096 yılı hadiselerinin arasına kronolojiyi bozarak son derece ilgisiz bir şekilde *Vladimir Monomah'ın Öğütleri* adlı metnin girmesini Kroniker Slvester'ın Vladimir Monomah'tan yana olması haricinde başka bir nedenle açıklamak oldukça zordur. GYH'nin modern dillere aktarılmış olan metinlerinde *Vladimir Monomah'ın Öğütleri* 1377 tarihli orijinalinin aksine GYH'nin bitiminden sonra farklı bir başlık altında verilir. Orijinal nüsha dikkate alındığında eser 1096 yılının içeriğine sonradan eklenmiş görünümü verir. Öyle görünüyor ki, Slvester kronolojinin vasat düzenine aldırmaksızın bu metni bir bütün halinde sonradan GYH'nin içine yerleştirmiş. Diğer taraftan Vladimir Monomah'a taraf olarak yazılmış bu metnin düşman olarak kabul ettiği kişi ise II. Svyatoslav'ın oğlu Oleg'ti. İlginç olan ise 1118 tarihli GYH yazarının İpatyev ve Hlebnik Yıllıklarındaki metni bu *Öğüt*leri içermezken, Vladimir Monomah'ın oğlunu 1117 yılında Novgorod'dan çağırması hikâyesine yer vermesidir.[195]

Tenakuzlarına rağmen GYH'nin geniş bir kaynak ağına ve konu kapsamı bakımından çeşitliliğe fazlasıyla yer verdiğini kabul etmek gerekir. Zira kronikteki tarihlendirmeler, özellikle ilk dönemler, dikkate alındığında hadiselerin yılara göre dağılımı bize daha net bir tablo ortaya çıkaracaktır. GYH'nin muhtevası 852'den 951'e kadar yıldan yıla bilgi sağlar ve bu 100 konu (yıl) kendi içinde iki kategoriye ayrılır;

[194] Brian P. Bennett, **Divining History: Providental İnterpretation in the Primary Chronicle of Kievan Rus'**, A Dissertation Submitted to the Faculty of the Divinity School in Candidacy for the Degree of Doctor of Philosophy, The University of Chicago, İllionis, 1999, s.83-120.

[195] O. Pritsak, 1990, s. XXIII.

yılların zikredildiği döneme dair herhangi bilgi içermeyen tarihler ve içeriği dolu olan yıllar. Buna göre, 68 konu boştur, bunlar; 853–857; 860–861; 863–865; 867; 870–878; 880–881; 886; 888–897; 899–901; 904–906; 908–910; 916–919; 921–928; 930–933; 935–940; 948–951 yıllarıdır. Geriye 32 yıl kalır. Bunlardan 945 yılı Bizans - Rus anlaşmalarının öncesinde ve sonrasında farklı olayları içermesine rağmen iki defa yazıldığı için tekrara düşmüştür. Yıllardan 16'sının Rus tarihiyle ilgisi yoktur. Bunlardan 8'i (852,868, 902, 913, 920, 934, 943) Bizans ile ilgili maddeler, 7'si Bulgarlarla ve Bulgar-Bizans ilişkileriyle ilgili maddeler (858, 869, 902, 914, 915, 929, 942) ve geri kalan 898 yılı ise Moravya'daki misyonla ilgilidir. 866 kronikte yanlış olarak 860 olarak geçer; 907, 912, 941, 944, 945 yılları olmak üzere altı yılın bilgileri Bizans kaynaklarından alınmıştır. Devam eden sonraki yüzyıllık periyod önceki yıllara göre malumatı daha verimlidir. Zira sonraki yüzyılın sadece 33 yılı boş olarak geçmiş ve birçok olay, epik hikâyeler ve bir takım söylencelere göre yapılandırılmıştır.[196]

Tarihleri malumatı olan ve olmayan yıllar bağlamında tablo haline getirirsek karşımıza çoğu yılda herhangi bir malumat olmadığı açıkça görülecektir.[197]

852+	891	930	968+	1005	1043+	1082+
853	892	931	969+	1006	1044+	1083+
854	893	932	970+	1007+	1045+	1084+
855	894	933	971+	1008	1046	1085+

[196] O. Pritsak, 1990, s. XXI-XXII

[197] Dean S. Worth, "(Church Slavonic) Writing in Kievan Rus' ", **California Slavic Studies**, Vol. 16, Uni. California Press, Los Angeles, 1993, s. 148

856	895	934+	b-----b	1009	1047+	1086+
857	896	935	972+	1010	1048	1087
858+	897	936	973+	1011+	1049	1088+
859+	898+	937	974	1012	1050+	1089+
860	899	938	975+	1013	1051+	1090
861	900	939	976	1014+	1052+	1091+
862+	901	940	977+	1015+	1053+	1092+
863	902+	941+	978	d-----d	1054+	1093+
864	903+	942	979	1016+	1055	1094+
865	904	943+	c-----c	1017+	1056	1095+
866+	905	944+	980+	1018+	1057+	1096+
867	906	945+	981+	1019+	1058+	1097+
868+	907+	946+	982+	1020+	1059+	1098+
869+	908	947	983+	1021+	1060+	1099+
870	909	948	984+	1022+	1061+	1100+
871	910	949	985+	1023+	1062	1101+
872	911+	950	986+	1024+	1063+	1102+
873	912+	951	987+	1025	1064+	1103+

874	913+	952	988+	1026+	1065+	1104+
875	914+	953	989+	1027+	1066+	1105+
876	915+	954	990	1028+	1067+	1106+
877	916	955+	991+	1029+	1068+	1107+
878	917	956	992+	1030+	1069+	1108+
879+	918	957	993	1031+	1070+	1109+
880	919	958	994	1032+	1071+	1110+
881	920+	959	995	1033+	1072+	1111+
882+	921	960	996+	1034	1073+	1112+
883+	922	961	997+	1035	1074+	1113+
884+	923	962	998	1036+	1075+	1114+
885+	924	963	999	1037+	1076+	1115+
886	925	a-----a	1000	1038+	1077+	1116+
887+	926	964+	1001+	1039+	1078+	1117+
888	927	965+	1002	1040+	1079+	
889	928	966+	1003+	1041+	1080+	
890	929+	967+	1004	1042+	1081+	

a-----a Svyatoslav'ın Knez olması

b-----b Svyatoslav'ın ölümü

c-----c Vladimir'ın Knez olması

d-----d Yaroslav'ın Knez olması

GYH'de metnin her kısmına yayılan Türk kavimleriyle ilgili çok sayıda hadise vardır. Hazarlar, (tarihlendirilmeyen) 852 öncesinde, 859, 862, 884, 885, 945, 964, 965, 986, 1023, 1079, 1083, 1096, 1106; Peçenekler, 852 öncesinde, 915, 920, 944, 968, 971, 972, 980, 988, 993, 996, 997, 1015, 1016, 1018, 1019, 1036, 1096, 1097, 1103; Polovetsler, 852 öncesinde, 898, 1055, 1061, 1068, 1071, 1078, 1079, 1082, 1092, 1093, 1094, 1095, 1096, Pouçenie'de, 1097, 1101, 1102, 1103, 1106, 1107, 1110; Torklar, 985, 1055, 1060, 1080, 1095, 1096, Pouçenie'de, 1097, 1103, 1105; Ugrlar (Macarlar), 852 öncesinde, 898, 902, 934, 943, 969, 1015, 1097, 1099, 1104; Volga Bulgarları, 852 öncesinde, 985, 986, 987, 1024, 1087, 1096; Berendiler, 1097, 1105; Torkmenler, 1096; Kara Bulgarlar, 945 yıllarında GYH'de yer alırlar.

852-1110 arası GYH'de geçen hadiselerin konularına göre dağılımı ve yüzdelerini hesap edecek olursak siyasi ve askeri hadiselerin ağırlıklı olarak kronikte yer bulduğunu görebiliriz.[198]

Siyasi ve Askeri Hadiseler	193 (59.4%)
Knez Ailesine Ait Hadiseler	29 (8.9%)
Kilise Hiyeraşisindeki Değişiklikler	12 (3.7%)
Kilise İnşaları	20 (6.2%)
Olağanüstü Hadiseler ve Felaketler	27 (8.3%)
Sur, Köprü ve Diğer Yapıların İnşası	5 (1.5%)
Diğerleri	39 (12%)
Toplam	325

Genellikle matbu hale getirilmiş yıllıklarda ve çeşitli GYH basımlarında metin içeriğine dair konu başlıkları verilmez. GYH konu başlıkları için aşağıdaki gibi bir tasnif yapmak mümkündür.

[198] Timofey V. Guimon, What Events Were Reported by the Old Rus' Chroniclers?, Mari Isoaho (ed.), **Past and Present in Medieval Chronicles**, Collegium, Helsinki, s.96.

852 öncesi hadiseler[199] (G. Hamartolus'dan alıntılanan çeşitli halkların adetleri üzerine anlatılar (Hamartolus'tan alıntılanan diğer konu başlıkları yukarıda), Aziz Andrey'in Rus topraklarını ziyareti.

858 Mihail Bulgarlara sefer düzenlemesi.

866 (doğrusu 860) Askold ve Dir'in Konstantinopol'e seferi.

869 (doğrusu 864) Bütün Bulgar topraklarının Hıristiyanlaşması.

898 Slavyan kabilelere dair temel veriler ve Kril ve Metodius bahsi.

907 Oleg'in Bizans'a seferi.

912 Oleg'in Bizans ile anlaşması, Oleg'in atı yüzünden ölmesinin hikâyesi, Tuanalı Apollon hakkındaki hikâye.

941 İgor'un Bizans üzerine seferi.

943 Macarların Konstantinopol'e seferi.

944 İgor'un Bizans üzerine ikinci seferi.

945 İgor'un Bizans ile anlaşması.

945 – 946 Olga'nın Drevlyanlardan intikamını konu alan hikâye.

955 Olga'nın Konstantinopol'ü ziyareti.

965 Svyatoslav'ın Hazar seferi.

[199] Şahmatov 852 öncesinde tarihlendirilmeyen parçalarda Vareglerin Slav topraklarına davet edilmesi hakkında verilerin kronolojiden dolayısıyla da güvenirlikten yoksun olduğunu belirtir. Ona göre burada iki husus vardır; ilki, Slavların çağırdıkları Vareglerdir Ruslar değil. İkincisi, kronikerler Vareglerle Rusları bağdaştırmaya çalışmıştır. Şahmatov, 2003, s.231.

967 Svyatoslav'ın Bulgar seferi.

968 Peçeneklerin Kiev'e saldırısı.

969 Olga'ya sitayiş.

971 Svyatoslav'ın Bizans'a seferi ve anlaşması.

983 Vareg baba ve oğlunun hikâyesi.

986 Müslüman, Yahudi ve Katolik misyonerlerin tebliği, Greklerin gönderdiği âlimin konuşmaları.

987 Dinler hakkında boyar ve ihtiyarlarla fikir teatisi.

988 Korsun'a sefer düzenlenmesi, Vladimir'in Anna ile evlenmesi, önce Vladimir'in akabinde Kiev halkının Hıristiyan olması.

993 Dövüşmek için karşı karşıya gelen Peçenek ve genç delikanlının hikâyesi.

997 Peçeneklerin Belgorod'u kuşatması.

1015 Boris ve Gleb'in katledilmesi, Kitaplara övgü.

1016 – 1026 Knezler arasında savaşlar.

1030 – 1042 Yaroslav'ın çevre kavimlere saldırısı.

1043 Yaroslav'ın oğlu Vladimir'in Bizans seferi.

1051 Peçerski Manastırı'nın ilk dönemleri hakkında hikâye.

1061 ve 1068 Polovets saldırıları.

1065 Doğadaki esrarengiz alametler hakkında hikâye.

1068 Tanrı'nın gazabı hakkında öğütler.

1071 Büyücüler (Volhov) ve Yan'ın hikâyesi.

1074 Aziz Feodosi'nin ölümü hikâyesi.

1078 İzyaslav'ın ölümü ve kardeş sevgisi hakkında mülahazalar.

1086 Yaropolk İzyaslaviç'in ölümü hikâyesi.

1091 Aziz Feodosi'nin naaşının transferi ve Feodosi'nin kehanetleri hakkında.

1096 Tanrı'nın gazabı hakkında öğütler, Novgorod'lu Gyurdata Rogoviç'in kavimler hakkında anlattığı hikâye. (Pataralı Metodius'tan aktarılan)

1097 Vasilko'nun kör edilme hikâyesi ve sonrasında gelişen olaylar.

1101, 1103, 1106, 1107, 1110 Polovetslerle savaşlar.

2. BÖLÜM

1. TERCÜME METNİ

İşte geçmiş yılların hikâyesi; *Feodosyev'in Peçerski Manastırı, Keşiş Nestor,*[200] Rus topraklarına nereden geldiler, Kiev'de[201] ilk önce kim Knezlik[202] yaptı ve Rus toprakları nasıl meydana geldi?[203]

---

[200] Keşişin kim olduğu hakkında sadece H'de *Nestor* adında bir kişinin ismi geçer. Diğer nüshalarda böyle bir ismin bulunmaması ve günümüze GYH ile ilişkisi hakkında yeterli bilgi ulaşamaması sebebiyle tarihçiler *Nestor* ibaresini kabul etmekle birlikte temkinle yaklaşır. Cümle içinde devrik yapı oluşturan '*Feodosyev'in Peçerski Manastırı*' ve '*Keşiş*' ibareleri ise tümüyle R, A, H ve İ'de geçer. L'de ise bu ifadelerin hiçbiri yoktur.

[201] Murat Adji'ye göre XI. yüzyılda Kıpçak yerleşim yeri olan Kiev, Türkçe *güvey* anlamında kullanılmıştır. Dolayısıyla şehrin kökeni ne Rus ne de Slavdır. Kiev kökeni itibariyle Türk şehridir. Murat Adji, **Kaybolan Millet, (Deşti Kıpçak Medeniyeti)**, çev. Zeynep Bağlan Özer, AKM Yay. Ankara, s. 54; Murat Adji, 2016, s.90. Yahudi nazariyesine göre Kiev *zion* kelimesinden türemedir. Basil Shulgin, "Kiev, Mother of Russian Towns", **SEER**, Vol. 19, No. 53/54, The Slavonic Year-Book, 1939 – 1940, s. 64. X. yüzyıl Müslüman coğrafyacılar İbn Rusta ile Gardizi'nin eserleri ve *Hudüd'l Âlem* adlı eserde Kiev *Zanbat* adıyla geçer. Kiev'in eski ismi *Sambat*(*as*) kelimesinin kökeninin Slavca olduğunu düşünenlerden Polocki, *v sam bot* (geminin içinde); Karamzin, *sama mat* (öz ana); Lambin, *sam batia* (öz baba); Fransız Parizot, *za vadio* (su ötesi), Polonyalı Lelewel *Sovyet* (meclis); Muka Çekçe *zombaty* (oyma veya tarak); Westberg *svent* veya *svjat* (kutsal) kelimelerinden türediğini iddia ederler. Kelimenin İskandinav kökenli olduğunu savunan Dubrovsky *samabaet* (gemilerin yerine) W. Thomsen ise *sandbakk*i (kum yığını) sözcüklerini ileri sürmüşlerdir. Bunların dışında Bugge *sandvat* (kumluk geçit yeri), Vigfusson ise *Danparstad-Tambastas* kelimelerine ilişkin *Danapar Stadir* (Dnyeper Şehri) sözcüklerinden *Sambatas*'ın türediğini iddia eder. Gedonov'a göre *Sambatas* Macarca kökenli bir kelime olan *Szombat*'a Yunanca bir ekin eklenmesiyle ortaya çıkar ve Macarca kale anlamına gelir. *Szombat* İlinski'ye göre Cumartesi anlamına gelir. Kiev kelimesini Tatişçev Sarmat dilindeki *kiwi* (taştan), J. Reineggs Farsça *kief* (keyif), Fraehn Çuvaşça *kiwe* (aciz), sözcüklerinden M. Tershekowetz ise Fransızca *quai* (rıhtım) kelimesinin kökeni olan *cajum* sözcüğünden türediğini iddia eder. J. Brutzkus'a göre *Sambatas* yüksek kale, *Kiev* ise alçak yerleşme alanı anlamına gelen Hazarca kelimelerdir. Ayrıca yüksek kale anlamına gelen *Sambat* kelimesinin Slavca karşılığı bir Rus şehrinin de ismi olan Vışgorod'dur. J. Brutzkus, "The Khazar Origin of Ancient Kiev", **SEER**, American Series, Vol. 3, No. 1, May, 1944, s. 108-110,115-117. Eserin Türkçe tercümesi için; J. Brutzkus, "Eski Kiev'in Türk-Hazar Menşei", Çev. İkbal Berk ve Halil İnalcık, **DTCF Dergisi**, cilt. 4, 1945-46.

[202] Germen kökenli bir sözcük olan Knez, "Bey" veya "Prens" unvanlarına denk gelir. Ancak Rus knezlerinin ünvanları bundan ibaret değildi. *Annales Bertiniani*'ye göre Rusların (Rhos) liderine "Chacanus" (Khakanus yani Hakan) denilirken daha sonra Knez Vladimir ve Knez Yaroslav "Kagan" unvanını resmen taşıdılar. İbn Rusta (920'lerde), Gardizi ve Metropolit İlarion Rusların liderlerinden

Bu hikâyeye şöyle başlayalım. Tufan'dan sonra Nuh'un üç[204] oğlu Sam, Ham ve Yafes[205] yeryüzünü paylaştılar.[206] Sam'ın payına doğu düştü: Pers, Baktriya,

"Hakan" unvanıyla bahsederler. Janet L. Nelson (çev), **The Annals of St. Bertin**, Manchester Uni. Press, 1991. s.44; Semen Rapoport, 1929, s. 97-98.

[203] L s.2, İ s.3, R s.1, T s.51, H s.1, A s.1

[204] L'de *Üç* yerine *nepвue* (pervie, birinci) kelimesi geçmektedir. Doğrusu tüm diğer nüshalarda olduğu gibi *Üç*'tür.

[205] İslam kaynakları da bu mevzuya temas eder. *Mücmel el-tavarih*'e (yazarı bilinmiyor) göre Yafes'in yedi oğlu vardı. Bunlardan birincisinin adı Çin, ikincisinin adı Türk, üçüncüsünün adı Hazar, dördüncüsünün adı Saklab (Slav), beşinsicinin adı Rus, Ye'cüc ve Me'cüc'ün babası olan altıncısının adı Misek, Bulgarların ve Burtasların babası olan yedincisinin adı Kemari idi. Bu çocukların herbirinin nesli ve sülalesi kaldı. Her birinin bir çeşit dili vardı. Doğu tarafındaki Ceyhun ikilimini aralarında paylaştılar. Yerler edindiler. Bu oğulların tabiatlarına gelince; Çin, çok akıllı ver terbiyeliydi. Hazar, sakin ve az konuşurdu. Rus, hilekâr gafil ve utanmaz (ihtiyatlı) biriydi. Saklab (Slav), yumuşak kalpliydi. Misek, pek yaşamamıştı. Onun oğlunun oğlu Guz (Oğuz), hile ve hurda doluydu. Dedesi Yafes onu oğullarından daha çok severdi. Kemari, oyunu seven ava ve işrete düşkün biriydi. Türk, edepli akıllı ve doğru kalpliydi. Ramazan Şeşen (çev. ve der.), **İslam Coğrafyacılarına Göre Türkler ve Türk Ülkeleri**, TTK Yay. Ankara, 2001, s. 30.

[206] Aşağıda paylaşılan yer isimleri Eski ve Modern Rusça'da farklı şekillerde geçmektedir. Türkçe'de karşılığı olan isimler tıpkı günümüzde kullanıldığı şekliyle verilmiştir. Diğerleri herhangi bir yanlış anlaşılmaya yer bırakmaması adına Modern Rusça temel alınarak tercüme edilmiştir. Fakat her iki durumda da açıklığa kavuşturulması gereken bazı yer isimleri dipnotlarda açıklanmıştır. GYH üzerine yapılan tedkik eserler çoğu yer isiminin açıklanmasında kaynak ihtiyacı görmemiştir. Buna rağmen çalışmamızdaki bütün yer ve bazı kişi ve kavim isimleri için şu eserlerden yararlandık; D. S. Lihaçev, V. P. Adrianovo-Perets, (ed.), **Povest Vremennıh Let**, İzdatelstvo Nauka, Sankt-Peterburg, 1996, s. 380-541. D. S. Lihaçev, L. A. Dmitriev, A. A. Alekseev, H. B. Ponırko, (ed.), **BLDR**, **XI- XII Veka**, Tom I, Sankt-Peterburg Nauka, 2004, s. 489-522. Mualla Uydu Yücel, **İlk Rus Yıllıklarına Göre Türkler**, TTK, Ankara, 2007, s. 75-86. Samuel Hazzard Cross and Olgerd P. Sherbovitz-Wetzor (terc. ve ed.), **RPC**, **Laurentian Text**, The Medieval Academy of Russia, Cambridge, Massachusetts, 1973, s. 220-284. D. S. Lihaçev ve O. V. Tvorogov, (ter.), A. G. Bobrov, S. L. Nikolaev, A. Yu. Çernov, A. M. Vvedenski, L. V. Voitoviç, (yorum), **Povest Vremennıh Let**, Vita Nova İzdatelstvo, Sankt-Peterburg, 2012, s.183-371. G. A. Haburgaev, **Etnonimiya "Povest Vremennıh Let"**, **V Svyazi s Zadaçami Rekonstruksii Vastoçnoslavyanskogo Glottogeneza,** İzd. Moskovskogo Universiteta, 1979, s.104-226. V. P. Neroznak, **Nazvaniya Drevnerusskih Gorodov**, İzdatelstvo Nauka, Moskva, 1983, s. 16-97. M. N. Tihomirov, **Drevnerusskie Goroda**, Gosudarstvennoe İzdatelstvo Politiçeskoi Literarturı, Moskva, 1956, s.9-425. Tercüme sonrasındaki eklerde yer alan harita ve minyatürler için.

Hindistan'a kadar uzanan ve *Rinokorura'ya kadar*[207] genişleyen, yani doğudan güneye kadar olan bölge, Suriye, Fırat nehrine kadar *Midiya,*[208] Babil, Korduna, Assiryan, Mezopotamya, Eski Arabistan, Yelmais, Hindistan, *Büyük*[209] Arabistan, *Kuliya, Kommagena ve Fenike'nin tamamı*[210].[211]

Güney ülkeleri Ham'ın payına düştü: Mısır, Hindistan'a komşu olan Etiyopya ile doğuya doğru akan Kızıl Etiyopya Nehri'nin doğduğu diğer Etiyopya, *Fiva*[212], Kirin'e kadar uzanan Libya, Marmara, Sirte, diğer *Libya*[213], Numidiya, Masuriya, Gadir'in karşısında bulunan Mavritanya. Doğuda; Kilikiya, Pamfiliya, Pisidiya, Misiya, Likaoniya, Frigiya, Kamaliya, Likiya, Kariya, Lidiya, diğer Misiya, Troada, Eolida,

---

Bkz. **Radzivilovskaya Letopis**; E. A. Melnikova – V. Y. Petruhin, **Drevnyaya Rus v Srednevekovom Mire, Entsiklopediya**, Nauçno – izdatelskii tsentr "Ladomir", Moskva, 2014.

[207] L'de *Rinokorura'ya kadar* ifadesi geçmemektedir. Diğer bütün nüshalarda bu ifade vardır.

[208] L ve T'de *Midiya* kelimesi *инд-и-я* (İndiya) olarak geçer. R, A, İ'de *Midiya*, H'de ise *Media* olarak geçer. Doğrusu *Midiya*'dır.

[209] *Büyük* kelimesi sadece L'de *на вся* (na vsya) olarak geçer. Diğer bütün nüshalarda doğru şekliyle büyük veya güçlü anlamında *сильная* (silnaya) olarak geçer.

[210] L'de yok, T, R, A, İ ve H'de var.

[211] L s.2, İ s.3, R s.1, T s.51, H s.1, A s.1, Baktriya: Amu Derya'nın güneyinde kalan bölge. Şimdiki İran'ın doğu ve kuzey doğusu, Afganistan, Özbekistan ve Türkmenistan'ın güneyini kaplayan bölgedir. Rinokorura: Eski Mısır ve İsrail toprakları arasında kalan bölge. Midiya: Medya, Eski İran. Babil: Güney Mezopotamya. Korduna: bulunamadı. Assiryan: Kuzey Mezopotamya. Yelmais: Elam, İran içlerinden Basra Körfezi'nin kuzey doğu yakasına açılan bölge. Kuliya: Fenike dışındaki bütün Suriye, Kommagena: Bugünkü Adana'nın kuzey doğusu Maraş ve Adıyaman'ı kapsayan bölge.

[212] *Fiva* kelimesi açık olarak sadece İ ve H'de vardır. L de ise bu kelime *авифаникии* (avifanikii) şeklinde geçer.

[213] *Libya* kelimesi L'de yoktur, sadece R, A, İ ve H'de vardır.

Vifinya, Eski Frigiya. Ham ayrıca bazı adalara da sahip oldu; Sardinya, Girit, Kıbrıs ve *Nil*[214] olarak adlandırılan Geon Nehri'ni de aldı.[215]

Yafes'in payına da kuzey ve batı ülkeleri düştü: Midiya, Albaniya, Büyük ve Küçük Armeniya, Kapadokya, Paflagonya, Galatiya, *Kolhida*[216], Bospor, Meotıy, Derevi, Sarmatıy, Tavriane, İskitya, Trakya, Makedonya, Dalmaçya, Molossi,[217] Teselya, Lokrida, Peloponnes olarak ta adlandırılan Peleniya, Arkadiya, Epir, İlliriya, Slavyanlar[218], Luhitiya, Adriakiya, Adriatik Denizi. Yafes'in payına düşen adalar ise:

---

[214] *Nil* kelimesi diğer R, A, İ, H ve T'de L'de yoktur.

[215] L s.2–3, İ s.3, R s.1–2, T s.51–52, H s.1. A s.1, Fiva: Güney Mısır, şimdiki Sudan, İngilizce kaynaklarda Thebaid veya Thebais olarak geçer. Kirin: Libya'nın kuzey doğusunda eski bir kent. Sirte: Kuzey Afrika'da şimdi Libya'da bulunan sahil kenti. Numidiya: Kuzey Afrika topraklarında (özellikle Tunus ve Cezayir) MÖ II.-I. yüzyıllar arasında kurulmuş Berberi Krallığı. Masuriya:? Gadir (Cadiz), İber Yarımadası'nın güney ucunda bulunan bir şehirdir; karşısındaki Mavritanya'dan kastedilen bölge ise Kuzey Batı Afrika'dır. Kilikiya: İskenderun Körfezi'nin doğusundan batıda Akdeniz Torosları'na kadar uzanan bölge. Pamfiliya: Anadolu'nun güney bölgesi Antalya Körfezi ve civarı. Pisidiya: Anadolu'nun batı ve güney batı bölgelerini kapsar. Misiya: Anadolu'nun kuzey batı bölgesi, Marmara Denizi'nin güneyindeki topraklar. Likaoniya: İç Anadolu'da topraklarının büyük ölçüde Konya'yı içine alan kısmı. Frigiya: İç Anadolu'nun batısı, İç Ege bölgesi. Kamaliya:? Likiya: Muğla ve Antalya illerini içine alan Güney Batı Anadolu. Kariya: Muğla ve Aydın illerini kapsayan Güney Batı Anadolu bölgesi. Lidiya: Manisa ve İzmir illerini kapsayan Batı Anadolu bölgesi. Troada: Şimidiki Çanakkale ili ve çevresi. Eolida: Batı Anadolu'nun kıyı bölgesi, İzmir'in kuzeyinde yer alan topraklar. Vifinya: Kaynaklarda sıkça Bithynia olarak da geçen ve Marmara Denizi'nin güney doğusunda kalan topraklara verilien ad.

[216] Sadece L'de *Влехисъ* (Vlehis) olarak geçer.

[217] Sadece L'de *Луэи* (Luyey) olarak geçer.

[218] Hudüd'l Alem'e göre Slavların (Saklablar) yaşadıkları ülke; Bu ülkenin doğusu iç Bulgarlar ve Rus'un bazı kısımları, güneyi Gürz Denizi'nin ve Rum'un bazı kısımları batısı ve kuzeyi kuzeyin meskun olmayan ülkelerin çölleridir. Sık büyüyen aşırı derecede bol ağacı ile geniş bir ülkedir. Saklabların iki şehri vardır. Vabnit, Saklab'ın doğusundaki ilk şehirdir. Burada yaşayanların bazıları Ruslara benzer. Hurdab kralın ikamet yeri olan büyük bir şehirdir. V. Minorsky, **Hududü'l-Alem**, çev. Abdullah Duman ve Murat Ağarı, Kitapevi Yay. İstanbul, 2008, s. 119. İbn Rusta'ya göre Peçenek diyarıyla Sakleb (Slav) memleketinin arası 10 günlük yoldur. Sakleb memleketinin ilk sınırında Vayeb adı verilen bir şehir vardır. Sakleblerin memleketleri düz ve ormanlıktır. Yusuf Ziya Yörükan (der. ve

Britanya, Sicilya, Evbeya, Rodos, Hios, Lesbos, Kifera, Zakinf, Kefalonya, İtaka, Korfu, Asya'nın İoniya adı verilen kısmı, Babil ve Midiya arasında akan Tigr (Dicle) Nehri. Kuzeyde Pontus Denizi'ne kadar Tuna ve Dnyester ve Kafkas Dağları yani Ugr

çev.), **Ortaçağ Müslüman Coğrafyacılardan Seçmeler**, Ötüken, İstanbul, 2013. s. 177. T. N. Djakson, İ. G. Konovalova, A. V. Podosinov, **Drevnyaya Rus v Svete Zarubejnıh İstoçnikov**, Tom 3, 2009, s. 44. Gardizi de İbn Rusta ile benzer bilgiler verir. Peçeneklerle Slavlar (Saklab) arası 10 günlük yoldur. Bu yol çok bozuktur. Pınarlardan ve ormanlardan geçer. Slavların ülkesi çok geniş ve ağaçlıktır. Bunların ekserisi ağaçlar arasında otururlar. Avfi de Slavlar için; Sakalibe (Slavlar) dedikleri bir kavimdir, kalabalıktır. Bunlar ile Peçenek ülkesinin arası 13 günlük yol olmasına rağmen belli bir yolu yoktur. Bu yolun geçtiği yerlerin hepsi bozkır ve ormanlıktır. Akarsulu yerlerdir, ağaçlıklar arasında otururlar. Ramazan Şeşen, 2001, s. 86, 95. T. N. Djakson, İ. G. Konovalova, A. V. Podosinov, 2009**,** s.57. Mesudi'ye göre Saklablar Mazay b. Yafes b. Nuh'un oğullarıdır. Yaşadıkları yerler kuzeyden batıya kadar uzanan topraklardır. Birkaç grupturlar. İlk dönemlerden beri başlarında kralı olan bir grup vardır. Krallarının adı Macik'dir. Bunlara Velitaba (Velinane) denilir. Sonra başlarında bulunan hükümdara Saklabic (Saklaih) denilen diğer grup İstutrane (İstubrane) gelir. Bir başka grubun adı Dulabe (Düleb, Dulate) dir. Şuan ki hükümdarlarına Vanc Slaf (Vanc Alaf) denilir. Bir başka grubun adı Namcin'dir. Krallarına Garand (Gazane, Garane) denilir. Bir diğer gruba Menabin denilir. Krallarının adı Retimir'dir. Sonra Serbin halkı gelir. Bunlardan sonra Murave (Sasin), Harvatin (Cervanik) gelir. Onlardan sonra Sasin, Haşanin ve sonra da Beranicabin gelir. Saklab hükümdarlarından ilki kral Dir'dir. Onun geniş şehirleri ve birçok mamuresi (büyük kalabalık orduları) vardır. Müslüman tacirler onun başkentine çeşitli mallar getirirler Bu ülkeden sonra gelen Saklab ülkesi Efrağ'dır (Evanic, Arfec). Onun altın madenleri ve (başka) madenleri, geniş mamureleri, büyük ve kalabalık orduları vardır. Rum (Bizans), Frenk ve Bezkerd (Nukberd, Bezkerde) ve başka milletlerle savaşırlar aralarındaki savaş münavebeli zaferlerle devam eder durur. Mesudi**,** 2004, s. 188-189. İbn Fadlan'a göre; Slavlar çok sayıda kabiledir. Onlarla Peçenekler arasında bozkırlardan meskûn olmayan yelerden geçen 10 günlük mesafe vardır. Bu mesafece birbirlerine girmiş ağaçlar, su çıkan kaynaklar (pınarlar) vardır. Onlar bu ağaçlıklarda otururlar. Hükümdarın oturduğu yere Hajerat denir. **İbn Fadlan Seyahatnamesi**, s. 73. Tüm Müslüman coğrafyacıların gözlemleri için; Semen Rapoport, 1929, s. 80-98.

toprakları,[219] oradan Dnyeper ve başka nehirlere kadar: Desna, Pripet, Dvina, Volhov ve doğuda Sim'in topraklarına akan Volga.[220]

Yafes'in topraklarında Ruslar[221], Çudlar ve diğer halklar yaşıyordu. Bunlar; Meryalar, Muromlar, Vesler, Mordvalar, Zavalok Çudları, Permler, Peçerler, Yamlar,

---

[219] Ugrların (Macarların) toprakları olarak bahsedilen Kafkas Dağlarından kasıt aslında Karpat Dağlarıdır. GYH'de Macarlar için Ugr kelimesi ile kullanıldığı gibi karışık olarak bazı hadiselerde doğrudan Macarlar (Венгры, Vengrı) sözcüğü de kullanılır.

[220] L s.3, İ s.3-4, R s.2, T s.52. H s.2. A s.1–2, Albaniya'dan kastedilen yer Güney Kafkaslarda şimdiki Gürcistan ve Azerbaycan topraklarının bir bölümünü kapsayan bölgedir. Kapadokya: İç ve İç Güney Anadolu Bölgesi. Paflagonya: Batı Karadeniz bölgesi. Galatiya: İç Anadolu Bölgesi, Ankara ve civarı. Kolhida: Kolhis, Güney Kafkaslarda Karadeniz Bölgesi'nin doğusundan Gürcistan'a kadar uzanan topraklar. Bospor: İstanbul Boğazı. Meotı: Karadeniz'in kuzeyindeki Azak Denizi ve civarı. Derevi:? Sarmatıy: Sarmatların iskân ettikleri yerler kastediliyor; Hazar ve Karadeniz'in kuzeyinden batıda Balkanlara kadar uzanan bolge. Tavriane: Taurica, Kırım ve civarında yaşayanlar kastediliyor. İskitya: İskitlerden kastedilen Karadeniz'in kuzeyindeki topraklar. Malossi: Yunanistan'ın batısı, Arnavutluk'un güneyi. Teselya: Yunanistan'ın orta bölgelerinde Ege sahiline bakan bolge. Lokrida: Locris, Yunanistan'ın orta bölgelerinde Atina'nın kuzey batısında yer alan topraklar. Peloponnes: Yunanistan'ın güneyi ve Mora Yarımadası. Arkadiya: Mora Yarımadası'nın iç bölgesi. Epir: Yunanistan'ın batı toprakları Korfu adasını da içine alan ve Otranto Boğazı'na bakan bölge. İlliriya: Dalmaçya kıyılarını da bütünüyle içine alan Adriyatik Denizi'nin doğu yakasındaki topraklar. Luhitiya: Güney Kafkasya'da Sevan Gölü. Adriakiya:? Evbeya: Eğriboz. Hios: Sakız. Lesbos: Midilli. Kifera: Yunanistan'ın güneyinde bir ada. Zakinf: Mora Yarımadası'nın batısında bir ada. Kefalonya, İtaka, Korfu: Yunanistan'ın batısındaki adalar. İoniya: Batı Anadolu. Pontus: Karadeniz. Dnyester, Dnyeper, Desna, Pripet, Dvina, Volhov ve Volga Orta ve Doğu Avrupa nehirleridir. Mesudi eserinde Meot kelimesi yerine Mayutıs'ı kullanır. Mesudi, 2004, s. 36. Toprakları paylaştırma hadisesi benzer şekilde İslam kaynaklarında da geçer. Gardizi'nin *Zeyn el-ahbar* adlı kitabında geçen Abdullah b. el-Mukaffa'nın *Rub el-Dünya* adlı eserinde şöyle yazar: "Nuh Peygamber gemiden çıktığı (indiği) sırada dünya insansızdı. Nuh'un üç oğlu vardı: Sam, Ham ve Yafes. Dünyayı bu oğulları arasında paylaştırdı. Habeşler, Zenciler, Nubalılar, Berberler gibi siyahların ülkelerini kara, deniz ve adalarıyla Ham'a verdi. Irak, Horasan, Hicaz, Yemen, Şam, İran Sam'ın hissesine düştü. Türk, Slav ve Ye'cüc ve Me'cüc ülkeleri Çin'e kadar (Çin dahil) Yafes'in hissesine düştü. Ramazan Şeşen, 2001, s. 72.

[221] Ruslar *Hudüd'l Alem*'e göre şöyle anlatılır. Rus ülkesi doğusu Peçeneklerin dağları, güneyi Ruta Nehri, batısı Saklablar, kuzeyi ise gayri meskûn topraklardır. Burası büyük bir ülkedir. Padişahları Rus *hakanı* olarak isimlendirilir. Burası yaşamak için gerekli olan doğasıyla son derece güzel bir yerdir. Aralarında kendilerine hizmet eden Saklablardan bir grup yaşamaktadır. Kuyabe (kubabe? Kiev) İslam

ülkelerine en yakın Rus şehridir. Nimeti olan bir yerdir. Kralın ikamet yeridir. Burada çeşit çeşit kürkler ve değerli kılıçlar üretilir. Slabe? Nimeti olan bir şehirdir. Barış dönemlerinde onlar ticaret için Bulgarların bölgelerine giderler. Urtab? Yabancıların öldürüldüğü bir şehirdir. Burada değerli pala ve kılıçlar üretilir. Bu kılıçlar ikiye katlanabilir ancak elden bırakır bırakmaz eski haline döner. V. Minorsky, 2008, s. 120. Gardizi Ruslar hakkında şunları yazar. Rusların ülkesi denizde bir adadır. Bu adanın uzunluğu ve genişliği 3'er günlük yoldur. Bu ada hep ormanlarla ve korularla kaplıdır. Toprağı çok nemlidir. O şekildedir ki, insan ayağını yere koysa nemden toprak hareket eder. Rusların *Hakan* denen bir hükümdarları varıdır. Zikredilen adada 100.000 kadar adam yaşar. Bu adamlar gemilerle daima Oğuzlara ve Slavların yanına giderler. Slavları yakalayıp esir ederler ve onları Hazarlar ve Bulgarlara götürüp satarlar. Avfi de ise Ruslar için; Rus bir adada sankinlerdir ki dört bir yanı deryadır. Bu adanın her taraftan uzunluğu birer aylık yoldur. İçi ağaçlıklar ve koruluklardır. İdrisi Ruslar için; Ruslar üç sınıftır bunlardan Beravi (Bervas) denen bir kabilenin hükümdarı Kuyaba'da oturur. Slaviya denen bir kabilenin hükümdarı Slav şehrinde oturur. Slav şehri dağın başında kurulmuştur. Ersniye denen üçüncü kabilenin hükümdarı ise Ersan şehrinde oturur. Ersan sarp bir dağın başında kurulmuş güzel bir şehirdir. Bu şehir Slav ile Kuyaba arasında yer alır. Kuyaba'dan Ersan'a 4 konaktır. Ersan'dan Slav'a ise 4 günlük yoldur. Yakut el Hamavi Ruslar için Rus bir millet olup Slavlar ve Türklere komşudurlar der ve sonra Ruslar hakkında yazdıklarını Makdisi'den alıntılar. Ona göre Ruslar bir gölün ortasında rutubetli bir adada otururlar. Bu göl düşmanlara karşı onlar için kale vazifesini görür. Hepsi tahminen 100.000 adamdır. İstahri'ye göre Ruslar üç sınıftır; bir kısmı Bulgarlara yakındır. Bunların hükümdarı Kuyabe (Kiev) denen şehirde oturur. Bu şehir Bulgar şehrinden daha büyüktür. İkinci kısım birincilerden daha uzakta olup Saleviyye diye isimlendirilirler. Üçüncü sınıfa Ersaniyye denir. Hükümdarı Ersa da oturur. İnsanlar (Müslümanlar) ticaret için Kuyaba'ya (Kiev) kadar giderler. Fakat Ersa'ya yabancılardan kimsenin girdiğinden bahsedilmez. İbn Havkal'a göre Ruslar üç sınıftır: bir kısmı Bulgarlara yakındır. Bunların hükümdarı Kuyaba (Kiev) denen şehirde oturur; bu şehir Bulgar şehrinden daha büyüktür. İkinci sınıf daha yukarıda olup Salaviyye adını alırlar. Bunların hükümdarı Sala denen şehridedir. Üçüncü sınıfa Ersaniyye denir. Bunların hükümdarı Ersa şehrindedir. Ruslarla ticaret yapanlar Kuyaba ve havalisine kadar varırlar. Fakat Ersa'ya yabancılardan kimsenin girdiğini görmedim. Ramazan Şeşen, 2001, s. 87, 95, 120,141, 161, 171; T. N. Djakson, İ. G. Konovalova, A. V. Podosinov, 2009, s.57, 62, 82-86, 88-94. İbn Rusta'ya göre; Ruslar etrafı çevrili bir adada yaşamaktadırlar. Bunların bulundukları ada üç günlük mesafe olup meşelik ve ağaçlıktır. Bu adanın havası ağır ve ve toprağı yaştır. İnsan ayağını yere basacak olursa, yaşlığından toprak kımıldar. Rusların *hakanı* adı verilen padişahları vardır. Bunlar Saklebler üzerine baskın yaparlar. Gemilerine binip Saklebler üzerine yürürler, onları esir ederek Hazarlara ve Bulgarlara satarlar. Rusların ekinlikleri yoktur. Sakleb arazisinden getirdiklerini yerler. Yusuf Ziya Yörükan, 2013, s. 17; T. N. Djakson, İ. G. Konovalova, A. V. Podosinov, 2009, s. 47-49. Mesudi'ye göre; Hazar Denizi'nin yukarı akımındaki mansabı bir körfezle Bintas (nitas/baltık) Denizi'ne birleşir. Buna Rus Denizi denilir oraya Ruslardan başkaları giremez. Ruslar bu denizin sahillerinden birinde yaşar. Ruslar, çeşitli kollara ayrılan kalabalık bir halktır. En kalabalık olanları Luzane (lavzaane, luzğane, luz'aneiyye) denilen halktır. Bunlar ticaret

Ugrlar, Litvalar, Zimigollar, Korslar, Letgollar ve Libler (Livler). Lyahlar, Pruslar ve Çudlar Varyag Denizi'nin yakınında oturuyorlardı. Aynı şekilde Varyag Denizi'nden doğuya doğru Sim'in topraklarına kadar ve yine bu denizden batıya doğru İngiliz ve Voloş topraklarına kadar olan bölgede Varyaglar oturuyordu. Yafes'in neslinden gelen Varyaglar, İsveçliler, Normanlar, *Gotlar*[222], Ruslar, Angller, Galiçanlar, Volohlar, Romalılar, Almanlar, Korlyazlar, Venetsiantslar, Fryaglar ve diğer halklar batıda güney ülkelerine yakın topraklarda oturuyorlardı ve Ham'ın kabileleriyle de komşuydular.[223]

amacıyla Endülüs'e Rumiyye'ye (Roma ya), Konstantiniyye'ye ve Hazar'a giderler. Mesudi, 2004, s. 73,75; Ramazan Şeşen, 2001, s. 48,49; T. N. Djakson, İ. G. Konovalova, A. V. Podosinov, 2009, s. 114-115. İbn Fadlan'a göre; Ruslar denizin ortasında bir adada yaşarlar adanın genişliği 3X3 günlük yol tutar. Bu adada ormanlar, ağaçlıklar ve etrafında göller bulunur. Türklerin hükümdarına *Hakan* Bulgarların hakanına *İlteper* denildiği gibi Rus hükümdarına da *Vladimir* denir. **İbn Fadlan Seyahatnamesi**, s. 75.

[222] L'de yok, sadece T, İ ve H'de var.

[223] L s.3, İ s.4, R s.2–3, T s.52–53, H s.2–3, A s.2, Çudlar, Estonyalıların atalarıdır. Permler ve Peçeralar Komilerin atalarıdır. Meryalar, büyük Rostov bölgesinde yaşayan bir kavimdir. Muromlar, aynı ismi taşıyan şehirde yasayan kavimdir. Vesler, Ladoga ve Beloozera (Akgöl) gölleri arasındaki bölgede yaşayan kavimdir. Zavalok Çudları, Dvina Nehri'nin kuzeyinde, Vareg? Nehri'nin yatağında ve onun akış yönünde konuşlanan kavimdir. Yamlar, Finlerin atalarıdır. Ugrlar, Mansların ve Hantların atalarıdır. Zimigollar, Korslar ve Letgollar Baltık kavimleridir. Bugün Letonya'da Zemgaliya ve Latgaliya olarak adlandırılan bölgelere isimlerini vermişlerdir. Livler, Batı Dvina Nehri'nin kuzey kıyılarında yaşayan kavimdir. Bazıları Riga Körfezi'nin güneyinde yaşar. Pruslar, Baltık Denizi kıyılarında Visl'den Neman'a kadar uzanan bölgede yaşayan Litvanyalı bir kavimdir. Varyaglar, İskandinav kökenli tüccar bir kavimdir. Angller, İngilizlerdir. Volos topraklarından kasıt İtalyadır. Gotlar, Baltık Denizi'ndeki Gotland Adası'nın sakinleridir. Galiçanlar, tartışmalı bir kelimedir; Gallerliler, Galyalılar veya Galiçyalılar anlamlarına gelebilir. Volohlar, Latinlerdir. Korlyazlar, Karolenj halklarındandır. Venetsiantslar, Venedikliler ve Fryaglar da Cenovalılar (Cenevizliler) dir. **BLDR**, s.490; V. D. Korolyuk, **Slavyane i Vastoçnıe Romantsı vı Epohu Rannevo Srednevekovya**, İzdatelstvo Nauka, 1985, s. 174*;* Çudlar üzerine Julius Magiste ve Erkki Itkonen ve E. N. Setala yaptıkları araştırmalar onların Baltık kyılarında şimdiki Estonya civarında yaşayan bir Fin Ugor kavmi olan Votlarla akraba olabilecekleri gibi Rusların kuzeybatı bölgesinde kalan birçok Fin Ugor kavmini

Sam, Ham, Yafes kura çekerek yeryüzünü aralarında böldüler ve paylaşımdan sonra birinin diğerinin topraklarına saldırmaması için herkes kendi toprağını sahiplendi. Böylece kardeşlerin her biri tek bir halk oldu. Yeryüzünde insanlar çoğalmaya başlayınca Nektan ve Falek gününde Babil şehri civarındaki Senaar topraklarında bir araya gelerek göğe kadar erişebilen kule yapmayı tasarladılar. Toplanarak kuleyi inşa etmeye başladılar, fakat 40 yıl uğraşmalarına rağmen kule tamamlanamadı. Şehri ve kuleyi gören Tanrı yeryüzüne indi ve ‘‘İşte tek bir soy ve tek bir dil’’ dedi, sonra da Tanrı halkları (dilleri) karıştırdı ve 72 halka bölerek yeryüzüne dağıttı. Halkların karışmasından sonra Tanrı şiddetli bir rüzgârla kuleyi yerle bir etti; harabe hali halen Assir ve Babil arasındaki topraklardadır. Kule ……..[224] yüksekliğinde ve *5433 loktya*[225] *genişliğindeydi*[226] ve harabeleri uzun yıllar boyunca bu topraklarda varlığını korudu.[227]

Kule felaketinden ve halkların dağılmasından sonra Sam’ın oğulları doğu ülkelerini, Ham’ın oğulları güney ülkelerini, Yafes’in *oğulları*[228] ise batı ve kuzey

işaret için kullandığı genel bir isim olabileceği yönünde de görüşler mevcuttur. Martti Haavio ise Çudların önceleri eski bir Fin kavmi olan Vepsianları sonraki dönemlerde ise Karelyaları işaret eden bir isim olduğunu iddia eder. Felix J. “Oinas, Legends of the Chuds and Pans”, **SEEJ**, Vol. 12, No. 2, AATSEEL, 1968, s.190.

[224] Sayı belirtilmemiş.

[225] Eski bir dirsek ölçüsüdür.

[226] L’de yok, R, A, İ ve H’de var.

[227] L s.4, İ s.4–5, R s.3, T s.53, H s.3. A s.2–3.

[228] *Oğulları* L’de yok, R, A, İ ve H’te var.

ülkelerini aldı. Bunlardan 72 halk ve Yafes'in soyundan gelen Slavyan halk türedi; onları Slavyan olarak *adlandıranlar*[229] ise Noriklerdi.[230]

Slavyanlar günümüzde Macar (Ugr) ve Bulgar toprakları olan Tuna boylarında uzun yıllar yaşadılar. Bu Slavyanlardan türeyen gruplar yeryüzüne dağıldılar ve kendilerini yerleştikleri toprakların ismiyle andılar. Mesela, Morava Nehri civarına yerleşenler kendilerine Moravalar derken diğerleri Çek dediler. Yine Slavyanlardan Beyaz Hırvatlar, Sırplar ve Horutanlar[231] da vardır. Volohlar[232] Tuna boylarındaki Slavyanlara saldırdıktan sonra onların arasına karıştılar, akabinde onları baskı altına aldılar. Bunun üzerine Slavyanlar Visl'e[233] geldiler ve burayı kendilerine yurt edindiler ve sonra onlara Lyah dendi. İşte bu Lyahlardan Polyanlar, diğer Lyahlardan Lutiçler, ötekilerden ise Mazovşanlar ve Pomoryanlar türedi. Bu Slavyanlar Dnyeper civarına gelip yerleştiler ve onlara Polyanlar, diğerlerine ormanlarda yaşadıkları için Drevlyanlar dendi. Pripet ve Dvina arasındaki bölgede yaşayan diğerlerine Dregoviç adı verilirken, öteki kabileler *Dvina boylarına yerleşti* ve Dvina'ya dökülen bir ırmak olan Polota'dan dolayı *onlara Poloçan denildi*[234]. Kendi isimleriyle tanındıkları, İlmen Gölü civarına yerleşmiş olan Slavyanlar Novgorod adında bir şehir kurdular. Desna,

[229] *Adlandıranlar* L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[230] L s.4, İ s.5, R s.3, H s.3. A s.3, Norikler Roma'ya ait bir bölge olan ve Tuna Nehri'nden güneye dogru Retiya ve Pannoniya bölgesi arasında kalan yerde yaşamışlardı. **BLDR**, s.490

[231] Horutanlar Slovenlerin atalarıdır. Bugün Adriyatik Denizi'nin kuzeydoğu yakasında, Slovenya'nın kuzey batısında ve Avusturya'nın güneyinde yer alan topraklarda VII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren varlık göstermişlerdi.

[232] Buradaki Volohlar ibaresi yukarıdakinden daha muayyen olarak Balkanlardaki Latinik unsurlardan, muhtemelen Ulahları (Wlachs, Vlahs, Olahs) kastedmektedir.

[233] Vistül Nehri

[234] *Dvina boylarına yerleşti* ve *onlara Poloçan denildi* ifadeleri L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

Sem ve Sula nehirlerinin boylarını yurt edinenlere ise Severyanlar dendi. Böylece Slavyan halk birbirinden kopup ayrılsa da onun isimi ve lisanı Slavyan olarak kaldı.[235]

Polyanlar sahibi oldukları tepelerde yaşarken Varyaglardan Greklere uzanan bir yol vardı. [236] Bu yol Greklerden Dnyeper boyunca devam eder ve Dnyeper'in

[235] L s.4–5, İ s.5, R s.3–4, H s.3–4. A s.3–4, Polyanlar küçük Polonya'nın sakinleriydi, Mazovşanlar Visl ve Bug nehirleri arasında Pomoryanlar ise Baltık kıyılarının güneyinde yaşadılar. Bkz. **BLDR,** s. 490; L. Letsieviç, **Drevnosti Slavyan i Rusi**, 1988. Lutiçler Baltık Denizi'nin güneyinde Elbe ve Oder nehirleri arasında yaşadılar. Polota, Batı Dvina'ya sağ koldan dökülür. Sem, Desna'nın sol koludur. Sula, Dnyeper'in sol koludur. Gumilev'e göre Polyanlar MS. II. yüzyıldan sonra Gotlarla ön-Slavyan unsurların birlikte oluşturdukları birleşmeden meydana gelir ki Bizans onlara Ant demiştir. Aynı kavim Rus kaynaklarında Polyanlar olarak geçer. L. N. Gumilev, **Son ve Yeniden Başlangıç**, çev. Ahsen Batur, Selenge Yay. İstanbul, 2004, s.61

[236] Bahsedilen yol aslında bir ticaret yoludur. Metinde *Путь из Варяг в Греки* (Put iz Varyag v Greki), yani 'Varyag'tan Yunan'a yol' şeklinde geçer. Bu yol Doğu Avrupa'yı kuzey güney doğrultusunda Baltık Denizi'nden Karadeniz'e nehirler yoluyla oradan da Akdeniz'e deniz yoluyla kateden bir ticaret hattıydı. Varyag'tan Yunan'a yol ifadesi her ne kadar kuzey güney doğrultusunda bir yönden bahsediyorsa da sonraki cümlede yolun tarifi güney kuzey doğrultusunda yapılmış. Sonra da kuzeyden Roma'ya kadar giderek yine başladığı yere dönmüş. W. Heyd'e göre bu yolun ne zamandan beri kullanıldığı hakkında kesin bilgi olmasa da Rurik (860'a doğru) zamanından önce de bu yoldan faydalanıldığı kesindir. Ayrıca yoldan faydalanan halklar hakkında da ayrıntılı bilgi yoktur. İlk bakışta yoldan asıl faydalananların Yunan olduğu akla geliyorsa da onların Kiev'den kuzeye gitmiş olmaları şüphelidir ve en azından Finlandiya körfezine hiç varmadıklarını da yine Rus kaynaklarından tespit edebiliriz. Heyd'e göre yolu çokça kullananlar İskandinav kökenlilerdi ve onların amacı sadece ticari değildi, bu yol onları Konstantinopol'e kadar götüren yağma ve savaş yoluydu; zira Askol ve Dir'in Kiev'e hâkim olur olmaz Bizans'a akın yapması ve 1043'e kadar devam eden savaşlar bunun delili olarak gösterilebilir. W. Heyd, **Yakın Doğu Ticaret Tarihi**, TTK Yay. Ankara, s. 76-77. Bu yolun rotasıyla ilgili olarak T. J. Arne ve V. L. İanin yolun Dnyeper yerine İskandinav tüccarlar için daha fazla önem arzeden Volga üzerinden geçtiğini ve IX. yüzyıla kadar yolun faal olmadığını iddia ederler. M. B. Sverlov ise IX. yüzyıldan önce bu yolun faal olduğunu iddia, ona göre Bremenli Adam'ın eserinde bu yolun isminin "*put' iz Shvetsii v Gretsiiu*" (İsveç'ten Yunan'a yol) şeklinde geçer. G. S. Lebedev ve Dubov da bu yolun rotasında Dnyeper'den ziyade Volga'nın daha fazla önemli olduğu görüşündedir. Bu görüşe destek veren veya Dnyeper yolunun öneminin az olduğunu ileri sürenler arasına E. Nasov, A. V. Nazarenko ve T. S. Noonan'ı da ekleyebiliriz. Volga ile Dnyeper farkından ziyade bahsedilen yolun baştan sona kadar takip edildiğinde doğrudan iki ana merkez arasında doğrudan bir yol değil, saatin aski yönünde dairesel bir tarifle Yunan'dan başlayıp yine Yunan'la biten bir rota takip ettiğini

yukarılarında Lovat'a kadar uzanırdı. Lovat Nehri ise büyük bir göl olan İlmen'e dökülür, İlmen'den çıkan Volhov Nehri ise Büyük Neva Gölü'ne kavuşur; bu gölün ağzı da Varyag Denizi'ne açılır[237]. Bu deniz üzerinden Roma'ya kadar gidilebilir, Roma'dan yine deniz yoluyla Çargrad'a[238] varılabilir ve Çargrad'tan Dnyeper Nehri'nin aktığı Pontus Denizi'ne ulaşılabilir. Dnyeper, Okov Ormanları'ndan[239] doğup güneye doğru akarken aynı bölgeden doğan Dvina kuzeye yönelip Varyag Denizi'ne dökülür. Volga Nehri de Okov Ormanları'ndan doğar, fakat doğuya doğru akar ve Hvalis Denizi'ne[240] 70 kolla boşalır. Bu şekilde Rus topraklarından *Volga boyunca*[241] Bulgarlara ve Hvalislere[242] ulaşmak ve oradan da doğuya yönelerek Sam'ın bölgesine ulaşmak mümkündür; ayrıca Dvina boyunca gidildiğinde Varyaglara,

söyleyebiliriz. Bu tariften sonraki paragrafta Aziz Andrey'in tebliğ için takip ettiği rotandan bahsedilir. Aziz Andrey apokrif hayat hikâyesi Latince, Grekçe, Koptça, Gürcüce ve Süryanice versiyonları vardır, fakat hiçbiri onun Rus topraklarına gittiğinden bahsetmez. Yine de Bizans apokrifası onun Karadeniz kıyıları ve İskitya'ya nasıl gittiğinden bahseder. A. A. Şahmatov'a göre Aziz Andrey'in bu hikâyesi onun Kerson'u (Korsun) ziyaret ettiğinde Kievli Kersonlular tarafından uyudurulmuştur. 'Varyag'tan Yunan'a yol' rotası itibariyle de Aziz Andrey'in yukarıdaki izlediği yoldan faydalanmıştır. Fakat yukarıda anlatılan Aziz Andrey'in izlediği rotaya Ruslar tarafından eklentiler yapılmış ve oldukça müphem bir hale getirilmiştir. Dairesel tarifte hem Bizans'a hem de Roma'ya yer verilmesi iki başı çeken Hıristiyan taraf arasında Rusların önemini vurgulamaktan kasıt olabilir. İnes Garcia de la Puente, "What Route Does the Povest' vremennykh let Really Describe?" **RR**, 69, July 2010, s. 375-376, 380-381, 384-185; A. A. Şahmatov, "Povest Vremennıh Let i ee İstoçniki", **TODRL**, Leningrad, 1940, s. 149-150.

[237] Büyük Neva Gölü şimdiki Ladoga Gölüdür, Varyag Denizi de Baltık Denizi'dir. İkisi arasındaki bağlantıyı ise Neva Nehri sağlar.

[238] Konstantinopol. El yazması metinde tam olarak *Црюгородъ* (Tsaryugorod) şeklinde geçer. Modern Rusça metninde ise *Царьградъ* (Tsargrad)'dır.

[239] Rusya'nın kuzeybatı topraklarındaki Valday Tepeleri'ndeki orman

[240] Hazar Denizi

[241] *Volga boyunca* L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[242] Harezm bölgesi ve orada yasayanlar.

Varyaglardan Roma'ya ve Roma'dan da Ham'ın ahvadına gidilebilir. Dnyeper *3*[243] (kolla) Pontus Denizi'ne dökülüyordu ki Petr'in kardeşi Aziz Andrey'in[244] kıyılarında tebliğe başladığı bu deniz Rus Denizi olarak ta adlandırılır.[245]

Söylendiği gibi, Andrey Sinop'ta tebliğ yaptıktan sonra Korsun'a[246] geldi ve Korsun'dan Dnyeper Nehri'nin döküldüğü yere uzak bir mesafe olmadığını öğrenince Roma'ya gitmek istedi ve Dnyeper'in ağzını geçerek oradan nehrin yukarı tarafına ulaştı, daha sonra tesadüfen kıyıya bakan tepelerin eteklerine vardı ve orada kaldı[247]. Sabah olunca kalktı ve kendisiyle birlikte olan müritlerine şöyle dedi, '' Dağları görüyor musunuz? Bu topraklarda Tanrı'nın neşvü neva bulan bereketinden büyük bir şehir kurulacak ve burada Tanrı pek çok kiliseyi yükseltecek''. Sonra tekrar tepelere çekildi, onları kutsadı ve haçı dikti, sonra da dua etti. Akabinde tepelerden inerek daha sonra Kiev şehrinin kurulacağı yere geldi ve oradan Dnyeper'in yukarısına doğru yolculuğuna devam etti. Bugün Novgorod şehrinin bulunduğu topraklarda yaşayan Slavyanların yanına ulaştı. Oradaki insanların nasıl bir geleneğe sahip olduğunu ve nasıl yıkanıp ovalandıklarını görünce hayretler içinde kaldı. Sonra Varyagların yanına gitti, daha sonra da oradan ayrılıp Roma'ya vardı ve neler öğrenip ve ne gördüğünü

---

[243] *3* L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[244] Petr (Pavlus) İsa'nın 12 havarisinden biridir. Aziz (Havari) Andrey ise Petr'in kardeşidir.

[245] L s.5–6, İ s.5-6, R s.4–5, H s.4–5, A s.4–5.

[246] Kerson (Chersonesus, Cherson), Kırım Yarımadası'nın güney ucunda bir liman şehridir.

[247] L. Müller Havari Andrey kültünün 1080'lerde Ruslar arasında yayıldığına dikkat çeker. Sadece İpatyev Yıllığı'nın nüshalarında geçen 1086 yılı haberlerine göre Yaroslav'ın oğlu Vsevolod Havari Andrey adına Kiev'de Kilise inşa ettirdi. Sadece Lavrentev Yıllığı'nda geçtiği kadarıyla da Metropolit Efrem zamanında 1089'a kadar Güney Pereyaslavl'da Andrey adına bir başka kilise yapıldı ve Vladimir Monomah'ın 1102 yılında Andrey adında bir oğlu oldu. Andrey'in yolculuk hikâyesinin de bu süreçte GYH'ye girmesi olasıdır. **BLDR**, s.490-491; L. Müller, "Drevnerusskoe Skazanie o Hojdenii Apostola Andreya v Kiev i Novgorod", **Letopisi i Hroniki**, **Cbornik Statei**, 1973, İzdatelstvo Nauka, Moskva, 1974, s. 58, Murat Adji bu efsanenin tamamen uydurma olduğunu belirtir. Murat Adji, s.20

şöyle anlattı, ‘‘Buraya gelirken Slavyan topraklarında hayret verici şeyler gördüm. Onların şiddetli ateşle ısıttıkları ve çıplak oluncaya kadar soyunuk bir şekilde girdikleri ahşap hamamlarını gördüm. Onlar *kvasla*[248] ovalandıktan sonra gençleşmek için ağaç dallarıyla kendilerini kırbaçlamaya başlarlar. Kendilerini o kadar şiddetli kırbaçlarlar ki hemen hemen canlarını verme noktasına gelirler. Sonra kendilerini soğuk suyla ıslatırlar ve ancak o şekilde tekrar hayata dönerler. Onlar bunu düzenli olarak yapar, fakat bu şekilde başkalarına değil sadece kendilerine işkence ederler. Gerçekten onlar kendilerine yıkanmak değil, gerçek bir *işkence yapıyorlar*’’[249]. Onu dinleyenler bunları öğrendiğinde hayretler içinde kaldı ve Andrey Roma’da bir süre kaldıktan sonra Sinop’a döndü.[250]

Bu dönemde Polyanlar kendi başlarına yaşıyorlar ve kendi kabilelerini[251] idare ediyorlardı. Zira bu kardeşlere kadar Polyanlar zaten vardı ve kardeşlerin herbiri kendi kabileleriyle birlikte kendi topraklarında yaşar ve kabilelerini bağımsız bir şekilde yönetirlerdi. Onlar üç kardeşti ilkinin adı Kiy, ikincisinin Şek ve üçüncüsünün

[248] L ve T’de *kvas*, R, A, İ, H’de *mıtelyu* şeklinde geçiyor. Çavdar veya arpadan fermante edilmiş bir tür acı ve koyu bira.

[249] L, T ve İ’de *işkence yapmıyorlar* R, A, H’de ise *işkence yapıyorlar* ifadesi geçer.

[250] L s.6, İ s.6–7, T s.53–54, R s.5–6, H s.5–6, A s.5–6.

[251] Rusça *rod*’un karşılığı olan kabile kelimesinin sosyal yapı olarak konumu patriarkal aile, birleşik aile veya klan gibi farklı şekillerde de ifade edilebilir. Bu ifadeler *rod*’un yukarıdaki anlamıyla örtüşürken aşağıda 862 yılında yine kabile olarak tercüme ettiğimiz *rod* ise kavim, kabile, boy, budun, aşiret anlamlarına denk gelmektedir. Aşağıda 911 yılında yapılan Rus Bizans anlaşmalarında ise *rod* kelimesi Ruslar için kullanılır ve millet, ulus gibi anlam ve kullanım bakımından daha modern ifadelerle örtüşür. S. H. Cross, “Primitive Civization of the Eastern Slavs”, **ASEER**, Vol. 5, No. ½, May, 1946, s. 51. Metinde kastedilen etnik gruplar dikkate alındığında Türkçede *rod* ifadesine uygun olan en iyi kelime kabiledir.

Horiv'di; Lıbed adında da kızkardeşleri vardı. Kiy, zamanımızda Boriçev[252]; Şek, Şekovitsa; Horiv ise Horivitsa diye adlandırılan dağlara yerleştiler. Sonra büyük abileri Kiy'in onuruna Kiev adında bir şehir kurdular.[253] Şehrin etrafında vahşi hayvanları yakaladıkları büyük bir çam ormanı vardı. Bu insanlar akıllı ve basiretliydi ve onlara Polyanlar denirdi, zaten günümüzde Kiev'de yaşayan Polyanlar da onların soyundan gelir.[254]

Bazıları bilmeden o dönemde Dnyeper Nehri'nin diğer tarafından Kiev'e nakliyat yapıldığından ve Kiy'in bu seferleri yapan bir kayıkçı olduğundan bahsederlerdi. Bunu ''Kiev'e, sefere'' şeklinde ifade ederlerdi. Fakat Kiy sadece kayıkçı olmuş olsaydı, o hiçbir şekilde Çargrad'a ulaşamazdı.[255] Hâlbuki Kiy kabilesine knezlik yapmıştı.

---

[252] Boriçev, bugün Kiev'in merkezinde Dnyeper Nehri'nin kıyısına bakan ve tarihi Andreyev yokuşunun bulunduğu Podil mahali olarak bilinir.

[253] Günümüzde tarihçiler Kiev'in ne zaman kurulduğu hakkında farklı görüşlere sahiptir. M. K. Karger ve İ. P. Şaskolski şehrin kökenin IX-X yüzyıllara dayandığını iddia ederler. B. A. Rıbakov'a göre, Kiev'in ilk dönemleri Dnyeper üzerindeki bir küşük bir şehirde hâkimiyet sürmüş olan Polyanların Knezi Kiy'in faaliyetleri ile ilişkilendirilebilir. Tarihçilere göre bu dönem V. yüzylın sonları ile VI. yüzyılın başlarıdır. M. Yu. Brayçevski, Kiev'in yeniçağın henüz eli kulağındayken şehrin bir tarafına konuşlanan yerleşimciler tarafından inşa edildiğini savunur. P. P. Toloçko'ya göre Zamkova ve Starokiev (Eski Kiev) dağları V. yüzyılın sonuyla VI. yüzyıl başları itibariyle zaten iskân edilmişti. Yine ona göre VI yüzyılın sonu ile VII. yüzyılda Kiev artık Polyan kabilelerinin ortak idari ve siyasi merkezi haline geldi, daha sonra şehre yapılan göçlerle büyüyüp gelişti. Bu dönemle birlikte kabilelerarası bir yapı oluşagelmişti. Bununla birlikte hala akıllarda soru işaretleri bırakan sorular da var. Mesela, kabilelerarası merkez görünümü veren bu şehir neden IX. yüzyıla kadar nüfuz ve yerleşim yer açısından küçük kaldı? Zira tüm nüfus ve genişleme konusundaki inkişafa ancak Vladimir döneminde şahit olabiliyoruz. **BLDR,** s.491.

[254] L s.6–7, İ s.7, T s.54, R s.6–7, H s.6, A s.6–7.

[255] Theophanes Continuatos'un yazıp Madrid Skylitzes tarafından resimlendirilen Hipodrom'da üç başlı heykele saldıran üç pagan şefinin hikâyesindeki paganlar Konstantinopol'e sefer yapan Kiy ve kardeşleri olabilir. Yukarıda sefere kardeşlerden sadece Kiy'in gittiği ve imparator (muhtemelen Theophilus (813-842)) tarafından hoş karşılanıp iltifat görüdüğü anlatılırken Continuatos'un bildirdikleriyle farklılık arzediyor. Ayrıca hikâyede üç pagan şefin kendi aralarında kavga ettiğini

Hangisi olduğunu bilmesekte[256] Kiy Çar'ın yanına gitmiş ve *kim olduğunu bilmediğimiz*[257] bu Çar, Kiy vardığında ona büyük saygı gösterip onu onurlandırmıştı. O eve dönüş yolunda Tuna'ya uğradı, orayı beğendi, sonra da oraya küçük bir şehir kurdu. Kiy kabilesiyle oraya yerleşmek istedi fakat o yerin sakinleri buna izin vermediler. O günden bugüne Tuna boylarında yaşayanlar bu küçük şehre Kievets derler. Kiy memleketi Kiev'e döndü ve orada öldü. Erkek kardeşleri Şek ve Horiv ile onların kız kardeşleri Lıbed de orada öldüler.[258]

Bu kardeşlerin ölümünden sonra kabilelerini yönetme hakkı, knezlik, Polyanlara geçti. Drevlyanlar ve Dregoviçler kendi knezliklerine sahipti, Slavyanların (Slovenlerin) knezliği ise Novgorod'daydı. Bir diğeri ise Poloçanların yaşadığı Polot

birinin diğer ikisinin başını kesip sonra da kendisinin utançla geri çekildiğinden bahseder. Muhtemelen Kiy, Şek ve Horiv pagan şefler olarak zayıf bir kuvvetle Konstantinopol'e geldiler ve Continuatos'un anlattığı gibi içlerinden biri yani Kiy kardeşlerini öldürdü. İmparator tarafından onurlandırılmasının nedeni ise onun imparatorun huzuruna çıkmadan önce vaftiz olmasındandı. Kronikerin Kiy'in kardeşleriyle arasındaki ölümlü mevzuyu atlamasının sebebi ise muhtemelen Rus topraklarının ilk Hıristiyan hükümdarının hatırasını lekelememek içindi. K. Ericsson, "The Earliest Conversion of the Rus' to Christianity", **SEER**, Vol. 44, No. 102, Jan. 1966, s.100-104. B. A. Rıbakov'a göre Kiy, Bizans'ı Anastasi (491–518) veya Justinyan (527–565) döneminde ziyaret etmişti. Çünkü Kiev şehirlerinde bu hükümdarlar adına paralar bulunmuştur. Dört kadeşi ad kökenleri bakımından ele aldığımızda Kiy ve Lıbed'in Slavik etimolojiye uygun olduğu fakat Şek ve Horiv'in aslını çözemediğimiz yabancı bir dile ait olduğu görülür. Kiy ve Lıbet kronikte üstlendiği roller açısından klasik mitolojide abi - kızkardeş ikilisini andırır. Buna göre Kiy "nakliyeci" veya "demirci" olarak Lıbet ise "bakire su" olarak konumlandırılabilir. Slav epik hikâyeleri üzerine araştırmalar yapan V. M. Jirmunski ise Kiy'in "demirci" veya "şövalye", Lıbet'in ise "bakire kuş" imgesinden mülhem "suyun bakiresi" hatırlatmalarıyla bu rollerdeki iki kişinin hikâyelerde evlilik motiflerine bezeli olarak da rastlanıldığı görüşündedir. A. S. Şavelev, "Predania o Kie: Mehanizmı Vklyuçeniya v Letopisnıi Tekst", **Predaniya Mifı o Proishojdenii Vlasti Epohi, Srednevekovya i Rannego Novogo Vremeni**, Materialı Konferentsii, İzdatelstvo İndrik, Moskva, 2010, s.133.

[256] *Hangisi olduğunu bilmesekte* ifadesi L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[257] *Kim olduğunu bilmediğimiz* ifadesi L'de yok, R, A, İ'de var.

[258] L s.7, İ s.7–8, T s.54–55, R s.7, H s.6–7, A s.7.

Nehri'nin uzandığı topraklarda kendi knezliğini kurdu. Bu sonunculardan neşet edenler Volga, Dvina ve Dnyeper nehirlerinin yukarı kısımlarında yaşıyorlardı, onlara Kriviçler denildi ve yaşadıkları şehrin adı da Smolensk'ti. Kriviçlerin içinden çıkan Severyanlar da o topraklarda yaşadı. Vesler, Beloozera civarında, Meryalar ise Rostov ve Kleşin Gölleri[259] yakınlarını *iskân etmişlerdi*[260]. Volga'ya dökülen Oka Nehri[261] boyunca Muromlar, Çeremisler ve Mordvalar'ın her biri kendi başına bir halktı. Rusya'da yaşayan Slavyan halklar sadece şunlardır: Polyanlar, Drevlyanlar, Novgorodlular, Poloçanlar, Dregoviçler, Severyanlar ve Bug Nehri[262] civarında yaşayadıkları için Bujanlar diye adlandırılan fakat daha sonra Volinyanlar denilen bir halk. Diğer halklar ise Ruslara vergi verdiler, bunlar: Çudlar, Vesler, Meryalar, Muromlar, Çeremisler, Mordvalar, Permler, Peçerler, Yamlar, Litvalar, Zimigollar, Korslar, Neromlar (Narovalar) ve Libler (Livler). Bu halklar Yafes'in soyundan gelirler, kendi dillerini konuşurlar ve kuzey ülkelerinde yaşarlardı.[263]

Bahsettiğimiz gibi Slavyan halklar Tuna boylarına yerleştiğinde İskitlerin içinden çıkan, yani Hazarlardan gelen, Bulgarlar Tuna civarına yerleştiler[264] ve Slavyan

---

[259] Bugün Yaroslav bölgesinde yer alan Nero ve Plaşyevo gölleri kastediliyor.

[260] *İskân etmişlerdi,* L'de yok, R, A, İ ve T'de var.

[261] Volga Nehri'nin koludur.

[262] Vistül Nehri'nin koludur.

[263] L s.7–8, İ s.8, T s.55, R s.7–8, A s.7–8.

[264] "Yerleşti" kelimesi üzerine tetkik yapıldığında; bu kelime L'de Naselnitsi (Населници), İ'de Nasilnitsi (Насилници), R'de Nasilnetsi (Насильнеци) gibi üç farklı şekilde GYH'de yer alır. A. L. Şlötzer' göre bu kelimeler kolonistler anlamına gelir. Bu şekilde bir anlamlandırma GYH derlenmeden çok önce gelip Tuna boyuna yerleşen bir halk için yanlış olacaktır. İ. Sreznevski bu kelimeleri Naselnik (Населник) yani yerli olan (halk) şeklinde yorumlar ve doğrusu da budur. Angel Nikolov, " "İ Naselnitsi Slovenom Bışa": Zameçaniya k İnterpretatsii Svedeniya "Povest Vremennıh Let" o Posledinii Bolgar Sredi Dunaiskih Slavyan", **ΘΕΟΔΟΥΛΟΣ**, P. V. Kuzenkov, A. A. Voitenko, M. V. Gratsianski, (der.), PSTGU, 2012, Moskva, s.261-265.

toprakları üzerinde baskı kurdular. Daha sonra Slavyan topraklarına Beyaz Ugrlar[265] gelip yerleştiler (ve) *Volohları kovarak Slavyan topraklarında kendi hâkimiyetlerini kurdular*[266]. Bu Ugrlar Pers hükümdarı Hozdro ile savaşan Çar İrakli döneminde ortaya çıktı.[267] Yine bu dönemde ortaya çıkan Obrlar[268] Çar İrakli'ye karşı savaştılar fakat biraz olsun üstün gelseler de onu yakalayamadılar. Obrlar Slavyanlara karşı da savaştı ve Slavyan olan Dulebleri[269] canından bezdirip Duleb kadınlarına da işkence yaptılar. Eğer bir Obrin bir yere gitmek isterse arabasına ne at ne de öküz koşardı, bunların yerine arabaya 3, 4 veya 5 kadını koşmalarını emrederdi ve Obrin bu şekilde giderdi. Obrlar Duleblere böyle işkence yaptılar. Obrların geniş vücutları ve gurur duydukları zekâları vardı, fakat Tanrı onları mahvetti, hepsini helak etti ve geriye tek bir Obrin bile kalmadı. Ruslarda bugüne dek söylenegelen bir atasözü vardır, ''Obrlar gibi darma duman oldular''. Obrların ne soyları ne de varisleri kaldı. Obrlardan sonra

[265] Beyaz Ugrlar, Onogurlar yani Tuna Bulgarlarıdır. Laszlo Rasonyi, **Doğu Avrupa'da Türklük**, Selenge Yay. İstanbul, 2006, s. 92.

[266] *Volohları kovarak Slavyan topraklarında kendi hâkimiyetlerini kurdular,* L'de yok, R, A ve İ'de var.

[267] Bizans İmparatoru Herakleios'un 622'de başlayıp 630'a kadar süren Doğu Anadolu'daki seferleri kastediliyor. Pers hükümdarı Hüsrev (Hazdro) 627'de Dicle Nehri üzerindeki Ninova'daki savaşta Herakleios'un ordusuna yenilmişti. Cecile Morrisson, **Bizans Dünyası, Doğu Roma İmparatorluğu 330-641**, Ter. Aslı Bilge, Ayrıntı Yay. İstanbul, 2014, s.63-64.

[268] Obrlardan kastedilen VI. ve VII. yüzyılda Orta Avrupa'daki Pannoniya bölgesine yaşayan Türk kavimi Avarlardır.

[269] Slavyan Ant birleşmesinden meydana gelen bir Slavyan kavimdir. Daha sonra bu ismi alıp Volin'e yerleştiler ve Çekya ile Orta Tuna bölgelerinde yaşadılar. **BLDR,** s.491. GYH' de 907'den sonra Duleblerden bahsedilmez, zira kuzey Bug Nehri civarında artık Volinyanlar vardır. **RPC**, 232; M. Hruşevski, **Kievskaya Rus**, Sankt-Peterburg, 1911, s.247-249.

Peçenekler[270] geldi ve Peçeneklerden sonra Kara Ugrlar[271] gelerek Oleg döneminden sonra Kiev'in yakınlarından geçtiler.[272]

Daha önce bahsettiğimiz gibi kendi başlarına yaşayan Polyanlar Slavyan kabilelerden biriydi ve Polyanlar diye adlandırılmışlardı. Slavyanlardan gelen Drevlyanlar da aynı şekilde kendi başlarında yaşadılar ve kendi isimleriyle anıldılar. Radimiçler ve Vyatiçler Lyahlardan neşet etmişti. Radim ve Vyatko adında iki Lyah kardeş vardı. Bunlardan Radim Soj'a gelerek oraya yerleşti ve ondan gelip o bölgeyi yurt edinenlere Radimiçler dendi. Vyatka ise kabilesiyle birlikte Oka Nehri civarına yerleşti ve Vyatiçler ismini ondan aldılar. Böylece Polyanlar, Drevlyanlar, Severyanlar, Radimiçler ve Hırvatlar[273] barış içinde yaşadılar. Bugün Volinyanların bulunduğu yer olan Bug Nehri boylarına Dulebler yerleşirken, Uliçler ve Tiverstler *Bug*[274] ve Dnyeper[275] Nehirleri boyunca ve Tuna Nehri yakınlarında oturdular. Onlar

[270] IX. yüzyılda Karedeniz'in kuzeyine ve Tuna'dan Don Nehri'ne kadar olan bölgeye yerleşen bir Türk kavmidir. Sürekli olarak Rus Knezlikleri'nin doğu ve güney sınır boylarında konuşlandılar.

[271] IX. yüzyılda Dnyeper ve Dnyester arasındaki Karadeniz'in kuzeyindeki bozkırlarda göçebe hayat yaşayan Macarlardır. Pereni'ye göre Ugrlar Hazarlar ile Slav kabileleri arasındaki bölgede yaşıyordu ve her ne kadar GYH'de bahsedilmese de bazı Slav kabileleri tıpkı Hazarlara vergi ödedikleri gibi Hazarlardan bağımsız bir şekilde yaşayan Ugrlara da VIII. yüzyılda vergi ödüyorlardı. IX. yüzyılda ugrların batıya göç etmesiyle yerlerine gelen Peçenekler de Hazarlardan bağımsızıdı fakat Slavlar onlara vergi ödemediler. İojef Pereni, "Ugrı v "Povest Vremennıh Let" ", **Letopisi i Hroniki**, **Sbornik Statei 1973**, İzdatelstvo Nauka, Moskva, 1974. s. 92-102.

[272] L s.8, İ s.8–9, T s.55–56, R s.8–10, A s.8–9.

[273] Hırvatlar (Horvatlar) Ant kavimlerinden biridir ve daha sonra Slavyanlaşmışlardır. Hırvatlar 560 yılı civarında Avarların saldırılarına maruz kaldılar; daha sonra da onların bir kısmı şu an bulundukları yere, Dalmaçya'ya, yerleştiler. Diğer bir kısmı ise küçük Polonya'da ve Dnyester Nehri civarına yerleşti. GYH'de de Hırvatların asıl yerleşim yeri yukarı Dnyester'in kıyıları ve akış yönü olarak geçer. **BLDR**, S.492, V. V. Sedov, **Vostoçnıe Slavyane v VI-XIII v.v.** İzdatelstvo Nauka, 1982, s. 125.

[274] *Bug*, L'de yok, R, A, İ'de var.

[275] L'de Dnyeper yerine Dnyester yazılmış. Doğrusu R, A, İ'de olduğu gibi Dnyeper'dir.

çok kalabalıktı, bu yüzden *Bug*[276] ve Dnyeper[277] Nehirleri boyunca yerleşim alanları denize kadar uzandı ve onların kurdukları şehirler zamanımıza kadar varlığını sürdürdü.[278] Grekler onlara ‘‘Büyük İskitler’’ derdi.[279]

Bu kabilelerin hepsinin kendi adetleri, atalarından kalma kanunları, efsaneleri ve yine kendilerine göre mizaçları vardı. Polyanların atalarından gelen sakin ve itaatkâr

[276] *Bug,* L’de yok, sadece İ’de var

[277] L’de Dnyeper yerine Dnyester yazılmış. Doğrusu İ’de olduğu gibi Dnyeper’dir.

[278] İ’ye göre Uliçle ve Tvertsler Güney Bug ve Dnyeper Nehri civarında konuşlanmışlardı. Fakat Novgorod Yıllığına göre 922’de Uliçler İgor’un vergi alma baskısına karşı direndiler ve Presçen şehri üç yıl boyunca bu ısrarından vazgeçmedi. Sonrasında ise baskı altında olan Uliçler Bug ve Dnyeper Nehirleri arasındaki topraklarına göç ettiler ve fakat nihayetinde Kiev’in haraçgüzarı oldular. Bu kabileler Doğu Slavyanlarının zorla bir kalıba sokulmasının tipik bir örneğini teşkil eder. Zira onlar Karadeniz istikameti boyunca devamlı olarak göçebe akınların hedefi haline geldiler. Macarların ve Peçeneklerin başarılı saldırılarına karşı aciz kaldılar ve X. ve XI. yüzyıllarda Macaristan ve Transilvanya içlerine çekildiler. Böylece onlar artık Subkarpat Ruslarının atalarını teşkil ettiler. Tivertsler hakkında ise komşuları Uliçler kadar bilgiye sahip değiliz. **RPC**, s. 232; Hruşevski, **Kievskaya Rus,** s.240–247

[279] L s.8–9, İ s.9, T s.56, R s.10, A s.9 Buraya kadar Doğu Avrupa kavimlerinin ismileri geçtiğine göre isimlerine göre bir sınıflama yapabiliriz. Buna göre, Eski Rusça adlandırmalarda sonuna –ane eki ile biten Slavyan kabileleri ki bunlar; *bujan*e (Bujanlar), *derevliane* (Drevlyanlar), *poliane* (Polyanlar), *poloçane* (Poloçanlar), *velinyane* (Volinyanlar) ile sonuna ek almayıp eril tekil olan *sever* (Severyanlar) kabilelerini yaşadıkları yer üzerinden isimlendirmiştir. Sonu –içi ile biten; *dregoviçi* (Dregoviçler), *kriviçi* (Kriviçler), *radimiçi* (Radimiçler), *uliçi* (Uliçler), *vyatiçi* (Vyatiçler) kabilelerini geldiği soy itibariyle isimlendirmiştir. Sonu –tsi ile biten *tivertsi* (Tvertsler), *turovtsi* (Turovtslar), *novgorodtsi* (Novgorodlular) olarak ifade edilen topluluklar ise yaşadıkları şehir, kültür veya sosyal düzen üzerinden isimlendirmiştir. Kategorilerin dışında kalan *sloveni* (Slovenler) ve *hrvate* (Hırvatlar)’ın isimleri Güney Slav dilleriyle ilişkilendirilebilir. *Dulebi* (Dulebler) bilinmemekle birlikte Wasmer’e göre Batı Germenik özel isimlerinden türeme bir kelimedir. Paul Bushkovitch, “Rus' in the Ethnic Nomenclature of the Povest' Vremennykh Let”, **Cahiers du monde russe et soviétique.** Vol. 12 N°3. Juillet-Septembre 1971, s. 299-303. Daha önce Doğu Avrupa’nın etnik yapsı konusundan bahsetmiş olan Herotod ve ondan 1000 yıl sonra az fakat önemli bilgiler içeren *Suriye Kronği* başlığı altında basılan Pseudo Zacharias metni vardı. Bu bölge için ayrıntılı bilgi veren diğer eser ise GYH'dir. Bkz. D. M. Dudko, “Mifologiçeskaya Etnogeografiya Vostoçnoy Yevropı: Gerodot, Psevdo-Zahariya, Nestor”, **Etnografiçeskoe Obozrenie**, No. 6, 1999, s. 33–41.

adetleri vardı. Mesela, onlar gelinlerine, kızkardeşlerine, annelerine ve ebeveynlerine karşı utangaçtılar, ayrıca kaynanalarına ve kayınbiraderlerine karşı da derin mahcubiyetleri vardı. Evlenme adetlerini de yerine getirirlerdi. Damat düğünden önce nişanlısının yanına gidemez, fakat düğün arafesinde gelin getirilir sonraki gün ise gelinin çeyizi taşınırdı. Drevlyanlar yabani tarzda, vahşi hayvanlar gibi yaşarlardı, birbirlerini öldürürler ve her türlü pisliği yerlerdi. Drevlyanlarda evlilik diye bir şey yoktu, bunun yerine genç kızları alıp nehir kenarına kaçırırlardı. Radimiçler, Vyatiçler ve Severyanlar aynı adetlere sahipti: ormanlarda vahşi hayvanlar gibi yaşar, pis şeyleri yerler, babalarının ve gelinlerinin yanında ağza alınmayacak laflar ederlerdi. Onlarda da evlilik yoktu, fakat bayağı bir şekilde düzenlenen köy eğlenceleri vardı. Eğlence düzenlediklerinde dans edip her türlü şeytani şarkıları söylerlerdi. Hatta burada aralarındaki anlaştıkları kadınları kendileri için kapıp kaçırırlardı. Her biri iki veya üç kadına birden sahip olabilirdi. Biri öldüğünde dini tören düzenlenir sonra odunlardan büyük bir yığın yapılır ve ölünün cesedini yığının üstüne koyduktan sonra yakarlardı. Daha sonra kemikleri toplayıp küçük bir kaba koyarlar ve bunları yolların kenarlarındaki direklere asarlardı. Bugün bile Vyatiçler bunu yaparlar. Kriviçler ve Tanrı'nın kanunlarından bihaber olan diğer putperestler bu adetlere riayet ettiler[280] fakat daha sonra kendi kanunlarını teşekkül ettirdiler.[281]

[280] Ölü yakma (Cremation) eski Slavlarda bir gelenek olarak vardı ve Bizans ve Arap kaynaklarına göre bu gelenek Hıristiyanlığı kabul etmelerinden (XI. yüzyıl) sonra da devam etti. Bkz. **RPC**, s. 232–233. Rusların ve Slavların kurban törenleri hakkında Ramazan Şeşen, 2001, s. 38-40.

[281] L s.9–10, İ s.9–10, T s.56–57, R s.10–11, A s.9–10. GYH, Doğu Avrupa'daki kabileler hakkında bilgi verirken onların sosyal yapısı hakkında farklı kavramlar kullanmıştır. GYH'de yer alan '*rod'* (родъ) kanbağına dayalı toplumsal birlikteliği ifade eder ve anlamca Latince *gens* kelimesine yakındır. Aziz Bertinian Yıllığı'nda da Ruslar için *'gente Rhos'* ifadesi kullanılmıştır. '*Rod'* Bizans'la yapılan 911 ve 944 anlaşmalarında *'ot roda ruskago'* (Rus ulusundan) ifadesiyle *ulus, nation* anlamında

Georgi[282] yıllığında şöyle yazar: ‘‘Bütün halklar ya yazılı kanunlara ya da birtakım adetlere sahiptir, fakat kanundan yoksun olan insanlar atalarından kalan uygulamaları sahiplenirler. Bunlardan birincisi dünyanın öbür ucunda yaşayan Suriyelilerdir. Suriyeliler atalarından kalma adetleri kendilerine kanun yaptılar: zina ve ensest yapmıyorlar, çalıp çırpmıyorlar, iftira etmiyorlar, adam öldürmüyorlar ve özellikle kötülük yapmıyorlar.[283]

Bu tür kanunlar Baktrian denilen Brahmanlar ve Ostroviçlerde de var. Bunlardan dindar olanlar atalarının nasihatlerine uyarak et yemezler, şarap içmezler, zina yapmazlar ve Yüce Tanrı korkusuna sahip olduklarından hiçbir kötülük yapmazlar. Fakat onların komşuları *Hintliler*[284] arasında: katiller, iğrenç, hiddetli ve huysuz insanlar bulunur. Ülkelerinin iç kısımlarında insanlar yenilir ve seyyahlar öldürülür ve daha da kötüsü onları köpekler gibi yalayıp yutarlar.[285]

---

kullanılmıştır. GYH'de kavimler için geçen diğer kelime '*yazık'* (языкъ) ise dil anlamına gelir ve bahsi geçen etnisiteyi linguisztik açıdan vurgular. Doğu Avrupa'daki paganlar için de bu kelimeden türeme *yazıçnik* (язычник) kullanılır. Latince '*populus*' olan GYH'de ise daha geç tarihlerde geçen '*narod'* (народъ) ifadesi halk anlamına gelir. Nuh'un oğullarına bıraktığı topraklardan bahsederken '*strana'* (страна) yani ülke kelimesi kullanılmıştır. Kroniker '*plemya'* (племя) kelimesini de kullanır; bu da kabile ve kavim anlamlarına gelmektedir. GYH metninde *'Rod'* ile '*Plemya'* hemen hemen aynı anlamda kullanılmıştır. Bu sebeple metinde Doğu Avrupa etnik unsuları için daha çok kabile ve kavim kelimeleri tercih edilmiştir. Kavramlar için bkz. Oleksiy P. Tolochko, "The Primary Chronicle's 'Ethnography' Revisited: Slavs and Varangians in the Middle Dnieper Region and the Origin of the Rus' State", **Franks, Northmen and Slavs: Identities and State Formation in Early Medieval Europe,** Ildar H. Garipzanov, Patrick J. Geary ve Przemysław Urbańczyk, (ed.) Vol. 5, Brepols Publishers n.v. Turnhout, Belgium, 2008, s. 170-172.

[282] Georgius Hamartolus.

[283] L s.10, İ s.10-11, R s.11, A s.10–11.

[284] *Hintliler*, L'de yok, R, A ve İ'de var.

[285] L s.10, İ s.11, R s.11–12, A s.11.

Haldeyanların[286] ve Babillilerin ise anneleriyle evlenmelerine, kardeşlerinin çocuklarıyla zina yapmalarına ve cinayete izin veren kanunları vardır. Hatta kendi memleketlerinden çok uzaklarda bulunduklarında her türlü hayâsız davranışlarını erdemden sayarlar.[287]

Giliyler[288] daha farklı geleneklere sahiptir. Kadınları toprak sürebilir, ev yapabilir ve erkek işlerinde de kendilerini gösterir. Fakat kadınları aşklara, büyük arzularla kapılırlar ve kendi erkeklerinin yanında bile utanmadan bu arzularını geçekleştirirler. Onların arasında vahşi hayvanları avlayabilen gözüpek kadınlar da var. Bu kadınlar kocalarının üzerinde hâkimiyet sağlar ve onları idare eder.[289]

Britanya'da birçok adam tek bir kadınla yatabilir ve *aynı şekilde birçok*[290] kadın tek bir adamla ilişkiye girebilir. Tıpkı atalarının yaptığı gibi ahlaksızlıklarını utanmadan ve kısıtlamadan yoksun bir şekilde sürdürürler.[291]

Amazon kadınlarının[292] kocaları olmadığından dilini yutmuş hayvanlar gibi her yıl baharın yaklaştığı günlerde kendi topraklarını terk ederek civar memleketlere gidip orada kendilerine koca bulurlar ve bu zaman dilimi onlar için büyük festivaller ve kutlamalar havasında geçer. Hamile oluncaya kadar orada kalırlar, sonra da kendi

[286] Semitik bir kavimdir, Güney Mezopotamya'da yaşadılar.

[287] L s.10, İ s.11, R s.12, A s.11.

[288] İskit kökenli bir kavim, antik dönemde Hazar Denizi'nden güney batıya doğru olan bölgede yerleşmislerdi.

[289] L s.10, İ s.11, R s.12, A s.11

[290] *Aynı şekilde birçok,* L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[291] L s.10–11, İ s.11-12, R s.12, H s.7, A s.11

[292] Antik dönemde anlatılan ve kadın savaşçılardan oluşan efsanevi bir halk, bu daha sonra Ortaçağ yazarları tarafından da anlatılagelmiştir. Amazon Kadınları hakkında bkz. Jenanine Davis Kimball, **Savaşçı Kadınlar, Amazonlar**, çev. Mert Çağdaş, İleri Yay. 2013.

yurtlarına dönerler. Doğurduklarında eğer çocuk erkekse öldürürler, eğer kızsa onu yedirip içirip itinayla büyütürler.[293]

İşte günümüzde de Polovetsler[294] kan dökme, kendilerini göklere çıkarma, hayvan leşi yanı sıra her türlü pis şeyleri hatta sıçan yeme gibi atadan kalma geleneklerini sürdürürler. Onlar üvey anneleri ve üvey kız kardeşleri ile evlenirler ve atalarından kalma diğer adetlere de riayet ederler. Fakat Hıristiyan olan bütün ülkelerde biz Kutsal Teslis'e ve bir vaftize inanırız, ayrıca bir imanı ikrar eder, bir düstura tabi oluruz. Zira biz (Hıristiyanlar) İsa'da vaftiz olduk ve İsa'da örtündük.[295]

Müteakip dönemde, kardeşlerin (Kiy, Şek ve Horiv) ölümünden sonra Polyanlar, Drevlyanların ve diğer komşularının gazabına uğradı. Hazarlar[296] onları dağlardaki ormanlarda yaşarken buldular ve ''Bize vergi verin'' dediler.[297] Polyanlar meseleyi aralarında görüştükten sonra her ocak için bir kılıç vergi verdiler, Hazarlar da kendi

[293] L s.11, İ s.12, R s.12–13, H s.7, A s.11–12

[294] Kumanlar, Kıpçaklar Rusça kaynaklarda Polovets şekinde geçer.

[295] L s.11, İ s.12, R s.13, H s.7, A s.12.

[296] Hazarlar yukarıda kronik yazarı tarafından 'Hvalis' kelimesiyle ifade edilmişti, burada ise 'Kozare' kelimesiyle ifade edilmiş. Hazarlar Proto-Bulgarlara yakın Türkî bir halktır. VII. yüzyılın ortalarında Dağıstan, Kuban topraklarında ve Azak bozkırlarında Hazar Kağanlığı adı altında devlet kurdular. Rus Knezi Oleg, Radimiç ve Severyanlardan vergi alana kadar Hazarlar Slavyanlardan vergi alıyordu. **BLDR**, s.492; A. P. Novoseltsev, **Hazarskoe Gosudarstva i ego Rol v İstorii Vostoçnoi Evropı i Kavkaza**, İzdatelstvo Nauka, Moskva, 1990, s.196-231.

[297] Polyanların Kiy, Şek ve Horiv'den sonra Drevlyan ve Hazarlara boyun eğmesi bize 838 yılında Konstantinopol'den İngelheim'e giden ve kendilerini Rus hükümdarlarını ise *Kağan* (caganus) olarak tanımlayan Rusları akla getirir. Annales Bertiniani bu konuda Bizans İmparatoru Theophilus'un elçileriyle İngelheim'daki Frank sarayına gelip Dindar Louis'in huzuruna çıkan Ruslardan bahseder. Muhtemelen bu Ruslar Konstantinopol'e gidip Hıristiyan olan Polyanlardı ve o sırada kendi toprakları Hazar Kağanı'nın (caganus) işgali altındaydı. Daha önce Kiy kendisiyle birlikte birçok Hıristiyanla Konstantinopol'den Kiev'e dönmüştü. İngelheim'e giden Ruslar ise sonraki kafilelerden biriydi. Janet L. Nelson (çev), **The Annals of St. Bertin**, Manchester Uni. Press, 1991. s.44. K. Ericsson, 1966, s. 107-108

knezlerine ve yaşlı ileri gelenlerine onları götürdüler ve ‘‘İşte ele geçirdiğimiz yeni vergi’’ dediler. Onlara, ‘‘Nereden?’’ diye sordular. Vergiyi getirenler, ‘‘Dnyeper Nehri’nin yukarısında kalan dağlardaki ormanlardan’’ diye cevap verdiler. Bu sefer, ‘‘Ne verdiler’’ diye sorduklarında onlar da kılıçları gösterdiler. Bunun üzerine bir Hazar yaşlı ileri geleni, ‘‘ Knezim, bu hayırlı bir vergi değildir, biz onları sadece bir tarafı keskin olan silahlarla (kılıçlarla) yendik, fakat bu silahların (kılıçların) her iki tarafı da keskindir. Onlar bizden ve diğer ülkelerden vergi toplayabilir’’ dedi. Bütün bunların hepsi daha sonra gerçekleşti, zira onlar kendi irdasiyle değil, Tanrı’nın ilhamıyla konuşmuştu. Mısır Çarı Firavun zamanında da böyle bir olay vuku bulmuştu. Musa’yı Firavun’un önüne getirdiklerinde yaşlı ileri gelenler Firavun’a, ‘‘Bu, Mısır topraklarına boyun eğdirmek niyetindedir’’ dediler. Böyle de oldu; önceleri Mısırlıların köleleri[298] olmalarına rağmen Mısırlıların mahvı yine Musa’dan kaynaklanmıştı.[299] *Önceleri*[300] kendileri üzerinde hâkimiyet kuranlardan sonra artık köleler hükmetmeye başlamıştı, tıpkı bugün Rus *Knezlerinin*[301] Hazarlara hükmettiği gibi.[302]

[298] Yahudiler veya İsrailoğulları da denebilir.

[299] **KK**, Mısır’dan Çıkış (Göç), 1, 6–11, s. 56–57.

[300] *Önceleri*, L’de yok, İ ve H’de var.

[301] *Knezlerinin,* L’de yok, A, İ ve H’de var.

[302] L s.11–12, İ s.12, R s.13, H s.7–8, A s.12–13

Yıl 6360[303] (852). 15. indiksiyonda[304] Mihail[305] hükümranlığı başladığında Rus yurdunun adı konuldu. Grek Yıllığı'nda[306] yazıldığı kadarıyla bu Çar'ın döneminde Rusların Çargrad'a saldırmasından hareketle biz bu tarihi saptadık. Bu yüzden, bu noktadan başlayacağız ve tarihleri belirleyeceğiz. Âdem'den Tufan'a kadar 2242 yıl, Tufan'dan İbrahim'e kadar 1082 yıl, İbrahim'den Musa'nın göçüne kadar *430 yıl, Musa'nın göçünden*[307] Davut'a kadar 601 yıl, Davut'tan ve Süleyman'ın çarlığının başlamasından Kudüs'ün esaretine kadar 448 yıl, esaretten İskender'e kadar 318 yıl, İskender'den İsa'nın doğumuna kadar 333 yıl, *İsa'nın doğumundan Konstantin'e kadar 318 yıl*[308] ve Konstantin'den Mihail'e kadar 542 yıl geçti.[309] Mihail'in hükümdarlığının birinci yılından Rus Knezi Oleg'in knezliğe gelmesinin birinci yılına kadar 29 yıl, Oleg'in knezliğinin birinci yılından, Kiev'de tahta çıkmasından, İgor'un knezliğinin birinci yılına kadar 31 yıl, İgor'un birinci yılından Svyatoslav'ın birinci yılına kadar 33 yıl, Svyatoslav'ın birinci yılından Yaropolk'un birinci yılına kadar 28

[303] Tevrat'a göre dünyanın yaratılışından beri geçen süre.

[304] Roma'da tarım ve toprak vergilerini tahsili için kullanılan 15 yıllık periodlara verilen zamana denir. Bu tarihlendirme şekli daha sonra Bizans seküler kroniklerinde de yer aldı. Peki, kroniker kendi döneminde niye böyle bir tarih atma ihtiyacı hisseder? Danielvski'ye göre aidiyet hissettikleri mirası sahiplenip bende varım demenin bir yolu olarak görülmüş olabilir. Genellikle tarihçiler hem de yer yer hatalı olarak verilmiş bu tarihlerin neden kornikte geçtiği konusunda kesin bilgi sahibi değildir. İ. N. Danievskii, **Povest Vremennıh Let, Germenevtiçeskie Osnovı İstoçnikovedeniya Letopisnıh Tekstov**, İnstitut Vseobşei İstorii RAN, Aspekt-Press, Moskva, 2004, s.186-187.

[305] Bizans İmparatoru III. Mihail (840–867). III. Mihail 852'de değil, 842'de tahta çıkmıştır.

[306] Georgius Hamartolus'un *Khronikon* adlı eseri.

[307] *430 yıl, Musa'nın göçünden,* L'de yok, A, İ ve H'de var.

[308] *İsa'nın doğumundan Konstantin'e kadar 318 yıl,* L'de yok, A, İ ve H'de var.

[309] Mukaddes Kitap'a göre, Âdem ilk insan, İbrahim İnsanların atası ve Musa ise Msır'dan Yahudilerin göçüne öncülük eden kişidir. Fakat yukarıda tarihi olay ve figürlerin yazımında yanlışlar vardır. İsrail-Yahudi hükümdarı Davut (MÖ 1004–965), onun oğlu Süleyman (MÖ 965–928), Nebukadnezar'ın Kudüs'ü elegeçirmesi (MÖ 597), Makedonyalı İskender (336–323), Roma İmparatoru Büyük Konstantin (306–337), Bizans İmparatoru III. Mihail (842–867). **BLDR**, s.492–493

yıl geçti. Yaropolk 8 yıl, Vladimir 37 yıl, Yaroslav 40 yıl *knezlik yaptı*[310]. Böylece Svyatoslav'ın ölümünden Yaroslav'ın ölümüne kadar 85 yıl, Yaroslav'ın ölümünden Svyatopolk'un ölümüne kadar 60 yıl geçti[311]. Fakat biz şimdi önceki konumuza dönelim ve bu yıllar içinde neler olduğunu Mihail'in hükümdarlığının ilk yılından başlayarak anlatalım ve sırasıyla tarihleri belirleyelim.[312]

Yıl 6361 (853). Yıl 6362 (854). Yıl 6363 (855). Yıl 6364 (856). Yıl 6365 (857).[313]

Yıl 6366 (858). Çar Mihail karadan ve denizden Bulgarlara karşı ordusuyla sefer çıktı. Bulgarlar onlara (Greklere) karşı mukavemet gösteremeyeceklerini anlayınca vaftiz olmak istediler ve Greklere itaat etmeye sözverdiler. Çar, knezleri ve bütün boyarları[314] vaftiz etti ve Bulgarlarla barış yapıldı.[315]

Yıl 6367 (859). Deniz ötesinden[316] gelen Varyaglar, Çudları, Slavyanları,[317] Meryaları, Vesleri ve Kriviçleri vergiye bağladı. Hazarlar ise Polyanlardan, Severyanlardan ve Vyatiçlerden her ocak başına bir beyaz sincap kürkü ve gümüş para topluyordu.[318]

Yıl 6368 (860). Yıl 6369 (861).[319]

---

[310] *Knezlik yaptı,* L'de yok, A, İ ve H'de var.

[311] İzyaslav'ın oğlu Svyatopolk 1113'te öldü.

[312] L s.12, İ s.12-13, H s.8–9, A s.13–14.

[313] L s.12–13, İ s.13, H s.9, A s.14.

[314] Rus asilleri. Özellikle Kiev Rusya'sında knezin yanında askeri birlik olarak da yer alırlardı.

[315] L s.13, İ s.13, R s.14, H s.9, A s.14, Bulgarlar Çar Boris zamanında 864'te vaftiz olmuşlardır.

[316] Deniz ötesinden kastedilen yer Baltık Denizi. Frizyanlar, İsveç, Danimarka.

[317] Novgorod'daki Slovenler.

[318] L s.13, İ s.13–14, R s.14, H s.9, A s.14.

[319] L s.13, İ s.14, R s.14, H s.9, A s.15.

Yıl 6370[320] (862). Haraçgüzarları Varyaglara daha fazla vergi vermeyi reddettiler ve onları tekrar deniz ötesine kovarak kendi kendilerini yönetmeye başladılar. Fakat aralarında kanun kural olmadığından kabileler biribirleriyle karşı karşıya geldiler, aralarında anlaşmazlık baş gösterdi ve savaşa tutuştular. Sonra, ‘‘ Bizi yönetecek ve aramızda kanun ve *düzeni*[321] tesis edecek bir knez arayalım’’ dediler ve deniz ötesindeki Varyaglara, yani Ruslara gittiler. Varyaglar Rus diye adlandırılırdı, tıpkı bazılarının İsveçlileri, bazılarının Normanları, Anglleri ve hatta Gotları adlandırdıkları gibi, onlara da Rus denildi. Çudlar, Slavyanlar, Kriviçler ve Vesler Ruslara, ‘‘ Bizim ülkemiz büyük ve zengindir, fakat düzenimiz, nizamımız yoktur. Gelin, topraklarımızda hüküm sürün ve bizi yönetin’’ dediler. Kendi kabileleri tarafından seçilen üç erkek kardeş yanlarına bütün Rusları alarak *öncelikle Slavyanlara gittiler*

[320] *Yıl 6370,* L’de yok, T, R, A, İ ve H’de var.

[321] *Düzeni,* L’de yok, İ ve H’de var.

sonra Ladoga şehrine yerleştiler[322].[323] Büyük ağabey Rurik *Ladoga'ya*[324], Sineus Beloozera'ya ve üçüncü kardeş Truvor İzborsk'a yerleşti.[325] *Varyaglar*dan[326] sonra buraya Rus toprakları dendi.[327]

---

[322] *Öncelikle Slavyanlara,* L'de yok, R, A, İ ve H'de var. L'de bunun yerine *Büyük (Ağabey) Rurik* ifadesi geçer. Fakat bu ifade cümle bütünlüğüne uymuyor ve aslında sonraki cümlenin başlangıcıdır. *Sonra Ladoga şehrine yerleştiler* L'de yok, A, H, R ve İ'de var. Novgorod I. Yıllığı'da ise *Ladoga* Novgorod olarakyer alır.

[323] Bu tarihten önceleri IX. yüzyıl ilk yarısında İsveçli yerleşimciler Ladoga Gölü'nün güneydoğusuna görünmüşlerdi ve 900 yılı civarında ise Smolensk yakınlarında Gnezdovo şehrini kurup Volga ve Oka nehirlerine ulaşmışlardı. İsveçliler X. yüzyıl ve XI. yüzyılın erken dönemlerinde başta Dvina, Dnyeper ve Volga nehrileri ile Ladoga ve İlmen gölleri civarında olmak üzere Rusya içlerine nüfuz etmişti. Bu göçler 859 yılında (yukarıda) deniz ötesinden gelen Vareg Rus olarak adlandıracağımız akının ilk aşamalarıydı. XI. yüzyıla kadar devamlı güneye inerek önce Hazarlarla komşu sonra da hasım olan İskandinavlar kökenliler Doğu Avrupa topraklarından bahseden El Bekri, İbn Rusta, İbn Fadlan, Mesudi, Gardizi gibi Müslüman coğrafyacıların da ilgisini çekti. İskandinav Vareg Rusların bu bağlamda İslam Dünyası ile de ilişki kurduğunu 745 ile 900 yılları arasında tarihlendirilen Arap paralarının Kuzey Rusya'daki kazılarda bulunmasından anlayabiliriz. Buna göre İskandinavlar özellikle kuzeyden başlayarak Ladoga, Novgorod, Polotsk, Murom, Suzdal, Rostov, Smolensk, Çernigov ve Kiev'e yerleşmişlerdi. Bu şehirlerin ticaret yapılan önemli nehirlerin yakınındaydı. Bunlardan Ladoga ve Novgorod zaten Rurik'in şehirleriydi. S. H. Cross, "The Scandinavian Infiltration into Early Russia", **Speculum**, Vol. 21, No. 4, Oct., 1946, s. 505-514.

[324] *Ladoga'ya*, L'de yok, İ, R, A ve H'de var. Troits Lavrentev gibi herhangi bir şehir ismi vermezken Novgorod I. Yıllığında Ladoga yerine Novgorod'un ismi yer alır. Lihaçev, Şahmatov ve Bıçkov da Novgorod isminin doğru olduğu kanaatindedir. Ladoga'nın bugünkü Novogorod olduğuna dair genel bir yorum ortaya atılsa da XIX. yüzyıldan günümüze GYH çalışmaları incelendiğinde hangisinin doğru olduğuna dair çıkarım yapmak oldukça zordur. Son çalışmalarda Ostrowski ve günümüze kadarki GYH çalışmalarında bu iki kelimenin izini süren T. Vilkul gibi Lavrentev'deki olduğu şekliyle Ladoga ismi üzerinde mutabık kalmak daha doğru olacaktır. Tatyana Vilkul, "Ladoga ili Novgorod", **Palaeoslavica** XVI/2, 2008, s. 272-280.

[325] Rurik'in Doğu Avrupa'nın öncelikle kuzeyindeki şehirlerde hâkimiyetini kurarak zamanla ahvadının bütün Slavyan unsurların yaşadığı topraklara nüfuz etme süreci Slavların ve Rusların kim oldukları, aralarındaki ilişkiler ve Kiev Ruslarının esas kurucu unsurları hakkında özellikle etnik bakımdan tartışmaların yapıldığı dönemdir. Yukarıda Rurik'in bir Varyag (Vareg, (batıda Viking), İskandinav, Norse, Norsemen) beyi olarak Slav topraklarına geldiğinden ve ilk Rus devletinin temellerini attığından bahsedilir. GYH'deki bu veriyi destekleyen görüşe Norman teorisi, Kiev Rus Devleti'ni Kiev'in

güneyindeki Dnyeper'in bir kolu olan Ros Nehri civarında yaşayan ve Slav olan unsurların kurduğunu savunan görüşe de Anti-Norman (günümüzde Avrasyacı görüşle örtüşür) denir. Norman görüşünü savunan A. İ. Schlötzer, E. Kunik, V. Thomsen, A. A. Sahmatov, T. J. Arne, S. Tomaşivski ve Ad. Stender-Petersen fikirlerini kısaca şu maddeler etrafında temellendirirler. 1. IX. yüzyılda Finliler İsveçlileri Ruotsi olarak adlandırır ve bu kelime İsveçlilere ait Uppland'daki deniz kasabası olan Roslagen (Roslagen) ve oranın sakinleri Róðskarlar (roðr- çekmek) veya bu fikri daha sonra geliştiren R. Ekblom ve Ad. Stender-Petersen'e göre Rus, róð(er)sbyggjar – adalar arasındaki geçitte (boğaz) yaşayanlar- (róðer) kelimesinden gelir. 2. GYH Rusları tıpkı İsveçliler, Norveçliler, İngilizler ve Gotlar gibi deniz ötesinden gelen Vareg unsurları arasına dâhil eder. 3. 911'de (GYH'de 912) ve 944'te Bizans ile yapılan anlaşamlarda Rus elçilerin isimleri İskandinav kökenlidir; örneğin 911'de Karl, İnegeld, Farlof, Veremud gibi. 4. Bertinian Yıllığı'nda (Annales Bertiniani) 839'da Bizans İmparatoru Theophilos'dan İngelheim'deki İmparator I. Louis'e gelenler yöneticilerini *Chacanus* olarak adlandıran *Rhos*lardı (*Rhos vocari dicebant*) ve onların hem İslam hem de Kiev Rus kaynaklarında görüldüğü üzere İsveçli (eos gentis esse Sveonum) oldukları ispatlanmıştır. 5. Bizans İmparatoru Constantine Porphyrogenitus *De administrando İmperio* (950 yılında yazılmıştır) adlı kitabında Dnyeper'deki çağlayanın ismini hem Slavca (Σχλαβηνιοτι) hem de Rusça (Ρωοιοτι) belirtmiştir. Buna göre Rus isimlerinin çoğu eski *Norse* dilinden geçmiştir. 6. IX. ve X. yüzyılın İslam coğrafyacıları ve seyyahları *Rus ile aş-Şakaliba* (Saklablar veya Slavlar) kelimeleri arasında açık bir ayrım yapmışlardır. S. Gedenov, M. Hruşevski, B. D. Grekov, S. Juşkov, B. Ribakov, M. N. Tihomirov, V. T. Paşuto, N. V. Riazanovski, ve A. V. Riazanovski gib Anti-Normanistler ise şu görüşleri savunur. 1. Rus ismi Büyük Novgorod ve kuzeydeki Ladoga Gölü ile değil Rusların çok eski zamanlardan beri bulundukları Kievle ilişkilidir. Bu ilişkilerden ilki Kiev bölgesindeki birkaç nehrin isminin, bunlardan biri *Ros'*, adlarıyla ilgilidir ki bu toponomik bir nedendir. Diğeri ise 555 yılına ait Suriyeli bir kaynak olan Pseudo-Zacharias Rhetor'un *Kilise Tarihi* adlı eseri Kuzey Kafkasya halkları ile ilgili olan ve Kiev'in güneyinde bulunan *Hros* ve *Rus*'tan bahseder ki o dönemlerde *Norsemen*ler henüz yoktur. 2. İskandinav'da Rus olarak bilinen hiçbir kabile ve ulus olmadığı gibi Sagalar dâhil edildiğinde bile hiçbir eski Norse kaynağında bundan bahsedilmiyor. 3. Norsemenler ticari ve diplomatik olarak Slav Rus knezlerinin temsilcisidirler ve bu sebeple *Rus neslinden* (veya kavminden) (*ot roda rus'skago*) olarak bilinirler. Dolayısıyla 839'da ve İngelheim'a giden veya X. yüzyılda Bizans İmaparatoru ile anlaşma yapan Rus elçilerinin İskandinav adlar taşıması Rusların İskandinav (İsveçli) oldukları anlamına gelmez. 4. Eserini 840-880 yıllarında yazmış en eski İslam yazarlarından biri olan İbn Hurdadbih açık bir şekilde *Rus*'u Slavlardan bir kabile olarak adlandırır. Doğu Avrupa'nın kasabalarına ve ticaret yollarından elde edilen arkeolojik bulgulara bakılacak olursa bölgede İskandinav varlığı çok azdır. Omeljan Pritsak, "The Origin of Rus' ", **RR**, Vol. 36, No. 3, 1977, s.250-252. Norman ve Anti-Normanist görüşte olanların ülke olarak ta farklı kamplarda yer aldıklarını belirtmemiz gerekir. SSCB anti-Normanist görüşü kendi ideolojisinin bir parçası olarak kabul edilmesi gereken bir fikir olarak görürken anti-Normanist görüşlerin hepsi Rusça dışındaki dillerde yayımlanıyordu. Özellikle Almanca yayımlanan bu görüşteki eserlerin yanında, ilk örneklerden biri olması sebebiyle, V. Thomsen'in kitabı (The Relations between

İki yıl sonra Sineus ve kardeşi Truvor öldü, ardından Rurik[328] yönetimin *tamamında tek*[329] söz sahibi oldu. *Rurik İlmen'e gelerek Volhov (Nehri) üzerinde Novgorod adını verdiği şehri kurdu ve orada hâkimiyetini sürdürdü*[330]. Kendi kurduğu *hâkimiyetini* adamları arasında paylaştırdı, şehirleri *dağıttı*[331]; birine Polotsk'u, öbürüne Rostov'u, diğerine Beloozera'yı verdi. Bu şehirlerde Varyag kolonistler bulunuyordu, fakat yerli halk olarak Novgorod'da Slavyanlar, Polotsk'ta Kriviçler,

---

Ancient Russia and Scandinavia and the Origin of the Russian State) gibi İngilizce olanlar veya G. Vernadski'nin Ancient Russia, Origins of Russia ve Kievan Russia gibi İskandinav varlığını Güney Rus topraklarında erken dönemden itibaren başlatan eserler de vardır. N. Riasanovski her iki teoride de Doğu Avrupa'da İskandinav varlığının kabul edildiğini fakat bunun niteliği konusunda şüphelerinin olduğunu belirtir; eğer normanistlerin savunduğu ölçüde bir İskandinav etkisinden bahsediyorsak bir tarafta Avrupa devletler muvazenesinde gittikçe daha çok dikkat çeken bir devlet haline gelen ve İskandinav saga hikâyelerinde şehirlerinin zenginliğiyle anılan Kiev Rusyası ile Avrupa'nın çeperlerinde kalmaya mahkûm olan İskandinavlar arasındaki bariz farkın göz ardı edilmemesi görüşündedir. Ayrıca ona göre şuana kadar tespit edilen İskandinav kökenli en fazla 50 (Thomsen'e göre 16, Moşin'e göre 6) kelimenin Rusça'ya geçmiş olmasını ise kültürel etkiye değil coğrafi yakınlığa bağlamak mümkündür. Riasanovski Normanların aynı fiyaskosunu İskandinavların Rus kanunları ve inanışları üzerindeki etkisi içinde söylenebileceği görüşündedir. N. Riasanovsky, "The Norman Theory of the Origin of the Russian State", **RR**, Vol. 7, No. 1, 1947, s. 97,99-102.

[326] L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[327] L s.13, İ s.14, R s.14–15, T s.57–58, H s.9–10, A s.15. L, T, R ve A'da bu paragrafın son cümlesi daha farklı ve daha uzun şekliyle; *Varyaglar sayesinde Novgorod havalisi Rus yurdu olarak bilindi ve günümüz Novgorod ahalisi Varyag soyundandır Varyaglar da Slavyanlardan (Slovenlerden) gelmektedir*, ifadesi yer alır. Fakat bu cümle İ ve H'de yer almadığı gibi önceki cümlelerle mantıksal çelişkileri var. Bu açıdan dikkate alınmayabilir.

[328] Rurik'i kim olduğunun gizemliliği yanısıra kronikte idareci vasfını önplana çıkarılmış bir İskandinav beyi tasviri çizilir. Son derece tartışmalı bir benzetme olsa da Rurik'in savaşçı özelliği de dikkate alınırsa 852 yılında Rhine nehri boylarını yakıp yıkan Rorikh ile aynı kişi olma ihtimali dikkate değerdir. Bu tarihten 10 yıl sonra Novgorod civarına ulaşmış ve Kuzey Rusya'da konuşlanmış olması da muhtemeldir. Basil Shulgin, 1939–1940, s.67.

[329] *Tamamında tek,* L'de yok, R ve A'da sadece *tek,* İ ve H'de ise *tamamında tek* ifadeleri var.

[330] *Rurik İlmen'e gelerek Volhov (Nehri) üzerinde Novgorod adını verdiği şehri kurdu ve orada hâkimiyetini sürdürdü*, L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[331] *Hâkimiyetini* ve *dağıttı*, L'de yok, İ, H, R ve A'da var.

Rostov'da Meryalar, Beloozera'da Vesler ve Murom'da Muromlar vardı ve Rurik bütün bu şehir ve halkların üzerinde hâkimiyet kurdu.[332]

Rurik'in yanında akrabalarından olmayan ama boyarlardan olan iki adam vardı. Kendi adamlarıyla Çargrad'a gitmek için Rurik'ten izin aldılar. Dnyeper'den aşağıya doğru giderken yolculuk esnasında tepe üzerinde küçük bir şehir gördüler ve şehirdekilere, ''Bu kimin şehri?'' diye sordular. Onlar da, '' Bu şehri Kiy, Şek ve Horiv adında üç kardeş kurdu ve daha sonra öldüler, biz burada oturanlar ise onların neslindeniz ve Hazarlara da vergi veriyoruz'' dediler. Askold ve Dir bu şehirde kaldılar ve etrafına çok sayıda Varyag topladıktan sonra Polyanların topraklarında hâkimiyetlerini tesis ettiler.[333] Rurik ise o sırada Novgorod'da hâkimiyetini sürdürüyordu.[334]

Yıl 6371 (863). Yıl 6372 (864). Yıl 6373 (865).[335]

Yıl 6374 (866). Çar Mihail'in hükümdarlığının 14. yılında Askold ve Dir Greklere sefer düzenledi.[336] Çar, piskopostan Rusların Çargrad önlerine geldiği haberini aldığı

[332] L s.13–14, İ s.14–15, R s.16, T s.58, H s.10, A s.15–16.

[333] Rurik'in önderliğinde Vareg-Rusların Güney Rus topraklarına ulaşarak başta Polyanların şehri Kiev'de varlık göstermeleri bu döneme kadar Slavyan kabileler üzerinde hâkimiyet kurmuş olan Hazarlara rakip olacak ve sonra da onların yerine geçecek olan yeni efendilerin gelmesi demekti. 884 ve 885 yıllarında (aşağıda) Oleg'in Severyanlar ve Radimiçlerin Hazarlara vergi ödemesini yasaklayıp onlardan vergi alıp aynı zamanda Drevleyan ve Polyanlar üzerinde de hâkimiyet kurması Slavyanlar üzerindeki Hazar nüfuzunu zayıflatmıştı. Frederick I. Kaplan, "The Decline of the Khazars and the Rise of the Varangians", **ASEER**, Vol. 13, No. 1, 1954, s. 3-4.

[334] L s. 14, İ s.15, R s.16, T s.58, H. s.10–11, A s.16.

[335] L s.14, H s.11, İ s.15, R s.17, T s.58, A s.16.

[336] Bu cümeleler Hamartolus'tan alıntıdır. Bu yılın doğrusu 866 değil, 860'tır ve hükümdarlığının 14. yılı ibaresi de yanlıştır. Başta Bizans olmak üzere Latin, Arap ve Rus kaynaklarından ortak bir tarih çıkarmak mümkün olmamakla birlikte özellikle Bizans kaynakları incelendiğinde Rusların Konstantinopol'e seferi 860 tarihine denk düşer. Bkz. Alexander A. Vasiliev, **The Russian Attack on**

sırada Araplara karşı seferde olup henüz Kara Nehir'e kadar ilerlemişti, bunun üzerine Çar geri döndü. Haliç'in içinden geçen Ruslar büyük bir Hıristiyan katliamı yaptı ve Çargrad'a iki yüz gemiyle saldırdı.[337] İmparator bile şehre zorlukla girebildi ve bütün gece Patrik Fotius ile Vlahern'deki Azize Meryem Kilisesi'nde[338] de dua etti. Birlikte *ilahiler söyleyerek*[339] Azize Meryem'in kutsal emanetini taşıdılar ve nehre (Haliç'e)

Constantinople in 860, The Mediaeval Academy of America Cambridge, Massachusetts, 1946, s. 17-34, 90-113. Bu tarihten önce Rusların Kırım ve Konstantinopol'e sefer düzenlediği üzerine yorumlara neden olan Suroz'lu Aziz Stefan'ın Hayatı ve Amastris'li Aziz George'un Hayatı adlı iki eser vardır. Bu hayat hikâyelerinin bildirdiği kadarıyla Ruslar Kırım'a, Paflagonya kıyılarına ve Konstantinopol'e saldırıda bulunmuşlardır. Tam olarak nezaman ve olduğu bilinmediği gibi bu seferi 860 Konstantinopol seferiyle aynılaştıran yorumlar da mevcuttur. Muğlak ifadeler ve yorumlamaların farklılıkları dolayısıyla hadiselerin ayrıntısını bilmek güç olsa da metinde geçen Propontis (V. G. Vasilyevski'ye göre İstanbul Boğazı, Mrs. De Costa ve A. A. Vasilyev'e göre Marmara Denizi) ifadesi üzerine yaptıkları analizler ve Bizanslı tarihçi Mihail Attaliates'in 1043'te Rusların Konstantinopol'e saldırılarını anlatırken Propontis'i Vasilyevski gibi Boğaz'a karşılık gelecek şekilde kullanması Rusların daha önce de Konstantinopol'e sefer girişiminde bulunduğunu gösteriyor. George Vernadsky, "The Problem of the Early Russian Campaigns in the Black Sea Area", **ASEER**, Vol. 8, No. 1, 1949, s.1-9

[337] Patrik Fotius bu olayı anlatırken Ruslar için 'gökyüzünden düşen yıldırım gibi' ve 'daha önce hiçbir barbarın saldımardığı gibi' şeklinde ifadeler kullanarak içinde Bizans'ın içinde bulunduğu dehşet verici hadiseden bahseder. Fotius Kutsal Kitap'taki Hezekiel bahsinde geçen kehanetini akla getirerek kuzeyden gelecek olan zalim hükümdar Gog'un İsraillileri mahvetmesine istinaden kuzeyden gelen Rusların da ona benzetir. Zira Bizans'taki apokaliptik düşünceye göre de 'şehrin son gününde Ruslar onu ele geçirecek' kehaneti yer alır. Bu korkunun tuhaf tarafı ise Ruslar Hıristiyan olduktan çok sonra, 1043 yılında, Rusların Konstantinopol'e saldırmalarında bile olayın şahitlerinden biri olan Mihail Psellos'un tıpkı Fotius gibi tedirginlikle Ruslar'dan bahsetmesidir. J. Shepard, "Some Problems of Russo-Byzantine Relations c. 860-c. 1050", **SEER**, Vol. 52, No. 126, 1974, s.12-13; Cyril Mango (ed. ve ter.), **The Homilies of Photius Patriarch of Constantinopol**, Harvard Uni. Press, Cambridge, Massachusetts, 1958, s.82-110; M. V. Bibikov(der.), **Byzantinorossica, Svod Vizantiiskih Svidetelstv o Rusi**, **Narrativnie Pamyatniki II**, Rukopisnıe Pamyatniki Drevnei Rusi, Moskva, 2009, s. 139-190.

[338] Vlahern Konstantinopol'un kuzey batı çeperinde kalan bölgeye denir ve bu kilise de Haliç'in kıyısına bakan yerdeydi. Bugün ise kilisedeki emanetler Rusların Azize Sofya Kilisesi'nde bulunur. **BLDR**, s. 494.

[339] *İlahiler söyleyerek*, L'de yok, R, A, i, T ve H'de var.

sokmaya götürdüler. O anda sakin bir hava vardı ve deniz de durgundu, fakat birden rüzgârla fırtına yükseldi ve bu büyük dalgalar geldiğinde Tanrı tanımaz Rusların gemileri darmadağın oldu, fırtına onları denizin kıyısına attı ve dağıldılar. Ancak az sayıda insan böyle bir felaketten kaçarak memleketlerine geri dönebildi.[340]

Yıl 6375 (867).[341]

Yıl 6376 (868). Vasili tahta çıktı[342].[343]

Yıl 6377 (869). Bulgar topraklarının tamamı vaftiz oldu. [344]

Yıl 6378 (870). Yıl 6379 (871). Yıl 6380 (872). Yıl 6381 (873). Yıl 6382 (874). Yıl 6383 (875). Yıl 6384 (876). Yıl 6385 (877). Yıl 6386 (878).[345]

Yıl 6387 (879). Rurik ölürken ülkenin hâkimiyetini hısmı olan ve henüz çok genç olduğu için oğlu İgor'u da emanet ettiği Oleg'e devretti.[346]

Yıl 6388 (880). Yıl 6389 (881).[347]

[340] L s.14, İ s.15, R s.17–18, T s.59, H s.11, A s.16–17.

[341] L s.14, İ s.15, R s.18, T s.59, A s.17.

[342] Makedonyalı I. Vasili (Basil) (867–886).

[343] L s.14, H s.11, İ s.15, R s.18, T s.59, A s.17.

[344] L s.14–15, H s.11, İ s.15-16, R s.18, T s.59, A s.17.

[345] L s.15, İ s.16, R s.18, T s.59, A s.17.

[346] L s.15, İ s.16 H s.11, R s.18. Verilen kronolojiye göre İgor'un Rurik'in oğlu olması tartışmalı bir konudur. Zira Olga İgor'la 903 yılında evlenmiş olmasına rağmen oğulları Svyatoslav'ın doğum tarihi 942'dir. Bu açıklamakta güçlük çekilen bir konu; kaynaklar Kiev Kneziliği'nin başlangıcını İgor ile başlatmasına rağmen Rurik'in küçük oğlu İgor'a Oleg'in 30 yıl boyunca naiplik yapması şaşırtıcı. Büyük ihtimal İgor Rurik'in oğlu değildi ama Oleg'in halefiydi. **BLDR**, s.494.

[347] L s.15, İ s.16, R s.19, T s.59, H s.11, A s.17

Yıl 6390[348] (882). Oleg Varyaglardan, Çudlardan, Slavyanlardan, Meryalardan, Veslerden ve Kriviçlerden topladığı çok sayıda savaşçıyla birlikte sefere çıktı. Oleg Kriviçlerle birlikte Smolensk'i aldı ve oraya kendi adamlarını yerleştirdi. Oradan aşağıya doğru yönelerek Lubeç'e[349] gitti ve orayı da alarak şehre kendi adamlarını yerleştirdi. Sonra Kiev'in tepelerine vardı ve Askold ve Dir'in hüküm sürdüğü bu şehre baktı. Savaçılarını gemilerinde sakladı, bazılarını da arkasında bıraktı ve kendisi yanına genç İgor'u da alarak ilerledi. Oleg Ugor[350] tepelerine yaklaştığında savaşçılarını gizleyip adamlarını Askold ve Dir'e yolladı; onlar Askold ve Dir'e, ''Biz tüccarlarız Oleg ve Küçük Knez İgor'dan Greklere gidiyoruz. Bize buyurun ve bizlerden olun'' dediler. Askold ve Dir oraya vardıklarında bütün savaşçılar gemilerinden çıktı ve Oleg, Askold ve Dir'e ''Siz knez değilsiniz, knez soyundan da değilsiniz, ama ben knez soyundanım'' dedi. Sonra İgor'u öne çıkardı ve ''Bu da Rurik'in oğludur'' dedi. Sonra Askold ve Dir'i öldürdüler ve Askold'u bugün Olma Kalesi'nin bulundu

ğu Ugor adı verilen tepeye taşıyıp gömdüler. Bu mezarın üzerine Aziz Nikola Kilisesi yapıldı, Dir'in mezarı ise Azize İrine Kilisesi'nin[351] arkasındadır. Oleg Kiev'de hâkimiyetini kurdu ve Kiev için ''Bu Rus şehirlerinin anası olacaktır'' dedi. Ona tabi olan Slavyanlar, Varyaglar ve diğerleri Rus olarak anıldı. Oleg şehirler kurmaya başladı ve Slavyanlardan, Kriviçlerden, Meryalardan vergi aldı. Varyagların

[348] *Yıl 6390,* L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[349] Dnyeper üzerinde Çernigov'un kuzey batısında bir şehirdir.

[350] Ugor (Ugr, Macar) tepeleri Kiev'de, Dnyeper'in batı yakasındadır

[351] Azize İrine Kilisesi'ni Bilge Yaroslav karısı - daha sonra Rusya'da İrine olarak anılacak - İngigerda anısına yaptırdı. Kilise 1040 yılında yapılıp Azize Sofya Kilisesi'nin güney batı tarafına konuşlanmıştır. **RPC**, s. 234.

Novgorod'dan barış sürdüğü müddetçe vergi olarak yıllık 300 grvni almasını *sağladı*[352] ve Yaroslav'ın ölümüne kadar bu vergi Varyaglara ödendi.[353]

Yıl 6391 (883). Oleg Drevlyanlarla savaştı ve onları yendikten sonra vergi olarak onlardan siyah sansar derisi almaya başladı.[354]

Yıl 6392 (884). *Oleg*[355] Severyanların üzerine gitti ve onları yenip, az miktarda da vergiye bağladı. Oleg, Severyanlara, ''Ben onların düşmanıyım ve sizin onlara vergi vermenizin lüzumu yok'' diyerek onların Hazarlara vergi vermesine müsaade etmedi.[356]

Yıl 6393 (885). Oleg Radimiçlere adamlarını göndererek, ''Kime vergi veriyorsunuz?'' diye sordu. Onlar da '' Hazarlara'' diye cevap verdiler. Oleg de onlara, ''Hazarlara değil bana vereceksiniz'' dedi. Radimiçler de Hazarlara verdiği Şelyaga'yı[357] Oleg'e ödediler. Böylece Oleg Drevlyanların, Polyanların,

[352] *Sağladı,* L'de yok, T, R, A, İ ve H'de var.

[353] L'de s.15–16, İ s.16-17, R s.19–21, T s.59–60, H s.12–13, A s.17–18.

[354] L s.16, İ s.13, R s.21, T s.60, H s.13, A s.18.

[355] *Oleg,* L' de yok, R, A, İ, H'de var.

[356] L s.16, İ s.17, R s.21, T s.60, H s.13, A s.18.

[357] Şelyaga dirhem olarak düşünülebilir. Pek çok arkeolojik keşiften elde edilen bilgiye göre dirhemlerin kullanımları Knez I. Vladimir'in kendi hâkimiyeti döneminde yerli parayı kullanıma sürmesine kadar Rus topraklarında yaygındı. Artamanov'a göre Şelyaga (Şelag) ne olduğu tam olarak bilinmiyor. Bir tür gümüş para olduğu kanaati vardır. Genel olarak Hazarların Slavyanlardan vergiyi para olarak aldıkları şüphelidir. Çünkü para ile ilgili muameleler Rome-Borşeva kültürü hamillerinde bilinmeyen bir mal mübadelesiyle hallediliyordu. Hazarların hâkimiyeti altındaki IX-X. yüzyıl Slavyanlarının mezarlarında son derece mahdut miktarda paraların bulunmuş olması da buna işaret etmektedir. Daha erken dönemlerde mezara para koyma âdeti ise Slayanlarda genellikle bilinmiyordu. M. İ. Artamonov, **Hazar Tarihi**, çev. Ahsen Batur, Selenge Yay. 2004, İstanbul, s. 520.

Severyanların[358] ve Radimiçlerin üzerinde hâkimiyet kurdu, fakat Uliç ve Tvertslerle savaştı.[359]

Yıl 6394 (886).[360]

Yıl 6395 (887). Vasili'nin oğlu olan ve bizim Lev diye adlandırdığımız Leon Çar oldu ve kardeşi Aleksandr ile Çarlığı 26 yıl boyunca yönettiler.[361]

Yıl 6396 (888). Yıl 6397 (889). Yıl 6398 (890). Yıl 6399 (891). Yıl 6400 (892). Yıl 6401 (893). Yıl 6402 (894). Yıl 6403 (895). Yıl 6404 (896). Yıl 6405 (897).[362]

Yıl 6406 (898).[363] Ugrlar bugün Ugor diye adlandırılan tepenin[364] yakınından geçip Dnyeper'e vardılar ve orada bir süre kaldılar, zira onlarda tıpkı bugünkü Polovetsler gibi göçebeydi. Doğudan gelerek, *Ugor tepeleri denilen*[365] yüksek tepeleri aşıp geçtiler ve oradaki yerlilere, Volohlarla ve Slavyanlarla[366] savaştılar. Oraya ilk yerleşen Slavyanlardı fakat sonra Volohlar Slavyanların topraklarına doğru genişledi. Müteakiben Ugrlar Volohları kovarak onların topraklarına yerleştiler ve kendilerine

[358] Severyanlar, L, T, R, A'da var, İ ve H'de yok. Kelimenin doğruluğu şüphelidir.

[359] L s.16, İ s.17, R s.21, T s.61, A s.18–19.

[360] L s.16, A s.19, R s.21, T s.61, H s.13, İ s.17.

[361] L s.16, İ s.17, R s.21–22, T s.61, H s.13, A s.19. Leon VI. (886–912) ve erkek kardesi, ardılı Aleksandr (912–913).

[362] L s.16, İ s.17, R s.22, T s.61, H s.13, A s.19. (Bu yıllardan H'de sadece 9399 (891) yılı vardır diğerleri yoktur)

[363] Bu tarihteki olaylar T'de 6405 (897) yılı olayları olarak geçer.

[364] Bu yıla ait bilgilerde 'Ugr Tepeleri' tartışmalı bir ifadedir. 'Ugr Tepeleri' Kafkas Dağları için kullanılırdı. J. Brutzkus, s. 119. Fakat Kafkas Dağları göçebelerin kullandığı kastedilen yönün oldukça güneyinde kalıyordu.

[365] *Ugor tepeleri denilen,* L'de yok, R, T, A, İ ve H'de var.

[366] Volohlarla ve Slavyanlarla, L, T, R ve A'da var, İ ve H'de yok. Muhtemelen bu savaş Voloh ve Slavyanlarla değil 899'daki İtalyanlarla olan savaştı. Zira Ugrlar (Macarlar) o tarihlerde Pannoniya bölgesine yerleşmişti. **BLDR**, s.495.

boyun eğen Slavyanlarla birlikte yaşadılar. O zamandan beri oraya Ugor toprakları denildi. Ugrlar Greklere savaş açtı ve topraklarını Trakya ve Makedonya'dan Selun'a[367] kadar genişletti. Onlar ayrıca Moravyalılarla ve Çeklerle de çarpıştılar.[368]

Tek bir Slavyan kavim vardı. Tuna boylarında yaşayan Slavyanlara da tıpkı Moravyalılar, Çekler, Lyahlar ve Polyanlar ki onlara artık Rus deniyor, gibi Ugrlar tarafından boyun eğdirildi. Her şeye rağmen ilk defa Slavyan yazısına kitapları çeviren Moravyalılardı ve bu yazıyı daha sonra Ruslar ve Tuna Bulgarları da edindiler.[369] Slavyanlar vaftiz olduktan sonra knezleri Rostislav, Svyatopolk ve Kotsel[370] Çar Mihail'e elçilerini gönderdi[371] ve ''Bizim topraklarımız (halkımız) vaftiz oldu, fakat bizi dinen bilgilendiren, öğreten ve Kutsal Kitap'ı açıklayan bir rehberimiz yok. Biz ne Grekçe biliyoruz ne de Latince. Biz harflerin şekillerini ve anlamlarını bilmediğimiz için biri bize bir şey öğretiyor, diğeri başka bir şey. Bize (Kutsal) Kitap'ın kelimelerini ve anlamlarını öğretecek rehberler yollayın'' dediler.[372] Çar

[367] Selanik

[368] L s.16–17, İ s.17–18, R s.22–23, T s.61, H s.13–14, A s.19

[369] Paragrafın başından itibaren bu cümleler *Metodius'un Yaşamı*'ndan (Vita Methodii) alınmıştır. A. A. Şahmatov, "Povest Vremennıh Let i ee İstoçniki", **TODRL,** 1940, s. 80-92.

[370] Rostislav Büyük Morayvya Devleti'nin knezi (846–870), Svyatopolk (870–894) onun ardılıdır. Kotsel, Balaton (Macaristan'daki Balaton gölünden geliyor) Knezliği'nin knezidir. Rostislav'dan elçiler Bizans'a 863 yılında gönderildiler. Bu misyonerlerin faaliyetleri bu yıln konusu değildir. Bkz**. BLDR**, s.495.

[371] Yukarıda Çar Mihail'den sonra 868'de (doğrusu 867) I. Vasili'nin (867–886) tahta çıktığından bahsediliyorsa yardım istenen kişi Çar Mihail olamaz. Bu tarihlerde yardım istenecek kişi VI. Leo'ydu. Kroniker metin içinde geriye dönüşüm yaparak farklı bir yılın hadiselerinden bahsediyor olabilir veya Murat Adji'nin de iddia ettiği gibi bize tamamıyla yanlış bir bilgi vermiştir. Murat Adji, s. 15.

[372] Kril (Konstantin) ve Metodius kardeşlerin Moravya misyonundan önce her ne kadar Aziz Columba bölge insanı üzerinde misyoner planlar yaptıysa da bu yönde ki faaliyetler 745 yılına kadar atıl düzeyde kalırken asıl misyoner faaliyetler Bavarya'daki İro-İskoç (İroscoti) misyonerlerin Moravya'da VIII. yüzyılın ikinci yarısındaki gayretleriyle başlamıştı. Bu yüzyıldaki faaliyetlerde gittikçe artan oranda

Mihail bu isteği duyunca bütün âlimleri topladı ve Slavyan knezlerin söyledikleri her şeyi onlara iletti. Âlimler ‘‘ Selun’da Lev adında bir adam vardır. Onun Slavyan dilini bilen iki oğlu vardır ve her iki oğlu da ilimde marifetlidir’’ dediler. Bunu duyan Çar onları Selun’daki Lev’e yolladı ve ‘‘Oğulların Mefodi ve Konstantin’i[373] bir an önce

Alman kökenli din adamları da yer almaya başlamışlardı. İrlandalı Salzburg Piskoposu Aziz Virgil (Virgilius, Feirgail, 745-784) Aziz Peter Manastırı’nda bu misyonu yönlendiriyordu. Aynı msiyon politik olarak Bavarya’ya bağlı Carinthia bölgesindeki Slavlara da bir misyon göndermişti. Bir başka İrlandalı Piskopos Sidonius Passau’daydı. Aziz Virgil’in ölümünden sonra Karolenjler bir Benedikt başrahibi olan Arn’ı Salzburg’a atadı. Böylece İro-İskoç yerine Benedikt kurallarının kabul eden Frank din adamları batının Slavlar arasındaki yeni misyonunu üstlendi. IX. yüzyılın ilk yarısında artık Frank misyonerler Moravya’yı tamamen tahkim etmişti. Rastislav topraklarında örgütlü bir dini hiyerarşi (epsicopal) olması isteğiyle ilk önce Papa I. Nicholas’a (858-867) başvurmuştu. Frankları destekleyen Papa’dan ret cevabı alan Rastislav yüzünü Bizans’a döndü. Ne var ki Bizans Moravya’ya bir Piskopos yerine Slavca bilen iki misyoner kardeş gönderdi. Francis Dvornik, “The Significance of the Missions of Cyril and Methodius”, **Slavic Review**, Vol. 23, No. 2, Jun. 1964, s. 195-197; Z. R. Dittrich, “The Beginning of Christianisation in Great Moravia”, **SEER**, Vol. 39, No. 92, Dec. 1960, s.164-165.

[373] Konstantin, dinen Kiril (826\828–869\870) ve kardesi Mefodi (815–885) Slav yazısını oluşturdular ve ilk defa Kutsal Kitap’taki yazıları ve dini eserleri Slav diline kazandırdılar. Bkz. **BLDR**, s. 495. Kril ve Metodius’un bu hikâyesi yukarıda 898 yılında geçse de onlar 863 yıldan Batı Slavlarına ve Pannoniya’ya ulaşmışlardı ve ilk üç yıldaki başarılı faaliyetleri sonucunda sadece Konstantinopol Patriği’nden değil Papa II. Adrian (867-872) tarafından da takdir edilip Roma’ya davet edilmişlerdi. Konstantin burada monastik ismi olan Kril’i aldı ve 14 Şubat 869’da öldü. Metodius ise Papa’nın da desteği ile Moravya ve eski Sirmium tapraklarının da dâhil olduğu Pannoniya başpiskopsu oldu. Burada Slav diline birçok dini kitap çevirdi ve 16 Nisan 885’te öldü. Demetrios J. Constantelos, “The Conversion of Russia to Christianity in the Light of the Greek Missionary Activity Among the Slavs”, **Greek Orthodox Theological Review**, Vol. 33. No. 4, 1988 s.373-374. GYH’de ise kroniker ısrarla kardeşlerin Roma’ya gittiğinden ve hatta Papa tarafından desteklendiklerinden bahsetmez. Muhtemelen bu tavır XI. ve XII. yüzyıllarda Latin Kilisesi ile Ruslar arasındaki soğukluktan mütevellid anti-Roman sansüründen kaynaklanmıştı. Dimitri Obolensky, “The Heritage of Cyril and Methodius in Russia”, **Byzantium and the Slavs**, St. Vladimir’s Seminary Press, NewYork, 1994. s.225. Moravya misyonunun Bizans’a büyük faydası dokunmuştu. 860’da Rusların Konstantinopol’ü kuşatmasının ardından Ruslar arasında yayılmaya başlayan Bizans misyonerlerin faaliyetleri 863 yılından Moravya Prensi Rostislav’ın topraklarına misyonerleri davet etmesi ve bir sene sonra da Bulgarların resmi olarak Hıristiyanlığı kabul etmesiyle devam etti. Birkaç sene sonra ise Sırplar Bizans Ortodoks Kilisesi’ne bağlandılar. 869-870’de Bulgar Kilisesi sorunu Konstantinopol Konsili’nde nihayete erdirilirken Bulgar

bize gönder'' demelerini söyledi. Bunları haber alan Lev oğullarını hemen gönderdi ve onlar da Çar'ın huzuruna geldiler. Çar onlara '' Slavyan topraklarından elçiler geldi ve Kutsal Kitap'ı onların halkına öğretebilecek rehberler isitediler'' dedi. Çar iki kardeşi ikna etti ve onları Slavyan topraklarındaki Rostislav'a, Svyatopolk'a ve Kotsel'e yolladı. Onlar vardığında Slavca alfabe oluşturmaya başladılar[374] ve Elçilerin (Resullerin) İşleri[375] ile İncil'i tercüme ettiler. Slavyanlar da kendi dillerinde Tanrı'nın yüceliğini duymaktan memnun oldular. Kardeşler daha sonra Mezmurlar, Oktoih[376]ve diğer kitapları tercüme ettiler.[377]

ve Makedon toprakları Bizans'ın kültürel ve dini yörüngesi altındaki Slavik kültürün merkezi haline geldiler. Sadece 10 yıl içinde vuku bulan bu gelişmeler Bizans için kısa fakat çok kazançlı bir dönemdi. Ostrogorsky Rusların Hıristiyan olmasına kadar devam eden bu süreci Bizans'ın bilinçli ve özenli bir şekilde takip ettiği politika olarak görür. George Ostrogorsky, "The Byzantine Background of the Moravian Mission", **DOP**, No: 19, Washington, 1965, s.3-4, 16-17.

[374] Bu kastettiği muhtemelen Kril alfabesidir. Yukarıdaki verilerden farklı olarak Murat Adji'ye göre onların yaptığı Glagolitik alfabedir Kril alfabesi ise onlardan sonra ortaya çıkmıştır. Hatta bu iki kardeş büyük Bulgaristan'da yaşayan ve Türk olan iki kişidir ve bu alfabeye batılı bir şekil kazandırarak onu Türk dili için Orhun Alfabesi yerine koymak amacıyla yapmışlardır. Zaten kardeşlerden Kril'in asıl ismi Konstantindir ve Kril ismini vefatına birkaç gün kala almıştır. Ona göre bu iki kardeşin GYH'de de benimsetilmeye çalışıdığı şekilde Bizans tarafından görevlendirilen ilk Slav eğitimciler olduğu da uydurmadır zira bu efsane Bizans'tan veya başka bir kaynaktan teyit edilememiştir. 867 tarihinde ölen Bizans İmparator'u Mihail 898 yılında bu iki kardeşi bu maksatla Moravya'ya göndermesi de zaten mümkün değildi. Murat Adji, s. 13-15; Murat Adji, 2016, s. 65-69.

[375] Rusça metinde 'Apostol' şeklinde geçiyor. Bu kitap İncil'in içindeki beşinci bölüm olup Luka'nın yazdığına inanılıyor.

[376] Oktoih, Grekçe'de sekiz ses anlamında olan *okto'ihos* kelimesinden gelir ve kilisedeki ilahiler için meydana getirilmiş bir kitaptır.

[377] L s.17–18, İ s.18-19, R s.23–24, T s.61–62, H s.14–15, A s.19–21.

Bazıları Slavca kitapları ayıpladılar[378]. Onlar, 'Hiçbir halk İbranice, Grekçe ve Latince'nin dışında İsa için yazılan Pilata'nın metnini[379] kendine has alfabeleriyle takip etmemeli' dediler. Papa[380] Roma'da bu durumdan haberdar olduğunda Slavca kitaplara karşı homurdananları azarladı ve onlara ''Kutsal yazılardaki kelimeler artık gerçekleşti, 'böylece bütün halklar Tanrı'ya hamdedecek'[381] ve aynı şekilde 'Kutsal Ruh onlara konuşmayı bahşettiğine göre herkes Yüce Tanrı'yı *farklı*[382] dillerde (kendi dilinde) methü sena edecek'.[383] Her kim Slavca yazıyı ayıplarsa kendine çeki düzen verip yola gelene kadar kiliseyle ilişkisine son verilecek. Böyle insanlar koyun değil kurt gibidir, onların hareketlerini anlamaya çalışmalı ve onlara karşı tedbir alınmalı. Ve siz çocuklar, ilahi öğretinin yolundan sapmayın ve rehberiniz Mefodi'nin size tebliğ ettiği kilisenin[384] öğütlerini göz ardı etmeyin'' dedi. Konstantin sonra geri döndü ve Bulgar halkını irşat etmeye gitti, Mefodi ise Moravya'da kaldı.[385]

Sonra Knez Kotsel Mefodi'yi Havari Aziz Pavel'in 70 müridinden bir olan Havari Aziz Andronik'in yeri olan Pannonya'ya piskopos olarak atadı. Mefodi çok hızlı yazan iki rahip seçti ve Mart ayında başlayıp Ekim ayının 26'sında bitirerek bütün kitapların tamamını Grekçeden Slavcaya altı ay içinde çevirtti. Andronik'in halefi Piskopos

---

[378] *Bazıları Slavca kitapları ayıpladılar,* L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[379] Pilata (Pilatus) İsa'yla aynı dönemde yaşayan Roma İmparatorluğu'nun Yehuda (Judea) valisidir; Pilata İsa karşıtlarının baskılarıyla onun çarmıha gerilişine izin vermişti. Pilata'ya yapılan baskılar için, **KK**, Luka, 23, s. 1–25.

[380] Papa II. Adrian (867–872) 869'da Slavca ibadet (dini metinler) meselesini çözdü. Bu konu *Metodius'un Yaşamı* (Vita Methodii) adlı eserin 8. başlığında bulunur.

[381] **KK**, Mezmurlar, 71, 18 ve 85, 9, s. 614 ve 624.

[382] *Farklı,* L'de yok, İ ve H'de var.

[383] **KK**, Elçilerin İşleri, 2, 4. s.115

[384] Bu cümeleler *Metodius'un Yaşamı* adlı eserin 8. başlığından alıntıdır.

[385] L s.18, İ s.9, R s.24–25, T s.62, H s.15, A s.21

Mefodi böyle bir lütfu kendisine ihsan eden Tanrı'ya yaraşan şükür ve senada bulundu.[386] Böylece Havari Andronik Slavyan halkın rehberi oldu. Havari Pavel'in tebliğ yaptığı Moravya'ya da yolculuk yaptı. İllirya orada bulunurdu[387] *ve Havari Pavel gelene kadar orada aslen Slavyanlar yaşardı. Bu nedenle Pavel Slavyanların rehberiydi. Biz Ruslar ise Slavyanlardan türedik, dolayısıyla bizim rehberimiz Havari Pavel oldu. O, Slavyan halka tebliğinden sonra Slavyanlara Andronik'i Piskopos ve kendisine halef tayin etti. Slavyanlar ve Ruslar tek bir halktır. Varyaglara daha sonra Rus denilmiştir, ama onlar daha öncesinde Slavyandılar. Onlara Polyanlar denilse de (Polyanlar da) Slavca konuşur. Onlar açık ve düz topraklarda yaşadıkları için onlara Polyan denmiştir fakat onların hepsinin dili Slavcaydı.*[388]

Yıl 6407 (899). Yıl 6408 (900). Yıl 6409 (901).[389]

Yıl 6410 (902).[390] *Çar Leon Ugrları Bulgarlara karşı kışkırttı. Ugrlar saldırarak bütün Bulgar topraklarını ele geçirdi. Simeon bunu öğrendiğinde Ugrların üzerine gitti, fakat Ugrlar ona karşı harekete geçerek Bulgarları yendi ve Simeon zorlukla Dorostol'a kaçabildi.*[391]

---

[386] *Metodius'un Yaşamı* 15. başlıktan alıntıdır.

[387] L s. 18. Bu cümleden itibaren 6430 (922) yılına kadar verilen bilgiler L'de yoktur.

[388] İ s.19-20, R s.25–26, T s.62–63 H s.15–16, A s.21–22.

[389] H s.16, İ s.20, R s.26, T s.63, A s.22.

[390] Bu tarihteki olaylar T'de 6409 (901) yılı olayları olarak geçer.

[391] İ s.20, R s.26, T s.63, H s.16, A s.22–23. Bu olaylar 893 yılında Bulgar Çarı Simeon zamanında (893–927) vuku buldu. Bizans İmparatoru Leo ticari anlşmazılığın tehdit noktasına geldiği Bulgar hükümdarı Simeon'un baskılarından kurtulmak için 895'te elçisi Nikita Sklira'yı (Nicetas Sclerus) Macarlara gönderdi ve Arpad ve Kurson gibi komutanlardan Bulgar topraklarını yağmalamalarını istedi. Leo bir taraftan Macarları kışkırtırken diğer taraftan Simeon'u Macar tehlikesine karşı uyardı. Leo'ya güvenmeyen Simeon Macarlara karşı tutuştuğu mücadelede geri çekilmek zorunda kalıp Dristra'ya (Dorostol) sığındı. Macarlar her tarafı talan ettikten sonra Preslav'ın kapısında binlerce Bulgar esiri

Yıl 6411 (903). İgor büyüdüğünde Oleg'in izinden gitti ve onun öğrettiklerine uydu. Ona Pskov'dan Olga[392] *adında bir eş getirildi.*[393]

Yıl 6412 (904). Yıl 6413 (905). Yıl 6414 (906).[394]

Yıl 6415 (907).[395] *İgor'u Kiev'de bıraktıktan sonra Oleg yanına çok sayıda Varyag, Slavyan, Çud, Kriviç, Merya, Polyan, Severyan, Drevlyan, Radimiç, Hırvat, Duleb, Tverts ve tanınmış rehberler alarak Greklere sefer düzenledi.*[396] *Bu kavimlerin hepsine Büyük İskitya denir.*[397] *Oleg bu kavimlerin tamamıyla atlara ve gemilere binerek yola çıkmıştı ve 2000 tane gemileri vardı.* [398] *Oleg Çargrad önlerine*

satacakları Nikiforus Fokas'ı karşıladılar. Kısaca Simeon Bizans'ın oynuna gelmişti. Stiven Ransimen, **İstoriya Pervago Bolgarskogo Tsartva**, İzdatelstvo Evraziya, Sankt-Peterburg, 2009, s. 151-152.

[392] Olga hagiyografik geleneğe göre İskandinav kökenli ve asil olarak doğmamış biridir.

[393] İ s.20, R s.27, T s.63, H s.16, A s.23.

[394] İ s.20, R s.27, T s.63, H s.16, A s.23.

[395] Bu tarihte Oleg'in Konstantiopol'e yaptığı seferin içeriği aslında 860'da (yukarıda 866'da) Askold ve Dir'in Konstantipol seferinin içeriği olduğu ve ve kronik yazarının bunu bilerek değiştirdiği üzerine tartışmalar mevcuttur. Buna göre yukarıda anlatıldığı gibi bir zafer değil hezimet vardır ve bu hezimetin gerçek tarihi 907 değil 904'tür. L. N. Gumilev, **Eski Ruslar ve Büyük Bozkır Halkları** cilt I, çev. Ahsen Batur, Selenge Yay. İstanbul, 2003, s. 214-215.

[396] Bizans kaynakları her nekadar bu konuda suskunluğunu korusa da bu olay üzerine Pseudo Simeon Kroniği'ni Theophanes Continuatus'un Sarazenlerden bahsettiği metniyle karşılaştırınca üstü kapalı olarak 907 seferiyle ilgili esrarengiz kelime benzerlikleri ve kurgulara rastlanır. Bkz. R. J. H. Jenkins, "The Supposed Russian Attack on Constantinople in 907: Evidence of the Pseudo-Simeon", **Speculum**, Vol. 24, No. 3, 1949, s.403-406

[397] Yukarıda *İskitlerin içinden çıkan, yani Hazarlardan gelen, Bulgarlar* ifadesi yer alır, sonrasında ise Büyük İskitya, Uliçler ve Tiverstler'in yaşadığı mekân olarak tanımlanır. Bu cümlede ise Büyük İskitya için yazar kavimlerin sayısını artırmış. Buna göre İskitler muhtemelen Hunlar, Büyük İskitya'dan kastedilen ise Karadeniz'in kuzeyidir.

[398] 2000 sayısı daha normal karşılanabilecek 200 geminin abartılmış hali olabilir. GYH'de buna benzer bir ifade de 941 yılında İgor'un Konstantinopol seferinde 10.000 gemiyle sefer düzenlemesidir. Her iki sayı da oldukça abartılıdır. Seferin hem at hem de gemiyle yapılması da (amfibik) dikkat çekici bir tutarsızlıktır. Zira sefer atla yapıldıysa Konstantinopol'e kadar hangi rota takip edildi? Eğer ilk akla gelen rota olan Bulgaristan üzerinden sefer düzenlendiyse Bizans amansız düşmanı Bulgar Kralı

ulaştığında Grekler Haliç'i kapatıp şehri tahkim ettiler.[399] *Oleg kıyıya çıkarma yaptı ve askerlerine gemileri kıyıya çekmesini emretti. Şehrin etrafını yakıp yağmaladılar ve çok sayıda Greki katlettiler. Birçok yeri harab hale getirdiler ve kiliseleri yakıp yıktılar. Yakaladıkları esirlerin bazılarını (başını) kestiler, bazılarına işkence yaptılar, bazılarını vurdular, bazılarını ise denize attılar. Rusların bu tutumu Greklere yönelik başka bir yığın felakete de sebep oldu, fakat bu düşmanların olağan tavrıydı.*[400]

Oleg askerlerine tekerlek yapmalarını emretti ve gemileri tekerleklerin üzerine koydular.[401] *Rüzgâr esmeye başladığında onlar yelkenleri açtı ve dışarıdan şehre doğru harekete geçtiler. Grekler bunu görünce korkup Oleg'e elçi yolladılar, ''Şehri viran etme, ne kadar vergi istersen verebiliriz'' dediler. Bunun üzerine Oleg ordusunu durdurdu. Grekler ona yiyecek ve şarap getirdiler, fakat Oleg zehirli olabileceği için onları kabul etmedi.*[402] *Sonra Grekler dehşete düştüler ve ''Bu Oleg değil Tanrı'nın*

Simeon ile 904 yılında barış yapmıştı ve bu barış Leon'un hükümdarlığının sonuna kadar sürmüştü. R. H. Dolley, bu rotaya analistik hikâye tarzında yaklaşıp Hannibal'in Alplerden geçişiyle mukayese ederek sefer yolunu önce Karadeniz'in doğu kıyılarından Kafkasya'ya oradan da Kuzey Anadolu yoluyla Konstantinopol olarak belirler. Bu fikrin GYH'de bir karşılığı yoktur. A. A. Vasiliev, "Second Russian Attack on Constantinople", **DOP**, No:6, Massachusetts, 1951, s. 172.

[399] Haliç'in ağzı ilk kez 717-718'de Arapların Konstantinopol'ü kuşatmasında kapatıldığından kuşku götürmez bir tarihi olaydır. A.g.e. s.172.

[400] İ s.20-21, R s.27, T s.63–64, H s.16–17, A s.23.

[401] Gemilerin karadan yürütülmesi tarihçiler tarafından genellikle Batı Avrupa'da bir Norman geleneğinden türeme hikâyelerden alıntı şeklinde yorumlanır. Efsanelerle bezeli olduğu iddia edilen bu olay 1453'te Konstantinopol'un Osmanlı tarafından alınışını da akla getirir. İlginç olan ise 1453'ten sonra, XV. yüzyılın sonlarında, derlenen Radzivil Yıllığı'nda bulunan 617 minyatürden bir tanesi de Oleg'i tekerleklerin üstündeki gemisiyle Kontantinopol'e yaklaşırken resmeder. A.g.e. s.172.

[402] Zehirleme hikâyesi Batı Avrupa kaynaklarıyla paralellik arzeder. Saxo Grammaticus'un anlattıklarına bakılırsa Kral Gori'de Biarmia seferinde aynı olayı yaşamış A.g.e. s.172.

bize yolladığı Aziz Dimitri'dir[403]*'' diye haykırdılar. Oleg'in 2000 gemisinin her birinde 40 savaşçısı vardı ve Greklerden onların her birine 12 grvni verilmesini talep etti.*[404]

Grekler şartları kabul edip Oleg bütün bir Grek topraklarına saldırmasın diye barış istediler. Oleg şehirden biraz uzaklaştı ve Grek Çarı Leon ve Aleksandr ile barış görüşmelerine başladı. Onların şehrine Karl, Farlaf, Vermud, Rulav ve Stemid adındaki adamlarını yolladı ve ''Bana vergi ödeyin'' dedi. Grekler ise ''Ne istersen sana veririz'' dediler. Sonra Oleg 2000 gemisindeki savaşçılarına kürek başına 12 grvni verilmesini ve ayrıca Kiev başta olmak üzere sırasıyla Çernigov, Pereyaslavl, Polotsk, Rostov, Lübeç daha sonra da diğer şehirler için vergi verilmesini emretti. Bu şehirlerde yaşayanlar Büyük Knez Oleg'in idaresi altındaydı.[405]

[406]*''Rus misafirler buraya geldiğinde istediği kadar yiyecek alabilirler. Eğer tüccarlar gelirse aylık (tedarik) olarak 6 aylığına ekmek, şarap, et, balık ve meyve alabilecekler. Ruslar arzu ettikleri kadar yıkanabilecekler. Ruslar memleketlerine giderken yol için Çarın yiyeceklerinden, çapalarından, halatlarından ve yelkenlerinden ve daha başka ne lazımsa onlardan yararlanabilecekler''.*[407]

---

[403] Greklerin kroniklerinde geçen ve XI. yüzyılda Rus topraklarında tanınmış olan Selanikli Dimitri ile Oleg'i karşılaştırıyorlar. Dimitri Yaroslav'ın oğlu İzyaslav'ın ilahi hamisi sayıldığı için Dimitri Konventi ile varlığını sürdürdü. Aynı Dimitri'ye Bizans'ta Selanik'in hamisi olarak hürmet gösterildi. **BLDR**, s. 496. Bu ismin Selanikli Aziz Demetrius olma ihtimali de vardır.

[404] İ s.21, R s.28, T s.64, H s.17, A s.23–24.

[405] İ s.21, R s.29, T s.64, H s.17–18, A s.24.

[406] Rusların Greklere sunduğu şartlar.

[407] İ s.21-22, R s.29, T s.65, H s.18, A s.24–25.

Grekler bu yükümlülükleri kabul ettiler. Çarlar ve bütün boyarları Ruslara: '' Eğer Ruslar ticaret için burada bulunmayacaklarsa buradan mal alamazlar. Rus Knezi buraya gelen kendi halkını bizim ülkemizde ve muhitlerimizde zorbalık yapmasını engelleyecek. Buraya gelen Ruslar Aziz Mamont Kilisesi[408] *civarında ikamet edecekler ve Çarlığımızın gönderdiği memurlar tarafından isimleri aylık (tedarik) aldığına istinaden kaydedilecek. İlk olarak Kiev'den gelenler sonra Çernigov'dan daha sonra Pereyaslavl'dan ve daha sonra da diğer şehirlerden gelenler kaydedilecek. Çarlığın adamları kontrolünde aynı anda elli kişi ve silahsız olarak sadece bir kapıdan şehre girebilecekler. Onlar hiç vergi ödemeden gerekli gördükleri kadar ticaret yapabilirler'' dediler.*[409]

Çar Leon ve Aleksandr Oleg'le barış yaptılar ve vergi ödemeyi taahhüt ettikten sonra haçı öperek karşılıklı olarak yemin ettiler. Fakat Oleg ve beraberindeki adamları Rus törelerine göre yemin ettiler; silahları, kendi tanrıları Perun ve hayvanların tanrısı olan Volos[410] *üzerine ant içip anlaşmayı kabul ettiler.*[411]

---

[408] Aziz Mamas şimdiki Ayvansaray yanında, surların dışında, Vlahern'in ötesinde bulunur. Şehrin içinden Xylopota diye bilinen kapıyla oraya ulaşılabilir ve burası Aziz Mamas'ın limanı olarak bilinen yerdir.

[409] İ s.22, R s.30, T s.64–65, H s.18–19, A s.25.

[410] Volos Hıristiyanlıktan sonra varlığını Aziz Vlas nezdinde devam ettirdi. Bu teoriyi savunanların argümanı ise 1406 yılında Aziz Vlas'a adanmış bir kilisenin Novgorod'daki Volos Sokağı'nda XI. yüzyıla doğru Hıristiyanlığın gelişinden itibaren Tanrı Volos'a ait bir sunağın üzerine inşa edilmiş olmasıdır. 11 Şubat'ta yapılan Aziz Vlas kutlamalarında, Tanrı Volos'a yapılan duaların izleri görülür. Tanrı Volos hayvanları koruyan tanrıydı ve Aziz Vlas'ın da hayvanları koruma özelliği çok ünlüydü. Bazı bölgelerde kutlama günü hayvanlar klişeye getirlir ve takdis edlirdi. Sagınlarda Aziz Vlas ikonu hasta hayvanların meralarının yakınında bulundurulurdu. Aziz'e adanan kiliseler sıklıkla eski otlakların yanında yer alırdı. Bazı araştırmacılar ise bu benzerliklere itibar etmez. Arman Çuhacıyan, **Uluslararası Üne Sahip Sivaslı Aziz Vlas**, Aras Yay. 2004, s.67.

[411] İ s.22, R s.30, H s.19, A s.25.

Oleg ‘‘Ruslar için pavoloktan[412] *Slavyanlar için de ipekten yelkenler dikilsin’’ diye emir verdi ve emri yerine getirildi. Ruslar zaferin nişanesi olarak kapıların üzerine kalkanlarını astılar ve Çargrad’dan ayrıldılar. Ruslar pavoloktan Slavyanlar da ipekten yapılmış yelkenlerini fora ettiler, fakat rüzgâr yelkenleri yırttı. Slavyanlar, ‘‘ İpekten yelkenler Slavyanlarınki gibi değil, bizim daha kalın olanları alalım’’ dediler.*[413] *Oleg Kiev’e yanında altın, pavolok, meyve, şarap ve türlü eşyalarla birlikte döndü. Halk pagan ve cahil olduğu için onu (peygamberane bir nitelik atfedip) ‘Yüce Oleg’ diye çağırdılar.*[414]

Yıl 6416 (908). Yıl 6417 (909). Yıl 6418 (910).[415]

Yıl 6419 (911). Büyük yıldız batıda mızrak şeklinde göründü.[416]

Yıl 6420 (912). Oleg Grekler ve Ruslar arasındaki barış görüşmelerini sonuçlandırmak ve anlaşmayı düzenlemek için adamlarını gönderdi ve onlara şunları söyledi: ‘‘ Bu Çar Leon ve Aleksandr nezdinde karara bağlanan anlaşmanın bir nüshasıdır. Biz Rus halkından; Karl, İnegeld, Faralf, Veremud, Rulav, Gud, Ruald, Karn, Frelav, Ruar, Aktev, Truan, Lidul, Fost ve Stemid[417]*, Rus Büyük Knezi Oleg*

---

[412] Pavolok değerli ipekten yapılmış bir kumaştır.

[413] Yelkenlerden memnuniyetsiz olmaları Norveç sagalarında Kral Olaf’ın (995-1030) hikâyesiyle paralellik arzeder. Ayrıca Konstantinopol’ün kapılarının üzerine kalkanlarını asmaları da bir efsaneden ziyade Norman geleneğinde savaşın bittiğini ve barış olduğunu gösteren bir nişanedir. Polonyalı yazar M. Stryjkowski 1575 yılında İstanbul’a geldiğinde birçok antik materyelin yanısıra Oleg’in Galata kapılarına asılan kalkanını da gördünü yazar. A. A. Vasiliev, 1951, s.174.

[414] İ s.22, R s.30–31, T s.65, A s.25–26.

[415] İ s.23, R s.31, T s.65, H s.19, A s.26.

[416] İ s.23, R s.31, T s.66, H s.19, A s.26. Hamartolus, Temmuz 912’de dünyadan görülen Halley Kuyrukluyıldızı’ndan bahsediyor.

[417] Bu isimlerin tamamı İskandinav veya Vareg-Rus isimleridir. Slav isimlerinin yer almaması anlaşmayı Bizans’la kimlerin yaptığı hakkında bilgi veriyor. Ayrıca GYH’de Rurik hanedanından gelen

tarafından ve onun emri altındaki yüce knezlerden ve onun büyük boyarlarından, Hıristiyanların ve Rusların aralarında uzun yıllardır sürdürdüğü dostluğun ilanı ve muhafazası için bizim Büyük Knezimiz'in arzusu ve emri doğrultusunda ve Büyük Knezimiz'in mahiyetindeki bütün Ruslar adına size, yani Leon'a Aleksandr'a ve Konstantin'e, Tanrı katındaki büyük hâkimlere, Grek Çarlarına gönderildik.''[418]

''Hıristiyanlar ve Ruslar arasında daimi olarak var olan dostane ilişkileri ilan ve muhafaza etmek, adilane bir şekilde karara bağlamak, Tanrı katında arzulanan her şeyin ötesinde bizim esenliğimizdir. Sadece sözle değil aynı zamanda yazıyla ve silahlarımızın üzerine ant içerek sarsılmaz bir şekilde yemin edip, dostluğumuzu kendi inançlarımıza ve geleneklerimize göre kabul ve ilan ederiz.''[419]

''Bu anlaşma maddeleri bizim Tanrı nezdinde inanç ve dostlukta bağlandığımızın göstergesidir. Anlaşmamızın ilk maddesi siz Greklerle uzlaşmak, birbirimizi ve bütün bir kalbimizle iyi duygularımızla sevmek, iktidarımız devam ettiği müddetçe Yüce Knezlerimiz'in tebaasının herhangi bir suçu veya ihlali işlemesine meydan vermemektir. Ayrıca gücümüz yettiği kadarıyla sonraki yıllara kadar ve hatta sonsuza dek siz Greklerle mühürle ve yeminle tasdik edilip ilan edilen anlaşmamızı ve feshedilmez ve sarsılmaz dostluğumuzu muhafaza etmeye gayret göstereceğiz. Siz

---

dolayısıyla İskandinav kökene sahip knez ve knyaginyaların hem de henüz Hıristiyan olmadan Slav ve Hıristiyanlığı çağrıştıran isimlerle verilmeleri oldukça kuşku uyandırıcıdır. Buna göre kronikerin aslı Rus isimleri olan hanedan üyelerinin Slavcaya çevirerek GYH'ye aktarması muhtemeldir. Örneğin; Helga – Olga; İngvar – İgor; Valdemar – Vladimir gibi. Murat Adji, 2016, s. 73-74.

[418] İ s.23, R s.31, T s.66, H s.19–20, A s.26–27., Ostrogorsky'ye göre daha önce de asında Ruslar ve Bizans arasında ticaret yapılıyordu. Bu anlaşma vasıtasıyla Rus tacirlerin hukuki durumunu emniyete alındı. Ayrıca ona göre bu anlaşmanın resmen kabulü 911 Eylül ayında tamamlandı. Anlaşmada Ruslar Bizans Devleti'nin askeri faaliyetlerine katılma hakkını almış olsalar da askeri seferlere daha önce de katılmışlardı. G. Ostrogorsky, **Bizans Devleti Tarihi**, çev. Fikret Işıltan, TTK, Ankara, 1999, s. 241.

[419] İ s.23, R s.31, T s.66, H s.20, A s.27.

Grekler kendi (anlaşma) kısmınızda sonraki yıllara dek ve sonsuza kadar feshedilmez ve sarsılmaz bu dostluğun aynısını bizim Yüce Rus Knezimiz'e karşı ve bizim Knezimiz'in bütün bir tebasına karşı sürdüreceksiniz.''[420]

''Herhangi bir muhtemel ihlalle ilgili olarak anlaştığımız maddeler şöyledir: Açık bir şekilde kurallar ihlal edilecek olursa, ilan olunan kurallar tartışmasız bir şekilde dikkate alınacak. Her kim bunlara uymazsa, ihlallere uymak istemeyip fikir ayrılığına düşen taraf yemin edecek ve eğer yemin ederse ihlali yapan suçu oranında cezalandırılacak.''[421]

''Eğer bir Rus Hıristiyanı veya bir Hıristiyan Rus'u öldürürse her iki durumda da cinayet işleyen öldürülecek. Eğer biri cinayet işledikten sonra kaçarsa ve kanuna göre onun hali vakti yerindeyse, mal varlığı kurbanın en yakın akrabasına kalacak, fakat kanun gereği katilin karısı bundan hariç tutulacak. Eğer kaçan katil fakirse o dönene kadar yargılama süreci devam edecek, döndüğünde de öldürülecek.''[422]

''Eğer biri diğerine kılıçla saldırırsa veya herhangi bir silahla tasallut ederse bunları yapan kişi Rus kanunlarına göre 5 gümüş litr[423] *verecek. Eğer kişi yükümlülüğünü yerine getiremeyecek kadar fakirse gücü yettiği kadarını verecek, hatta üzerindeki giysilerini bile çıkarıp verecek. Ödeyemediği kalan miktar için kimsenin ona yardım etmediğine dair kendi inancına göre yemin edecek. Sonra da ona karşı bu baskı bitecek.''*[424]

---

[420] İ s.23-24, R s.31–32, T s.66–67, H s.20, A s.27–28.

[421] İ s.24, R s.32, T s.67, H s.20–21, A s.28.

[422] İ s.24, R s.32, T s.67, H s.21, A s.28.

[423] Litr?

[424] İ s.24, R s.32, T s.67, H s.21, A s.28.

‘‘Eğer bir Rus bir Hıristiyan’dan bir şey çalarsa veya tersi söz konusu olursa ve hırsız suçu işlerken, o anda, mağdur tarafından yakalanırsa ve hırsız suçu işlediği sırada öldürülecek olursa, ne Hıristiyanlardan ne de Ruslardan biri cezaya müteallik olacak, fakat mağdur kaybettiği mallarını geri alabilecektir. Eğer hırsız kendi isteğiyle gelip teslim olursa tüm çaldıklarını toplayıp getirecek ve onların üç misli kadarını ceza olarak verecek.’’[425]

‘‘Ruslardan biri Hıristiyanları veya Hıristiyanlardan biri Rusları döverek tehdit ederse ve açıkça şiddet gösterirse veya başka birine ait olan malı alıp götürürse onun üç mislini geri ödeyecek.’’[426]

‘‘ Eğer bir kayık şiddetli rüzgâr nedeniyle yabancı sahillere sürüklenirse ve biz Ruslardan biri kayığı bulursa, yükleriyle birlikte onun güvenliğinin sağlanmasına yardımcı olacak ve onu tekrar Hıristiyan topraklarına gönderecek. Ayrıca her türlü tehlike içinden geçip güvenli bir ortama varana kadar biz ona yol göstereceğiz. Buna rağmen fırtınadan veya başka doğal engeller nedeniyle kayık ulaşması gereken yere varamazsa, biz kayığın mürattebatı için daha çok yardım edip yükleriyle birlikte onlara yol göstereceğiz. Eğer Grek toprakları civarında Rus kayıklarınının başına böyle bir aksilik gelirse, biz onu Rus topraklarına geri götüreceğiz ve kayıktaki yükler elden çıkarılacak. Eğer Rus toprakları civarında bir Grek kayığı aynı akıbete uğrarsa kayıktaki yükler aynı şekilde elden çıkarılacak. Sonra biz Grek topraklarına ticaret için geldiğimizde veya çarlığınızının sefaretine ulaştığımızda, biz Greklerin kayıklarındaki elden çıkarılan yüklerin bedelini dürüst bir şekilde ödeyeceğiz. Eğer kayıktaki mürettebattan biri Ruslar tarafından öldürülmüş veya kötü muameleye

[425] İ s.24–24, R s.32, T s.67–68, H s.21, A s.28–29.

[426] İ s.25, R s.32, T s.68, H s.21–22, A s.29.

maruz bırakılmışsa veya kayıktan herhangi bir şey çalınmışsa, bu suçları işleyenler daha önce bahsettiğimiz cezalara çarptırılacaktır.''[427]

'' Eğer herhangi bir tarafın esiri Ruslar ve Grekler tarafından zorla alıkonursa, onlar kendi ülkelerine satılacak. Eğer gerçekten Rus veya Grek çıkagelirse esir olarak onu satın alabilir ve satın alınan kişi bu durumda kendi ülkesine dönebilir. Satın alan kişi onun değerini alacak veya günlük çalışan esrin değeri onun satın alındığı fiyat üzerinden hesap edilecek. Aynı şekilde eğer bir Rus, Grek tarafından esir alınırsa o da aynı şekilde kendi ülkesine gönderilebilecek ve onun alım fiyatı öngörülen değer üzerinden geri ödenebilecek.[428]

'' Eğer siz savaşa girdiğinizde asker talep ederseniz bunun için ne zaman ne kadar asker isterseniz isteyin Ruslar Çarınız'a büyük bir onurla yardım edecektir ve Çarınız'ın yanında onun arzuladığı kadar kalmayı kabul edip onun isteklerine göre hareket edeceklerdir.''[429]

'' Ruslarla ve esirlerle ilgili olarak; eğer herhangi bir ülkeden Rus topraklarına gelen (Hıristiyan esir) Ruslar tarafından satın alınırsa Greklere geri gönderilecek ve herhangi bir ülkeden Hıristiyan esir satın alınıp Rus topraklarına getirilmiş olsa da her biri için 20 altın ödenecek ve Grek topraklarına geri dönecekler.''[430]

'' Eğer bir Rus köle çalınırsa, kaçarsa veya zorla satılırsa ve Ruslar bu durumdan şikâyetçi olurlarsa, Rus köle memleketine geri gönderilecek. Fakat satın alan kişi köleyi kaybetmişse ve Ruslar Grek makamlarına şikâyet etmişlerse, köle bulunana

[427] İ s.25, R s.33, T s.68, H s.22, A s.29.

[428] İ s.25-26, R s.33, T s.68, H s.22–23, A s.29–30.

[429] İ s.26, R s.33, T s.69, H s.23, A s.30.

[430] İ s.26, R s.34, T s.69, H s.23, A s.30.

kadar aranacak ve Ruslara teslim edilecek. Her kim bu meselenin tahkikatını engellemeye çalışırsa, hakları kabul görmeyecek.[431]

'' Grek Çarı'nın topraklarında bir işle iştigal eden Ruslarla ilgili olarak; Eğer bir (Rus) Grek topraklarında ölürse ve malvarlığı için herhangi bir talimat bırakmamışsa ve onun (Grek topraklarında) herhangi bir yakını bulunmuyorsa, malvarlığı Rus topraklarında gönderilecek ve kendisine en yakın genç akrabasına teslim edilecek. Eğer böyle bir kişi kendine varis tayin etmişse yazıyla[432] tayin edilen varis onun *mallarına sahip olacak.''*[433]

'' Rus tüccarlarla ve Grek topraklarına seyahat edip orada uzun süre kalan başka insanlarla ilgili olarak; eğer suç işlemiş olan kimse Rus topraklarına dönmezse Ruslar onları Grek Çarlığına şikâyet edecekler ve o kişi yakalandıktan sonra zorla Rus topraklarına gönderilecek. Eğer böyle bir olay Rus topraklarında vuku bulursa Ruslar da Greklere aynısını uygulayacak.[434]

'' Bu Hıristiyanlar ve Rusların uymakla yükümlü olduğu değiştirelemez bir tekliftir ve işte bu barışın anlaşması biri Çarınız'da diğer bizde kalmak üzere İvan[435] *tarafından iki nüsha halinde ihdas olunmuştur. Ve bu anlaşmayı mukaddes haçın ve eşsiz ve noksansız Tanrınız'ın tek bir vücudda tecelli eden Kutsal Teslis'inin adına yemin ederek onayladılar ve bizim elçimize verdiler. Bizim inancımıza ve halkımızın geleneklerine göre biz Tanrı'nın inayeti sayesinde size hükmeden Çarınız'a yemin*

[431] İ s.26, R s.34, T s.69, H s.23, A s.30.

[432] Bu tarihlerde Rusların okuma yazma bildiklerine dair detaylı bilgiye sahip olmasak da anlaşmadaki bu ifade bize ipucu veriyor.

[433] İ s.26, R s.34, T s.69, H s.23, A s.30–31.

[434] İ s.26, R s.34–35, T s.69, H s.23–24, A s.31.

[435] İvan (İoannne) anlaşmayı yazdığı veya yorumladığı zannedilen kâtip.

ettik. Sonuçlandırdığımız barış anlaşmasının maddelerini ve kurduğumuz dostça ilişikileri asla ihlal etmeyeceğiz ve bizim ülkemizden birinin ihlal etmesine de izin vermeyeceğiz. Aramızda varılan barışın kabulu ve ilanı için biz metni sizin Çarınız'ın onayına sunacağız. Yerzünün yaratılışının 6420 (912) yılı, Eylül Ayı'nın 2'si ve 15. indiksiyon.''[436]

Çar Leo Rus elçilere altın, pavolok ve pahalı giysiler hediye ederek onları onurlandırdı ve Çar şahane kiliseleri, altından sarayları ve oradaki başka bütün zenginlikleri elçilere göstermek için onları kendi adamlarının yanına yerleştirdi. Onlar Ruslara pek çok altın, pavolok ve çok değerli taşları (mücevherleri) İsa'nın kutsal emanetleriyle birlikte, tacı, çivleri,[437] *mor (veya bordo)kıyafetleri azizlere ait kalıntıları gösterdiler. Ayrıca Ruslara kendi mükkemel inançlarını izah ederek onlara inançlarının esaslarını öğrettiler. Sonunda ise Çar onları onurlandırıp kendi topraklarına gönderdi. Oleg'in elçileri geri döndüğünde ona Çar'la aralarında geçen bütün konuşmaları anlattılar. Elçiler Oleg'e barış anlaşmasının nasıl yapıldığını,*

---

[436] İ s.26-27, R s.35, T s.70, H s.24, A s.31–32. 945–971 Yıllarında yapılan bu ve diğer anlaşmaların eş zamanlı olarak eski Rusça'da ve hatta Grekçe'de uygulandığına dair bir kanıt yoktur. Ayrıca teksteki bozuk karakterler sonuca ulaşmada yanlış yönlendirmeye sebep olabilir. X. yüzyılda pek çok Bulgar Grekçe orjinalinden nüshaları mükemmel çeviriler yapabilme imkânına sahipti. Bu tekstte muhtemelen ilk önce Bulgarcaya tercüme edilmişti. **PRC**, s. 236; W. Heyd ise bu konudaki fikirleri ise şöyledir; 911 anlaşmasından önce Ruslar Bizans'a getirdikleri eşya üzerinden yüzde 10 vergi veriyorlardı. Fakat bu eşyaların Bizans'a ithal edilen eşyalardan mı yoksa Konstantinopol boğazını geçerek Akdeniz memleketlerine giden mallardan mı alındığı bilinmiyor. Bize bu bilgiyi veren İbn Hurdadbih yalnız sonunculardan bahsediyor. Fakat tanıklığı Constantin Porphyrogenitus'un "Rus gemileri Suriye'ye kadar gidiyorlardı" sözünü doğruluyor. Ruslar demekki IX-X yüzyıllarda Konstantinopol'ü geçip Akdeniz'de seferlerde bulunuyordu. Örneğin, Mesudiye göre de kalabalık Rus tayfası İspanya, Roma, Konstantinopol ve Hazarlarla ticari ilişkilerde bulunuyorlardı, fakat o bu kabileyi *Luadane* olarak adlandırıyordu. W. Heyd, s. 78.

[437] Çiviler İsa'nın çarmıha gerildiğinde çakılan çivileri, taç ise ona çarmıhtayken takılan dikenli tacı ifade eder.

Grek ve Rus topraklarında düzenin nasıl tesis edildiğini ve Greklerin ve Rusların bunu ihlal etmeyeceklerine dair yemin ettiklerini anlattılar. Böylece Oleg Kiev'de bir taraftan knezliğini sürdürüken diğer taraftan bütün ülkelerle de barışı tesis etti.[438]

Sonbahar geldiğinde Oleg daha önce beslediği ama hiç binmediği atını hatırladı. Oleg bir ara mecusileri ve büyücüleri[439] *çağırdı ve onlara, '' Ölümüm neden olacaktır'' dedi. Büyücülerden biri, ''Knez! Senin binmeyi çok sevdiğin atından dolayı sen öleceksin'' dedi. Bu sözler Oleg'i kalbinden yaraladı ve ''Ben ona hiç binmemiştim ve ona uzun müddet bakamamıştım'' dedi. Oleg atın beslenmesini emretmişti, ama onu hiç sürmemişti. Aradan birkaç yıl geçmesine rağmen Greklere saldırana dek onu hiç kullanmamıştı. Kiev'e döndükten sonra dört yıl geçti, fakat beşinci yıla gelindiğinde Oleg bu atın kendi ölümüne sebep olacağına dair büyücülerin kehanetini hatırladı. Sonra Oleg yaşlı seyisleri çağırdı ve onlara, '' Beslenip bakılmasını emrettiğim atım nerede? diye sordu. Onlar da '' öldü'' dediler. Oleg, '' Büyücüler yanlış söylüyor, onların hepsi yalan: at öldü ama ben hayattayım'' diye haykırdı ve onları azarladı. Oleg ata eğer vurulmasını emretti ve ''Onun kemiklerini görüyorum'' dedi. Oleg atın kuru kemiklerinin ve kafatasının bulunduğu yere gitti.*

---

[438] İ s.27, R s.35–36, T s.70, H s.24–25, A s.32. 907 ve 911 anlaşmaları üzerine Levçenko üzerine yemin edilen tanrıların başta S. Gedeon gibi Normanistlerin görüşlerinin aksine Germenik değil Slavik olduklarını iddia eder. Ayrıca öngörülen cezaların sert ve acımasız olmaması ve kadınların üstün tutulmasını da Slavik kültüre özgü bir yaklaşım olarak değerlendirir. Dikkat çeken diğer bir husus da Bizans'ın Ruslarla yaptığı anlaşmanın neredeyse aynısının Bulgarlarla da yaplmış olmasıdır. M. V. Levçenko, "Russko-Vizantiiskie Dogovorı 907 i 911 gg.", **VV**, Tom 5, İzdatelstvo Akademii Nauk CCCP, Moskva, 1952, s.126.

[439] Volhv Slavlar için Kudesnik ise Fin-Ugorlar için mecusi, büyücü veya şamanları kastetmek için kullanılır. Çud, Beloozera ve Perm gibi Kuzey Rusya'da yaygındı. Kronikte 1024 ve 1071 tarihlerinde de geçer. Her biri için ortak fikirler öne sürülemez ise de oldukça vahşi ayinlerde kadınların kurban edilmesi gibi bir takım inanç uygulamaları vardır. B. A. Rıbakov, **Yazıçestvo Drevnei Rusi,** 1988, s. 300, 359.

Atından inip alaylı bir şekilde gülerek, ''Benim ölümüm bu kafatasından mı olacak?'' dedi. Oleg atın kafatasını ayağıyla dürttü ve kafatasının içinden yılan çıkıp Oleg'i ayağından ısırdı. Bunun sonucunda Oleg hastalandı ve sonra da öldü.[440] *Bütün halk büyük bir kederle onun için yas tuttular. Oleg'i Şekovitsa denilen tepeye götürüp oraya defnettiler. Kabri bugün de oradadır ve Oleg'in mezarı olarak bilinir. Oleg'in knez olarak geçirdiği zamanın tamamı 33 yıldır.*[441]

Şaşırtıcı olmayan şey ise büyü yoluyla sihrin bütünüyle başarılı olmasıydı. Zira Domitsian'ın hükmettiği dönemde de böyle olmuştu; o dönemde Tuanalı Apollon[442] *adında şöhret yapmış bir kâhin vardı, şehirleri ve kasabaları dolaşarak heryerde şeytani kerametlerini gösteriyordu. Bir seferinde o Roma'dan Bizans'a*[443] *geldiğinde şehir halkı ona kerametini göstermesi için yalvardı, o da yılanları ve akrepleri şehirden defetmeyi başardı ve bundan sonra halk onlardan zarar görmedi. O ayrıca boyarların güzünün önünde atları ehilleştirip dizginledi. Daha sonra Antakyalıların başına bela olan akreplerden ve sivrisineklerden kurtulmaları için ona yalvarmasıyla oraya gitti. O bakırdan akrep yaptı ve onu toprağa gömdü, sonra onun üzerine mermer kolon döşedi. Ve halka şehirde ellerine sopa alarak gezinmelerini, sopaları sallayarak*

---

[440] Bu ölüm şekli hayatının büyük kısmını Rus topraklarında geçiren ve yurduna döndüğünde yılan ısırmasından ölen Norveçli halk kahramanı Odde'yi (Oddr) akla getiriyor. A. A.Vasiliev, 1951, s.173; GYH' de Oleg'in yılan ısırmasıyla ömesini anlatan hikâye İzlanda'ya özgü saga hikâyelerindeki Orvar/Oddr'un hikâyesini andırıyor. Hikâyeye göre büyücü Orvar/Oddr'a atının kafasından çıkan yılanın ısırmasıyla öleceğini söyler. Orvar/Oddr Faksi adındaki atını öldürür. Yıllar geçer ve pekçok memleketi gezip yağmaladıktan sonra gençliğini geçirdiği yere döner fakat henüz büyücünün kehaneti gerçekleşmemiştir. Orvar/Oddr Faksi'nin kafatasının bulunduğu yere gider ve ayağıyla onu dürttüğünde kafatasının içinden çıkan yılan onu ısırıp öldürür. Benzer hikayelere Sırp, Dan ve Alman epik hikayerlerinde de rastlarız. Alexandr Rukavishnikov, 2003, s.63

[441] İ s.27–28, R s.36–37, T s.70–71, H s.25–26, A s.32–34.

[442] Roma İmparatoru Domitsian'ın (81–96) zamanında yaşamış bir filozof.

[443] İlk defa burada Grek veya Hıristiyan yerine Bizans kelimesi kullanılmış.

ağlamalarını ve ‘‘şehri sivrisineklerden kurtar’’ demelerini söyledi. Böylece sivrisinekler ve akrepler şehirden defedildi. Ona şehri tehdit eden depremleri de sordular, o da derin bir iç geçirmeden sonra bir kalasın üzerine, ‘‘ Yazık sana, zavallı şehir depremden çokça hasar görüp, yangınlarda alev alev yanacaksın ve sana Oronta’nın[444] *kıyısında ağlayacaklar’’ diye yazdı.*[445]

Tanrı’nın şehrinden (Antakya) Büyük Anastasi Apollonla ilgili olarak ‘‘Apollon’un gösterdiği kerametler bugüne kadar birçok yerde uygulandı: bir tanesi, dört ayaklı vahşi hayvanları ve insanları yaralayabilecek kadar tehlikeli kuşları defetmesiydi; diğeri ise nehrin yatağından taşıp akan suyun kontrol altına almak içindi. Fakat diğerlerine gelince onları dizginlemesine rağmen yine de onlar yara aldı ve helak oldu. Şeytanlar desiselerini sadece onun yaşadığı dönemde ifa etmediler, onun ölümünden sonra da mezarının etrafında gezinip durdular ve zaten sıksık şeytanların ağına düşen zavallı insanları baştan çıkartmak için kerametlerini gösterdiler.[446]

Peki, biz insanları oltaya düşürüp bu büyüleri gösterenlere ne söyleyeceğiz? İşte, Apollon’a hiçbir zaman itibar etmeyen ama büyüyle dalavere yapma konusunda oldukça yetenekli, fakat bilgeliğin zerafetinden nasibini almamış bir adam vardı. Ona yapması gerekenden bahsederek, ‘‘ istenileni tek bir kelimeyle gerçekleştirebilirim’’ dedi; fakat ondan (şeytandan) gelen istekleri ifa etmemek gerekir. Bütün bunlar şeytanın desiselerinden ve Tanrı’nın tahammülünden icab olur ve bütün bu olanlarla aslında bizim Ortodoks inancımızın itimadı ve sağlamlığı sınanır. Ve bizler İsa’nın

[444] Suriye’den doğup Hatay’dan Akdeniz’e dökülen Asi Nehri’dir.

[445] İ s.28-29, R s.37–38, T s.71, H s.26, A s.34.

[446] İ s.29, R s.38, T s.71, H s.26–27, A s.34–35.

izinden giden ve insanoğlunun hasmı ve şerrin kulları tarafından ifa edilen şerir kerametleri ve satanist desiseleriyle şeytana aldanmamış insanlarız. Bazıları, tıpkı Valaam (Balam), Saul, Kayafa gibi Tanrı'nın namına kehanette bulundular ve şeytanlarda tıpkı Yuda ve Skevavel'in (Skeva) oğulları gibi kovuldu.[447] *Zira Tanrı layık olmayana da sayısız mağfirette bulunur ve bunun pek çok örneği vardır. İşte Valaam da bütünüyle erdemli bir hayattan ve imandan uzaklaştı, fakat Tanrı diğerlerine ne kadar âli olduğunu göstermek icin ondan mağfiretini esirgemedi. Firavun da aynı akıbete uğramıştı, fakat Tanrı onu gelecekten haberdar etmişti. Navuhodonosor*[448] *adında kanunlara karşı gelen biri vardı, fakat Tanrı aynı şekilde sayısız neslin başına neler geleceğini ona da göstermişti. Ona sapkın anlayışa sahip insanları göstermişti, ta ki İsa'nın gelip mucizelerini iyilikten bihaber olan kandırılmış insanlara göstermesine kadar. Büyücü Simon*[449]*, Menandr*[450] *ve öteki diğerleri de böyleydi ve bu yüzden hakkaniyete dayanarak şöyle demişlerdi: mucizelerle büyülenmek…..*[451]

[447] Valaam kâhin, Saul İsrail'in ilk hükümdarı, Kayafa ise başkahindir. Başkahin Skevavel'in oğulları bahsi de metinde geçer. Her biri hakkında Kutsal Kitap'ta bilgiler var; Çölde Sayım, 22–24, 29 s.163–167, 172–173, Valaam'dan bahseder. Samuel I, 9–31, s.292–320, Saul'un kral oluşundan oğullarıya birlikte ölümüne kadar olan süreçten bahseder; Yuhanna, 11: 49–50, 18: 13–28, s.1142, 1151–1152, Kayafa'dan bahseder; Elçilerin İşleri, 19: 14–15, s.1185. Skevavel'den bahseder.

[448] Babil Kralı II. Nebukadnezar (MÖ. 605- MÖ. 562).

[449] Gnostik filozof.

[450] Roma İmparatoru Trayan döneminde yaşamış bir büyücü.

[451] İ s.29-30, R s.38–39, T s.71–72, H s.27–28, A s.35–36. Yukarıdaki cümleler 'Tyanlı Apollonus' yazan yerden itibaren buraya kadar Hamartolus'un eserinden alınmadır.

Yıl 6421 (913).[452] *Oleg'ten sonra İgor Knez oldu. Yine bu dönemde Leon'un oğlu ve Roman'ın üvey oğlu*[453] *Konstantin Çar oldu.*[454] *Oleg'in ölümünden sonra Drevlyanlar topraklarından İgor'u kovdular.*[455]

Yıl 6422 (914). İgor Drevlyanların üzerine gitti ve onları yendikten sonra onlara Oleg'den daha fazla vergi yükledi. Yine bu yılda Bulgar (hükümdarı) Simeon Çargrad'a sefer düzenledi. Barış yapıldıktan sonra topraklarına geri döndü.[456]

Yıl 6423 (915). Peçenekler ilk defa Rus topraklarına saldırdılar, İgor'la barış yaptıktan sonra Tuna'ya gittiler. Yine bu dönemde Simeon Trakya'ya[457] *saldırıp bölgeyi ele geçirdi, bunun üzerine Grekler Peçeneklere (kendilerine yardım etmeleri için) elçiler yolladılar. Peçenekler gelip, onlarla birleşip Simeon üzerine*

---

[452] 913 yılına gelmeden Mesudi'nin yazığı kadarıyla 912 yılında kim olduğunu bilmediğimiz bir knezin komutasında Ruslar Hazarların topraklarından geçerek Hazar Denizi'nin güneyine kadar süren yağmalama seferine girişirler. GYH'de yer almayan bu hadiselere Mesudi'nin 912 tarihli verdiği haberlerden ulaşabiliyoruz. Buna göre Ruslar Hazar melikine yağmalama sırasında elde edecekleri ganimetlerin yarısını paylaşma teklifiyle onlardan Hazar Denizi'ne geçişe izin aldılar. Bu sayede İtil'e varan Ruslar oradan Gil, Deylem, Taberistan, Cürcan sahilindeki Abeskun, Naffata (Bakü civarı) ve Azerbaycan topraklarını yağmaladılar. Ruslar Şirvan meliki Ali ibn el-Heysem'in komutasındaki birliklere ağır zayiatlar verdikten sonra geldikleri yoldan tekrar kuzeye yönelerek Hazar topraklarına ulaştılar. Hazar Devleti içindeki Müslümanlar Rusların kendi dindaşlarına yaptıklarını duyunca melikten izin isteyerek Ruslara saldırdılar. Onlara İtil'deki Hıristiyan bir grup da katıldı. 3 gün süren savaşı Müslümanlar kazandı. 30.000 Rus ölüdürüldü, kalan 5000'i de Burtas topraklarına çekildiler ve onların bir kısmı da Burtaslar tarafından öldürüldü. Yine de kurtulmayı başaranlar Müslüman Bulgarlara sığındı fakat onlar da kılıçtan geçirildi. O yıldan sonra bir daha Ruslar böyle bir harekete kalkışmadılar. Mesudi, 2004, s. 75-77.

[453] *Roman'ın üvey oğlu* ifadesi R ve A'da yok, İ ve H'de var.

[454] Bizans İmparatoru VII. Konstantin Porphyrogenitus (913–959) babası Roman'la (920–944) önce ortak hükümdardı, babasının ölümünden sonra ise hâkimiyeti eline aldı.

[455] İ s.30, R s.39, T s.72, H s.28, A s.36.

[456] İ s.30, R s.39, T s.72, H s.28, A s.36.

[457] Bulgar Çarı Simeon'un Bizans'la savaşı (913–917).

yürüdüklerinde Grek üst düzey askerler anlaşmazlık içindeydi. Peçenekler onların kendi aralarındaki anlaşmazlıklarını görünce evlerine döndüler. Bulgarlar ise Greklerle savaştı ve onları ağır yenilgiye uğrattılar. Simeon ilk önce Orest'in[458] *– Agamemnon'un oğlu – şehri olarak bilinen Adrian*[459] *şehrini ele geçirdi. Zira Orest önceleri üç nehirde yıkanmış ve bunun sayesinde hastalığından kurtulmuştu. Bu sebeple şehre kendi ismini vermişti. Ardından Çar Adrian bu şehri yeniden elden geçirerek kendi ismini şehre verdi ve biz şuan bu şehre Adrian-grad deriz.*[460]

Yıl 6424 (916). Yıl 6425 (917). Yıl 6426 (918). Yıl 6427 (919).[461]

Yıl 6428 (920). Roman Çar olarak Greklerin başına geçti, İgor da Peçeneklere karşı savaştı.[462]

*Yıl 6429 (921)***.** Yıl 6430 (922). Yıl 6431 (923). Yıl 6432 (924). Yıl 6433 (925). Yıl 6434 (926). Yıl 6435 (927). Yıl 6436 (928).[463]

[458] Orest Troya Efsanesi'nin kahramanı. Agamemnon Yunan efsanesinde, Mukenai ya da Argos Kralı'nın kendisidir. Mukenai Krallarından Atreus ile karısı Aerope'nın oğlu ve Menalos'un da kardeşidir. Atreus'un Thyestes ve oğlu Aigistos tarafından öldürülmesinden sonra, oğlu Agamemnon kardeşi Menelaos'la Spata Kralı Tyndareos yanında sığınmış ve iki kardeş kralın iki kızıyla evlenmiştir. Bu evlenmeden de Agamemnon'un Orestes adında bir oğlu dünyaya gelmiştiır. Mualla Uydu Yücel, 2007, s. 100.

[459] Adrianopolis, Odrin, Edirne

[460] İ s.30-31, R s.39–40, T s.72, H s.28, A s.37.

[461] İ s.31, R s.40, T s.72, H s.28 A s.37.

[462] İ s.31, R s.40, T s.72, H s.28, A s.37.

[463] L s. 19, İ s.31, R s.40, T s.73, H s.28–29, A s.37.

Yıl 6437 (929). Simeon Çargrad'a sefer düzenledi. Trakya ve Makedonya'yı ele geçirdi ve büyük güç ve gururla Çargrad önlerine kadar geldi. Çar Roman'la barış yaptıktan sonra topraklarına geri döndü.[464]

Yıl 6438 (930). Yıl 6439 (931). Yıl 6440 (932). Yıl 6441 (933).[465]

Yıl 6442 (934). *Ugrlar ilk defa Çargrad önlerine geldiler ve bütün Trakya'yı ele geçirdiler. Roman Ugrlarla barış yaptı.*[466]

Yıl 6443 (935). Yıl 6444 (936). Yıl 6445 (937). Yıl 6446 (938). Yıl 6447 (939). Yıl 6448 (940).[467]

Yıl 6449 (941). İgor Greklere sefer düzenledi.[468] Bulgarlar Çar'a Rusların 10.000 gemiyle Çargrad'a ilerlediği haberini verdi. Ruslar gelip denizin öte yakasına yaklaştılar ve Vfinski[469] ülkesini yakıp yıkmaya başadılar. Pontus Denizi boyunca İrakli'ye ve Paflagonya'ya kadar olan toprakları ve bütün Nikomediya ülkesini[470] ele geçirdiler ve bütün Sud'u[471] yaktılar. Yakaladıkları insanların bazılarını hemen katlettiler, bazılarını da hedef olarak kullandılar; onların ellerini arkaya bükerek bağladılar ve kafalarına demir çiviler çaktılar sonra da onlara *nişan alıp vurdular.*[472]

---

[464] L s. 19, İ s.31, R s.40, T s.73, H s.29, A s.37–38. Bu barış 927 de yapıldı. Bkz: Ivan Ducev, "On the Treaty of with the Bulgarians", **DOP**, No:32, Washington, District of Columbia**,** 1978, s.217-295.

[465] L s. 19, İ s.31, R s.40, T s.73, H s.29, A s.38.

[466] *Ugrlar ilk defa Çargrad önlerine geldiler ve bütün Trakya'yı ele geçirdiler. Roman Ugrlarla barış yaptı*, L'de yok, R, A, İ ve H'de var. İ s.27, R s.40–41, T s.73, H s.29, A s.38

[467] L s. 19, İ s.31, R s.41, T s.73, H s.29, A s.38.

[468] Artamanov'a göre Rusların bu seferi Hazarların bilgisi ve tahrikiyle yapıldı. Artamanov, 2004, s. 482.

[469] Bitinya.

[470] İzmit

[471] Sud, yukarıda Haliç anlamında kullanıldı, fakat burada körfezden bahsediyor olabilir.

[472] *Nişan alıp vurdular,* L'de eksik harflerle geçer. İ ve H'de ise bütünüyle geçer.

Birçok kutsal kiliseyi ateşe verdiler, manastırları ve bahçeleri yakıp yıkıtlar ve Sud'un[473] her iki kıyısındaki pek çok ganimeti ele geçirdiler. Panfir Demestnik doğudan 40.000 savaşçısıyla geldiğinde, tanınmış boyarlar tarafından da desteklenen Makedonyalılarla Patrik Foka ve Trakyalılarla Stratilat Fedor birlikte Rusların etrafını kuşattılar. Ruslar kendi aralarında istişare yaptıktan sonra silahlarıyla Greklere saldırdılar ve hayli çetin olan savaşta güçlükle Greklerin üstesinden gelebildiler. Akşam olunca Ruslar kendi ordugâhlarına döndüler ve gece olunca da kayıklarına binip gittiler. Feofan[474] yanan kayıklarla ve kayıkların içinde Rusların ateşe bıraktıkları borularla[475] karşılaştı. Olan biten şaşılası bir mucize görünümündeydi.[476]

Ruslardan alevleri görüp kaçmak için acele edenler kendilerini denizin sularına attılar, hayatta kalabilenler ise memleketlerine döndüler. Meleketlerine vardıklarında herkese yanan gemileri ve olan biten her şeyi anlattılar; ‘‘Grekler sanki gökten gelen bir şimşeğe sahipti, onu üzerimize atıp bizi ateşe verdiler, işte bu yüzden onları yenemedik’’ dediler.[477] İgor döndüğünde çok sayıda savaşçı toplamaya başladı ve o

[473] Yukarıda geçen ‘sud’dan farklı olarak, her iki yaka dediğine göre İstanbul Boğazı veya İzmit körfezi olabilir.

[474] Theophanes.

[475] Yunan ateşi.

[476] L s. 19–20, İ s.31-32, R s.41–42, T s.73, H s.29–30, A s.38–39.

[477] Hazarlı bir Yahudi'nin mektubundaki bilgiye göre Grekler tarafından mağlup edilen Rus Knezi'nin "ülkesine dönmekten utanarak deniz yoluyla İran'a gittiği" belirtilmektedir. Gerçektende iki yıl sonra yani 943'te Ruslar muhtemelen yine Hazarların muvafakatiyle Hazarya üzerinden Hazar Denizi'ne ulaşmış ve Kafkas ötesine gelmişlerdir. Burada Berda şehrini ele geçiren Ruslar yerel halkın direnişi karşısında 944 yılında gemilerine binerek bölgeyi terketmek zorunda kalmışlardır. Fakat Hazarlı Yahudi mektubunda Rusların İran'da ölen komutanının adını Helgu (Oleg) olarak yazar. Aynı mektupta Samkerts'e saldıran ve Bizans'a sefer düzenleyen kişinin de Helgu olduğunu kaydetmektedir. Hâlbuki kesin bilgi veren diğer kaynaklarda o sırada Rus Knezi'nin adı İgor olduğu belirtiliyor. Muhtemelen metinde geçen Helgu İgor'un komutanlarından biriydi. Artamonov, 2004, s. 482-487.

sırada deniz ötesindeki Varyaglara onları Grekler üzerine yapacağı sefere davet eden elçiler yolladı ve tekrar toparlanarak Greklerin üzerine yürüdü.[478]

Yıl 6450 (942). Simeon Hırvatlara sefer düzenledi, fakat yenildi ve daha sonra da öldü. Geriye bıraktığı oğlu Petr Bulgarların Knezi oldu.[479] *Yine bu yılda İgor'un oğlu Svyatoslav doğdu*[480].[481]

Yıl 6451 (943). Ugrlar tekrar Çargrad önlerine geldiler ve Roman'la barış yaptıktan sonra kendi topraklarına döndüler.[482]

Yıl 6452 (944). İgor Varyaglardan, Ruslardan, Polyanlardan, Slavyanlardan, Kriviçlerden ve Tvertslerden çok sayıda savaşçı topladı, ayrıca Peçeneklerden savaşçılar kiraladı ve onların yanındaki esirleri de alarak intikam hırsıyla gemilerle ve atlarla Greklere sefere çıktı.[483] Bunu duyan Korsunlular Roman'a elçiler yollayarak ona, ''İşte Ruslar geliyor, denizi sayısız gemilerle örtmüşler'' dediler. Aynı şekilde bu haberi Bulgarlara da yollayarak onlara, '' Ruslar ve kirladıkları Peçenekler geliyor'' dediler. Çar bu haberleri duyduğunda İgor'a en iyi boyarlarını yollayarak yalvarırcasına, ''(Üstümüze) Gelme, Oleg gibi bizden vergi al, hatta ondan daha fazlasını veririz'' dediler. Ayrıca Peçeneklere de pavoloklar ve önemli miktarda altın yolladı.[484]

[478] L s. 20, İ s.32, R s.42–43, T s.73, H s.30, A s.39.

[479] Bulgar Çarı Petr (927–969).

[480] L'de yok, İ ve H'de var.

[481] L s. 20, İ s.32, R s.43, T s.73, H s.30, A s.39.

[482] L s. 20, İ s.32, R s.43, T s.73, H s.30, A s.39.

[483] Şahmatov'a göre böyle bir sefer olmamıştır. Şahmatov, 1908, s. 395.

[484] L s. 20, İ s.32-33, R s.43–44, T s.73–74, H s.30–31, A s.39–40.

İgor Tuna'ya geldiğinde drujinasını[485] çağırdı ve Çar'ın ona söylediklerini anlatarak onlarla konuyu istişare etti. İgor'un drujinası, ''Eğer Çar böyle söylemişse savaşmadan altın, gümüş ve pavolok almaktan başka bize ne gerekir? Kim bilebilir ki kimin yeneceğini, biz mi, onlar mı? Veya deniz kimin tarafındadır? Ne var ki karadan değil engin denizde yol alıyoruz, bu gidişle hepimizi ölüm bekliyor'' dediler. İgor onların bu sözlerine kulak verdi ve Peçeneklere Bulgar topraklarında savaşmalarını emretti, kendisi de bütün askerlerine Greklerden altın ve pavoloklar aldıktan sonra geri döndü ve memleketi olan Kiev'e geldi.[486]

Yıl 6453 (945). Roman, Konstantin ve Stefan önceki anlaşmayı yenilemek için İgor'a elçiler yolladılar. İgor anlaşmayı elçilerle müzakere ettikten sonra kendi elçilerini Roman'a yolladı. Roman boyarlarını ve yüksek rütbeli askerlerini topladı ve huzurlarında Rus elçiler takdim edildikten sonra onlara konuşmalarını söyledi. Her iki tarafın konuştukları yazılı bir metne döküldü.[487]

''Hıristiyan hükümdarlar Çar Roman, Konstantin ve Stefan'ın huzurunda akdedilen anlaşmanın nüshasıdır. Biz Rus halkından elçiler ve tüccarlarız: Rus Büyük

[485] Drujina hükümdarın veya komutanın yanındaki askeri takım veya birlik olarak eski metinlerde yer alan bir kelimedir. Buna göre özellikle Balkan Slavlarında yer alan bu kelime Prokopius'un eserinde (VI. yüzyıl ortaları) Gotlar ile savaşı anlatırken ve VII. yüzyılda Azizi Dimitri Solunski'nin (Selanik'li) *Mucizeleri*'nde de yer alır. İbn Rusta XI. yüzyılda Vyatiçlerin knezi hakkında bilgi verirken. Ondan *Svetlıi Knyaz* olarak bahseder, (Svetlii-Malik) ve yanındaki Slavların yüksek atlarının olduğu ve güzel, sağlam ve değerli zırhlarının olduğundan bahseder. Drujinaya benzer göndermeler Rusların Bizans'la 911 ve 944 anlaşmalarında da yapılır. GYH'de drujina daha çok seçilmiş askeri birlik olarak kullanılmakla birlikte alt gruplara da ayrılır; bunlardan GYH'de çokça geçenler, Boyare, Muji, Otroki'dir. A. A. Gorski, **Drevnerusskaya Drujina**, **K İstorii Genezisa Klassovogo Obşestva i Gosudarstva na Rusi**, İzdatelstvo Prometei, 1989, s.25-26.

[486] L s. 20–21, İ s.33, R s.44, T s.74, H s.31, A s.40

[487] L s. 21, İ s.33, R s.45, T s.74, H s.31, A s.40–41,

Knezi İgor'un elçisi İvor ve diğer elçilerin tamamı şöyle: İgor'un oğlu Svyatoslav'ı temsilen Vuefast, Knyaginya Olga'yı temsilen İskusevi, İgor'un yeğeni İgor'u temsilen Sludı, Volodislav'ı temsilen Yleb, Predslav'ı temsilen Kanitsar, Yleb'in karısını temsilen Şihbern Sfandr, Turod'u temsilen Prasten, Fast'ı temsilen Libiar, Sfirk'i temsilen Grim, İgor'un yeğeni Akun'u temsilen Prasten,Tudk'u temsilen Karı, Turod'u temsilen Karşev, Yevlisk'i temsilen Ergi, Voik'i temsilen Voist, Amind'i temsilen İstr, Bern'i temsilen Prasten,[488] Gunar'ı temsilen Yatvyag, Aldan'ı temsilen Şibrid, Kolek'i temsilen Kol, Yeton'u temsilen Steggi, Sfirka….., Gud'u temsilen Alvad, Tulb'u temsilen Fudr, Ut'u temsilen Mutor. Tüccarlar ise; Atun, Adolb, Angivlad, Uleb, Frutan, Gomol, Kutsi, Yemig, Turbrid, Fursten, Brunı, Roald, Gunastr, Frasten, İngeld, Turbern *ve öteki Turbern, Uleb, Turben*[489], Monı, Ruald, Sven, Stir, Aldan, Tiliy, Apubkar, *Sven*[490], Vuzelev, Sinko biriç[491]. Rus Büyük Knezi İgor, tüm diğer knezler ve tüm Rus yurdunun halkları tarafından gönderildi. Onlar eski barışın yeniden yürürlüğe girmesini uzun yıllardır anlaşmazlığı seven ve barıştan nefret eden şeytanın dalaveresine karşı Rusların ve Greklerin arasındaki dostluğun sağlanmasını istediler.[492]

''Bizim Büyük Knezimiz İgor, onun boyarları ve bütün Rus halkı, bizi Greklerin kudretli Çarları Roman'a, Stefan'a ve Konstantin'e, onlarla ve bütün boyarlarıyla,

[488] Bern'i temsilen Prasten, L'de var, R, A, İ ve H'de yok. Bu ifadenin doğruluğu şüphelidir.

[489] *Ve öteki Turbern, Uleb, Turben,* L'de yok, İ ve H'de var.

[490] *Sven*, L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[491] Sinko Biriç?.

[492] L s. 21–22, İ s.33-34, R s.45, T s.74–75, H s.31–32, A s.41. Paragraftan anlaşıldığı kadarıyla Rus Knezi İgor'un otoritesi uluslararası ilişkilerde onun haraçgüzarlarını tamamıyla temsil edecek güçte değildi. İgor'un Kiev dışındaki haraçgüzarları Bizans'la ilişkilerinde bizzat kendi temsilcilerini göndermiş. **RPC**, s. 238.

bütün Grek halkıyla sonsuza kadar, güneş yeryüzünü aydınlattığı sürece ve dünya var olduğu müddetçe, aramızda dostluk bağları kurmak için gönderdi. Eğer Rus topraklarından birileri bu dostluğa halel getirmeyi düşünürse, vaftiz olmuş bu bozguncular her şeye kudreti yeten Tanrı'nın onları cezalandırmasıyla mezarın ötesindeki hayatlarında azap çekecekler. Eğer bu bozguncular vaftiz olmamışlarsa onlar ne Tanrı'dan ne de Perun'dan yardım alabilirler, onlar kendi kalkanlarıyla korunamayacaklar ve kendi kılıçlarıyla ölecekler, kendi (okları) ve kendi silahları onları vuracak ve mezar ötesi hayatlarında sonsuza dek esir olacaklar.[493]

(Greklerin taahhütleri) '' Rus Büyük Knezi ve onun boyarları Grek topraklarındaki Büyük Grek Çarlarına elçileri ve tüccarlarıyla birlikte onların kullanması için arzu ettikleri miktarda gemi gönderecekler. Daha önce elçiler altın, tüccarlar ise gümüş mühür taşırlardı. Fakat şimdi Kneziniz Çarlığımıza (yazılı) belge gönderecek ve bu belgenin üzerinde, ''Bu kadar gemi gönderildi'' şeklinde bir ibare yazacak ve Ruslardan bize gönderilen *elçiler*[494] ve tüccarlar bu belgeyle bize gelecekler. Biz de bu belgeden sizin buraya dostane bir niyetle geldiğinizi bileceğiz. ''[495]

'' Eğer buraya belgesiz gelenler olursa ve bizim elimize düşerlerse durumdan sizin Knezinizi haberdar edene kadar onları nezaret altında tutacağız. Eğer teslim olmazlarsa ve karşı çıkarlarsa onları ödüreceğiz ve sizin Kneziniz onların ölümünden

[493] L s. 22, İ s.34-35, R s.45–46, T s.75, H s.32–33, A s.41–42.

[494] *Elçiler*, L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[495] L s. 22–23, İ s.35, R s.46, T s.75, H s.33, A s.42.

dolayı herhangi bir (tazminat) talebinde bulunamayacak. Eğer onlar Rus topraklarına kaçarlarsa Knezinize bunu bildireceğiz ve Kneziniz onlara ne istiyorsa yapacak. ''[496]

'' Eğer Ruslar ticaret için gelmeyeceklerse, aylık izin alamayacaklar. Sizin Kneziniz elçilerini ve buraya gelen diğer Rusları bizim topraklarımızda ve ülkemizde taşkınlık yapmalarını engelleyecek. Buraya geldiklerinde Aziz Mamont Kilisesi[497] civarında ikamet edecekler, Çarlığımızın adamları onların isimlerini kaydedecek ve sonra aylık izinlerini alacaklar. Elçiler kendi misyonlarına göre izin alacaklar, fakat tüccarlar aylık izin alacaklar. İlk önce Kiev şehrinden gelenler daha sonra Çernigov'dan ve Pereyaslavl'dan gelenler, onlardan sonra da *diğer şehirlerden gelenler*[498] izin alacak. Onlar Çarlığın muhafızlarının refakatinde silahsız olarak 50 kişilik gruplarla sadece tek bir kapıdan şehre girecekler ve kendilerine gerekli olan ticari faaliyeti yapacaklar. Sonra Çarlığımızın muhafızlarının gözetiminde şehirden çıkacaklar. Eğer Ruslardan veya Greklerden biri yanlış bir şey yapacak olursa yaptıklarından dolayı yargılanacak. ''[499]

'' Ruslar şehre geldiklerinde *hiçbir şeye hasar veremezler*[500] ve 50 Bizans sikkesinden[501] daha fazla pavolok satın alma hakkına da sahip değillerdir. Her kim daha fazla satın alırsa (sınırlamanın dışında tutulanlar) onları Çarın muhafızlarına gösterecek, onlar da pavolokları damgalayıp ve onlara verecek.[502] Ruslar buradan

[496] L s. 23, İ s.35, R s.46, T s.75, H s.33, A s.42–43.

[497] İstanbul'da şimdiki Beşiktaş'tır.

[498] *Diğer şehirlerden gelenler,* L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[499] L s. 23, İ s.35-36, R s.46–47, T s.75, H s.33–34, A s.43.

[500] *Hiçbir şeye hasar veremezler,* L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[501] Rusçasında 'Zalotnik' şekilinde ifade ediliyor. 'Zalatoy' (altın) kelimesinden türetilmiş bir sözcük.

[502] Sınırlamanın sebebi şu olsa gerek. Bu kumaşlar Hazarlar, Türkler ve Ruslar tarafından o kadar çok isteniyordu ki Constantine Porphyrogennitus artık onların bu isteklerine saygısızlıktan başka bir anlam

ayrılırken bizden yolculukları için kendilerine gereken kadar erzak alabilecekler ve daha önce kararlaştırıldığı üzere kayıkları için ne gerekiyorsa alabilecekler. Bir aksilik çıkmadan ülkelerine dönecekler. Zira onlar kışı Aziz Mamont civarında geçirme hakkından mahrumdurlar. ''[503]

'' Eğer bir köle Ruslardan kaçıp Çarlığımızın topraklarına gelirse ve Aziz Mamont'ta görülürse *tutuklanacaktır*[504]. Eğer bulunamazsa Hıristiyan Ruslar inançlarına göre Hıristiyan olmayanlar ise geleneklerine (kanunlarına (zakon)) göre yemin edecekler ve daha önce kararlaştırıldığı üzere onlar bizden köle başına, onların ederi olarak 2 pavolok alacaklar. Eğer Çarlığımızdan, şehrimizden veya diğer şehirlerden size köle kaçarsa ve kendisiyle birlikte herhangi bir şey götürürse, Ruslar onu tekrar geriye yollayacaklar. Yanında götürdüğü ne varsa elindekilerinin toplam değerinden onu yakalayanlar 2 Bizans sikkesi alacak. ''[505]

'' Eğer Ruslardan biri bizim Çarlığımızın halkından herhangi bir şey çalmaya kalkışırsa, bunu yapan kişi, şiddetle cezandırılacak; eğer çalıp götürmüşse çaldığı şeyin 2 katı değerini verecek. Eğer Grekler Ruslara karşı böyle bir ihlalde bulunursa, onlar da aynı cezaya maruz kalacak. Eğer Ruslar Greklerin veya Grekler Rusların herhangi bir şeyini çalarsa, bunu yapan sadece çaldığı malı geri vermekle kalmayacak, onun değerini de ödeyecek. Eğer çaldığı malı satmışsa malın iki katı değerini iade

veremiyordu. Bu kumaşlar imparatorluk sarayının törenlerinde Ayasofya Kilisesi'nde yapılan mutat bayramlara ayrılmıştı. W. Heyd, s. 80.

[503] L s. 23–24, İ s.36, R s.47, T s.75–76, H s.34, A s.43–44

[504] *Tutuklanacaktır,* L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[505] L s. 24, İ s.36, R s.47, T s.76, H s.34, A s.44.

edecek ayrıca, hem Grek kanunlarına, hem *Grek*[506] mevzuatına, hem de Rus kanunlarına göre cezalandırılacak. ’’[507]

‘‘ Eğer Ruslar bizim Hıristiyan halkımızdan tutsak olan genç erkeği ve yetişkin kızı getirilerse, onlara 10 Bizans sikkesi verilecek ve esir geri alınacak; *Eğer orta yaştaysa* 8 *Bizans sikkesi verilecek*[508] ve tutsak geri alınacak; Eğer yaşlı veya çocuksa onlar için 5 Bizans sikkesi verilecek. Eğer Ruslar Greklerin elinde köle olarak bulunuyorlarsa veya onlar Greklerin elinde esirse Ruslar onların her biri için 10 Bizans sikkesi ödeyecek; Eğer bir Grek onlardan birini satın almışsa ve böyle yaptığına dair kutsal haç üzerine yemin ederse o daha önce onu satın almak için ödediği bütün bedeli geri alır. ’’[509]

‘‘ Korsun ülkesi hususunda ise, Rus Knezi bu bölgeleri ve bu topraklardaki şehirleri rahatsız etme hakkına sahip değildir; ayrıca bu bölgeler size tabi olmayacak. Fakat Rus Knezi savaş durumunda asker için bizden yardım isterse, biz savaşması için ona ne kadar asker gerekiyorsa vereceğiz. ’’[510]

‘‘ Ruslar sahile yakın bir yerde bırakılmış Grek gemilerine rastlarsa ona zarar vermeyecekler. Eğer onlardan biri ondan gemide bir şeye el koyarsa veya gemideki herhangi bir kişiyi esir yapmak için alır veya onu öldürürse, Rus ve Grek kanunlarına karşı sorumlu olacak. Eğer Ruslar Dnyeper ağzında Korsun’lu balıkçılarla karşılaşırsa onlara hiçbir kötülük yapamaz ve zarar vemezler. Ruslar Dnyeper ağzında,

[506] *Grek*, L’de yok, R, A, İ ve H’de var.

[507] L s. 24, İ s.36, R s.47–48, T s.76, H s.34–35, A s.44–45.

[508] *Eğer orta yaştaysa… Bizans sikkesi verilecek,* L’de yok, R, A, İ ve H’de var.

[509] L s. 24–25, İ s.36-37, R s.48, T s.76, H s.35, A s.45.

[510] L s. 25, İ s.37, R s.48, T s.76, H s.35, A s.45.

Beloberej'de ve Aziz Yelfer[511] yakınlarında kışı geçirme hakkına sahip değildir; fakat sonbahar geldiğinde onlar evlerine, Rus topraklarına, dönebilecekler. Eğer Kara Bulgarlar gelirlerse ve Korsun ülkesini yakıp yıkarlarsa, onları atmak ve ülkeye zarar vermelerini önlemek için mesuliyeti Rus Knezi'ne vereceğiz. ''[512]

'' Eğer bizim Çarlığımızın uyruğundan olan Greklerden herhangi biri suç işleyecek olursa, Rusların onu cezalandırma hakkı yoktur. Fakat o kişi Çarlığımızın kanunlarına göre suçu oranında ceza alır. ''[513]

'' Eğer Hıristiyanlardan (Greklerden) biri bir Rus'u öldürürse veya Ruslardan biri bir Hıristiyan'ı (Grek'i) öldürürse katil, maktülün akrabaları tarafından yakalanıp öldürülecek. Eğer katil kaçar ve ortalıktan kaybolursa maktülün akrabaları, eğer varlıklıysa, katilin mallarını alacak. Eğer firardaki katil *fakirse,*[514] o bulunana kadar aranacak ve bulunduğunda öldürülecek.''[515]

'' Eğer Ruslardan biri Greklere veya Greklerden biri Ruslara kılıçla, mızrakla veya herhangi bir silahla saldırırsa bunu yapan Rus kanunlarına göre 5 litr gümüş ödeyecek. Eğer suçlu fakirse onun her şeyi satılacak, hatta dışarıda üzerine giydiği elbiseler bile ondan alınacak. Sonra da başka bir şeyi kalmadığına dair kendi inancı üzerine yemin edecek ve ancak bunlardan sonra serbest bırakılacak. ''[516]

[511] Aziz Yefer Adası Dnyeper ağzının yakınında bulunan Berezan Adası'yla ilişkilendirilir.

[512] L s. 25, İ s.37, R s.48–49, T s.76–77, H s.35–36, A s.45–46.

[513] L s. 25, İ s.37, R s.49, T s.77, H s.36, A s.46.

[514] *Fakirse,* L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[515] L s. 25–26, İ s.37-38, R s.27, T s.77, H s.36, A s.46.

[516] L s. 26, İ s.38, R s.49, T s.77, H s.36, A s.46–47.

‘‘ Eğer bizim Çarlığımız sizin askerinizi düşmanlarımıza karşı kullanmak için isterse, biz bunu sizin Büyük Knezinize bildireceğiz ve o bize isteğimiz kadar asker gönderecek. Bu vesileyle diğer ülkeler Greklerin ve Rusların arasında nasıl bir dostluk bağının sağlandığını görecekler.’’[517]

Biz anlaşmayı bu iki belge üzerine yazdık**,** *üzerinde haç olan ve bizim ismimizin yazılı olduğu birinci belge* bizim çarlığımızda kalacak, *diğerinde* (sizinkinde) *ise elçilerinizin ve tüccarlarınızın ismi yer alacak. Çarlığımızın elçileri çıktığında* (Rus topraklarına gittiğinde) bunları Rus Büyük Knezi İgor’a ve onun halkına sunacaklar.[518] Üzerinde adlarımızın yazıldığı ve aramızda uzlaşmaya vardığımızı gösteren bu belgeler alındığında onlar bu anlaşmaya sadakatle bağlı kalacaklarına yemin edecekler.[519]

(Ruslar kendilerini bağımlı hale getiriyor) Vaftizli olan bizim elçilerimiz Aziz İlya Katedrali’nde Kutsal Haç’a ve bu belgede yer alan her şeye uymaya ve onun herhangi bir rüknünü ihlal etmemeye yemin ettiler. Eğer bizim ülkemizden her kim olursa olsun - Knez vaya sıradan insanlar, vaftiz olmuşlar veya olmamışlar - bu anlaşmayı ihlal ederse, Tanrı’nın merhametinden mahrum kalacaklardır. Onlar hem bu hayatta hem de mezarın ötesinde köle gibi yaşayacaklar ve kendi silahlarıyla helak olacaklar.[520]

---

[517] L s. 26, İ s.38, R s.49, T s.77, H s.36–37, A s.47. Bu madde ile Rusların Bizans’a ilk askeri yardım sözü verilmiş oldu. Bizans’ın amacı bu yolla Peçeneklere ve Ugrlara karşı Rus desteğini alabilmekti. **RPC**, s. 238.

[518] *Üzerinde haç olan ve bizim ismimizin yazılı olduğu birinci belge ……. diğerinde ise elçilerinizin ve tüccarlarınızın ismi yer alacak. Çarlığımızın elçileri çıktığında,* L’de yok, R, A, İ ve H’de var.

[519] L s. 26, İ s.38, R s.50, T s.77, H s.37, A s.47.

[520] L s. 26–27, İ s.38-39, R s.50, T s.77–78, H s.37, A s.47–48

Vaftiz olmamış Ruslar kalkanlarını, yalın kılıçlarını, kolluklarını ve *diğer*[521] silahlarını bir yere koyacaklar ve İgor ve onun bütün boyarlarıyla ve Rus ülkesinde ki bütün halkıyla sonraki yıllar boyunca ve hatta sonsuza kadar riayet edeceği bu belgedeki yazılan herşeye dair yemin edecekler. Eğer Knezlerden veya Rus halkından herhangi biri, Hıristiyan olsa da olmasa da, bu belgelerde yazılanları ihlal ederse, o kendi silahından ölümü hakedecektir ve kendi ettiği yemini tutmadığından hem Tanrı hem de Perun tarafından lanetlenecektir. Tanrı'nın inayeti Büyük Knez İgor'un üzerine olsun ki, o güneş dünyayı aydınlattığı ve dünya mevcudiyetini sürdürdüğü müddetçe, bundan böyle ve sonsuza dek, bu dostane münasebetleri koruyacak ve ihlal etmeyecek.[522]

İgor'un gönderdiği elçiler Çar Roman tarafından daha önce kendisine gönderilen elçilerle birlikte geri döndüler ve Çar Roman'ın bütün konuşmalarını anlattılar. Sonra İgor, Grek elçileri huzuruna çağırarak onlara, ''Çarınız'ın size ne emrettiğini söyleyiniz'' diye sordu. Çar'ın elçileri de, ''Çarımız bizi yolladı, zira o barıştan yanadır ve Rus Knezi'yle arasında barış ve sevginin sürmesini istiyor. Sizin elçileriniz bizim Çarımız'ın yeminini aldı, sonra da onlar bizi sizin ve adamlarınızın yeminini almamız için gönderdi'' dedi. İgor da aynı yemini edip uygulayacağına söz verdi.[523]

---

[521] *Diğer,* L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[522] L s. 27, İ s.39, R s.50, T s.78, H s.37–38, A s.48.

[523] L s. 27, İ s.39, R s.51, T s.78, H s.38, A s.48–49. Hem Oleg döneminde hem de İgor döneminden yapılan anlaşmalar Bizans'ın kendine denk olarak kabul etmediği sadece askeri güç kullanıldığı için bir an kabul etmek durmunda kalıp başından savuşturmak istediği işgalcilere karşı yapmış olduğu tipten anlaşmalardı. Örneğin 1082 yılından İmparator Aleksios'un Normanlara karşı Bizans'a yardım ettikleri için Venedikliliere verdiği imtiyazlar yanında hem Oleg hem de İgor döneminin tavizleri çok az kalır. Anlaşma maddeleri için D. M. Nicol, **Bizans ve Venedik / Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine**, çev. Gül Çağlalı Güven, Sabancı Yay. İstanbul, 2000, s. 58-59.

Ertesi gün İgor elçileri çağırdı ve Perun'un (heykelinin) bulunduğu tepeye gittiler. İgor ve adamları silahlarını, kalkanlarını ve altın eşyalarını bir yere yığdılar ve ne kadar pagan Rus varsa burada yemin ettiler.[524] Hıristiyan Ruslar ise Hazarların bölgesindeki Pasınç Meydanı civarında, Ruç (nehri) üzerinde bulunan Aziz İlya Kilisesi'nde yemin ettiler. Varyagların arasında çok sayıda Hıristiyan bulunduğundan bu mabet katedraldi.[525]

İgor Greklerle barışı sağlamlaştırdıktan sonra elçilere kürkler, köleler ve balmumları hediye ederek onlara izin verdi. Eliçler ülkelerine vardıklarında Çarlarına İgor'un konuştuklarının tamamından ve Greklere olan sevgisinden bahsettiler. Böylece İgor bütün ülkelere yönelik barışçıl tutumuyla Kiev'de hükmetmeye başladı. Fakat sonbahar geldiğinde İgor daha fazla vergi almak arzusuyla Drevlyanların üzerine sefer yapmaya niyetlendi.[526]

[524] Paganların yemini "yüzük yemini" olarak adlandırabileceğimiz ve İskandinav geleneğinin bir parçası olan ant içme şeklidir. İskandinavlar gittiği yabancı toprakların hükümdarlarıyla bu şekilde yemin ederek anlaşma yaparlardı. Yaygın bir gelenek olmasına rağmen kronikerler bu yemin şeklinin içeriğini görmezden gelip bunun yerine silahlarını kalkanlarını ve altın eşyalarını bir yere yığdıklarından bahsetmiş. Veya yemin için gerekli olan yüzüğü daha önce hiç görmediği için onu değerli bir eşya zannederek yukarıdaki cümleeri yazmış olabilir. E. A. Melnikova, "Obruçya" Nekreşenoi Rusi v Russko-Vizantiiskom Dogovore 944 g. i "Koltsa Klyatva" Drevneskandinavskoi Pravovoi Traditsii, **Srednie Veka**, Vıp. 75 (3-4), 2014, s.176-189.

[525] L s. 27–28, İ s.39, R s.51, T s.78, H s.38, A s.49. Rusların içindeki Hırstiyanlardan ilk defa bu anlaşmada bahsediliyor. 911'deki anlaşmada böyle bir ibare yoktur.

"Hazarların bölgesindeki Pasınç Meydanı" ifadesi ise Kiev'in Hazarların Kağanı'na bağlımlı olduğunu gösterir. "Pasınç" kelimesindeki "Pas-" kelime kökü Hazar Türkçesindeki lider anlamındaki "baş"kelimesinden geliyor olabilir. **RPC**, s. 238; S. H. Cross, "The Earliest Medieval Churches of Kiev", **Speculum**, XI, 1936, s.478.

[526] L s. 28, İ s.39-40, R s.51, T s.78, H s.38, A s.49.

Yıl 6453 (945). Bu yılda, İgor'un drujinası ona, '' Sveneld'in yeni yetmeleri silahlarını kuşanıp kıyafetlerini giymişler, ama biz çıplağız. Knezim, gidelim vergileri toplayalım ve bundan istifade edelim'' dediler. İgor onların bu sözlerine kulak verdi ve vergi almak için Drevleyanların üzerine gitti. O önceki verginin üzerine yeni vergi koydu ve bunları savaşçılarıyla birlikte zorla topladı. Vergiyi aldıktan sonra kendi şehrine doğru yola çıktı. Dönüş yolundayken biraz düşündükten sonra savaşçılarına, '' Siz vergiyle eve gidin, ben geri döneceğim, daha sonra size katılırım'' dedi. Böylece o drujinasını eve gönderdi ve kendisi drujinasından küçük bir grup savaşçıyla biraz daha fazla vergi almak için geri döndü.[527]

Drevlyanlar onun tekrar geldiğini duyunca kendi knezleri Mal'a danıştılar ve o da onlara, ''Eğer koyunların arasına kurt karışırsa, o öldürülmedikçe bütün sürüyü aradan çıkartır, işte bunun gibi, eğer biz onu öldürmezsek o hepimizi ortadan kaldıracak'' dedi. Onlar daha sonra İgor'a adam yolladı ve ''Neden tekrar geldin? Bütün vergiyi almıştın'' dedi. Fakat İgor onları duymamazlıktan geldi ve Drevlyanlar İskorosten[528] şehrinin dışına çıkıp onun karşısına dikildiler. Karşıdakilerin sayısı az olduğundan İgor'u[529] ve onun drujinasını öldürdüler. Sonra İgor gömüldü ve onun mezarı bugün Dereva topraklarındaki İskorosten şehrinin yakınındadır.[530]

[527] L s. 28, İ s.40, R s.52, T s.78–79, H s.38–39, A s.49–50, N s.110.

[528] İskorosten şehri Drevlyanların merkeziydi.

[529] Bizans tarihçisi Lev Diakon'a göre İgor'u esir alıp ağaca bağladılar ve onu ikiye ayırdılar (öldürdüler). Fakat Leo'nun bu görüşü ikinci dereceden bir kanıt niteliğinde, çünkü İgor'u öldüren Drevleyanları Alman olarak tanımlamış ve bu olayı İgor öldükten 40 yıl sonra yazmış. Lev Diakon, **İstoria**, M. M. Kopılenko (ter.), M. Ya. Syuzyuma ve S. A. İvanova (yor.), G. G. Litavrin (ed.), İzdatelstvo Nauka, Moskva, 1988, s.57.

[530] L s. 28–29, İ s.40, R s.52–53, T s.79, H s.39, A s.50, N s.110.

Olga, oğlu genç Svyatoslav'la Kiev'deydi. Asmud, Svyatoslav'ın hocasıydı, Mstişa'nın babası Sveneld ise komutandı. Drevlyanlar, '' İşte biz Rusların Knezi'ni öldürdük, şimdi onun karısı Olga'yı bizim Knezimiz Mal'a alalım ve ona istediğimizi yapmak için Svyatoslav'ı da ele geçirelim'' dediler. Sonra Drevlyanlar en iyi 20 adamını kayıkla Olga'ya yolladılar ve kayıklarıyla Boriçev aşağılarına kadar vardılar. Nehir Kiev tepelerinin yanından akardı ve halk podolde[531] değil tepelerde yaşardı. Kiev şehri bugün Gordyata'nın ve Nikifor'un ikamet ettiği yerdeydi ve Knez'in konağı şehrin içinde, *bugünkü Vrorotislav ve Çudin konağının olduğu yerdeydi; fakat avlanma sahaları şehrin dışındaydı*[532]. Aziz Bogoroditsa Kilisesi'nin arkasındaki tepelerde bugün demestnik[533] konağının bulunduğu yerde cephanelik ve *başka bir* konak *vardı*[534]. Bu taştan yapılmış bir konaktı.[535]

[531] Ortaçağ Kiev şehri iki ana parçaya bölünür; yukarı şehir ve aşağı şehir. Yukarı şehir Dnyeper Nehri'nin sağ kıyıları boyunca yükselen tepelerin bulunduğu arazi ki buraya Kiev Tepeleri de denir, bu tepelerin aşağısında ise nehrin sağ kıyıları boyunca uzanan araziye ise aşağı şehir, diğer anlamıyla podil veya podol denir. Toloçko'ya göre V. ve VI. yüzyıllarda Slav gruplar podole yerleşmeye başlamışlardı. IX. ve X. yüzyıllarda ise hem podol hem de yukarı şehire yerleşimci akınıyla topraklar da imar edilmeye başladı. X. yüzyılın sonunda Kiev Büyük Knezi Vladimir yaklaşık 10 hektrarlık alana surlar yaptırdı. 'Vladimir'in Şehri' olarak bilinen bu alan ve Kiev'in ilk sosyopolitik merkezidir. Podol ise bu dönemde Kiev'in ticaret ve imalat merkeziydi ve XII. yüzyılda tahkim edilerek 180 ila 200 hektar arasında bir alan sahip olmuştu. Volodymyr I. Mezentsev, "The Territorial and Demographic Development of Medieval Kiev and Other Major Cities of Rus': A Comparative Analysis Based on Recent Archaeological Research", **RR**, Vol. 48, No. 2, Apr. 1989, s.147-148.

[532] *Bugünkü Vrorotislav ve Çudin konağının olduğu yerdeydi; fakat avlanma sahaları şehrin dışındaydı,* L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[533] Kilisede koro şefidir.

[534] *Başka bir…. vardı,* L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[535] L s.29, İ s.40-41, R s.53, T s.79, H s.39–40, A s.50–51, N s.110-111.

Olga Drevlyanların ulaştığı haberini aldı ve onları huzuruna çağırdı. *Onlara,* ‘‘Misafirler, rahat mı geldiniz?’’ *diye sordu*[536]. Onlar da ‘‘Geldik, Knyaginya’’ dediler. Olga onlara, ‘‘ Buraya neden geldiğimizi söyler misiniz’’ diye sordu. Drevlyanlar, ‘‘ Bizi Dereva topraklarından gönderdiler ve size şunları söylememizi istediler, ‘Sanki bir kurt gibi çapulculuk yapıp bizi talan ettiği için biz senin kocanı öldürdük, ama bizim Knezlerimiz iyidir, çünkü onlar Dereva topraklarını korur ve sen bizim Knezimiz Mal’ın karısı olacaksın’ ’’ dediler. Drevlyanların Knezi’nin adı Mal’dı.[537]

Olga onlara, ‘‘ Teklifiniz beni memnun etti ve kocam benim için artık yerinden kalkamayacak. Yarın sizi halkımın huzuruna çıkartıp gururlandırmak isterim.[538] Fakat

[536] *Onlara …. diye sordu*, L’de yok, R, A, İ ve H’de var.

[537] L s.29, İ s.41, R s.53–54, T s.79, H s.40, A s.51, N s.111.

[538] Drevleyanların Olga’ya knezleriyle evlenmelerini teklif etmesinin doğruluğu şüphelidir. Özellikle Hıristiyanlık öncesi Slav kültüründen bir kesit veren Mesudi 943-47 yıllarındaki gözlemlerinde kocası ölen kadının geleneğe uyulup canlı bir şekilde yakılarak öldürüldüğünden bahseder. Henüz Hıristiyan olmamış Drevlyanların bu isteklerine ilk aşamada olumlu cevap veren Olga’nın niyetini bu sayede Kiev Rusları içindeki hâkimiyet alanının genişletmek isteğiyle ilgili olduğunu düşünebiliriz. Muhtemelen Olga’ya gelen elçiler ona yukarıdaki gibi ölen kocasıyla birlikte defnedilmesi gerektiğini söyledi. Yıllar sonra GYH’yi derleyen Hıristiyan rahip ise bu bahsi kendilerinin Knezi Mal ile evlenmesi talebinde bulundukları yönünde değiştirdi. Tabi eğer Mal adında bir knez gerçekten varsa. Mal kelimesi Rusça’da ‘küçük’ anlamına gelir ve muhtemelen GYH derleyicisi bu ismi Hıristiyanlık sonrası bir anlayışla metne ilave etti. Zira Slav halk ritüellerinde ‘Knez Mal’ yani ‘Knez Küçük’ olarak geçen ifadeyi derleyici sanki gerçekte var olan bir kişi olarak GYH’ye bir nevi hüsnütabirle eklemiş. Kısacası Knez Mal bu görüşe bakılırsa analistik kurgudur. Diğer taraftan Pereyaslavl Yıllığı’nda Knez Mal’ın rüyasında Olga’nın pahalı mücevherlerle süslenmiş bir şekilde kendisiyle evlenmek için Kiev’den kayığına binip geldiğini anlatan pasaj vardır. Rüyayı gören aslında defin törenini bekleyen Knez İgor’dur. İbn Fadlan Ruslardan bahsederken onların asil insanlarını kayıklarıyla ölüme gönderdiklerini anlatır. Bunu Mesudi’nin yukarıdaki gözlemiyle beraber okuduğumuzda aslında İgor rüyasında kendisine süslenip gelen Olga’yı görür. Yine de Rusların geleneklerinden vazgeçtikleri söylenemez, Drevlyanlar Olga’ya geldiğinde muhtemelen Olga yerine İgor’un cariyelerinden biri öldürülmüştü. Aleksandr V. Koptev,

bugün onurunuzla kayığınıza gidin ve orada kalın. Sabahleyin sizin yanınıza geleceğim ve siz 'ne atlarımızla ne de yayan gitmek yerine bizi kayığımızda götürün' diyorsanız, sizi kayığınızda götürecekler'' dedi. Böylece Olga onları kendi kayıklarına gönderdi.[539]

Olga şehrin dışında bulunan ikametgâhın içindeki alana büyük ve derin bir hendek kazılmasını emretti. Ertesi sabah Olga o alandayken misafirlerine adamlarını gönderdi ve onlara gelmesini söyledi, adamları onlara, '' Olga sizi onurlandırmak için çağırıyor'' dediler. Onlar da, '' Biz ne at sırtında ne yük arabasında ne de yayan gideceğiz, bizi kayıklarımızda götürün'' dediler. Olga'nın adamları ise yakınarak, ''Biz zaten esaretteyiz; Knezimiz öldürüldü, Knyaginyamız ise sizin Kneziniz'in kadını olmak istiyor'' dediler. Sonra onlar Drevlyanları kendi kayıklarında götürdüler. Drevlyanlar kayıklara büyük bir gururla ve fevkalade kıyafetleriyle oturdular. Olga'nın adamları onları Olga'nın bulunduğu ikametgâha, onun huzuruna getirdiler. Ve kayıklarıyla birlikte onları hendeğin içine attılar. Olga hendeğe doğru eğildi ve onlara, ''Bu onur hoşunuza gitti mi'' diye sordu.[540] Onlar da, '' İgor'un ölümünden

"Reconstructing the Funeral Ritual of the Kievan Prince Igor (Primary Chronicle, sub anno 945)", **SMS**, XIII, 2010, s. 88-91.

[539] L s.29–30, İ s.41, R s.54, T s.79, H s.40, A s.51, N s.111.

[540]Olga tarafından iyi karşılanan Drevlyanlar kendileri için hazırlanan tuzağa düşerken Olga ikametgâhından (veya penceresinden) eğilerek onlarla dalga geçmiş. Bu da mitoljik bir figür olan 'pencere tanrıçası'nı veya 'penceredeki kadın'ı hatılatıyor. Yakın doğuda ana tanrıça olarak bilinen İnanna/İştar/Astarte, Asurilerde Kilili, Greklerde Afrodit bu figürle özdeşleştirilirken Kutsal Kitap'ta Sidon Kralı Eth-Baal'ın kızı Jezebel'in hikâyesi Olga'nın yaşadıklarına benzer. Jezebel'de kocası Kral Ahab'ı savaşta öldüren ve ailesini dağıtan komutan Jehu'nun ölümünü pencereden bakarak ayakta izler. Muhtemelen GYH derleyicisi Olga'nın bu hadisesi için İoannes Malalas'ın kroniğinde de geçen bu hikâyeden yararlandı. Pencereden bakan bir tanrıça da Taman Yarımaadası'nda *Balşaya Biliznitsa* höyüğünde IV. yüzyıldan kalma Tanrıça Demeter freskidir. Freskte tanrıça mezara pencereden bakar. A.g.e. s. 93-94.

daha kötü'' dediler. Olga onların diri diri gömülmesini emretti ve onlar öylece gömüldüler.[541]

Olga Drevlyanlara adamını gönderdi ve onlara, '' Eğer beni gerçekten istiyorsanız, büyük bir onurla sizin Kneziniz'e varmam için bana en seçkin adamlarınızı yollayın. Yoksa Kiev halkı benim gitmeme izin vermez'' dedi. Drevlyanlar bunu duyduğunda Dereva topraklarını yöneten en şeçkin adamları bir araya getirdiler ve onları Olga'ya yolladılar. Drevelyanlar geldiğinde Olga hamamın hazırlanmasını emretti ve Drevlyanlar yıkanmak için hamama girdiler, arkalarından hamamın kapısı kilitlendi. Olga hamamın kapılarından ateş vermelerini emretti ve içerideki herkes yanarak öldü.[542]

Olga Drevlyanlara tekrar adamını yolladı ve onlara, ''İşte artık size geliyorum, kocamın öldürüldüğü şehirde fazlasıyla bal şarabı hazırlayın, onun mezarı başında ağlayacağım ve onun için cenaze töreni düzenleyeceğim'' dedi. Drevlyanlar bu sözleri duyduğunda büyük miktarda balı bir araya getirdi ve bal şarabı mayaladılar. Olga az sayıdaki drujinasını alarak sühuletle İgor'un mezarına vardı ve kocası için ağladı. Olga oradaki insanlara kocasının mezarının üzerine toprak yığmalarını söyledi ve toprağı yığdıklarında da cenaze töreninin başlamasını emretti. Drevlyanlar içmeye başladıktan

[541] L s.30, İ s.41-42, R s.54–55, T s.79–80, H s.40–41, A s.51–52, N s.111. Kayıklarla birlikte gömülmek Kiev Ruslarında olduğu gibi İskandinav, Baltık sahillerinden yaşayan Rutenler, Merovenj Krallığı'nda ve erken Ortaçağ'da İnglizlerde de vardı. Bu gelenekte kayık veya gemiye öbür dünyaya olan yolculukta kullananılacak bir araç olarak bakılır. A.g.e. s. 91-92.

[542] L s.30, İ s.42, R s.55–56, T s.80, H s.41, A s.52, N s.111-112. Olga'nın Drevlyanlardan seçkin kişileri istemesinin anlamı en yüksek mevkideki tanrılara sunulacak kurbanların da yine üst düzey insanlardan meydan gelmesi gerektiği içindi. Böylece Drevleyanların yanmasyla göğe yükselen ateşle İgor'un öldüğünü semavi tanrılara bildirmiş olacaktı. Hamam ise tamamen onları kurban etmek niyetiyle hazırlanmıştı. A.g.e. s. 95-96.

sonra Olga beraberindeki gençlere onlara hizmet etmelerini emretti. Drevlyanlar Olga'ya, ''Bizim sana gönderdiğimiz diğer adamlarımız nerede'' diye sordular. O da, ''Kocamın drujinalarıyla birlikte arkamdan geliyorlar'' dedi. Drevlyanlar sarhoş olduğunda Olga onlara hizmet eden gençleri cesaretlendirerek oradan biraz uzaklaştı. Sonra da onlara Drevlyanlara saldırmalarını emretti. Drevlyanlardan 5000 kişiyi[543] öldürdükten sonra Olga Kiev'e döndü ve geride hala yaşayanlar için ordu hazırladı.[544]

[543] Bu sayı farazi olabilir. Sonraki hikâyede Olga'nın Drevleyanları şehrini (İskorosten) kuşatırken şehir ahalisinin çoğunluğun şehirde olduğu anlaşılmaktadır. 5000 gibi yüksek bir miktar aslında 'çok sayıda' anlamına gelen 'epik sayı'yı ifade eden bir mefhum olarak kabul edilebilir. A.g.e. s. 97.

[544] L s.30–31, İ s.42-43, R s.56–57, T s.80, H s.41–42, A s.52–53, N s.112. Olga'nın intikamı konusunda ki hikâyesinin Hint Avrupa kültürünün bir parçası olduğu yönündeki tezlere F. Butler erken Doğu Slav ve erken Germenik kültürleri arasındaki yakınlığın Rusların Hıristiyan olmasının hem arefesi ve hem de sonrasını kapsayan döneme olan etkisinin bir örneği olduğu görüşündedir. GYH'ye göre Olga Pskovlu asil bir ailenin kızıydı ve 903 yılında İgor'un eşi olmuştu. GYH'de Olga ile ilgili hikâyelerin ilk ikisi 945 yılındadır. Bunlardan ilki Drevlyanlardan gelen Knez Mal'ın elçilerini kabul etmesi ve Drevlyanlardan kocası İgor'un intikamını almasıdır. 946'da ise oğlu Drevlaynların topraklarına sefer düzenler. Olga'nın kocasını öldürenlere karşı önce misafirperver fakat sonra acımasız davranması Cizevskij ve Lihaçev için anlamlandırılması güç bir davranış olsa da Almanların V. ve IV. yüzyıllardaki tarihi olayları dikkate alarak XII. yüzyıl sonları ve XIII. yüzyıl başlarında yazılan Nibelungenlied metninde Kraliçe Kriemhild ilk kocasını öldüren yakınlarını önce davet eder sonra ise yakarak öldürtür. İki kadın hükümdarın ilk kocalarını öldürenleri önce davet edip sonra acımasız bir şekilde öldürmeleri her iki metin arasındaki doğrudan bir ilişkin olmasından ziyade kaynakları itibariyle aynı kültürel birikimden yararlandıklarını gösterir. Germenik pagan kültürün etkisinde olan Bewulf Destanı'nda da Olga'nın düzenlediği şölene benzer bir tertip vardır. Özellikle İskandinav Saga metinlerinde kadın hükümdarın yakınlarından intikam alması ve onları bir yere hapsederek yakarak öldürmesi veya türevi birçok hadise Olga'nın hikâyelerine benzer. Örneğin Eddic Atlakviða metninde Guðrun, Ynglinga Saga'da Skjalf gibi. Aşağıda Olga ile İskandinav ve Alman kadın hükümdarların yaşadıkları hadiselerin arasındaki paralel ilişkileri gösteren bir tablo var. Olga (O), Guðrun (G), Skjalf (S), Kriemhild (K).

1 Kraliçe'nin intikamı hakkındaki hikaye, (O, G, S, K)

2 Hikayenin başında öldürülen Kraliçe'nin kocasıydı, (O, K)

yakınıydı, (G, S)

4 Katil(ler) Kraliçe'nin yakınlarıydı, (K)

kocasıydı, (G, S)

muhtemel kocasıydı, (O)

Svyatoslav'ın Knezliğinin *başlaması*.[545] Yıl 6454 (946). Olga oğlu Svyatoslav'la birlikte büyük ve kuvvetli bir ordu topladı ve Dereva topraklarına sefer düzenledi. Drevlyanlar şehirden çıkarak onların karşısına geldi. Her iki tarafta savaşmaya hazır bir hal almışken Svyatoslav mızrağını Drevlyanlara doğru fırlattı ve mızrak atın kulağını es geçerek atı ayağından vurdu. Svyatoslav henüz küçük bir çocuktu.[546] Sonra Sveneld ve Asmud, '' Knez şimdi savaşa başladı; drujina, Knez'in peşinden gidelim'' dediler ve Drevlyanları yendiler. Drevlyanlar kendi şehirlerine kaçtılar ve orada hapsedildiler. Olga, *kocası orada öldürüldüğünden* oğluyla birlikte ivedilikle *İskorosten şehrinin üzerine gitti ve şehri kuşattılar*[547].[548]

Drevlyanlar şehre hapsedilmişti ama kendilerini sert bir şekilde savundular; tıpkı öldürdükleri Knez gibi kendilerinin de aynı akıbete uğrayacaklarını biliyorlardı.[549]

Olga şehri alamasa da bütün bir yaz orada kaldı, fakat bu arada plan da yaptı. Adamlarını şehre yolladı ve onlara, ''Niye hala ayak diriyorsunuz? Sizin bütün şehirleriniz bana boyun eğdi ve vergiye razı oldular. Halk artık tarlalarını ekip biçiyor

---

5 Kraliçe şölen tertip etti, (O, G, S, K)
6 Kurban(lar) için anma töreni yapıldı, (O, G, S)
7 Katil(ler) törende sarhoş oldu, (O, G, S)
8 Kraliçe enaz bir katili kendisi öldürdü, (G, S, K)
katilleri maiyetindekilere öldürttü, (O)

Francis Butler, **"**A Woman of Words: Pagan Ol'ga in the Mirror of Germanic Europe", **SR**, Vol. 63, No. 4, 2004, s.774-785; Rıbakov'da bu fikri savunur; Rıbakov, 1988, s.365-376.

[545] *Başlaması,* L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[546] Svyatoslav'ın küçük bir çocuk olarak mızrağı düşman saflarına doğru fırlatması aslında geleneksel olarak savaşın başlamasını simgeliyordu. **BLDR**, s. 499

[547] *Kocası orada öldürüldüğünden ……. İskorosten şehrinin üzerine gitti ve şehri kuşattılar*, L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[548] L s. 31, İ s.43, R s.57–58, T s.80, H s.42, A s.53, N s.112-113.

[549] L s.31, İ s.43, R s.58, T s.80–81, H s.42, A s.53.

ve topraklarında sakin bir hayat sürüyor. Peki ya siz, vergi vermeyi reddediyorsunuz, böyle giderse açlıktan öleceksiniz'' dedi. Drevlyanlar ise ona, '' Biz vergi ödemekten memnun olabilirdik, fakat sen hala kocanın öcünü almanın peşindesin'' diyerek karşılık verdi. Olga da onlara, ''Sizin adamlarınız Kiev'e geldiklerinde ben zaten iki defa kocamın öcünü almıştım ve onun için cenaze töreni düzenlediğimde üçüncü defa[550] intikam aldım. Daha fazla intikam arzusunda değilim, sadece sizden küçük bir vergi alma amacım var, sonra sizinle barış yapıp tekrar evime döneceğim'' dedi.[551]

Drevlyanlar ona, '' Peki bizden ne istersin? Biz sana bal ve kürk vermekten memnun oluruz'' dediler. Olga da onlara, ''Sizin şu anda ne balınız var ne de kürkünüz. Fakat sizden küçük bir ricam var. Bana her ev için üç serçe ve güvercin verin. Ben size kocamın yaptığı gibi ağır haraç yükleme arzusunda değilim, bu yüzden sizden sadece küçük bir şey istiyorum. Kuşatmadan dolayı yoksullaştığınız için bu kadar az şeyi bana vermeniz yeterlidir'' dedi. Drevlyanlar bunu duyduklarına çok sevindi ve her evden üç serçe ve üç güvercin toplayıp Olga'ya hürmet ve selamlarıyla birlikte gönderdiler. Olga sonra onlara, '' İşte siz şimdi bana ve çocuğuma boyun eğdiniz, artık şehrinize gidin. *Ben de yarın bu şehirden geri çekilip*[552] kendi şehrime

[550] Olga'nın üç defa (trizna) intikam almasının savaş geleneğinde bir karşılı olduğu yönünde yorumlar da var. Leonid Gindin'e göre Roma'daki gladyatörlerin müsabakalarında da benzer geleneklere rastlanır. D. İ. İlovaski ise 'trizna' kelimesini ise kavram-olay bağlantısıyla ilişkilendirir; Evren-Gökyüzü (eşyaların gömülmesi), yeryüzü (aile için bir bölümü) ve yeraltı (cenaze ziyafetinde sarhoş olmak). Her üç intikam alma olayı da Olga'yı bir İskandinav kökenli knyaginya olarak kendi kültürünün uygulayıcısı olarak gösteriyor. İskandinav Saga hikâyelerinden etkilenen Olga'nın hikâyeleri ilk olarak Rus analistik geleneğine 1039-1118 yılları arasında girdi. Aleksandr V. Koptev, s.97,99.

[551] L s.31–32, İ s.43, R s.58, T s.81, H s.42–43, A s.54.

[552] *Ben de yarın bu şehirden geri çekilip*, L'de yok R, A, İ ve H'de var.

gideceğim'' dedi. Drevlyanlar tekrar mutlu bir şekilde şehirlerine döndüler ve bütün halka bu konuşulanları anlatınca şehir ahalisi de sevindi.[553]

Olga ordusundaki askerlerinin kimine güvercin kimine serçe verdi ve onlara her kuşu küçük bir bez parçasına sarılmış bir miktar kükürtü iple bağlamalarını emretti. Gece olunca Olga askerlerine güvercinleri ve serçeleri salmalarını emretti. Güvercinler ve serçeler yuvalarına doğru; güvercinler güvercinliğe, serçeler ise saçaklara uçtu. Böylece güvercinlikler yanmaya başladı ve yangın oradan kümeslere ve samanlıklara sıçradı. Bütün haneler bir çırpıda alev aldığından yangını söndürmek mümkün olmadı ve sonunda yanıp kül olmayan ev kalmamıştı. Halk şehirden kaçarken Olga askerine onları yakalamalarını emretti. Böylece Olga şehri alıp yaktı ve şehrin ihtiyarlarını esir aldı. Olga diğer insanların bir kısmını öldürdü, bazılarını ise köle olarak kendi adamlarına dağıttı. Geriye kalanlara ise haraçgüzar olmak düştü.[554]

Olga onlara ağır vergi yükledi: bunun üçte ikisi Kiev'e, geriye kalanı ise Olga'nın şehri olan Vışgorod'a[555] gitti. Olga oğluyla ve drujinalarıyla Dereva topraklarından vergi ve yükümlülükleri düzenledikten sonra ayrıldı. Onun avlanma yeri ve kendine ait karargâhı orada hala varlığını korur. Sonra Olga oğlu Svyatoslav'la Kiev'e döndü ve şehirde bir yıl kaldı.[556]

[553] L s.32, İ s.43-44, R s.59, T s.81, H s.43, A s.54–55.

[554] L s.32–33, İ s.44, R s.59, T s.81, H s.43–44, A s.55.

[555] Dnyeper Nehri kyısında, Kiev'e 15–16 km uzaklıkta bir şehir.

[556] L s.33, İ s.44-45, R s.59–60, T s.81, H s.44, A s.55–56.

Yıl 6455 (947). Olga Novgorod'a gitti ve Msta boyunca ticaret merkezleri (pogost)[557] kurdu ve vergi topladı. Aynı şekilde Luga[558] boyunca da ticaret merkezleri kurup vergi ve haraç aldı.[559] Onun kızakları bugün bile orada bulunur. Olga'nın kuş avlamak için Dnyeper ve Desna boylarında arazileri vardı ve orada Oljiçi adındaki kasaba bugün bile varlığını korur. Olga bütün düzenlemeleri yaptıktan sonra oğluyla birlikte Kiev'e döndü ve orada oğluyla sükûnet içinde yaşadı.[560]

Yıl 6456 (948). Yıl 6457 (949). Yıl 6458 (950). Yıl 6459 (951). Yıl 6460 (952). Yıl 6461 (953). Yıl 6462 (954).[561]

Yıl 6463 (955). Olga Grek topraklarına doğru yola çıktı ve Çargrad'a vardı. O dönemki Çar, Leon'un oğlu Konstantin'di, Olga onun yanına vardı.[562] Çar Olga'yla sohbet ettiğinde yüzünün güzelliğini ve zekâsının parlaklığını görünce onun bu liyakati karşısında hayretler içinde kaldı.[563] Çar, Olga'ya, '' Siz bizimle bu şehirde

---

[557] Pogost tam anlamıyla knezin vergi topladığı ticaret merkezleridir.

[558] Msta, doğudan akıp Novgorod yakınlarından İlmen gölüne boşalır. Luga ise Novgorod'un batısından doğar Finlandiya Körfezindeki Narva (Luga?) Koyuna doğusuna dökülür.

[559] Vergi ve haraç kelimeleri için ikisi de aynı anlama gelebilecek дань (dan) ve оброк (obrok) sözcükleri yer alır.

[560] L s.33, İ s.45, R s.60, T s.81–82, H s.44, A s.56, N s.113.

[561] L s.33, İ s.45, R s.60, T s.82, H s.45, A s.56, N s.113.

[562] Constantine Porphyrogennetos (912–959) ve oğlu II. Romanus (959–963). II. Romanus'un dul olan eşi Teofano daha sonra sevgilis Çimiskes'i (969–976) kışkırtarak öldürteceği Nikeforus Fokas'la (963–996) evlendi. Çimiskes daha sonra II. Romanus'un kızkardeşiyle evlenerek konumunu güçlendirdi. Romanus kendisinden sonra gelen çocukları ise; II Basil, VIII. Konstantin, daha sonra Kiev Knezi I. Vladimir'in karısı olacak Anna ve daha sonra II. Otto'nun karısı olacak Teofano'dur. **RPC**, s. 239.

[563] Olga'nın yaşıyla ilgili ciddi kuşkular vardı. 945'te knez Mal o sırada 54 yaş civarında bulunan Olga'nın dest-i izdivacını talep eder. Tuhaftır, ama bu olay yukarıda bir hanedan evliliği değil didaktik bir hikâye şeklinde tasvir edilmiştir. 955'te Constantine Porphyrogennetos tarafından kabul edilen ve 64 yaş civarında olan Olga yukarıda güzel yüzlü bir kız olarak tasvir edilir. Gumilev'a göre ya Olga'nın yaşı yanlıştır ya da bütün hikâye. Gumilev, cilt I, 2003, s. 242.

hüküm sürmeye layıksınız' dedi. Olga biraz düşündükten sonra Çar'a, '' Ben paganım, eğer benim vaftiz olmamı istiyorsanız bunu sadece siz yapabilirsiniz aksi takdirde vaftiz olmam'' dedi. Sonra Çar, Olga'yı Patriark'ın yardımıya vaftiz etti[564].[565]

Olga nurlandırıldığında ruhu ve bedeni büyük bir haz kesbetti. İmanında yol gösteren Patriark ona, '' Sen karanlığı terk edip nuru sevdiğin için artık Rus *kadınlarından*[566] kutsanmış olansın ve Rusların mahdumları seni torunlarının son

[564] Olga Hıristiyan olması Rus topraklarına daha önce uğramamış bir dini getirmedi. Batı kilisesinin kiev ve yakınındaki şehirlere gelerek misyoner faaliyetlerde bulunmasının yanı sıra Bizans ta ikonoklast dönemde takibata uğrayıp korsuna kaçan hrısityanlar hazarlar ve slavyanlar arasında Ortodoks Hristiyanlığı daha erken dönemden itibaren yaymaya başlamışlardı. Kril ve Metodius kardeşlerle aynı yolu takip etmişlerdi. Kiev şehrinin kurucularından Kiy'in GYH' deki hikâyenin aksine bir iddia olsa da Konstantinopol'e gidip vaftiz olması da ona Olga öncesinde ilk Rus Hıristiyan hükümdarı payesi vermişti. 838 yılında İngelheim'e gelip Dindar Louis'in huzuruna çıkan Ruslar Konstaninopol'e vaftiz olmak için giden Kiev'li bir kafileydi. Bu tip kafilelelerin Konstantinopol'e gidip vaftiz olmaları ilk olarak Kiy'in Konstantinopol seferinden sonra başlamıştı. Diğer taraftan Patrik Fotius'un da Kiev'e Hrıistiyan misyonerler göndermesi de vardır. Gumilev, cilt I, 2003, s. 107, 194; diğer taraftan Fotius 867 yılında Antakya, Kudüs, İskenderiye patriklerine yolladığı genelgede şu ifadelere yer vermekteydi; *Bize karşı elini kaldıran Ruslar* şimdi *Hıristiyanların saf dinini ikrar ediyorlar*. Ayrıca Fotius Konstantinopol'ün Ruslara bir piskopos gönderdiğinden bahseder. Theophanes Continuatus 860'dan hemen sonra Rus elçilerin veya delegasyonunun Konstantinopol'e gelerek vaftiz olduğudan bahseder. Bundan birkaç yıl sonra ise İmparator Basil (867-886) bazı Rusları vaftiz olmaya ikna etmişti. Müphem bir bilgi de olsa 874'te Ruslar Patrik İgnatius tarafından Konstantinopol'den gönderilen bir başpiskoposu kabul etmişlerdi. Askold ve Dir'in Rusların şehitleri olarak bir Hıristiyan şehidi gibi Aziz Nikola ve Azize İrine Kiliseleri civarına defnedilmişlerdi (yukarıda bkz. Yıl 882). Oleg ise bu gelişmelerin tersine Hıristiyanlığa karşı cephe almıştı. Fakat Oleg döneminde (yukarıda bkz. Yıl 912) Konstantinopol'e giden Rusların orada Hıristiyan olduklarını dolaylı olarak ta olsa GYH doğrular. İgor 944 yılında Bizans ile yaptığı anlaşmada Rus tarafından bazılarının Hıristiyan olduğu için Aziz İlya Kilisesi'nde yemin ettikleri GYH''de çok açık bir şekilde geçer. Muhtemelen İgor döneminde sadece Kiev değil Pereyaslav, Kanev, Vışgorod, Lyubeç, Çernigov, Novgorod Severski ve bütün bir Dnyeper havasında Hıristiyanlar vardı. Demetrios J. Constantelos, 1988, s. 365-367; K. Ericsson, 1966, s. 100-104, 107-108.

[565] L s.33–34, İ s.45, R s.60–61, T s.82, H s.45, A s.56, N s.113-114.

[566] *Kadınlarından,* L'de yok, R ve A'da var.

nesline kadar şükürle anacak'' dedi. Patriark kilise mevzuatı, dua etmesi, oruç tutması, sadaka vermesi ve iffetini korumasıyla alakalı Olga'ya yol gösterdi. Olga başını eğerek kalktı ve tüm öğretilenlere dikkatini vererek onları sanki süngerin suyu çekmesi gibi çekti. Olga Patriark'ın önünde başını eğdi ve '' Tüm kötülüklerin şerrinden ancak sizin öğrettiğiniz dualarla ve Tanrı'nın lütfuyla korunabilirim'' dedi. Olga vaftiz olduktan sonra eski Çariçelerden Büyük Konstantin'in annesinin adı olan Elena (Helen) ismini aldı. Patriark Olga'yı kutsadı sonrada ona gitmesi için izin verdi.[567]

Vaftiz olduktan sonra Çar Olga'yı çağırdı ve ona, ''Senin karım olmanı istiyorum'' dedi. Olga da, '' Beni kızınız olarak bilirken ve beni siz vaftiz yapmışken, nasıl olur da beni almayı istersiniz? Bildiğiniz üzere Hıristiyanlık böyle bir şeye izin vermez '' dedi. Çar, Olga'ya, '' Kurnazlığınla beni atlattın, Olga'' dedi.[568] Çar, Olga'ya onun kızı olarak altın, gümüş, pavolok ve çeşitli eşyalardan oluşan bazı hediyeler armağan ettikten sonra gitmesi için ona izin verdi.[569]

Olga eve dönmek için toparlanırken memleketi için hayır duası almaya Patriark'a gitti ve Olga ona, '' Halkım ve oğlum pagandır, Tanrı beni bütün musibetlerden

---

[567] L s.34, İ s.45-46, R s.61, T s.82, H s.45, A s.56–57, N s.114.

[568] Çar'ın Olga'ya evllik teklifi yapması hiç karşı karşıya gelmeme ihtimalini dikkate alırsak kronikerin uydurmasıdır. Fakat evlilik teklifi hikâyesi yukarıda Olga'nın Drevlyanlarla ilişkisinde de vardı. Her iki hikâyede de Olga mağrur bir şekilde evlilik tekliflerini reddeder fakat yine de o dul ve potansiyel gelin adayıdır. Kroniker bize Olga'nın negatif gibi görünen bu özelliğinin onun evlilik vaadiyle elegeçirilmesi yolunu açmadığına gönderme yapıyor. Ayrıca Olga taliplerini reddederek kronikere göre oğlu Svyatoslav'dan itibaren gelişecek Rus hâkimiyeti üzerinde ki vesayeti de savmış oluyor. Kronikere göre Olga vaftiz olup Bizans'la dini bağ kurarak Ruslar için bir kazanım sağladı, fakat evlenmeyip siyaseten bağımsız kalarak Rusların geleceğini güvence altına alıp zekice bir politika sürdürdü. Francis Butler, "Ol'Ga's Conversion and the Construction of Chronicle Narrative", **Russian Review**, Vol. 67, No. 2, Apr. 2008, s. 239-240, 242.

[569] L s.34, İ s.46, R s.62, T s.82–83, H s.45–46, A s.57, N s.114.

korusun'' dedi. Patriark ise Olga'ya, '' Henüz imanın tazedir, sen İsa'da vaftiz oldun ve İsa'da giyindin, şüphesiz İsa seni koruyacak; tıpkı babaların döneminde Enoha'yı korudukları gibi. Sonra O Nuh'un gemisini, Avimelh'ten İbrahim'i, Sodomlulardan Lut'u, Firavun'dan Musa'yı, Saul'dan Davud'u, kızgın alevlerden Üç Çocuğu, vahşi hayvanlardan Daniel'i korudu.[570] İşte O, seni de şeytanın desiselerinden ve tuzaklarından azade kılacak''. Sonra Patriark onu kutsadı ve Olga memnuniyet içinde kendi ülkesine döndü ve Kiev'e vardı.[571]

[570] Enoha ile başlayan olaylar KK'ta geçer. Yaratılış, 6–9, s. 6–9, 19, s.17–18, 20, s. 18–19, Samuel I, 18–19, s. 305–307, Daniel, 3, s. 923–925, 6, s. 928–929,

[571] L s.34–35, İ s.46, R s.62–63, T s.83, H s.46, A s.57–58, N s.114-115. Constantine Porphyrogennetos'un *De Ceremoniis* adlı eserinde Olga'nın Konstantinpol'de 9 Eylül Çarşamba sarayın Magnaura'da Süleyman'ın tahtında Justinyan'ın yemek odasında İmparator tarafından kabulünü bütün detaylarıyla, 18 Ekim Pazar günü gerçekleşen kabulü ise özet şeklinde yazar. G. G. Litavrin'e göre Olga'nın Konstantinopol'de 946 yılında bulundu. Muhtemelen 945'te öldürülen kocası İgor'dan sonra Konstantinopol'le ilişkilerine yeni bir sayfa açmak için gelmişti. XVI. yüzyılın ikinci yarısındaki Novgorod kısa kroniğinden F. Giljarof'un yaptığı alntıya göre bu tarih 957-978'dir. N. G. Berezkov'a göre 956-957'dir. Cesare Baronio (ö. 1607) *Annales Ecclesiastici* adlı eserinde 958 tarihini verir. Patrik Polyeuctus'a göre 3 Nisan 956'dır. Rus Yıllıkları'nda ise yukarıdaki gibi 955'tir. Pritsak'a göre 959'un yazında Olga I. Otto'dan piskopos ve dinadamları istemişti. (959 Noel'de Otto Mainz'de Aziz Alban'ın Keşiş Libutius'un Rusların arasına misyoner faaliyetler için gönderir fakat seyahati akamete uğrar, hastalanır ve 15 Şubat 961 yılında ölür. Misyona görevli olarak Aziz Maximinus'un manastırndan Magdeburg'un ilk başpiskoposu Trierli Adalbert gödervlendirilir. O da Kiev'de bir yıl bile kalmadan 962 de Almanya'ya geri döner.) Olga'nın bu isteği vaftizinden hemen sonra olmalı, Pritsak eserlerin iyi tetkik edildiğinde Olga'nın iki kere Konstantinopol'ü ziyaret ettiğini ilkinin 9 Eylül 946 ikincisinin ise vaftiz tarihi olan 18 Ekim 957 olduğu görüşündedir. Ayrıca Olga'yı vaftiz eden İmparator değil, Patrik Polyeuctus'tur. *De Ceremoniis* kitabında İmparator Olga'nın Helen ismini almasından veya onun vaftiz olmasından bahsetmez. Pritsak'a göre Olga'nın Konstantnopol'de görüştüğü kişi GYH'dekinin aksine İmparator değil Konstantinopol'deki Patrik'tir. Pritsak'ın verdiği 957 tarihini nüshası günümüze kalamamış olan *Hustyn Kroniği*'de destekler. Andrzej Pope ise Bizans kaynağı olan John Skylitzes'in *Synopsis Historiarum* adlı eserinde geçen 955 tarihini gerçekçi bulur ve Rus kaynakları da dikkate alındığında bu tarihin 954 veya 955 olabileceği görüşündedir. Omeljan Pritsak, "When and Where wąs Ol'ga Baptized?", **HUS**, Volume IX, Number 1/2, Cambridge, Massachusetts, June 1985, s. 5-21; Andrzej Poppe, "The Christianization and Ecclesiastical Structure of Kyivan Rus' to 1300", **HUS**,

Süleyman döneminde şöyle bir olay cereyan etmişti. Etiyopya Çariçesi Süleyman'ın huzuruna geldiğinde onun bilgelik dolu sözlerini duymak arzusundaydı ve bilgeliğini de kerametlerini de açıkça gördü.[572] Yine Kutsal Olga da hakiki ilahi bilgeliği aradı. Fakat Çariçe insani bilgeliğin peşindeyken Olga ilahi bilgeliğin peşindeydi. ''Bilgeliği arayanlar onu bulacaklardır.''[573] ''Bilgelik dışarıda haykırıyor, meydanlarda sesini yükseltiyor, şehirlerin duvar kenarlarında bağırıyorlar, şehirlerin giriş kapılarında yüksek sesle duyuruyorlar. Ahmaklar ahmalıktan daha ne kadar haz

Volume XXI Number 3/4, Cambridge, Massachusetts, December 1997, s. 314-325; Samuel H. Cross," Mediaeval Russian Contacts with the West", **Speculum**, Vol. 10, No. 2 Medieval Academy of America, April 1935, s.140; XIII. yüzyılın sonunda derlenen *Knez Vladimir için Anı ve Kaside* adlı eser de konudan bahsederken büyük ölçüde GYH ile paralel bilgiler verir. Buna göre Olga vaftiz olduktan sonra 15 yıl yaşadı ve ölüm tarihi ise 11 Temmuz (6477) 969'dur. John Skylitzes'e göre bu tarih (6463) 954-55'tir. Andrzej'e göre Olga 954 veya 955'te vaftiz oldu, 957'nin sonbaharında de ise bir Hıristiyan olarak Konstantinopol'ü ziyaret etti. Muhtemelen Adalbert tarfından yazılan Prümlü Regino'nun Kroniği'nde geçen 959 tarihine göre Olga Bizans İmpartoru II. Romanos tarafından Konstantiopol'de vaftiz edildi. Aslında Olga'nın 959 yılında zaten Kiev-Bizans hattında ilişkiler sürüyorken neden Otto'dan heyet istediği bilinmiyor veya 954-55 yıllarında Konstantopol'e gidip vaftiz olduğu sadece bir tahminden ibarettir. Muhtemelen Olga VII. Konstantin ve II. Romanus yaşarken Konstantinopol'deydi. Andrzej Poppe, "Once Again concerning the Baptism of Olga, Archontissa of Rus' ", **DOP**, Vol. 46, Homo Byzantinus: Papers in Honor of Alexander Kazhdan, 1992, s. 271-277. Olga Konstantinopol'e gelip vaftiz olan tek hükümdar değildi. 522'de Lazika Kralı Tzath (Ztath) I. Justin tarafından vaftiz edildi. I Justinaynus tarafından Herulların Kralı Grepes'i (Gretes) ve Hun Kralı Grod'u (Gordas) 527'de Konstantinopol'de vaftiz oldu. Patrik Nikiforos'un kayıtlarına göre de bir Hun Kralı Herakleios'tan (610-641) vaftiz olma talebinde bulumuştu ve bu gerçekleşmişti. II. Leo oğlu V. Konstantin'i Hazar Prensesi ile nikâhlamıştı ve Theophenes'e göre Leo prensesi vaftiz edip adına İrene koymuştu. 864 veya 865'te Bulgar Çarı Boris vaftiz edildi ve Bizans İmparatoru III. Mihail ona vaftiz ismi olarak kendi şerefine Mihail koydu. 948'de Macar hükümdarı Bulcsu (Bultzu veya Bulosudes) daha sonra Hıristiyan olduğunu ifşa etse de Konstantin Porphyrogennetos'un hamiliğinde vaftiz oldu. Son olarak Rus Knezi Vladimir'de 988'de vaftiz olup İmparator II. Basil'in şerefine ona da Bizans İmparatoru tarafından Vasili (Basil) ismi verildi. Francis Butler, 2008, s.234-235. Olga'ya ise vaftiz isimi olarak VIII. Konstanin'in karısı ve II. Romanus'un annesi Helen Lekapena'nın şerefine Helen ismi verildi.

[572] **KK**, Krallar I, 10, s.367–368, Saba Melikesi Belkıs.

[573] **KK**, Süleyman'ın Özdeyişleri, 8: 17 s.671.

duyacaksınız.''[574] Kutsal Elena (Olga) küçük yaşlardan beri bu dünyada var olan *en halis*[575] bilgeliğin peşindeydi ve o eşsiz bir inci olan İsa'yı buldu. Süleyman, ''Güzellikleri dilemek ruha mutluluk getirir''[576] ve ''Senin kalbin tefekküre meyleder''[577]; ''Beni sevenleri ben de severim ve beni arayanlar beni bulurlar''[578] demişti. Ayrıca İsa, '' Bana geleni ben asla başımdan savmayacağım''[579] demişti.[580]

Daha önce söylediğimiz gibi Olga Kiev'e vardı. *Daha sonra da*[581] Grek Çarı Olga'ya elçi göndererek ona, ''Ben sana çok sayıda hediyeler vermiştim. Sende bana Rus topraklarına döndüğümde sana köleler, balmumu, kürkler ve bana yardım için savaşçı göndermeye söz vermiştin'' dedi. Olga da elçilere, '' Eğer tıpkı benim Boğaz'da (veya Haliç'te) bulunduğum gibi sen de benimle Poçayna'da[582] bulunsaydın, o zaman sana söz verdiklerimi yerine getirirdim'' dedi. Ve bu sözlerle elçileri gönderdi.[583]

Olga oğlu Svyatoslav'la hayatını sürdürdü ve ona vaftiz olması için ısrar etti, fakat Svyatoslav annesinin teklifini dikkate almadı. Bununla birlikte her kim kendi isteğiyle vaftiz olmaya karar verdiyse, engellenmedi, fakat hep küçümsendi. ''Hıristiyan inancı imansızlar için tam bir ahmaklıktır''[584]; zira '' karanlıkta yürüyenler bilmezler ve idrak

[574] **KK**, Süleyman'ın Özdeyişleri, 1: 20–22 s.665.

[575] *En halis,* L'de yok, İ ve H'de var.

[576] **KK**, Süleyman'ın Özdeyişleri, 13: 19 s.676.

[577] **KK**, Süleyman'ın Özdeyişleri, 2: 2 s.665.

[578] **KK**, Süleyman'ın Özdeyişleri, 8: 17 s.671.

[579] **KK**, Yuhanna, 6: 37 s. 1133.

[580] L s.35, İ s.46-47, R s.63, T s.83, H s.46–47, A s.58–59, N s.115.

[581] *Daha sonra da*, L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[582] Dnyeper Nehri'nin bir kolu.

[583] L s.35–36, İ s.47, R s.63–64, T s.83, H s.47, A s.59, N s.115-116.

[584] **KK**, Pavlus'tan Korintlilere Birinci Mektup, 1: 18, s.1219.

etmezler''[585] ve Tanrı'nın haşmetini akledemezler. ''Onların kalpleri taşlaşmıştır, ancak güç bela kulaklarıyla duyabilirler ve gözleriyle görebilirler''. Süleyman, ''Günahkârın amelleri bilgelikten fersah fersah uzaktır''[586]; '' Bu sebeple sizi çağrıdığımda bana kulak asmadınız, size el uzattım fakat anlayanınız olmadı ve öğütlerimi umursamadınız, uyarılarımı hiçe saydınız''[587] ; '' Bilgiden nefret ettiniz, kendiniz için Tanrı'dan korkmayı yeğlemediniz. Öğütlerimi dinlemek istemediniz, uyarılarımı hakir gördünüz''[588] demişti. Olga sık sık şöyle söylerdi, '' Oğlum! Ben Tanrı hakikatini öğrendim ve bu yüzden mutluyum. Sende Tanrı hakikatini idrak edersen sen de bundan memnun kalacaksın''. Fakat o Olga'nın söylediklerine kulak asmadı ve ona, '' Ben tek başıma başka bir inancı nasıl benimseyebilirim? Drujinam benimle alay eder'' dedi. Olga da ona, '' Eğer sen vaftiz olursan bütün herkes seni takip edecektir'' dedi. O yine de annesinin bu sözlerini umursamadı ve o yine pagan adetleriyle hayatına devam etti. Eğer biri annesine itaat etmezse ve ona sıkıntı verirse, onlar için, '' Eğer biri babasına ya da annesine itaat etmezse kesinlikle öldürülecektir''[589] denmiştir. Svyatoslav da böyle yaparak annesini darılttı. Süleyman, ''Günahkârı tashih eden kötülüğe layıktır ve kötü kişiyi kınayan kusur işler. Kötü kişiyi kınama, yoksa senden nefret eder''[590] demişti. Buna rağmen Olga oğlu Svyatoslav'ı sevdi ve '' Tanrı'nın takdiri olacaktır; Eğer Tanrı benim neslime ve Rus topraklarına merhamet etme niyetindeyse, Tanrı'ya yönelme arzusu onların kalplerini

[585] **KK**, Mezmurlar, 82: 5, s.623.

[586] **KK**, Süleyman'ın Özdeyişleri, 12: 20, s. 676.

[587] **KK**, Süleyman'ın Özdeyişleri, 1: 24–25 s. 665.

[588] **KK**, Süleyman'ın Özdeyişleri, 1: 29–30 s.665.

[589] **KK**, Mısır'dan Çıkış, 21: 17 s.78 ve Levililer, 20: 9, s.123.

[590] **KK**, Süleyman'ın Özdeyişleri, 9: 7–8 s.672.

fethedecektir; tıpkı Tanrı'nın bana da bahşettiği gibi''dedi. Böyle söyleyerek halkı ve eğitip, adam edip erişkin yaşa getirdiği oğlu için gece gündüz dua etti.[591]

Yıl 6464 (956). Yıl 6465 (957). Yıl 6466 (958). Yıl 6467 (959). Yıl 6468 (960).Yıl 6469 (961). Yıl 6470 (962). Yıl 6471 (963).[592]

Yıl 6472 (964). Svyatoslav büyüyüp olgunlaştığında arkasına çok sayıda cesur asker topladı. *Gözüpek olduğundan*[593] pek çok çarpışmada pardus (leopar) gibi rahat hareket etti. Seferlerinde yanında ne yüklü araba ne de kazan götürürdü, bu yüzden o eti kazanda pişirmezdi; at etini, vahşi hayvan etini veya sığır etini közde ince ince keserek pişirir ve öyle yerdi. Çadırı yoktu, ama atın semerini başının altına koyarak uyurdu ve onun bütün savaçıları da böyle yapardı. Başka topraklara elçilerini yollayarak, ''Size gelmek istiyorum'' dedi.[594] Oka nehrine ve Volga'ya doğru yola çıktı, Vyatiçlere uğradı ve onlara, ''Kime vergi veriyorsunuz?'' diye sordu. Onlar da, '' Hazarlara her saban için şelyaga veriyoruz'' dediler.[595]

Yıl 6473 (965). Svyatoslav Hazarlar üzerine sefere çıktı.[596] Hazarlar Svyatoslav'ın yaklaştığını duyunca onu kendi kağanlarının liderliğinde karşılamak

[591] L s.36–37, İ s.47–48, R s.64–65, T s.83–84, H s.47–48, A s.59–60, N s.116.

[592] L s.37, İ s.48, R s.65, T s.84, H s.48, A s.60.

[593] *Gözüpek olduğundan*, L'de yok, İ ve H'de var.

[594] Bizanslı tarihçi Lev Diakon Svyatoslav'ın dış görünüşünü şöyle tanımlar: ne uzun nede kısa, orta boyluydu. Kalın kaşlıydı ve açık mavi gözleri vardı. Kalkık burunlu ve sakalsızdı, üst dudağına varıncaya kadar uzanan saçları vardı. Kafası tamamıyla keldi fakat asaletin bir göstergesi olarak başının bir tarafından bir tutam saçını bağlayıp salardı. Kalın boyunlu, geniş göğüslüydü ve vücudunun diğer uzuvları da orantılıydı fakat suratsız bir görünümü vardı ve acımasızdı. Kulağının birinde zümrütlerle süslenmiş ve iki tane inciyle çerçevelenmiş altın küpe vardı. Lev Diakon, 1988, s. 82.

[595] L s.37, İ s.48-49, R s.65–66, T s.84, H s.48–49, A s.60–61, N s.117.

[596] Bizans Halep emirine ve 960-961'de Hırvatlara yaptığı seferlerle meşgulken Svyatoslav Hazarlara saldırısı sonrasında bölgede hâkimiyetini kurdu ve Kırım'daki Bizans protektorası zayıfladı. Aynı süreç

içinde Hazarlar göçebe grupların da istilasına uğradı. Göçebe gruplar güney Kırım'daki got yerleşim merkezlerine akınlarını sürdürerek bölgedeki Gotları Svyatoslav'ın koruması altına girmelerini teşvik ettiler. Bu misyon Kiev'i 962 yılı sonbaharının sonlarına doğru ziyaret etti ve 963'ün Ocak ayında Got topraklarına döndüler. Svyatoslav'ın Hazar seferi ise takip eden bahar dönemi başladı ve Don Nehri'nin ağzındaki Bela Veja'nın (Sarkel) düşmesiyle sona erdi. Svyatoslav'ın hâkimiyet alanı Got toprakları üzerinden devam etti ve 971 yılında Bulgaristan'da Çimiskes'e yenilene kadar genişlemesini sürdürdü. **RPC**, s. 240, A. A. Vasiliev, **The Goths in the Crimea**, Cambridge, The Mediaeval Academy of America, 1936, s. 119-131.

için şehrin dışına çıktılar ve savaşmak üzere karşı karşıya geldiler. Svyatoslav Hazarları bozguna uğrattı[597] ve onlardan Bela Veja[598] şehrini aldı, daha sonra Yasları[599] ve Kasogları[600] da yendi[601] ve *Kiev'e döndü*[602].[603]

---

[597] Bu ifade tek bir çatışma değil ayrıntısına vakıf olamadığımız bir dizi savaşın olduğu anlamında okunabilir. Svyatoslav'ın yaptığı seferden sonra Hazarlar bir taha toparlanamadı ve Hazar halkı Hristiyan Terek Kazakları ve Müslüman Astrahan Tatarları olarak varlıklarını sürdürdüler. Yahudilerin bir kısmı Dağlı Yahudiler olarak Dağıstan'a diğerleri Kırım'a (Karaim) yerleştiler Gumilev, cilt I, 2003, s. 61,254.

[598] Bela Veja, beyaz taşlardan yapıldığından ötürü beyaz kule (kale) demektir. Dunlop'a göre, 833'de Hazar Kağanı Don Nehri üzerinde bir kale inşa edilmesine yardım etmesi için Bizans'a başvurdu. İmparator Theophilus Hazar topraklarına Azak Denizi ve Kerson üzerinden bir deniz filosu yolladı. Bizanslılar Don üzerinde bir yerde Yunanca Aspon Hospition (Constantine Por.) veya Leukon Oikema (Theophenes Con.) Ruslar tarafından Bela Veja olarak adlandırılan tuğla bir kale inşa ettiler. Hazarlar buraya Sarkel (veya Sarkil) diyorlardı. Bütün bu isimler aşağı yukarı beyaz, sarı, ev veya kale anlamındadır. Kalenin kuruluşuyla muhtemelen batıdan gelecek bir düşmana karşı savunma amacı güdülmüştür. Değişik rivayetlere göre bu savunama Peçenek, Guz, Macarlar ve Ruslara karşıydı. D. M. Dunlop, **Yahudi Hazar Tarihi**, çev. Zahide Ay, Selenge Yay. 2008, s.200-201. A. P. Novoseltsev isim üzerinden araştırma yaparak "veja" kelimesine dikkat çeker ve köken olarak İskit ve Sarmatların diline ait olduğu iddiasında bulunur. Daha sonra bölgeye yerleşen Slavik toplulukların onların sadece kültürünü değil maddi mirasını devraldığını savunarak "veja" yani kule ile bölgde bulunan Slavik unsurlar arasında dolaylı bir bağ oldunu iddia eder. A. P. Novoseltsev, "Termin "veja" v Drevnerusskih İstoçnikah", **DG**, İzdatelstvo Nauka, 1987, s.18.

[599] Kuzey Kafkasya da yaşayan Osetyalı bir kavim.

[600] Kuban'ın aşağısındaki sahillerde yaşayan Çerkezler.

[601] İbn Havkal'a göre onun tabiriyle Normanlarla özdeşleştirilen Ruslar 968/69'da "bolgar hazaran (İtil'in doğu keisimi) İtil ve Semender'i yağmalamışlardı ve sık sık Rum ve Andalus'a yöneliyorlardı". Başka bir yerde ise "Ruslar bunların hepsini yakıp yıktılar; İtil Nehri kenarındaki Hazar, Bolgar ve Burtaslara ait ne varsa yağmaladılar. İtil sakinleri bab el- Ebvab'a sığındılar. Bazılarıda korkularından Siya-Kuh (Mangışlak) adasına yerleştiler." Buna göre yukarıdaki bilgilerden daha fazla bilgi veren İbn Havkal verdiği tarih konusunda ise yanılmış. Artamonov, s. 548.

[602] *Kiev'e döndü*, L'de yok, İ ve H'de var. Svyatoslav'ın Sarkel'i ele geçirmesi şöyle yorumlanabilir. İlki Svyatoslav sadece Sarkeli aldı, ikincisi Svyatoslav Hazar başkenti Atil/İtil'i ve Sarkel'i aldı, üçüncüsü Svyatoslav bir bölümü 'ak şehir' olarak anılan Atil/İtil'i aldı. İkinci öneri diğer kaynaklar tarafından da doğrulanmış gibi görünüyor. İbn Havkal 358/957'de Ruslar'ın Hazar Bulgar ve İtil'i yağmaladığını kaydeder. Arkeolojik bulgular ise şehrin muhtemelen 965'ten sonra Rusların elinde

Yıl 6474 (966). Svyatoslav Vyatiçleri yendi ve onları haraçgüzarları yaptı.[604]

Yıl 6475 (967). Svyatoslav Bulgarlara saldırmak için Tuna'ya sefer düzenledi.[605] Karşılıklı savaştılar ve Svyatoslav Bulgarları yendi ve Tuna boyunca 80 şehri ele geçirdi. Svyatoslav Greklerden vergi alarak Knezliğini Pereyaslavets'te sürdürdü.[606]

Yıl 6476 (968). Svyatoslav Pereyaslavets'deyken Peçenekler ilk defa Rus topraklarına girdiler. Olga, torunları Yaropolk, Oleg ve Vladimir ile birlikte Kiev şehrinde savunmasız kaldı. *Peçenekler*[607] sayısız askerleriyle şehrin etrafını sarıp onu devasa güçleriyle muhasara altında tuttular. Şehir sakinlerinin dışarı çıkması veya haber yollaması imkânsızdı, ayrıca açlıktan ve susuzluktan da bitap düşmüşlerdi. Dnyeper'in diğer kenarında bir araya gelmiş olanlar nehrin o tarafındaki kayıklarında

---

bulunduğuna işaret ediyor. Aynı zamanda İbn-i Miskaveyh de 354/965'te Hazar topraklarına yapılan saldırından söz etmektedir; ancak onun kaydında istilacılar Türklerdir. Peter Golden, 2006, s. 98

[603] L s.37, İ s.49, R s.66, T s.85, H s.49, A s.61, N s.117.

[604] L s.37, İ s.49, R s.66, T s.85, H s.49, A s.61, N s.117. Svyatoslav'ın Hazarlar ve Vyatiçler üzerine yaptığı sefer Oleg'in 884 ve 885'te Severyan ve Radimiçlerle başlayan ve Slavyan kabileler üzerinde Hazar nüfuzunu kırmak üzere girişilmiş mücadelenin son aşamasıydı. Svyatoslav'ın seferi sonucunda Rusların da dolaylı olarak yararlandığı Hazarların ticari potansiyelinin kaybı sonraki süreçte Ruslara da zarar verdi. Ruslar bu sefer Baltık-Karadeniz hattı üzerindeki ticarete yoğunlaştılar. Frederick I. Kaplan, s.8-10

[605] 967'de Tuna'ya yapılan seferden muhtemelen Bizans İmparatoru Nikiforos Fokas'ın da (963–969) rızası vardı. Fakat Svyatoslav Tuna üzerindeki Peryaslavets'e yerleştiğinde Bizans'tan vergilerini ödemesini istedi, bu da 970 yılı baharında iki taraf arasında savaşa neden oldu. **BLDR**, s. 500; Bulgar elçileri Bizans hükümetince ödenmesi gereken mutad parayı talep etmek üzere Konstantiopol'e geldiklerinde Kilikya ve Kıbrıs'ın işgalini takip eden 965 sonbaharı idi. Bu cüretkârlığa kızarak imparator elçileri kırbaçlattı ve hakaret ve tehditlerle yurtlarına yolladı. Birkaç Bulgar sınır kalesini yıktıktan sonra ise, doğrudaki teşebbüslerinden alınkonulmasını önelemek için Bulgaristan ile doğrudan doğruya hesaplaşmaktan vazgeçti. Kendisi yerine iyi bir ücret mukabilinde Bulgarları yola getrimek üzere Svyatoslav'a çağrıda bulundu. G. Ostrogorsky, 1999, s. 270-271.

[606] L s.37–38, İ s.49, R s.67, T s.85, H s.49, A s.61, N s.117.

[607] *Peçenekler*, L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

kaldılar. Ne onlardan birinin Kiev'e girmesi ne de Kiev'den birinin onlara ulaşması mümkündü.[608]

Şehrin sakinleri endişe içindeydi ve ''Karşı kıyıya geçebilen kimse yok mu? Eğer yarın sabaha kadar (karşıya geçebilecek olan) kimse çıkmazsa mecburen Peçeneklere teslim olacağız'' dediler. Sonra bir genç ''Ben geçebilirim'' dedi. Hemşehrileri sevinerek ona, '' *Nasıl geçileceğini biliyorsan,*[609] git'' dediler. Sonra genç atının dizginlerini tutarak şehirden çıktı ve Peçeneklerin konakladıkları yerden geçerken onlara, ''Atımı gören kimse var mı? diye sordu. Genç, Peçenek dilini bildiğinden onlarda onu kendilerinden biri zannettiler. Genç, nehre (Dnyeper) yaklaştığında, giysilerini çıkardı ve Dnyeper'e atlayıp yüzdü. Bunu gören Peçenekler arkasından koştular, onu vurmaya çalıştılar ama hiçbir şey yapamadılar. Karşı kıyıdakiler genci fark edince kayıklarını ona yaklaştırdılar ve onu kayıklarına alarak drujinanın yanına götürdüler. Genç onlara '' Eğer yarın sabahın erken vakitlerinde şehre girmezseniz halk Peçeneklere teslim olacak'' dedi.[610]

Sonra onların Pretiç adındaki komutanları (voyvoda), ''Yarın kayıklara binip gideceğiz ve şehirde mahsur kalan Knyaginya'yı (Olga) ve genç Knezleri (Olga'nın torunları) ve diğer insanları alıp hızla bu tarafa getireceğiz. Eğer bunu yapmazsak Svyatoslav hepimizi mahveder'' dedi. Yarın sabah gün ağarmasına yakın bir vakitte kayıklara bindiler, yüksek sesle borazanlarını çaldılar. Şehirdeki insanlar bağırmaya başladı, Peçenekler ise Knez'in geldiğini sanarak şehirden çil yavrusu gibi kaçışıp dağıldılar. Olga torunları ve beraberindekilerle kayıklara bindi. Peçeneklerin Knezi

[608] L s.38, İ s.49, R s.67–68, T s.85, H s.49, A s.61–62, N s.118.

[609] *Nasıl geçileceğini biliyorsan*, L'de yok, İ ve H'de var.

[610] L s.38, İ s.49, R s.68–69, T s.85, H s.49–50, A s.62, N s. 118.

olanları görünce tek başına geri döndü ve Pretiç'e gidip, ''Bu gelen kimdir'' diye sordu. Pretiç, ''Karşı kıyının (Dneyper) halkı'' dedi. Peçenek Knezi ''Sen Knez değil misin?'' diye sordu. Pretiç, ''Ben onun adamıyım, öncü kuvvetlerle geldim, o ise benim arkamdan çok kalabalık bir orduyla geliyor'' dedi. Bütün bunları, onları dehşete düşürmek için söylemişti. Peçenek Knezi Pretiç'e, ''Benimle dost ol''dedi, o da, ''Olalım öyleyse'' dedi. Birbirlerinin ellerini sıktılar ve Peçeneklerin Knezi Pretiç'e atını, kılıcını ve oklarını; Pretiç ise Knez'e zırhını, kalkanını ve kılıcını verdi. Peçenekler şehirden çekildi, fakat onlar Libet'te (nehri) konuşlanmışken şehir sakinlerinin atlarını sulamaları mümkün değildi.[611]

Kievliler Svyatoslav'a elçiler göndererek ona, ''Sen Ey Knez, kendine başka memleketler ararsın, fakat ilgisizliğinden kendi memleketini kaybedersin. Az kalsın Peçenekler her yeri ele geçirip anneni ve çocuklarını tutsak alacaklardı. Eğer gelip bizi müdafaa etmezsen onlar bize tekrar saldıracaklar. Senin vatanına, yaşlı annene ve çocuklarına acıman yok mudur?'' dediler. Svyatoslav bu sözleri duyduğunda hemen atınına bindi ve drujinasıyla birlikte Kiev'e döndü. Svyatoslav annesini ve kardeşini selamladı ve Peçeneklerin ellerinden açı çekmiş olmalarına üzüldü. Sonra ordusunu toparladı ve Peçenekleri bozkırın içlerine kovaladı ve barış sağlandı.[612]

Yıl 6477 (969). Svyatoslav annesine ve boyarlarına, '' Kiev'de kalmak istemiyorum, Tuna boyunda, Pereyaslavets'de yaşamak istiyorum. Orası benim topraklarımın orta yeridir, bütün nimetler oraya akar: Grek topraklarından, pavoloklar, altın, şarap, çeşitli meyveler; Çeklerden ve Ugrlardan gümüş ve atlar; Ruslardan

[611] L s.38–39, İ s.49-50, R s.69, T s.85–86, H s.50–51, A s.62–63, N s.118-119.

[612] L s.39, İ s.50, R s.70, T s.86, H s.51, A s.63–64, N s.119.

kürkler, balmumu, bal ve köleler'' dedi.[613] Olga ise ona, '' Sen benim çaresizliğimi görmüyor musun? Niye beni terk etmek istiyorsun?'' diye sordu. Olga'nın sağlığı zaten kötüydü. Olga tekrar oğluna, ''Ancak beni toprağa verdikten sonra istediğin yere

[613] Svyatoslav'ın Tuna boylarını tercih etmesini Kiev'deki gücü ve nüfusu gittikçe artan Hıristiyanlara karşı tavır alması şeklinde yorumlanacağı gibi X. yüzyılın ilk yarısından itibaren Rusların özellikle ticari amaçlar doğrultusunda güney bölgelere inmek istemeleri bakımından da ele alabiliriz. Sert iklim koşulları, güvenlik sorunları ve mesafe dikkate alındığında Güney Rusya merkezli yapılan ticaretin zorluklarını gören Ruslar İbn Miskavey'in yazdıklarına göre tıpkı Svyatoslav'ın öne sürdüğü nedenle 943-944 yıllarında Güney Kafkasya'daki Hazar civarında bulunan Bardaa şehrine yerleşmek istemişlerdi. 1097 yılında Vasilko Rostislaviç'in Tuna Bulgarları üzerinde hâkimiyet kurmak istemesi ve 1116 yılında Vladimir Monomah'ın oğlu Vyaçeslav'ın Dorostol üzerine yaptığı başarısız sefer de Rusların bu isteğinin bir parçasıydı. J. Shepard, "Some Problems of Russo-Byzantine Relations c. 860-c. 1050", **SEER**, Vol. 52, No. 126, Jan. 1974, s.13-14. Svyatoslav'ın kendine yeni yurt edinmesindeki ısrar konusunda diğer bir görüş olarak da Kiev'deki karşıt partilerden bahsedilebilir. Olga'nın önderliğinde Kiev'deki Hıristiyan partisi giderek sayıca üstün olduğu pagan partisinin lideri Svyatoslav ve taraftarlarının kendi şehirlerinde baskı altında kalmasına neden oldu. Svyatoslav kronkerin belirttiği gibi Pereyalavets'e gelen meyeve ve sebzelerin cazibesine kapılması pek inandırıcı değidir. Muhtemelen Svyatoslav Pereyaslavets'e Kiev'den kaçmak için yerlşemek istedi. Fakat Kiev ile bağlarını tam olarak koparmadı, zira daha sonra Annesi Olga'ya yarıma gitti. Kroniker ise Pereyalavets'e yerleşme nedenini Hıristiyan-pagan karışıtlığı üzerinden değerlendirmek yerine Pereyaslavets'in zenginliğini bahane olarak göstermiş. Kroniker GYH'nin geneline de yansıyan uslub gereği knezleri kötülemez; onlar daima iyi huylu, kahraman, iyiliksever ve miletinin çıkarlarını gözetir. Bir taraftan GYH'nin yazılma nedenlerinden bir olan halka Hıristiyanlığı sevdirmek ve bu misyona halel getirmemek fakat diğer taraftan Hıristiyan partisinin baskısından kaçan knezin niye kendine başka topraklar beğendiğini münasip bir şekilde açıklamak için korniker kurnazlık yapıp konuyu knezin Pereyaslavts gibi zengin bir toprakta hayat sürmesi isteğine bağlıyor. Svyatoslav'a GYH'de kronikerin serseri bir ruh ve genç asi bir karakter yüklemesi bu anlamda boşuna değildir. Kroniker Svyatoslav'ın Hıristiyanlığa olan tepkisini örtmek ve onun bu karakterinden dolayı gerekirse annesinin de karşısında durup kendi yurdundan alıp başını gitmesini anlamayı daha makul hale getirmeye çalışmıştır. Her nekadar kronikerin Svyatoslav'ın Pereyaslavets'de kalma nedeni uyudurma olsa da bu nedene Svyatoslav'ın annesi ile yaşadığı sorundan bağımsız bakıldığında Balkanlardaki ticaret yolları hakkında bilgi vermesi bakımından kayda değerdir. Doğu ve Orta Avrupa'da doğu batı doğrultusunda işleyen Kiev-Regensburg ticaret yolu bir kara yolu olarak Moravya ve Bohemya topraklarından geçerek, yani Balkanların kuzeyinden, Almanya'daki Regensburg'a ulaşır. Kroniker Svyatoslav için yalan neden uyudurma çabasındayken bize bu ana ticaret yolunun Balkan içlerine girip Pereyaslavets'a kadar varan tali yolları hakkında kısa da olsa bilgi vermiştir.

gidebilirsin'' dedi. Üç gün sonra Olga öldü. Svyatoslav annesi için gözyaşı döktü, aynı şekilde torunları ve bütün halkı da ağladı. Sonra da onu taşıyıp belirlenen bir yerde toprağa verdiler. Olga kendisi için cenaze töreni düzenlenmesini vasiyet etmemişti, bu yüzden cenazesini bir rahip kaldırdı. Kutsal Olga daha sonra defnedildi.[614]

Olga Hıristiyan topraklarının ilk müjdecisiydi, tıpkı güneş ağarmadan önceki alaca karanlık ve şafak sökmeden önceki zuhur gibi. O gece vakti ay gibi parladı ve tıpkı çamurdaki inci gibi paganların arasında ışık saçtı. Zira onun halkı Kutsal Vaftiz'le arındırılmadığından günahlarla kirlenmişti. Olga ise Kutsal Vaftiz kurnasıyla arınmıştı, o ilk insan olan Âdem'in günahkâr elbiselerini üzerinden çıkartıp attı ve İsa' olan yeni Âdem'le kaplandı. Bu sebeple biz ona şöyle deriz, '' Mutlu ol! Zira Ruslar Tanrı'nın irfanına erdi ve biz Ona kavuşacak olan ilklerdeniz.''[615]

Ruslardan Cennet'in Krallığı'na kavuşan ilk o oldu ve Rusların ahvadı ona sitayiş edip onu önderleri olarak gördüler; zira Olga ölümüne kadar Ruslar için Tanrı'dan şeffat dilemişti. Hakşinas kişiler helak olmazlar. Süleyman, ''Erdemli insanın takdir edilmesine halk sevinir",[616] erdemli insanın fikri ölümsüzdür çünkü o hem Tanrı hem de insanlar tarafından kabul görmüştür. Burada bütün insanlar uzun yıllardır çürümeden yatan bedenine bakarak onu yüceltir. Peygamber, ''Ben beni yücelteni yücelteceğim[617]'' demişti. Aynı şekilde Davut da ''Erdemli insan *sonsuza dek*[618] anılacaktır. O kötü havadisten korkmaz. Onun yüreği sarsılmaz zira Tanrı'ya güvenir,

[614] L s.39–40, İ s.50–51, R s.70–71, T s.86, H s.51–52, A s.64, N s.119-120.

[615] L s.40, İ s.51, R s.71, T s.86, H s.52, A s.64–65, N s.120.

[616] **KK**, Süleyman'ın Özdeyişleri, 29: 2 s.690.

[617] **KK**, Samuel I, 2: 30 s. 287.

[618] *Sonsuza dek,* L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

yüreğini ortaya koyar ve yılmak nedir bilmez”[619] demişti. Süleyman, ‘‘ Erdemliler sonsuza kadar yaşayacak, Tanrı onları taltif eder ve en üstten şereflendirilirler. Bu yüzden güzelliğin Tanrısı onları alacak ve Tanrı’nın elinden iyiliğin tacını alacaklar. O onları sağ eliyle örtecek ve kollarıyla koruyacak’’ dedi. O, Kutsal Olga’yı şeytandan, hasmımızdan ve düşmanımızdan korudu.[620]

Yıl 6478 (970). Svyatoslav Yaropolk’u Kiev’de Oleg’i ise Dereva’da görevlendirdi. Yine bu yılda Novgorodlulardan bazıları gelip kendi knezlerini sordular, ‘‘Eğer siz bize gelmezseniz bizde kendi knezimizi seçeriz’’. Svyatoslav onlara, ‘‘ Kim size gitmek ister’’ dedi. Yaropolk ve Oleg reddetti, fakat Dobrınya, ‘‘ Vladimir’e teklif edelim’’ dedi. Vladimir Olga’nın hizmetçisi Maluşa’nın oğluydu, Maluşa da Dobrınya’nın kız kardeşiydi ve babaları da Malk Lyubeçanin’di[621]. Diğer bir değişle Dobrınya Vladimir’in dayısıydı. Sonra Novgorodlular Svyatoslav’a, ‘‘ Bize Vladimir’i ver’’ dediler. Svyatoslav da onlara, ‘İşte! Onu alın’ dedi. Ve Novgorodlular

[619] **KK**, Mezmurlar, 112: 6–8, s.643,

[620] L s.40–41, İ s.51–52, R s.71–72, T s.86–87, H s.52, A s.65, P s.404 (sadece son cümle), N s. 120-121.

[621] Mal’’k’’ Ljubeka şehrindendi, Almanya’da bulunan bu şehrin daha sonraki ismi Lübeck’tir. Omeljan Pritsak, “On the Chronology of Óláfr Tryggvason and Volodimer the Great: The Saga's Relative Chronology as a Historical Source”, **HUS**, Vol. XVI No: ½, 1992, s.32

kendilerine knez olarak Vladimir'i aldılar. Vladimir Novgorod'a dayısı Dobrınya ile birlikte gitti.[622] Svyatoslav ise Pereyaslavets'e doğru yola çıkmıştı.[623]

Yıl 6479 (971). Svyatoslav Pereyaslavets'e vardığında Bulgarlar kendi şehirlerini güçlendirmişlerdi. Bulgarlar dışarı çıkarak Svyatoslav'a saldırdılar ve bunun sonucunda büyük bir kıyım yaşandı, Bulgarlar zafere ulaşmıştı. Fakat Svyatoslav ordusuna, '' Burası bizim düştüğümüz yerdir! Kardeşlerim, drujinam kalkalım ve cesurca dövüşelim!'' dedi. Akşama doğru Svyatoslav üstünlüğü ele geçirdi. Şehre akın edip aldıktan sonra Svyatoslav, ''Bu benim şehrimdir'' dedi. Akabinde, Greklere elçi göndererek onlara, '' Ben size doğru gelmek ve sizin şehrinizi (Konstantinopol) almak istiyorum, tıpkı bu şehri (Pereyaslavets) ele geçirdiğim gibi'' dedi.[624] Grekler

[622] 947 yılında Olga'nın Novgorod'a düzenlediği geziyi saymazsak bu hareket Novgorod'da ilk kez Kiev etkisinin başladığına işarettir. Vladimir ile Dobrınya arasında dayı yeğen ilişkisi sıradan bir akrabalık bağının öteside yeğenin dayısının epik hikâyelere konu olan politik desteği dayısınında yeğenin koruyucu yoldaşı olduğu bir münasebet vardı. Bu münasebetin benzerleri Hıristyanlık öncesi ve sonrası batı Avrupa'da da vardı. Özellikle Alman ve Fransız Ortaçağ epik hikâyelerinde dayı önemli bir figürdür. Norveçli I. Harald'ın dayısı Guthorm ile (Sarışın Harald 850-932) Vladimir'in dayısı Dobrınya arasındaki münasebetlerin benzerliği dikkat çekicidir. *Heimskringla* ve *Egil's Saga* gibi eserlere göre Guthorm da Dobrınya gibi yeğeninin yerine savaşa çıkma sorumuluğu üstlenir ve Dobrınya'nın Bulgarlar üzerine gitmesi gibi o da Gotland'a gider. Christian Raffensperger, "Shared (Hi)Stories: Vladimir of Rus' and Harald Fairhair of Norway", **RR**, No: 68, 2009, s. 571-573.

[623] L s.41, İ s.52, R s.72, T s.87, A s. 65–66, P s. 404, N s.121

[624] Kronik yazarının anlattıklarıyla Bizans kaynakları arasında farklar var. Öncelikle 971 yılını Bizans kaynakları da doğrulamış fakat diğer konularda kaynaklar arasında farklılıklar var. Svyatoslav 969 yılı yazının sonlarına doğru Tuna'nın ağzında görülür. Başkent olan Büyük Preslav'ı aldıktan sonra 970 yılının baharında Hacmus dağlarını geçerek Adrianopol'ü aştı. Önceki kış, 10 Aralık 969, Nikiforus Fokas halefi olan ve istilacılara karşı beyhude uğraşlar sergileyecek olan Çimiskes tarafından suikaste uğradı. Çimiskes özel birlikleriyle Arcadiopolis (Lule Burgas) önlerinde Rusları müttefikleriyle birlikte yendi. Bozgundan sonra Ruslar Haemus'un kuzeyine çekildiler ve Trakya'ya akınlar yaptılar. Çimiskes gönderdiği birliklerle Tuna'nın ağzını kapattı ve kendisi de Kutsal Hafta'da dağları aştı ve Kutsal Cuma'da Rus garnizonunun konuşlandığı Büyük Preslav'a saldırıp onları dağıttı. Hayatta kalabilenler

ise, ‘‘ Size direnebilecek gücümüz yok, bizden sadece vergi alabilirsiniz. Söyler misiniz, sizin bütün drujinanız kaç kişidir? Zira biz drujinanızdaki her bir kişi için size vergi vereceğiz’’ dediler. Grekler Rusları kandırmak için bu öneriyi yapmıştı, *Grekler bugün bile aldatmakta ustadır*[625]. Svyatoslav onlara karşılık verdi, ‘‘Biz 20.000 kişiyiz’’ dedi. Bunların 10.000’i gerçekten Ruslar, diğer 10.000’i de onlara katılanlardı. Grekler Svyatoslav’ın karşısına 100.000 kişilik orduyla çıktı ve vergi ödemeyi de reddettiler.[626]

Svyatoslav Ruslara karşı sefere çıkan Greklerin üzerine gitti. Grekler yaklaştıklarında Ruslar onların devasa ordusunu görünce dehşete kapıldılar; fakat Svyatoslav onlara, ‘‘ Artık kaçacak yermiz yok, biz istesekte istemesekte çarpışmak zorundayız. Rus yurdunu utandırmayalım, burada düşüp ölelim ama haysiyetimizin lekelenmesine izin vermeyelim. Kaçacak olursak itibarımız yerle bir olacak. Geri çekilmiyoruz, cesurca karşı koyacağız. Ben sizin önünüzde yürüyeceğim. Eğer benim başım düşerse kendi başınızla ilgilenin’’ dedi. Svyatoslav’ın savaşçıları da ona, ‘‘ Senin başın her nerede düşerse biz de orada başımızdan (kendimizden) vazgeçeceğiz’’ dediler. Sonra Ruslarla *Grekler savaşa tutuştular, ordular birbirleriyle boy ölçüşüyorlardı. Rus birlikleri Grekleri kuşattı,*[627] acımasız bir katliam yaşandı,

Silistre’de Svyatoslav’a katıldı Çimiskes Nisan’nın sonu itibariyle Silistre’yi kuşattı fakat Svyatoslav ordusunun teslim olduğu Haziran’ın son haftasına kadar direndi. **RPC**, s. 241.

[625] *Grekler bugün bile aldatmakta ustadır*, L’de yok R, A, İ ve P’de var.

[626] L s.41–42, İ s.52, R s.72–74, T s.87, A s.66–67, P s.404, N s.121-122.

[627] *Grekler savaşa tutuştular, ordular birbirleriyle boy ölçüşüyorlardı. Rus birlikleri Grekleri kuşattı*, L’de yok, İ ve P’de var.

sonununda da Svyatoslav galip geldi, Grekler kaçtı. Svyatoslav şehre (Çargrad) doğru ilerlerken şimdiye kadar ıssızlaşmış olan diğer şehirleri[628] de yakıp yıktı.[629]

[628] Rus birliklerinden biri Arkadiapol'de Varda Skleros'a yenildi. Bu yenilginin Svyatoslav'ın Bizans'la görüşmelere başlamasında teşvik edici bir yönü oldu. A. N. Saharov, **Diplomatiya Svyatoslava**, Moskva, 1982, s.20, 37.

[629] L s.42, İ s.52-53, R s.74–75, T s.87–88, A s.67, P s. 404-405, N s.122. İoannes Zonaras'a göre vakıa şöyle gelişir; Ruslar Bulgarları yeniligiye uğaratarak topraklarını ele geçirdiler ve hükümdarları olan Boris ve Romanos'a boyun eğdirerek kendi ülkelerini bırakıp onların topraklarına yerleşmeyi tercih ettiler. Kırım'ı yöneten Kalokiros ise kendisinin Rumların başına geçmesine yardımcı olmaları durumunda Bulgaristan'ı onlara bırakacağını ve diğer bütün vaadlerin yerine getirip barış yapacağını söyleyerek onları teşvik etti. Onlar da İmparatorun onlara gönderdiği iyi niyetli mektupları dikkate almayarak elçileri azarladılar. İmparator da buna karşı başında Magistros ünvanlı kayınbiraderi Bardas Skleros önderliğindeki Rum ordusunu onların üzerine yolladı. Barbarlar ve liderleri olan Sphedosthlabos bunu haber alır almaz Bulgarları Peçenekleri ve Panonoya'daki Türkleri (macarları) silahlandırarak 30000 kişilik birlik kurdular ve bütün Trakya'yı yağma etmeye başladılar. Skleros ordusunun sayıca azlığından onlarla doğrudan savaşa girmedi. İlk önce Peçenekleri ince taktiklerle pusuya düşürerek yendi daha sonra da diğerleriyle savaştılar. Barbarlar Skleors'un savaş alanındaki kahramanlıklarından ürktüler ve kaçışmaya başladılar. Skleros'un ordusu ise onları kovaladı, kimini öldürüldüler kimi tutsak ettiler, bazıları ise kaçmayı başardı. (Ruslarla savaş devam ediyor). İmparator (Çimiskes) hükümdarlığının ikinci yılında baharda hem karadan hem denizden Ruslara sefer düzenledi. Sefer sırasında yol boyunda İskitlerce elçi olarak gönderilmiş olan ama aslında Rum güçlerini kontrol etmek için gönderilmiş olan kişilerle karşılaştı. Onların niyetini anlayan imparator onların birliklerinini ne kadar güçlü olduğunu görmeleri için onları ordugâhın çevresinden dolaştırılmasını emretti. Onlar gittikten sonra imparator 5000 piyade ve 4000 atlı ile Bulgarların şehri Preslav'a ulaştı ve orada ordugâhını kurdu. Bu durum Tauroskythes halkında (Tauris (kırım yarımadası) İskitleri, yani Ruslar) heyecan uyandırdı. O sırada Kalokires imparatorun geldiğini görünce Rusların ordugâhını terketti. Ruslar impartorun geldiğini görünce tedirgin olsalar da yine de ona karşı birlikleriyle saf tuttular. İmparator Preslav'a geldiğinde talim yapan 8000 düşman askeriyle çatışmaya girdiler. Rumlar hem onları hemde sur içindekileri çatışmada yendiler. Onlarn bir kısmı sur içine tekrar kaçtı bir kısmı ise şehriden uzaklaştılar. Şehirden uzaklaşanların kimi tutsak alındı, kimi ise öldürüldü. Sur içinde kalanlar ise kapıları kapattılar ve Rumlar onları kuşattı. Ertesi gün Basileios ordunun tamamıyla geldi ve imapartor kuşatmayı yoğunaştırdı. Çatışma sonucunda Rumlar galip geldi ve Bulgarların hükümdarı Boris tutsak edildi. İmparator hem onu hem de diğer tutsakları serbest bıraktı; onlara bu seferin Ruslara kaşı olduğunu söyledi. İmparator daha sonra Silistere diye adlandırılan Dorostol'e doğru ilerleri ve yoldaki kentleri ele geçirdi. Rusların lideri Sphendosthlabos ordugâh kurmuş olduğu Dorostol'e vardı. Büyük bir çatışma başgösterdi ve Rumlar Rusları yendi; kaçan Rusları Rumlar kovaladı, pek çoğu tutsak

Çar boyarlarını yanına çağırdı ve onlara, ‘‘Onun zalimliklerine karşı koyamıyoruz peki, ne yapmak gerekir?’’ dedi. Boyarları ona, ‘‘ Onu denemek için hediyeler verelim. Bakalım altın mı seviyor pavolok mu?’’ dediler. Svyatoslav’a zeki elçilerle altın ve pavoloklar gönderirken diğer taraftan elçilere boyarlar, ‘‘ Svyatoslav’ın gözlerini, yüzünü ve ruh halini iyi inceleyin’’ dediler. Elçiler hediyeleri aldı ve Svyatoslav’ın yanına gittiler. Svyatoslav’a Greklerin hürmetle (huzuruna) geldiklerini söylediklerinde, Svyatoslav adamlarına, ‘‘ Onları buraya getirin’’ dedi. Grekler içeri girdi ve Svyatoslav’ı başlarını eğerek selamladılar, sonra da altın ve pavolokları onun

---

edildi, kalanlar Dorostol’e geri döndü. İmparator ise kentin önüne ordugâh kurdu, Tuna’yı denetleyen gemilerin gelmesini bekledi ve böylece Rusların kaçmasını engelledi. Sphendosthlabos 20000 Bulgarı zincire vurdu muhtemelen onların kedisine başkaldırması veya imparatorun ordusuna katılmasından korktuğu için böyle bir şey yaptı. Donanma varınca da imparator kenti kuşatmaya girişiti. Yoğun çatışmalarda Ruslar zayıf düştü ve yenemeyeceeini anlayan Sphendosthlabos 2000 adamıyla bir gece kayıklarına binerek erzak aramaya çıktıklarında kendi halinde başıboş bekleyen kuşatmacı Rum askerini birçoğunu öldürdüler. Bunun üzerine imparator kızarak Dorostol’u 60 gün boyunca amansız bir şekilde kuşattı, zaptedemeyince onları açlıkla ölüme terketmeye karar verdi. Sphendosthlabos ise Rumlarla çatışmaya karar vererk şanlı bir şekilde ölmeyi tercih etti. Askerlerine de bu yönde öğütlerde bulundu. Sabaha karşı çatışama başladı. Rumlar taktik olarak savaşı kazanabilmek için Rusları meydan savaşına doğru çekti, Ruslar ise bunun Rumların kaçışı olarak gördüklerinden peşlerinden onları kavalamaya başladılar. Fakat imparator zamanı gelince ordusuna dön emri verince kanlı bir çarpışma gerçekleşti. İskitler yenilmeye başlayınca tekrar şehrin içine girmeye çalıştılar, fakat şehrin girişi daha önceden Skleros tarafından kapatılmıştı. Böylece barbarlar etrafa dağılmak zorunda kaldılar ve onları Rum orduları yakalayıp öldürüdü, çok azı sağ kalabildi. Bu arada barbar Sphendosthlabos ümidini yitirince imparatora adam yollayıp bağışlanmasını ve ülkesine dönmesine izin verilmesi isteğini iletti, ayrıca Rumların bağlaşığı sayılmasını ve İskitler öyle istediği için Rum ülkesine geçmek ve ticaret yapmak hakkının kendilerine tanınmasını diledi. İmparator bunları kabul etti. Yine o imparatorun huzuruna çıkıp ondan kendi ülkesine giderken Peçeneklerin onu engellememesi için imparatorun Peçeneklerden istekte bulunmasını istedi. İmparator ise Peçeneklerden Rusların geçmesine izin vermelerini kendisiyle bağlaşıklık anlaşması yapmalarını Tuna’yı aşmamalarını ve Bulgaristan’ı talan etmeye son vermelerini istedi. Peçenekler hepsini kabul ettiler. Ancak kendi ülkelerinden Rusların geçmesini reddettiler. İmparator Byzantion’a döndükten sonra Sphendosthlabos Peçeneklerin pususuna düştü ve tek bir istisna olmaksızın ordunun tümü kılıçtan geçirildi. İoannnes Zonaras, **Tarihlerin Özeti**, çev. Bilge Umar, Arkeoloji ve Sanat Yay. 2010. s. 15-16, 18-23.

önüne serdiler. Svyatoslav ilgisiz bir şekilde başka tarafa gözlerini dikmişken adamlarına, ‘‘Alıp saklayın’’ dedi. *Svyatoslav'ın adamları hediyeleri alıp sakladılar*[630]. Elçiler Çar'a döndüler ve Çar da boyarlarını çağırdı. Elçiler, ‘‘ Biz Svyatsolav'a vardık ve hediyeleri ayaklarına serdik, ama o onları dikkate almadı bile ve sadece adamlarına alıp saklamalarını emretti’’ dediler. Boyarlardan biri, ‘‘Onu bir kez daha deneyelim. Bu sefer ona silah gönderelim’’ dedi.[631]

Grekler ona kulak verdiler ve Svyatoslav'a kılıç ve diğer silahlardan gönderdiler. Svyatoslav onları aldı ve Çar'a sevgilerini ve şükranlarını ifade eden övgüler dizdi. Elçiler tekrar Çar'a dönerek olan biten her şeyi anlattılar. Boyarlar, ‘‘ Bu adam gaddar biri olmalı, serveti umursamıyor ama silahları kabul ediyor. O halde silahları verelim ’’ dediler. Çar tekrar elçileri Svyatoslav'a gönderdi ve ona, ‘‘ Şehrimize gelme, bizden istediğin kadar vergi alabilirsin’’ dedi. Svyatoslav o sırada Çargrad'a çok yaklaşmıştı. Grekler ona vergisini ödediler ve o ayrıca öldürülen Rusları, ‘‘ Onların ailelerine ölülerini alacaklarına dair söz verildi’’ diyerek götürdü. Svyatoslav bunun yanında çok sayıda hediye aldı ve büyük bir gururla Pereyaslavets'e döndü.[632]

Svyatoslav drujinasının azlığını görünce, ‘‘ Bir yolunu bulupta Grekler kurnazlık yapıp saldırırlarsa ne ben hayatta kalabilirim ne de drujinam’’ dedi. Savaşta oldukça fazla kayıp vermişlerdi. Svyatoslav, ‘‘ Daha fazla drujina toplamak için Rus yurduna gidiyorum’’ dedi. Svyatoslav o sırada Dorostol'da bulunan Çar'a elçiler gönderdi ve onlar da Çar'a, ‘‘ Seninle barışı ve dostluğumuzu sürdürmek istiyorum’’ dedi. Çar bu

[630] *Svyatoslav'ın adamları hediyeleri alıp sakladılar*, L'de yok, kısmen İ ve H'de var.

[631] L s.42–43, İ s.53, R s.75–76, T s.88, H s.57, A s.67–68, P s.405 *(‘‘ Onları buraya getirin’’ dedi*, cümlesinin sonuna kadar P'de vardır. Sonrası H ile davam eder.), N s.122-123.

[632] L s.43, İ s.53-54, R s.76, T s.88, H s.57, A s.68, N s.123.

mesajı duyduğuna memnun oldu ve Svyatoslav'a öncekilerden daha değerli hediyeler gönderdi. Svyatoslav hediyeleri kabul etti, sonra da fikrini drujinasıyla paylaşarak onlara, '' Eğer biz Çar'la barış yapmazsak, o bizim ne kadar az olduğumuzu anlayacak ve Grekler buraya gelip şehrimiz kuşatacaklar. Rus toprakları buraya uzak ve Peçenekler bizim hasmımız, peki bize kim yardım edecek? Çar'la barış yapalım, Grekler de taahhüt ettikleri vergilerini ödesinler. Bu kadarı bizim için yeterli. Eğer Grekler vergi ödemeyi keserlerse biz Rus yurdundan tekar döner ve daha büyük bir ordu toplayıp Çargrad üzerine gideriz '' dedi. Svyatoslav'ın bu sözleri drujinasını memnun etti. Çar'a en iyi adamlarını yolladılar ve onlar Dorostol'daki Çar'ın yanına gelerek onunla görüşmek istediler. Çar onları ertesi sabah çağırdı ve onlara, ''Rus elçileri söyleyiniz'' dedi. Onlar da anlatmaya başladılar, '' Bizim Knezimiz, 'Grek Çarıyla olan dostluğumu ilerideki yıllarda da samimi bir şekilde sürdürmek istiyorum' dedi''. Çar bundan memnun oldu ve kâtibine Svyatoslav'ın bütün sözlerinin belgeye kaydetmesini emretti. Bir elçi onun bütün sözlerini tekar söyledi ve kâtip onları kaydetti.[633]

Müteakiben o şöyle söyledi: '' 6479 (971) yılında Temmuz Ayı 14. İndiksiyon'da Dorostol'da Büyük Rus Knezi Svyatoslav ve Sveneld tarafından teklif edilen, Feofil Sinkel tarafından kaydedilen ve Tsimikes[634] lakaplı Grek Çarı İoanne'ye sunulan bu metin üzerinde taraflar anlaşma sağlamıştır. Ben Rus Knezi Svyatoslav. Ben bu anlaşmayı tasdik ettiğime yemin ederim, tıpkı daha önce de yemin ettiğim gibi. Ben bana itaat eden bütün Ruslarla ve boyarlarla birlikte sizin büyük Çarlarınız olan Vasili,

[633] L s.43–44, İ s.54, R s.76–77, T s.88–89, H s.57–58, A s.68–69.

[634] Bizans İmparatoru (969–976), Constantine Porphyrogennetos'un kızı Thedora ile evlendi. Thedora'nın yeğenleri ve II. Roman'ın oğulları olan Basil ve Konstantin onun yardımcılarıydı.

Konstantin, Tanrı'dan mülhem onların halefleri ve bütün halkınızla sonsuza kadar samimi dostluğumuzu sürdürmeyi ve aramızda barışın hâkim kılınmasını istiyorum. Ben senin ülkene, Greklerin hüküm sürdüğü başka yerlere, Korsun ülkesine ve oradaki bütün şehirlere ve Bulgarların ülkesine saldırma niyetinde olmayacağım. Eğer başka birileri sizin ülkenize saldırmaya niyetlenirse ben onlara karşı durup savaşacağım. Boyarlarımla ve bütün Rus halkıyla Grek Çarlarına bu kutsal anlaşmayı korumak için yemin ettim. Eğer her hangi bir şekilde anlaştığımız hususlarda bizden yana bir sorun çıkarsa, ben veya benim tabiyetimdekiler inandığımız Tanrılar olan yani Perun'un ve sığırların ilahı Volos'un gazabına uğrayacağız. Biz altın gibi sararacağız ve kendi silahlarımızla işkence görüp öleceğiz. Şimdi şüpheye mahal bırakmayacak şekilde bu belgeye yazılanları kabul ettiğimizi göstermek adına onu mühürlerimizle onayladık'' dedi.[635]

Svyatoslav Greklerle barış yaptıktan sonra kayıklarıyla çağlayana (Dneyper) kadar gittiler. Babasının voyovodası Sveneld ona, '' Knezim atlarla büyük çağlayanı dolaşarak geçelim, zira Peçenekler orayı tutmuş olabilirler'' dedi. Knez onun söylediklerine kuklak asmadı ve kayıklarla yoluna devam ettiler. Pereyaslavets halkı Peçeneklere adamlarını yolladılar ve onlara, '' İşte, Svyatoslav Rus topraklarına doğru geliyor ve sizin yakınınızdan geçecek, yanında da az sayıda drujinası var. Onlar Grekleri kuşattıktan sonra büyük zenginlikler ve sayısız ganimetlere sahip oldular'' dediler. Peçenekler bu haberi duyar duymaz çağlayana pusu kurdular, Svyatoslav çağlayana vardığında onları geçmesi mümkün değildi ve Beloberej'de[636] kışı geçirmeye karar verdi. Fakat Rusların erzağı kalmadığı için orduda vehamet

[635] L s.44, İ s.54-55, R s.77–78, T s.89, H s.58–59, A s.69–70.

[636] Bu şehir Dnyeper'in Karadeniz'e döküldüğü yerdedir.

derecesinde açlık baş gösterdi. Bu yüzden onlar her atın başına yarım grvini ödediler. Fakat Svyatoslav yine de kışı orada geçirdi. Bahar gelince Svyatoslav çağlayana doğru yola çıktı.[637]

Yıl 6480 (972). Svyatoslav çağlayana ulaştığında Peçeneklerin Knezi Kurya ona saldırdı ve Svyatoslav'ı öldürdü.[638] Svyatoslav'ın kafasını alarak kafatasından kadeh yaptı ve altınla kaplayıp ondan içkilerini içti. Sveneld ise Kiev'e varıp Yaropolk'un yanına gitti. Svyatoslav'ın Knezlik yaptığı bütün süre 28 yıldı.[639]

Yıl 6481 (973). Yaropolk Knezliğe başladı.[640]

Yıl 6482 (974), Yıl 6483 (975). Bir defasında Sveneld'in oğlu Lyut avlanmak ve ormanda vahşi hayvanları kovalamak için Kiev'in dışına çıkmıştı. Oleg onu gördüğünde sordu, '' Sen kimsin?'', o da ''Sveneld'in oğluyum'' dedi. Oleg onun üzerine gitti ve onu öldürdü. Aslında orada Lyut kendi avlanmış oldu. Bu sebeple Yaropolk ile Oleg arasında kan davası başladı. Sveneld Yaropolk'u oğlunun intikamını

[637] L s.44–45, İ s.55, R s.78–79, T s.90, H s.55, A s.70–71, N s.123-124.

[638] Svyatoslav'ın Peçeneklerin önüne yem olarak atanların Pagan Svyatoslav'ın Kiev'e gelmesini istemeyen ve Knez Yaropolk'un etrafında toparlanan Hristiyanlar olduğu üzerine tartışmalar mevcuttur. L. N. Gumilev, cilt I, 2003, s. 286-287

[639] L s.45, İ s.56, R s.79, T s.90, H s.59–60, A s.71, N s.124. 967'den 972'ye kadar Svyatoslav'ın Balkan seferina ait tarihler Bizans kaynaklarına göre şöyledir; 967 ilkbahar veya yazında Rus-Bizans dostluğu bozuldu. 967'de ilkbahar başları veya sonbaharda elçi Kolokir gönderildi. Ruslar ile Bizans arasında ilk çarpışma 968 yazında yaşandı. 969 yılında Peçenekler Kiev'e saldırdı ve bunun üzerine Svyatoslav Kiev'i savunmaya gitti. 970 yaz başlarında Ruslar ile Bizans arasında ikinci çarpışma oldu. İmparator Çimiskes ile Ruslar ilkbahar veya yaz aylarında 971'da karşı karşıya geldiler ve aynı yılın Temmuz'unda barış yapıldı. 971 veya 972 kışını Svyatoslav Beloberej'de geçirdi 972 ilkbaharın başlarında Dnyeper Çağlayanı'nda öldü. P. O. Karışkovskii, "O Hronologii Russko-Vizantiiskoi Voinı pri Svyatoslave", **V.V.** Tom 5, İzdatelstvo Akademii Nauk CCCP, Moskva, 1952, s. 138.

[640] L s.45, İ s.56, R s.79, T s.90, H s.60, A s.71, N s.124.

alması için sürekli tahrik ediyordu, ona, ‘‘ Kardeşinin üzerine git ve onun bütün varlığını ele geçir’’ diyordu.[641]

Yıl 6484 (976), Yıl 6485 (977). Yaropolk Dereva topraklarına, kardeşi Oleg’in üzerine yürüdü. Aynı şekilde Oleg de çıkarak onun karşısına geldi ve her iki ordu çarpıştı. Savaşta Yaropolk Oleg’i mağlub etti ve Oleg savaşçılarıyla birlikte Vruçi[642] denilen şehre kaçtı. Fakat şehrin girişinde hendek ve üzerinde de şehir kapısına kadar köprü vardı. Onlar köprüden geçerken köprü ağırlığa dayanamayarak yıkıldı ve onlarda birbiri üzerlerine hendeğe yığıldılar. Oleg de onun birçok savaşçısı da köprüden hendeğe düştüler, hatta atlar da düşrek birçok savaşçıyı ezdi.[643]

Yaropolk, Oleg’in şehrine girdiğinde onun bütün servetini ele geçirdi ve onu aramak üzere adamlarını görevlendirdi. Fakat adamları onu bulamadı. Drevlyanlardan biri,‘‘ Ben gördüm, dün o köprüden düştü’’ dedi. Sonra Yaropolk kardeşini araması için adamlarını yolladı. Onlar cesetleri sabahtan akşama kadar hendekten sürükleyerek çıkardılar ve Oleg’in cesedi diğer cesetlerin altında bulundu. Cesedi götürüp halının üzerine serdiler. Yaropolk oraya vardığında olan bitene bakıp ağladı ve Sveneld’e, ‘‘ Bak, bunu sen istemiştin’’ dedi. Oleg’i Vruçi şehrinin yakınındaki bir alana gömdüler ve onun mezarı bugün hala oradadır. Yaropolk onun bütün servetini ele geçirdi. Yaropolk’un daha önce rahibe olan Grek eşi vardı. Onu Svyatoslav getirmişti ve yüzünün güzelliğinden hoşnut olmuş ve onu Yaropolk’a eş olarak vermişti. Vladimir, Novgorod’da Yaropolk’un Oleg’i öldürdüğünü duyunca korktu ve deniz ötesine kaçtı.

[641] L s.45, İ s.56, R s.79–80, T s.90, H s.60, A s.71, N s.124.

[642] Ovruç, Ukrayna’da bugünkü Jitomir bölgesinin kuzeyinde bir şehir.

[643] L s.45–46, İ s.56, R s.80–81, T s.90, H s.60, A s.71–72, N s.124.

Yaropolk Novgorod'a kendi vekilini yolladı ve böylece Rus topraklarına tek başına hükmetmeye başladı.[644]

Yıl 6486 (978). Yıl 6487 (979).[645]

Yıl 6488 (980). Vladimir Novgorod'a Varyaglarla geri döndü[646] ve Yaropolk'un vekiline, ''Kardeşime git ve ona ' Vladimir bizimle savaşmak için senin üzerine geliyor' diyeceksin'' dedi. Sonra da Novgorod'a yerleşti. Polotsk'taki Rogvolod'a elçi yolladı ve ona, ''Senin kızının karım olmasını istiyorum'' dedi. Rogvolod ise kızına, '' Vladimir'e gitmek ister misin?'' diye sordu. Kızı, '' Vladimir'e soyunmak istemiyorum ama Yaropolk'a varmak isterim'' dedi. Rogvolod da deniz ötesinden gelmişti ve hâkimiyetini Polotsk'ta sürdürüyordu, Turı?? ise halkına Turovtslar denilen Turov'da hâkimiyetini kurmuştu. Vladimir'in adamları geri döndü ve Polotsk Knezi Rogvolod'un kızı Rogneda'nın bütün sözlerini ona aktardı. Vladimir Varyaglardan, Slavlardan, Çudlardan, Kriviçlerden oluşan büyük bir ordu topladı ve Rogvolod'un üzerine gitti. Tam bu zamanda Rogneda Yaropolk'la evlenmeye *karar vermişti.*[647] Fakat Vladimir Polotsk'a saldırdı ve Rogvolod'u ve onun iki oğlunu öldürdü, *Rogneda'yı*[648] da karısı olarak aldı.[649]

---

[644] L s.46, İ s.56-57, R s.81–82, T s.90–91, H s.60–61, A s.72–73, N s.124-125.

[645] L s.46, H s.61, İ s.57, A s.73, R s.82, N s.125.

[646] Olaf Tryggvasson 968-977 yılları arasında Rus topraklarında yaşadı. 968'de Novgorod'a geldiğinde 12 yaşındaydı. 977 yılları ile 980 yıllarında ise Olaf ile Vladimir haberleşmeişlerdi. 959 yılında Olaf'ın babası Tryggvi Óláfsson tahttan indirilip öldürülmüştü. Uzun süre sürgünde yaşayan Olaf yine kendisi gibi sürgün döneminde olan Vladimir'le bir araya gelmişlerdi. Omeljan Pritsak, 1992, s. 27-28.

[647] *Karar vermişti,* L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[648] *Rogneda'yı*, L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[649] L s.46–47, İ s.57, R s.82–83, T s.91, H s.61–62, A s.73, N s. 125-126. GYH'de 980 yılında Vladimir Polotsk Knezi Rogvolod'un kızı Rogneda'yla evlenmek istemişti. Rogneda ise Yaropolk ile evlenmeye karar verdi. Bunun üzerine Vladimir Polotsk'a saldırarak Rogvolod ve iki oğlunu öldürdü sonra da

Vladimir Yaropolk'a sefer düzenledi ve büyük bir orduyla Kiev'e geldi. Yaropolk onun karşısında duramadı, fakat kendisiyle birlikte halkını ve Blud'u[650] da alarak

Rogneda ile evlendi. Bu hikâye *Ynglinga Saga*'da Asa'nın ve *Heimskringla*'da Olav Trygvasson hakkında anlatılan Saga'da İarnsneggi'nin kızı Gudrun'a benzer. Alexandr Rukavishnikov, 2003 s.72. Raffensperger de benzer görüşlere sahiptir. Ona göre Vladimr'in Bizans prensesi Anna ile evlenmesinin ardından Anna kaynaklarda isimi anılmayan ve Vladimir'den çocuğu olmayan bir figür olarak kalır. Vladimr'in önceki eşi Rogneda ise daha sonra Kiev Knezi olacak Yaroslav'ın annesidir. Rogneda'nın ismiyle İskandinav Harold'un karısı Ragnhild isimlerinin benzerliği lingusitik bakımdan Rogneda'nın Ragnhild'in Slavik versiyonu olduğu üzerinden kuşkulara sebep olmaktadır. Vladimir'in de Harold'un da oğulları kendilerinden sonra iktidar için savaş verir. Kazananlar ise Valdimr'in Rogneda'dan olma oğlu Yaroslav ve Harald'ın Ragnhild'den olma oğlu Eric Blodöks'tür (Kanlıbalta). Hikâyelerdeki bu benzerliklerin yanı sıra Rus Knezlerinin üzerinde İskandinav tesiri üzerine Yaroslav'ın Kiev'de tahta oturması için aldığı İskandinav desteğini de unutmamak gerekir. Christian Raffensperger, 2009, s.576
Vladimir'in annesi Maluşa Olga'nın hizmetçisiydi. Vladimir'in kardeşleri Oleg ve Yaropolk'un annelerini bimiyoruz ama muhtelemelen statü bakımından Maluşa'dan daha aşağı değildi. Zira bu üç kardeşin babaları Svyatoslav'ın Maluşa'nın haricinde diğer eşlerine kaynaklarda rastlanmaz. Maluşa sıradan biri değildi, erkek kardeşi Dobrınya ve babası Malk Lyubeçanin'di (Lyubeç'ten). Dobrınya Vladimir'in akıl hocasıydı. Svyatoslav oğullarından Yaropolk'u Kiev'e Oleg'i Drevlyanlara, Vladimir'i Novgorod'a verdi. Vladimir kardeşlerini yenerek Kiev'e geldiğinde bu sefer dayısı Dobrınya'yı Novgorod'a gönderdi. GYH'de 980 ve yıllarında Dobrınya'nın Novgorod'daki faaliyetlerinden bahseder. Vladimir'in Polotsk Knezi Rogvolod'un (Eski İskandinavca Ragnvaldr) kızı Rogneda'nın (eski İskandinavca Ragnheithr) Yaropolk'tan zorla alıp kendisine eş yapmasının da mantığı vardı. Knez Oleg Kiev'e geldiğinden şehrin hâkimleri Askold ve Dir öldürmeden (882) önce onlara, *''Siz knez değilsiniz, knez soyundan da değilsiniz, ama ben knez soyundanım''* demişti. Oleg knez soyundan olarak Rurik'i kastediyordu. Vladimir'de Rogneda'yı zorla alırken babası ve iki erkek kardeşini öldürmüştü, zira onlar da Rurik soyundan gelmeyen kuzeylilerdi. Buna göre Vladimir Rurik soyundan gelmeyen çevre knezlere hayat hakkı tanımıyordu. Diğer taraftan kroniker aslında Vladimir'in hem Slav hem de İskandinav karışımı kökenini ön plana çıkararak İskandinav kökeninden dolayı Slavların topraklarındaki hâkimiyetine vurgu yapıyor. Zira 970 yılında Novgorodlular Svyatoslav'dan kendilerini yönetmesi için knez isterler ve eğer Svyatoslav onlara knez vermez ise kendi aralarından seçim yapacaklarını söylerler. Korniker burada da bir yüzyıl önce Rurik'in kardeşleriyle birlikte Slav topraklarına çağrılmasına göndermede bulunuyor. Alexandr Rukavishnikov, 2003 s.70-73; D. İ. Prodzovski'ye göre Maluşa ve Dobrınya Olga'nın hasmı Drevlyan Knezi Mal'ın çocuklarıydı. Aleksandr Koptev, "O "Grame" Kievskogo Knyazya Vladimira Svyatoslaviça", **Russian History/Histoire Russe**, vol. 31, no. 1-2, 2004, s. 36.

[650] Kievli voyvoda.

Kiev'a kapandı. Vladimir Dorogojiç'e kadar gelip durdu ve Dorogojiç ile Kapiç[651] arasında hendek kazıp tahkimat yaptı, bu hendekler bugün bile oradadır. Vladimir, Yaropolk'un voyvodası Blud'a sinsi teklifler yaptı, ona, '' Bana dost ol! Eğer kardeşimi öldürürsem ben seni babam gibi kabul edeceğim ve benden ziyadesiyle hürmet göreceksin. Kardeşler arasındaki bu kavgayı ben başlatmadım, müsebbibi odur. Ben bundan korktuğum için onun karşısına dikildim'' dedi. Blud, Vladimir'e adamını yolladı ve ona, '' Ben senin artık gerçek dostunum'' dedi.[652]

Çok kötü bir hainlik peşinde olan insan için! Davut, ''Ekmeğimi yiyen dostum bile bana ihanet etti"[653] demişti. Bu adam Knezine karşı haince plan yaptı. Böyleleri için de, '' Onlar ağızlarıyla yaltaklanır dururlar. Ey Tanrı! Onları suçlu çıkar, onların maksatları mahvolmalarına neden olsun, onları sayısız isyanları yüzünde kov, Tanrım! Onlar seni kızdırdı''[654] demişti. Davut yine buna müteakiben, '' Günlerinin yarısını göremeyecek olan kana susamışlarla namussuzlardır''[655] demişti. Onların kan dökmesine yol açan bu kötü düşüncelerdir. Kudurmuş olan bu adamlar knezlerinden veya efendilerinden onur ve hediyeler aldıktan sonra kendi knezlerinin hayatını karartmayı düşünür, zira bunlar şeytanlardan da kötüdür. İşte, Blud kendi knezine ondan büyük onur almasına rağmen ihanet etti, çünkü alçaklık onun kanında vardı.[656]

---

[651] Dorogojiç; bugün Kiev'in Kuzey batısı ile Lukyanovko olarak bilinen yer ile Aziz Kril Manastırı'nın bulundu muhit ile arasında kalan yassı yükseltidir. Kapiç; Kiev'den Belgorod'a giderken batıda yer alan şimdiki Beliçi kasabasıdır.

[652] L s.47, İ s.57-58, R s.83–84, T s.91, H s.62, A s.73–74, N s.126.

[653] **KK**, Mezmurlar, 41: 9, s.595.

[654] **KK**, Mezmurlar, 5: 9–10, s.573.

[655] **KK**, Mezmurlar, 55: 23, s.604.

[656] L s.47–48, İ s.58, R s.84–85, T s.91–92, H s.62–63, A s.74, N s.126

Blud, Yaropolk'la şehirdeyken bir taraftan onun kuyusunu kazıyordu, diğer taraftan sık sık Vladimir'e adamlarını yolluyordu. Dahası, Blud Yaropolk'u öldürmeyi planlarken adamları aracılığıyla Vladimir'in şehre girmesini teşvik ediyordu, fakat şehir ahalisinden dolayı onu öldürmek mümkün değildi. Blud ne yaptıysa onu öldüremedi, ama sinsice bir plan yapıp Yaropolk'u savaşmak için şehrin dışına çıkmamaya teşvik etti. Blud, Yaropolk'a, '' Kiev halkı Vladimir'e haber yolladı ve ona, ' Şehre gir, biz Yaropolk'un değil senin tarafında olacağız' dediler. Şehirden kaç'' dedi. Yaropolk onun tavsiyesine uydu *şehirden*[657] kaçtı ve Ros Nehri'nin ağzındaki Rodnya şehrine geldi ve kendisini oraya kapattı.[658] Fakat Vladimir Kiev'e girdikten sonra Yaropolk'a yönelerek Rodnya'yı kuşattı. Şehirde şiddetli açlık baş göstermişti. O dönemde yaşananlardan zamanımıza, '' Rodnya'daki gibi felaket'' şeklinde bir özdeyiş kaldı. Blud, Yaropolk'a, '' Bak! Kardeşinin ne kadar savaşçısı var? Biz onları yenemeyiz. Kardeşinle barış yap '' diyerek onun kuyusunu kazdı. Yaropolk ise, ''Tamam öyle olsun'' dedi. Blud, Vladimir'e adamlarını yolladı ve ona, ''Senin planın sonunda oldu, Yaropolk'u sana getiriyorum, onu öldürmeye hazırlan'' dedi. Bu haberi duyan Vladimir bizim daha önce bahsettiğimiz babasından kalan ikametgâhına gitti, *savaşçılarıyla*[659] ve drujinasıyla birlikte orada kaldı. Blud, Yaropolk'a, '' kardeşine git ve ona, 'sen bana ne teklif edersen ben onları yapmaya hazırım de' dedi. Yaropolk giderken Varyajko[660] ona ''Sakın gitme Knez, seni öldürecekler. Peçeneklerle kaç ve

[657] *Şehirden,* L'de yok İ ve H'de var.

[658] Rodnya Kiev'in güneyinde Ros Nehri'yle birleşen Dnyeper Nehri'nin batı yakasındadır.

[659] *Savaşçılarıyla,* L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[660] Yaropolk'un hizmetkârlarından biridir. Ruslarda knezlerin yanında otrok denilen fakat köle statüsünde olmayan adamları vardı. Varyajko da bunlardan biridir. Güney Slavları'nda da otrok ve benzeri olan Bulgarlarda paroikos ve otrok, Sırplarda majstor (veya mastor) ve meropsi gibi mülkiyet sahibi olmamaksızın idarecilerin maiyetinde bulunan, onların topraklarında kalan veya zanaatkâr olan

savaşçılarını topla'' dedi. Fakat Knez ona kulak asmadı. Yaropolk Vladimir'in yanına geldi ve kapıdan içeri girer girmez iki Varyag kılıçlarını onun göğsüne sapladı. Blud ise o sırada kapıları kapattı ve Knez'in adamlarından kimse içeriye giremedi. Yaropolk bu şekilde öldürüldü. *Varyajko Yaropolk'u öldürdüklerini görünce*[661] ikametgahdan Peçeneklere kaçtı ve *uzun süre Peçeneklerle birlikte Vladimir'e karşı savaştı.*[662] Vladimir ona sarsılmaz bir taahhütle söz vererek zorlukla kendi tarafına çekebildi. Vladimir, kardeşinin Grek karısıyla ilişkiye girmişti ve kadın hamile kalmıştı, ondan Svyatopolk doğdu.[663] Günahkâr kökten haram meyve peyda olur: öncelikle onun annesi rahibeydi, ikincisi Vladimir evlenmeden onunla ilişkiye girmişti. İşte Svyatopolk böylece zinayla peyda olmuştu ve bu sebeple babası onu sevmedi; onun iki babası vardı, Yaropolk ve Vladimir.[664]

Tüm bunlardan sonra Varyaglar Vladimir'e, '' Bu şehir bizimdir, bu şehri biz aldık; bu sebeple şehir halkından adam başına 2 grvni haraç almak isteriz'' dediler. Vladimir ise onlara, '' Aylık sansar derilerinin toplanılmasına kadar bekleyin'' dedi. Onlar bir ay bekledi, fakat Vladimir onlara hiçbirşey vermedi. Bunun üzerine Varyaglar, '' Bizi aldattın, o halde bırak bizi Grek topraklarına gidelim'' dediler. Vladimir de, '' Gidin'' dedi. Sonra onlardan en iyi, en akıllı en cesaretli[665] adamları

özgür veya yarı özgür insan statüsünde sınıflar vardı. Stephen S. Bobčev, "Bulgaria under Tsar Simeon", **SEER**, Vol. 7, No. 21, Mar. 1929, s. 631-633. Kiev Ruslarındaki toplumsal sınıflar diğer Slavik bölgelerdeki sınıflarla yapılarla benzerlik göstermektedir.

[661] *Varyajko Yaropolk'u öldürdüklerini görünce*, L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[662] *Uzun süre Peçeneklerle birlikte Vladimir'e karşı savaştı*, L'de yok, R, İ ve H'de var.

[663] Grek kadın daha önce rahibeydi. Muhtamelen Svyatoslav onu ilk Bulgar seferinden sonra Kiev'e getirdi. **RPC**, s. 242.

[664] L s.48–49, İ s.58–59, R s.85–87, T s.92–93, H s.63–64, A s.74–76, N s.126-127.

[665] 'Cesaretli' yerine L'de 'iyi' kelimesi var. Doğrusu R, A, İ ve H'de olduğu gibi 'cesaretli' kelimesidir.

seçti ve onları şehirlere dağıttı. Diğerlerini Greklere, Çargrad'a yolladı. Vladimir, onlar Çargrad'a varmadan önce kendi adamlarını oraya gönderdi. Çar'a, '' İşte, sana Varyaglar gelecek. Onları şehrinde tutmayı düşünme bile, tıpkı burada yaptıkları gibi senin şehrinde de sana zarar verecekler. Onları farklı yerlere dağıt ve bir tanesinin bile buraya dönmesine izin verme'' dedi.[666]

Vladimir, böylece Kiev'de tek başına hüküm sürmeye başladı. O ikametgâhın dışındaki tepelerin üzerine putları koydurdu, onlar: gümüş başı ve altından bıyıklarıyla ağaçtan yapılmış Peruna, diğerleri Horsa, Dajboga, Striboga, Simargla ve Mokoş'tu.[667]

---

[666] L s.49, İ s.59, R s.87, T s.93, H s.64, A s.76, N s.127-128.

[667] Svarog proto-Hint Avrupa geleneğinde gökyüzü tanrısıdır ve kelime kökeni *deivos*tan gelen gök tanrısı Dyaus'tan gelemedir. Latince Deus, Grekçe Zeus, Hintçe Dyaus'tur. Eski Almanca da tyr/tiw veondan türeme VIII. yüzyıldaki Saxon tanrısı Tiewaz. Baltık mitolojisindeki ismi ise Dievas'tır. Polonya'da Swarozyn ve Swarzedz, Çeklerde Svaren, Rusya'da Pskov civarında Svaryzh olarak bilinir. Dazhbog güneş tanrısıdır, bog kelimesi eski Slavlarda tanrı anlamına gelirdi, fakat bu da Farsça tanrı anlamına gelen bhaga kelimesinden türemedir. Dazhbog kelime anlamı itibarıyla '(zenginlik) bahşeden tanrı' şeklinde terücüme edilebilir. İran kökenli ve İskit ve Sarmatlarda da olan bir tanrıdır. Polonya'da Dazbog, Sırp fokloründe ise Dajboga ve Daba şeklinde geçer. Almanların Baltık bölgesinde ise Podaga olarak geçer. Güneş tanrısı değişik ad ve şekillerde neredeyse Hint-Avrupa etnik gruplarının hepsinden vardır. Svaroziç ateş tanrısıdır ve Svarog'un oğludur. Perun da çakmak veya vurmak anlamına gelen ve perk-perg veya per kökünden türeme bir kelimedir ve şimşek ve gök gürültüsü tanrısıdır. Baltlarda Perkunas olarak ta geçer. Hint mitolojisinde Parjanya'dır. Keltlerde Taranis, Greklerde Zeus ve Germenlerde Thor/Donar ile ilişkilendirebilir. Fin Ugor kavimlerinden olan Volga havzasında yaşayan Mordvalarda da şimşek tanrıSI olarak Purginepaz'a ibadet edilirdi. Aynı tanrılar bir foklör olarak ve Makonlarda Perperuna, Arnavutlarda Pirpiruna, Romenlerde Perperona olarak varlığnı sürdürdü. Veles veya Volos sığırların tanrısıdır. Diğer görüşlere göre ise vahşi hayvnaların tanrısıdır. Rusların Hıristiyanlaşmasından sonra Veles yerine St. Blasius (Vlasiy) kültü evcil hayvanların efendisi olarak Ruslarda yerleşir. Perun da St. Elias olarak dönüşür. Baltık mitolojisinde Velinas, Velnias ve Vels olarak geçer. Balkan dillerinde de Veles veya Volos kelimeleriyle ilişkilendirilebilen yer adlarına rasltlanır. Bosna ve Makedonya'da Veles adındaki ve Yunanistan'da ise Volos adındaki yer isimleri gibi. Stribog rüzgâr tanrısıdır. Kelimenin kökenindeki stri- akmak anlamına glen slavca stru- kökünden gelmiş olabilir. İran tanrısı Patribhagos'tan da gelme ihitmali vardır. Hintlerde ve eski İran'da rüzgâr tanrısı Vayu'dur ve bu tanrı Baltların tanrısı Wejopatis ile ilişkili olabilir. Hors güneş tanrısıdır,

Onlar Tanrılarına kurbanlarını sundular, oğullarını ve kızlarını götürüp kötü ruhlara kurban ettiler ve kendilerini kurban ederek yeryüzünü pislettiler. Rus toprakları ve bu tepe kurbanlarla pisletildi. Fakat bizim bağışlayıcı Tanrımız günahkârların ölmesini arzulamaz. Bu tepede bugün, daha sonra bahsi geçecek olan, Aziz Vasili Kilisesi vardır. Ama şimdi asıl konumuza dönelim.[668]

Vladimir, dayısı Dobrınya'yı Novgorod'u idare etmesi için gönderdi. Dobrınya Novgorod'a geldiğinde Volhov nehri kenarına *Perun'un*[669] putlarını dikti ve Novgorod halkı ona kurbanları Tanrı'ya sunar gibi getirdiler. Vladimir'in kadınlara düşkünlüğü hâsıl oldu. Vladimir'in birçok kadını oldu: Rogneda bugün Predslavino[670] kasabasının yerinde olan Lıbed'de yaşıyordu ve ondan 4 tane oğlu vardı; İzyaslav, Mstislav, Yaroslav, Vsevolod ve 2 de kızı vardı. Grek eşinden Svyatopolk, Çek eşlerinin

---

Dazhbog'un diğer bir versiyonudur. Farsça Khvar'dan gelir veya modern Farsça'daki karşılığı Khorsid'dir ki bunlar güneş anlamına gelir. Sarmatlar yoluyla Tmutarakan'dan Slavlara geçmiş olabilir. Simargl Kuzey İran'dan alınmış bir tanrıdır ve Kafkas mitolojsinde de yeri vardır. Kuş gibi kanatları olan fakat aslan veya köpek başına benzeyen kafası olan ve hayra alemet bir tanrıdır. Simurgh ve Senmurv olarak ta bilinir. Rus folklöründe ise Paskudj olarak bilinir. Mokoş bir tanrıçadır. Etimolojik kökeni tartışmalı olmakla birlikte Hint-Avrupa kökenli olduğu gibi Fin Ugor kökenli de olabilir. Slavca Mok veya Mokr nemli ıslak anlamına gelir. Buradan muhtemelen Slav mitolojisinde sulak arazilerin tanrıçası olarak düşünülebilir. Buradan hareketle Svarog, Svaroziç, Dazbog, Veles, Stribog İrani olmaktan ziyade Slavik'tir. Hors ve Simargl doğrudan Kuzey İran panteonundan alınmadır ve Mokoş'un kökeni ise belirsizdir. Roman Zaroff, Organized Pagan Cult in Kievan Rus', "The İnvention of Foreign Elite or Evoluton of Local Tradition? ", **SMS** II, 1999. s. 50,52-57,60-63, 65-7. Hors tanrısının İrani kökenli olmasından öte Avrupa kültrünün bir parçası olduğu yönünde kuvvetli bir kanaat vardır. Bu konuda bkz. Constantine L. Borissoff, "Non-Iranian origin of the Eastern-Slavonic god Xŭrsŭ/Xors", **SMS** XVII, 2014, s. 9-28.

668 L s.49–50, İ s.59-60, R s.87–88, T s.93, H s.64–65, A s.76–77, N s.128.

669 *Perun'un*, L'de yok İ ve H'de var.

670 Lıbed Irmağı bugünkü Kiev'in doğusundan doğar ve merkez istasyondan bugünkü rayları izleyerek Vıdubiçi Manastırı'nın güneyinde Dnyeper Nehrine dökülür. İşte Predslavino tam da bu noktada bulunur.

birinden Vışeslav, diğerinden Svyatoslav ve Mstislav, Bulgar eşinden ise Boris ve Gleb doğdu. Vladimir'in Vışgorod'da 300, Belgorod'da 300 ve bugün hala Berestovo denilen Berestov'da da 200 cariyesi vardı. [671] Vladimir zinaya doyamayan biriydi, evli kadınları bile ayartmıştı ve bakire kızları iğfal etmişti. Vladimir de Süleyman gibi hovardaydı. Süleyman'ın 700 karısı ve 300 cariyesi olduğu söylenir.[672] Süleyman akıllı biriydi ama eninde sonunda o da helak oldu. Vladimir önceleri zır cahil bir olmasına rağmen Tanrı'nın selametine mazhar oldu. [673] ''Mükemmel olan Tanrı'dır ve mükemmel olan onun gücüdür ve onun bilgisi sonsuzdur.''[674]

Cazibeli kadın şeytani bir şeydir. İşte Süleyman da böyle kadınlardan duyduğu pişmanlık için şunları söylemişti, ''Böyle cazibeli kadına meyletmeyin, zira şehvet düşkünü kadının dudaklarından bal akar ama o sadece damağındaki bir anlık lezzettir. Sonu ise pelinotu kadar acıdır. Onunla beraber olanlar öldükten sonra cehennemi

[671] Vışgorod, Dnyeper üzerinde ve Kiev'e 15 km uzalıktadır. Kasaba iç içe altıkale duvarıyla çevrilmişti ve kale hendeklerinin izi hala görülebilir. Belgorod, İrpen Nehri üzerinde ve Kiev'in 25 km güneybatısındadır. Kroniğe göre Vladimir burayı 991'de kurdu fakat bu tarihten daah önce de bu kasabanın var olduğu zannediliyor. Muhtemelen kroniğin bahsettiği tarihte Vladimir kasabayı Peçenek akınlarına karşı yeniden imar ettiği için bu şekilde anlaşılmış olabilir. Berestovo, modern Kiev'in bir bölümünü teşkil eder. Peçer Manastırı'nın kuzeyinde Dnyeper'e yukarıdan bakan sarp arazide bulunur. Burada yapılan kazılarda Vladimir'in sarayına rastlanmıştır. XII. yüzyılın ilk çeyreğine ait olan Kurtarıcı Kilisesi de Berestova'dadır. **RPC**, s.243

[672] **KK**, Krallar I, 11: 3, s.369.

[673] Vladimir'in cariye tutkusunu pagan dönemde sıkça birarada yaşadıkları dayısı Dobrinya ile olan başına buyruk hayatına bağlayabiliriz. İbn Fadlan ve Ahmed Razi'nin gözlemleri de knezlerin cariylerinin olduğunu doğrular. Aleksandr Koptev, 2004, s. 1-3. Cariye sayılarının gerçekliği bir yana kroniğe göre Vladimir Hıristiyanlık öncesi drujinaların yaşam biçimini terk ederek aydınlanmış ve Süleyman'ın bile düştüğü hatadan kendini kurtarmıştır.

[674] L s.50, İ s.60, R s.88–89, T s.93–94, H s.65–66, A s.77–78, N s.128-129. **KK**, Mezmurlar, 147: 5, s.662.

boylar. O (kadın) hayatın yolundan çıkmıştır ve onun hovarda hayatı ahmaklıktır.''[675] İşte, Süleyman şehvet düşkünü kadınlardan bahsetti, fakat iyi kadınlarla ilgili olarak ta şunları söylemişti, ''Böyle kadın mücevherlerden daha değerlidir. Kocası ondan memnundur ve o yaşamı boyunca kocasına huzur verir. O, yün ve keten arayıp bulur ve onlardan elleriyle yararlı şeyler yapar. O, *uzaklardan*[676] servet toplayıp ticaretle uğraşan gemiler gibidir. O, gün ağırmadan kalkar, evindekilere yiyecek, hizmetçilerine de görevlerini verir. Gözüne kestirdiği bir tarlayı satın alır ve el emeğinden kazandıklarıyla tarla eker. O, metanetiyle paçaları sıvar ve berkittiği kollarıyla işe girişir. O, artık meşakkatin ne kadar hayırhah bir şey olduğunu anlamıştır ve onun ışığı bütün bir gece boyunca sönmez. O, elleriyle nice faydaya intisap eder ve kollarını iş için kullanır. O, fakire kol kanat gerer ve varlığından dilenciye de verir. Onun kocası yuvasından endişelenmez, çünkü kocası hernerde olursa olsun o evindekileri giyindirebilir. O, kocası için iki kat giysi yapar fakat kendisi için kırmızı ve mor elbiseler giyinir. Kocası şehrin ileri gelenleriyle ve ülkesinin vatandaşlarıyla kent kurulunda oturup kalktığında bütün kapılardan farkedilir. Kadın elbiseler diker ve onları satar. Onun ağzından bilgelik akar ve kendi diliyle hünerli konuşur. O, kendi gücü ve zerafetiyle giyinir. Çocukları onun onurunu yüceltirler ve gönlünü alırlar, kocası da onu över. Bilge kadın kutsanmıştır ve Tanrı'dan korktuğu için övülmeye layıktır. Ağzının hak ettiğini ona verin ki onlar kocasını kapılardan övebilsin.[677]

[675] **KK**, Süleyman'ın Özdeyişleri, 3: 6 s.668.

[676] *Uzaklardan,* L'de yok, A, İ ve H'de var.

[677] L s.50–51, İ s.60-61, R s.89–90, T s.94, H s.66–67, A s.78–79, N s.129-130. **KK**, Süleyman'ın Özdeyişleri, 31: 10–31 s.693.

Yıl 6489 (981). *Vladimir*[678] Lyahlar üzerine sefer düzenleyip şehirlerini ele geçirdi; Peremışl, Çerven ve diğer şehirler, bu gün bile onların hepsi Rus topraklarıdır.[679] Aynı yıl içinde Vladimir, Vyatiçleri yenip onlara vergi yükledi. Tıpkı babasının yaptığı gibi o da onlardan sabanları başına vergi aldı.[680]

Yıl 6490 (982). Vyatiçler (Vladimir'e karşı) savaşa girişti, fakat Vladimir de karşı saldırı yaparak onları ikinci defa yendi.[681]

Yıl 6491 (983). Vladimir, Yatvyagların[682] üzerine gidip onlarla savaştı ve topraklarını ele geçirdi.[683] Vladimir sonra Kiev'e döndü ve halkıyla birlikte putlara

---

[678] *Vladimir,* L'de yok, R, A, İ ve h'de var.

[679] Peremışl şimdi Polonya sınırları içindeki Doğu Galiçya'daki Vyagro Nehri üzerindedir. Çerven, Peremışl'ın kuzeybatısında ve Hrubieszow'un 22 km güneyinde yer alan önemsiz bir Polonya kasabadır. Bu şehirlerin ele geçirilmesi aslında Vladimir'in Vistül havzasındaki kendi halindeki birimler üzerinde kontrol kurmak arzusunda olduğu anlaşılmaktadır. Diğer şehirler Bujsk, Belz ve Volin ise batı Bug Nehri üzerindedir. Vladimir'İn Volin'in 20 km güneyinde Volinsk şehrini kurması onların önemini yitirmesine sebep oldu. Bu şehirler Vladimir'den sonra çıkan kardeş kavgaları döneminde Polonya kralı Boleslav Krobry tarafından ele geçirilen 1018 yılına kadar Kiev'in kontrolünde kaldı. **RPC**, s.243.

[680] L s.51, İ s.61, R s.90, T s.94, H s.67, A s.79, N s.130. Vyatiçler bugünkü Moskova'nın güneyinde Oka ve Desna Nehri civarında konuşlanmıştılar ve Svyatoslav'a 965 yılında bağlanarak X. yüzyılda uzak kuzeydoğu Slavyan kavimlerinden biri oldu. Volga havzasında Finlere komşu olarak Rostov ve Suzdal bölgelerinin ilk Slavyan kolonistleri oldular.

[681] L s.51, İ s.61, R s.90, T s.94, H s.67, A s.79–80, N s.130.

[682] Neman (Grodno şehrinin kuzeybatısı) ve Narev nehirleri arasında yaşayan eski bir Slavyan kavim.

[683] Yatvyaglar o dönemde Pripet'in kuzeyinde ve Batı Bug ile Niemen arasında kalan bölgede yaşayan Litvanyalı bir kavim. Onların Bug havzasındaki Slavyan kavimlere olan yakınlığı ve batıdaki şehirlerle iletişimlerinin olması Vladimir'in Yatvyaglar üzerinde hâkimiyet kurmasına sebep teşkil etmiştir. Aynı şekilde Yaroslav 1031 de Bug civarındaki şehirleri ele geçirdikten sonra 1034 yılında Yatvyaglara sefer düzenledi. Yaroslav'ın kazandığı seferden sonra Yatvyagların ana birimleri kuzeybatıda Doğu Prus Gölü'nün güney parçasında olan Narev'e doğru yöneldi. Geri kalanlar Nieman üzerinde hayatiyetini sürdürerek XII. ve XIII. yüzyıllarda şimdiki Brest-Litovsk'un doğusunda ya kendileri gibi Litvanya asıllı olanlar tarafından ya da daha sonra oraya yerleşmiş olan Ruslar tarafından asimile edildiler. **RPC**, s.243-244

kurban verdi. Yaşlılar ve boyarlar ona, ‘‘ Gençler ve bakireler arasından kura çekelim, kim çıkarsa Tanrılara kurban edelim’’ dediler. Bugün Vladmir'in inşa ettirdiği Azize Bogoroditsa Kilisesi'nin olduğu yerde bir Varyag'ın evi vardı. Varyag, Grek topraklarından gelmişti ve Hıristiyan inancına bağlıydı. Güzel bir yüzü ve iyi bir kalbi olan oğlu vardı. Şeytanların nefreti yüzünden kura ona çıktı. Herkesin üzerinde hâkimiyet kurabilmesine rağmen şeytan, bu gence diz çöktüremedi. O şeytanın kalbindeki dikenler gibiydi, Tanrı'nın belası onu mahvetmeye çalıştı ve halkı da ona karşı tahrik etti. Adamları yolladılar ve onlar gencin babasına, ‘‘ Kura senin oğluna çıktığı için Tanrılar onu kendilerine alacak. Kurbanı Tanrılara götürelim’’ dediler. Varyag onlara, ‘‘ O Tanrı değildir, ağaçtır. Bugün vardır, fakat yarın çürüyecektir. Bu Tanrılar yemez, içmez, konuşmaz; onlar *bıçakla ve baltayla*[684] ağaçtan kesilip elle biçimlendirilir. İbadet edilecek tek bir Tanrı vardır, o da Greklerin Tanrısı'dır; gökyüzüne ve yeryüzüne yıldızlara, aya, güneşe, insanlara ve yeryüzündeki bütün yaşama hayat veren O'dur. Peki, bu Tanrılar ne yarattı? Onları kendiniz yaptınız. Ben oğlumu bu şeytanlara vermeyeceğim’’ dedi. Bunun üzerine adamlar geri döndü ve halka konuşulanlardan bahsetti. Silahlarına sarıldılar ve Varyag'ın evine, onun oğlunu almaya gittiler ve evinin önünü darmadağın ettiler. O esnada Varyag oğluyla birlikte kapısının önüne dikilmişti. Onlar Varyag'a, ‘‘ Oğlunu ver, onu Tanrılara götüreceğiz’’ dediler. Varyag da onlara, ‘‘Eğer onlar Tanrı'ysa Tanrılardan biri gelsin ve oğlumu alsın. Siz niye onun görevini üzerinize alıyorsunuz?’’ dedi. Onlar da hemen saldırdı, evlerini başlarına yıktılar. Böylece halk onları öldürdü ve kimse onların nereye defnedildiğini bilmez.[685]

[684] *Bıçakla ve baltayla,* L'de yok, İ ve H'de var.

[685] L s.51–52, İ s.61–62, R s.90–92, T s.94–95, H s.67–68, A s.80–81, N s.130-131.

Bu dönemler halk cahildi ve Tanrı'dan bihaberdi. Şeytan onlardan memnundu, ama bilmiyordu ki kendi helakı da yakındı. O kendi helakından önce Hıristiyan halkı yok etmeye çok gayret etti. Fakat o gerçek Haç'ın hâkim olduğu bütün topraklardan kovuldu. Yine, tam burada Tanrı'nın belası aklından geçirdi, ''Bu yeri ben buldum ve burada ne havariler tebliğini yaptı ne de peygamberler kehanetlerini gösterdi.'' Fakat Peygamber'in ne söylediğini bilmiyordu, ''Halkım olmayanlara halkımsınız diyeceğim.''[686] Aynı şekilde havariler hakkında da söylenmişti, '' Onların tebliğleri bütün topraklarda yankılanır, onların sözleri dünyanın sonuna kadardır.''[687] Burada Havarilerin kendisi olmasa bile onların öğretileri borulardan çıkan ses gibi dünyanın her tarafındaki kiliselerde yankılanır. Onların öğretileriyle biz düşmanlarımızı, hasımlarımızı ve şeytanı yeneceğiz ve daha önce iki Babamız'ın yaptığı gibi onları ayaklarımızın altında çiğneyip ezeceğiz. Zira onlar kutsal şehitlerle ve azizlerle aynı kıymette cennetten taç almıştı.[688]

Yıl 6492 (984). Vladimir Radimiçlere saldırdı. Vladimir'in voyvodasının adı Volçiy Hvost'du ve ordunun başında onu yollamıştı. Volçiy Hvost, Pişan Nehri[689] civarında *Radimiçlerle*[690] karşı karşıya geldi ve onları yendi. Bu sebepten Ruslar Radimiçlerle dalga geçti, ''Pişanlılar Volçiy Hvost'un farkına vardıklarında toz olup kaçarlar'' diye. Radimiçler Lyah halklarındandır; daha önce buraya gelip

[686] **KK**, Hoşea, 2: 23, s.940.

[687] **KK**, Mezmurlar, 19: 4, s.581.

[688] L s.52–53, İ s.62-63, R s.92–93, T s.95, H s.68–69, A s.81–82, N s.131.

[689] Pişan Nehri Mogilev'in doğusunda Proni Nehri'nin ağzının yankınlarına dökülen Sog Nehrine boşalır.

[690] *Radimiçlerle*, L'de yok, İ ve H'de var.

yerleşmişlerdi. Vergilerini Ruslara öderler ve bugün de hala yükümlülüklerini sürdürürler[691].[692]

Yıl 6493 (985). Vladimir dayısı Dobrınya ile beraber kayıklarla Bulgarların üzerine sefere çıktı. Torklar[693] da atlarla kıyıya (ona yardıma) geldiler ve Bulgarları[694] yendiler. Dobrinya Vladimir'e '' Esirler gördüm; hepsinde çizme vardı, onlar bize vergilerini ödemiyor. Gidelim ve o çizmeli (düşmanlarımızı) arayıp bulalım'' dedi. Vladimir Bulgarlarla barış yaptı ve karşılıklı olarak yemin ettiler. Bulgarlar, ''

[691] Vladimir 981'den itibaren Kiev'in doğusundaki diğer Slavyan kabileleri tekrar itaat altına almak istedi. Zira 965'te babası Svyatoslav'ın Hazar seferiye hâkimiyeti altına aldığı bu kabileler Svyatoslav'ın Balkan Seferi sırasında ve sonraki süreçte Kiev'den koptular. Ayrıca Hazarya'ya Svyatoslav'dan sonra giren Guzlar da bu fethedilmiş topraklarda yeni bir güç oluşturdular. Vladimir 985 yılında Bulgarlara varana kadar yaptığı savaşlar hem eski topraklarını yeniden tahkim etmeyi hem de Kiev'in doğusundaki ticaret yollarında söz sahibi olmayı amaçlıyordu. M. İ. Artamonov, 2004, s. 548-559.

[692] L s.53, İ s.63, R s.93, T s.95–96, H s.69, A s.82, N s.131.

[693] Slav dilinde Tork, çoğul Torki, diye anılan Uzlar (Oğuzlar). Constantine Porphyrogennetos'un eserinde ise "Uz" ismi ile yer alır. 985 civarında Suzdal-Rostov bölgelerinde bulunurlarken hareket sahaları Orta İdil'in batısından Sura ve Oka ile Don nehirlerinin başlarına kadar uzanmıştır. IX. yüzyılın sonlarında yukarı Don bölgelerinde ve Peçeneklerin doğusunda varlıklarını sürdürdüler. Kumanların baskılarından Dnyper Nehri'ne doğru hareket eden Torklar Macarlardan boşalan bu meskûn arazide konuşlandılar. 1060 tarihlerine gelindiğinde Orta Dnyper boyunda artık kalabalık bir şekilde bulunuyorlardı. Ara ara başkaldırma girişimleri olmakla birlikte Torklar Rusların müttefiki Peçeneklerin ise devamlı düşmanıydı Akdes Nimet Kurat, **Karadeniz'in Kuzeyindeki Türk Kavimleri**, Murat yay. Ankara, s.65-66. Haklarında diğer Türk kavimlerine kıyasla çok az malumata sahip olduğumuz Torklar bulundukları havalilerde kalıcı etki bırakmış olmalılar ki bazı yer isimleri onların adından türemedir; Torçinova Şehri, Harkov'daki Torskoe Köyü, Torç Bölgesi, Torçin, Uşi Nehrine akan Topçanka Nehri, Torçitsa Nehri üzerindeki Torçitsa Köyü, Torçevski Köyü, Torça Nehri, Kiev'deki Torçitak Tepesi, Volin'deki Torçin Şehri, Kara Ruslarda Torçitsa Bölgesi, Torçin Şehri, Podolya'daki Torkov Şehri gibi. Oljas Suleymanov, **Az i Ya**, Grifon M, 2005, s. 128-129.

[694] Büyük olasılıkla Volga Bulgalarından bahsediliyor.

Aramızdaki barış sona ermeyecek, taki taş yüzene ve saman batana kadar'' dediler. Sonra Vladimir Kiev'e döndü.[695]

Yıl 6494 (986). Muhammed'in dininden olan Bulgarlar geldiler [696] ve ''Knez sen bilgili ve akıllısın fakat din (kanun) bilmezsin, bizim dinimize inan ve Muhammed'i say'' dediler. Vladimir, '' Sizin inancınız nasıldır?'' diye sordu. Bulgarlar Vladimir'e cevap verdiler, ''Biz Tanrı'ya inanıyoruz ve Muhammed bize sünnet olmayı, domuz eti yememeyi, şarap içmemeyi salık verdi. *Buna karşılık ölümden sonra kadınlarla sefahat yapma izni vaat edildi*[697]. Muhammed herbirimize 70 güzel kadın verecek ve herkes kendi güzellerinden birini seçecek, sonra da ona hepsinin güzelliği verilecek ve o bizim kadınımız olacak. Ayrıca Muhammed öbür dünyada her türlü zinaya dalabileceğimizi vaat etti. Eğer bu dünyada biri fakirse öbür dünyada da fakir, *eğer zenginse öbür dünyada da zengin olacak*".[698] Onlar ayrıca, yazdığımızda yüzümüzü kızartacak her türlü yalandan bahsettiler. Vladimir kadınları sevdiği ve zinadan hoşlandığı için onları büyük bir zevkle dinledi. Fakat sünnet olmak, domuz etinden sakınmak, hele hele içki içmek hakkında konuşulanlar hoşuna gitmedi ve onlara, '' Ruslar içki içip eğlenmeyi severler ve onsuz yaşayamazlar'' dedi.[699]

Sonra *Roma'dan*[700] Almanlar geldiler ve ''Biz Papa tarafından gönderildik'' dediler. Sonra Vladimir'e dönerek, '' Papa sana şöyle söyler: ' Senin toprakların

[695] L s.53, İ s.63, R s.93–94, T s.96, H s.69, A s.82, N s.132.

[696] 922 yılında Bulgar şehrinde Almas Han İslam'ın da gücünü kullanarak Bulgar kabileleri bir araya getirdi.

[697] *Buna karşılık ölümden sonra kadınlarla sefahat yapma izni vaat edildi*, L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[698] *Eğer zenginse öbür dünyada da zengin olacak*, L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[699] L s.53–54, İ s.63-64, R s.94–95, T s.96, H s.69–70, A s.82–83, N s.132.

[700] *Roma'dan* L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

bizimkine benziyor fakat inancın bizimkine benzemiyor, çünkü bizim inancımız aydınlıktır. Biz gökyüzünü, yeryüzünü, yıldızları, ayları ve her şeyi yaratan ve bize nefes aldıran Tanrı'ya ibadet ederiz. Sizin Tanrınız ise sadece bir tahtadır.' '' dediler. Vladimir onlara, ''Sizin emirleriniz nedir'' diye sordu. Onlar da ''Gücün nisbetinde oruç tutacaksın, zira rehberimiz Pavel'in (Paul, Pavlus) söylediği gibi, 'Her kim yiyip içiyorsa bunun hepsi Tanrı'nın inayetiyledir[701]' '' dediler. Sonra Vladimir Almanlara, '' Buradan çıkıp gidin, zira bizim atalarımız daha önce de sizin söylediklerinizi kabul etmemişlerdi''[702] dedi.[703]

Bunu duyan Yahudi Hazarlar geldiler ve Vladimir'e, ''Biz Bulgarların ve Hıristiyanların sana kendi dinlerini öğretmek için geldiklerini duyduk. Hıristiyanlar bizim onu (İsa) çarmıha gerdiğimize inanıyor, fakat biz İbrahim'in, İshak'ın ve Yakup'un bir Tanrısına inanırız'' dediler. Sonra Vladimir onlara, ''Sizin dininiz ne vaaz eder?'' diye sordu. Onlar, '' Sünnet olmak, domuz veya tavşan yememek ve

[701] **KK**, Korintliler I, 10.31, s.1227–1228.

[702] Olga 959 yılında Almanya Kralı I. Otto'dan kendisine başpiskopos ve rahipler göndermesini istemişti. Almanlara göre Olga Rugların Kraliçesi yani, *Helena Regina Rugorum* idi. Olga için de Otto sıradan biri değildi, Otto 955 yılında Lechfeld'de Macarlara karşı zafer kazanmıştı. Otto Olga'nın isteğine cevap verip 961'de Başpiskopos Adalbert'i maiyetiyle birlikte Kiev'e gönderdi. Ama eli boş döndü. Dönerken maiyetindekilerden bazıları öldürülürken Adalbert kendi canını zor kurtardı. L. N. Gumilev, cilt I, 2003, s. 264. Adalbert'in ve sonrasındaki misyonun başarısız olması Svyatoslav gibi pagan taraftarı birinin knez olmasıyla da ilgili olabilir. Lampert Yıllığı'na göre I. Otto döneminde 973 yılında Rus heyet Quedlinburg'ta toplanan meclise katılmştı. Yukarıda Papa'nın gönderdiği heyet ise aslında II. Otto'nun Bizans prensesi olan karısı ve daha sonra Vladimir'le evlenecek olan Bizans prensesi Anna'nın kuzeni olan İmparotariçe Theophano tarafından gönderilmiştir. Theophano o vakit Roma'da bulunduğundan kroniker heyetin Papa tarafından gönderildğini yazmıştır. Yukarıda doğru olan ise heyetin hakikaten Vladimir'in zamanında Kiev'e gelmiş olmasıdır. F. Dvornik, "The Kiev State and Its Relations with Western Europe", **Transactions of the Royal Historical Society**, Vol. 29, 1947, s. 33-35.

[703] L s.54, İ s.64, R s.95, T s.96–97, H s.70, A s.83–84, N s.132-133.

Cumartesi gününü (Sabbat) idrak etmektir'' dediler. Vladimir ''Sizin topraklarınız nerede?'' diye sordu, onlarda ''Kudüs'te'' dedi. Vladimir tekrar, ''Topraklarınız tam olarak orada mı?'' diye sordu. Onlar da, ''Tanrı atalarımıza kızdı, günahlarımızdan dolayı bizi çeşitli ülkelere dağıttı ve topraklarımızı da Hıristiyanlara verdi[704]'' dediler.[705] Vladimir bunun üzerine, ''Tanrı tarafından kovulmuş ve dağıtılmışken nasıl başkalarına bir şey öğretirsiniz? Tanrı sizi ve sizin inancınızı sevseydi sizi başka topraklara dağıtmazdı. Bizim başımıza da bu mu gelsin istiyorsunuz?'' dedi.[706]

Grekler Vladimir'e âlim yolladılar.[707] Onlar Vladimir'e ''Bulgarların geldiğini, yeri ve göğü kirleten inançlarını kabul ettirmek için size tebliğde bulunduklarını duyduk. Onlar bütün insanlık üzerine lanetlenmişlerdir ve tıpkı Sodom ve Gomora'da yaşayanlara benzerler. Tanrı yanan taşları onların üzerine attı, sonra onlar ateşte yandılar ve helak edildiler.[708] İşte bu nedenle kıyamet günü onlar azap çekecek, Tanrı halkları yargılamaya geldiğinde günah işleyen ve garazkâr olan bütün insanları helak

[704] Bu eser XII. yüzyılda kaleme alınmış. Hâlbuki Kudüs X. yüzyılda Arapların kontrolündeydi ve yukarıda bahsedildiği gibi Haçlılar Kudüs'e 1099-1187 yılları arasında hâkim olmuşlardı. L. N. Gumilev, cilt I, 2003, s. 300.

[705] Bu cümlelerden eğer bir devlet kastediliyorsa bu ancak bu sözlerin söylendiği tarihten sonra, 1099'da Filistin'de Kudüs Hıristiyan Krallığıyla oldu. Muhtemelen bu sözler kronik yazarının hikâyesini uydururken geriye dönük kronolojide yaptığı hatadan kaynaklanıyor.

[706] L s.54–55, İ s.64, R s.96, T s.97, H s.70–71, A s.84, N s.133.

[707] Bizans Halife Mütevekkil'in davetiyle Samara'ya 851 yılında Fotius'un da içinde bulunduğu Hıristiyan âlimleri göndermişti. Benzeri bir başka grup ise 857-8 yılında Bağdat'a gitti. 863 yılında Bizans'lı bir grup âlim ise Hazar hükümdarının sarayına gitmişti. Patrik Fotius ve İmparator Mihail'in Hazar misyonu için görevlendirdiği Kril ve Metodius kardeşlerin Kırım ve doğusundaki faaliyetleri sonucunda birçok insan vaftiz olmuştu. Demetrios J. Constantelos, 1988, s. 369-371. Frankların baskılarından skılan Moravya hükümdarı Rastislav'ın ricası karşılığında Bizans Kril ve Metodius kardeşleri bu sefer Moravya misyonuna (yukarıda bkz Yıl 898) yönlendirmişti. Kısacası Vladimir'e giden misyon ilk değildi.

[708] **KK**, Yaratılış, 19: 24–25, s.17–18.

edecek. Onlar, Muhammed'i anarak yıkanıp temizledikeri suyu ağızlarına dökerler ve onunla sakallarını sıvazlarlar. Onların kadınları da böyle iğrençlikler yaparlar ve hatta daha da kötüsünü yapıp erkekler ve kadınlar iğrenç ilişkilere katılırlar'' dedi. Vladimir onların bu sözlerini duyunca toprağa tükürerek, ''Bu iğrenç bir şeydir'' dedi. Âlim devam etti, ''Biz aynı şekilde Roma'dan size inançlarını tebliğ etmek için gelenleri duyduk. Onların inançları bizimkinden biraz farklıdır, onlar tuzdan arındırılmış mayasız ekmeklerle ibadet ediyorlar. Fakat Tanrı öyle emretmemişti, Tanrı bize ekmekle bir araya gelmelerini emretmişti. O (İsa) Havarilerine tebliğ ederken, ekmeği alıp, 'Bu uğrunuza feda ettiğim bedenimdir'; aynı şekilde O, kâseyi aldı ve 'Bu kâse benim kanımla gerçekleşen yeni ahittir' dedi.[709] Onlar bunu uygulamadılar, yanlış inanıyorlar'' dediler. Vladimir, ''Yahudiler huzuruma geldiler ve Almanların ve Greklerin çarmıha gerdikleri kişiye inandıklarını söylediler'' dedi. Âlim ise, ''Hakikaten biz ona inanırız. Pergamberlerin bazıları önceden Tanrı'nın doğurulacağını haber vermiş, bazıları ise çarmıha gerilip gömüleceğini. Fakat O, üçüncü günde doğruldu ve göğe yükseldi. Yahudiler peygamberlerinden birini öldürdüler diğerlerine de eziyet ettiler. Onların risaleti tamamlandığında çarmıha gerilen efendimiz yeryüzüne inecek, tekrar hayattar olacak ve sonra göğe yükselecek. Tanrı onlardan 46 yıl boyunca tövbe etmelerini bekledi, fakat onlar tövbe etmedi, sonra Tanrı onların üzerine Romalıları saldı. Onların şehri mahvoldu ve onlar artık köle olarak yaşayacakları başka topraklara dağıldılar'' dedi.[710]

Vladimir, '' Tanrı neden yeryüzüne inecek ve neden böyle bir acıya katlanmış?'' diye sordu. Âlim, '' Eğer hikâyeyi dinlemeyi istiyorsanız, Tanrı'nın neden yer

[709] **KK**, Korintliler I, 11: 23–25, s.1228.

[710] L s.55–56, İ s.64–66, R s.96–98, T s.97, H s.71–72, A s.84–86, N s.133-134.

yeryüzüne indiğini en başından itibaren anlatacağım'' dedi. Vladimir, '' Memnuniyetle dinlerim'' dedi.[711] Bunun üzerine âlim hikâyesini anlatmaya başladı: ''Tanrı ilk olarak birinci gün, gökyüzünü ve yeryüzünü yarattı.[712] İkinci gün, suyun orta yerinde olan toprakları yarattı. Aynı gün sular bölündü. Suların yarısı toprakların üzerine yükseldi, diğer yarısı ise toprakların altına gitti.[713] Üçüncü gün denizi, nehirleri, su kaynaklarını ve tohumları yarattı.[714] Dördüncü gün güneşi, ayı, yıldızları yarattı ve Tanrı gökyüzünü süsledi.[715] Meleklerin en önde geleni, melekler âleminin

[711] Sırasıyla Müslümanlar, Roma Kilisesine bağlı Almanlar, Museviler ve Kostantinopol'den gelen Grek Hristiyan temsilcilerin Vladimir'e tebliğde bulunmaları sadece Ruslara has yeni bir din seçme yöntemi değildi. Tıpkı Ruslardaki gibi inandırıcılığı son derece kuşkulu bu tip araştırma şekli Hazarlarda da olmuştu. Endülüslü el-Bekri'ye göre daha önce ateşperest olan Hazarlar sonradan Hıristiyanlığı benimsemişti. Bu dinin de yanlış olduğunu düşünen hükümdar valilerinden biriyle dini mevzulardan sohbete başladı. Vali ona "Ehl-i kitap üç gruptur. Onları huzuruna çağır ve bilgi al. Hangisini doğru bulursan onun dinini kabul et" dedi. Bunun üzerine hükümdar Hıristiyanlara bir adam göndererek kendisine bir papaz yollamalarını istedi. Yanında münazaralara konusunda deneyimli bir Yahudi vardı. Bu Yahudi Hıristiyan papaza "Amran oğlu Musa ve ona indirilen Tevrat hakkında ne düşünüyorsun?" diye sordu. Papaz, Musa'nın bir Peygamber, Tevrat'ın da sahih olduğu cevabını verdi. Bu defa Yahudi hükümdara onun (papazın) kendi itikadını tastik ettiğini belirterek "sorun ona kendisi neye inanıyormuş?" dedi. Kral ona bu soruyu yöneltti. (Papaz): "Ben diyorum ki Meryem oğlu İsa-Mesih kelimullahtır ve kendisine Allah'ın adının sırları öğretilmiştir" diye cevap verdi. Yahudi, " Ben onun söylediği şeyleri bilmiyorum, ama o benim itikadımı onayladı" dedi. Ne var ki Hristiyan papaz delil getirmede maharetli biri değildi. Daha sonra hükümdar Müslümanları davet etti ve Müslümanlar ona tartışmadan anlayan bilgili ve zeki bir adam gönderdiler. Fakat Musevi onu yolda zehirleyip öldürmesi için bir adam tuttu. Ve Musevi Müslüman din adamı gelmediğinden kendi kendini hükümdara kabule ettirdi. D. M. Dunlop, 2008, s. 106-107; Omeljan Pritsak, "The Khazar Kingdom's Conversion to Judaism", **HUS**, vol. 2, No: 3, Massachusetts, 1978, s. 277. El-Bekri'nin Hazarların Museviliğe geçişi hakkında anlattıkları Artamonov'a göre doğruluğu oldukça tartışmalı bir hikâyedir. El-Bekri'nin bu anlattıkları, kronik yazarının Vladimir'in Hristiyanlığı nasıl seçtiğine dair inandırıcılığı zayıf olan yukarıdaki hikâyeyi yazmada yararlandığı kaynaklardan biri olması muhtemeldir.

[712] **KK**, Yaratılış, 1: 1, s.1.

[713] **KK**, Yaratılış, 1: 9–10, s.2.

[714] **KK**, Yaratılış, 1: 11–12, s.2.

[715] **KK**, Yaratılış, 1: 14–18, s.2.

en yaşlısı, bütün bu olanları gördü ve karar verdi, 'Ben dünyaya inip kuzey bulutlarının üzerinde tahtımı kuracağım ve Tanrı gibi olup onu (dünyayı) ele geçireceğim' dedi. Fakat Tanrı onu cennetten kovdu ve başlangıç mertebesi olan onuncu melek seviyesine, ona tabi olanların arkasına, düştü. Bu düşmanın adı Şeytan'dı ve Tanrı onun mertebesine Mikail'i getirdi, zira o desiseleriyle günah işleyip önceki izzet-i nefsini terk ettiği için artık Tanrı'nın düşmanı olmuştu.[716]

'' Beşinci gün Tanrı balinaları, sürüngenleri, balıkları, tüylü hafif kuşları, *vahşi hayvanları, sığırları ve karada yaşayan sürüngenleri*[717] yarattı.[718] Altıncı gün Tanrı insanı yarattı.[719] Cumartesi günü olan yedinci günde ise Tanrı işi bırakıp dinlendi. Tanrı Cennet'i, doğuda, Edem'de (Aden) kurdu, yarattığı insanı oraya yerleştirdi ve ona biri dışında bütün ağaçlardan meyva yiyebileceğini söyledi ki o ağaç iyiliğe ve kötülüğe kanaat getirmek içindi. Âdem Cennet'te Tanrı'yı görmüştü ve meleklerle birlikte o da Tanrı'ya hamdetmişti. Tanrı, Âdem üzerine rehavet verdi ve o da uyudu. Tanrı, Âdem'den bir kaburga kemiği aldı ve ondan Âdem'e eş yarattı, sonra da onu Âdem'e (Cennet'e[720]) getirdi ve Âdem, '' İşte bu kemik benim keğimdendir ve bu et etimdendir. Ona kadın denecektir'' dedi. Âdem bütün sığırlara, kuşlara, vahşi hayvanlara sürüngenlere ve hatta meleklere isim verdi. Tanrı, vahşi hayvanları ve sığırları Âdem'e tabi kıldı. Âdem onların hâkimi oldu ve ona itaat ettiler. Şeytan, Tanrı'nın insanı ne kadar onurlandırdığını görünce, şeytan ondan nefret etti. Şeytan yılana dönüşerek Havva'ya yaklaştı ve ona, ''Neden Cennet'in orta yerinde duran

[716] L s.56, İ s.66, R s.98–99, T s.97–98, H s.72–73, A s.86–87, N s.134-135.

[717] *Vahşi hayvanları, sığırları ve karada yaşayan sürüngenleri*, L'de yok, sadece İ'de var.

[718] **KK**, Yaratılış, 1: 24–25, s.2.

[719] **KK**, Yaratılış, 1: 26–27, s.2.

[720] *Cennet'e,* sadece L'de var, diğerlerinde yok.

ağaçtan yemiyorsunuz? diye sordu. Kadın da yılana, 'Tanrı bize, yemeyiniz; yoksa ölüme mahkûm olursunuz', dedi. Yılan kadına, 'Ölüme mahkûm olmayacaksınız; Tanrı biliyor ki, bugün bu ağaçtan yediğinizde, senin gözünüz açılacak ve Tanrı gibi iyiyi ve kötüyü kavrayabileceksiniz' dedi. Şimdi kadın ağaçtan yenilebileceğini anladı ve sonra ondan meyva alıp yedi; ondan kocasına da verdi ve birlikte yediler. Onların gözü açıldı, çıplak olduklarını fark ettiler ve incir yapraklarından örülmüş kuşaklarıyla kendilerini örttüler.[721]

Tanrı onlara, 'Siz bunu yaptığınız için yeryüzü lanetlendi ve yediğiniz için hayatınızın bütün günlerini matem içinde geçireceksiniz' dedi. Sonra Tanrı yine onlara, ' Ellerinizi uzatıp hayatınızın ağacından (meyva) aldığınız için, artık sonsuza kadar yaşayacaksınız' dedi ve Tanrı Âdem'i cenneten kovdu. O, cennetin kapısının karşısına oturdu ve ağladı, artık toprak sürecekti. Şeytan yeryüzünün lanetlenmesinden memnun oldu. Bu insanın ilk inkırazıdır ve onun acı bir cezasıdır, melekler âlemden kovulmasıdır. Âdem'in Kabil ve Habil adında çocukları oldu. Kabil çiftçiydi Habil ise çobandı. Kabil yeryüzünde yetiştirdiği meyveleri Tanrı'ya sundu, fakat Tanrı bu hediyeleri reddetti. Habil ilk semeresi olan kuzuyu getirdi ve Tanrı Habil'inkini kabul etti. Sonra şeytan Kabil'e gitti ve Habil'i öldürmesi için onu tahrik etti. Kabil Habil'e, 'Hadi tarlaya gidelim' dedi. Çıkıp gittiklerinde Kabil atıldı ve Habil'i öldürmek istedi, fakat bunu beceremedi. Şeytan ona, ' Taşı al ve ona vur' dedi. (Kabil) taşı alıp (Habil'i) öldürdü. Tanrı, Kabil'e, 'Kardeşin nerede?' diye sordu. Kabil ise, 'Ben kardeşimin

[721] L s.56–57, İ s.66-67, R s.99–100, T s.98–99, H s.73–74, A s.87–88, N s.135-136.

bekçisi miyim?'[722] dedi. Tanrı, ' Kardeşinin kanı bana vaveyla eder. Sen hayatının sonuna kadar feryadı figan edip kendini parçalayacaksın'[723] dedi.[724]

Âdem ve Havva ağladı, fakat şeytan memnun oldu, o, ' Ben Tanrı'nın huzurundan çekip giderken Tanrı onu el üstünde tuttu. İşte şimdi ona saldırdığı için üzüntü içinde' dedi. Onlar 30 yıl boyunca Habil için yas tuttu. Onun ne cesedi çürüdü ne de onlar defnetmesini bildiler. Tanrı iki kuşu oraya gönderdi, onlardan biri öldü diğeri ise çukur kazdı ve ölmüş kuşu oraya koyarak onu gömdü. Âdem ve Havva bunu gördünce onlar da çukur kazdılar ve Habil'i oraya koyup ağlayarak defnettiler.[725]

Âdem 230[726] yaşına geldiğinde Şit adında bir oğlu ve iki kız çocuğu oldu. Kızlarından birini Kabil aldı, diğerini ise Şit ve onlardan (sonra) insanlar yeryüzünde türeyip çoğaldı. Fakat onlar yaratıcılarını bilmediler; onlar zinayı, her türlü pislikleri, nefretleri ve ihtirasları yaptılar ve sığır gibi yaşadılar. Sadece Nuh o soydan gelen tek mübarek kişiydi ve onun üç oğlu vardı: Sam, Ham ve Yafet. Tanrı, 'Benim ruhum insanlar arasında baki kalmayacak' dedi ve 'İnsandan sığıra kadar yarattıklarımı helak edeceğim' dedi. Sonra Tanrı Nuh'a, 'Gemi yap 300 arşın[727] uzunlukta ve 80[728] arşın genişlikte ve 30 arşın yükseklikte olsun' dedi. Mısırlılar sajene arşın derler. Nuh gemisini 100 yılda inşa etti. Nuh insanlara Tufan olacağını söylediyse de insanlar onunla dalga geçti. Gemiyi bitirdiğinde Tanrı, Nuh'a, 'Sen, karın, oğulların ve üvey

[722] **KK**, Yaratılış, 4: 9, s. 5.

[723] **KK**, Yaratılış, 4: 10–12, s. 5.

[724] L s.57–58, İ s.67, R s.100, T s.99, H s.74–75, A s.88–89, N s.136.

[725] L s.58, İ s.67-68, R s.100, T s.99, H s.75, A s.89, N s.131

[726] Bu sayı **KK**'a göre 230 değil 130'dur. Bkz. **KK**, Yaratılış, 5: 3, s.5.

[727] Rusça, Lakot; İngilizce, Cubit.

[728] **KK**'a göre 80 değil 50 arşın. Bkz. **KK**, Yaratılış, 6: 15, s.6.

kızların gemiye binin. Bütün vahşi hayvanlardan, sığırlardan ve kuşlardan çift alıp yanında götür' dedi.[729] Nuh da Tanrı'nın ona söylediği gibi onları götürdü.[730]

Tanrı yeryüzünü Tufan'la vurdu ve bütün insanlık boğuldu, fakat gemi su üzerinde batmadan yüzdü. Sular alçaldığında Nuh, oğulları ve karısı çıktı ve onlardan türeyenlerle yeryüzü insanla doldu. Çok sayıda insan vardı ve onlar tek bir dille konuşurdu. Onlar birbirlerine, 'Gökyüzüne kadar uzanan kule yapalım'[731] dediler. *Liderleri Nevrod*[732] ile onu inşa etmeye başladılar. Tanrı, 'İnsanların sayısı artmış fakat onların düşünceleri beyhudedir[733]' dedi. Sonra Tanrı indi ve halkları 72 dile böldü. Fakat Âdem'in dili Ever'den dışarıya çıkarılmadı, onlardan, bu beyhude işlere katılmayan biri, 'Eğer Tanrı insanlara gökyüzüne kadar yükselen kule yapmalarını emretseydi, o bunu kendi sözleriyle söylerdi; zira o gökyüzünü, yeryüzünü, denizi ve bütün görünebilen ve görünemeyen varlıkları yarattığı gibi bunu da söylerdi' dedi. İşte bu yüzden onun dili değiştirilmedi ve İbranice ondan türedi. Böylece insan soyu 71 halka bölündü ve bütün ülkelere dağıldı. Her halk kendi geleneğine sahip oldu. Daha sonra onlara şeytan rehberlik yaptığından onlar ağaçlara, pınarlara ve nehirlere kurbanlarını verdiler ve Tanrı'dan bihaber kaldılar. Âdem'den Tufan'a 2042 yıl geçti ve Tufan'dan halkların bölünmesine 529 yıl geçti.[734]

Müteakiben, şeytan insanoğlunu büyük bir yanılgının içine attı. Onlar kendilerine putlar yaptılar: bazıları ağaçtan, bazıları bakırdan, bazıları mermerden, diğerleri

[729] Nuh Tufan'ı hakkında, Bkz. **KK**, Yaratılış, 6. ve 7. bölümler, s.6.

[730] L s.58–59, İ s.68, R s.100–101, T s.99, H s.75–76, A s.89–90, N s.136.

[731] **KK**, Yaratılış, 11: 4, s.10.

[732] *Liderleri Nevrod*, L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[733] **KK**, Yaratılış, : 11: 6–8, s.10.

[734] L s.59, İ s.68-69, R s.101, T s.99–100, H s.76, A s.90–91, N. 136-137.

altından ve gümüşten yaptılar. İnsanlar ona hem ibadet etti, hem de onlara oğullarını ve kızlarını götürüp putların önünde kurban ettiler. Böyle yapılarak bütün yeryüzü pisletildi. Putları ilk yapan Seruk'tu. O, ölmüş insanların onuruna onların putlarını yaptı: bazı Çarlar veya kahraman insanlar, büyücüler ve şerir kadınlar adına putlar yaptı. Seruk'un Terah adında çocuğu oldu ve Terah'ın da üç oğlu oldu, adları; İbrahim, Nahor ve Haran'dı.[735] Terah babasından öğrendiği sanatla putlar yaptı. İbrahim ise tefekkür ederek gökyüzüne baktı ve yıldızları temaşa ederek 'Hakikaten *yeri ve göğü*[736] yaratan Tanrı'dır, fakat benim babam insanları kandırıyor' dedi. Sonra İbrahim, 'Babamın yaptığı tanrıları sınayacağım' dedi ve sordu, 'Baba neden insanları ağaçtan yapılmış putlarla kandırıyorsun? Yeri ve göğü yaratan Tanrı'dır' dedi. İbrahim ateşi aldı ve tapınaktaki putları yaktı. İbrahim'in kardeşi Haran putları kurtarmak için onları dışarı çıkarmak istedi, fakat o kendisini de yaktı ve babasından önce öldü. O zamana kadar oğul babasından önce ölmemişti, fakat baba oğlundan önce ölmüştü; o tarihten itibaren oğullar babalarından önce ölmeye başladı. Tanrı İbrahim'i sevdi ve ona 'Babanın evinden çık ve sana bakacağım bir toprağa git. Senden büyük bir halk meydana getireceğim. Yeryüzünün gelecek nesilleri seni hayırla yâd edecek'' dedi. Ve İbrahim Tanrı'nın ona emrettiği gibi yaptı. İbrahim yeğeni Lut'u yanına aldı, İbrahim, kardeşi Haran'ın kızı Sara (Saray) ile evlendiği için Lut onun hem üvey kardeşi hem de yeğeniydi. İbrahim, Hananey (Kenan) topraklarına, yüksek meşe ağacının yanına geldi. Tanrı, İbrahim'e, 'Sana yeni nesiller sağlayacak bu toprağı veriyorum' dedi ve İbrahim Tanrı'ya şükretti. İbrahim, Harran'dan çıktığında 75 yaşındaydı.[737] Sara

[735] **KK**'tan, *Yaratılış,* : 11: 22–26, s.10.

[736] *Yeri ve göğü,* L'de yok, İ ve H'de var.

[737] **KK**, Yaratılış, : 12: 1–7, s.11.

kısırdı ve atıl kalmaya mahkûm olduğundan, İbrahim'e, 'Benim kölemle ilişkiye gir' dedi. Sonra Sara, Agar'ı aldı ve onu kendi kocasına verdi ve onlar ilişkiye girdi. Agar hamile kaldı ve erkek çocuk doğurdu, İbrahim ona İsmail adını verdi. İsmail doğduğunda İbrahim 86 yaşındaydı. Sonra Sara gebe kaldı ve erkek çocuk doğurdu ve adına İshak koydular.[738] Tanrı, İbrahim'e çocuğunu sünnet etmesini emretti ve o da 8. günde çocuğunu sünnet etti. Tanrı İbrahim'i ve ahvadını sevdi ve onun halkını bir yere topladı, diğerlerini ise başka bir yere. Böylece diğerlerini İbrahim'in soyundan (Yahudilerden) ayırdı.[739]

İshak büyüdü, İbrahim ise 175 yıl yaşadıktan sonra öldü ve defnedildi. İshak 60 yaşındayken iki oğlu oldu; Esav ve Yakup. Esav düzenbaz, Yakup dürüsttü. Yakup 7 sene boyunca dayısının genç kızını elde etmek için onun yanında çalıştı. Fakat Lavan kızını ona vermedi ve ona, 'Büyük kızımı al'dedi. Büyük olan kızı Lea'yı ona verdi, fakat ona diğeri için '7 sene daha *çalış*'[740] dedi. Sonra Yakup Rahel için 7 sene daha çalıştı.[741] Böylece iki kız kardeşi de aldı ve onlardan 8 oğlu oldu, bunlar: Ruben, Şimon, Levi, Yahuda, İssakar, Zevulun, Yusuf ve Veniamin; iki köleden ise: Dan, Neftali, Gad ve Aşer oldu.[742] Bu kardeşlerden Yahudiler neşet etmiştir.[743]

Yakup 130 yaşındayken Mısır'a onun bütün ahvadıyla gitti, 65 kişiydiler. O Mısır'da 17 yıl yaşadı ve sonra öldü, fakat ahvadı 400 boyunca orada esaret içinde yaşadı. Bu yıllar süresince Yahudiler arttılar ve katlandılar, Mısırlılar onları köle gibi

[738] **KK,** Yaratılış, : 21: 3, s.19.

[739] L s.59–61, İ s.69–70, R s.101–103, T s.100–101, H s.76–78, A s.91–93, N s.137-138.

[740] *Çalış*, L'de yok, İ ve H'de var.

[741] Yakup'un Lea ve Rahel ile evlenme bahsi için, Bkz. **KK**, Yaratılış, : 29: 15–30, s.29.

[742] Yakup'un Çocukları bahsi için, Bkz. **KK**, Yaratılış, : 29: 31–35 ve 30. bölüm, s.29–31.

[743] L s.61, İ s.70, R s.103, T s.101, H s.78, A s.93, N s.138-139.

çalıştırarak ezdiler. Bu zamanda, Yahudilerin içinden Musa doğdu ve *büyücüler Mısır Çarı'na 'Yahudilerin içinden* Mısır'ı helak edecek *bir çocuk çıkacak' dediler.*[744] Çar, hemen Yahudilerin bütün yeni doğan çocuklarının nehre atılmasını emretti. Fakat Musa'nın annesi onun ölecek olmasından korkarak bebeğini aldı ve onu sepete koyarak nehrin kıyısından suya bıraktı.[745]

Bu anda Firavun'un kızı Fermufi nehre yüzmeye gitmişti, orada ağlayan bir çocuk görünce onu kurtardı ve ona Musa ismini verdi ve onu büyüttü.[746] Çocuk güzeldi ve Firavun'un kızı onu babasının önüne getirdiğinde dört yaşındaydı. Firavun Musa'yı gördüğünde onu beğendi. Musa onu boyun civarından kavradı, Çar'ın başından tacını devirdi ve onun üzerinde tepindi. Büyücüler bunu görünce Çar'a, 'Çarım! Bu çocuğu öldür, eğer onu öldürmezsen o bütün Mısır'ı mahvedecek' dediler. Çar onlara aldırmadı, daha fazla Yahudi çocuğu öldürülmemesi emrini verdi.[747]

Musa olgunluğa eriştiğinde Firavun'un evinde artık önemli biriydi. Fakat başka bir Çar tahta geldiğinde boyarlar Musa'dan nefret etmeye başladılar. Sonra Musa, Yahudiye zulmeden Mısırlı birini öldürdüğü için Mısır'dan kaçtı ve Midiam ülkesine geldi.[748] O çöle karşı yol alıyorken, Cebrail Melek'ten bütün dünyanın tabiatı hakkında, ilk insandan sonra ne olduğunu, Tufan'dan sonra dillerin karışması, kimin kaç yıl yaşadığı, yıldızların hareketi ve sayısı, yeryüzünün boyutlarını ve her türlü bilgelikleri öğrendi. Sonra Tanrı, Musa'ya göründü, yanan çalıların arasından ona,

---

[744] *Büyücüler Mısır Çarı'na 'Yahudilerin içinden…….. bir çocuk çıkacak' dediler,* L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[745] L s.61–62, İ s.70-71, R s.103, T s.101, H s.78–79, A s.93–94, N s.139.

[746] **KK**, Mısır'dan Çıkış, : 2: 5,10, s.57.

[747] L s.62, İ s.71, R s.103–104, T s.101, H s.79, A s.94, N s.139.

[748] **KK**, Mısır'dan Çıkış, 2: 11–12, 15, s.57–58.

‘Ben Mısır’da benim halkıma yapılan zulmü gördüm ve onları Mısırlıların ellerinden kurtarmak, onları o topraklardan çıkarmak için git. Mısır Çarı Firavun’a git ve ona de ki, ‘‘İsrail’i özgür bırak ki onlar Tanrı’ya üç gün için yakarıp dua edebilsinler’’. Eğer Mısır Çarı sana kulak asmazsa, ben onu tüm mucizelerimle helak edeceğim’ dedi.[749] Musa, Firavun’un huzuruna geldiğinde Firavun ona aldırış etmedi. Tanrı da onun üzerine on belayı musibet etti: 1) kandan nehirler, 2) kurbağalar, 3)sivrisinekler 4) at sinekleri 5) sığır vebası 6) çıban, 7) şiddetli dolu yağışı, 8) çekirge, 9) üç günlük karanlık, 10) halk içinde veba salgını.[750] On bela Mısırlılara musibet oldu, çünkü onlar on ay boyunca Yahudilerin çocuklarını suda boğdular. Mısır’da veba başgösterdiğinde Firavun Musa’ya ve kardeşi Harun’a, ‘biran önce çıkıp gidin!’ dedi. Musa Yahudileri beraberinde topladıktan sonra, Mısır’ı terk etti.[751]

Tanrı onlara Kızıl Deniz’e giden çöl boyunca yardım etti, onların önünde gitti ve geceleri sıcakla gündüzleri bulutla destekledi. Firavun onların nasıl kaçtığını duyunca, takip etti ve deniz kıyısında onlara yetişti. Yahudiler bunu görünce Musa’ya feveran ettiler, ‘Neden bizi ölüme götürdün?’[752]; sonra Musa Tanrı’ya yalvarmaya başladı ve Tanrı ona, ‘Niye bana münacatta bulunuyorsun? Denize kuvvetle sopanı vur’[753] dedi. Musa bunu yaptı ve su ikiye bölündü, İsrailoğulları denizin içinden geçti. Firavun bunu

[749] **KK**, Mısır’dan Çıkış, 3. bölüm, s.58–59.

[750] **KK**, Mısır’dan Çıkış, 7–11. bölümler, 62–67.

[751] L s.62–63, İ s.71-72, R s.104, T s.101–102, H s.79–80, A s.94–95, N s.139-140.

[752] **KK**, Mısır’dan Çıkış, 14: 11, s.70.

[753] **KK**, Mısır’dan Çıkış, 14: 15–16, s.70.

görünce, onun peşinden gitti. İsrailoğulları denizin kuru topraklarından geçti; kıyıya çıktıklarında, deniz firavun ve savaşçılarının üzerine kapandı[754].[755]

Tanrı İsrail'i sevdi ve onlar denizden çıktıktan sonra çölde üç gün boyunca yolculuk yaptılar ve Merra'ya vardılar. Burada su acıydı. İnsanlar Tanrı'ya karşı homurdanmaya başladılar. Fakat Tanrı onlara bir odun parçası gösterdi ve Musa onu suya koydu ve su tatlandı. Sonra onlar tekrar Musa'ya ve Harun'a karşı homurdanmaya başladılar; onlara, 'Mısır bizim için daha iyiydi ki biz orada doyana kadar et, soğan ve ekmek yerdik' dediler. Tanrı, Musa'ya, 'Ben İsrailoğullarının şikâyetini duydum' dedi ve o onlara yemeleri için Manna (Kudret helvası) verdi. Sonra da Tanrı onlara Sina Dağı üzerinde emirler (On Emir) gönderdi. Dağın üzerinde Musa Tanrı'nın yanındayken buzağı kafasını kalıba döktüler ve sanki o Tanrı gibi onun önünde eğildiler. Musa bunun üzerine onlardan üç binini öldürdü[756]. [757]

Onlar susuzluktan dolayı tekrar Musa'ya ve Harun'a karşı homurdanmaya başladılar ve Tanrı Musa'ya 'Asanla taşa vur' dedi. Fakat Musa, 'Ondan nasıl su çıkabilir mi ki?' dedi. Sonra Tanrı Musa'ya kendisine hamdetmediği için kızdı. Bu homurdanmalar yüzünden o vaat edilen topraklara giremedi. Fakat Tanrı Musa'yı Vams Tepesi'ne çıkardı ve ona vaat edilmiş toprakları gösterdi. Musa o tepede öldü. Musa'dan sonra Nun'un oğlu Yeşu liderliği üstlendi. O, vaat edilmiş topraklara girdi ve Hananey (Kenan) Kavmi'ni yerlebir etti ve İsrailoğulları orada onların mahaline yerleşti. Yeşu öldüğünde onun yerine Yuda geçti. Orada başka 14 hâkim daha vardı.

[754] **KK**, Mısır'dan Çıkış, 14: 21–28, s.71.

[755] L s.63, İ s.72, R s.104–105, T s.102, H s.80, A s.95–96, N s.140.

[756] **KK**, Mısır'dan Çıkış, 32. bölüm, s.90–92.

[757] L s.63, İ s.72, R s.105, T s.102, H s.80–81, A s.96–97, N s.140-141.

Onların zamanında Yahudiler Mısır'dan çıkmalarına öncülük eden Tanrı'yı unuttular ve şeytanlara hizmet etmeye başladılar. Tanrı çok kızdı ve onları Yahudi olmayanların yağmalamalarına maruz bıraktı. Tevbe ettiklerinde ise Tanrı onları affetti. Fakat her aftan sonra onlar yine de şeytanlara ibadete etmeye başladı[758].[759]

Sonra Kâhin Eli hâkim oldu ve ondan sonra da Samuel Peygamber oldu. İnsanlar Samuel'e, 'Bize Çar gönder' dedi. Tanrı İsraillilere kızdı ve Çar olarak onların üzerine Saul'u verdi. Saul Tanrı'nın kanunlarını uygulamak istemedi. Sonra Tanrı Davut'u seçti ve İsrail'in üzerine onu Çar atadı. Tanrı Davut'tan memnundu ve Tanrı Davut'a onun neslinden Tanrı doğacağına dair söz verdi. Böylece Davut, Tanrı'nın doğacağıyla (enkarnasyon) alakalı kehanette bulunmaya başladı. ' Rahminden seni seherden önce doğurdu'[760] dedi. Davut 40 yıl peygamberlik yaptıktan sonra öldü. Ondan sonra, oğlu Süleyman Peygamber oldu. Tanrı için ibadet yeri inşa eden oydu ve ona azizlerin azizi dendi. O bilge insandı, fakat sonunda günahları onun inkırazına sebep oldu. 40 yıl hükmetti, sonra da öldü. Süleyman'dan sonra oğlu Rovoam hükmetti ve onun döneminde Yahudi Çarlığı iki parçaya bölündü: biri Kudüs'tü diğeri ise Samara[761].[762]

Süleyman'ın oğlu Ravoam Samara'da hükmetti. Ravoam iki altından buzağı yaptı ve bir tanesini Befil'de tepeye ve diğerini de Dan'a yerleştirildi ve o, 'Bunlar sizin tanrınızdır ey İsrail' dedi. Sonra insanlar onlara ibadet etti ve Tanrı'yı unuttu. Aynı

[758] **KK**, Hâkimler, s.251–278.

[759] L s.64, İ s.72-73, R s.105, T s.102, H s.81, A s.97, N s.141.

[760] **KK**, Mezmurlar, 110: 3, s.642.

[761] Süleyman'ın ölümünden sonra (MÖ 928) Yahudi İsrail Devleti çökmeye başladı. Samara merkezli İsrail, Asur Kralı II Sargon tarafından MÖ 722 yılında tamamen yıkıldı. Kudüs merkezli Yahudi Devleti ise Babil Kralı II Nabukadnezar tarafından 586 yılında yıkıldı. **BLDR**, s. 502

[762] L s.64–65, İ s.73, R s.106, T s.102–103, H s.81–82, A s.97–98, N s.141-142.

şekilde Kudüs'tekiler de Tanrı'yı unuttu ve savaş tanrısı olan Vaal'a ibadet etmeye başladılar ki o Arest'tir.[763] Onlar atalarının Tanrısını unuttu. Tanrı onlara Peygamber yolladı ve Peygamberler onları kanunsuzluklarından ve putlara ibadet etmelerinden dolayı azarladılar, fakat onlar azarlanıldığında, Peygamberlerini öldürdüler. Tanrı, İsrail'e karşı çok kızdı ve 'Ben artık sizi kendimden kabul etmiyorum, ben bana itaat edecek başka insanları çağıracağım. Eğer onlar günah işlerse, onların günahlarını hatırlamayacağım' dedi. Sonra Tanrı Peygamberlerini yolladı ve onlara, ' Yahudilerin reddetmesi fakat diğerler halkların çağırması üzerine risaleti yerine getirin' dedi.[764]

Böylece Hoşea'da ilk kehanetini söyledi, ' İsrailoğullarının Çarlığının sonuna sebep olacağım, İsrail'in yayını kıracağım ve İsrailoğullarına daha fazla merhametim olmayacak. Ben onları çıkarıp atacağım ve onları reddedeceğim' dedi Tanrı. 'Ve onlar halklar arasında başıboş dolaşan kişiler olacak'[765] dedi. Ve (Tanrı) Yeremya'da, 'Eğer Samuel ve Musa kalkıp bana yalvarsalar bile bu halka merhamet etmeyeceğim' dedi. Hatta Yeremya'da, 'Tanrı; ''Benim yüce adım üzerine and olsun ki, adım bundan böyle daha fazla Yahudilerin dudaklarında zikredilmeyecek'' ' [766] dedi. Aynı şekilde Hezekiel'de, 'Tanrı Adonay (Yehova) dedi ki: '' Ben sizi darmadağın edeceğim ve sizden geriye kalanların tamamını bertaraf edeceğim, çünkü siz bütün

[763] Vaal eski Samilerin tanrısıdır. Vaal savaş tanrısı değildir ve onun Yunan savaş tanrısı olan Arest'le ilişkilendirilmesi yanlıştır. **BLDR**, s. 503

[764] L s.65, İ s.73-74, R s.106, T s.103, H s.82, A s.98–99, N s.142.

[765] **KK**, Hoşea, 1: 4–6 ve 9: 17, s.938 ve 945.

[766] **KK**, Yeremya, 15: 1 ve 44: 26, s.805 ve 840.

iğrençliklerinizle benim mabetlerimi pislettiniz. Ben seni reddedeceğim ve sana tekar merhamet beslemeyeceğim'' '[767] dedi.[768]

Malaki'de ise ' Tanrı dedi ki: '' Artık size mağfiretim yoktur. Doğudan batıya kadar benim adım (Yahudi olmayan) halklar arasında yücelecek. Heryerde adıma tütsü yakılacak ve temiz (sular) sunulacak, zira halklar arasında adım yücelecek. Bu yüzden ben sizi bütün halkların arasına sürgün edip dağıttım ve sizi onlara rezil ettim'' '[769] dedi. Büyük Yeşaya'da 'Tanrı dedi ki: '' Size karşı benim ellerim alabildiğine uzanacak, sizi mahvedeceğim ve darmadağın edeceğim ve daha sonra sizi eski gücünüze kavuşturmayacağım'' '[770] dedi. Daha sonra da Yeşaya, 'İğreniyorum sizin bayramlarınızdan ve kabul etmiyorum yeni ayınızı, Şabat gününüzü'[771] dedi. Amos Peygamber, 'Tanrı'nın sözlerine kulak verin: '' Sizin üzerinize matem getireceğim; İsrailoğulları düşmüş ve daha fazla kalkamayacak'' '[772] dedi. Malaki, ' Tanrı dedi ki: ''Ben sizin üzerinize lanet yollayacağım ve sizin hayır dualarınızı da lanetleyeceğim; ben onu mahvedeceğim ve o sizin aranızda olmayacak'[773].[774]

''Peygamberler onların reddedilmesiyle alakalı çok sayıda kehanette bulundular. Peygamberlere Tanrı kehanete bulunmalarını emretti; böylece onlar yerlerine gelecek diğer halklara çağrıda bulunmuş olacaklardı. Yeşaya onları çağırdı ve onlara, 'Kanun benden çıkacak ve benim hükmüm halkların ışığı olacak. Benim adaletim hızla

[767] **KK**, Hezekiel, 5: 8, 10–11, s.44: 26, s.867.

[768] L s.65, İ s.74, R s.107, T s.103, H s.82–83, A s.99, N s.142-143.

[769] **KK,** Malaki, 1: 10–11, 7: 9, s.1003.

[770] **KK**, Yeşaya, 1: 24–25, s.714.

[771] **KK**, Yeşaya, 1: 13–14, s.713.

[772] **KK**, Yeşaya, 5: 1–2, s.959.

[773] L s.65–66, İ s.74, R s.107–108, T s.103–104, H s.83, A s.99–100, N s.143.

[774] **KK**, Malaki, 2: 2, s.1003.

yaklaşıyor, ortaya çıkıyor ve halkları gücümle yöneteceğim'[775] dedi. Yeremya, ' Tanrı dedi ki: ''Ben Yehuda (İsrail) halkıyla onların anlayabileceği emirleri vererek Yeni Ahit'i tamamlayacağım ve bunu onların kalbine nakşedeceğim. Ben onların Tanrısı olacağım onlarda benim halkım'' '[776] dedi. Yeşaya, ' Önceden bildirdiklerim geçip gitti, şimdi yenilerini bildiriyorum. Bunlar ortaya çıkmadan önce size açıklıyorum: Tanrı'ya yeni ilahi söyleyin. Bana hizmet edenlere yeni isim verilecek ve bütün dünyada kutsanacak. Benim evime bütün halkların ibadet evi denilecek'[777] dedi. Yeşaya sonra yine, 'Tanrı bütün hakların gözleri önünde kendi kolunu (gücünü) çıkarıp gösterecek ve yeryüzünün bütün sonları bizim Tanrımız'ın kurtarışını görecek'[778] dedi. Sonra da Davut, 'Bütün halklar Tanrı'ya hamdedin ve bütün insanlar Tanrı'ya hamdedin'[779] dedi.[780]

''Tanrı yeni halkını çok sevdiği için o kendisinin onların arasına ineceğini, ete bürünerek insan şeklinde görüneceğini ve Âdem'in günahlarının acısını telafi edeceğini bildirdi. Böylece Tanrı'nın (İsa) doğumuyla ilgili kehanette bulunmaya başladılar. İlk olarak Davut, 'Tanrı bizim Tanrımıza (İsa) der ki, ''Ben düşmanlarını ayaklarının altına serinceye dek'' '[781] dedi. O yine, 'Tanrı bana dedi ki; ''Sen benim oğlumsun, bugün ben sana baba oldum'' '[782] dedi. Yeşaya ise, 'Ne elçi var ne de

[775] **KK**, Yeşaya, 51: 4–6, s.767.

[776] **KK**, Yeremya, 31: 31–34, s.835–826.

[777] **KK**, Yeşaya, 42: 9–10, 65: 15–16, 56: 5–7, s.755–756, 782, 772.

[778] **KK**, Yeşaya, 52: 10, s.769.

[779] **KK**, Mezmurlar, 118: 1, s.645.

[780] L s.66, İ s.74-75, R s.108, T s.104, H s.83–84, A s.100–101, N s.143.

[781] **KK**, Mezmurlar, 110: 1, s.642.

[782] **KK**, Mezmurlar, 2: 7, s.572.

haberci, bizi kurtarmak için sadece Tanrı'nın kendisi geldi'[783] dedi. O yine, 'Bize bir çocuk doğacak yönetim onun omuzlarına verilecek ona, 'meleklerin büyük önderi' denecek, onun kuderti hadsiz olacak, onun kurduğu barışın sonu gelmeyecek'[784] dedi. Sonra yine, 'İşte, bir kız gebe kalacak ve karnından *bir erkek çocuk doğuracak*[785] ve onun adına İmmanuel koyacak'[786] dedi. Miha ise, ' Sen, Beytlehem Efrata – Efrata'nın evi, binlerce Yehuda'nın arasında büyük değilsin ki! İsrail'i yönetecek olanlar senden çıkacak ve onun kökeni sonsuzluktan gelecek. Annesi onu doğurduğunda Tanrı, onları ebeddiyyen dağıtacak ve sonra geri kalanı İsrailoğullarına katılacak'' '[787] dedi.[788]

''Yeremya, 'O bizim Tanrımızdır ve başka hiçbir kimse onunla kıyaslanamaz. Bilgeliğin bütün yolllarını o buldu ve onu hizmetçisi olan Yakup'a verdi. Sonra o yeryüzünde göründü ve insanların arasına karıştı' dedi. Yine, ' İnsan vardır, fakat kim bilir Tanrı nasıl var olur ve insan nasıl ölür?'[789] dedi. Zekeriya'da Tanrı, 'Madem onlar benim oğluma kulak asmadılar ben de onları dinlemeyeceğim'[790] dedi. Hoşea'da *Tanrı*, ' Benim bedenim onlardan uzaklaklaşacak'[791] *dedi*[792]. Yine kehanette bulundular ve onun acısından bahsederek, Yeşaya, ' Onların ruhu acılar içinde, çünkü bu felaketleri başlarına kendileri getirdiler, 'Hadi bu hakşinas adamı öldürelim'

[783] **KK**, Yeşaya, 63: 9, s.780.

[784] **KK**, Yeşaya, 9: 6–7, s.721.

[785] *Bir erkek çocuk doğuracak,* L'de yok, İ ve H'de var.

[786] **KK**, Yeşaya, 7: 14, s.719.

[787] **KK**, Mika, 5: 2–3, s.974.

[788] L s.66–67, İ s.75, R s.108–109, T s.104, H s.84–85, A s.101, N s.143-144.

[789] **KK**, Yeremya, 17: 9, s.808

[790] **KK**, Zekeriya, 7: 13, s.995

[791] **KK**, Hoşea, 9: 12, s.945

[792] *Tanrı…… dedi*, L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

dediler'[793] dedi. Sonra o yine, ' Tanrı der ki: 'Ben karşı gelmeyeceğim ve onlara rağmen konuşmayacağım. Yaranın verdiği acıdan dolayı bir tarafımı söküp attım, yanaklarım hırpalandı ve yüzümü aşağılamalardan ve tükürüklerden gizlemedim'[794] dedi. Yeremya'da ise, 'Meyvesiyle birlikte ağacı da yok edelim ve onu yaşayanlar diyarından söküp atalım'[795] dedi. Musa onun çarmıha gerilmesiyle ilgili olarak, 'Sizin hayatınız gözleriniz önünde asılıyor'[796] dedi. *Davut*, 'Niçin halklar galeyana gelir?'[797] *dedi*[798]. Yeşaya, ' O kurban edilmeye götürülen kuzu gibidir'[799] dedi. Yezdra ise 'Tanrı kutsasın ki, o elini uzattı ve *Kudüs'ü*[800] korudu' dedi.'' [801]

''Onun (İsa'nın) yeniden dirilişini bildirdiler. Davut, 'Kalk ey Tanrım, yargıla yeryüzünü, sen bütün halkların içindeki varissin'[802] dedi. Yine o, 'Tanrı uykudan uyanır gibi kalktı ve düşmanlarını püskürttü'[803] dedi. Sonra, 'Kalk ey Tanrı! Kaldır ellerini'[804] dedi. Yeşaya, 'Ölümün gölgesindeki topraklarda yürüyenler üzerinize nur yağacak'[805] dedi. Zekeriya, 'Anlaşmanın kanı hatrına senin esirlerini susuz çukurdan

[793] **KK**, Yeşaya, 9: 10, s.716

[794] **KK**, Yeşaya, 50: 5–6, s.766–767.

[795] **KK**, Yeremya, 11: 19, s.801.

[796] **KK**, Yasa'nın Tekrarı, 28: 66, s.215.

[797] **KK**, Mezmurlar, 2: 1, s.5712009.

[798] *Davut……. dedi*, L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[799] **KK**, Yeşaya, 53: 7, s.770.

[800] *Kudüs'ü*, L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[801] L s.67–68, İ s.75-76, R s.109–110, T s.104–105, H s.85, A s.101–102, N s.144.

[802] **KK**, Mezmurlar, 82: 8, s.623.

[803] **KK**, Mezmurlar, 78: 65–66, 68: 1, s.620 ve 610.

[804] **KK**, Mezmurlar, 10: 12, s.576.

[805] **KK**, Yeşaya, 9: 2, s.720–721.

çıkarıp özgür kılacağım'[806] dedi. Herbiri onunla ilgili gerçekleşecek olan birçok kehanette bulunuldu.[807]

Vladimir, ''Bu ne zaman gerçekleştirildi? Ve bunun hepsi gerçekleşti mi? veya henüz mü meydana gelecek?'' diye sordu. Âlim ise ona, ''Tanrı vücut bulduğunda (insan şekline girdiğinde) bütün hepsi tamamlandı. Daha önce söylediğim gibi, Yahudiler Peygamberlerini öldürdüğünde ve onların Çarları kanunları ihlal ettiğinde O onların üzerine felaket verdi ve onlar günahlarından dolayı Asur'un içine hapsedilmesine neden olundu. Orada 70 yıl köle olarak yaşadıktan sonra anavatanlarına çarları olmadan döndüler. Böylece üst düzey rahipler onları yönetti, ta ki onları yöneten ecnebi (Yahudi olmayan) İrod'un zamanına kadar.[808] 5500'de, İrod'un iktidarında Cebrail Melek Davut'un kavminden gelen Bakire Meryem'e, Nazaret'e, yollandı. Ona, 'Sevin memnun olan Tanrı seninledir'[809] dedi. Bu tebliğ sonucunda, o gebe kaldı Tanrı'nın sözü onun rahminde erkek çocuk doğurdu ve onun adına İsa koydu. Ve büyücüler doğudan çıkıp vardıklarında onlar, 'Yahudilerin Çarı'nı doğuran o nerededir? Biz onu doğudaki yıldızda gördük ve biz ona ibadet etmeye geldik' dediler. Çar İrod bunu duyduğunda hem o hem de bütün Kudüs kaygılandı. İhtiyarları ve kâtipleri çağırdığında onlara, 'İsa nerede doğdu' diye sordu. Onlar da, ' Yahudilerin Beytlehem'inde' dediler. İrod bu sözleri duyduğunda, 'İki yaşa kadarki bütün çocuklar öldürülsün' diye emretti. Onlar da gidip 14000 çocuğu öldürdü.

[806] **KK**, Zekeriya, 9: 11, s.997.

[807] L s.68, İ s.76, R s.110, T s.105, H s.85–86, A s.102–103, N s.144-145.

[808] Yahudi Makkabe'nin hâkimiyetinden (MÖ. 152–37) sonra Romalılar idareyi zalim İrod'un eline verdiler ve Hıristiyan geleneğinde masumların katleden biri olarak anılan İrod, İsa'nın doğumunun arefesinde, MÖ. 4 yılında öldü. **BLDR**, s. 503

[809] **KK**, Luka, 1: 28, s.1081.

Korkusundan Meryem çocuğunu saklamıştı ve Yusuf Meryem ile birlikte çocuğu alıp Mısır'a kaçtı, İrod'un ölümüne kadar da orada kaldılar. Mısır'da Tanrı'nın meleği Yusuf'a göründü ve ona, 'Kalk, çocuğu ve onun annesini al ve İsrail in topraklarına dön' dedi.[810]

''O döndüğünde Nazaret'e yerleşti. İsa büyüyüp 30 yaşına geldiğinde, mucizelerini göstermeye başladı ve Cennet'in Çarlığı'nı telkin etti. O, 12 takipçi seçti ki onlar İsa'nın havarileriydi ve büyük mucizelerini göstermeye başladı; ölüleri diriltmek, cüzamlıları iyileştirmek, topalları tedavi etmek, körlerin gözünü açmak ve başka birçok büyük mucizeler gösterdi. Peygamberler bile onun hakkında daha önceden haberler vermişti; onlar, 'O bizim dertlerimize derman oldu ve hastalıklarımızı iyileştirdi'[811] demişlerdi. O, Yahya tarafından Ürdün'de beşeriyete yeniden doğmayı göstererek vaftiz edildi. Vaftiz olduğunda, göküyüzü açıldı ve Ruh onun üzerine güvercin şeklinde indi ve O, 'Bu benim canım oğlum ki, ben ondan ziyadesiyle memnunum'[812] dedi. O, havarilerini Cennet'in Çarlığı'na vaaz vermeleri ve günahların bağışlanması için tövbeye yolladı. Kehanetini yerine getirmeye niyetlenip vaazına başladı; Tanrı'nın Oğlu'nun nasıl acı çekeceği, çarmıha gerilmesi ve üçüncü günde tekrar kalkması. Kilisede vaazını verirken, üst düzey nefret dolu din adamları onu öldürmek istedi ve onu tutsak aldıktan sonra idareci Pilate'nin[813] huzuruna götürdüler. Pilate, İsa'nın suçu olmadan getirildiğini anlayınca, onu serbest bırtakmak istedi, fakat onlar Pilate'ye, ' Bu adamı serbest bırakırsan, sen Çar'ın arkadaşı olamazsın' dediler. Pilate onun çarmıha gerilmesi için emir verdi. İsa'yı

[810] L s.68–69, İ s.76–77, R s.110–111, T s.105–106, H s.86–87, A s.103–104, N s.145.

[811] **KK**, Yeşaya, 53: 4, s.769.

[812] **KK**, Luka, 3: 22, s.1085.

[813] Yahudi topraklarındaki Romalı yönetici (MS. 26–36).

çarmıha gerilen yere[814] götürdüler ve onu orada çarmıha gerdiler. 6. saaten 9. kadar bütün yeryüzünün üzerini karanlık kapladı ve 10. saatte İsa ruhunu bıraktı. Kilisenin örtüsü ikiye bölündü ve cennete yola çıkmaya davet edilen birçok ölü kalktı. Onlar İsa'yı haçtan aldıktan sonra mezara defnettiler ve Yahudiler mezarı mühürle damgalayıp, 'Belki havarileri onu kaçırır' diyerek, mezar için korumalar görevlendirdiler. Üçüncü gün, İsa ölümünden kalkarak yükseldi ve havarilerine görünüp onlara, ' Bütün halkların arasına karışın ve bütün insanlara Kutsal Ruh'un ve Oğul'un ve Baba'nın isminde vaftizi öğretin' dedi. İsa dirilişten sonra havarilerine görünüp onlarla 40 gün kaldı. 40 gün tamamlandığında İsa havarilerini Yeleon Dağı'na davet etti ve orada onlara görünerek onları kutsadı; onlara, 'Ben Babamın sözünü size bildirene kadar Kudüs şehrinde kalın' dedi. Göğe yükseldikten sonra onlar (havariler) ona (İsa'ya) ibadet ettiler, sonra da Kudüs'e, her zaman buluştukları mabede döndüler. 50 gün geçtiğinde, Kutsal Ruh havarilerin üzerine indi. Onlar Kutsal Ruh'un ilettiği sözleri aldıktan sonra bütün dünyaya su ile vaftiz olmayı öğretmek için dağıldılar.[815]

Vladimir ''Neden o kadından doğdu, neden ağaçta çarmıha gerildi ve neden suyla vaftiz oldu?'' diye sordu. Âlim, ''Daha en başında insanoğlu kadın yüzünden ilk günahı işledi. Şöyle ki; şeytan Havva'yı kullanarak Âdem'i yanılttı ve Âdem Cennet'ten atıldı. Böylece Tanrı şeytandan intikam aldı. Şeytan ilk kadın vasıtasıyla zaferini kazandı ve ilk kadın marifetiyle Âdem Cennet'ten kovuldu. Tanrı bu suretle kadını tecessüm ettirdi ve ona doğru yola girmesini emretti. (Âdem) ağaçtaki meyvelerden tadıp yoldan çıktığı için O (İsa) ağaçta çarmıha gerildi. Şeytan O'nu

[814] Bu yer Kudüs'ün duvarlarının hemen dışında kalan ve Aramice ve Grekçe'de kafatası anlamına gelen Golgotha'dır.

[815] L s.69–70, İ s.77–78, R s.111–112, T s.106, H s.87–88, A s.104–106, N s.145-147.

çarmıhta hırpaladığı için Tanrı acı çekti ve o mukaddes çarmıha kutsiyet atfedildi. Nuh döneminde insanların günahları çoğaldığında suyla birlikte yeniden doğuş gerçekleşti, Tanrı yeryüzüne Tufan getirdi ve suyla insanlar helak oldu. Bu yüzden Tanrı, 'Ben insanları günahlarından ötürü helak ettim ve şimdi tekrar onları suyla günahlarından arındırarak yeniden yarattım' dedi. Yahudiler Mısırlıların şeytani hallerinden denizde temizlendiler, zira Tanrı ilk olarak suyu yaratmıştı. Söylenir ki: Tanrı'nın ruhu suların üzerinde tebellür etti ve böylece insanlar suyla ve Ruh'la vaftiz oldu. İlk dönüşüm Gedeon'un verdiği örnekte olduğu gibi su marifetiyle gerçekleşmişti. Melek ona gelip Midiyan'ın üzerine gitmekten bahsettiğinde Tanrı'ya yönelip denemek için postu yere serdi sonra, ' Toprak tamamıyla nemli olmasına rağmen post kuru kaldı' dedi. İşte böyleydi. Bu temsilden hareketle Yahudi olmayan bütün ülkeler evvelce kuruydu, fakat Yahudilerin postu nemliydi. Fakat Kutsal Vaftiz'in sayesinde daha sonra diğerleri de nemlendi, ama bu sefer Yahudiler kuru kaldı. Peygamberler önceden yeniden doğuşun su marifetiyle tamamlanacağını haber vermişlerdi.[816]

''Havariler her yerde Tanrı'ya inanmayı öğretmelerinden sonra biz Grekler onların öğretilerini miras aldık ve (artık) cümle âlem onların öğretilerine inanır. Tanrı bir gün tayin etti; o günde canlılar ve ölüler hesaba çekilecek ve onların yaptığı bütün ameller gözler önüne serilecek. Hakşinaslara, Cennet'in Çarlığı ve tarif edilmez güzellik, sonsuz saadet ve ebedi hayat nasip olacak; fakat günahkârlara kurtlar musallat olacak, Cehennem'deki ateşe ve sonu gelmeyen azaplara maruz kalacakalar. İsa efendimize inanmayanlar böyle cezalar çekecekler ve vaftiz olmayanlar ateşte azap çekecekler'' dedi.[817]

[816] L s.70–71, İ s.78, R s.112–113, T s.106–107, H s.88–89, A s.106–107, N s.147.

[817] L s.71, R s.113, T s.107, H s.89–90, A s.107–108, N s.147-148.

Âlim konuşurken Vladimir'e Tanrı'nın hesap gününü betimleyen örtüyü gösterdi. Vladimir'e sağda neşeyle Cennet'e giden hakşinas insanları ve solda da azap çekmeye giden günahkârları gösterdi. Vladimir iç çekti ve '' Sağda bulunanlar mutlu, soldakiler ise acı içinde'' dedi. Âlim, Vladimir'e, ''Eğer sen de hakşinaslarla hakikat yolundan bulunmak istiyorsan vaftiz ol'' dedi. Bu, Vladimir'in kalbine saplandı ve ''Bir süre daha bekleyeceğim'' dedi. Çünkü Vladimir bütün inançlar hakkında bilgi edinmek istiyordu. Vladimir âlime birçok hediye verdi ve onu büyük hürmetle gönderdi.[818]

Yıl 6495 (987). Vladimir boyarlarını ve şehirlerin ihtiyarlarını çağırdı ve onlara, '' İşte, Bulgarlar bana geldiler ve 'Bizim inancımızı kabul et' dediler. Sonra Almanlar geldi ve onlar da inançlarını (kanunlarını) övdüler. Onların ardından Yahudiler geldi. Hepsinden sonra da diğer bütün inançlara (kanunlara) verip veriştiren, fakat kendilerini öven ve uzun uzadıya konuşup başlangıcından itibaren dünyayı anlatan Grekler geldi. Grekler hayret uyandırıcı bir şekilde konuştular. Onlara kulak vermek keyifliydi, onlar bize diğer bir dünyanın varlığından bahsettiler ve bize, 'Bizim inancımızı kabul eden biri öldükten sonra tekar dirilecek ve bir daha sonsuza kadar ona ölüm olmayacak. Diğerlerinin inançlarına riayet eden biri ise öbür dünyada ateşte yanacaktır' dediler. Ne tavsiye edersiniz? Ve ne cevap verirsiniz?'' dedi. Boyarlar ve ihtiyarlar, '' Sen bilirsin Knez, senin kararına kimse karşı gelemez, seni tasdik eder. Sen gerçekten her şeyi açıklığa kavuşturmak istersen, senin adamların var, onları yollayarak kimin nasıl ibadet ettiğini ve nasıl ritüellere sahip olduğunu öğrenebilirsin'' dediler.[819]

[818] L s.71–72, R s.113–114, T s.107, H s.90, A s.108, N s.148.

[819] L s.72, R s.114–115, T s.107–108, H s.90, A s.108–109, N s.148.

Knez ve halkın tümü onların konuşmalarından hoşnut kaldılar. Akıllı ve bilgili on tane adam seçtiler ve onlara, 'İlk olarak Bulgarlara gidin ve onların inançlarını ve *ritüellerini*[820] inceleyin' dediler. Elçiler Bulgarların topraklarına vardıklarında onları yüz kızartıcı davranışlar içinde gördüler, ayrıca onlar ibadetlerini mescitlerinde yapardı. Elçiler kendi topraklarına döndüler. Vladimir onlara, ' Almanların yanına da gidin ve onların her şeyini inceleyin, daha sonra da Grek topraklarına gidin' dedi. Onlar Almanların yanına vardılar, Almanlar ibadetlerini kilisede yapıyorlardı. Sonra da Çargrad'a gittiler ve Çar'ın huzuruna çıktılar. Çar, onlara, 'Buraya neden geldiniz' diye sordu, onlar da olan biten her şeyi anlattı. Çar onları dinlediğinde çok memnun oldu ve aynı gün onları büyük bir şekilde onurlandırdı.[821]

Ertesi gün Çar Patrik'e haber yolladı ve ona, 'Ruslar bizim inancımız hakkında bilgi edinmek için geldi. Bizim Tanrımız'ın ihtişamını görmeleri için kiliseyi ve rahipleri hazırla ve papazlık cübbeni giyin' dedi. Patrik bu emirleri aldığında rahipleri topladı ve geleneksel ayinlerini gerçekleştirdiler, tütsüleri yaktılar ve kilise korusu ilahiler söyledi. *Çar,*[822] Ruslarla kiliseye gitti. Bir taraftan onları güzel bir yere oturtup onlara kilisenin şaheserliğini, ilahi söyleyenleri, kilise yetkililerini, diyakozları gösterirken, diğer taraftan kendi Tanrıları'na yaptıkları ibadetleri hakkında bilgi verdi. Ruslar onların ritüellerine hayran kalıp şaşırdılar ve onları övdüler. Çar Vasili ve Konstantin[823] Rusları huzurlarına çağırdı, onlara, 'Topraklarınıza gidebilirsiniz' dediler. Rusları değerli hediyelerle ve büyük bir şerefle gönderdiler.[824]

---

[820] *Ritüellerini,* L'de yok, sadece İ'de var.

[821] L s.72–73, İ s.79, R s.115–116, T s.108, A s.109, N s.148-149.

[822] *Çar*, L'de yok, sadece İ'de var.

[823] II. Roman'ın oğulları, Bulgar Kasabı II. Basil (Vasili) (976–1025) ve VIII. Konstantin (976–1028).

[824] L s.73, İ s.79, R s.116–117, T s.108, A s.110, N s.149.

Böylece Ruslar kendi topraklarına döndü. Knez boyarlarını ve ihtiyarları çağırdı ve Vladimir onlara, ‘‘İşte, benim yolladığım elçiler artık buraya vardılar ve onlardan bütün olan bitenleri dinleyeceğiz’’ dedi. Sonra da elçilere dönerek, ‘‘Drujinamın huzurunda anlatınız’’ dedi. Elçiler, ‘‘*İlk önce*[825] Bulgarlara gittik ve mescit denen mabetlerinde nasıl ibadet ettiklerini gördük. Kemersiz bir şekilde ayakta durur, boyunlarını eğerler ve otururlar, sonra da bir oyana bir buyana bakarlar. Ne berbat bir şeydi öyle! Ayrıca mutlu ve keyifli bir ortamı yoktu, orada sadece üzüntü ve çok kötü bir koku vardı. Onların inançları iyi değildir. Sonra, Almanların arasına karıştık ve mabetlerinde ritüellerini yaparken gördük, fakat orada ihtişam adına hiçbir şey göremedik. Sonra Grek topraklarına vardık, Grekler bizi Tanrı'ya ibadet ettikleri mabetlerine götürdüler, biz cennette miyiz dünyada mıyız bilemedik. Yeryüzünde böyle bir debdebe, böyle bir güzellik yok, onu nasıl tarif edeceğimizi şaşırdık. Biz sadece Tanrı'nın o insanlarla birlikte olduğunu biliriz ve onların ritüelleri tüm diğer ülkelerdekinden daha güzeldi. Biz böyle bir ihtişamı unutamayız. Her insan lezzetli bir şeyler tattıktan sonra acı olanı kabul etmekte isteksiz olacaktır, buna binaen biz burada daha fazla yaşayamayız’’ dediler.[826] Sonra boyarlar, ‘‘ Eğer Grek inancı kötü

[825] *İlk önce*, L'de yok, sadece İ'de var.

[826] Kutsal Kitap'ta da rastlanan cümlelerin tersyüz edilmiş paralellik göstermesi ve sözcük sıralarının yer değiştirmesi (chiasmus) Vladimir'in Hıristiyan olmasının ilk aşamalarını anlatan yukarıdaki metinde de vardır. Metindeki ters paralelliğe örnek olarak olay sıralaması şöyle gelişir;

A Yabancı misyonerler Kiev'deki Vladimir'e gelip sırasıyla kendi inançlarını anlatırlar.

B Vladimir bütün dinler hakkında düşünmek için bir süre beklemeye karar verir.

X Vladimir boyarları ve ihtiyarları ne yapılması gerektiğini sorgulamak için çağırır

B Vladimir her bir din hakkında bilgi edinmeleri için kendi adamlarını gönderir.

A Vladimir gönderdiği adamlardan ziyaret ettikleri dinlerin müntesipleri hakkında bilgi alır.

Yukarıdaki ters paralellikte A harici olayları, B dâhili olayları sembolize eder. Donald Ostrowski, "The Account of Volodimir's Conversion in the *Povest' vremennykh let:* A Chiasmus of Stories (Revised and Updated"), s. 11. Bu makalenin eski versiyonu için, **HUS**, 28 (2006): 567–580.

olsaydı diğer bütün insanlardan daha akıllı olan büyükannen Olga tarafından kabul edilmezdi'' dediler. Vladimir, '' Vaftiz nerede olunacak'' diye sordu. Onlar da, '' Sen nerede istersen'' dedi.[827]

Bir yıl sonra 6496 (988) da Vladimir ordusuyla Grek şehri Korsun'a ilerledi. Korsunlular şehirde müdafaaya geçti.[828] Vladimir şehre yakın diğer bir limanın kıyısına kadar geldi ve şehirden bir ok mesafesindeki yere ordusuyla birlikte konakladı. Vladimir şehri kuşattığında halk şehirlerini oldukça çetin bir şekilde savundu. Fakat şehirdeki halk sonunda tükendi ve Vladimir onlara, '' Eğer şehri vermezseniz üç yıl daha bu kuşatma sürecek'' dedi. Şehir halkı ona kulak asmadı. Bunun üzerine Vladimir ordusunu hazırladı, onlara şehrin duvarlarına doğru toprakları yığarak tahkimat yapmalarını emretti. Vladimir'ın ordusu tahkimatı yaparken Korsunlular şehrin duvarlarının altından tünel kazdılar ve tahkimat için yığılan toprağı

[827] L s.73–74, İ s.79-80, R s.117–118, T s.108–109, A s.110–111, N s.149-150.

[828] Vladimir'in Korsun seferi ve seferin neden yapıdığı hala tartışma konusudur. O. M. Rapov'a göre, 987'de Bizans'lı komutan Bardas Foka isyanının bastırılması için Bizans İmparatorları Basil ve Konstantin Vladimir'den askeri yardım istedi. Karşılığında ise kardeşi Anna'yı Vladimir'in vaftiz olması şartıyla ona eş olarak vereceklerdi. 6000 Rus askeri çarpışmasına rağmen İmparatorlar Anna'yı göndermekte yavaş davrandılar. Vladimir de bunun üzerine Korsun'u kuşattı. Muhtemelen Anna'nın Rus topraklarına varmasından önce Vladimir 988 yılında vaftiz oldu. 990 da ise Vladimir Korsun'dan ayrıldı ve Kiev'i giderek oradaki halkı vaftiz olmaya çağırdı. O. M. Rapov, **Russkaya Tserkov v IX – pervoi treti XII** 1988. Bkz. **BLDR**, s. 504; Fakat Ostorgorski'ye göre Rusların yardım olarak yolladığı drujina zafer kazanıldıktan sonra geriye dönmedi, Bizans hizmetinde kaldı. Daha önce imparatorun hanedanından hiçbir prenses yabancı ülkeye gelin gitmemişti. Bulgar hükümdarı Peter bir Lakapene, Batı İmpartoru II. Otto ise Tsimiskes'in bir akrabası ile yetinmek zorunda kalmışlardı. İlk defa Rusların hükümdarı meşru imparatorluk hanedanı ile sıhri münasebet tesis etmek gibi emsalsiz bir şerefe nail oluyordu. Bizans geleneklerine ve Bizanslılık gururuna aykırı olan bu sıhri bağlantının kurulacak olması buhranlı bir anda verilmiş olan bir sözden kaynaklanıyordu ve tehlikenin atlatılmasından sonra Konstantinopol bundan vazgeçmek istedi. Bunun üzerine Vladimir imparatorluğun Kırım'daki arazisine saldırıp Kerson'u işgal etmek zorunda kaldı. G. Ostrogorsky, 1999, s. 282.

çalarak kendi şehirlerine taşıdılar ve şehrin orta yerine yığdılar. Savaşçılar yine de pes etmeyip tahkimati inşa etmeyi sürdürdüler, bu arada Vladimir de beklemeye devam etti. Sonra Korsun'lu bir adam olan Anastas Rusların tarafına oka iliştirilmiş bir yazı attı, onlara, '' Doğuda, senin arkanda, tünellerle su kaynakları akar. Orayı kaz ve onların sularını kes'' dedi. Vladimir bunu duyduğunda gökyüzüne baktı ve ''Eğer bu gerçekleşirse ben vaftiz olacağım'' dedi. Vladimir savaşçılarına aşağıya doğru tünele kadar kazmaları için emir verdi ve onların sularını kesti. Şehir sakinleri susuzluğa yenildiler ve teslim oldular.[829]

Vladimir drujinasıyla birlikte şehre girdi ve Çar Vasili'ye ve Konstantin'e elçiler yollayarak onlara, '' İşte, artık sizin bu ihtişamlı şehrinizi aldım. Ben ayrıca duydum ki bakire kız kardeşin varmış. Siz onu bana vermezseniz bu şehri aldığım gibi sizin şehrinizin de hakkından gelirim'' dedi. Çarlar bunu duyduklarında tedirgin oldular ve ona kendi elçilerini gönderip, '' Hıristiyan birinin pagan bir kocaya verilmesi münasip değildir. Ancak vaftiz olursan onu alabilirsin ve böylece bizimle aynı inancın mensubu olup Cennetin Çarlığı'na dâhil olacaksın. Bunu yapmazsan sana kız kardeşimizi vermeyeceğiz'' dediler. Vladimir bu cevabı duyduğunda, gelen elçilere Çarlarına şunu söylemesini istedi, '' Çarınıza söyleyin ki ben vaftiz olacağım, zaten daha önce sizin dininiz hakkında araştırmalar yapmıştım ve size gönderdiğim adamlarımın anlattığına bakılırsa sizin inancınızdan ve ritüellerinizden memnuniyet duydum''. Bunları duymak Çarların da hoşuna gitti ve kız kardeşi Anna'yı Vladimir'e varması için ikna etmeye çalıştılar. Sonra Vladimir'e elçiler yolladılar ve ona, ''Biz Anna'yı sana gönderiyoruz, fakat sen de bunun öncesinde vaftiz ol'' dediler. Vladimir de cevaben,

[829] L s.74, İ s.80, R s.119–120, T s.109, A s.111–112, N s.150.

‘‘ Siz vaftiz olmam için kardeşinizle birlikte rahipleri de gönderin’’dedi. Bunu duyan Çarlar üst düzey Çarlık ricali ve rahiplerle birlikte kardeşini gönderdiler. Fakat Anna yine de bir pagana gitmek istemiyordu ve kardeşlerine, ‘‘Sanki ben esarete doğru yola çıkıyorum, fakat burada ölmeyi yeğlerim’’ dedi. Kardeşleri ise ona, ‘‘Belki de sen Tanrı’nın Rus topraklarına dönmesine ve Rusların tövbelerine vesile olacaksın ve sen Grek topraklarını bir savaş tehlikesinden kurtaracaksın. Görüyor musun Ruslar Grekler üzerine ne kadar musibet yolladılar? Şimdi sen gitmezsen onlar bize bütün kötülükleri yapacaklar’’ dediler. Böylece zorlukla onun tereddüdünü giderdiler. Anna gemiye bindi ve ağlamaklı bir şekilde yakınlarıyla vedalaştı ve denizin öte tarafına yola koyuldu. Korsun’a vardığında Korsunlular onu selamlamak için karşıladılar, sonra da onu şehre götürüp ikametgâhına yerleştirdiler.[830] O sırada takdiri ilahi,

[830] Vladimir Bizans prensesi Anna ile evlenmeden önce çok sayıda eşi ve cariyesi vardı onunla evlendikten sonra Hıristiyan oldu. Onunla evlenmesinin politik sebepleri de vardı kuşkusuz bu sayede kendini Hıristiyan dünyada itibarlı bir yer edindi. Kendisine Ortaçağ Avrupası’nda hatırı sayılır bir yer edinmek isteyen Harold da Jutland kralı Eric’in kızı Ragnhild ile evlenince önceki 11 karısını boşamıştı. Christian Raffensperger, s. 575. Vladimir’in niye Hıristiyan olduğu ve halkını da ısrarla bu dine yönlendirdiği araştırmacılar için ilginç bir konudur. Yaygın kanaat bu aksiyonun Vladimir’in tahta çıktığından beri kendisine çevre devletler içinde saygın bir edinmeye çabalaması uğraşısının bir sonucu olduğudur. İlk dönemlerinde Slavik kabileleri itaat altına almak için seferler yapan, Hazarlara ve göçebe kavimlere karşı durmaya çalışan ve inatla Hıristiyan karşıtı bir politika izleyen Vladimir, kendi iktidarını diğer knezlikler üzerinde pekiştiremeyeceğini anladı. Dış faktörler olarak sayabileceğimiz Bulgaristan’dan kuzeye yayılmaya başlayan Krillo-Metodian gelenek ve Bizans ile Roma arasında gerilen iplerden dolayı her iki tarafın henüz Hıristiyan olmamış halkarı yanına çekme çabası da Vladimir’in bu yeni bir dini kabul etme yönelimini güçlendiriyordu. Vladimir, hem halkını tek tanrılı inançla daha kolay mobilize edebileceğini hem de Bizans prensesi Anna ile evlenerek II. Basil’in akrabalığından faydalanıp bölgede hatırı sayılır bir konuma erişeceğini düşünüyordu. Ruslar Hıristiyan olup bir şey kaybetmezlerdi ama kazanacakları çok şey vardı. Boris Rauşenbah, “Razvitie Kievskoi Rusi Kak Rezultat ee Hristianizatsii”, **Tısyaçeletie Vvedeniya Hristianstva na Rusi 988-1988**, Yunesko, 1993, s. 35-37. Vadimir’in niyetini küçümsememek gerekir. Avrupa’da tek bir dinde tutunabilmiş prenslikler en azından sapkın ilan edilen hareketlere müdahalede kendi yanında bulunan geniş halk kitlesini kolayca örgütleyebiliyor ve bu sayede otoritesini sürdürüp pekiştiriyordu. Merkezi

Vladimir gözlerindeki hastalıklarından dolayı acı çekiyordu ve hiç bir şey göremiyordu. Acı büyük olduğundan *ne yapılması gerektiğini bilen yoktu*[831]. Çariçe adamlarını yolladı ve ona, ‘‘Böyle bir hastalıktan kurtulmak istiyorsan bir an önce vaftiz ol. Aksi takdirde bu illetten kurtulamazsın’’ dedi. Vladimir bu sözleri duyduğunda ona, ‘‘Eğer söylediğin gerçekleşirse Hıristiyanların Tanrısı gerçekten büyüktür’’ dedi ve vaftiz olunması için emir verdi. Çariçe’nin rahipleriyle birlikte Korsun Piskoposu’nun da açıkça ilanıyla Vladimir vaftiz edildi ve piskopos elini onun üzerine koyduğunda Vladimir açık bir şekilde görmeye başladı. Vladimir kendisinin mucizevî bir şekilde tedavi edildiğini görünce Tanrı’ya şükrederek, ‘‘Ben şimdi doğru Tanrı’yı idrak ettim’’ dedi. Çok sayıda drujina da bu olanları gördü ve vaftiz oldu.[832]

---

devlet kurmaka gelenek yoksunu olan Ruslar dönemin modasına uyup feodal bir yapılanmayla Kiev’in öncülüğünde bir irade ortaya koyabilirdi. Ülkede kurumsallaşmasını güçlü bir şeklde oluşturabilecek Hıristiyanlık bunun için bulunma kaynaktı. Eğer bu arayış gerçekten bir iman ihtiyacı veya talebinden kaynaklanıyor olsa Bizans yerine Roma’yı da tercih edebilirdi Vladimir. Fakat Vladimir’e Roma’daki gibi bağımsız ve gerektiğinde başkaldıran değil, Bizans’taki gibi imparatora itaat eden bir kilise teşkilatı gerekliydi. Bizans’ın mirasına sahip çıkmasının bu tip pragmatist nedenden kaynaklandığını takip eden yüzyılda İlarion’un *Kanun ve İnayet Üzerine Nutuk*’unda GYH’de ve *İgor Bölüğü Destanı*’ndaki kabul edilmiş Hıristiyan ideolojisine yeni yorumlar getirerek yeni bir forma sokma sürecinden de anlayabiliriz. Yaroslav Şapov, “Rol Hristianizatsii v Tvorçeskom Osvoenii Kievskoi Rusiyu Antiçnogo i Vizantiiskogo Naslediya”, **Tısyaçeletie Vvedeniya Hristianstva na Rusi 988-1988**, Yunesko, 1993, s. 47-48, 52.

[831] *Ne yapılması gerektiğini bilen yoktu*, L’de yok, R, A, İ ve H’de var.

[832] L s.74–76, İ s.80-81, R s.120–123, T s.109–110, H s.95, N s.150-152. (H’de 90 ile 95 sayfalar arası yok), A s.112–114. Ters parelellik Vladimir’in Korsun’a girişi ve Anna’nın ısrarıyla vaftiz olmasına kadar geçen süredeki olaylarda da kendini gösterir. Her iki A’da vaftiz olma ifadesi, her iki B’de Vladimir ve Anna’nın evlenmesi, her iki C’de ise İmparatorlar ve Vladimir ile Anna’nın evlenmesi ilişkisinden hareketle metinde ters paralel olaylar sırası vardır.

A Vladimir Korsun’u aldığı takdirde vaftiz olacağına yemin eder.

B Vladimir Bizans İmpartorundan kardeşiyle evlenmeyi talep eder.

C İmparatorlar vaftiz olması karşılığında Anna’yı Vladimir’e gönderirler.

X Vladimir Anna’nın yanında getireceği rahip tarafından vaftiz edilmeyi teklif eder.

Vladimir Korsunluların ticaret yaptığı Korsun şehrinin orta yerindeki meydanda bulunan Aziz Vasili Kilisesi'nde[833] vaftiz oldu.[834] Vladimir'in ikametgâhı ise bugün de kilisenin yanında bulunur. Çariçe'nin ikametgâhı ise sunağın arkasındadır. Vladimir vaftiz olduktan sonra Çariçe'yle evlendi. Bu olayın hakikat olduğunu bilmeyenler onun Kiev'de vaftiz olduğunu, bir başkaları da Vasilev'de[835] olduğunu söyler, diğerleri ise değişik yerlerden bahseder.[836]

Vladimir vaftiz olduktan sonra rahipler ona Hıristiyan inancının akidelerini öğretti, '' Heretiklerin seni aldatmalarına izin verme, fakat şunlara inan, 'Ben her şeye kadir olan ve yerin ve göğün yaratıcısı olan tek bir Tanrı Baba'ya inanırım'. Bu nihayetinde imanın alametidir. 'Ben doğrulmayan, tek bir Oğul olarak doğan, tek bir Kutsal Ruh'tan neşet eden tek bir Tanrı Babaya inanırım. Onlar üç tabiatta ve ruhta bütünleşir ve sayıca kişilikleri bölünebilir fakat ilahi temelde bölünmezler. Çünkü onlar fark olmaksızın ayrıldılar ve karışıklık olmaksızın birleştiler. Tanrı Baba ölümsüzdür, Baba olarak varlığını sürdürür, doğmamıştır, ezelidir, onun kendisi

C İmparatorlar bu teklifi kabul ederler.

B Anna Vladimir'le evlenmek için Korsun'a vardığı sırada Vladimir kör olur.

A Vladimir Anna'nın ısrarıyla vaftiz olur ve tekrar görmeye başlar.

Donald Ostrowski, 2006, s.13

[833] L'de Vasili olarak, İ ve H'de ise *Sofya* olarak geçer.

[834] Pope'a göre Kievlilerin Vladimir'in eliyle Dnyeper'in kenarında vaftizme başlaması 988 Mayıs'ının son Pazar (Hamsin yortusu) günündedir. Andrzej Pope, The Christianization and Ecclesiastical Structure of Kyivan Rus' to 1300…. s.330-332. Diğer taraftan Nikon Yıllığına göre 989 yılında Papa elçisini Kerson'daki Vladimir'e göndermişti. Tıpkı Bulgar Çarı Boris'in Konstantinopol ve Roma arasında kaldığı gibi Vladimir de bu durumda bir tarafı seçme durumunda kaldı. George Vernadsky, "The Status of the Russian Church during the First Half-Century Following Vladimir's Conversion", **Slavonic Year-Book. American Series**, Vol. 1, 1941, s. 300.

[835] Stugna üzerinde, Kiev'in güneybatısında, şimdiki adı Vasilkov'dur.

[836] L s.76, İ s.81-82, R s.123–124, T s.110, H s.95, A s.114, N s.152,

başlangıçtır ve bütün her şeyin sebebidir. O doğmamış olduğundan, O Oğul'dan ve Kutsal Ruh'tan eskidir. Tüm zamanlardan önce O'ndan Oğul meydana geldi ve yine O'ndan zaman ve beden mefhumunun ötesinde Kutsal Ruh meydana geldi. Baba, Oğul ve Kutsal Ruh birlikte varlar.[837]

Ezeli olan[838] Baba'dan meydana gelen Oğul, doğduğu için Baba'dan ve Ruh'tan farklıdır. Ruh kutsaldır ve Baba ve Oğul gibi ebedidir. Babalık Baba'nındır, oğulluk Oğul'undur ve doğurmak Kutsal Ruh'a aittir. Ne Baba, Oğul'a ve Ruh'a, ne Oğul, Baba'ya ve Ruh'a, ne de Ruh, Oğul'a ve Baba'ya nüfuz eder. Onların nitelikleri değiştirilemez. Üç tanrı yoktur, Tanrı sadece bir tanedir, zira tek bir Tanrı'da üç kişilik vardır.[839]

Baba'nın ve Ruh'un isteğiyle O yaratıldı. O, Baba'dan ayrılmaksızın onun bağrından çıkıp Tanrı'nın tohumu olarak iffetli Meryem'in rahmine girdi. Onun içine girdiğinde canlandı ve O daha önce hiç var olmayan sesli ve düşünen bedene kavuştu. Tanrı, bedenen görünür oldu, O'nun Anne'si tertemiz bakireliğini korurken O, tarifi mümkün olmayan bir şekilde doğdu. Ne birleşme ne karışma ne de başkalaşma sancısı çekti. Aslında köle suretini alarak kendi olduğu gibi değil, (görünürde) olduğu gibi kaldı; günahların dışında zahiren her şey bize (insanlara) benziyordu.[840]

O kendi isteğiyle doğdu, kendi isteğiyle açlığa katlandı, kendi isteğiyle susuzluk çekti, kendi isteğiyle üzüldü, kendi isteğiyle sindirildi, kendi isteğiyle öldü, O zahiren öldü fakat fikren ölmedi. Bütün bunlar hakiki ve şüphe edilemez insani ızdıraplardır.

---

[837] L s.76–77, İ s.82, R s.124, T s.110–111, H s.95–96, A s.114–115, N s.152.

[838] *Ezeli olan*, L'de yok, İ ve H'de var.

[839] L s.77, İ s.82, R s.124, T s.111, H s.96, A s.115–116, N s.152-153.

[840] L s.77, İ s.82, R s.124–125, T s.111, H s.96–97, A s.116, N s.153.

O kendini çarmıha gerilmeye bıraktı ve ebedi olmasına rağmen ölümü tattı. O bu dünyadaki bedeniyle çürümüşlükten bihaber olarak yükseldi, göğe erişti ve Baba'nın sağ eli üzerine oturdu. O hem hayattar olanları hem de mevtaları yargılamak için tüm ihtişamıyla tekrar gelecek, bedeniyle nasıl yükseldiyse aynı şekilde yeryüzünde tekrar zuhur edecek.[841]

Ben su ile eşsiz vaftizi ve ruhu ikrar ettim. Kutsal gizemlere ulaştım, hakiki bedene ve kana iman ettim, kilisenin geleneklerini kabul ediyorum ve kutsal ikonların önünde eğiliyorum ve ben kutsal çarmıha, *haça*[842] ve diğer haça, kutsal emanetlere, kutsal emanetlere saygıyla eğiliyorum.[843]

İlki 318 Baba'nın[844] Nika'da toplanmasıyla başlayan Aria'nın lanetlendiği ve doğru inancın (Ortodoks) pirüpaklığının vazedildiği, Aziz Babaların toplandığı 7 konsile inanıyorum. İkinci konsil, Kostyantingrad'da (Konstantinopol) 150 Aziz Baba katıldı, Kutsal Ruh'u inkâr eden Makedonius afaroz edildi ve tesliste birlik ilan edildi. Üçüncü konsil, Efes'te Nestor'a karşı toplandı. 200 Aziz Baba katıldı ve onlar Nestor'u aforoz ettiler ve Azize Meryem'in itibarını tasdik ettiler. Dördüncü konsil, Kalkedon'da Evtuh ve Dioskor'a karşı 630 Aziz Baba'yla toplandı. Evtuh ve Dioskor Aziz Babalar tarafından mahkûm edildi. Sonrasında bizim Babamız İsa mükemmel Tanrı ve mükemmel insan olarak kabul edildi. Beşinci konsilde, Origen ve Evagri

[841] L s.77, İ s.82-83, R s.125, T s.111, H s.97, A s.116–117, N s.153.

[842] *Haça*, L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[843] L s.77, İ s.83, R s.125, T s.111, H s.97, A s.117, N s.153.

[844] Bundan sonra Hıristiyan doktrinin temellendirildiği 7 konsil olarak anılacak olan toplantılardan bahsediyor; konsiller Nikea'da 325'te, Kontantinopol'de 381'de, Efes'te 431'de, Kalkedon'da 451'de, Konstantinopol'de 553'te ve 680'da, Nikea'da 787'de ve Konstantinopol'de 869–870'de toplandı. **BLDR**, s. 504.

öğretisine karşı 565 Aziz Baba Çargrad'da toplandı ve Aziz Babalar onları aforoz etti. Altıncı konsil, Sergei ve Kur'a karşı 170 Aziz Babayla Çargrad'da toplandı ve onlar da Aziz Babalar tarafından aforoz edildi. Yedinci konsil, kutsal ikonlara gereken saygıyı göstermeyenlere karşı 350 Büyük Babayla toplandı ve onları lanetlediler.[845]

Öğretileri bedbah olan Latinlerin doktrinleri kabul edilmedi; zira kiliseden içeri girdiklerinde ikonların önünde eğilmezler; ayakta durduktan sonra eğilirler ve eğildiklerinde yerin üzerine haç çizip onu öperler sonra kalkıp ayaklarının üstünde doğrulurlar. Fakat doğrulurken öptükleri haçı ayaklarıyla çiğnerler. Havarilerin böyle bir gelenekleri yoktur. Havariler bize bir yere koyulu haçı öpmeyi ve ikonlara saygı göstermeyi salık verdi. Evangelist Luka ilk ikonu resmetti ve Roma'ya gönderdi. Vasili'nin[846] bahsettiği gibi: İkonlara hürmet etmek bizim onların asıllarına ulaşmamızı sağlar. Hatta onlar yeryüzüne annelerini çağırdı. Eğer yeryüzü onlara anneyse gökyüzü onlara babadır. Başlangıçta Tanrı gökyüzünü ve yeryüzünü yarattı ve 'Bizim babamız Cennet'teki ilahtır' dedi. Eğer onların anlayışına göre yeryüzü onların annesiyse, neden onlar annelerinin üzerine tükürürler? Niye onu öperler ve sonra onu pisletirler?[847]

Bundan önce Romalılar böyle bir şey yapmadılar, fakat Roma'dan ve bütün piskoposluklardan gelenler bütün konsillerde yer aldılar. Aria'ya karşı onun ilk defa Nika'daki ilk konsilde, Silvestr Roma'dan kendi piskoposları ve rahipleri, İskenderiye'den Afanasi, Çargrad'dan da Mitrofan kendi piskoposlarını gönderdi.

[845] L s.77–78, İ s.83, R s.125–126, T s.111–112, H s.97–98, A s.117, N s.153-154.

[846] Vasili'den kastedilen Bulgar tercümelerinden dolayı metinlerde ismi değişikliğe uğraması muhtemel Bizanslı İoannes Damaskos (Damaskoslu İoann) olabilir.

[847] L s.78, İ s.83-84, R s.126, T s.112, H s.98, A s.117–118, N s.154.

Böylece inançlarını düzelttiler. İkinci konsilde, Roma'dan Damas, İskenderiye'den Timofi, Antakya'dan Meleti, Kudüs'ten Kiril ve ilahiyatçı Grigori katıldı. Üçüncü konsile, Roma'dan Kelestin, İskenderiye'den Kiril, Kudüs'ten Yuvenal iştirak etti. Dördüncü konsile, Roma'dan Leonti, Çargrad'dan Anatoli ve Kudüs'ten Yuvenal katıldı. Beşinci konsile, Roma'dan Vigili, Çargrad'dan Evtihi, İskenderiye'den Apollinari ve Antakya'dan Domnin iştirak etti. Altıncı konsile, Roma'dan Agafon, Çargrad'dan Georgi, Antakya'dan Feofan ve İskenderiye'den Keşiş Petr katıldı. Yedinci konsile, Roma'dan Adrian, Çargrad'dan Tarasi, İskenderiye'den Politian, Antakya'dan Feodor ve Kudüs'ten İlya katıldılar. Bunların hepsi piskoposlarla bir araya gelerek uzlaştılar ve inancı güçlendirdiler.[848]

Yedinci konsilden sonra Petr Gugnivi[849] diğerleriyle Roma'ya geldi, piskoposluğu kaptıktan sonra iman yolundan saptı. O, Kudüs, İskenderiye, Çargrad ve Antakya piskoposluklarından ayrıldı. Onlar farklı öğretilerini yayarak bütün İtalya'yı rahatsız etti. *Onların inancına uyan bir misal yoktu, tamamen farklıydılar*[850]. Hiyerarşilerinde bulunan bir rahip sadece bir kadınla evlenirken diğerleri yedi kadınla evlidir. *Onların edindikleri adetler diğerlerinden çok farklıydı*[851], bu sebeple öğretilerinden sakınmak gerekir. Dahası hediye karşılığında ne kadar kötü olursa olsun günahları bağışlarlar. Tanrı seni böylelerinden korusun'[852]

[848] L s.78–79, İ s.84, R s.126–127, T s.112, H s.98, A s.118–119, N s.154-155.

[849] Dönme bir din adamını sembolize eden biri.

[850] *Onların inancına uyan bir misal yoktu, tamamen farklıydılar*, L'de yok, sadece İ'de var.

[851] *Onların edindikleri adetler diğerlerinden çok farklıydı*, L'de yok sadece İ'de var.

[852] L s.79, İ s.84, R s.127, T s.112, A s.119, N s.155.

Bundan sonra Vladimir Çariçe'yi, Anastas'ı, Aziz Kliment'in[853] emanetleriyle ve müridi Fiva'yla birlikte Korsun'lu rahipleri aldı. Ayrıca kilise emanetlerini ve ikonlarını da ibadetleri için aldı. Vladimir çalınan toprakların yığıldığı Korsun şehrinin orta yerindeki tepeye *Aziz İonna Predteç*[854] Kilisesi'ni inşa etti, bu kilise bugün de ayaktadır. Vladimir ayrıca cahilce düşünülerek mermerden yapılan iki bronz put ve dört bronz ata el koydu. Şimdi onlar Azize Meryem Kilisesi'nin arka tarafında dururlar. Çariçe için düğün hediyesi olarak Vladimir, Korsun'u Greklere *tekrar*[855] bıraktı ve Kiev'e döndü.[856]

Vladimir Kiev'e geldiğinde ilk önce putlara yönelip onları yakıp yıktı, kimini parçalara ayırdı, kimini ateşe atıp yaktı. Vladimir Perun'un atın kuyruğuna bağlanıp tepeden Boriçev boyunca Ruç'a sürüklenmesini emretti. 12 adamını sopalarıyla putlara vurmalarını emretti. Bunu yaptırması ağacın herhangi bir hisse sahip olduğunu düşündüğünden değil, insanları aldatan şeytanı küçük düşürmek içindi ve bu şekilde Perun insanlardan kötek yedi. *''Sen büyük Tanrım, senin işlerin harikuladedir*!'' *Dün insanlar onunla gururlanırlardı fakat bugün*[857] alay ederler. Perun Ruçi boyunca Dnyeper'e sürüklenince ona tapan insanlar ağlamaya başladı, çünkü onlar henüz kutsal

[853] Aziz Kliment Kırım'da sürgündeyken öldü ve mezarı önce Kerson'daydı fakat daha sonra Kiev'deki Tite Kilisesi'ne taşındı ve Kliment kültü bütün Rusya'da yayıldı. Yu. K. Begunov, "Russkoe Slovo o Çude Klimenta Rimskogo i Krillo-Mefodiçeskaya Traditsiya", **Slavia**, Praha, 1974, 28-46; **BLDR**, s. 504–505

[854] *Aziz İonna Predteç*, sadece L'de var doğruluğu kuşkulu.

[855] *Tekrar,* Bu kelime sadece L'de var diğerlerinde ve yok.

[856] L s.79–80, İ s.84-85, R s.127, T s.113, A s.119–120, N s.155-156.

[857] *''Sen büyük Tanrım, senin işlerin harikuladedir!''***.** *Dün insanlar onunla gururlanırlardı fakat bugün,* L'de yok, A ve İ'de var.

vaftizi kabul etmemişlerdi. Sürükledikten sonra Perun'u Dnyeper'e attılar. [858] Fakat Vladimir insanları uyararak onlara, ''Eğer o herhangi kıyıya yaklaşıp durursa eşiğe (şelaleye) gidene kadar onu itin ve sonra da onu kaybedelim'' dedi. Onun emri yerine getirildi. Perun atıldıktan sonra eşiğe doğru sürüklendi fakat rüzgâr onu günümüze kadar Perun sahili olarak adlandırılan kıyıya attı.[859]

Sonra Vladimir şehrin her tarafına *adamlarını*[860] yolladı ve halka ''Her kim *yarın sabah*[861] nehrin kenarında olmazsa, velev ki onlar zengin de olsa, fakir de olsa, dilenci de olsa, köle de olsa, benim düşmanın sayılacaklardır. İnsanlar bu sözleri duyduklarında sevinçten havalara uçtular ve ''Eğer bu iyi bir şey olmasaydı Knez ve

---

[858] Batı Slavları'nın tanrısı Sventovit'in (Svetovit) ve Rügen bölgesinde Gadziec'de Rouiveit heykelinin Hıristiyanlar tarafından yakılıp yıkılmasının Perun'a yapılanlarla benzer tarafları vardır. Sventovit'e tapılan Baltık kıyılarındaki Rügen Adası'na gelen Hıristiyan misyonerler vaftiz öncesi kutsal mekan ve simgelerin yıkılmasını isteyip üstelik bu işin herkesin gözü önünde, her şeyin yakılıp yıkılması biçiminde yapılmasında ısrarcı olmuşlardı. Rügen'deki Arkona Burnu'nu ele geçiren Danimarkalılar ellerinde silahalarla tabuları yıkarken halkın da kendilerini izlemeye zorlamışlardı; tapınağın kapısını kırdılar, putu gizleyen örtüleri kopardılar, uşaklarına kutsal heykelin bacaklarını kesmelerini emrettiler, boynuna bir ip bağladılar, tanrıyı fatihlerin kampına kadar sürüklediler; orada ayak işlerine bakan adamlar tanrıyı kesip yakacak odun haline getirdiler. Kaynaklarda Sventovit için şunlar yazılıdır; "*Toplanan Arkona halkının ağızlarına geleni söyledikleri duyuluyordu, kimileri tanrılarına yapılan hakareti lanetliyor, kimileri de gülüyorlardı……*Saxo Grammaticus *en aklı başında olanlarının kendi dar görüşlülüklerinden ötürü rahatsız olduklarını, çünkü bu kadar uzun zamandır uyguladıkları kültün ne kadar aptalca olduğunun farkına vardıklarını ekler.*" Saxo Grammaticus Rouievit için şunları yazar; *Rouievit heykeli yakılmak üzere kent duvarları dışına doğru sürüklenirken, pagan kültü daha da aşağılamak (rubor) ve tanrıyı daha da utandırmak (contumella) için Danimarkalı piskopos Swen heykelin üzerine çıkıp tepinmişti*. Şüphesiz her iki tanrı idollerinin imhası kasıtlı bir gösteriydi; bu saldırıyla paganlara tanrılarının güçsüzlüğünü kanıtlamak ve onları geleneksel kültten kopmaya ikna etmek amaçlanmıştır. Karol Modzelewski, **Barbarların Avrupası**, çev. Nedim Demirtaş, İş Bankası Yay. İstanbul, 2011, s. 427-429.

[859] L s.80, İ s.85, R s.127–128, T s.113, A s.120–121, N s.156.

[860] *Adamlarını,* L'de yok, sadece İ'de var.

[861] *Yarın sabah,* L'de yok, R, A ve İ'de var.

boyarları bunu kabul etmezdi'' dediler. Ertesi gün Vladimir Çariçe ve onun Korsun'dan gelen rahipleriyle birlikte Dnyeper'e doğru yola çıktı ve orada sayısız halk yığını toplandı. Hepsi suyun içine girdiler; kimi boyunlarına kadar, kimi de göğüslerine kadar suyun içindeydi. Gençler kıyıya yakın yerde göğüslerine kadar suyun içindeydi, bazıları ise çocuklarını tutuyorlardı ve yetişkinler de bata çıka gidiyorlardı. O sırada rahipler de oldukları yerde durup dua ediyorlardı. Yeryüzünde, gökyüzünde ve suda *büyük*[862] bir mutluluk göze çarpıyordu, zira pek çok ruh kurtuluşa eriyordu. Fakat şeytan ''Eyvahlar olsun bana, buradan kovuldum! Burada havarilere ait öğretiler yoktu, Tanrı'yı bilmeyen ama bana inanan insanlara hizmet etmekten memnundum. Bu sayede buranın benim topraklarım olduğunu düşünürdüm. Şimdi ise ben cahilliğimden defolup gidiyorum buradan, ama havariler veya şehitler yüzünden değil, artık bu topraklarda bir hükmüm kalmadığı için gidiyorum'' diyerek figan edip dövündü.[863]

Halk vaftiz olduktan sonra evlerine dağıldı. Vladimir kendisinin ve halkının Tanrı'yı müteallik olmasından son derece memnun oldu ve sonra gökyüzüne bakarak, ''Yeri ve göğü yaratan Büyük Tanrım! Şu senin yeni halkına bir bak ve onları bağışla. Tanrım! Onlar artık seni diğer Hıristiyan halklar gibi gerçek Tanrı olarak biliyor. Onların doğru ve sarsılmaz imanını tasdik et ve bana da yardım et. Ey Tanrım! Şeytanın desiselerinin üstesinden gelmeyi senden ve senin kudretinden diliyorum'' dedi. Vladimir bu duasından sonra putların bulunduğu yere kilisenin yapılmasını emretti. Böylece Perun ve diğer putların bulunduğu ve Knez ve halkın kurbanlarını sundukları tepenin üzerine Aziz Vasili Kilisesi kuruldu. Diğer şehirlerde de kiliseler

[862] *Büyük,* L'de yok, R, A ve İ'de var.

[863] L s.80–81, İ s.85-86, R s.128–129, T s.113–114, A s.121–122, N s.156-157.

kurulup oralara rahipler gönderildi ve bütün şehirlerdeki ve kasabalardaki halk vaftiz olmaya davet edildi.[864]

Vladimir en iyi ailelerin çocuklarını toplayarak kitabi eğitim almaları için onları ailelerinden kopardı, anneleri ise çocuklarının arkalarından ağladı. Zira onların inancı henüz olgunlaşmamıştı ve sanki çocukları ölmüş gibi arkalarından gözyaşı döktüler. Bu çocuklar kitabi eğitime alınıp getirildiğinde Rus toprakları üzerine olan kehanet de gerçekleşmiş oldu; zira denmişti ki, ‘‘O gün sağırlar Kutsal Kitap'ın sözlerini işitecek ve dili tutulanlar açıkça konuşacak.”[865] Bu insanlar daha önce Kutsal Kitap'ın bu sözlerini duymamışlardı, fakat onlar şimdi Tanrı'nın lütfuyla duydular ve Tanrı inayetiyle onlara mağfiret eder.[866] Peygamberin dediği gibi, ‘‘İstediğime merhamet edeceğim[867]’’.[868]

O kutsal vaftizle ve Kutsal Ruh'un yenilenmesiyle bize merhamet eder ve bu bizim uğraşlarımızla değil Tanrı'nın keremiyle olur.[869] Rus topraklarını seven ve kutsal vaftizle onu aydınlatan Tanrı İsa kutsasın. Biz bu sebeple diz çöktük ve ona, ‘‘ Tanrı İsa! Biz günahkârlar senin bize verdiğin neyi biz sana verebiliriz? Senin bize verdiğin hediyelere nasıl mukabele edeceğimizi bilmiyoruz’’. ‘‘Sen büyüksün ve senin

[864] L s.81, İ s.86, R s.129, T s.114, A s.122, N s.157.

[865] **KK**, Yeşaya, 29: 18, s.741.

[866] Vladimir'in özellikle iyi ailelerin çocuklarını alıp kitabi eğitimden geçirmesinin amacı Eski Kilise Slavcasını öğrenmiş ve Rus kilisesinde görevlendirilecek bir nesil yetiştirmekti. Zira 1037'de Vladimir'in oğlu Yaroslav'dan “gece gündüz kitap okuyan”, “kitapsever”, “çok sayıda kutsal metni toplayıp onları Grekçeden Slavcaya çevirtti. Ve onlar birçok kitap yazdı” olarak bahsedilmesi Krillo-Methodian mirasın Vladimir döneminden itibaren hayata geçirildiği anlamına geliyordu. Dimitri Obolensky, 1990, s. 29-30.

[867] **KK**, Mısır'dan Çıkış, 33: 19, s.92.

[868] L s.81, İ s.86, R s.129, T s.114, A s.122–123, N s.157-158.

[869] **KK**, *Titus*, 3: 5, s. 1298.

işlerinde mucizeler vardır. Senin büyüklüğün bitmeyecek. Nesilden nesilden senin işlerin övülecek."[870] Davut'la söyledik, ''Gelin! Tanrı'yla sevinelim ve bizi kurtaran Tanrı'yla sevinçle haykıralım. Şükranla onun huzuruna çıkalım."[871] ''Onu yüceltin çünkü o iyiliktir ve onun merhameti sonsuzdur, O bizi düşmanlarımızdan kurtarır"[872], biz putperestler hakkında bunları söyleriz. Davut'la biz daha şunları söyleriz, '' Yeni bir ilahi söyleyin Tanrı'ya, bütün yeryüzü Tanrı'ya ilahi söyleyin. İlahi söyleyerek Tanrı'nın adını yüceltin, günden güne onun kurtarışını duyurun. Onun görkemini ve mucizelerini halklara ve bütün insanlara anlatın, zira Tanrı büyüktür ve o övülmeye layıktır"[873], ''Onun kudretini sonu gelmeyecek"[874]. Bu nasıl bir mutluluktur! Onlar bir ya da iki kere kurtarılmadı. Tanrı, ''Tövbekâr olan günahkârlar cennete mutlu olacaktır"[875] dedi. Burada ise bir değil, iki değil; kutsal vaftizden aydınlanan sayısız yığınlar Tanrı'ya gelecek. Peygamberin söylediği gibi, ''Ben sizin üzerinize temiz su serpeceğim ve puta tapmanızdan ve günahlarınızdan arınacaksınız"[876]. Aynı şekilde diğer bir Peygamber de, ''Senin gibi günahları bağışlayan, isyanları affeden başka Tanrı var mıdır? Zira istediğin şey bağışlamaktır. O dönecek ve bize bakacak sonra bizim günahlarımızı denizin dibine batıracak"[877] dedi. Havari Pavel, ''Kardeşler! Hepimiz İsa'da vaftiz edilirken onun ölümüne vaftiz edildik ve Baba'nın yüceliğiyle İsa nasıl ölümden dirildiyse bizde aynen yeni bir yaşam sürmek üzere vaftiz yoluyla

[870] **KK**, Mezmurlar, 145: 4–5, s.661.

[871] **KK**, Mezmurlar, 95: 1–2, s.630.

[872] **KK**, Mezmurlar, 135: 1, s.655.

[873] **KK**, Mezmurlar, 96: 1–4, s.631.

[874] **KK**, Mezmurlar, 145: 13, s.661.

[875] **KK**, Luka, 15: 7, s.1107.

[876] **KK**, Hezekiel, 36: 25, s.904.

[877] **KK**, Mika, 7: 18–19, s.976.

onunla ölüme gömüldük"[878] dedi. Yine O, ‘‘Eskiler göçüp gitti şimdi hepsi yeni".[879] ‘‘Bugün kurtuluşumuza yaklaşıyoruz, gece bitti ve artık şafağın eli kulağında"[880] dedi. ‘‘Onun sayesinde - *bizim Knezimiz Vladimir*[881] - biz bu imanı elde etme lütfuna kavuştuk ve biz buna ermekle kıvanç duyuyoruz."[882] ‘‘Günahlardan serbestken şimdi Tanrı'nın neferi oldular, sizin semereniz kutsiyettedir"[883] dedi. Bu sebeple mutluluğa onda erişilen Tanrı'ya hizmet etmeliyiz. Davut, ‘‘ Tanrı'ya korkuyla hizmet edin ve ondan titreyerek sevinin"[884] dedi. Biz de Tanrı'mız İsa'ya haykırıyoruz, ‘‘Bizi onların dişlerine kaptırmayan İsa bizi kutsa! Böylece tuzak bozuldu ve kurtulduk"[885] şeytanın desiselerinden. ‘‘Onun haşmeti vaveylayla yıkılıp gitti, fakat İsa sonsuza kadar varlığını sürdürecek[886] ki O, Rusların oğulları tarafından yüceltilecek ve Teslis'te övülecek''. Fakat şeytanlar, günahları dolayısıyla af dileyip pişman olan ve vaftizi kabul eden, dindar erkekler ve erdemli kadınların lanetine uğrayacak. Böylece Tanrı'nın seçtiği yeni bir Hıristiyan halk neşet edecek.[887]

Vladimir oğulları ve topraklarıyla birlikte aydınlandı. Vladimir'in 12 oğlu vardı: Vışeslav, İzyaslav, Svyatopolk, Yaroslav, Vsevolod, Svyatoslav, Mstislav, Boris, Gleb, Stanislav, Pozvizd ve Sudislav. Vladimir, Vışeslav Novgorod'a, İzyaslav'ı

[878] **KK**, Romalılar, 6: 3–4, s.1206.

[879] **KK**, Korintliler II, 5: 17, s.1239.

[880] **KK**, Romalılar, 13: 11–12, s.1214.

[881] *Bizim Knezimiz Vladimir*, L'de yok, İ ve H'de var.

[882] **KK**, Romalılar, 5: 2, s. 1205.

[883] **KK**, Romalılar, 6: 20, 22, s.1207.

[884] **KK**, Mezmurlar, 2: 11, s.572.

[885] **KK**, Mezmurlar, 124: 6–7, s.653.

[886] **KK**, Mezmurlar, 9: 7–8, s.575,.

[887] L s.81–83, İ s.86–88, R s.129–131, T s.114–115, H s.101–102. (H'de 99 -101 sayfaları yok), A s.123–125, N s.158-159.

Polotsk'a, Svyatopolk'u Turov'a, Yaroslav'ı Rostov'a atadı. En yaşlısı olan Vışeslav ölünce Novgorod'a Yaroslav'ı atadı. Boris'i Rostov'a, Gleb'i Murom'a, Svyatoslav'ı Drevlyan topraklarına, Vsevolod'u Vladimir'e ve Mstislav'ı Tmutarakan'a[888] atadı. Sonra Vladimir ''Kiev'in etrafında az sayıda şehir olması kötüdür'' dedi. Vladimir böylece Desna, Oster, Trubej, Sula ve Stugna (nehirleri) üzerine yeni şehirler kurdu.[889] Slavyanlardan, Kriviçlerden, Çudlardan, Vyatiçlerden iyi adamlar toplanarak Peçeneklere karşı savaşmak için bu şehirlere yerleştirildi. Böylece onlarla savaş yapıldığında onları yendiler.[890]

Yıl 6497 (989). *Yıl 6498*[891](990).[892]

[888] Tmutarakan Kırım Yarımadası'nın doğusu ve Kuzey Kafkasya'nın kuzey batısında yer alan bir bölgedir. Vernadsky'e göre IX. yüyılın ilk yarısında Tmutarakan'da ilk Rus Kağanlığı kuruldu. Bu teoriyi 839 tarihinde Aziz Bertiniani Yıllığı'nda geçen verilerde doğrular. Varegler ise VIII. yüzyıldan beri bölgedeydi. 860'da Konstantinopol'e yapılan deniz seferi Tmutarakan'dan yapılmıştı, buna göre Askold ve Dir de Kiev değil Tmutarakan'daydı. Güney Rusya'da ilk Hıristiyanlaşmaların bu bölgede başlayıp 988'den 1037'ye kadar Rus kilisesinin başpiskoposluğunu bu bölgenin üstlenmesi Tmutarakan'ın önemini artırmıştı. VIII. yüzyılda Kırım'ın doğusunda Aziz Stephen Suroz (Bravlin) efsanesinin Tmutarakan'la ilişkli olduğu varsayılır. Bölgede Bizans'ın VIII. yüzyıldan beri dini kurumları ve X. yüzyılın ilk yarısında Hazarların garnizonu vardı. Kiev ise Hazar yolun açabilmek için Tmutarakan'da 913 yılında hâkimiyet kurdu. G. Vernadsky, **Kievan Russia**, Yale Uni. Press. New Haven, 1948 s.21, 67-69. A. D. Stokes, " Tmutarakan' ", **SEER**, Vol. 38, No. 91, Jun. 1960, s. 499-514.

[889] Oster Desna'nın sol koludu, Trubej ve Sula Dnyeper'in sol kolları, Stugna Dnyeper'in sağ koludur. Nehirlerden bahsetmekle birlikte herhangi bir şehrin isminden bahsetmiyor. Muhtemelen şehirden kastettiği Peçenek akınlarına karşı yapılmış hisarlardı. **RPC**, s. 250.

[890] L s.83, İ s.88, R s.131–132, T s.115–116, H s.102–103, A s.125–126, N s.159.

[891] *Yıl 6498,* L'de yok İ ve H'de var.

[892] L s.83, H s.103, A s.126, R s.132, İ s.88, N s.159.

Yıl 6499[893] (991). Bundan böyle Vladimir Hıristiyan inancında yaşadı ve Azize Meryem adına *taştan*[894] kilise yapmaya niyetlendi.[895] Grek topraklarından ustalar getirtti. Kilisenin yapımına başladılar. Kilise bittiğinde ikonlarla süsleyip onu Korsun'lu Anastas'a[896] emanet etti. Vladimir kilisede hizmet etmeleri için Korsun'lu rahipleri kiliseye atadı ve Korsun'dan aldığı her şeyi, ikonları, emanetleri ve haçları kiliseye bağışladı.[897]

Yıl 6500 [898](992). Vladimir Belgorod[899] şehrini kurdu ve diğer şehirlerden getirilen pek çok insan oraya yerleştirildi. Vladimir bu şehre fazlasıyla düşkündü.[900]

Yıl 6501[901] (993). *Vladimir*[902] Hırvatların üzerine yürüdü. O, Hırvat savaşından döndüğünde, Peçenekler Sula'dan Dnyeper'in karşı tarafına ulaşmıştı. Vladimir onlara karşı yola çıktı ve şimdi Pereyaslavl'ın bulunduğu yer olan Trubej'in kıyılarında onlara rastladı. Vladimir kendi bulunduğu taraftan yoluna devam etti. Aynı şekilde

---

[893] *Yıl 6499,* L'de yok İ ve H'de var.

[894] *Taştan,* L'de yok, İ ve H'de var.

[895] Bu kilisenin adı Azize Meryem Kilisesisi olup sonraki tarihlerde ismi Desyatin Kilisesi olarak anılacaktır. Desyatin (Tite) onda birlik anlamına gelir ve Knez gelirinin onda birini vererek bu kiliseyi inşa ettirdiği için Desyatin Kilisesi denmiştir. Kilisenin asıl inşa tarihi kronikteki gibi 991 değil, 989'dur ve Bizans'tan gelen taş ustalarının katkısıyla yapılmıştır. Kilise 1017 yılında hasar görmüş 1039'da yeniden yapılmıştır. P. A. Rappoport, **Drevnerusskaya Arhitektura**, Stroiizdat SPG otdelenie, Sankt-Peterburg, 1993, s. 29-30.

[896] Vladimir Anastas'a kiliseyi yönetmek gibi önemli bir görev verdi. Zayıf bir ihtimal dahi olsa Priselkov'a göre Vladimir Anastas'ı Kiev'e piskopos olarak atamıştı. Vernadsky 1037'de Metropolit Theopemptus gelene kadar Kiev'de bir piskoposluğun olduğundan herhangi bir kaynağın bahsetmemesi nedeniyle onun en fazla kilisenin papazı olabileceği görüşündedir. George Vernadsky, 1941, s. 303.

[897] L s.83, İ s.88, R s.132–133, T s.116, H s.103, A s.126, N s.165.

[898] Bu yıl L'de 6009 şeklinde gösterilmiş.

[899] Eski Kiev'in batısında İrpen Nehri üzerinde bir şehir. Bugün Belgorodka kasabası olarak bilinir.

[900] L s.83, İ s.88-89, R s.133, T s.116, H s.103, A s.126, N s.165.

[901] Bu yılda olanlar L'de bir önceki yılda, 6500'da, geçmiş olarak görünüyor.

[902] *Vladimir,* L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

Peçenekler de kendi tarafından devam etti. Fakat her iki tarafta nehrin diğer yakasına geçmeyi göze alamadılar. Peçeneklerin Knezi nehrin kıyısına yaklaştı ve Vladimir'i çağırıp ona, ''Sen savaşcılarıdan birini yolla ben de benimkilerden birini yollayayım; onlar kendi aralarında dövüşsünler. Eğer senin adamın benimkini yenerse, üç yıl boyunca savaş yapmayacağız *ve evlerimize dağılacağız.*[903] Fakat benim adamım yenerse üç yıl savaşacağız'' dedi. Sonra Vladimir kendi karargâhına döndü ve adamlarını bunları duyurmaları için yolladı '' Peçeneklerin adamıyla kavgaya tutuşabilecek bir adam yok mudur?'' diye soruşturdu. Fakat hiçbir yerde öyle biri bulunamadı. Ertesi gün Peçenekler varıp kendi adamını getirdiler, fakat bizim tarafımızda kimse görünmüyordu. Vladimir kaygılanarak bütün savaşçılarına haber gönderdi. O sırada yaşlı bir adam Knez'e geldi ve ona ''Knez! Benim küçük evimde bir oğlum var, ben dört oğlumla yola çıktım, fakat o evde kaldı. Çocukluğundayken, hiçbir adam yoktu ki onu mağlup edebilsin. Bir gün onu derisini örselediği için azarladım, o da bana sinirlenerek elleriyle derisini yırtıp attı'' dedi. Knez bu sözleri duyduğuna memnun oldu ve genci çağırdı. Genç Knez'in huzuruna getirildi ve Knez ona olan biten her şeyden bahsetti. Sonra genç, Knez'e, ''Knez! Bu cesaret isteyen kahramanlığın üstesinden gelebilir miyim bilmiyorum; bu yüzden beni test edin; Bu civarda büyük ve güçlü bir boğa yok mu?'' diye sordu. Böyle bir boğa hemen bulundu ve o boğanın kızdırılmasını söyledi. Kızgın demirleri boğanın üzerine koydular ve sonra da onu serbest bıraktılar. Boğa koşarak gencin yanından geçerken genç, hayvanı yandan eliyle kavradı ve elleriyle tutabildiği kadar hayvanın etinden dersini çıkarıp attı. Vladimir ona, ''Onunla dövüşmek için yeterince güçlüsün'' dedi.[904]

[903] *Ve evlerimize dağılacağız,* L'de yok, İ ve H'de var.

[904] L s.83–84, İ s.89, R s.133–135, T s.116–117, H s.103–104, A s.126–128, N s.165 (sadece ilk cümle).

Ertesi gün Peçenekler ve bağırmaya başladılar, ‘‘Adamınız nerede. İşte bizimki hazır’’ dediler. Vladimir askerlerine geceleyin silahlarını hazırlamalarını emretmişti. Peçenekler devasa boyutta ve korkunç olan adamını yolladılar. Vladimir de kendi adamını yolladı ve Peçenekler onu gördüklerinde orta boyda olmasından ötürü alaylı bir şekilde güldüler. Her iki ordu arasındaki belirlenmiş bir alanda onları karşı karşıya getirip bıraktılar. Birbirlerini kavradılar, sonra Rus Peçeneği kollarının arasına alıp öldürene kadar boğazını sıktı ve onu yere attı. Ruslar sevinip ayaklandılar, Peçenekler ise kaçtı. Ruslar onları arkalarından takip ettiler ve onları döverek kovdular. Vladimir'in neşesi yerine geldi ve bu nehrin kenarına Pereyaslavl adı verilen bir şehir kurdu, zira genç orada ün kazanmıştı.[905] Vladimir onu ve babasını büyük adamlar haline getirdi, sonra da Kiev'e zafer ve büyük şöhretle döndü.[906]

Yıl 6502 (994). Yıl 6503 (995).[907]

Yıl 6504 (996). Vladimir kilisenin tamamlandığını görünce içeriye girdi ve Tanrı'ya dua etti, ‘‘Ey Tanrı! Gökyüzünden bakıver, seyret ve bahçeni ziyaret et. Sağ elinle saçtığın mükemmellik - doğru Tanrı olarak seni bilip hakikate yönelen kalplere sahip bu yeni insanların.[908] Benim kurduğum kiliselerine bak! Senin naçiz hizmetçilerin onları seni doğuran yani, Tanrı'nın Annesi Meryem adına inşa etmişti. Eğer biri bu kilisede niyazda bulunacak olursa pirupak Meryem'in şefaatiyle *onun*

[905] Perayaslavl Oleg döneminde de var olduğuna göre bu ya Vladimir'e iliştirilen bir efsane ya da bu cümleyle aslında daha önceden var olan Pereyaslavl'a yeni bir takım imar faaliyetlerinin yapıldığından bahsediyor olabilir. **BLDR**, s. 505

[906] L s.84–85, İ s.89–90, R s.135–136, T s.117, H s.104–105, A s.128.

[907] L s.85, H s.105, A s.136, İ s.90, R s.56, T s.117, H s.165.

[908] **KK**, Mezmurlar, 80: 14–17, s.622.

bütün günahlarını bertaraf edip[909] yakarışlarını duy''. Vladimir bu duayı yaptıktan sonra şöyle devam etti, ''Ben şehirlerimin ve varlığımın onda birini Azize Meryem Kilisesi'ne bağışlıyorum'' dedi. Sonra Vladimir hibesini yazdı ve onu kiliseye bıraktı, ''Eğer herhangi biri bu sözü ihlal ederse o lanetlenecektir'' dedi. Vladimir onda birlik hibeyi Korsun'lu Anastas'a verdi ve boyarlar ve halkın yaşlıları için o gün büyük bir festival düzenlendi, fakirlere de çokça cömertlik gösterildi.[910]

Peçenekler Vasileva'ya[911] geldikten sonra *Vladimir az sayıdaki drujinasıyla onların karşısına çıktı.*[912] Ordular çarpıştığında *Vladimir*[913] onlara karşı koyamadı ve kaçarak kendisini zorlukla gizleyebildiği köprünün altına sığındı.[914] Vladimir Vasileva'da Kutsal Dönüşüm[915] adına kilise yaptırmaya yemin etti. Çünkü bu çetin savaşın meydana geldiği gün, Efendimiz'in Dönüşümü bayramıydı. Tehlike geçtikten sonra Vladimir kiliseyi yaptırdı,[916] büyük bir eğlence düzenledi ve bunun için 300 güğüm bal şarabı hazırlandı. Vladimir eğlenceye boyarlarını, üst düzey askerlerini, şehrin her tarafındaki yaşlıları ve diğer birçok insanı çağırdı ve fakirlere 300 grvni dağıttı. Böylece Knez Vladimir burada 8 gün bayram yaptı ve Azize Meryem'in Göğe Kabulü günü için Kiev'e döndü. Vladimir orada da büyük bir eğlence düzenledi ve sayısız halk yığınlarını bir araya getirdi. O, Hıristiyan olan insanlara baktığında

[909] *Onun bütün günahlarını bertaraf edip,* L'de yok, İ ve H'de var.

[910] L s.85, İ s.90, R s.136–137, T s.117–118, H s.105, A s.128–129, N s.165-166.

[911] Stugna Nehri üzerinde bir şehir. Bugünkü adı Vasilkov'dur.

[912] *Vladimir az sayıdaki drujinasıyla onların karşısına çıktı*, L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[913] *Vladimir*, L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[914] Bu savaş 6 Ağustos'ta olmuştur.

[915] İsa'nın başkalaşması, (Преображения)

[916] Hızlı yapıldığına bakılırsa kilise muhtemelen ahşaptandı.

bundan ruhen ve bedenen keyf alıp memnun oldu. Bunlar aynı şekilde düzenli olarak her yıl yapıldı.[917]

Vladimir, Kutsal Kitap'ın öğretisini sevdi ve bir vesile üzerine İncil'den, ''Ne mutlu merhametli olanlara, çünkü onlar merhamet bulacaklar"[918] sözlerini işitti. Devamında ise, ''Yeryüzünde kendiniz için hazineler biriktirmeyin, zira güve onları çürütüp bozar ve hırsızlar onları çalar. Fakat bunun yerine kendiniz gökte hazineler biriktirin, onlara ne güve vurur ne de hırsızlar çalar"[919] yazıyordu. Davut, ''Ne mutlu yoksulu düşünene ve onlara yardım edene"[920] demişti. Vladimir sonra Süleyman'ın sözlerini işitti, ''Yoksula veren kişi Tanrı'ya ödünç vermiş olur".[921] Vladimir bu sözleri duyduğunda, bütün dilencilerin ve yoksulların Knez'in sarayına gelmesini söyledi ve onlara ihtiyaçları olan her ne varsa verdi; onlara içecek, yiyecek ve hazinesinden para verdi.[922]

Sarayına gidemeyecek kadar zayıf ve hasta olduğunu düşünerek yük arabaları hazırlanmasını emretti ve onlara ekmek, et, balık, çeşitli meyveler, fıçılarda bal şarabı ve kvass yükleyip şehre bunları şehre götürmelerini söyledi. Onlar yol boyunca, ''Nerede hasta vardır veya yürüyemeyip dilenci olan?'' diye sorarak ihtiyaca binaen yüklediklerini dağıttılar. Buna müteakip, O halkı için kendi sarayında haftanın bütün günü ziyafet tertip etti ve oraya boyarlar, üst düzey memurlar, üst düzey askerler, alt düzey askerler ve seçkin vatandaşlar Knez'in bulunduğu sırada veya o yokken davet

[917] L s.85, İ s.90–91, R s.137–138, T s.118, H s.105–106, A s.129–130, N s.166.

[918] **KK**, Matta, 5: 7, s.1014.

[919] **KK**, Matta, 6: 19–20 s.1016, Luka, 12: 33, s.1103.

[920] **KK**, Mezmurlar, 112: 5, 41: 1, s.643 ve 595.

[921] **KK**, Süleyman'ın Özdeyişleri, 19: 17, s.681.

[922] L s.85–86, İ s.91, R s.138–139, T s.118–119, H s.106, A s.130, N s.166.

edildiler. Orada hayli et, sığır eti ve eğlence vardı, ayrıca erzakların hepsi boldu. Çok içip sarhoş olduktan sonra Knez hakkında homurdanmaya başladılar, ‘‘Bize burada kötü muamele var, bize gümüşten yapılmış kaşık değil ağaçtan yapılmış olanı verdi’’ dediler. Vladimir bu şikâyetleri duyduğunda gümüş kaşıkların kalıba dökülmesini emretti ve ‘‘Drujinamı gümüşle ve altınla bulmadım ama onlarla gümüşü ve altını ele geçireceğim, tıpkı büyük babamım ve babamım kendi drujinalarıyla altının ve gümüşün peşine düştüğü gibi’’ dedi. Vladimir drujinasına düşkündü ve ülkenin yönetimiyle, savaşla ve kanunlarla ilgili sorunları onlara danışırdı. O Polonya’dan Boleslav, Macaristanlı Stefan ve Çekya’dan Andronik[923] gibi komşu knezlerle barış içinde yaşadı ve onların arasında iyi münasebet ve dostça ilişki vardı.[924]

Vladimir böylece Tanrı’nın korkusuyla yaşadı. Fakat o dönemde eşkiyalıklar artınca piskoposlar Vladimir’e, ‘‘Eşkiyalıklar artıyor, niye siz onları cezalandırmıyorsunuz?’’ diye sordular. Vladimir onlara cevaben, ‘‘Gühahtan korkuyorum’’ dedi. Onlar tekrar Vladimir’e, ‘‘Suçun cezalandırılması için Tanrı seni görevlendirdi ama bunu mağfiretten gelen dürüstlükle yerine getirmen lazım. Bunun üzerine Vladimir ona söylenenlere uyarak tahkikat yaptıktan sonra eşkiyaları cezalandırdı. Vladimir bu doğrultuda vergildi[925] yürürlükten kaldırdı ve eşkiyaları cezalandırmaya başladı. Piskoposlar ve ihtiyarlar ona, ‘‘Bizim çok sayıda savaşımız vuku buluyor; eğer vergildimiz olmuş olsaydı ona silah ve at alabilirdik’’ dediler.

[923] Polonya Kralı I. Boleslav Hrabri (Cesur Boleslav) (992–1025), Macar Kralı I. Stefan (İstvan) (997–1038), Çek (Bohemya) Prensi Andrew (Uldalrih) (1012–1034).

[924] L s.86, İ s.91–92, R s.139–140, T s.119, H s.106–107, A s.130–131, N s.166-167.

[925] Vergild (Wergild) İngilizcede eski İskandinavya’da adam öldüme gibi suçlar için ödenen kefalet anlamındadır. Modern ve eski Rusçasında ise bu kelime ‘vira’ olarak geçer. Ayrca bu kefalet cezaları Sakson kanunları gibi Orta ve Batı Avrupa ceza yasalarında da Wergel olarak geçerdi.

Vladimir onlara, *''Peki öyle olsun''*[926] dedi. Böylece *Vladimir* büyükbabasının ve babasının ilkelerine uygun bir *hayat sürdü*[927].[928]

Yıl 6505 (997). Vladimir Peçeneklere karşı kuzeyli savaşçıları arkasına almak için Novgorod'a gitti, zira bu dönemlerde aralıksız süren büyük savaşlar cereyan ediyordu. Peçenekler Knez'in olmadığını anlayınca Belgorod önlerine kadar gelip durdular. Peçenekler şehirden çıkışa izin vermeyince şehirde şiddetli bir açlık vuku buldu ve Vladimir onlara yardıma gelemedi, zira henüz ordusunu toparlayamamıştı, ayrıca Peçenekler muazzam bir kalabalığa sahiptiler. Böylece kuşatma uzadı ve şehirde şiddetli açlık baş gösterdi. Şehir halkı *veçe*yi[929] topladı ve ''Biz artık açıklıktan ölmek üzereyiz fakat Knez'den yardım gelmiyor. Acaba bizim için bu şekilde ki ölüm mü daha iyidir? Peçeneklere boyun eğersek kimimiz hayatta kalacak kimimiz ölecek. Açıklıktan ölmektense bu herkes için daha iyidir'' dediler. Veçe bu şekilde karar vedi. Fakat veçede olmayan yaşlı bir adam, '' İnsanlar veçede neden toplanır'' diye sordu. Ona yarın şehrin Peçeneklere teslim olacağını söylediler. Bunu duyduğunda şehrin ihtiyarlarını çağırdı ve onlara, ''Yarın Peçeneklere teslim olma istediğinizi duydum'' dedi. Onlar da, ''Halk açlığa dayanamıyor'' *dediler.*[930] İhtiyar adam onlara, ''Beni

[926] *Peki öyle olsun,* L'de yok, R, A, İ ve H'de yok.

[927] *Vladimir….. hayat sürdü*, L'de yok, R, A, İ ve H'de yok.

[928] L s.86–87, İ s.92, R s.140, T s.119–120, H s.107, A s.131–132.

[929] Veçe Kiev Rusya'sında oldukça işlevsel bir yapıdır. Öncelikle Veçe eski Rus kültürünün (yazıçestvo) bir parçası olarak Kiev Ruslarına miras kaldı. Veçe'nin ilk toplandığı dönemlerde halkın yetişkin bireylerinin özgürce kendilerini ifade ettikleri bu meclis sonraları şehrin temsil organı oldu. Mecliste knezin seçilmesinden askeri mevzulara kadar hemen her konu konuşulabilirdi. Önceleri Veçe'nin toplanması için belirli bir mekân yokken XII. yüzyılla birlikte sabit noktalar belirlendi. İ. N. Danilevski, **Drevnyaya Rus, Glazami Sovremennikov i Potomkov (XI-XII vv.)**, Aspekt-Press, Moskva, 1998, s. 101.

[930] *Dediler,* L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

dinleyiniz, bu şehri 3 gün daha teslim etmeyin ve benim size söyleyeceklerimi yapın'' dedi. Onlar da ona itaat etmeye memnuniyetle söz verdiler. İhtiyar adam, ''Herkes bir avuç dolusu yulaf buğday ve kepeği alıp getirsin'' dedi. Onlar pek tabi gidip tedarikleri topladılar ve ihtiyar adam kadınlara ilk önce onları dövmelerini ve sonrasında kaynatarak lapa[931] haline getirmelerini söyledi. Sonra da bir kuyu kazmalarını ve kuyunun içindeki tekneye bu lapayı dökmelerini söyledi. İhtiyar adam bir kuyu daha kazıp içine yine tekne yerleştirmelerini ve sonra da bal aramalarını söyledi. Onlar da Knez'in kilerinde depolanmış olan bir sepet balı alıp getirdiler. İhitiyar adam balı iyice sulandırmalarını ve açtıkları ikinci kuyudaki tekneye onu dökmeleri söyledi.[932]

Ertesi gün ihtiyar adam onlara Peçeneklere elçi göndermelerini söyledi. Şehir halkından Peçeneklere gidenler onlara, ''Bizden rehinler alınız ama kendiniz de 10 kişiyle şehrimizde neler olduğunu görmek için bizimle geliniz'' dediler. Peçenekler onların boyun eğidini düşünerek bu tekliften memnun oldular ve şehirlerinde neler yaptıklarını görmek için kendilerinden en iyi adamları seçerek şehre gönderdiler. Peçenekler şehre vardığında halk onlara, ''Neden kendinizi harap ediyorsunuz? Bize karşı direnebilir misiniz ki? Bizi on yıl boyunca kuşatma altına alsanız bile bize ne yapabilirsiniz ki? Biz topraktan besleniyoruz. Eğer inanmıyorsanız kendi gözlerinizle bunu görebilirsiniz'' dediler. Halk onları teknelerde lapaların olduğu kuyulara götürdü. Onlar kovayla oradan lapa alıp kâselerine doldurdular. *Onların gözleri önünde pişirdiler*[933]. Pişirdikten sonra da onlara verdiler ve onları diğer kuyuya götürdüler. Kovaları ağzına kadar doldurarak kuyudan çektiler ve ilkini kendilerine

[931] Bir tür Lapa (Kisel), Ruslara özgü bir karışımdır.

[932] L s.87, İ s.92–93, R s.141–142, T s.120, H s.107–109, A s.132–133.

[933] *Onların gözleri önünde pişirdiler*, L'de yok, İ ve H'de var.

aldılar daha sonra Peçeneklere de ikram ettiler. Peçenekler hayretler içinde kaldı ve onlara, ‘‘Eğer bunlardan kendisi de yemezse knezimiz bize inanmayacaktır’’ dediler. Halk kuyudan kâselerine lapadan ve testilerine mayalanmış baldan koydu ve bunlardan Peçeneklere de verdi. Peçenekler döndüklerinde olan biten her şeyi anlattı. *Lapayı*[934] pişirdikten sonra Peçenek Knezi de yedi ve hayran kaldı. Belgorod'lu esirleri serbest bıraktı, şehirden kuşatmayı kaldırdı ve geri döndü.[935]

Yıl 6506 (998). Yıl 6507 (999).[936]

Yıl 6508 (1000). Malfrid öldü. Aynı yıl içinde Yaroslav'ın annesi Rogneda da öldü.[937]

Yıl 6509 (1001). Vladimir'in oğlu ve Bryaçislav'ın babası İzyaslav öldü.[938]

Yıl 6510 (1002). Yıl 6511 (1003). İzyaslav'ın oğlu Vladimir'in torunu Vseslav öldü.[939]

Yıl 6512 (1004). Yıl 6513 (1005). Yıl 6514 (1006).[940]

Yıl 6515 (1007). Azizler, Azize Meryem Kilisesi'ne taşındı.[941]

[934] *Lapayı*, L'de yok İ ve H'de var.

[935] L s.87–88, İ s.93–94, R s.142–143, T s.120–121, H s.109, A s.133–134.

[936] L s.88. H s.109, A s.134, İ s.94, R s.143, T s.121, N s.168.

[937] L s.88, H s.109–110, A s.134, İ s.89, R s.143, T s.121, N s.168.

[938] L s.88, H s.110, A s.134, İ s.94, R s.143, T s.121, N s.168.

[939] L s.88, H s.110, A s.134, İ s.94, R s.143, T s.121, N s.168.

[940] L s.88, H s.110, A s.134, İ s.94, R s.143, T s.121, N s.168.

[941] L s.88, H s.110, A s.134, İ s.94, R s.143, T s.121, N s.168.

Yıl 6516 (1008).[942] Yıl 6517 (1009). Yıl 6518 (1010).[943]

Yıl 6519 (1011). Vladimir'in karısı Çariçe Anna öldü.[944]

Yıl 6520 (1012). Yıl 6521 (1013).[945]

Yıl 6522 (1014). Yaroslav Novgorod'dayken yıllık olarak Kiev'e 2000 grvni vergi ödedi ve 1000 grvni de Novgorod'daki drujinasına dağıttı. Novgorod'daki üst düzey askerlerin hepsi aynı miktarda vergi ödemişti, fakat Yaroslav *Kiev'deki*[946] kendi babasına bu miktarı vermeyi kesti.[947] Vladimir ise, ''Yolları temizleyin ve köprüleri

[942] Alman piskopos Bruno Querfurt Alman Kralı II. Henry'e yazdığı mektuba göre bu yıl Vladimir'le görüşmüş ve Peçenekleri Hıristiyanlaştırmak için Vladimir'in de desteğini alarak Rusların doğu sınırında misyoner faaliyetler yapmıştır. Bu süreçte Vladimir Bruno'ya maddi destek vermiş ve onunla sınıra kadar bir süre yola devam etmiştir. Vladimir'in Bruno'yu büyük nezaketle karşılaması ve ona yardım etmesi Vladimir'in doğu ve batı kiliseleri ayrımından öte Hristiyanlığı ön plana çıkaran bir davranış sergilemesi anlamına geliyor. Andrzej Poppe, "St. Vladimir as a Christian", **The Legacy of Vladimir**, St. Vladimir's Seminary Press, NY, 1990, s. 44-46.

[943] L s.88, H s.110, A s.134, İ s.94, R s.143–144, T s.121, N s.168.

[944] L s.88, H s.110, A s.134, İ s.94, R s.144, T s.121, N s.168.

[945] L s.88, İ s.94, R s.144, T s.121, H s.110, A s.135, N s.168.

[946] *Kiev'deki*, L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[947] Vladimir'den önce Kiev Knezlerinin hâkimiyeti tamamen patriarkal yapıdaydı, fakat merkezi otoritenin yetkilendirmesiyle taşrada merkezden uzak, daha serbest eğilimler gelişmeye başladı. Yaroslav'ın vergi ödememesi bu başkaldırmanın ilk belirgin örneğini teşkil etti. Rogned'in oğlu İzyaslav'ın Polotsk' a atanması taşradaki knezliklerin Kiev'den ayrılma sürecine benzer örnek teşkil edebilir. Bu tip hareketler daha sonra İziyaslav'ın oğlu Bryachislav'ın Novgorod'u kontrol altına almasıyla da kendini gösterecekti. Vladimir döneminde de Kiev'in taşradaki knezlikler arasında mutlak üstünlüğünün bulunuduğunu iddia etmek mümkün değildi. Yaroslav ile Vladimir'in münasebetinin samimiyetten uzak olmasını Vladimir'in onu ilk olarak uzak ve önemsiz Rostov bölgesine atamasından ve ancak Novgorod'a resmi olarak atanması en yaşlı kardeşi Vyaçeslav'ın ölümünden sonra anlayabiliriz. Svyatopolk'un da Polonyalı Boleslav'la dalavereci münasabetinden dolayı gözden düşmesiyle Vladimir çocuklarından ancak Boris'i kendi varisi olarak görmüştü. **RPC**, s. 251

döşeyin''diyerek Yaroslav'ın üzerine sefer düzenlemek istedi, fakat Yaroslav hastalanarak yatağa düştü.[948]

Yıl 6523 (1015). Vladimir Yaroslav'ın üzerine gitmek için ordusunu toplarken Yaroslav babasının ilerleyişinden korktuğu için adamlarını deniz ötesine yolladı ve oradan Varyagları getirtti. Fakat Tanrı şeytanı memnun etmedi. Vladimir yatağa düştüğünde Boris onun yanındaydı ve o sırada Peçenekler Rusların üzerine gelmişti. Vladimir onları karşılaması için Boris'i gönderdi, zira kendisi ağır hastaydı. Vladimir bu hastalık sebebiyle 15 Temmuz'da öldü. *Büyük Knez Vladimir'in*[949] naaşı Berestova'daydı ve oğlu Svyatopolk Kiev'deyken babasının ölümü ondan gizli tutuldu.[950] Fakat Vladimir'i gece boyunca iki oda arasındaki döşemede tuttular ve naaşını halıya sardıktan sonra onu iple yere indirdiler. Sonra da kızakla daha önce Vladimir'in yaptırmış olduğu Azize Meryem Kilisesi'ne götürüp oraya defnettiler. Bu hadise duyulduğunda sayısız insan oraya akın etti ve boyarlar ona ülkenin savunucusu olarak, fakirler ise kendilerinin koruyucusu ve yardımseveri olarak onun için gözyaşı döktü. Vladimir'i mermer tabuta koydular ve merhum Knez'in bedenini ağlayışlar içinde defenettiler.[951]

[948] L s.88, İ s.94, R s.144, T s.121, H s.110, A s.135, N s.168.

[949] *Büyük Knez Vladimir'in*, L'de yok, İ'de ve kısmen H'de var.

[950] Vladimir'in ölümünün Svyatopolk'tan niye gizli tutulduğu konusu metinde açık değil. Fakat Titmar Marzeburg'un Kroniği'ne göre Svyatopolk Polonya Kralı Boleslav'ın kızıyla evlenmişti bu suretle babasına karşı bir güç oluşturabilirdi. Bu yüzden Svyatopolk ve eşini hapsetmişti. Fakat Vladimir'in ölümü sırasında Svyatopolk özgür kalmıştı. İ. V. Dyakanov (ed.), **Titmar Marzeburgski**, Hronika v 8 Knigah, İzdatelstvo Ruskaya Panorama, Moskva, 2009, s. 280.

[951] L s.88–89, İ s.94–95, R s.144–145, T s.121–122, H s.110–111, A s.135–136, N s.168-169.

O kendisi ve bütün halkını vaftiz eden kudretli Roma'nın yeni Konstantinidir. Vladimir o mertebeye erişmişti.[952] O *pagan olduğu*[953] dönemde şeytani arzulara sahip olduysa da, sonradan kendisini tövbeye adadı. Havari şöyle demişti, ''Günahın çoğaldığı yerde Tanrı'nın lütfu da çoğaldı''[954]. *O geçmişte, cahil olduğu yıllarda, günahlar işlemiş olsa da, sonradan tövbesiyle ve merhametiyle değişime uğradı. Söylendiği üzere, ''Seni yakaladığım gibi yargılayacağım. Peygamber, ''Adonay* (Hâkim) *Tanrı varlığı adına der ki; 'Ben yoldan çıkan bir günahkârın ölümüne sevinmem ancak onun kötü yolundan dönüp yaşamasına sevinirim' ''*[955]*. Adilane hareket eden ve dürüst yaşayan birçokları ölümün henüz eşiğine yaklaşmışken yoldan çıkarlar ve mahvolurlar, fakat diğerleri vardır ki ahlaksızlık içinde yaşarlara ama ölümlerinden önce birden dönerler ve tövbe edip günahlarından arınırlar. Peygamber dedi ki, '' Kişinin erdemli olması o gün gelip çattığında onu kendi günahlarından kurtaramaz. Erdemli kişiye yaşayacaksın dediğimde, o da kendi erdemliliğine güvenip kanunsuzluğa meyletse, yaptığı iyi işlerin hiç biri hatırlanmayacak ve yaptığı kanunsuzluklardan dolayı ölecek. İmansız birine öleceksin dediğimde, o da onun kötü yolundan dönüp adil ve doğru yola girse, yanlışlarından dönse ve çaldığını geri verse, işlediği günahların hiçbiri hatırlanmayacaktır. Eğer o adil ve doğru olanı yaparsa bunların yüzü suyu hürmetine yaşayacaktır. Ey İsrail halkı her birinizi kendi tuttuğunuz yola göre yargılayacağım''*[956].[957]

---

[952] Vladimir Hıristiyanlığı kabul ettiği için Romalı Büyük Konstantin'e benzetilir.

[953] *Pagan olduğu,* L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[954] **KK**, Romanlılar, 5: 20, s.1206.

[955] **KK**, Hezekiel, 33: 11, s.900.

[956] **KK**, Hezekiel, 33: 12–16, 20 s.900.

[957] L s.89, İ s.95-96, R s.145, T s.122, H s.111-112, A s.136, N s.168. *O geçmişte……göre yargılayacağım*, L'de yok, İ ve H'de var.

(Vladimir) *tövbesiyle günahlarından kurtuldu ve bütün her şeyden daha güzel olan hayırlarıyla doğru yolu (Ortodoks) takip ederken öldü. Tanrı, ''Ben hayırdan hoşlanırım kurbandan değil*[958]*'' demişti. Hayır diğer her şeyden daha iyidir ve daha yücedir. Onlar bizi cennete Tanrı'nın huzuruna çıkarır. Meleğin Kornelius'a dediği gibi, ''Duaların ve hayırların anılmak üzere Tanrı huzuruna ulaştı''*[959]*.*[960]

Harikulade olan ise Vladimir'in layığı veçhile Rus topraklarının Hıristiyanlaşmasını sağlamasıydı. Fakat biz, güya Hıristiyanlar, bu uğraşına nispetle ona layıkıyla hürmet göstermedik. Eğer o bizim vaftiz olmamıza vesile olmasaydı şu an tıpkı atalarımızın mahvolması gibi biz de şeytanın desiselerine gark olacaktık. Eğer biz onun ölüm gününde arkasından ihtimam gösterip Tanrı'ya dualarımızı yaparsak, onun (Vladimir'in) bizi onurlandırdığı gibi Tanrı da bizim coşkunluğumuzu görüp onu yüceltir. Bizim için münasip olan onun arkasından *Tanrı'ya*[961] dua etmektir, zira biz onun aracılığıyla Tanrı'yı öğrendik. Şüphesiz senin arzuladığın Cennetin Çarlığı'nı sana veren Tanrı bütün isteklerini sana bahşedip bütün ricalarını yerine getirebilir. Tanrı seni hakşinas insanlarla birlikte zirveye taşıyabilir, cennet nimetlerini önüne serip İbrahim ve diğer patriarklarla zafere ulaşabilirsin. Süleyman '' Hakşinas insan ölse de onun umutları tükenmez''[962]demişti. Rus halkı onun bıraktığı mirası sahiplenecek, Kutsal Vaftiz'i aklından çıkarmayacak ve Tanrı'ya dualarıyla, ilahileriyle, mezmurlarıyla hamdedecekler. Ayrıca Ruslar Kutsal Ruh tarafından aydınlatılmış, Tanrı'nın yeni halkı olarak ona şarkılar söyleyip Yüce Tanrımız ve

[958] **KK**, Matta, 9: 13, s.1020.

[959] **KK**, Elçilerin İşleri, 10: 4, 10: 31, s.1020.

[960] İ s.96, T s.122, H s.112. Bu paragraf L'de yok, İ ve H'de var.

[961] *Tanrı'ya,* L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[962] **KK**, Süleyman'ın Özdeyişleri, 11: 6–7, s.673.

bizim koruyucumuz İsa'da umudunu sürdürecek ki, Tanrı her birimize zahmetlerimize oranla tarifsiz mutluluklar ihsan edecek ve bu bütün Hıristiyanların nasibi olacak.[963]

Boris'in katledilmesi bahsine gelirsek[964]; Babasının ölümünden sonra Svyatopolk Kiev'de kaldı ve Kievlileri çağırıp onlara hediyeler saçtı.[965] Kievliler hediyeleri aldılar ama onların kalbinde yatan isim Svyatopolk değil, Boris'ti. Boris Peçenekleri bulamayıp onlarla karşılaşmadan ordusuyla henüz geri döndüğünde ona, ''Baban öldü'' diye haber ulaştı. Derin bir üzüntüyle babasına ağladı, çünkü babasını geriye kalanların hepsinden daha çok seviyordu. Boris Alta'ya kadar geldi ve orada durdu. Babasının drujinası ona, '' İşte senin babanın drujinası ve ordusu. Babanın şehrine git ve Kiev'deki tahta sen otur'' dediler. Boris onlara, ''Benim elim büyük kardeşime kalkmaz; eğer babam ölmüşse o benim kalbimde yaşayacaktır'' dedi. Askerler bu sözleri duyduklarında ondan ayrıldılar ve Boris kendi adamlarıyla birlikte kaldı.[966]

Fakat Svyatopolk imansızlıkla doldurulmuştu. Kabil'in hünerini edinerek Boris'e haber yolladı ve ona, ''Seninle barış içinde yaşamak isterim, ayrıca babamızdan kalan miraslardan sana da vereceğim'' dedi. Svyatopolk Boris'i bir şekilde öldürebilmek için ona oyun oynamıştı. Svyatopolk geceleyin Vışgorod'a geldi. Gizlice Putşa'yı ve şehrin

---

[963] L s.89, İ s.96, R s.145–146, T s.122, H s.112–113, A s.136–137, N s.169 (sadece son cümlenin son yarısı).

[964] Boris'in katledilmesi bahsine gelirsek, L, R ve A'da var, İ ve H'de yok. Knez Gleb ifadede yer bulmamış fakat GYH'nin Novgorod versiyonunda Boris'e ek olarak Gleb ismi de geçer.

[965] Svyatopolk Colbergli Piskopos Reinbern'le birlikte Rus topraklarına gelen ve Latin öğretisini kabul eden Polonyalı Boleslav'ın kızıyla evlendi. Vladimir Svyatopolk'un Boleslav'la kumpas kurduğu söylentilerini duyunca, Svyatopolk'u, karısını ve piskoposu hapse attırdı. GYH'nin aksine bu konuda Titmar Marzeburg'un Kroniği'nde şunlar anlatılır; Svyatopolk babasının ölümü üzerine hapisten kaçtı ve karısını ardında bırakıp Polonya'ya giderek Boleslav'ın kendisine vereceği destekle Rus topraklarını elegeçirmek istedi. **RPC**, s. 252; İ. V. Dyakanov, 2009, s. 162-163.

[966] L s.89–90, İ s.96-97, R s.146–147, T s.122, H s.113, A s.137, N s.169-170.

boyarlarını çağırdı ve onlara, ‘‘Siz bana bütün kalbinizle inanıyor musunuz’’ diye sordu. Putşa da, ‘‘Ben ve Vışgorod’un reisleri senin arkanda toplanmaya hazırız’’dedi. Svyatopolk onlara, ‘‘Kimseye bir şey söylemeden gidin ve kardeşim Boris’i öldürün’’ diye emretti. Onlar da Svyatopolk’un emrini hemen gerçekleştimek için söz verdi. Böyle insanlar için Süleyman, ‘‘Onlar hiç çekinmeden insafsızca kan dökerler. Zira onlar kan dökmeye iştirak ettiler ve nihayetinde cezanın en büyüğü onların üzerine olacak. Kanunsuzlukların işlendiği bu kötü yollarda onların ruhları haysiyetsizliğin girdabına kapılacak[967] demişti.[968]

Onlar geceleyin Alta’ya geldiler ve oraya henüz vardıklarında merhum Boris’i kilisedeki sabah ibadetinde ilahi söylerken duydular. Onlar zaten onun canını almaya kararlıydı ve bu Boris’e bildirilmişti. Sonra Boris kalkıp (mezmurlardan) ilahi söylemeye başladı, ‘‘ Ey Tanrım düşmanlarım ne kadar da çoğaldı, hele bana karşı isyanda olanların çokluğu!’’[969] dedi. Sonra yine, ‘‘Okların bana saplandı, ben acı çekmeye hazırım ve acı hep içimde kalacak’’[970]dedi. Daha sonra da Boris şöyle dua etti, ‘‘ Ey Tanrım benim yakarışımı duy, kulunla yargıya girme, çünkü hayattar olan kimse senin huzurunda aklanmaz. Zira düşman benim ruhumu ezip geçti’’[971] dedi. Boris 6 Mezmuru[972] bitirdikten sonra adamların onu öldürmeye geldiğini görerek ilahi söylemeye devam etti. ‘‘Güçlü boğalar beni kuşattı ve şer sürüsü çevremi sarıyor’’, ‘‘Ey Tanrım sana sığınıyorum, peşime düşenlerden beni koru, beni onlardan kurtar’’[973]

[967] **KK**, Süleyman’ın Özdeyişleri, 1: 16–19, s.665.

[968] L s.90, İ s.97, R s.147–148, T s.122–123, H s.113–114, A s.137–138, N s.170.

[969] **KK**, Mezmurlar, 3: 1, s.572.

[970] **KK**, Mezmurlar, 38: 2, 17, s.593.

[971] **KK**, Mezmurlar, 143: 1–3, s.660.

[972] 6. Mezmur, kiliselerdeki dini törenlerde mutat olarak okunur.

[973] **KK**, Mezmurlar, 22: 12, 16 ve 7: 1, s.583, 574.

dedi. Sonra Boris kanon söylemeye başladı. Sabah ibadetini bitirdikten sonra İsa'nın tasviri olan ikona bakarak dua edip şunları söyledi, ''İsa, bu dünyada bizim selametimiz için bize bu tasvirinle göründün ki sen ellerini çarmıha çivilenmesi için kendin verdin ve sen bizim günahlarımızdan dolayı ıstıraplar çektin. Şimdi ise ıstıraplara dayanmam için bana yardım et. Ben bana bu eziyeti yapanları düşmanlarımdan saymıyorum, bunun sebebi kardeşimdir. Ey Tanrım! Sen günahından dolayı ona ceza verme''.[974]

Boris yaptığı duadan sonra kendini yatağına bıraktı. Sonra onlar çadırının etrafını çevirerek vahşi hayvanlar gibi üzerine üşüştüler ve mızrakla onu deştiler. Boris'e tasallut ederlerken onun önüne kendini atan yaverini de mızrakla deştiler. Adı Georgi olan Macar asıllı genç yaver Boris'i çok severdi. Boris de onu çok severdi ve ona kendisine hizmet ederken giydiği büyükçe bir altın gerdanlık vermişti. Onlar Boris'in başka birçok yaverini de öldürdü. Fakat onlar Georgi'nin boynundan gerdanlığı çabucak çıkaramadıları için onun kafasını kesip *gerdanlıkla* birlikte aldılar. (Georgi'nin) *kafası olmadığı için*[975] daha sonra diğer cesetler arasında bedeni de tanınamadı.[976]

Gözü dönmüşler Boris'e saldırdıktan sonra onu çadıra sarmalayıp yük arabasına koydular. Boris hala nefes alıp vermesine rağmen onu arabayla götürdüler. Kör olasıca Svyatopolk Boris'in hala nefes alıp verdiğini öğrenince onun işini bitirmeleri için iki Varyag gönderdi. Varyaglar geldiklerinde Boris'in hala yaşadığını *gördüler,*[977]

[974] L s.90–91, İ s.97-98, R s.148, T s.123, H s.114–115, A s.138–139, N s.170-171.

[975] *Gerdanlıkla……. kafası olmadığı için,* L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[976] L s.91, İ s.98, R s.148–149, T s.123, H s.115, A s.139, N s.171.

[977] *Gördüler,* L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

onlardan biri kılıcını çekti ve Boris'in kalbine sapladı. Böylece mübarek Boris öldü. Boris artık erdemliler arasındaydı, İsa'dan baki hayatın tacını almıştı ve peygamberlerle ve havarilerle aynı mertebede bulunacaktı. O şehitlerin korosunda baki kalacak, İbrahim'in kucağında soluklanacak ve meleklerle ilahi söyleyip azizlerin hepsiyle bir arada olmanın neşesinde tarifi mümkün olmayan bir mutluluğa şahit olacak. Boris'in naaşı Vışgorod'da gizli bir yere taşındıktan sonra Vasili Kilisesi'ne defnedildi.[978]

Kahrolası katiller melunluklarından dolayı onurlandırılırız ümidiyle Svyatopolk'a geldiler. İşte bu imansızların isimleri Putşa, Talets, Elovit, Lyaşko ve tabi ki onların babası şeytandı. Bu sefillerin şeytandan farkı yoktu; şeytan fenalıklar için, melekler ise iyi işlere vesile olunmaları için gönderilir. İnsana melekten kötülük gelmez, blakis onlar sürekli insan için iyi olanı düşler. Bilhassa melekler Hıristiyanlara yardım eder ve onları şeytanın şerrinden korur. Fakat şeytanlar her zaman insana haset ederek onu günaha teşvik eder. Yeter ki Tanrı'ya hürmet eden birini görsünler, onlar hemen ona yaklaşıp günahlarla onu yoldan çıkarmaya çalışırlar. *Önceden beri söylene gelir, ''Kim gider Ahava'nın cazibesine?'' ve şeytan cevap verdi, "Ben giderim"*[979].[980] Günahkâr insan kötülük yapmaya daha cesaretlidir, bu sebeple şeytandan daha fenadır. Çünkü şeytanlar en azından Tanrı'dan korkar, fakat günahkâr insan ne Tanrı'dan korkar ne

[978] L s.91, İ s.98, R s.149–150, T s.123–124, H s.115, A s.139–140 N s.171-172. Bu kilise hakkında Vladimir tarafından yaptırılması ve 1020'de yanmasının haricinde elimizde bilgi bulunmamaktadır. **RPC**, s.252.

[979] Ahava İsrailoğullarından bir kraldır. Bkz, **KK**, Krallar I, 16–22. bölümler, s.376–387.

[980] *Önceden beri söylene gelir, ''Kim gider Ahava'nın cazibesine?'' ve şeytan cevap verdi, ''Ben giderim*, L'de yok, İ ve H'de var.

de insanlardan utanır. Şeytanlar Kutsal İsa'dan korkar, günahkâr insan ise İsa'dan sakınmaz.[981] Bu yüzden Davut şöyle söylemişti, ''…….'' [982]

Melun Svyatopolk, ''Şimdi Boris'i öldürdüm peki Gleb'i nasıl öldürebilirim''diye düşündü. Kabil'in hünerinden etkilenerek Gleb'e aldatıcı bir haber gönderdi, ''Mümkün olduğunca çabuk buraya gel, baban seni çağırdı, zira o çok ağır hasta'' dedi. Gleb hızlıca atına bindi ve az sayıdaki drujinasıyla yol koyuldu, çünkü o babasının sözünden çıkmazdı. Volga'ya henüz varmıştı ki, düzlükteyken atı çukura takılıp tökezledi ve Gleb ayağından hafifçe yaralandı. Sonra Smolensk'e vardı ve daha sonra da Smolensk'ten çok uzak olmayan Smyadın'a[983] gemiyle gitti. O sırada Yaroslav'a Predslava'dan babasının ölüm haberini ulaşmıştı ve o da bu haberi Gleb'e iletterek ona, ''Gitme, baban öldü kardeşin ise Svyatopolk tarafından öldürüldü'' dedi. Gleb bunun duyduğunda derinden haykırışlarla ağlamaya başladı ve babası için dövündü, fakat ondan da fazla kardeşine üzüldü ve gözyaşları içinde dua etti, ''Ey Tanrım! Eyvah ki bana! Kardeşimle ölmek benim için bu dünya da yaşamaktan daha iyiydi. Ey benim kardeşim keşke senin melek yüzünü görebilseydim ve seninle ölebilseydim. Neden böyle tek başıma kaldım? Nerede senin bana söylediğin sözler sevgili kardeşim? Ben uzun zamandır senin sessiz nasihatlerini duymuyorum. Eğer sen duanla Tanrı'ya erişebilmişsen bana da dua et ki ben de şehitlik mertebesine kabul edileyim. Bu yalancı dünyada yaşamaktansa seninle ölmek benim için daha iyiydi'' dedi. Gleb gözyaşları içinde dua ederken oraya aniden Svyatopolk'un Gleb'i öldürmesi için yolladığı adamlar geldi. Bu adamlar bir anda Gleb'in gemisini ele

[981] L s.91–92.

[982] İ s.98-99, R s.150, T s.124, H s.115–116, A s.140–141 N s.172.

[983] Smolensk'in yakınında Dnyeper'e akan küçük bir nehir.

geçirip silahlarını çektiler. Gleb'in adamları dehşete düştü ve kör olası Goryaser adamlarından birine Gleb'i katletmesini emretti. Sonra Torçin[984] adındaki Gleb'in aşçısı bıçağı aldı ve Gleb'i katledildi, tıpkı günahsız bir kuzu gibi. O, Tanrı'ya kurban olarak gönderildi ve tütsünün güzel kokan rayihalarıyla harikulade bir adak oldu. O cennet'teki sarayına girdiğinde tacını aldı, orada çok özlediği kardeşini gördü ve onunla mutlu olmak tarifi mümkün olmayan bir sevinçti. Böylece onlar kardeşlere özgü sevgiye kavuşmuş oldular.[985]

''Ne güzeldir ve ne mükemmeldir kardeşle birlikte yaşamak!''[986] Fakat imansızlar geriye döndüler ve Davut'un söylediği gibi, ''Günahkârlar cehenneme dönecektir.''[987] *'' Yoksulu ve mazlumu vurmak, tertemiz kalpleri öldürmek için günahkârlar silahlarını (oklarını) çıkarıp yaylarını gerdiler. Fakat silahları (okları) kendi kalplerine saplanacak ve yayları kırılacak. Günahkârlar helak olacaklar, tıpkı duman gibi yok olup gidecekler*[988].''[989] Onlar Svyatopolk'a döndüklerinde, ''Verdiğin emri yerine getirdik'' dediler. Svyatopolk bu havadisi alır almaz gururdan kabardı, zira Davut'un sözlerini bilmiyordu, ''Niçin yaptığın kötülüklerle övünürsün, ey kabadayı?''. ''Bütün gün keskin bir ustura gibi dilin kötülük tasarlar; *sinsilik peşindesin. İyilikten çok kötülüğü, doğrudan çok yalan konuşmayı seversin. Her yıkıcı sözü, hileli dili seversin. Fakat Tanrı seni sonsuza dek helak edecek, seni köyünden*

[984] Torçin aslında şahıs ismi değil, muhtemelen bu kelime Tork'tan türemedir, yani Tork olan biri için kullanılır. Aynı kelime ile anılan biri 1110 tarihinde Oleg'in Davıd'a yolladığı elçiyi adlandırırken de geçer.

[985] L s.92–93, İ s.99-100, R s.150–152, T s.124–125, H s.116–117, A s.141–142, N s.172-173.

[986] **KK**, Mezmurlar, 133: 1, s.655.

[987] **KK**, Mezmurlar, 9: 17, s.575.

[988] *Yoksulu ve mazlumu vurmak ….. yok olup gidecekler*, L' de yok, İ ve H'de var.

[989] **KK**, Mezmurlar, 37: 14–15, 20, s.592.

kovacak, yaşadığın topraklardan kökünü kazıyacak[990].”[991] *Süleyman, “Felaketinize sevineceğim, üzerinize bela musallat olduğunda sizinle alay edeceğim*[992]” dedi. Gleb katledildikten sonra cesedi iki kütüğün arasındaki kıyıya bırakıldı, fakat daha sonra Aziz Vasili Kilisesi'ndeki kardeşi Boris'in yanına defnetmek için onu alıp götürdüler.[993]

Böylece onlar bedenen hatta daha fazlasıyla ruhen birlikteler. Artık sonsuzluktaki mutlulukta, kelimelerle ifade edilemeyen âlemde, Rus topraklarına ve kutlu armağanlar bahşeden bütün her şeyin Çarlarıyla (Tanrı ve İsa) birlikteler. O Çar ki, sadece Rus topraklarına değil, yabancı memleketlerden gelmiş olup inanan herkese şifa veren, sakatlığa yürümek nasib eden, körlere görmek nasib eden, hastalığı iyileştiren, tutsakları azat eden, mahkûmları kurtaran, dertlileri teselli eden, mazlumlara çare olandır. Rus topraklarının koruyucuları sonsuza kadar fener ler gibi ışık saçan ve kendi halkı adına Tanrı'ya yakaranlardır. İşte bu sebeple biz onlara yakışır şekilde şehitleri göklere çıkarmalıyız ve İsa da onlar için tutkulu bir şekilde dua edip söyler: ‘‘Mutlu olun! Rus topraklarından İsa'daki şehitler; sevgiyle ve inançla size gelenlere şifa veren. Mutlu olun! Cennetin sakinleri. Bedende melekler vardı, Tanrı'nın hizmetçiler aynı düşüncedeydi, kardeşler de aynı görünümdeydi, azizlerle tek bir yürekti; böylece siz bütün ıstırapları dindirdiniz. Mutlu olun! Boris ve Gleb, ilahi bilgeler, hayat veren suyun pınarından erdemli insanların kurtuluşu için şifa için süzülüp akın. Mutlu olun! Sen ayaklarının altında şeytanın yılanını ezip çiğnedin. Parlak ışıklar içinde göründün, tıpkı sarsılmaz imanda tezahür eden, karanlıktan

[990] *Sinsilik peşindesin…… kökünü kazıyacak*, L'de yok, İ ve H'de var.

[991] **KK**, Mezmurlar, 52: 1–5, s.602.

[992] **KK**, Süleyman'ın Özdeyişleri, 1: 26–31, s.665.

[993] L s.93, İ s.100, R s.152–153, T s.125, H s.117–118, A s.142–143 N s. 173.

uzaklaşmış olan bütün Rus topraklarını aydınlatan fenerler gibi. Mutlu olun! Uyuklamayan gözü kazanmış (yenmiş) olan Tanrı'nın kutsal buyruklarını gerçekleştirmek için senin kalplerinin zirvesinde almış olan kutsal insan. Mutlu olun! Kardeşler, marifetlerinle ulaşılmış olan altından ışığın âlemlerinde birlik olup, zeval olmaz ihtişamda cennette sükûna eren. Mutlu olun! Tanrı'nın parlaklığıyla herkese aşikâren ışık saçan, bütün dünyayı gezip şeytanları kovan, hastalıkları iyileştiren, yol gösteren ışıklar ve ateşli muhafızlarla Tanrı'yla beraber olan, sonsuza kadar kutsal ışıkla aydınlanan ve senin gözüpek şehitliğinde, halkın imanının ruhlarını aydınlatan. Cennetten gelen ışığın aşkı seni yüceltir; bu yüzden bütün güzel şeyleriniz cennetteki hayatınıza miras kalmıştır: ihtişam, semavi maişet (yardım), bilgeliğin ışığı, güzel hazlar. Mutlu olun! Kalplerinizi ferahlatan, acılarımızı ve hastalığımızı alıp götüren ve şeytani tutkulardan koruyan! Kutsal kanınızdan akan damlalarla onda pek de mükemmel duran cübbenizi[994] boyadınız, sonsuza dek İsa'yla hükmedeceksiniz, yeni Hıristiyan halkı ve ahvadınız için dualar edeceksiniz. Sizin kanınız ve kalıntılarınızla *Rus*[995] toprakları takdis edildi. *Kilisede*[996] bıraktığınız kalıntılarınız Kutsal Ruh'la aydınlandı şehitler ordusu içindeki şehitler olarak geride bıraktığın halkına şefaat edeceksiniz. *Mutlu olun! Gündoğumunu bekleyen güneşin ışık saçtığı kiliselerde şehitler herzaman senin şerefli çilende parlayacaklar*.[997] Mutlu olun! Işıldayan yıldızlar, sabah gündoğarken! İsa'yı seven şehitlerimiz ve şefaatçilerimiz; paganları knezlerimizin ayakları altına atıp yenin. Efendimiz Tanrımız'a yalvarıyoruz, onlar (knezler) barış halinde, birlikte dirlik içinde yaşasınlar; onları kendi içlerindeki

[994] İsa'nın mor cübbesi kastediliyor.

[995] *Rus*, L'de yok, R, A, İ ve H'de va

[996] *Kilisede*, L'de yok, R, A, İ ve H'de var

[997] *Mutlu olun…… çilende parlayacaklar*, L'de yok, R, A, İ ve H'de var

savaşlardan ve şeytanın desiselerinden halas et. Ve ta ki kıyamete kadar yüzyıllar boyunca senin muzafferiyetini dillendirip söyleyecek olan bize destek ol.[998]

Melun Svyatopolk adamlarını göndererek Svyatoslav'ı Ugrların yanına kaçarken Ugr dağında yakalatıp öldürttü. Sonra o, ''Bütün kardeşlerimin hakkından geldim ve Rus topraklarının tek hâkimi oldum'' diye düşündü. Svyatopolk kendi izzet-i nefsine bunu böyle kabul ettirdi, fakat bilmiyordu ki ''Tanrı hâkimiyeti istediğine verir, çünkü en büyük olan Tanrı, çarı ve knezi atar ve yine istediğine otoriteyi bahşeder''. Eğer herhangi bir ülkede halk Tanrı'dan yana taraf olursa Tanrı onlara doğru, adaletli ve kanunu seven çarlar veya knezler atar ve adil kararlar vermesi için yöneticiler ve hâkimler bahşeder. Eğer ülkede knezler adaletliyse ülkenin (halkın) çok olan günahları affedilir. Fakat eğer onlar günahkâr ve namussuzsa Tanrı öyle knezin başında olduğu ülkeye daha büyük bela musallat eder, çünkü knez ülkesinin başıdır. Bu yüzden Yeşaya, ''Onlar tepeden tırnağa günahın içindeler"[999] demişti; yani çardan sıradan insanlara kadar. Ona tavsiyeler veren genç arakadaşlarıyla bir araya gelip çalgı sesleriyle şarap içmenin müptelası olan genç knez, bu şehrin başına gelmiş bir teessürdür. Tanrı böyle knezlere günahlarının bedelini ödetir, yaşlıları ve bilgeleri ise alıp götürür; tıpkı Yeşaya'nın söylediği gibi, " Tanrı güç *ve kudretini*[1000] kullanarak yürekli insanı, hâkimi, peygamberi, mutedil ihtiyarı, *ehil danışmanı, hünerli*

[998] L s.93–94, İ s.100-102, R s.153–155, T s.125–126, H s.118–121, A s.143–145.

[999] **KK**, Yeşaya, 1: 6, s.713.

[1000] *Ve kudretini*, L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

zanaatkârı ve[1001] (kanuna) riayet eden makul insanı Kudüs'ten çekip alacak. Çocukları onlara knez olarak atayacak ve bu günahkârlar onları yönetecek.[1002]''[1003]

Böylece melun Svyatopolk Kiev'de hüküm sürmeye başladı. Halkı bir araya getirdikten sonra bazılarının üzerlerine giyecek kalın elbiseler, bazılarına paralar verdi ve büyük servetler dağıttı. Yaroslav henüz babasının öldüğünü duymamışken onun emrinde çok sayıda Varyag vardı ve onlar Novgorodlulara ve onların kadınlarına eziyet ettiler. Novgorodlular ayaklandılar, Varyagları Poromonyem meydanında öldürdüler. Yaroslav buna çok kızdı ve Rakom'a[1004] doğru yola çıktı, oradaki ikametgâhında kaldı. Sonra Novgorod'a adamlarını yolladı ve onlara ''Artık onları yaşatmamın bir anlamı yok'' dedi. Sonra Yaroslav Varyagların öldürülmelerine sebep olan Novgorod'un ileri gelenlerini huzuruna çağırdı. Bu şekilde onları kündeye getirip onlardan bin tanesini öldürdü. Aynı gece ona Kiev'deki kız kardeşi Predslava'dan haber ulaştı, ''Senin baban öldü ve Svyatopolk Kiev'de tahta oturdu, ardından Boris ve Gleb'i öldürttü. Ona çok dikkat et''. Yaroslav bu havadisi duyduğunda babası, *kardeşleri*[1005] ve drujinaları için yas tuttu.[1006]

Ertesi gün Novgorod halkından kalanları topladı ve onlara, ''Ey benim sevdiğim drujinam ben dün öldürülmene sebep oldum! *Fakat sen bugün lazımsın bana"*[1007] dedi. *Gözyaşlarını sildi* ve veçeye bakarak *onlara*, ''Babam öldü ve Svyatopolk

[1001] *Ehil danışmanı, hünerli zanaatkârı ve,* L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[1002] **KK**, Yeşaya, 3: 1–4, s.715.

[1003] H s.121, A s.145–146, İ s.102-103, R s.155–156, T s.126–127, L s.94–95.

[1004] Rakom Novgorod'un güneyindeki İlmen Gölü'nün kuzeydoğu kıyılarında bulunur.

[1005] *Kardeşleri,* L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[1006] L s.95, İ s.103, R s.156–157, T s.127, H s.121–122, A s.146–147.

[1007] *Fakat sen bugün lazımsın bana,* L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

kardeşlerimi katlettikten sonra Kiev'de tahta oturdu'' *dedi*[1008]. Novgorodlular ona, ''Knez, sen bizim kardeşlerimizi katletmiş olsan da biz yine de senin arkanda çarpışırız'' dediler. Yaroslav Varyaglardan 1000, diğerlerinden de 40000 savaşçı topladı ve Svyatopolk'a karşı sefere çıktı. Yaroslav Tanrı'ya yakararak, ''Ben kardeşlerimi katletmeye yeltenmedim, fakat Svyatopolk bunu yaptı. Tanrı kardeşlerimin kanını yerde bırakmayacaktır, çünkü Boris ve Gleb'in kabahati olmamasına rağmen onların kutsal kanını döktü. Bunlar benim demi başıma gelsin? Ey Tanrım beni hakikatlere göre yargıla ki günahın melaneti sona ersin'' dedi. Ve Svyatopolk'un üzerine yürüdü. Svyatopolk Yaroslav'ın üzerine geldiğini öğrenince *Ruslardan ve Peçeneklerden* oluşan sayıca çok üstün bir ordu topladı ve Dnyeper kenarındaki *Lyubeç'e*[1009] *doğru yola çıktı*[1010], Yaroslav ise nehrin karşı tarafındaydı.[1011] Yaroslav'ın Knezliği Kiev'de başladı.[1012]

Yıl 6524 (1016). Yaroslav Svyatopolk'un bulunduğu yere vardı ve kardeşler Dnyeper'in her iki yakasında karşı karşıya geldiler. Biri diğerine saldırmaya cesaret edemeyince üç ay boyunca karşı karşıya durdular. Sonra Svyatopolk'un voyvodası kıyı boyunca ilerledi ve Novgorodlularla dalga geçerek onlara, ''Niye eğeri büğrü bıçaklarla geldiniz, siz marangoz musunuz? Sizi bizim evimizde çalıştıralım'' dedi. Novgordlular bunu duyunca Yaroslav'a gidip ona, ''Biz yarın onların üzerine doğru ilerleyeceğiz ve her kim bizimle gelmezse onu öldüreceğiz'' dediler. Svyatopolk artık

[1008] *Gözyaşlarını sildi, onlara* ve *dedi,* L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[1009] Lyubeç Dnyeper'in batı yakasında ve Pirpet'le Dnyeper'in buluştuğu yerin kuzeyinde bir şehirdir. Çernigov bölgesine ait olmakla birlikte Kiev'den bağımsızdır.

[1010] *Ruslardan ve Peçeneklerden* ve *Lyubeç'e doğru yola çıktı*, L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[1011] L s.95–96, İ s.103-104, R s.157–158, T s.127–128, H s.122–123, A s.147–148.

[1012] Yaroslav'ın Knezliği Kiev'de başladı, L, R ve A'da var fakat İ, H'de yok. Doğruluğu şüphelidir.

donmaya başlayan iki göl arasına konuşlanmıştı[1013] ve bütün gece drujinasıyla içki âlemi yapmıştı. Yaroslav ertesi gün, şafak sökerken drujinasını hazırladı, karşı tarafa saldırıya geçti. Yaroslav'ın ordusu kıyıya indi ve kıyıdan kayıklarına bindi ve düşmanlarıyla karşılaşmak için ilerledi, sonra da onlarla çarpıştı. Katliam dehşet vericiydi, gölden dolayı Peçenekler yardım getirememişti. Bu yüzden Svyatopolk drujinasıyla göle doğru çekilmek zorunda kaldı. Gölün içlerine çekilince buzlar kırıldı ve Svyatopolk'un ordusu buzların altına düşerek *çok sayıda savaşçı gölde boğuldu.*[1014] Sonunda Yaroslav galip geldi. *Görünüşe bakılırsa Svyatopolk kaçmış ve Yaroslav ise zaferini ilan etmişti*[1015]. Svyatopolk Lyahlara kaçtı ve Yaroslav Kiev'de babalarının ve dedelerinin tahtına oturdu. Yaroslav o sırada henüz 28 yaşındaydı[1016].[1017]

Yıl 6525 (1017). Yaroslav *Kiev'e*[1018] girip yerleşti ve aynı yıl kiliseler harab oldu.[1019]

[1013] İki göl arası muhtemelen Lyubeç topraklarıydı.

[1014] *Çok sayıda savaşçı gölde boğuldu,* L'de yok, sadece İ'de var.

[1015] *Görünüşe bakılırsa Svyatopolk kaçmış ve Yaroslav ise zaferini ilan etmişti*, L'de yok, R, A, İ ve H'de var. Paragrafta tekrara sebep oluyor.

[1016] Yaroslav 1054'te öldüğünde 76 yaşındaydı doğum tarihi ise 978'di. Yaroslav 1016 'da Novgorod'da 28 yaşındaysa, Yaroslav Novgorod'dayken Vladimir 987–988 yılında Hıristiyan olmaya ve Bizans Prensesiyle evlenmeye kara vermişti. O zaman Yaroslav Rostov ve Novgorod'un kneziyken Vladimir toprağı olmayan herhangi bir kişiydi. **BLDR**, s. 507

[1017] L s.96, İ s.104, R s.158–159, T s.128, H s.123, A s.148–149. Bu bilgilerin haricinde 1016 yılında Hazar "georgios tzule" bir Rus Bizans ordusunun saldırısına uğramıştır ama bu saldırının nerede yapıldığı belli değildir. Peter B. Golden, Güney Rusya Bozkırlarının Halkları, çev. Ayda Erel, Denis Sinor (der.), **Erken İç Asya Tarihi**, İletişim Yay. İstanbul, 2012, s.362. Grosset'e göre 1016 tarihinde Bizans İmparatoru II. Basil Svyatoslav'ın 965'te Hazarlara karşı zaferinden sonra geri kalan bakiyelerine bir sefer düzenledi. Bizans ordusuna Rusların iştirak ettiği bu seferde Bizans Taman Yarımadası ve Kırım'da Hazarlara ait yerleri aldı. Rene Grousset, **Stepler İmparatorluğu**, çev. Halil İnalcık, TTK, 2015, Ankara, s.193.

[1018] *Kiev'e*, L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[1019] L s.96, İ s.104, R s.160, T s.128, H s.123, A s.149.

Yıl 6526 (1018). Boleslav,[1020] Svyatopolk ve Lyahlarla birlikte Yaroslav'a saldırdı.[1021] Yaroslav *çok sayıda*[1022] Rus, Varyag ve Sloven topladıktan sonra Boleslav'la Svyatopolk'a karşı yürüdü.[1023] Volın'e[1024] ulaştığında onlar Bug Nehri'nin her iki tarafında konuşlanmışlardı. Yaroslav'ın hem korumalığını yapıp hem de voyvodası olan Buda adındaki (biri), Boleslav'a hakarette bulunarak ona, ''Senin o şişko göbeğini kazıkla deleceğiz'' dedi. Boleslav büyük ve ağırdı ve atına bile zorlukla binebilirdi fakat şeytanın ta kendisiydi. Boleslav ise drujinasına haykırarak, ''Eğer siz bu aşağılamanın acısını çıkartmazsanız ben ölmeye tek başıma giderim'' dedi ve atının üzerine atladı. O atını nehre doğru sürerken arkasından savaşçıları takip ediyordu. Boleslav Yaroslav'ın drujinasına hazırlanma fırsatı vermeden onlara saldırıp haklarından geldi.[1025]

[1020] Polonya Kralı I. Boleslav'dır.

[1021] 1017'nin yazında II. Henry Silesya'daki Nimptsch'e saldırdı ve Boleslav da Bohemya'yı işgal etti. Yaroslav Kiev'i aldıktan sonra Boleslav'ın sınırlarına akın ederek Brest Litovsk'a saldırdı. Boleslav Rus birliklerine karşı elini güçlendirmek için bir an önce II. Henry ile barış yaptı. Anlaşma 30 Ocak 1018'de Beutzen'de yapıldı. Önceki Kasım ayında ise Yaroslav Henry'e Polonya topraklarına nüfuz edip saldırdığını haber vermesine karşılık Henry Boleslav'a Rus toprakalarna taarüzü için 300 asker verdi. **RPC**, s. 254; İ. V. Dyakanov, 2009, s. 157-178.

[1022] *Çok sayıda*, L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[1023] 1018 yıl hadiselerinde GYH ile Titmar Marzeburg'un Kroniği arasında bazı benzerlikler var. GYH' de sırasıyla Varyag, Sloven ve Rus kelimelerinin karşılığı Titmar'da Dani, Servi ve Kiev bölgesinin sakinleri olarak verilmiş. Genellikle Varyaglardan anlaşılan başta İsveç olmak üzere İskandinav bölgesinden gelenler kastedilirken Titmar'da İskandinav'dan gelen Varyagların ülkesi daha belirgin şekilde Dani yani Danimarkalılar olarak verilmektedir ve 1015 yılında Yaroslav'ın Varyaglardan topladığı 1000 kişi de onlardandır. Aynı tarihlerde Kiev'de Danimarkalıların bulunduğu da bilinmektedir. Alexander V. Riasanovsky, " "Runaway Slaves" and "Swift Danes" in Eleventh-Century Kiev ", **Speculum**, Vol. 39, No. 2. Medieval Academy of America, Apr. 1964, s.296; İ. V. Dyakanov, 2009, s. 165-178.

[1024] Vladimir- Volhinya bölgesinin batısında kalan Batı Bug Nehri'nin üzerinde bir şehir.

[1025] L s.96–97, İ s.104-105, R s.160, T s.128–129, H s.123–124, A s.149. Titmar'a göre savaş Savaş Bug üzerinde 22 Temmuz 1018'de oldu. İ. V. Dyakanov, 2009, s. 177.

Yaroslav dört adamıyla Novgorod'a kaçtı ve Boleslav Svyatopolk'la Kiev'e girdi. Sonra Boleslav ''Drujinam! Şehirde ne bulursanız her şeyi yakıp yıkın'' dedi onlar da dediğini yaptı. Yaroslav Novgorod'a vardığında deniz ötesine kaçmayı istedi, fakat Dobrınya'nın oğlu ve ayrıca üst düzey bir asker olan (posadnik) Konstantin Novgorodlularla birleşerek Yaroslav'ın kayığını paramparça ettiler. Onlar Yaroslav'a, ''Boleslav ve Svyatopolk'la daha fazla savaşabiliriz'' dediler. Sonra onlar adamların her birinden 4 kuni, yaşılardan 10 grvni, boyarlardan ise 18 grvni para topladılar. Bu paraları Varyaglara verip onları getirdiler ve böylece Yaroslav çok büyük bir ordu toplamış oldu.[1026]

Boleslav Kiev'e yerleştiğinde melun Svyatopolk, ''Şehirde ne kadar Lyah varsa hemen öldürülsün' diye emretti. Lyahlar katledildi. Boleslav Kiev'deki bütün servetini, Yaroslav'ın boyarlarını ve Desyatin Kilisesi'nde rahibe olan kızkardeşi Anastasa'yı alarak - ki o Boleslav'ın ona verdiği güvene ve önüne serdiği servetlere aldanmıştı- kaçtı. O büyük bir birlik meydana getirerek sefere çıktı ve Çerven şehirlerini ele geçirdikten sonra kendi topraklarına döndü. Svyatopolk Kiev'de hâkimiyetini kurdu, fakat sonra Yaroslav Svyatopolk'a saldırdı *ve onu yendi,*[1027] Svyatopolk ta Peçeneklere sığındı.[1028]

Yıl 6527 (1019). Svyatopolk Peçeneklerin çok güçlü bir desteğiyle Yaroslav'a saldırdı ve Yaroslav çok sayıda asker toplayıp Alta'da onun karşısına çıktı.[1029] Yaroslav Boris'in katledildiği yerde durakladı ve göğe ellerini kaldırarak haykırdı,

[1026] L s.97, İ s.105, R s.160-161, T s.129, H s.124, A s.149-150.

[1027] *Ve onu yendi,* L'de yok, İ veH'de var.

[1028] L s.97, İ s.105, R s.161, T s.129, H s.124–125, A s.150.

[1029] Kiev'in güney batısına Trubej Nehri'ne dökülen akarsu.

‘‘Benim kardeşimin kanı sana seslenir ey Tanrım! Bu intikam hakşinas adamın kanı içindir, Habil’in kanı için senin aldığın intikam gibi, tıpkı dehşet ve inhisar içindeki lanetli Kabil’i zarara uğrattığın gibi.’’ Yine niyazda bulunarak, ‘‘Kardeşlerim! Siz burada bedeninizden ayrılıp kaybolsanız bile, bu haddini bilmez katilere karşı bana duanızla yardım edin’’ dedi. O, böyle konuştuktan sonra her iki orduda saldırıya geçti ve Alta düzlükleri her iki ordunun muazzam sayıdaki savaşçılarıyla kaplandı. Cuma günü güneş doğarken her iki taraf birbirleriyle çarpıştıklarında ortaya çıkan katlim dehşet vericiydi. Daha önce Rus topraklarında böyle bir olay vuku bulmamıştı. Göğüs göğüse üç kez çarpıştılar ve vadide kan gövdeyi götürdü. Akşama doğru Yaroslav galip geldi ve Svyatopolk kaçtı.[1030]

Svyatopolk kaçarken şeytana gafil avlandı, bütün uzuvları ağrı sızı içindeydi, *atına*[1031] binecek mecali bile kalmadığı için bir sedyeyle taşındı. Svyatopolk kaçıp öylece Berest’e[1032] vardığında hala ağlıyordu ve o, ‘‘Benimle kaç onlar bizi takip ediyor!’’ dedi. Adamları arkalarına baktılar ve ‘‘Kim bizi takip ediyor ki? diye sordular. Aslında onları kimse takip etmiyordu ve adamlarıyla birlikte kaçmaya devam etti. Sonra Svyatopolk düşüp bayıldı ve iyileşip kalktığında, ‘‘İşte! Hala takip ediyorlar, *takip ediyorlar*![1033] Koşun!’’ dedi. O herhangi bir yerde duraklamaya sabredemedi ve Lyakhların topraklarından geçerek kaçtı. Tanrı’nın gazabıyla takip edildi ve Lyahlarla Çeklerin arasındaki ıssız bölgeye vardığında acınacak bir sonla öldü. ‘‘Böylece günahları onu ansızın yakaladı, o hakkıyla yargılanacak ve öldükten

[1030] L s.97, İ s.105-106, R s.162, T s.130, H s.125, A s.150–151.

[1031] *Atına,* L’de yok, R, A, İ ve H’de var.

[1032] Brest-Litovsk, Kuzey Bug Nehri’ndedir. .

[1033] *Takip ediyorlar,* L’de yok, R, A, İ ve H’de var.

sonra fazlasıyla cezasını çekecek''. *Svyatopolk için*[1034], ''Bu açıkça ispat eder ki; Tanrı tarafından ona amansız ve ölümcül bir yara gönderildi ve ölümüne kadar onunla uğraştı.'' Onun mezarı bugün hala o ıssız yerde bulunur ve ondan hala pis kokular yayılır.[1035]

Tanrı Rus Knezleri'ne bunları bir ihtar olarak gösterdi; eğer bütün bunları duyduktan sonra yine de böyle bir yola saparlarsa onlar da bu şekilde *cezalandırılacaklar, hatta daha şiddetli olanlarına maruz kalacaklar, çünkü kardeş katili olmak gibi bir cürmü işlemenin ne kadar kötü olduğunu artık biliyorlar.*[1036] Kabil Habil'i öldürmekten 7 ceza aldı fakat Lemek 70, çünkü Kabil Tanrı katında hükme bağlanmış cezadan bihaberdi, fakat Lemek atalarından geride kalan cezaların farkındaydı ve buna rağmen o cinayet işledi. ''Lemek karılarına, 'Beni yaraladığı için bir adamı öldürdüm ve beni hırpaladığı için bir genci öldürdüm' dedi ve ekledi, 'Ben her şeyin farkında olduğum halde bunları yaptığımdan beni 70 defa cezalandırın'[1037] dedi. Lemek İdris'in iki kardeşini öldürdü ve onların eşlerini aldı. Aynı şekilde Svyatopolk ise, zinadan doğan ve Gideon'un oğulları olan iki kardeşi öldüren yeni bir Abimeleh'ti. Yaroslav Kiev'e yerleşti, drujinasıyla birlikte zorlu mücadeleden sonra kazandığı zaferle yorgunluklarının terini silip attı.[1038]

Yıl 6528 (1020). Yaroslav'ın oğlu oldu ve ona Vladimir ismi verildi.[1039]

[1034] *Svyatopolk için*, L'de yok, sadece İ'de var. .

[1035] L s.97–98, İ s.106, R s.162–163, T s.130, H s.125–126, A s.151–152.

[1036] *Cezalandırılacaklar, hatta……..olduğunu artık biliyorlar,* L'de kısmen var, R, A, İ ve H'de ise tamamı var.

[1037] **KK**, Yaratılış, 4: 23–24, s.5.

[1038] L s.98, İ s.106-107, R s.163–164, T s.130–131, H s.126–127, A s.152.

[1039] L s.98, İ s.107, R s.164, T s.131, H s.127, A s.152.

Yıl 6529 (1021). İzyaslav'ın oğlu, Vladimir'in torunu Bryaçislav Novgorod'a gelip şehri ele geçirdi. Novgorodluları eser aldıktan ve onların mallarına el koyduktan sonra Polotsk'a geri döndü.[1040] O, Sudomir Nehri'ne[1041] vardığında Yaroslav Kiev'den yola çıktı ve seferin yedinci gününde onu yakaladı. Yaroslav, Bryaçislav'ı yendi ve Novgordlular şehirlerine döndü. Bryaçislav ise Polotsk'a kaçtı.[1042]

Yıl 6530 (1022). Yaroslav Berest'e gitti. O sırada Mstislav Tmutarakan'daydı ve Kasoglara saldırdı. Kasog Knezi Rededya bunu duyduğunda ona karşı yürüdü ve iki ordu karşı karşıya gelince Rededya Mstislav'a, ''Niye drujinalarımızı mahvediyoruz ki? Çıkıp ikimiz teke tek dövüşelim. Eğer yenersen benim servetimi, karımı, çocuklarımı ve topraklarımı alacaksın. Fakat ben yenersem senin herşeyini alacağım'' dedi. Mstislav da ona, ''Taman öyle olsun'' dedi. Tekrar bir araya geldiklerinde Rededya Mstislav'a, ''Silahlarımızla dövüşemeyelim, güreşelim'' dedi. Onlar sert bir şekilde güreşe tutuştular, uzun süre kapıştıktan sonra Mstislav yorulmaya başladı, Rededya ise yapılı ve güçlüydü. Sonra Mstislav, ''Ey kutsal Meryem bana yardım et! Eğer onu yenersem senin adına kilise yaptıracağım'' dedi ve bunu söyledikten sonra onu yere attı. (Mstislav) bıçağını çıkarıp (Rededya'nın) *boğazına sapladı*[1043] ve onu

[1040] Yaroslav'ın kardeşi İzyaslav 1001'de öldü. Hâkim olduğu topraklar Vladimir zamanında olsa bile Kiev'in herhangi bir karşı duruşuna takılmadan doğrudan kendi ahvadına miras kaldı. Güney Dvina'nın membasında bulunan Polotsk Dnyeper'e kadar olan taşımacılığı kontrol altında tutardı, bu açıdan ticari bir öneme sahipti. Bir nevi de facto olarak Kiev etkisinden bağımsızdı. Bryaçislav'ın Kiev'den Novgorod'u almaya çalışması sadece ticari rekabetin bir parçası değil aynı zamanda Yaroslav'ın babasına karşı başkaldırmasının örnek teşkil ettiği şekilde bölgesel knezlikleri bir araya getirme ruhunu canlandırmaktı. Kiev ile Polotsk arasındaki geleneksel düşmanlığın açıklaması budur. **RPC**, s. 255, A. Presnyakov, **Knyazhoe Pravo v Drevnei Rusi**, St. Peterburg, 1909, s.32–33.

[1041] Sudomir Pskov'un doğusundan doğan ve batıda İlmen gölüne akan Şelon Nehri'nin bir kolunu teşkil eden Novgorod'un güneybatısındaki küçük bir akarsudur.

[1042] L s.98, İ s.107, R s.164, T s.131, H s.127, A s.152–153.

[1043] *Boğazına sapladı,* L'de yok, İ ve H'de var.

orada öldürdü.[1044] Böylece Mstislav onun bütün topraklarına, karısına, çocuklarına sahip oldu ve Kasogları vergiye bağladı. O, Tmutarakan'a döndüğünde Azize Meryem adına kilise inşa ettirdi ki, bu kilise bugün de Tmutarakan'dadır.[1045]

Yıl 6531 (1023). Mstislav, Hazarlar[1046] ve Kasoglarla birlikte Yaroslav'ın üzerine gitti.[1047]

Yıl 6532 (1024). Yaroslav Novgorod'tayken Mstislav Tmutarakan'dan Kiev'e geldi, fakat Kiev halkı onu kabul etmeyince o da Çernigov'a[1048] gitti ve orada knezlik tahtına oturdu; o vakit Yaroslav da Novgorod'daydı. Bu yılda Suzdal'da[1049] büyücüler peyda oldu ve o zamana kadar biriktirdikleri stokları koruma amacında olduklarını söyleyerek, şeytanın tahriki ve kötü ruhların teşvikiyle yaşlı insanları öldürdüler.[1050]

[1044] Mstislav ile Rededya'nın düellosu İgor Bölüğü Destanı'ndan bildiğimiz ve eseri günümüze kalamamış Boyan tarafından hikâye edilmiştir. Rededya (Ridade) bir Çerkez isminin Rusça telafuzudur. GYH'de Kasog (Çerkez) olarak geçen Rededya aslında Osetik efsane kahramanı Iry Dada'dır (Demirin Babası). George Vernadsky, 1959, s.288-289, George Vernadsky ve Dzambulat Dzanty, 1956, s.216-221.

[1045] L s.98–99, İ s.107, R s.165–166, T s.131, H s.127–128, A s.153–154.

[1046] Bu Hazarlar muhtemelen Hazar Devleti'nin Tmutarakan'da kalan bakiyesidir. D. M. Dunlop, 2008, s.272.

[1047] L s.99, İ s.107, R s.166, T s.131, H s.128, A s.154. Mstislav'ın Çerkezlerle ve Hazarlarla yakınlığı Dnyeper'in doğusunda yer alan bölgelerdeki Slavyan yerleşimcilerle aynı bölgede yeralan diğer etnik gruplar arasında muteber bir yakın ilişki olduğunu tekrar doğrular. **RPC**, s. 256

[1048] Çernigov Rus topraklarının en eski şehirlerinden biri ve Kiev'in 75 mil kuzey doğusunda, Desna üzerindedir. 907 ve 945 anlaşmalarında adı geçer. Dnyeper'in sağ kıyılarında yaşayan ve 884'te Oleg'in hâkimiyetine girmesine kadar Hazarlara vergi ödeyen Severyanlarla çok yakın ilgisi vardır. Severyanların Oleg'le birlikte (tartışmalı) Konstantinopol seferi sırasında bu şehirden bahsedilmez. Çernigov Vladimir'in oğullarına tahsis ettiği şehirlerden biri değildir. **RPC**, s. 256.

[1049] Suzdal Moskova'nın 100 mil kadar kuzeydoğusunda bulunan ve aslında Fin kavimlerinin yerleşme alanı olmasıyla birlikte aynı zamanda erken dönem Slavyan kolonizasyonunun da olduğu bir şehirdir. Bu bölgede ilk yerleşim yeri Novgorod'un kolonisi olarak Rostov şehriydi. **RPC**, s. 256

[1050] Bu olaylar ve büyücülerin (volhov, şaman veya kudesnik) ortaya çıkışı 1071'de Kiev'de Novgord'da ve Rostov'da da 1088'de yine Rostov 'da oldu. Bunlar kudesnik ve ya büyücü olarak

Bütün ülkede büyük karışıklık ve açlık vardı ve bütün halk Volga Nehri boyunca Bulgarlara[1051] doğru yola koyuldular. Bulgarlardan ekmek aldılar ve ancak bu şekilde ayakta kalabildiler.[1052]

Yaroslav büyücülerin yaptıklarını duyunca Suzdal'a geldi ve onları yakalayıp kimini terki diyar etmeye zorladı, kimini doğrudan cezlandırdı. Bunun üzerine Yaroslav, ''Tanrı günahlardan dolayı onu işleyenlerin ülkelerine açlık, veba, kuraklık ve başka cezalar gönderir fakat insan hiçbirşeyi idrak edemez'' dedi. Sonra Yaroslav Novgorod'a döndü ve ardından deniz ötesindeki Varyaglara haber yolladı. Yakun Varyag birlikleriyle geldi. Yakun yakışıklı biriydi ve üzerinde altından dokunmuş bir kaftan vardı. Yakun, Yaroslav'ın yanına geldi ve onunla birlikte Mstislav'ın üzerine yürüdü. Mstislav geldiklerini haber alınca onları karşılamak için Listven'e yola çıktı.[1053]

Mstislav akşama doğru drujinasını hazırladı ve Varyaglara karşı birliğinin en ön saflarına Severyanları yerleştirdi, kendisi ise drujinasıyla birlikte kanatlarda yerini aldı. Gece bastırdığında, karanlıkta gök gürültüsü, şimşek ve yağmur vardı. Mstislav

---

kronikte ilk kez 912 yılında Oleg'e nasıl öleceği hakkında kehanetlerini bildirirken yer aldılar. E. V. Aniçkov'a göre Hıristiyanlar ve volhov denilen büyüceler mücadele halindeydi ve bu tip olaylar büyücülerin ortaya çıkması için bir fırsattı fakat her başkaldırı kilise ve başta I. Vladimir'den itibaren olmak üzere Kiev yönetiminin yoğun baskısına maruz kalıyordu. Volhov denilen büyücülerin isyanları genellikle Kiev, Novgorod, Rostov ve Suzdal gibi bölgenin önemli şehirlerinde başgösteriyordu. Buna sebebi Anathony F. C. Wallace göre Hırsitiyanlığın getirdiği kültürel değişime karşı yerel değerlere dayalı bir isyan veya Bernard Barber'e göre ise fiziksel veya kültürel yoksunluğa karşı bir başkaldırı şeklinde yorumlanabilir. Vladimir G. Marinich, "Revitalization Movements in Kievan Russia", **JSSR**, Vol. 15, No. 1, Mar. 1976, s.63-64,66.

[1051] Kama Bulgarları.

[1052] L s.99, İ s.107-108, R s.166, T s.131–132, H s.128, A s.154.

[1053] L s. 99–100, İ s.108, R s.166, T s.132, H s.128–129, A s.154. Listven Çernigov'un kuzeyinde, bugünkü Gorodnya'ya yakındır.

drujinasına, ‘‘Onlara saldırın’’ dedi. Sonra Mstislav ve Yaroslav’ın orduları çarpıştı. Mstislav’ın drujinası Severyanlarla birlikte Varyagları kuşattı ve *Varyaglar Severyanların çemberini kırmakta zorlandı. Mstislav drujinasıyla öne çıktı ve Varyagları ortadan kaldırdı*[1054]. Son derece şiddetli bir çarpışma olmuştu; şimşekler çaktığında silahlar parıldamıştı ve deheştli gök gürültüleri altında şiddetli ve korkunç bir çarpışma vuku bulmuştu. Yaroslav savaşın aleyhinde seyrettiğini görünce Varyagların knezi Yakun’la kaçtı, fakat Yakun altın kaftanını orada kaybetti. Yaroslav Novgorod’a vardı, Yakun ise deniz ötesine kaçtı. Mstislav şafak söktüğünde Severyanların ve Yaroslav’ın Varyaglarının ölü bir şekilde savaş alanına serilmiş olduklarını gördü ve Mstislav, ‘‘Bundan kim memnun olmaz? İşte Severyanlar yerlere serilmiş ve işte Varyaglar da öyle! Ama benim drujinam hayatta kaldı’’ dedi. Sonra Mstislav Yaroslav’ın arkasından adamını yollayıp ona, ‘‘Büyük kardeş *olarak* Kiev’deki *tahta* sen oturacaksın,[1055] fakat nehrin (Dnyeper) bu tarafı (Çernigov) bana kalacak’’ dedi. Fakat Yaroslav onunla adam aklıllı uzlaşana kadar Kiev’e gitmeye cesaret edemedi. Yaroslav Novgord’da bulunurken Kiev’deki *tahtına*[1056] onun adamları bakıyordu. Bu yıl içinde *Yaroslav’ın*[1057] bir oğlu daha oldu ve ona İzyaslav adı konuldu.[1058]

Yıl 6533 (1025), Yıl 6534 (1026). Yaroslav çok sayıda savaşçı topladı ve Kiev’e doğru yola çıktı. Gorodets[1059] yakınlarında kardeşi Mstislav’la barış yaptı. Onlar

---

[1054] *Varyaglar Severyanların çemberini kırmakta zorlandı. Mstislav drujinasıyla öne çıktı ve Varyagları ortadan kaldırdı*, L’de yok, R, A, İ ve H’de var.

[1055] *Olarak* ve *tahta,* L’de yok, R, A, İ ve H’de var.

[1056] *Tahtına,* L’de yok, R, A, İ ve H’de var.

[1057] *Yaroslav’ın,* L’de yok, R, A, İ ve H’de var.

[1058] L s.100, İ s.108-109, R s.166–168, T s.132, H s.129–130, A s.154–155.

[1059] Dnyeper’in Desna ile birleştiği kavşağın doğu kıyıları üzerinde bir şehirdir.

Dnyeper'den hareketle Rus topraklarını böldüler: buna göre Yaroslav bu tarafı aldı Mstislav ise diğer tarafı. Böylece barış ve kardeşlik içinde yaşamaya başladılar. Kardeşler arası savaş ve anlaşmazlık son buldu ve ülkeye büyük bir huzur geldi.[1060]

Yıl 6535 (1027). Yaroslav'ın üçüncü çocuğu oldu ve adına Svyatoslav konuldu.[1061]

Yıl 6536 (1028). Gökyüzünde bütün topraklardan açıkça görülebilen bir işaret belirdi.[1062]

Yıl 6537 (1029). Bu yıl barış içinde geçti.[1063]

Yıl 6538 (1030). Yaroslav Belz'i ele geçirdi.[1064] Yaroslav'ın dördüncü oğlu oldu ve adına Vsevolod koydular. Bu yılda Yaroslav Çudlara saldırdı ve onları yenip Yurev[1065] şehrini kurdu. Aynı dönemde Lyah topraklarında Büyük Boleslav öldü ve Lyahlar topraklarında isyan baş gösterdi. Halk ayaklanarak piskoposlarını, rahiplerini ve boyarlarını öldürdü; zira onların arasında başkaldırı vardı.[1066]

Yıl 6539 (1031). Yaroslav ve Mstislav büyük bir kuvvet meydana getirerek Lyahlar üzerine sefer yaptılar ve Çerven şehrini ele geçirdikten sonra Lyah topraklarını

[1060] L s.100, İ s.109, R s.168, T s.132–133, H s.130, A s.155

[1061] L s.100, İ s.109, R s.169, T s.133, H s.130, A s.155.

[1062] L s.100, İ s.109, R s.169, T s.133, H s.130, A s.155.

[1063] L s.100, İ s.109, R s.169, T s.133, H s.130, A s.155.

[1064] Ukrayna'nın kuzeyindeki Volin'de yer alan bir şehirdir.

[1065] Estonya'daki Tartu şehridir.

[1066] L s.100–101, İ s.109, R s.169, T s.133, H s.130, A s.155-156.

yağmaladılar ve pek çok Lyahı esri alıp dağıttılar. Yaroslav kendine aldığı Lyahları Ros (Nehri)[1067] boylarına yerleştirdi, onlar bugün de orada yaşarlar.[1068]

Yıl 6540 (1032). Yaroslav Ros (Nehri) boylarında yeni şehirler kurmaya başladı.[1069]

Yıl 6541 (1033). Mstislav'ın oğlu Yevstafi öldü.[1070]

Yıl 6542 (1034). Yıl 6543 (1035).[1071]

Yıl 6544 (1036). Mstislav ava çıktığında hastalandı ve öldü. Naaşı kendi yaptırdığı Kutsal Kurtarıcı (Mesih) *Kilisesi'ne*[1072] defnedildi. Onun zamanında yapılan bu eser, at üzerinde ki bir adamın *eliyle*[1073] erişebileceği noktadan daha yüksek duvarlarla inşa edildi. Mstislav çok şişman ve kırmızı yüzlü, kocaman gözleri olan, savaşta gözü pek, merhametli ve drujinaları tarafından sevilen ve onlardan ne hazineyi ne de yiyecek veya içeceği esirgeyen biriydi.[1074]

Bundan sonra Yaroslav devletin bütün idaresini üzerine aldı ve Rus topraklarının tek hâkimi oldu. Yaroslav Novgorod'a gitti ve oraya oğlu Vladimir'i[1075] idareci olarak Jidyata'yı da piskopos olarak atadı. Yine bu dönemde Yaroslav'ın oğlu oldu ve adına Vyaçeslav kondu. Yaroslav Novgorod'tayken ona Peçeneklerin Kiev'i kuşattıkları

[1067] Ros Nehri Kiev'in batıdan Dnyeper'e katılır. Bu nehir kuzey kıyıları hisarlar tarafından tahkim edildiği için Peçeneklere karşı doğal bir koruma hattı teşkil ediyordu.

[1068] L s.101, İ s.109, T s.169, T s.133, H s.130, A s.156.

[1069] L s.101, İ s.109, R s.170, T s.133, H s.130, A s.156.

[1070] L s.101, İ s.109, R s.170, T s.133, H s.130, A s.156.

[1071] L s.101, İ s.109, R s.170, T s.133, H s.130, A s.156.

[1072] *Kilisesi'ne*, L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[1073] *Eliyle,* L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[1074] L s.101, İ s.109-110, R s.170, T s.133, H s.130–131, A s.156.

[1075] 1020'de doğdu.

(saldırdıkları) haberi geldi. Yaroslav Varygalardan ve Slovenlerden büyük bir ordu toplayarak Kiev'e gitti ve şehre girdi. Peçeneklerin sayısı oldukça fazlaydı. Yaroslav şehirden dışarı çıktı ve ordusunu hazırladı; ordusunun orta yerine Varyagları sağ cenaha Kievlileri sol cenaha Novgorodluları yerleştirdi, kendisi ise şehrin önüne konuşlandı. Peçenekler onlara karşı ilerledi ve şimdi Azize Sofya Metropolitan Kilisesi'nin bulunduğu yerde karşı karşıya geldiler. Orası o dönemler şehrin dışında yer alıyordu. Savaş çok acımasızdı, fakat Yaroslav akşama doğru güç bela üstünlüğü ele geçirdi. Peçenekler nereye gideceklerini bilemeden alelacele kaçtılar, *kaçarken kimi*[1076] Setolm'da[1077] kimi de diğer nehirlerde boğulup mahvoldular. Onlardan geri kalanlar ise günümüze kadar ortandan kayboldular. Aynı yıl Yaroslav kardeşi Sudislav'ı Pskov'da hapse attı. Çünkü o iftirayla suçlanmıştı.[1078]

Yıl 6545 (1037). Yaroslav *Kiev'deki*[1079] Altın Kapı'nın yanına büyük bir şehir (hisar) yaptırdı. Ayrıca, Azize Sofya Metropolitan Kilisesi'ni ve Azize Meryem (Meryemana Yortusu) adına Altın Kapı'nın üzerine *taş*[1080] kiliseyi yaptırdı**.**[1081] *Bilge*

[1076] *Kaçarken kimi,* L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[1077] Setolm, Podol'un kuzey kesiminin karşısında Poçayna içinden geçen küçük bir akarsudur.

[1078] L s.101–102, İ s.110, R s.170–172, T s.133–134, H s.131, A s.156–157.

[1079] *Kiev'deki*, L'de yok, İ ve H'de var.

[1080] *Taş,* L'de yok, İ ve H'de var.

[1081] Novgorod Yıllığı'nda Azize Sofya Kilisesi'nin yapım tarihi 1017'dir. Yukarıda 1017 yılıyla ilgili olarak sadece "Yaroslav *Kiev'e* girip yerleşti ve aynı yıl kiliseler harab oldu" cümlesi geçer. Muhtemelen yıkılan kiliseler arasında Azize Sofya'da vardı. Titmar Marzeburg'un Kroniği'nde Polonya Prensi Boleslav'ın 1018'de Kiev'i işgali sırasında Azize Sofya Kilisesi'nin varlığını doğrular. Kuruluş tarihleri tartışmalı olsa da muhtemelen kilisenin ilk mimarisi ahşaptandı ve bu sebeple kilise yıkıldıktan sonra Yaroslav döneminde aynı isimle tekrar yapıldı. Yaroslav kendisinden önce Vladimir'in yaptırdığı Tite Kilisesi gibi Azize Sofya'nın da bir sembol olarak güç ve iktidarı temil edeceği kanaatindeydi. İçindeki kutsal eşyalar ve süslemelerdeki Bizans etkisi açıkça ortadayken sembol fikrinin kaynağı da yine Konstantinopol'deki kadim mabetlerdi. Yaroslav'ın kendince rekabet halinde olduğu Bizans'tan Konstantinopol'deki Meryem Ana Kilisesi'ni örnek alması (Vlahern,

Knez Yaroslav kapıların üzerine Meryemana Yortusu adına kiliseler yaptırdı, Meryemana Yortusu ve Kutsal Azize Meryem ve Arhangel Gavril adına şehre sonsuz mutluluk sunmak için.[1082] Sonra Aziz Georgi Manastırı'nı ve Azize İrina Konventi'ni kurdu. Onun döneminde Hıristiyanlar çoğaldı ve ülkenin toprakları genişledi ve keşişlerin sayısı artarken yeni manastırlar vücut buldu. Yaroslav kilise yapılanmalarının arkasında durdu; rahipleri sevdi, ama özellikle keşişlere *karşı muhabbeti*[1083] vardı. Yaroslav kendini kitaplarına vermişti, geceli gündüzlü devamlı olarak kitap okurdu. Çok sayıda kâtibi toplayıp yazıları Grekçe'dan Slavca'ya tercüme ettirdi.[1084] İnsanları doğru inanca yönlendiren ve Tanrı'nın kelamını öğrenip ona nail olmalarını sağlayan çok sayıda kitabı toplayıp çevirdiler.[1085] Biri çıkıp nasıl da toprağı sürer, diğeri tohum saçar, öteki hasat eder ve ötekiler bundan ziyadesiyle rızıklanır,

---

Blachernai) şaşırtıcı değildir. Dahası Konstantinopol'dekine benzer Kiev'deki emperyal kontrolün topografyasına vurgu yapan hipodrom da Azize Sofya Kilisesi'ni tamamlayan fikrin bir parçasıydı. Elena Boeck, "Simulating the Hippodrome: The Performance of Power in Kiev's St. Sophia", **The Art Bulletin**, Vol. 91, No. 3, September 2009, s.283-295.

[1082] *Bilge Knez Yaroslav……mutluluk sunmak için,* L'de yok, İ ve H'de var. Miheev'e göre kilisenin yapımın 1020'lerde başladı ve 1030'larda ise yapımı tamamlandı. Buna delil ise kilisenin güneye bakan kulesindeki merdivenlerde Grekçe 6547 tarihi gösterilebilir. S. M. Miheev, O Datirovke Sofii Kievskoi, **Arheologiya, Naukovii Jurnal**, No: 3, Kiiv, 2011, s.53-56.

[1083] *Karşı muhabbeti,* L'de yok İ ve H'de var.

[1084] XI. yüzyılın ortalarından itibaren Bizans yazınından, yaşam hikâyeleri, metinler ve belagatle ilgili yazılar çevrilmeye başlandı.

[1085] 1037 yılı GYH'nin primitif metnine ilk şeklinin verildiği tarihtir. Paragrafta Yaroslav'ın çeviri faaliyetleriyle Ruslara ulaşan eserlerin bir kısmı aynı zamanda GYH'nin kaynakları arasında yer almıştır. Buna rağmen GYH'deki 1037 yılı hadiseleri Yaroslav'ın vesile olduğu böyle önemli bir mevzuda bize ayrıntılı malumat sunmuyor. Paragrafın ilk cümlelerinde Yaroslav'ın kurduğu mabetler konusunda ise L ile diğer yıllıklar arasında bazı farklar vardır. Bu konuda linguistik karşılaştırma için bkz. Horace G. Lunt, "On Interpreting the Russian Primary Chronicle: The Year 1037", **SEEJ**, Vol. 32, No. 2, AATSEEL, Summer 1988, s.252-259.

işte bu da öyle oldu. Babası Vladimir *toprağı*[1086] sürüp hoş bir hale getirdi, yani vaftizle aydınlattı. *Vladimir'in oğlu Yaroslav da*[1087] inanan insanların kalbine Tanrı'nın yazılmış kelamını ekti, biz ise bu kitaplardan feyz alarak hasadı topluyoruz.[1088]

Halk feyz veren kitaplardan muazzam bir şekilde faydalandı ve biz bu kitaplarla tövbe yolunu öğrenip ona yöneldik, zira kitabi kelamlarda bilgelik ve itidal bulduk. Bu kitaplar bütün âlemi sulayan nehirler gibidir ve onlar bilgeliğin pınarlarıdır. Kitaplarda idrak edilemez bir derinlik vardır ve biz üzüldüğümüzde onlarla teselli oluruz. Onlar kendine hâkim olmanın bağıdır. Onlarda yüce bir bilgeliktir vardır. Süleyman, ''Ben bilgelik olarak ihtiyatı kendime talim ettim, ben akıl ve fikri edindim. Tanrıdan korkmak, benim öğütümdür, benim bilgeliğimdir ve benim duruşumdur. Çarlar sayemde hüküm sürer, adaleti kudretleriyle uygularlar. Hükmedenler benim sayemde güçlenip palazlanırlar ve gaddarlar benim sayemde toprakları yönetirler. Beni sevenleri ben de severim ve beni arayanlar bulur''[1089] demişti. Eğer bilgeliği kitaplarda sebat ederek arıyorsan ruh dünyan için büyük fayda bulacaksın. Her kim kitapları sıkılıkla okursa Tanrı'yla ve kutsal insanlarla sohbet halinde olur ve her kim Peygamber'in sözlerini, evangelistlerin ve havarilerin öğretilerini ve kutsal babaların hayatlarını okursa, o kişi iç dünyasına büyük fayda bulacak. Böylece Yaroslav, söylediğimiz gibi, kitapları seven biriydi, zaten birçoğunu da o yazmıştı ve sonra kitaplarını kendi yaptırdığı Azize Sofya Kilisesi'ne koydu.[1090]

[1086] *Toprağı,* L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[1087] *Vladimir'in oğlu Yaroslav da*, L'de yok, İ ve H'de var.

[1088] L s.102, İ s.110-111, R s.172–173, T s.134–135, H s.131–132, A s.157–158.

[1089] **KK**, Süleyman'ın Özdeyişleri, 8: 12–17, s.671.

[1090] L s.102–103, İ s.111, R s.173–174, T s.135, H s.132–133, A s.158–159.

Yaroslav kiliseyi *paha biçilmez ikonalarla,*[1091] altınlarla, gümüşlerle ve kilise emanetleriyle süsledi. Mutat vakitlerde oradan Tanrı'ya ilahiler yükseldi. Yaroslav diğer şehirlere ve muhitlere de kiliseler kurdu ve onlara şahsi servetinden ödeme yaparak onlara rahipler atadı. Yaroslav rahiplere halkı aydınlatmalarını ve sürekli kiliselerde bulunmalarını emretti, *çünkü halkı ahlakça yükseltmeleri* Tanrı'nın *rahiplere* yüklediği bir vazifedir.[1092] Böylece rahiplerin ve Hıristiyan halkın sayıları arttı. Yaroslav kiliselerin ve Hıristiyanların çokluğunu görmekten büyük bir mutluluk duydu. Şeytan ise bu yeni Hıristiyan halkın galibiyetine feveran etti.[1093]

Yıl 6546 (1038). Yaroslav Yatvyaglara saldırdı.[1094]

Yıl 6547 (1039). Yaroslav'ın babası Vladimir tarafından kurulmuş olan Azize Meryem Kilisesi Metropolit Feopemptom[1095] tarafından kutsandı.[1096]

Yıl 6548 (1040). Yaroslav Litva'ya saldırdı.[1097]

Yıl 6549 (1041). Yaroslav kayıklarla yola çıktı ve Mazovşanlara saldırdı.[1098]

[1091] *Paha biçilmez ikonalarla,* L'de yok, İ ve H'de var.

[1092] *Çünkü halkı ahlakça yükseltmeleri* ve *rahiplere,* ifadeleri L'de yok R, A, İ ve H'de var.

[1093] L s.103, İ s.111-112, R s.174, T s.135, H s.133, A s.159.

[1094] L s.103, İ s.112, R s.174, T s.135, H s.134, A s.159–160.

[1095] 1037'de Bizans'tan gelen ilk metropolittir. Bizans'tan gelen Rus topraklarına gelen ilk metropolitler dini misyonlarının yanı sıra İmparatorun da temsilcisiydi.

[1096] L s.103, İ s.112, R s.174, T s.135, H s.134, A s.160.

[1097] L s.103, İ s.112, R s.174, T s.135, H s.134, A s.160.

[1098] L s.103, İ s.112, R s.174, T s.135, H s.134, A s.160. Mazovşanlar bugünkü Varşova'nın yakınlarında Vistul ve Bug Nehri'nin kavşak noktasında eski Polonya topraklarının kuzeydoğu bölümünde yaşarlardı. Mazovşanlar sürekli Pruslar, Litvanyalılar ve Yatvyaglara karşı savaştı. Yaroslav bir önceki yıllarda Yatvyaglara saldırdığı gibi kuzeydoğuda Pripet boyunca ilerlemesini sürdürmek amacıyla Mazovşanlara da saldırdı. **RPC**, s. 260.

Yıl 6550 (1042). Yaroslav'ın oğlu Vladimir Yamlara[1099] saldırdı ve onları yendi. Vladimir'in savaşçılarının atları öldü ve onlar derilerini yüzmelerine rağmen atlar hala nefes alıp veriyordu. Atlarda veba vardı.[1100]

Yıl 6551 (1043). Yaroslav oğlunun (Vladimir) yanına çok sayıda savaşçı vererek Greklerin üzerine gönderdi, fakat komutayı Yan'ın babası Vışata'ya verdi. Vladimir kayıklarla yola çıktı, ilk önce Tuna'ya vardı, sonra Çargrad'a ilerledi. Sefer esnasında Rusların gemilerini darmadağın eden büyük bir fırtına çıktı, bu fırtınada Knez'in gemisi de zarar gördü ve Yaroslav'ın komutanlarından Tvorimir'in oğlu İvan Knez'i gemisine aldı. Vladimir'in savaşçılarından yaklaşık 6000 kadarı kıyıya çıkmayı başardı. Savaşçılar Rus yurduna dönmek istedi, fakat Knez'in drujinasından (hiç kimse) onlarla gitmedi. Sonra *Vışata,*[1101] ''Ben onlarla gidiyorum'' dedi. Onlara katılmak için gemisinden ayrıldı ve ''Ben yaşarsam onlarla olacağım ve eğer ben öleceksem kendi yandaşlarıma (Knez'in drujinasıyla) öleceğim'' dedi. Böylece (diğerleri) Rus yurduna doğru yola koyuldular. Greklere, Rusların kayıklarının denizde paramparça oldukları haberi geldi ve bunun üzerine Çar Monomah[1102] Rusların peşine 14 kayık yolladı. Vladimir, Greklerin peşlerine takıldığını anlayınca geri döndü, Greklerin kayıklarını batırdı ve sonra kendi gemilerine binerek Rus topraklarına döndüler. Fakat Grekler kıyıya çıktıkları savaşçılarla birlikte Vışata'yı yakaladılar ve onların çoğunu kör ederek Çargrad'a getirdiler. Üç yılın sonunda barış sağlandığında Vışata Rus yurduna, Yaroslav'ın yanına gitmesi için serbest

[1099] Fin kavimlerinden biridir.

[1100] L s.103, İ s.112, R s.174, T s.135–136, H s.134, A s.160.

[1101] *Vışata*, L'de yok, İ ve H'de var.

[1102] Bizans İmparatoru Monomah (1042–1055).

bırakıldı.[1103] Yine bu dönemde Yaroslav kız kardeşini Kazimir'le evlendirdi ve düğün hediyesi olarak Kazimir, *Boleslav'ın Yaroslav'ı yendiğinde esir aldığı*[1104] 800 Rus tutsağı Yaroslav'a verdi.[1105]

[1103] Konstantiopole sefer meselesi Mikhail Atteleiates'te şöyle geçer; Ruslar yakaşık 400 gemiyle Konstatinopole sadırdı. Askerleri tamamıyla silahla kuşanmıştı ve kalabalıktılar, halk ise hazrlıksız olduğu için şehirde kargaşa hâsıl oldu. İmparator hem gemilerindeki askerlerini hem de piyadelerini hızlıca seferber ederek savunmaya geçti. Savunmayı diğer illerden gelen takviye güçlerle birleştirdi. Hükümdar da gemisiyle birlikte askerlerine katıldı. Pazar günü Ruslarla çatışmaya girildi. Çatışmada imparatorun ordusu Rum ateşini kullanarak Rusların gemilerinin pekçoğunu yakıp batırdı. Bazı gemileri ile askerleriyle birlikte tutsak aldı. Ruslardan bazıları da kaçmak zorunda kaldı. Mikhail Attaleiates, **Tarih**, çev. Bilge Umar, Arkeoloji ve Sanat Yay. 2010, s.35-36, Zonaras ise Ruslarla Bizans'ın daha önce birçok defa savaş yaptıktan sonra barış yapıp aralarındaki ilişkiyi geliştirmek için de evlilik bağları kurduklarını ve ticari faaliyetleri artırdıklarından bahseder. Sonra muhtemelen Konstantiopol'de tanınmış bazı Rusların yerli halktan birileriyle kavgaya tutuştukları ve bu Rusların yaralanıp sonra da öldüklerinden bahseder. Ona göre bu sebeple Ruslar Bizans'a savaş ilan etmiştir. Sonra da anlatmaya başlar: Rusların hükümdarı öncesinden savaş ilan etmeksizin gemilerilye ansızın Marmara'ya çıakageldi ve bunun üzerine imparator olayı öğrenir öğrenmez silahlarını bırkmalarını ve eğer onların bir hoşsnutsuzlukları varsa bunları gidereceklerini açıkladı. Barbarlar ise imparatorun elçilerini kovdular. İmparator ise deniz güçlerini toparladı ve bunları Rum ateşiyle donattı. İmparator da bizzat savaşa katılmıştı. Birlikler karşılıklı ve hareketsiz bir halde beklerleken imparator komutanına üç savaş gemisini alarak düşmanı taciz ederek savaşa zorlamasını emretti. Fakat bu üç gemi imapartorun emrinden fazlasını yaptı; sadece saldırmakla kalmadı Rusların birçok gemisini batırdırdı, bazılarını tutsak aldı ve onlara büyük zayiat verdirdi. İmparator bundan cesaret alarak bütün birliklerini Rusların üzerine gönderdi. Barbarlar bütün birliklerin üzerlerine geldiklerini görünce kaçışmaya başladılar ve (yurtlarına) geri döndüler. Onlar geri dönereken fırtına çıktı ve gemilerin bazıları battı, bazıları karaya vurarak parçalandı. Mürettebatının kimi boğuldu, kimi Rumların kurbanı oldu. İoannes Zonaras, s. 86-87. Mihail Psellos ise *Khronagrafya*'sında şunları söyler. Ona göre bu babar millet herhangi bir bahane ile Roma (Bizans'a) saldırıyordu. Aslında Basileios ve Konstantinos dönemlerinde Ruslar iyice Bizans'ın başından savılmıştı ama sonra Romanos'un hükümdarlığıı sırasında da husumetleri vardı. Ruslar denizden saldırının Bizans için çok tehlikeli olduğunu bildikleri için iç bölgedelerdeki ormanlardan ağaçlar kesip irili ufaklı gemiler yaptılar ve aslında onlar filo Mikhail'e karşı denize açılmak üzreiydi. Hazırlıklarını tamamlayıp savaş patlama noktasına gelmişken Mihail öldü ve yerine gelen Konstantin'e karşı herhangi bir savaş sebebi olmamasına rağmen Ruslar yine de ne yapıp yapıp onunla savaşmaya karar verdiler. Ruslar gizlice Marmara'ya sızıp girdikten sonra muazzam bir tazminat ödenmesini şart koşarak ilk barış teklifini yaptılar. Her gemi için 1000 staters istiyorlardı ve ödeme de

Yıl 6552 (1044). Svyatoslav'ın oğulları Yaropolk'un ve Oleg'in naaşları mezarlarından çıkarıldı ve kalıntıları vaftiz edildikten sonra Azize Meryem Kilisesi'ne defnedildi. Aynı yıl İzyaslav'ın oğlu, Vladimir'in torunu, Vseslav'ın babası Bryaçislav[1106] öldü ve oğlu Vseslav babasının tahtına oturdu. Fakat annesi onu büyüyle doğurmuştu, yani annesi onu doğurduğunda kafasının üzerinde çıban belirmişti ve büyücüler annesine, ''Çıbanı sar; o, çıbanı ölene kadar taşıyacak'' dediler. Vseslav da hayatının sonuna kadar onu taşıdı ve bu sebeple o kan dökme hususunda gaddar biri oldu.[1107]

onlara kendi gemilerinin birinde yapılacaktı. Yazara göre maksat Rusların savaşmak için bahane aradıkları yönündedir. Zaten Bizans için bu şartların kabulü imkansızıdı. Ruslar sayıca üstünlüğüne o kadar güveniyordu ki şehrin bütün ahalisiyle birlikte teslim olacağına inanıyordu. Bu sırada imparatorun deniz kuvvetleri farklı yerlere dağılmış olduğundnan imparator hantal ve hurdaya ayrılmış eski filodan kalma gemileri tamir ettirdi, saray hizmetindeki nakliye gemilerini ve birkaç kadırgayı da savaş için hazırladı ve onları sıvı ateşle yani grek ateşiyle donattı. İmpartor da Bizans birliklerine katılmıştı ve birliklerini kendisi limandayken şafak sökerken savaş düzenine sokup Rusları üzerlerine doğru ilerlemelerini emretti. İlk önce iki taraf doğrundan birbirlerine saldırarak harekete geçmedi. Gün boyunca bu hareketsizilik devam edince imparator iki geminin Ruslara karşı hareket geçmesi emrini verdi. Ruslar yaklaşırken Rus gemileri onların etrafını çevirerek savaşçıları güverteden uzun sırıklarıyla düşürmeye çalıştılar. Fakat askerler onlarla döğüştü ve sıvı ateşi de fırlattılar ve Rusaları püskürttüler. Sonra imparator bütün kuvvetlerin saldırmasını emretti ve düşmanın düzeni böylece bozuldu. Ruslar dağılıp kaçarken birden batıya doğru kasırga gibi esen rüzgâr deniz altüst etti ve dalgalar Rusları altüst etti. Bazı gemileri battı, bazıları sürüklenerek sahildeki kayalıklara vurdu. Bazı askerler boğuldu, bazıları ise esir alındı. Böylece barbarlar büyük bir katliama uğradılar ve sel gibi akan kanla deniz kıpkırmızı kesildi. **Mikhail Psellos'un Khronographia'sı**, çev. Işın Demirkent, TTK, Ankara, 122-124; M. V. Bibikov (der.), **Byzantinorossica, Svod Vizantiiskih Svidetelstv o Rusi**, **Narrativnie Pamyatniki II**, Rukopisnıe Pamyatniki Drevnei Rusi, Moskva, 2009, s.335-338.

[1104] *Boleslav'ın Yaroslav'ı yendiğinde esir aldığı*, L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[1105] L s.103–104, İ s.112-113, R s.174–176, T s.136, H s.134–135, A s.160–161.

[1106] Yaropolk 980, Oleg 977'de öldürüldü.

[1107] L s.104, İ s.113, R s.176–177, T s.136, H s. 135, A s.161.

Yıl 6553 (1045). Vladimir Novgorod'da Azize Sofya Kilisesi'ni kurdu.[1108]

Yıl 6554 (1046). *Bu yıl büyük bir sessizlik içinde geçti*[1109].[1110]

Yıl 6555 (1047). Yaroslav Mazovşanlara saldırdı ve onları yendi. Onların Knez'i Moislav'ı öldürdü ve onları Kazimir'e bağladı.[1111]

Yıl 6556 (1048). Yıl 6557 (1049).Yıl 6558 (1050). Yaroslav'ın karısı, Knyaginya, *10 Şubat'ta* [1112] öldü.[1113]

Yıl 6559 (1051). Yaroslav piskoposları topladıktan sonra Azize Sofya Kilisesi'nde Rusların metropoliti olarak İlarion'u atadı.[1114]

Şimdi Peçerski Manastırı'nın neden bu ismi taşıdığından bahsedelim. Tanrı'nın mahbubu Knez Yaroslav Berestova'da kalmaktan hoşlanırdı ve zaten Kutsal Havariler Kilisesi de orada bulunuyordu. Yaroslav aralarında mütedeyyin, bilge ve çilekeş Papaz İlarion'un da olduğu çok sayıda rahibi topladı. İlarion sık sık Berestovo'dan Dnyepr'deki şimdi eski Peçerski Manastırı'nın bulunduğu tepeye doğru yürürdü ve oradaki büyük ormanda ibadet ederdi. O, iki kulaç derinliğinde bir yer altı mezarı kazdı ve Berestova'dan oraya devamlı olarak gelip saatlerce ilahi söyleyip gizilice Tanrı'ya

[1108] L s.104, İ s.113, R s.177, T s.137, H s. 135, A s.161.

[1109] *Bu yıl büyük bir sessizlik içinde geçti*, L'de yok, sadece İ'de var.

[1110] L s.104, İ s.113, R s.177, T s.137, H s.135.

[1111] L s.104, İ s.113, R s.177, T s.137, H s. 135, A s.161–162.

[1112] *10 Şubat'ta*, L'de yok, sadece İ'de var.

[1113] L s.104, İ s.113, R s.177–178, T s.137, H s.135, A s.162. Yaroslav'ın karısı İsveç Kralı Olaf'ın kızı İngigerd'di.

[1114] L s.104, İ s.113, R s.178, T s.137, H s.135, A s.162.

ibadet etti. Sonra Tanrı Knez'in kalbine onu Aziz Sofya'da metropolit ataması için ilham verdi. Yer altı mağrası ise öylece kaldı.[1115]

Bir süre sonra Lyubeç şehrinden sıradan bir adama Tanrı kutsal yola yönelmesi için kalbine ilham verdi. O Kutsal Dağ'a[1116] yöneldi, manastır mahalini gördü ve manastır hayatının müptelası oldu. Sonra oradaki manastıra gitti ve oradaki başrahibe kendisinin (manastıra) iltihakı için yalvardı. Onun ricası kabul edildi ve onu keşiş yaptılar, adına da Antoni koydular. Ona manastır hayatının nasıl olduğunu öğretip terbiye ettiler ve ona, ''Tekrar Rus yurduna git, Kutsal Dağ'ın inayeti seninle birlikte olacak ve senin gayretlerin sayesinde pek çok keşiş yetişecek'' dediler. Ona hayır dualar ederek göderirken, ''Huzur içinde git'' dediler. Antoni Kiev'e döndüğünde nereye yerleşeceğini düşünürek önce manastırlara gitti, ama hiç biri hoşuna gitmedi, çünkü Tanrı da buna razı olmamıştı. Sonra Tanrı'nın onun için istediği bir yer aramak için vadilerde ve tepelerde gezindi durdu ve sonunda İlarion'un yer altı mağarasını kazdığı tepeye vardı ve orayı sevip yerleşti. Gözyaşları içinde Tanrı'ya dua etti, ''Tanrım! Beni bu yerde güçlü kıl ve Kutsal Dağ'ın ve beni kabul eden başrahibimin inayetinden beni faydalandır'' dedi. O kendine yer altı mağrası kazıp, Tanrı'ya dua ederek, birer gün arayla kuru ekmek yiyerek ve bir miktar su içerek orada yaşadı. Ne gündüz dinlendi en de gece, gece ibadetelerinde ve dualarında zorluklara göğüs gerdi. Daha sonra halktan iyi insanlar onu fark edip ona geldiler. İhtiyacı nispetinde ona tedarik sağladılar. Böylece Büyük Antoni olarak saygınlık kazandı ve onun ziyaretine gelenler ondan hayır dualar aldılar.[1117]

[1115] L s.104, İ s.113-114, R s.178, T s.137, H s.135–136, A s.162.

[1116] Günümüzde Yunanistan'ın kuzeyindeki Halkidikya Yarımadası'nda bulunan Atos Manastırı.

[1117] L s.104–105, İ s.114, R s.178–180, T s.137–138, H s.136–137, A s.162–163.

Büyük Knez Yaroslav'ın ölmesinden sonra idareyi oğlu İzyaslav devraldı ve Kiev'de tahta oturdu. Antoni Rus topraklarında yüceltildi. İzyaslav onun yaşadığından haberdar olunca drujinasyla birlikte onun yanına gitti ve ondan kutsanmayı ve hayır dualarını istedi. Büyük Antoni herkes tarafından bilindi ve saygı gördü. Kardeşler (keşişler) ona katıldı ve o da onları kabul edip saçlarını kazıdı. Böylece kardeşler onun etrafında 12 kişi olarak toplandılar ve eski manastırın altındaki mağarada şimdiye kadar varlığını sürdüren kilise ve hücreleri (odaları) kazdılar. Kardeşler toplandığında Antoni onlara, ''Kutsal Dağ'ın inayetiyle Tanrı sizi burada bir araya getirdi. Kutsal Dağ'ın başrahibi benim saçımı kazıdı ve şimdi bende sizin saçınızı kazıdım, önce Tanrı'nın sonra Kutsal Dağ'ın kutsamasıyla'' dedi. Sonra yine onlara, ''Yaşamınızı kendi başınıza sürdürün ve size İgumen atayacağım, ben ise öbür tepede inzivaya çekileceğim, zira ben daha önce alıştığım şekilde inzivada yaşayacağım'' dedi. Başrahip olarak Varlaam'ı göreve getirdi. Kendisi dağa giderek yeni manastırın altında olan mağarayı kazdı ve iyi bir şekilde geçirmiş olduğu hayatına orada son verdi. Mağaradan 40 yıl[1118] boyunca hiçbir yere çıkmamıştı ve bugün dahi onun naaşı oradadır.[1119]

Kardeşler başrahipleriyle birlikte *mağarada*[1120] yaşadılar. İşte bu zamanda kardeşler çoğalınca artık mağaraya *sığamadılar*[1121] ve mağaranın dışına manastır yapmayı düşündüler. Başrahip kardeşleriyle birlikte Antoni'ye gitti ve ona, ''Baba!

[1118] İzyaslav'ın Kiev tahtına oturduğu dönemde Antoni inzivaya çekilmişse 40 yıl inzivada kalması mümkün değil. İzyaslav 1055—1073 yıllarında tahtta kalırken Antoni 1072 veya 1073'te öldü. 40 yıl ise sürenin uzun olduğunu belirtmeye has epik bir ifadedir. **BLDR**, s.510.

[1119] L s.105–106, İ s.114–115, R s.180–181, T s.138, H s.137–138, A s.164–165.

[1120] *Mağarada,* L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[1121] *Sığamadılar,* L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

Kardeşler çoğaldı ve artık mağaraya sığamıyoruz. Eğer Tanrı'ya dualarınla yakarırsan biz de mağaranın dışına *küçük*[1122] bir kilise inşa ederiz'' dediler. Antoni onlara bunu yapmalarını söyledi. Onlar onun önünde saygıyla eğildi ve mağaranın üzerine küçük bir kilise yaptılar ve adına Azize Meryem'in Göğe Kabulü koydular.[1123]

Tanrı, Azize Meryem'in şeffatıyla keşişlerin sayısını çoğaltmaya başladı ve başrahiple kardeşler manastır kurmak için birlik haline geldiler. Kardeşler Antoni'ye giderek ona, ''Baba! Kardeşlerin sayısı artıyor ve biz manastır inşa etmek isityoruz'' dediler. Antoni memun oldu ve onlara, ''Tanrı hepinizi kutsasın ve Azize Meryem ve Kutsal Dağ'daki babaların şefaatı sizinle olsun'' dedi. Bunları söyledikten sonra kardeşlerden birini Knez İzyaslav'a gönderdi ve ona, ''Knezim! İşte Tanrı kardeşleri çoğaltıyor, fakat yerimiz az mağaranın bulunuduğu dağı bize ver'' dedi. İzyaslav bu sözleri duyduğuna çok sevindi ve adamını onlara göndererek dağı onlara verdiğini bildirdi. Başrahip ve kardeşler oraya büyük bir kilise kurdu ve manastırın içinde onun etrafını çitle çevirdiler. Onlar birçok hücre yaptılar ve kiliseyi tamamlayınca onu ikonalarla süslediler. Daha önce keşişler mağarada yaşadıkarı için bu mabet Peçerski Manastırı olarak anılmaya başlandı. Böylece Peçerski Manastırı, Kutsal Dağ'ın bereketinden peyda oldu.[1124]

Başrahip Varlaam döneminde manastırın yapımı tamamlanınca İzyaslav kendi servetine de güvenerek Peçerski'den daha yüksek bir manastır kurma hayaliyle Dmitri Manastırını yaptırdı ve Varlaam'ı oraya başrahib olarak atadı. Çarlar, boyarlar ve zenginler tarafından pek çok manasıtır kuruldu. Fakat onlarda öncekiler gibi

[1122] *Küçük,* L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[1123] L s.106, İ s.115, R s.181–182, T s.138, H s.138, A s.165.

[1124] L s.106–107, İ s.115–116, R s.182–183, T s.138–139, H s.138–139, A s.165–166.

kendilerinde gözyaşlarını, orucu, duayı ve gece ibadetlerini yüceltme meyli yoktu. Antoni'nin ne altını vardı ne de gümüşü, söylediğim gibi o her şeye gözyaşları ve orucuyla ulaştı.[1125]

Varlaam Aziz Dmitri'ye yola çıktı ve orada kardeşleri toplayarak birlikte Yaşlı Antoni'nin yanına vardılar ve ona, ''Bize başrahib ata'' dediler. O da onlara, ''Kimi istersiniz?'' dedi. Onlar da, ''Tanrı ve sen kimi istiyorsanız'' diye cavapladılar. Antoni de onlara, ''İçinizden kim Feodosi'den daha itaatkâr, daha alçak gönüllü ve daha saygılıysa o sizin başrahibiniz olsun'' dedi. Kardeşler çok sevindi ve bu yaşlı adamın önünde saygıyla eğildiler. Sayıları 20'ye vardığında onlar Feodosiyi başrahip olarak atadılar. Feodosi manastırı aldığında riyazeti, sıkı orucu ve gözyaşlarıyla dua etmeyi uygulamaya koydu ve bu şekilde pek çok keşişi bir araya topladı ve kardeşlerin sayısı 100'e ulaştı.[1126]

Feodosi manastır düzenini incelemeye başladı ve Metropolit Georgi ile Grek topraklarından gelen Studi Manastırı keşişlerinden Mihail'i buldu ve ona keşişlerin uygulamalarını sordu.[1127] Feodosi ondan öğrendiklerini kendi manastırında aynen uyguladı. Bu manastır düzeninin unsuları ise; manastır ilahilerinin nasıl söyleneceği, saygı ile eğilmenin (reverans) nasıl yapılacağı, nasıl okuma yapılacağı, kilisede nasıl davranılması gerektiği, bütün kilise ritüelleri, yeme adabı ve bazı günlere has yemeklerdi. Bu bilgilerin hepsini aldıktan sonra Feodosi bunları kendi manastırında uygulamaya koydu ve sonra da diğer hepsi bu uygulamaları kabul etti. Bu vesileyle

[1125] L s.107, İ s.116, R s.183, T s.139, H s.139, A s.166.

[1126] L s.107, İ s.112, R s.116, T s.139, H s.139–140, A s.166–167.

[1127] Metropolit Georgi 1065'ten sonra metropolit oldu. Onun ayn tarihlerde Keşiş Mihail de Kiev'e geldi.

hepsinden daha eski olan Peçerski Manastırı'na saygı duydular *ve bu manastır diğerlerinden daha çok dikkate alınır oldu*[1128].[1129]

Feodosi manastırda yaşarken erdemli bir hayatın ve manastır düsturunun takipçisi oldu. O kendisine gelen her çeşit insanı bağrına bastı. Ben fakir ve değersiz bir köle olarak ona gittim ve ben 17 yaşındayken o beni kabul etti. Ben manastırın hangi yılda açıldığını ve ona neden Peçerski adının verildiğini hem yazdım hem de açıkladım. Fakat Feodosi'nin hayatını daha sonra anlatacağız.[1130]

Yıl 6560 (1052). Yaroslav'ın büyük oğlu Vladimir öldü ve Novgorod'da kendisinin yaptırmış olduğu Azize Sofya Kilisesi'ne defnedildi.[1131]

Yıl 6561 (1053). Vsevolod'un Grek Çariçesinden Vladimir adında bir oğlu oldu.[1132]

Yıl 6562 (1054). Rus Büyük Knezi Yaroslav öldü. O yaşarken oğullarına öğüt vermişti; onlara, ''İşte ben bu dünyadan gitmek üzereyim, siz benim oğullarım! Birbirinizi sevin çünkü hepiniz bir babadan ve bir anneden olan kardeşlersiniz. Eğer aranızdaki muhabbeti yaşatırsanız Tanrı sizinle olacaktır ve şeytan size diz çökecektir. Barış içinde yaşayın. Eğer haset ve nifak içindeyseniz ve çekişme halinde yaşarsınız; hem kendinizi helak edersiniz hem de babalarınızın ve dedelerinizin büyük gayret sarf edip zorlukla kazandıkları toprakları perişan edersiniz. Bu yüzden birbirinizi dinleyin

[1128] *Ve bu manastır diğerlerinden daha çok dikkate alınır oldu,* L'de yok, İ ve H'de var.

[1129] L s.107, İ s.116-117, R s.184, T s.139–140, H s.140, A s.167.

[1130] L s.107–108, İ s.117, R s.184, T s.140, H s.140, A s.167–168.

[1131] L s.108, İ s.117, R s.185, T s.140, H s.140–141, A s.168, N s.181.

[1132] L s.108, İ s.117, R s.185, T s.140, H s.141, A s.168, N s.181. Grek Çariçesinden kastedilen Bizans İmparatoru Konstantin Monomah'ın kızıydı. Çocukları Vladimir ise daha sonra dedesinin adını lakap olarak ekleyerek Vladimir Monomah olarak anıldı.

ve kardeşçe yaşayın. İşte ben, Kiev tahtını en büyük oğlum, sizin kardeşiniz İzyaslav'a bırakıyorum; onu, beni dinlediğiniz gibi dinleyin, zira içinizden benim yerimi o alacaktır. Svyatoslav'a Çernigov'u, Vsevolod'a Pereyaslavl'ı, *İgor'a Vladimir'i*[1133] ve Vyaçeslav'a Smolensk'i veriyorum" dedi. Sonra Yaroslav şehirleri oğulları arasında böldü. Oğullarına birbirlerinin sınırlarına saldırmama ve birbirlerini tardetmemeyi salık verdi ve İzyaslav'a, "Eğer biri kardeşlerine saldırmaya kalkışırsa, sen saldırana karşı kardeşine yardım edeceksin" dedi. Böylece oğullarına barış içinde yaşamlarını salık verdi. Yaroslav Vışgorod'a vardığında artık rahatsızlanmıştı ve oradayken hastalığı daha da ciddi bir hal aldı. O sırada İzyaslav *Turov'da knezken,*[1134] Svyatoslav Vladimir'de, Vsevolod ise babasının yanındaydı, zira babası kardeşleri arasında en çok onu seviyordu ve onu yanında tutuyordu.[1135]

Yaroslav hayatının sonuna geldiğinde *Şubat'ın 20'sinde,*[1136] Aziz Fedor Günü'nde, haftanın birinci Cumartesi günü ruhunu teslim etti. Vsevolod babasının naaşını kaldırdı ve sedyeye yatırarak onu Kiev'e götürdü. Rahipler ise usulen ilahiler söylediler. Halk o taşınırken ağladı ve onu Azize Sofya Kilisesi'nde mermer lahitin içine yatırdılar. Vsevolod ve bütün halk ağladı**.** *Yaroslav'ın*[1137] bütün ömrü 76 yıldan ibaretti**.**[1138]

[1133] *İgor'a Vladimir'i*, L'de yok, sadece A'da var.

[1134] *Turov'da knezken,* L'de yok, İ ve H'de var.

[1135] L s.108, İ s.117-118, R s.185, T s.140, H s.141–142, A s.168–169, N s.181-182.

[1136] *Şubat'ın 20'sinde,* L'de yok, İ ve H'de var.

[1137] *Yaroslav'ın,* L'de yok, İ ve H'de var.

[1138] L s.108–109, İ s.118, R s.185–186, T s.140–141, H s.142, A s.169, N s.182.

Kiev de İzyaslav knezliğe başladı, *6563'te*[1139] (1055) İzyaslav Kiev'e giderek tahta oturdu. Çernigov'da Svyatoslav, Pereyaslavl'da Vsevolod, Vladimir'de İgor, Smolensk'te Vyaçeslav vardı. Bu yılın *kışında* Vsevolod *Voin'de*[1140] Torklara saldırdı ve onları yendi. Aynı yıl Boluş[1141] Polovetslerle ilerledi fakat Vsevolod onlarla barış yaptı ve *Polovetsler* [1142] geldikleri gibi geri döndüler.[1143]

Yıl 6564 (1056). Yıl 6565 (1057). Yaroslav'ın oğlu Vyaçeslav Smolensk'te öldü ve İgor Vladimir'den çekilerek Smolensk'e yerleşti.[1144]

Yıl 6566 (1058). İzyaslav Golyadları[1145] yendi.[1146]

Yıl 6567 (1059). İzyaslav, Svyatoslav ve Vsevolod, amacaları *Sudislav'ı*[1147] esaretten kurtardılar. Sudislav 24 yıl boyunca hapishanedeydi. Onlar onun haçı öpmesinden (sadakat yeminini aldıktan) sonra Sudislav manastırda keşiş oldu.[1148]

Yıl 6568 (1060). Yaroslav'ın oğlu İgor öldü. Aynı yıl İzyaslav, Svyatoslav, Vsevolod ve Vseslav sayısız savaşçı toplayarak Torkların üzerine çok sayıda at ve kayıkla sefer çıktılar. Torklar onların geldiğini duyunca korktular ve geriye doğru kaçmaya başladılar. Kaçışları onları perişan etti ve bugüne kadar bir daha dönmediler,

---

[1139] *6563'te*, L'de yok, İ ve H'de var.

[1140] *Kışında* ve *Voin'de,* ifadeleri L'de yok, R, A, İ ve H'de var. Voin Dneyeper ve Sula nehirlerinin buluştuğu kavşakta ve Pereyaslavl'ın güneyinde yer alır.

[1141] Polovets Beyi.

[1142] *Polovetsler*, L'de yok, R, A ve H'de var.

[1143] L s.109, İ s.118, R s.186, T s.141, H s.142, A s.169–170, N s.182-183.

[1144] L s.109, İ s.118, R s.186, T s.141, H s.142, A s.170, N s.183.

[1145] Oka Nehri'nin kolu Porotva Nehri civarındaya şayan Litvanyalı bir kavim.

[1146] L s.109, İ s.118, R s.186, T s.141, H s.142, A s.170, N s.183.

[1147] *Sudislav'ı,* L'de yok, sadece H'de var.

[1148] L s.109, İ s.118, R s.186, T s.141, H s.142, A s.170, N s.183.

zira onların kimi soğuktan, kimi açlıktan, kimi salgın hastalıktanf Tanrı'nın gazabına uğradı ve Tanrı onlara kıyameti getirdi. Böylece Tanrı paganlardan Hıristiyanları korudu.[1149]

Yıl 6569 (1061). İlk defa Polovetsler Rus topraklarına savaşmak için girdi. Vsevolod 2 Şubat'ta onların karşısına çıktı fakat Vsevolod'u bozguna uğrattılar. Çatışmadan sonra Rus topraklarından çekilip gittiler. Bu paganların ve Tanrı tanımaz düşmanların *Rus topraklarındaki*[1150] ilk musibetleri olmuştu. Onların knezi Sokal'dı[1151].[1152]

Yıl 6570 (1062), Yıl 6571 (1063). Yaroslav'ın kardeşi Sudislav öldü ve Aziz Georgi kilisesine defnedildi. Bu yılda Novgorod'daki Volhov (nehri) beş gün boyunca geriye doğru aktı. Bu hayra alamet değildi, nitekim Vseslav[1153] şehri dört yıl sonra yaktı.[1154]

Yıl 6572 (1064). Vladimir'in oğlu, Yaroslav'ın torunu Rostislav, *Novgorod'un voyvodası Ostromir'in oğlu Vışata'yla ve Porey'le*[1155] Tmutarakan'a kaçtı. *Oraya giderek Tmutarakan'daki Gleb'i oradan attılar ve o onun yerine kendisi oturdu*[1156].[1157]

[1149] L s.109, İ s.118-119, R s.186–187, T s.142, H s.142–143, A s.170, N s.183.

[1150] *Rus topraklarındaki,* L'de yok, İ ve H'de var.

[1151] Sokal Kuman başbuğuydu, metinlerde İskal veya Sakal olarak da geçer.

[1152] L s.109, İ s.119, R s.187, T s.142, H s.143, A s.170–171, N s.183.

[1153] Vseslav I. Vladimir'in Rogned'ten olan oğlu İzyaslav'ın torunudur.

[1154] L s.109, İ s.119, R s.187, T s.142, H s.413, A s.171, N s.183-184.

[1155] *Novgorod'un vovodası Ostomir'in oğlu Vışata'yla ve Porey'le*, L'de yok, İ ve H'de var.

[1156] *Oraya giderek Tmutarakan'daki Gleb'i oradan attılar ve o onun yerine kendisi oturdu*, L'de yok, İ ve H'de var.

[1157] L s.109, İ s.119, R s.188, T s.142, H s.143, A s.171, N s.184.

Yıl 6573 (1065). *Svyatoslav Tmutarakan'daki Rostislav'ın üzerine gitti.*[1158] Rostislav şehirden ayrıldı, fakat bu Svyatoslav'dan korktuğu için değildi, zira silaha sarılıp amcasına saldırmak istemiyordu. Svyatoslav Tmutarakan'a girdi ve oraya oğlu Gleb'i tekrar yerleştirdi sonra da geri döndü. Rostislav gelip tekrar Gleb'i attı ve Gleb babasının yanına geldi. Rostislav ise Tmutarakan'da kaldı. Yine bu yılda Vseslav savaşlara girdi. Bu zamanda batıda bir takım emareler vardı: sanki kana bulanmış bir şekilde parlayan müthiş derecede büyük bir yıldız vardı. Güneş battıktan sonra, akşamleyin, gökyüzünde yükselirdi ve yedi gün boyunca orada kalırdı.[1159] Bunlar iyiye alamet değildi. Bundan sonra çok savaş oldu pek çok defa paganlar Rus topraklarını istila ettiler. Bu yıldız göründüğünde sanki kan akacaktı ve bu kan akacağının işaretiydi.[1160]

Yine bu dönemde bir çocuğu Setoml'e atıldı ve balıkçılar çocuğu ağlarında buldular. Biz akşama kadar ona baktık sonra tekrar onu suya attık, çünkü onun yüzünde kendine özgü kısımlar (sakatlıkları) vardı, fakat onu azarlamanın bir anlamı yoktu. Bundan bir süre önce güneş değişti, artık parıldamadı, fakat ay gibi oldu.[1161] Güneş hakkında cahilce konuşarak onu tükettiler.[1162]

Anladığımız kadarıyla böyle işaretler iyiye alamet değildir. Eski dönemlerde, Antioh hâkimiyeti döneminde, Kudüs'te birdenbire şehrin her tarafında 40 gün boyunca havada at üzerinde giden altından elbiseler giyinmiş silahlı adamlar görünmüştü. Onların iki bölüğü silahlarını sağa sola savururken görünmüştü. Bu

[1158] *Svyatoslav Tmutarakan'daki Rostislav'ın üzerine gitti*, L'de yok İ ve H'de var.

[1159] 1066'daki Halley Kuyrukluyıldızı.

[1160] L s.109–110, İ s.119–120, R s.188–189, T s.142, H s.143–144, A s.171, N s.184.

[1161] 19 Nisan 1064'teki Güneş tutulması.

[1162] L s.110, İ s.120, R s.189, T s.142–143, H s.144, A s.171–172, N s.184.

durum Antioh'un Kudüs'e saldırmasına dair bir alametti. Sonra Çar Neron'un döneminde Kudüs'te yıldız mızrak şeklinde şehrin üzerinde parladı ve aslında bu işaret Roma'dan gönderilen savaşçıların saldırısına delaletti. Çar Justinyan döneminde aynısı gerçekleşti; yıldız ışıklarını batıda yayarken göründü. Ona parıldayan yıldız dediler ve o 20 boyunca parladı. Müteakiben, akşamdan sabaha kadar yıldız yağdı, herkes gökyüzünde yıldızlar düşerken düşünüyordu ve sonra tekrar güneş ışıksız bir şekilde parladı. Bu işaret asilere, hastalıklara ve insanların ölümüne işaretti. Buna benzeyen sonraki işaretler İmparator Mavriki'nin hâkimiyeti döneminde kendini gösterdi: bir kadın gözleri ve elleri olmayan çocuk doğurdu ve onun kalçası balık kuyruğu biçimde büyüdü; altı bacaklı köpek doğdu; biri dört bacakla ve diğeri iki kafayla Afrika'da iki çocuk doğdu. Sonra Leon'nun oğlu ikonoklast Konstantin'in hâkimiyeti döneminde gökte yıldızlar yağdı ve onlar dünya üstüne devrildi, bu olaya şahit olanlar dünyanın sonunun geldiğini düşündüler. Yine o esnada hava şiddetli bir şekilde sarsıldı. Suriye'de şiddetli deprem oldu ve topraklar üç saha kadar bölündü. Sonra mucizevi bir şekilde o topraklardan katır çıktı ve insan ağzıyla konuşarak yabancıların istilasını haber verdi. Sonra bu olay Saratsinlerin Filistin'e saldırısı şeklinde vuku buldu. Bu suretle, gökyüzünde, yıldızlarda, güneşte, kuşlarda ve diğerinde alametler vardı, fakat bunlar iyiye alamet değildiler. Böyle işaretler, tersine, savaşın, açlığın veya ölümün görünümünü simgeleyen kötü anlama sahiptir.[1163]

Yıl 6574 (1066). Rostislav, Tmutarakan'da knezken Kasoglardan ve diğer kavimlerden vergi alıyordu. Bu sebeple Grekler ondan korktu ve onu aldatmak amacıyla katopanı[1164] ona yolladılar. O (Katopan) Rostislav'a vardığında onun

[1163] L s.110–111, İ s.120–121, R s.189–190, T s.143, H s.144–145, A s.172–173, N s.184-185.

[1164] Bizans'ta askeri rütbedir.

güvenini kazandı ve Rostislav onu onurlandırdı. Bir keresinde Rostislav drujinasıyla içip âlem yaptığında Katopan ona, ‘‘Knez, senin şerefine içmek istiyorum’’ dedi. O da, ‘‘İç’’ dedi. Grek kadehin yarısını *içti*[1165] ve parmağını kadehe daldırdıktan sonra kadehin diğer yarısını Knez'e verdi, zira tırnağının altında öldürücü bir zehir vardı. O böylece Knez'e kadehi verdi ve onun bu yüzden ölümü 7 günü geçmedi. Knez içtikten sonra katopan Korsun'a gitmişti ve orada Rostislav'ın öleceği günü bildirdi ve sahiden Rostislav o gün öldü. Bu yüzden Korsun halkı katopanı taşladı. Rostislav savaşta cesur bir adamdı, boylu posluydu, yakışıklıydı ve fakirlere karşı cömertti. Rostislav 3 Şubat'ta öldü ve orada Azize Meryem Kilisesi'ne defnedildi.[1166]

Yıl 6575 (1067). Polotsk'tan Bryaçislav'ın oğlu Vseslav her iki taraf içinde son derece yıkıcı olan bir savaşı başlattı ve Novgorod'u ele geçirdi. Yaroslavın üç oğlu; İzyaslav, Svyatoslav ve Vsevolod karakışın ortasında olmalarına rağmen güçlerini toplarladılar ve Vseslava karşı sefere çıktılar. Minsk önüne ulaştılar, fakat Minskliler şehirde kendi barikatlarını kursalar da kardeşler şehri aldı. Şehirdeki erkekleri öldürdüler, kadınları ve çocukları esir alıp köle yaptılar ve Nemiga'ya[1167] ilerlediler, ama orada Vseslav onların kaşısına çıktı. Nemiga'da 3 Mart'ta iki ordu karşıkarşıya geldi. Yoğun karın içinde birbirlerine saldırdılar, acımasız bir katliam yaşandı ve pek çok kişi öldü. İzyaslav, Svyatoslav ve Vsevolod savaşı kazandılar, Vseslav ise kaçtı. 10 Temmuz'da İzyaslav, Svyatoslav ve Vsevolod barışçıl niyetle haçı öptüler (yemin ettiler) ve Vseslav'a, ‘‘Bize gel sana kötülük yapmayacağız’’ dediler. Vseslav onların haçı öpmesine güvendi ve Dnyeper yoluyla kayıkla onlara geldi. Çadırdan içeri ilk

[1165] *İçti,* L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[1166] L s.111, İ s.121, R s.190–191, T s.143–144, H s.145–146, A s.173–174, N s.185-186.

[1167] Minsk yakınlarında bir nehirdir.

önce İzyaslav girdi ve onlar yeminlerini bozarak Vseslav'ı Smolensk yakınındaki Rşi'de[1168] rehin aldılar. İzyaslav, Vseslavı Kiev'e götürdü ve onu iki oğluyla birlikte hapse attı.[1169]

Yıl 6576 (1068). Çoğu Polovets olan göçebeler Rus topraklarına saldırdı. İzyaslav, Svyatoslav ve Vsevolod Alta'da onların karşısına çıktılar. Gecenin karanlığında birbirleriyle çarpıştılar. Fakat Tanrı bizim günahlarımız yüzünden paganları bize musallat etmişti, Rus knezler kaçtı, Polovetsler ise yendi.[1170]

Tanrı gazabını halka yabancıları (paganları) saldırtarak gösterdi ve sonra insanlar istilacılar tarafından kıyıma uğradığında onlar Tanrılarını hatırladı. Şeytanın desisesiyle iç savaşa tahrik edildiler. Tanrı insanların kötülüğe değil iyiliğe doğru olmalarını arzular; fakat şeytan acımasız katliamın ve kan dökmenin tadını almanın peşindedir ve böylece onları çekişmeye, düşmanlığa, iç savaşa ve iftiraya teşvik eder. Herhangi bir halk günah içindeyse Tanrı onları ölümle, açlıkla, barbarların istilasıyla, vebayla, tırtıl belasıyla veya başka bir cezayla, biz günahlarımızdan pişmanlık duyana kadar ve Tanrı'nın buyruklarına uygun bir şekilde yaşayana kadar cezalandırır. Bu yüzden, O bize onun Peygamberinin, ağzıyla söyler, '' Bütün kalbinizle bana dönün; orucunuzla ve ağlayıp dövünmenizle."[1171] Eğer böyle yaparsak bütün günahlarımızı affettirebiliriz. Fakat şeytana dönersek ve günah pisliğinde yuvarlanan domuz gibi ısrar ederiz; ''İnatçı olduğunuzu biliyorum ve senin boynunda demirden damarlar vardır"[1172] Böylece ''Ben sizden yağmuru esirgedim. Bir şehre yağmur yağdırdım,

[1168] Polotsk topraklarına ait, Smolensk'in batısında Dnyeper üzerinde bir şehirdir.

[1169] L s.111–112, İ s.121–122, R s.191–192, T s.144, H s.146–147, A s.174–175, N s.186.

[1170] L s.112, İ s.122, R s.193, T s.144–145, H s.147, A s.175, N s.186.

[1171] **KK**, Yoel, 2: 12, s.952.

[1172] **KK**, Yeşaya, 48: 4, s.763.

diğerine yağdırmadım ve orası kurudu. Ben sizi sıcakla ve değişik cezalarla mahvettim, fakat yine de bana dönmediniz. Ben sizin bağlarınızı, zeytinliklerinizi, bahçelerinizi, ormanlarınızı mahvettim'' diyor Tanrı. ''Fakat ben sizi günahlardan çıkarıp alamadım. Ben sizin üzerinize türlü türlü hastalıklar ve acı veren ölümler musallat ettim ve hayvanlarınıza salgın hastalık getirdim, fakat yine de siz tövbe etmediniz, buna rağmen, '' Teslim olmayalım dediniz[1173]''. '' Günahlarınıza doymayacak mısınız? Siz benim yolumdan saptınız'' dedi Tanrı. ''Devasa günahlar işlediniz. Böylece ben düşmanlarıma; yani zina yapanlara, benim adımla yalandan yenim edenlere, yetime ve dula eziyet edene, çalışanın hakkını çiğneyenlere yanlışa hükmedene, ben hemen şahit olacağım. Neden kendiniz günahlardan sakındırmıyorsunuz, fakat benim kanunlarımı çiğnediniz onları yerine getirmediniz. Bana dönün ben de size döneceğim'' dedi Tanrı. ''Ben göklerin kapaklarını size açacağım ve sizi gazabımdan azade kılacağım, sizinkiler bollaşıncaya kadar ve sizin bağlarınız ve sizin bahçeleriniz eksik olmayacak. Fakat siz bana sövdünüz, ' Tanrı için çalışmak beyhudedir ' diyerek[1174] ''dedi Tanrı. ''Onlar dudaklarında beni yüceltirler, fakat onların kalpleri benden çok uzaktadır[1175]'' dedi Tanrı.[1176]

Bu sebeple biz istediğimiz şeyi almayız. Tanrı şöyle demişti, ''Siz beni çağırdığınızda ben sizi duymayacağım, siz beni şeytanda arayacaksınız ama bulamayacaksınız[1177]''. Siz benim yolumdan gitmek istemediniz; bunun sonucunda gökyüzü kapanır veya yağmur yerine sadece dolu yağdırmak veya ürünlerinizi

[1173] **KK**, Amos, 4: 7–10, s.958–959.

[1174] **KK**, Malaki, 3: 5–14, s.1004.

[1175] **KK**, Yeşaya, 29: 13, s.741.

[1176] L s.112–113, İ s.122–123, R s.193–195, T s.145, H s.147–148, A s.175–177, N s.186-187.

[1177] **KK**, Süleyman'ın Özdeyişleri, 1: 28, s.665.

dondurup mahvetmek ve bizim günahlarımızdan dolayı yeryüzünü kuraklıkla cehenneme çevirmek amacıyla başka açar. Fakat günahlarımız için biz tövbe edersek onun çocukları olarak er ya da geç bize bütün isteklerimizi bahşedecek ve bizi yağmurla sulayacak. Ambarlarınız buğdayla dolacak, şarap ve yağ verilecek. Herşeye kadir Tanrı, ‘‘Sizin bağlarınız ve zeytinlikleriniz bollaşacak ve üzerinize gönderdiğim çekirgelerden kurtçuklardan ve tırtıllardan oluşan büyük ordunun kaybettirdiği yılları size geri vereceğim[1178]’’ dedi. Bu sözleri duyduğumuzda biz kendi iyiliğimiz için, adaleti aramak için ve mazlumların özgürlüğü için başvurduk. Ne günah için günaha dönmeye ne de iftira için iftiraya dönmeye kefaret edelim. Fakat biz Tanrımız'a sevgiyle ve sıkıca bağlıyız. Bütün günahlarımızdan arınalım; oruç tutarak, yakarışlarla ve gözyaşlarıyla. Zira paganlar gibi yaşadığımız müddetçe kendimize Hıristiyan diyemeyiz.[1179]

(Batıl) inançlara bağlı kalırsak paganlar gibi yaşamaz mıyız? Her kim bir keşişe, domuza veya yaban domuzuna rastlarsa geri dönsün, onlar pagan olamaz mı? Böyle yanılgılar şeytanın öğretisinden kaynaklanan tahriklerdir. Günümüzde kimileri de aksırmanın başa iyi geleceği kanaatindedir. Bunlar ve bunun gibi başka adetler türlü kurnazlıklarla, borozanlarla, soytarılarla, arplarla ve oyunlarla Tanrı'dan bizi uzaklaştıran şeytanın aldatmacalarıdır. Görüyoruz ki, şeytanın tasarlardıklarının temsilini yaparken birbirleriyle itişip kakışan pek çok insan yalın ayak (sefil bir şekilde) bahçelerde eğleniyorlar. Kiliseler ise hala dimdik ayaktadır, dua etme zamanı geldiğinde az sayıda da olsa kilisenin müdavimleri vardır. Çünkü Tanrı'nın elinden ve

[1178] **KK**, Yoel, 2: 23–25, s. 952–953.

[1179] L s.113–114, İ s.123, R s.195-196, T s.145–146, H s.148–150, A s.178-179, N s.187-188.

düşmanlarımızın saldırılarından türlü cefalar çekeceğiz ve Tanrı'nın emriyle biz günahlarımızdan dolayı cezalandırılacağız.[1180]

Şimdi asıl konumuza dönelim. İzyaslav Vsevolod'la beraber Kiev'e geldiğinde Svyatoslav Çernigov'daydı. Kievliler Kiev'e geldi, şehirdeki pazar meydanında veçeyi topladılar ve Knez'e adamlarını göndererek ona, ''İşte Polovetsler bütün topraklara yayıldılar. Knez, bize at ve silah ver, biz onlarla bir daha savaşa girebiliriz'' dediler. İzyaslav buna kulak asmadı. Halk voyvodaları Kosnyaçka'ya homurdanmaya başladı. Veçeden sonra tepeye gittiler ve Kosnyaçka'nın evine vardılar ama onu orada bulamadılar. Onlar Bryaçislav'ın evinin önünde durdular ve ''Gidelim ve drujinamızı hapisaneden çıkaralım'' dediler. İkiye bölündüler ve onların yarısı hapisaneye diğer yarısı ise köprünün üzerine gitti. Sonra da Knez'in ikematgahına geldiler; o sırada İzyaslav drujinasıyla birlikte dışarıdaki avluda oturuyordu. Aşağıdaki kalabalıktan biri Knez'e tehtidler savurmaya başladı. Knez pencereden bu durumu seyrederken drujina onun tam eşiğinde oturuyordu. Çudin'in kardeşi Tuki[1181] İzyaslav'a, ''Bak Knez! Halk harekete geçti. Onlar gidip Vseslav'ı koruyacaklar'' dedi. O bunları söylediğ sırada kalabalığın diğer yarısı baskın yaptıkları hapisaneden içeri girdiler. Drujinası Knez'e, ''Bu iyiye alamet değil, onlar Vseslav'a (kurtarmaya) gittiler, onu pencereye çağıralım ve birlikte onu kılıçla öldürelim' dedi. İzyaslav yine de onlara kulak asmadı. Halk Vseslav'ın hapsedildiği yere giderek bağırmaya başladı. İzyaslav bunu görünce Vsevolod'la sarayının dışına çıktı ve halk 15 Eylül'de Vseslav'ı esaretten kurtardı. Halk onu Knez'in sarayının orta yerine koydu ve Knez'in sarayını yağmaladılar;

[1180] L s. 114, İ s.123-124, R s.196, N s.188-189.

[1181] Çudin ve Tuki Kievli voyvodalardır.

sayısız miktarda altın, gümüş, sansar derilerini ve kürkleri ele geçirdiler. İzyaslav ise Lyah topraklarına kaçtı.[1182]

Polovetsler Rus topraklarını tahrip etmeyi sürdürürken Svyatoslav Çernigov'daydı ve onlar Çernigov civarında savaşa tutuştular. Svyatoslav az sayıdaki drujinasını topladı ve Snovska'da[1183] onların karşısına çıktı. Polovetsler kendilerine yaklaşan birlikleri gördüler ve onlara karşı mevzi aldılar. Svyatoslav onların sayılarının çokluğunu gördüğünde, '' Saldıralım, başka bir yerden bize destek gelmeyecek'' dedi. Onlar atlarına ok gibi atıldı ve Polovetslerin 12000 adamı olmasına rağmen Svyatoslav 3000 adamıyla savaşı kazandı. Paganlardan bazıları anında öldürüldü, diğerleri Snov'da boğuldu ve onların knezi 1 Kasım'da yakanlandı. Böylece Svyatoslav kendi şehri *Çernigov'a*[1184] muzaffer bir şekilde döndü. Vseslav ise o sırada Kiev'de hüküm sürüyordu.[1185]

Tanrı böylece haçın kudertini gösterdi; çünkü İzyaslav Vseslav'ın Haçı'nı öptü (yemin etti) ama sonra onu esir aldı. Bu nedenle Tanrı paganların akınına ilham verdi. Vseslav'ı açık bir şekilde Haç'ın şerefini korudu. Yüceliğin gününde, Vseslav iç çekti ve ''Ey şerefli haç! Sana inandığım gibi bu boşluktan beni kurtar''diye dua etti. Tanrı haçın gücünü Rus topraklarına ihtar olarak gösterdi ki onun halkı gerçek Haç'ı öpüp onaylandıktan sonra ihlal etmemesi için. Eğer herhangi biri Haç'a karşı günah işlerse o acı çekecek; sadece bu dünyada cezalandırılmakla değil, aynı zamanda sonu gelmez öbür dünyada da ceza görecek. Haç'ın gücü büyüktür. Haç tarafından şeytanın

[1182] L s.114–115, İ s.124, R s.196–197, T s.146–147, H s.150–151, A s.179–180, N s.189.

[1183] Çernigov yakınlarda bir şehir.

[1184] *Çernigov'a*, L'de yok İ ve H'de var.

[1185] L s.115, İ s.124-125, R s.197–198, T s.147, H s.151, A s.180–181, N s.189-190.

gücünün hakkından gelinebilinir. Haç knezlerimize çarpışmalarda yardım eder ve Haç tarafından korunan dindarlar savaşta onların hasımlarına karşı kazanır. Haç ona imanla yakaranları musibetlerden korur ve şeytanlar Haç'tan hiçbir şeyden kormadıkları kadar korkarlar. Eğer insanın şeytanlar tarafından başının eti yenirse, Haç'ın işareti onları defeder. Artık, Vseslav Kiev'de 7 aylık bir dönem için kaldı.[1186]

Yıl 6577 (1069). İzyaslav Boleslav'la[1187] birlikte Vseslav'a doğru sefere çıktı ve Vseslav da onlara karşı yürüdü. Vseslav Belgorod'a vardıktan sonra geceleyin yanındaki Kievlilerin haberi olmadan Belgorod'dan Polotsk'a kaçtı. Kievliler sabah uyandığında onların Knez'i kaçmıştı, Kiev'e döndüler ve veçeyi düzenledikten sonra Svyatoslav ve Vsevolod'a haber yolladılar, ''Biz Knezimizi kovmakla çok kötü bir yanlış yaptık, o şimdi bize karşı Lyahların topraklarının liderliğini yapıyor. Atalarınızın şehrine gelin; eğer gelmezseniz bizim şehrimizi yakıp zorla buralardan Grek topraklarına gitmekten başka çaremiz olmaz'' dediler. Svyatoslav karşılık verdi, ''Biz kardeşimizle görüşeceğiz. Eğer o Lyahlarla birlikte sizin üzerinize yürüyecek olursa, biz de ona karşı harbe gideriz ve biz onun atalarımızın şehrini mahvetmezine izin vermeyeceğiz. Eğer o barış için yola çıkarsa, zaten küçük bir drujinayla gelecektir'' dedi. Sonra Kiev halkının güvenliği sağlandı.[1188]

Svyatoslav ve Vsevolod İzyaslav'a adamlarını gönderdi ve ona, ''Vseslav kaçtı, Kiev'e karşı Lyahların liderliğini üstlenmesin, çünkü burada senin düşmanların yok;

[1186] L s.115, İ s.125, R s.198–199, T s.147, H s.151–152, A s.181, N s.190.

[1187] Lehlerin kralı Boleslav Kral Casimir'in büyük oğluydu ve 1058-1080 kadar tahtta kaldı. Boleslav'ın annesi Maria Rus Knezi İzyaslav'ın halasıydı. Böylece Boleslav İzyaslav'ın kuzeniydi ve İzyaslav Boleslav'ın kız kardeşi Gertrude ile evli olduğu için onun eniştesiydi. Boleslav'ın karısı bir ise Çernigov Knezi Svyatoslav'ın kızı Vışeslava'ydı. **RPC**, s.265-266.

[1188] L s.115–116, İ s.125–126, R s.199–200, T s.148, H s.152, A s.181–182, N s.190-191.

eğer niyetin öfkeni kusmaksa ve şehri yerle bir etmekse bil ki, biz atalarımızın şehri için kaygılanıyoruz. İzyaslav bu haberleri aldığında, Lyahlara kaçtı ve Boleslav'la birlikte az sayıdaki Lyahları peşine takarak yola çıktı. Fakat kendisinden önce oğlu Mstislav'ı Kiev'e göndermişti. Mstislav Kiev'e vardığında Vseslav'dan kaçan Kievlilerin 70 kadarını yakaladı, diğerleri kör edildi ve tamamıyla masum olan diğerleri yargılamasız bir şekilde infaz edildi. İzyaslav şehre yaklaştığında şehrin sakinleri övgülerle onu karşılamaya çıktı ve Kievliler onu kendi knezleri olarak kabul ettiler. İzyaslav böylece Mayıs aynın ikinci gününde tahtına oturdu. Lyahlar'a şehirde serbestçe hareket edip yiyip içmeleri izin verdi, sonra da onları gizlice öldürttü. Boleslav kendi Lyah topraklarına döndü. İzyaslav ticari pazarı tepeye taşıdı ve Vseslav'ı Polotsk'tan kovarak onun yerine kendi oğlu Mstislav'ı yerleştirdi, fakat o da orada hemen öldü ve onun yerine kardeşi Svyatopolk geçti, Vseslav ise kaçtı.[1189]

Yıl 6578 (1070). Vsevolod'un oğlu oldu ve adına Rostislav koydu. Bu yılda *Vıdubiç'te*[1190] Vsevolod'un manastırında Aziz Mihail Kilisesi kuruldu.[1191]

Yıl 6579 (1071). Polovetsler Rastovets'de ve Neyatin'de savaştılar.[1192] Bu yılda, Vseslav Polotsk'tan Svyatopolk'u attı. Aynı yılda, Yaropolk Vseslav'ı Golotiçesk[1193] yakınlarında yendi.[1194]

[1189] L s.116, İ s.126, R s.200–202, T s.148, H s.152–153, A s.182–183, N s.191.

[1190] L'de yok İ ve H'de var. Doğruluğu şüpheli.

[1191] L s.116–117, İ s.126, R s.202, T s.148, H s.153, A s.183, N s.191. Kiev'in güney doğusunda ve Dnyeper boyundadır.

[1192] Kiev'in güney batısında bulunurlar.

[1193] Polotsk Knezliği'ne bağlı bir şehir.

[1194] L s.117, İ s.126, R s.202, T s.148, H s.153, A s.183, N s.191.

Bu zamanda şeytandan ilham alan büyücü ortaya çıktı. O, Kiev'e gelerek halka, ''*Bana beş tanrı göründü ve*[1195] insanlara aktarmam için bana şunları söylediler: 'Dnyeper Nehri 5 yıl tersi yönde akacak ve topraklar birbirine karışmaya başlayacak, Grek toprakları *Rus topraklarının*[1196] yerini alacak, Rus (toprakları) da Grek (topraklarının) yerini alacak. Diğer topraklar da aynı şekilde birbiriyle karışacak' '' dedi. Cahiller onu dinledi ama iman sahibi olanlar ona gülüp geçti ve ona ''Şeytan helak olman için sana oyun oynuyor'' dediler. Bir olay yaşandı ve gecenin birinde o gözden kayboldu. İnsanlar şeytanların sözlerinden ilham alarak cesaretlendiler ve şeytanlar onları günahın içine sürüklediler, fakat sonra onları aşağılayarak cehennem çukuruna attıklarında alaylı bir şekilde güldüler; biz şimdi şeytani tahrik ve işlerden konuşabiliriz.[1197]

Bir defasında Rostov bölgesinde kıtlık olduğunda, Yaroslav'da iki büyücü ortaya çıktı ve ''Biz kıtlığa neden olan kişiyi biliyoruz'' dediler. Sonra onlar Volga boyuna gidip ticaret merkezine (pogost) vardılar. Orada tahılı, balı, balığı ve kürkleri elinde bulunduran en iyi kadınları çağırdılar. Şehrin sakinleri onlara kızlarını annelerini ve karılarını getirdiler. Büyücüler insanları arkalarından vurdular ve kimilerinden tahıl, kimilerinden balık, *kimilerinden sincap*[1198] çıkardılar; fakat birçok kadını öldürdüler ve onların mallarına el koydular. Sonra onlar Beloozera'ya üç yüz adam birlikte gittiler. O sırada Vışata'nın oğlu Yan Svyatoslav adına vergi toplamak için geldi. Beloozera halkı ona iki büyücünün birçok kadını Volga ve Şeksna boyunda ölümüne nasıl sebep olduğunu ve buraya nasıl ulaştıklarını anlattılar. Yan onların kimin (hangi

[1195] *Bana beş tanrı göründü ve*, L'de yok İ ve H'de var.

[1196] *Rus topraklarının*, L'de yok, İ ve H'de var.

[1197] L s.117, İ s.126-127, R s.202–203, T s.148–149, H s.153–154, A s.183–184, N s.191-192.

[1198] *Kimilerinden sincap,* L'de yok, İ ve H'de var.

toprakların) smerdleri olduğunu sordu ve bu smerdlerin Knezi'nin kim olduğunu öğrenmek istedi ve bunun için büyücülerin bulunduğu yerdeki halka adamlarını yolladı. Onlara, ''Büyücüleri bana verin çünkü o smerdler benim, benim Knezimin'' dedi. Onlar ona kulak asmayınca Yan bizzat kendisi silahsız olarak öne atıldı, fakat adamları ona, ''Silahsız olarak gime, onlar sana saldırabilir'' dedi. Yan adamlarına silahlarını kuşanmalarını söyledi ve 12 adamıyla onlara, ormana doğru gittiler. Onlar da Yan'a karşı hazırlanmışlardı ve işte Yan onlara karşı savaş baltasıyla ilerlediğinde 3 adam çıka gelip Yan'a yaklaştılar ve ona, ''Ölüme gittiğini görüyorsun, gitme'' dediler. Yan ise adamlarına onları mahvetmek için emir verdi, sonra da geri kalanların üzerine gittiler. Onlar Yana saldırmak için toparlandılar ve onlardan biri Yan'a baltasıyla vurdu. Fakat Yan baltayı karşılayarak sektirdi ve kafasıyla ona vurdu. Sonra Yan adamlarına onu öldürmelerini emretti. Fakat Yan'ın rahibini öldürdükten sonra ormana kaçtılar. Yan şehre, Beloozera'nun halkına döndü ve onlara, büyücüler bana teslim olmazlarsa sizin topraklarınızdan tam bir yıl boyunca ayrılmayacağım, dedi.[1199]

Beloozera'nun halkı gidip büyücüleri yakaladı ve onları Yan'a getirdiler. Yan onlara, ''Neden o kadar insanın ölümüne sebebiyet verdiniz'' diye sordu. Onlar da, ''Onlar berekete mani oldular, eğer biz onları *yakalayıp*[1200] yok ederesek bolluk olacaktı. Eğer istiyorsan biz senin bedeninden de tahıl veya balık veya başka bir şey çıkarabiliriz'' dediler. Yan, '' Hakikaten yalan söylüyorsunuz. Tanrı insanı topraktan yarattı, o kemiklerden meydana gelir ve içinde kanın dolaştığı damarları vardır. Onun başka bir şeyi yoktur ve o bir şey bilmez, bilen sadece Tanrı'dır'' dedi. Büyücüler de

[1199] L s.117–118, İ s.127–128, R s.203–204, T s.149, H s.154–155, A s.184–185, N s.192-193.

[1200] *Yakalayıp*, L'de yok, İ ve H'de var.

ona, ‘‘Biz *ikimiz*[1201] insanın nasıl yaratıldığını biliyoruz’’ dediler. Yan, ‘‘Nasıl’’ diye sordu. Onlar da, ‘‘Tanrı banyoda yıkandı ve terledikten sonra samanla kurulandı ve onu gökyüzünden dünyaya attı. Sonra Şeytan Tanrı’yla insanın kiminden çıkacağı konusunda tartıştı. Fakat yine de insanı şeytan yarattı ve Tanrı insanın içine ruhu koydu. Bu nedenle insan öldüğünde bedeni toprağa ruhu Tanrı’ya gider’’ dediler. Yan onlara, ‘‘Gerçekten şeytan sizin gözlerinizi kör etmiş; siz hangi tanrıya inanıyorsunuz?’’ diye sordu. Onlar da, ‘‘Deccal’e’’ dediler. Yan onlara, ‘‘ O nerededir?’’ diye sordu. Onlar da, ‘‘ Dipsiz bir boşluktadır’dediler.[1202]

Yan, ‘‘ O nasıl bir tanrıdır ki dipsiz bir boşukta yaşar? O şeytandır. Tanrı cennetteki tahtında yaşar ve ona bakmaktan hicab edip ondan korkan melekleri Tanrı’nın yanında durup ona methü sena ederler. Sizin Deccal dediğiniz kişi küstahlığından dolayı cennetten atılan meleklerden biriydi. Şimdi o gerçekten dipsiz bir boşlukta yaşar. Dediğiniz gibi Deccal o dipsiz kuyudadır ve Tanrı’nın gökten inmesini bekliyor, zira Tanrı onu zincirle bağlayacak ve onu dipsiz boşuluğa atacak. Onu tutsak aldıktan sonra deccal ona inanan zavallılarla birlikte ebedi ateşte yanacak. Size gelince, siz hem burada hem de öldükten sonra orada benim ellerimden ızdırap çekeceksiniz’’. Büyücüler ise, ‘‘Tanrılarımız bize: (Yan) size hiç bir şey yapamaz’’ dediler. Yan ise onlara ‘‘Tanrılarınız size yalan söylemiş’’ dedi. Onlar da, ‘‘Biz ancak Svyatoslav'ın huzurunda yargılanırız, sen bize hiç bir şey yapamazsın’’ dediler. Yan, onların dövülmesini ve sakallarının yolunmasını emretti. Onlar dövüldükten ve sakalları kıskaçla yolunduktan sonra, Yan, onlara, ‘‘Size Tanrılar ne söyler?’’ diye sordu. *Onlar da*, ‘‘ Biz Svyatoslav'ın huzurunda selam duracağız, fakat sen *bize* hiçbir

[1201] *İkimiz,* L’de yok, İ ve H’de var.

[1202] L s.118, İ s.128, R s.204–205, T s.149, H s.155–156, A s.185–186, N s.193.

şey yapmazsın'' *diye cevap verdiler*.[1203] Yan onların azgızlarını tıkaçla kapatılmasını ve onların bir direğe bağlanmalarını emretti. Onları önce kendi kayıklarına bindirdi, kendisi de onları arkalarından takip etti. Şeksna'nın ağzında durakladılar ve Yan onlara, '' Peki şimdi Tanrılarınız size ne söylüyor?'' diye sordu. Onlar da, ''Tanrılarımız sen sen yaşarken senden kaçamayacağımızı söylediler'' dediler. Yan onlara, ''İşte *Tanrılarınız*[1204] size hakikati söylemişler'' dedi. Büyücüler ise, ''Eğer bizi sebest bırakırsan bunun sana büyük faydaları olacak, fakat bizi öldürüsen bir yığın keder ve musibete gark olacaksın'' dediler. Yan da onlara, ''Eğer sizi serbest bırakırsam Tanrı beni cezalandıracaktır, *eğer sizi ölüdürürsem Tanrı beni mükâfatlandıracaktır*[1205]'' dedi.[1206]

Yan kürekçilere, ''Sizin bu adamlar tarafından öldürülen bir yakınınız var mı?'' diye sordu. Onlar da ''Benim annem, onun kızkardeşi, diğerinin kızı'' şeklinde cevap verdiler. Yan onlara, ''O zaman yakınlarınızın intikamını alın'' dedi. Onlar da büyücüleri yakalayıp öldürdüler ve onları meşe ağacına astılar. Böylece hak yerini bulup Tanrı'nın elinden acı çektiler. Yan eve doğru yola çıktıktan sonra, ertesi gece ayı çıkıp geldi ve *büyücüleri*[1207] hırpalayıp yedi. Böylece şeytanın fitnesiyle defolup gittiler, onlar diğer insanları tanıyıp *kehanette*[1208] bulunmuşlardı, fakat kendi helaklarını öngöremediler. Eğer gerçekten bilselerdi, tutsak olup halledilecekleri yere gelmezlerdi. Dahası tutsak alındıklarında Yan onları öldürmeyi düşünmüşken, neden,

[1203] *Onlar da, bize* ve *diye cevap verdiler,* ifadeleri L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[1204] *Tanrılarınız,* L'de yok sadece İ'de var.

[1205] *Eğer sizi ölüdürüsem Tanrı beni mükâfatlandıracaktır,* L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[1206] L s.118–119, İ s.128–129, R s.205–206, T s.149–150, H s.156–157, A s.186–187, N s.193-194.

[1207] *Büyücüleri,* L'de yok, İ ve H'de var.

[1208] *Kehanette,* L'de yok, İ ve H'de var.

‘‘Bize ölüm yoktur’’ dediler? Fakat bu şeytanların fitnesindendi: şeytanlar insanın düşüncesini kavrayamazlar buna rağmen onlar insanın hiçbir sırrına vakıf olmasalar da onun düşüncesine ilham verirler. Fakat insanın düşüncesini yalnızca Tanrı bilir. Şeytanlar hiçbir şey bilmezler, onlar güçsüz ve ucube görünümlü yaratıklardır.[1209]

Şimdi onların görünüşleri ve desiseleri hakkında konuşmaya devam edelim. Yine o dönemde, o yılda bir olay vuku buldu; Novgorodlu bir adam Çudların topraklarına geldi. Adam büyücünün yanına varıp gelecekten haberler istedi. Sonra âdetine göre kendi evine şeytanları çağırmaya başladı. Novgorodlu ise evin kapısının eşiğine oturdu. Büyücü transa geçip yattı ve kendini şeytana verdi. Büyücü kalktıktan sonra ve Novgorodluya, ‘‘Tanrılar yaklaşmaya cesaret edemiyor, sen de onları korkutan bir şey var’’ dedi. Novgorodlunun üzerinde Haç olduğu aklına geldi ve oradan uzaklaşarak onu evin dışında bir yere astı. Büyücü tekrar şeytanları çağırmaya başladı. Şeytanlar onu sarsarak Novgorodlunun neden geldiğini söylediler. Daha sonra Novgorodlu büyücüye, ‘‘Neden şeytanlar bizim üzerimizde taşıdığımız Haç’tan korkarlar?’’ diye sordu. Büyücü de ona, ‘‘O bizim tanrılarımızın korktukları gökyüzündeki Tanrı’nın nişanesidir’’ dedi. Novgorodlu, ‘‘Sizin tanrılarınız kimdir ve nerede yaşarlar?’’ diye sordu. O da, ‘‘*Tanrılarımız* cehennemde *yaşarlar.*[1210] Siyah bir çehreye sahipler, kuyruklu ve kanatlılar; onlar cennetin altında toplaşıp sizin tanrılarınıza itaat ederler. Sizin tanrılarınız ise göklerde yaşar ve eğer sizden herhangi biri ölürse onlar onu cennete taşır. Fakat eğer bizden herhangi biri göçüp giderse, onları cehennmede bizim tanrılarımızın yanına taşırlar’’ dedi. Böylece günahkârlar

[1209] L s.119, İ s.129, R s.206–207, T s.150, H s.157, A s.187–188, N s.194-195.

[1210] *Tanrılarımız* ve *yaşarlar,* L’de yok, sadece N’de var.

cehennemde ebedi ıstırabın beklentisiyle yaşayacak, imanlılar ise meleklerle cennette müreffeh bir hayat sürecek.[1211]

Şeytanların böyle güçleri, suretleri ve zaafları vardır. Şeytanlar kehanetlerini anlatmak arzusuyla insanları yoldan çıkarırlar. Kendilerini inancı zayıf olanlara gösterirler ve kimini düşlerinde yakalar, kimi uyukusunda. Böylece büyü şeytanın fitnesiyle gerçekleşti. Bilhassa kadınların yüzünden şeytani büyüler ortaya çıktı, zira ilk önce şeytan kadını kandırmıştı ve sonra kadın da kocasını kandırdı. Bu yüzden günümüzde de kadınlar kara sanatlarıyla, zehirle ve değişik şeytani dalavereleriyle çokça büyü yaparlar. İnancı sağlam olmayan adamlar ise tıpkı daha önceki dönemlerde olduğu gibi şeytanın oyununa geldi.[1212]

Havarilerin zamanında Büyücü Simon diye biri vardı. Simon büyüleriyle köpekleri insan gibi konuşturur, görünüşünü değiştirip bazen yaşlı bazen genç görünebilir veya birinin görünümünü hayalindeki başka birinin görünümüne benzetebilirdi. Anna ve Mamvra böyle yaptılar; onlar büyüyle mucizeler *yarattılar*[1213] ve Musa'ya meydan okudular. Fakat sonunda onlar Musa'ya hiç bir şey yapamadılar. Aynı şekilde Kunop da şeytani büyülere başvurdu; mesela su üzerinde yürüdü ve başka harikalar gösterdi. Şeytanın oyununa geldi, kendisi ve diğerlerinin helakına sebep oldu[1214].[1215]

[1211] L s.119–120, İ s.129–130, R s.207-208, T s.150–151, H s.157–158, A s.188–189, N s.195.

[1212] L s.120, İ s.130, R s.208, T s.151, H s.158–159, A s.189–190, N s.195.

[1213] *Yarattılar,* L'de yok, İ ve H'de var.

[1214] GYH büyücülerin marifetlerini anlatırken apokrif metinlerden faydalanmış. Musa'nın onlarla mücadelesi ise burada anlatılıyor.

[1215] L s.120, İ s.130, R s.208–209, T s.151, H s.159, A s.190, N s.195-196.

Buna benzer bir büyücü de Gleb döneminde Novgorod'da görüldü. Büyücü insanlarla konuşup onlara kendisini Tanrı olarak tanıttı ve onların çoğunu kandırdı. Bütün şehirde aldattığı insanlar hiç te az değildi. O, ''Her şeyi bilirim'' deyip Hıristiyan inancına sövüyordu ve ''Herkesin gözleri önünde Volhov Nehri'ni karşıdan karşıya geçerim'' diyordu. Sonunda şehirde huzursuzluk peyda oldu ve ona inananlar piskoposu öldürmeye yeltendi. Piskopos ise eline Haç'ı aldı, cüppesini giydi ve ayağa kalkıp, ''Her kim büyücüye inanıyorsa onun arkasından gidebilir, fakat Haç'a iman edenler bize gelsin'' dedi. İnsanlar iki kısma ayrıldılar: Knez Gleb ve drujinası piskoposun yanında, halkın tamamı ise büyücünün yanında yer aldı. Böylece onların arasında büyük bir anlaşmazlık baş gösterdi. Gleb baltasını pelerininin altına sakladı ve büyücüye yaklaşıp ona, ''Yarın ve bugün akşama kadar ne olacağını biliyor musun'' diye sordu. Büyücü, ''Her şeyi bilirim'' dedi. Gleb ona yine, ''Peki bugün sana ne olacağını biliyor musun?'' diye sordu. Büyücü, ''Büyük mucizeler göstereceğim'' dedi. Gleb de baltasını çıkarıp ona vurdu ve büyücü öldüğünde insanlar da dağıldı. Böylece onun bedeni helak olup gitti, ruhunu da şeytana sattı.[1216]

Yıl 6580 (1072). Kutsal Boris ve Gleb'in kalıntıları son istirahatgahına taşındı. Yaroslav'ın oğlulları, İzyaslav, Svyatoslav ve Vsevolod, dönemin metropoliti Georgi, Pereyaslav piskoposu Petr, *Yurev* piskoposu *Mihail,*[1217] Peçerski başrahibi Feodosi, Aziz Mihail Manastırı'ndan başrahib Safrani, Aziz Spas'tan (Kurtarıcı) başrahib German, Pereyaslavl Manastırı'ndan başrahib Nikola ve (diğer) bütün başrahipler bir araya geldiler. Onlar şaşalı bir eğlence düzenlediler ve İzyaslav tarafından kurulan ve günümüze kadar hala ayakta kalan yeni kiliseye kalıntıları getirip yerleştirdiler.

[1216] L s.120–121, İ s.130-131, R s.209, T s.151, H s.159–160, A s.190–191, N s.196.

[1217] *Yurev* ve *Mihail*, L'de yok R, A, İ ve H'de var.

Öncelikle İzyaslav, Svyatoslav ve Vsevolod Boris'in ahşaptan bir kutu içindeki kalıntılarını aldı ve ellerinde kandiller tutan keşişler onun önünden giderken o kutuyu omuzlarının üzerinde taşıdı. Keşişlerin arkasında buhurdanlıklarla gelen diyakozlar, onların arkasında papazlar, papazların arkasında metropolitlerle birlikte piskoposlar ve en sonda ise kutuyu taşıyan kişi vardı. Kutuyu yeni kiliseye taşıdıktan sonra onu açtıklarında kilise güzel koku ve harika rayihalarla doldu. Bu kokuyu tenefüs ettiklerinde Tanrı'ya şükrettiler. Sonra metropoliti korku kapladı; zira o kalıntıların Boris ve Gleb'a ait olduğundan pek emin değildi. Fakat hemen yere kapandı ve af diledi. Boris'in kalıntılarını öptükten sonra onları bir taş kutunun içine koydu ve daha sonra da aynı şekilde Gleb'in kalıntılarını taş kutunun içine koydu ve onları kızağa yerleştirdiler iplerle çekip götürdüler. Kapılara vardıklarında, taş kutu durdu ve daha ileriye gitmedi. Ahaliyi bu durumu muhakeme etmeye çağırdılar ve ''Tanrım günahlarımızı bağışla'' diyerek onu götürdüler. Onların kalıntıları 2 Mayıs'ta defnedildi. Ayin yapıldığında kardeşler birlikte büyük bir muhabbetle yemek yedi ve her birinin boyarları kendi yanlarında bulundu. Bu dönemde Vışgorod'un hâkimi Çudin'di ve Lazar kiliseden sorumluydu. Yemekten sonra kardeşler kendi memleketlerine dağıldılar.[1218]

Yıl 6581 (1073). Şeytan bu kardeşlerin, Yaroslav'ın çocukları, arasına nifak tohumları ekti. Aralarında çekişme başladığında Svyatoslav Vsevolod'la, İzyaslav'a karşı birleşti. İzyaslav Kiev'den çıktıktan sonra Svyatoslav ve Vsevolod 22 Mart'ta Kiev'e girdiler ve Berestov'da tahta oturdular. Böylece babalarının emrilerini çiğnediler. Svyatoslav kardeşinin kovulmasının asıl müsebbibiydi, zira kendisi daha

[1218] L s.121- 122, İ s.131–132, R s.210–211, T s.151–152, H s.160–161, A s.191–192, N s.196-197.

fazla güç peşindeydi. Svyatoslav Vsevolod'a, ''İzyaslav Vseslav'la bize saldırmak niyetiyle ittifak kurmuşlar. Eğer biz ondan önce *davranmazsak*[1219] o bizi defedecek'' diyerek onu kandırdı ve bu şekilde Vsevolod'u İzyaslav'a karşı tahrik etti. İzyaslav yanına aldığı devasa hazineyle *ve karısıyla* (karılarıyla) Lyahlara kaçmıştı *ve bu hatırı sayılır zenginliğe güvenerek*, ''Orduyla geri döneceğim'' demişti.[1220] Fakat Lyahlar onun bütün mallarını ele geçirdiler ve topraklarından attılar. Svyatoslav kardeşini kovduktan sonra babasının ve Tanrı'nın buyruklarını hiçe sayarak Kiev'de tahta oturdu. Birinin babasının buyruklarına hiçe sayması büyük bir günahtır; zira eski dönemlerde Ham'ın oğulları Sif'in topraklarına tecavüz etmişti ve onlar 400 yıl sonra Tanrı'nın gazabına uğradılar. Sif'in ahvadından Hananey halkına üstün gelen Yahudiler ortaya çıktı ve kendi paylarını ve topraklarını genişlettiler. Sonra da Esav[1221] babasının buyruklarına kulak asmadı ve öldü; çünkü başkasının topraklarını ihlal etmek iyi bir şey değildir.[1222]

Bu yılda *Yaroslav'ın oğlu Knez Svyatoslav,*[1223] Başrahip Feodosiya ve Piskopos Mihail tarafından Peçerski Kilisesi kuruldu. O sırada Metropolit Georgi Grek topraklarındaydı, Svyatoslav ise Kiev'de hüküm sürüyordu.[1224]

Yıl 6582 (1074). Peçerski Başrahibi Feodosiya öldü. Şimdi onun son dönemlerini özetleyeceğiz. Feodosiya Paskalya Orucu (Veliki Post) yaklaştığında Paskalya öncesi (Maslenoy) haftasının son Pazar gününü idrak etmeyi adet edinmişti. Âdete göre O

[1219] *Davranmazsak,* L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[1220] *Ve karısıyla* ve *ve bu hatırı sayılır zenginliğe güvenerek* ifadeleri L'de yok, İ ve H'de var.

[1221] Esav İshak'ın oğludur. **KK**, Yaratılış, böl. 32–33, s. 33–35.

[1222] L s.122, İ s.132, R s.212–213, T s.152, H s.161–162, A s.192–193, N s.197-198.

[1223] *Yaroslav'ın oğlu Knez Svyatoslav*, L'de yok, i ve H'de var.

[1224] L s.122, İ s.132, R s.213, T s.152–153, H s.162, A s.193, N s.198.

bütün kardeşlerle kucaklaştıktan sonra onlara Paskalya Orucu'nun nasıl geçirileceğine dair ders verir: gece ve gündüz ibadetleri ve şeytani düşüncelerden ve şeytanın baştan çıkarmalarından kendimizi nasıl alıkoymamız gerektiği gibi. ''Şeytanlar keşişleri şeytani düşüncelerle ve muzır fikirlerle tahrik ederler ve ibadetlerini boşa çıkarmak adına onların arzularını fesada sürükler. Onlar bu desiselerle gelirken Haç işaretinin marifetiyle, 'Tanrımız İsa bize merhamet et, âmin!' diyerek bertaraf edilmeliler. Dahası fazla yemekten kaçınmamız gerekir, çünkü haddinden fazla yemek ve itidalsiz içmek şeytani arzuları besler ve günah böyle düşüncelerin varlığından zuhur eder'' dedi. O bu şekilde konuşmaya devam etti, ''Şeytanların desiselerine ve kurnazlıklarına karşı koyun, atalete ve çok fazla uykuya karşı kendinize hâkim olun, kilise ilahilerinde, babaların geleneğine riayet etmede ve Kutsal Kitap'ın okumasında uyanık olun. Tüm bunlardan daha önemlisi ise keşişlerin dudaklarına Davut'un mezmurlarını sahiplenmek yakışık alır ve bunlar şeytandan kaynaklanan yeisi defeder. Hepsinden öte, gençlerin kendinde sevgiye yer açması ve yaşlılara tevazü gösterip itaat etmesi ve yaşlıların ise gençlere şefkat göstermeleri, nasihatlerini esirgememeleri, itidalde, gece ibadetinde ve mütevazı olmada onlara örnek olmalarıdır; böylece gençleri eğitmek ve onları teselli etmekle Paskalya'yı geçirin."[1225]

O konuşmasına devam etti, ''Tanrı bize ruhumuzu arındırmamız için 40 gün verdi. Bu bizim bir yılımızdan Tanrı'ya verdiğimiz titedir (desyatina): Yılın günleri 365'tir ve bu günlerden desyatina olarak Tanrı'ya her 10 günü veririz. Böylece Paskalya Orucu 40 gün olur ve bu günlerde ruh arındırılır ve İsa'nın Diriliş Günü neşeyle kutlanır, Tanrı'ya dair sevinçle. Paskalya mevsimi insanın zihnini temizler. Paskalya

[1225] L s.122–123, İ s.132-133, R s.214, T s.153, H s.162–163, A s.193–194, N s.198-199.

Orucu ilk olarak Âdem'e yönelik başladı ve ona yasaklanan ağaçtan meyve yememesi salık verildi; Musa, 40 gün oruç tuttuktan sonra Sina Dağı'nda emir almak için hazır hale geldi ve Tanrı'nın ihtişamını gördü; Samuel'in annesi onu oruçluyken doğurdu. Onlar oruç tutarken Ninevitler Tanrı'nın gazabıyla bertaraf oldular; oruçluyken Daniel büyük öngörüye hazırlandı ve oruçluyken İlyas ilahi kudretle göğe kaldırıldı. Onlar oruçluyken üç çocuk şiddetle yanan ateşi söndürdü. İsa oruç tutarak bize 40 günlük (Paskalya Orucu) dönemi gösterdi.[1226] Havariler oruç sayesinde şeytanın öğretilerini kökünden kazıdılar. Onların tuttukları oruç mucibince bizim babalarımız dünyada yol gösterci bir ışık gibi göründüler ve onlar vefatlarından sonra da parlamaya devam ettiler. Onlar bize büyük mücadelelerin ve itidallerin misali oldular, tıpkı büyük Antoni veya Evfimi veya Savva[1227] ve diğer babalar gibi. Kardeşlerim biz onların yolunu takip edelim''dedi.[1228]

Böylece kardeşliği öğrettikten sonra Feodosi onların her birini ismiyle çağırarak onlarla vedalaştı ve yanına bir miktar ekmek alarak manastırdan ayrıldı. Feodosi, Peçerski'ye girdiğinde arkasından kapıyı kapattı ve kendi döşeğinde inzivaya çekildi. Kimseyle konuşmadı ve bazı şeyler lazım olduğunda sadece Cumartesi ve Pazar günleri küçük bir pencere kanalıyla konuştu, diğer günleri de oruç tutarak, ibadet ederek ve çok sıkı nefis muhasebesi yaparak geçirdi. Feodosi Cuma günü Lazarev gününün arefesinde[1229] manastıra tekrar döndü, zira o Fedorov haftasının[1230] ilk

[1226] **KK**, Yaratılış, böl. 2-3, s.2-4; Mısır'dan Çıkış, 24: 18, s.82; Samuel, 1: 20, s.285, Daniel, 1: 17, s.921; Krallar I, böl. 17-19, s. 378-382; Krallar II, böl. 2, s.389-390; Daniel, böl. 3, s.923-924; Matta, 4: 2, s. 1012.

[1227] Büyük Antoni, Büyük Euthymius ve Kutsal Savva.

[1228] L s.123–124, İ s.133–134, R s.214–215, T s.153–154, H s.163–164, A s.194–195, N s.199.

[1229] Paskalya Orucu'nun 5. haftasının Cumartesi günü Lazarev'dir.

[1230] Paskalya Orucu'nun ilk haftasıdır.

pazartesi günü başlayan 40 günlük perhizini bugün, yani Lazarev'in Cuma gününde, bitirmişti. Kutsal Hafta'da[1231] İsa'nın çarmıha gerilmesinin anısına oruç tutulur. Feodosi bu kez de döndüğünde adet olduğu üzere kardeşleriyle kucaklaştı ve onlarla Paskalya'nın son Pazar gününü[1232] kutladı.[1233]

Pazar günü (Paskalya Yortusu) geldiğinde alışılagelmiş bir şekilde onu neşeyle kutladıktan sonra Feodosi hasta oldu. Hastalandığında beş gün boyunca acı çekti ve kendisinin akşamleyin avluya taşınmasını salık verdi. Kardeşler onu kızağa yatırdılar ve kilisenin karşısına getirdiler. Feodosi bütün kardeşlerin oraya çağrılmasını söyledi ve kardeşler zile vurduklarında herkes bir araya toplandı. Feodosi onlara, '' Kardeşlerim, babalarım ve çocuklarım! İşte şimdi sizden ayrılıyorum. Ben Peçerskideyken bu dünyandan kopup gitmeyi İsa bana Paskalya Orucu'nda nasip etti. Siz kendinize başrahip olarak kimi istersiniz? Ben ona hayır duamla mukabele ederim'' dedi. Onlar da Feodosi'ye ''Sen hepimizin babasısın. Sen kimi istersen babamız ve başrahibimiz o olsun ve biz sana itaat ettiğimiz gibi ona da itaat edelim'' dediler. Sonra babamız Feodosi ise, ''Şimdi benden ayrılın, Nikola ve İgnata adındaki iki kardeşiniz dışında, geriye kalan kardeşlerinizden en yaşlısından en gencine kadar istediğiniz birini aranızdan seçin'' dedi.[1234]

Kardeşler Feodosi'nin sözünü dinlediler ve ondan ayrılıp kiliseye doğru biraz ilerlediler. Kendi aralarında istişare yaptıktan sonra seçtikleri iki kardeşi Feodosi'ye göndererek ona, ''Tanrı ve senin kutsi duan kimi işaret eder ve sen kimi istersen biz

[1231] Paskalya Orucu'nun son haftasıdır.

[1232] Paskalya Orucu'nun 6. haftasının Pazar günüdür.

[1233] L s.124, İ s.134, R s.215, T s.154, H s.164, A s.195–196, N s.199-200.

[1234] L s.124–125, İ s.134–135, R s.215–216, T s.154, H s.164–165, A s.196–197, N s.200.

onu seçelim'' dediler. Feodosi ise onlara, ''Bir baş olarak benden size bir başrahip teklif etmemi istiyorsanız ben onu kendi gönlüme göre atamayacağım, buna ilahi nizam karar verecek'' dedi ve sonra onlara Rahip Yakova'yı teklif etti. Kardeşler bundan hoşlanmadıklarını ''traş burada olunmaz'' sözleriyle ifade ettiler. Çünkü Yakov kardeşi Pavel ile birlikte Alta'dan çıkıp geldiler. Kardeşler, Feodosi'nin üst düzey takipçilerinden[1235] olan Stefan'ın bu mevkiye gelmesini istediler ve Feodosi'ye, ''O senin elinin altında büyüdü ve senin hizmetkârın oldu, bizim başımıza onu ata'' dediler.[1236]

Feodosi ise onlara, ''İşte, ben Tanrı'nın buyruğuyla size Yakov'u atadım, fakat siz kendi gönlünüzdeki isimde ısrar ediyorsunuz'' dedi. Yine de onların arzusuna kulak verip, onlara Stefan'ı verdi ve Stefan onlara başrahip oldu. Feodosi, Stefan'ı kutsadı ve ona ''Oğlum! İşte bu manastırı senin idarene veriyorum, manastırı itinayla muhafaza et ve benim koyduğum düzene riayet et. Manastırın geleneklerin ve talimatlarını değiştirme, bilakis her şeyi manastırın kurallarına ve düzenine göre uygula'' dedi.[1237]

Sonra kardeşler onu alıp hücresine götürdüler ve yatağına yatırdılar. Altıncı gününde o ciddi şekilde rahatsızlandığında Knez Svyatoslav oğlu Gleb'le onu ziyarete geldi. Knez ve oğlu onun yanında otururken Feodosi Svyatoslav'a, ''İşte, ben bu dünyadan ayrılıyorum, bu manastırı herhangi bir intizamsızlığın baş gösterme ihtimaline karşı senin muhafızlığına emanet ediyorum. Ben başrahipliği Stefan'a tevcih ettim, onu gücendirmeyin" dedi. Knez, Feodosi'yle vedalaştı ve manastıra gözü

[1235] Veya *Demestnik,* kilisede koro şefidir.

[1236] L s.125, İ s.135, R s.216–217, T s.154, H s.165, A s.197, N s.200-201.

[1237] L s.125, İ s.135, R s.217, T s.154, H s.165–166, A s.197–198, N s.201

gibi bakacağına söz verdikten sonra oradan ayrıldı. Yedinci gün geldiğinde *Feodosi* bir miktar iyileşme göstermişken Stefan'ı ve kardeşleri *çağırdı*[1238] ve onlara, ''Ben bu dünyadan ayrıldıktan sonra Tanrı'nın inayetine mazhar olup Tanrı beni kabul edecek olursa, bu manastır gelişmeye ve büyümeye başlayacak; işte o zaman bilin ki Tanrı beni kabul etmiş. Eğer ben öldükten sonra manastırın keşişlerinde ve gelirlerinde azalma başlarsa, bilin ki ki ben Tanrı'nın inayetine mazhar olamamışım'' dedi. O böyle konuştuğunda kardeşler ağladı ve ona, ''Baba! Tanrı'ya bizim için dua et, zira biz Tanrı'nın senin çabalarını hakir görmeyeceğini biliyoruz'' dediler. Kardeşler bütün geceyi onda geçirdiler ve sekizinci gün geldiğinde, Paskalya'nın ikinci Cumartesisi ve günün ikinci saatinde Feodosi Tanrı'nın ellerine ruhunu emanet etti. 3 Mayıs'ta ve indiksiyon 11'de. Kardeşler onun için ağladılar.[1239]

Feodosi, kardeşlere birçok hayırlı işe vesile olduğu Peçerski'ye defnedilmesini vasiyet etmişti. Ayrıca onlara, ''Benim cenazemi geceleyin defnedin'' demişti. Kardeşlerde bunu yerine getirdiler. Akşam olunca kardeşler onun cenazesini alıp Peçerski'ye yatırdılar, onu oraya ilahilerle ve kandillerle getirdiler ve şanına yakışır şekilde bizim Tanrımız İsa'ya övgüler dizdiler.[1240]

Stefan Feodosi'nin teşekkül ettirdiği manastırı ve mütedeyyinler topluluğunu idare ederken, keşişler tıpkı fener gibi Rus *topraklarına*[1241] ışık saçıyordu. Zira onların bir kısmı düzenli olarak oruç tutuyordu, diğerleri düzenli olarak gece ibadetiyle meşguldu,

[1238] *Feodosi……çağırdı,* ifadeleri L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[1239] L s.125–126, İ s.135–136, R s.217 T s.154–155, H s.166–167, A s.198, N s.201. (Pasajdaki "Knez, Feodosi'yle vedalaştı ve manastıra gözü gibi bakacağına söz verdikten sonra oradan ayrıldı." cümlesiyle Novgorod I. Yıllığı'nın GYH'deki cümleleri sona erdi.)

[1240] L s.126, İ s.136, T s.155, H s.167.

[1241] *Topraklarına,* L'de yok, İ ve H'de var.

üçüncü bir kısım diz çöküp ibadet ediyordu, dördüncüler, birer gün veya ikişer gün arayla oruç tutuyorlardı, diğerleri sadece ekmeği suyla yiyordu, bazıları sadece sebze pişiriyordu ve başka diğerleri sadece ham yiyecekler yiyordu. Onlar sevgiyle yaşıyordu, gençler yaşlılara saygı duyuyor ve onların bulunduğu ortamda konuşmaya cüret etmiyorlardı. Onlar her zaman saygıyla ve sağlam bir itaatle hareket ederlerdi. Aynı şekilde yaşlılarda sevgilerini gençlere gösterdiler; onlara öğüt verirler ve onları sevgili çocukları gibi teselli ederlerdi. Eğer kardeşlerden biri herhangi bir günaha saplanıp kalsa onu teselli ederlerdi ve o kardeşlerinin çekeceği günahın kefaretini aralarındaki büyük muhabbetten dolayı üç veya dört kardeş kendi üstlerine alarak *paylaşırlardı*[1242]. Bu kardeşlerde böyle bir sevgi ve böyle büyük bir itidal vardı. Eğer herhangi bir kardeş manastırdan ayrılıp giderse öteki bütün kardeşler derinden müteessir olurlar, sonra da arkasından onu aramaya çıkarlar ve onu manastıra geri getirirlerdi. Sonra bütün kardeşler başrahibin huzuruna varıp eğilerek ayrılan kardeşin yeniden manastıra sevinçle kabul edilmesi için ona yalvarırlardı. İşte onlar böyle geniş bir merhamet, itidal ve ciddiyet sahibi insanlardı. Ben onların arasındaki birkaç enterasan kişiden basedeceğim.[1243]

Onlardan ilki Keşiş Demyan'dır. Demyan o denli tasarruflu ve mutedildi ki ölene kadar ekmek ve sudan başka bir şey yiyip içmedi. Eğer biri hasta olan çocuğunu bir rahatsızlığından şikâyetle manastıra getirdiğinde veya herhangi bir rahatsızlığından şikâyet eden yetişkin biri manastıra Büyük Aziz Feodosi'nin yanına geldiğinde, Feodosi Demyan'a hastalara dua etmesini salık vermişti. O dua edip merhem sürdüğünde ona gelenler şifa bulup iyileştilerdi. Onun kendisi zayıflıktan hasta olup

[1242] *Paylaşırlardı,* L'de yok, İ ve H'de var.

[1243] L s.126, İ s.136, T s.155, H s.167–168.

yattığında ölümüne ramak kala, ona Feodosi'nin suretinde bir melek geldi ve onun mücadelelerine mükâfat olarak ona Cennet'in Çarlığı'nı bahşetti. Sonra Feodosi kardeşlerle birlikte gelip onun etrafına oturdular. Demyan kendi halsizliğine baktıktan sonra başrahibe, ''Başrahip bana sözverdiğin şeyi unutma'' dedi. Büyük Feodosi onun hayal gördüğünü anladı ve ona, ''Demyan kardeş, söz verdiğim şeyi yerine getireceğim'' dedi. Sonra Demyan gözlerini kapattı ve ruhunu Tanrı'nın ellerine emanet etti. Başrahip ve kardeşler onun cenazesini defnettiler.[1244]

Yeremya adında Rus topraklarının vaftiz olmasını hatıra getiren bir kardeş daha vardı. Ona Tanrı'dan armağan bahşedildi, zira o geleceği önceden kestirebiliyordu. Eğer o herhangi birisinde kötü düşünceler sezerse, onun sırrını açığa çıkarır ve ona şeytandan uzak durmayı salık verirdi. Eğer kardeşlerden herhangi biri manastırdan terki diyar etmeyi düşünürse Yeremya bu durumu sezip ona gider ve onun düşüncesini ortaya çıkarıp o kardeşi teselli ederdi. Eğer o biri için kehanette bulunursa, iyi veya kötü, yaşlının sözü gerçekleşirdi.[1245]

Diğeri Matvey adında feraset sahibi bir ihtiyardı. Bir defasında kilisede kendi yerinde oturduğunda gözlerini kaldırdı ve bakışlarını hemen yanıbaşındaki koroda oturup ilahi söyleyenlerin etrafında gezdirdi. Matvey orada Lyah suretine girmiş şeytanı gördü, şeytan paltosunun altındaki torbada çiçek taşıyordu. Şeytan kardeşler arasında dolaşırken torbasından bir çiçeği çıkarıp kardeşlerden birinin üzerine attı. Eğer çiçek ilahi söyleyen kardeşlerden herhangi birine ilişirse, o kardeş, kısa bir süre bekledikten sonra halsizlik hissine kapılır ve bir bahane bulduktan sonra kiliseden çıkıp gider. Sonra o hücresine gitti ve uyudu, tören bitene kadar da kiliseye dönmedi.

[1244] L s.126–127, İ s.137, R s.217–218, T s.155–156, H s.168. A s.198.

[1245] L s.127, İ s.137, R s.218, T s.156, H s.168–169, A s.200.

Şeytan diğerinin üzerine çiçek attı fakat çiçek ona ilişmedi. O hiç kıpırdamadan iptidai bir şekilde törende durdu fakat ilahi ise sabaha kadar sürdü, sonra da hücresine gitti. İhtiyar adam bu olanı görünce kardeşine bunu söyledi.[1246]

Sonra, ihtiyar adamı bir kez daha gördü. İhtiyar adam adet olduğu üzere şafak sökerken ibadet yaptığında *kardeşler bu ibadete iştirak etmeyip*[1247] henüz güneşin doğuşundan önce hücrelerini terk etmişlerdi. İhtiyar adam herkesten sonra kiliseden dışarı çıktı. İşte o birkeresinde böyle giderken zilin altında dinlenmek için oturdu, zira onun hücresi kiliseden çok uzaktaydı. Sonra o kapıdan çıkıp giden kalabalığı gördü ve gözlerini kaldırdığında domuz üzerinde giden birini gördü, diğer insanlarda onun etrafına üşüşmüş gidiyordu. İhtiyar adam onlara, ‘‘Nereye gidiyorsunuz?’’ diye sordu. Domuzun üzerinde oturan şeytan da ona, ‘‘Mihael Tolbekoviç’in arkasından’’ dedi. İhtiyar adam kendini korumak için Haç işareti yaptı ve kendi hücresine gitti. Şafak söktüğünde ihtiyar adam neler olup bittiğini anlamak için keleynike[1248], ‘‘ Gidin ve Mihail’in hücresinde olup olmadığını sorun’’ dedi. Onlar da ona, ‘‘Şafak sökerken kilise ibadetinden sonra çitlerden atlayarak kaçtı dediler’’. Bunun üzerine ihtiyar adam başrahib ve kardeşler hakkındaki kehanetinden bahsetti. Bu ihtiyarın yaşadığı dönmede Feodosi öldü ve Stefan başrahib oldu. Stefan’dan sonra da Nikon[1249] başrahib oldu. İhtiyar adamın yaşadığı dönmedeki başrahibler bunlardı. Bir keresinde şafak sökerken, kilise ibadetinde gözlerini kaldırıp başrahib Nikon’a baktı ve başrahiblik

[1246] L s.127–128, İ s.137–138, R s.218–219, T s.156, H s.169, A s.200.

[1247] *Kardeşler bu ibadete iştirak etmeyip,* L’de yok, İ ve H’de var.

[1248] Dini hiyerarşiye dâhil olmadan manastırda çalışan kişidir.

[1249] 1088’de öldü.

makamında oturan kalçasını gördü; anladı ki başrahib hala kalkmamış. İhtiyar başka birçok kehanet gördü ve ihtiyarlık döneminde manastırda saygıdeğer bir yer edindi.[1250]

İsaki adında bir keşiş daha vardı. O dünyada yaşarken çok zengindi çünkü Toropets[1251] sülalesinin tüccarı oydu. Fakat o keşiş olmaya karar verdi ve servetini fakirlere ve manastırlara dağıttı. Peçerski'de Büyük Antoni'nin yanına giderek manastıra kabul edilmesi için ona yalvardı. Antoni onu kabul etti ve onu bazı manastır işlerini yapmakla görevlendirdi. Onun *dünyevi*[1252] ismi Çern'di fakat bundan böyle ona İsaki dendi. İsaki yaşamın çileci tarafını seçti ve kendini çuhaya sarmaladı. Sonra kendisine keçi getirilmesini söyledi ve onun derisini yüzüp derisinden kendine palto yapıp çuhanın üzerine giydi, keçinin derisi onun üzerinde kurudu. İsaki kendini Peçerski'deki geçitlerden birindeki sadece dört arşınlık dar bir hücreye kapattı ve orada *gece gündüz* gözyaşlarıyla *hiç durmadan*[1253] Tanrı'ya yakarıp dua etti. Onun tek besin kaynağı mayasız ekmekti, bir gün ondan yerdi, ertesi gün ise birazcık su içerdi. Büyük Antoni ona yiyecek bir şeyler getirdi ve onları küçük bir pencereden kolunu uzatarak ona verdi. Böylece İsaki yiyeceğini aldı. Gün ışığı görmeden yedi yıl boyunca geçinip gitti. Hiçbir zaman yan tarafına doğru uzanıp yayılmadı, hep oturdu ve çok az uyudu.[1254]

Bir keresinde akşam olduğunda o diz çökmüş ve adet olduğu üzere geceyarsına kadar mezmurlardan ilahiler söylemişti, çok yorulduğunda da taburesine oturmuştu. O oraya öylece oturduğunda doğal olarak kendilleri söndü ve sonra birden Peçerski'den

[1250] L s.128, İ s.138, R s.219–220, T s.156–157, H s.169–170, A s.200–201.

[1251] Günümüzde Tver şehrinin batı topraklarıdır.

[1252] *Dünyevi*, L'de yok, i ve H'de var.

[1253] *Gece gündüz* ve *hiç durmadan*, ifadeleri L'de yok, İ ve H'de var.

[1254] L s.128–129, İ s.138–139, R s.220, T s.157, H s.170–171, A s.201–202.

dışarıya doğru bir ışık parladı, tıpkı güneşten gelen ışık gibiydi ve insanın dikkatini çekecek kadar güçlüydü. Sonra iki mükemmel genç ona yaklaştı. Onların yüzleri güneş gibi nur saçıyordu ve onlar İsaki'ye, ''İsaki, biz melekleriz; *meleklerle*[1255] İsa sana doğru geliyor'' dediler. *İsaki kalktı ve kalabalığı gördü, onların yüzleri güneş gibi parıldıyordu, fakat onların arasından birinin yüzü diğerlerinden daha fazla nur saçıyordu. Melekler İsaki'ye, 'İsa'nın önünde*[1256] diz çök ve O'na ibadet et'' dedi. İsaki onların şeytani hilesini anlamadı, Haç çıkarmayı da unuttu ve kalkıp şeytanın oyunuyla sanki İsa'nın huzurundaymış gibi diz çöküp ona saygı gösterdi. Şeytanlar, '' İsaki artık bizdensin!'' diye haykırdılar. Sonra onu hücresine götürdüler ve hücresine yerleştirip kendileri de etrafına toplandılar. İsaki'nin hücresi ve Peçerski'in tüm koridorları şeytanlarla dolmuştu. Kendisini İsa olarak tanıtan şeytanlardan biri, ''Alın flütleri, lirleri ve utları ve çalın ki İsaki bize dans etsin'' dedi. Sonra flütlere, utlara ve lirlere vurmaya başladılar ve onunla dalga geçmeye başladılar. Eziyet ettikten sonra onu yarıcanlı olarak çıkardılar ve iyice hırpaladıktan sonra çekip gittiler.[1257]

Ertesi gün her zamanki gibi ekmeği bölme vakti geldiğinde Antoni pencereye yaklaştı ve İsaki'ye, ''Baba İsaki, Tanrı seni kutsasın'' dedi. Fakat onun *ses* geldi ne de (başka bir şey) *işitildi* [1258]*. Sonra Antoni tekrar seslendi ve ondan yine cevap gelmedi.*[1259] Antoni, ''İşte o artık öldü'' dedi ve manastıra, Feodosi'ye ve kardeşlere haber yolladı. Onlar duvarla kapatılmış olan girişi kazdıktan sonra içeriye girdiler ve onun öldüğünü düşünerek onu alıp Peçerski'nin önüne taşıdılar ve yere yatırdılar.

[1255] *Meleklerle,* L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[1256] *İsaki kalktı…… İsa'nın önünde,* L'de yok, İ ve H'de var.

[1257] L s.129, İ s.139–140, R s.221, T s.157, H s.171–172, A s.202.

[1258] *Ses* ve *işitildi*, L'de yok, A, R, İ ve H'de var.

[1259] *Sonra Antoni tekrar seslendi ve ondan yine cevap gelmedi*, L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

Sonra onun yaşadığını anladılar ve başrahib Feodosi, ‘‘Bu olan biten şeytanın oyunudur’’ dedi. İsaki’yi yatağına yatırdılar ve Antoni onunla bizzat ilgilendi.[1260]

Knez İzyaslav’ın Lyahlardan dönmesi yine bu zamanda gerçekleşti. İzyaslav Vseslav yüzünden Antoni’ye kızmaya başlamıştı.[1261] *Svyatoslav*[1262] Antoni’nin gece yarısı Çernigov’a kaçmasına sebep olmuştu. *Antoni Çernigov’a vardığında,*[1263] Boldin Tepeleri’nin[1264] çekiciliğine kapıldı ve başka bir Peçerski’yi kazarak oraya yerleşti. Boldin Tepeleri’ndeki bu noktada, bu gün bile Azize Meryem’e adanmış manastır vardır. Feodosi Antoni’nin Çernigov’a kaçtığını öğrendiğinde, kardeşleriyle gelip İsaki’yi aldı ve ona bakıp ilgilendiği kendi hücresine götürdü. İsaki’nin bedeni ve hissiyatı o kadar zayıf düşmüştü ki, o kendi başına bir taraftan öbür tarafa dönemiyordu, ne kalkabiliyordu ve de oturabiliyordu. Her zaman tek bir tarafına yatıyordu ve böyle yattığında da sürekli altına pisliyordu. Bu şekilde dışkısıyla arka tarafını bir yığın kurtçuk sardı. Feodosi kendi elleriyle onu yıkadı ve giydirdi ve iki yıl *boyunca onunla yakından ilgilendi. Şaşılası bir mucizedir ki, o iki yıl boyunca ne ekmek yedi, ne tattı, ne su içti, ne sebze ne de başka herhangi bir şey yedi, kimseyle konuşmadı ve sessiz bir şekilde iki yıl boyunca yattı*[1265].[1266]

Feodosi onun adına gece gündüz Tanrı’ya dua edip yakardı, üçüncü yıla kadar konuşamadı ve işitemedi, sonra tıpkı bir bebek gibi ayakları üzerine kalktı ve

[1260] L s.129, İ s.140, R s.222, T s.157, H s.172, A s.202–203.

[1261] 1067 yılında (yukarıda) İzyaslav’ın yeminini bozarak Vseslav’ı hapsetmetmişti. Antoni ise İzyaslav’ı suçlamıştı.

[1262] *Svyatoslav,* L’de yok, R, A, İ ve H’de var.

[1263] *Antoni Çernigov’a vardığında*, L’de yok, R, A, İ ve H’de var.

[1264] Çerngiov’un batı yakasında bulunur.

[1265] *Boyunca onunla……. iki yıl boyunca yattı,* L’de yok, R, A, İ ve H’de var.

[1266] L s.129–130, İ s.140, R s.222–223, T s.157–158, H s.172–173, A s.203.

yürümeye başladı. Onun kiliseye gitme isteği yoktu, fakat kardeşler onu kiliseye zorla götürdü; *onlar ayrıca onu biraz olsun eğittiler*[1267] ve ona manastır mutfağına gitmeyi öğrettiler. Onu kardeşlerinden ayrı bir yere oturttular ve önüne ekmek koydular, fakat onlar ekmeği onun elinin içine koymadığı için o ekmeği alamadı. Feodosi, ‘‘Ekmeği onun önüne koyun ve ekmeği onun eline vermeyin, o ekmeği kendi gücüyle yesin’’dedi. Bir hafta boyunca o hiçbir şey yemedi, fakat yavaş yavaş o ekmeğin farkına vardı ve ondan biraz tattı. Böylece İsaki yemeye başlamıştı ve bu suretle Feodosi onu şeytanın hile *ve desisesinden*[1268] kurtarmış oldu.[1269]

İsaki sonra sıkı bir *riyazet ve*[1270] oruç sürecine girdi. Feodosi ölüp onun yerini Stefan aldığında, İsaki, ‘‘Şeytan sen bir kere beni bir yerde yalnız başıma kaldığımda kandırdın. Şimdi kendimi Peçerski’ye hapsetmiyeceğim, fakat manastıra iştirak ettiğim sürece ben seni alt etmesini bileceğim’’ dedi. O posttan yapılma kıyafetini giydi ve onun üzerine de çuhadan olma paltosunu giydi, sonra acayip hareketler yapmaya başladı. İsaki kardeşlerine yemek pişirmek için aşçılara yardım etmeye başladı. Henüz şafak sökerken herkesten daha erken kilise ibadetlerine gitti ve orada hiç kımıldamadan sıkıca durdu. Kış şiddetli soğuğuyla geldiğinde pabuçlarındaki ayakları dikilmekten o kadar yıpranmıştı ki ayakları donup taşa dönmüştü; fakat kilise ibadetinde ilahiler bitmeden onun ayakları hiç hareket etmezdi. Kilise ibadetinden sonra mutfağa gider ve ateşi, suyu ve odunu hazırlardı, kardeşlerden olan aşçılar ise ondan sonra gelirdi.[1271]

[1267] *Onlar ayrıca onu biraz olsun eğittiler,* L’de yok, R, A, İ ve H’de var.

[1268] *Ve desisesinden,* L’de yok, R, A, İ ve H’de var.

[1269] L s.130, İ s.140–141, R s.223, T s.158, H s.173, A s.203–204.

[1270] *Riyazet ve*, L’de yok, R, A, İ ve H’de var.

[1271] L s.130, İ s.141, R s.223–224, T s.158, H s.173–174, A s.204.

İsaki adında bir aşçı olan ve İsaki'yle, '' Orada karakarga var, git ve onu bana getir'' diyerek onunla dalga geçen biri daha vardı. İsaki başını önüne eğip kargayı yakalamaya gitti ve kargayı bütün aşçıların önünde ona getirdi. Onlar bu duruma kızdılar ve bunu başrahibe ve kardeşlerine söylediler, zira kardeşler ona saygı duyuyordu. Fakat İsaki insani itibara meyyal biri değildi; o başrahib, kardeşler ve diğer insanların önünde acayip ve sevimsiz hareketler yapmaya başladı, başkaları da onu hırpaladı. Böylece İsaki aptal gibi hareketler yaparak diğer insanların arasında dolaşıp durdu. Sonra İsaki, daha önce Antoni'nin yaşadığı – Antoni bu dönmede artık hayatta değildi – Peçerski'ye yerleşti. Etrafına gençleri toplayarak, onlara keşiş kıyafetleri giydirdi, fakat böyle yaparak başrahip Nikon'un ve gençlerin yakınlarının tepkisini çektiği için defedildi. Fakat İsaki ona acı veren bu muamelelere karşı çıplak haliyle soğukta gece gündüz sabretti.[1272]

Bir gece İsaki Peçerski'deki hücresinde sobayı yaktı. Soba yıkık dökük olduğu için ısınınca alevler çatlaktan açığa çıkmaya başladı. İsaki'nin çatlağı kapatmak için kullanabileceği hiçbir şeyi yoktu ve çıplak ayaklarıyla alevleri kesmek için ateş sönene kadar sobadaki çatlağı birleştirmeye çalıştı ve sonun da kesmeyi başardı. Onun hakkında başka birçok hikâye anlatıldı, fakat ben böyle olaylara bizzat şahit oldum.[1273]

Böylece yıldırmalarına ve kandırmalarına rağmen şeytanların (şeytani) *güçlerin*[1274] hakkından geldi ve onlara, ''Siz beni ilk defa Peçerski'de kandırdığınızda ben sizin kurnazlıklarınızı ve desiselerinizi anlayamamıştım. Fakat şimdi benim yanımda İsa, Tanrım ve Feodosi babamızın duaları var ben İsa'nın sizin üstenizden

[1272] L s.130–131, İ s.141-142, R s.224, T s.158–159, H s.174–175, A s.204–205.

[1273] L s.131, İ s.142, R s.224–225, T s.159, H s.175, A s.206.

[1274] *Güçlerin,* L'de yok, sadece İ'de var.

gelip zafer kazanacağını ümit ediyorum'' dedi. Birçok defa şeytanlar onu canından bezdirdi ve şeytanlar ona, ''Sen atık bizdensin, bu sebeple bize ve önderimize ibadet et'' dediler. O ise onlara, ''Sizin önderiniz deccaldır ve siz şeytanlarsınız'' dedi ve şeytanları uzaklaştırmak için istavroz çıkartarak kendini korudu. Bazen şeytanlar geceleyin ona tekrar çıkıp geldi ve rüyalarında onu kokuttular. Kazma ve küreklerle sanki büyük bir toplulukmuş gibi gelerek ona, ''Biz Peçerski'yi yerle bir edeceğiz ve onu buraya gömeceğiz'' dediler. Diğerleri ise, ''Hemen kaç İsaki, onlar seni gömmek için yanıp tutuşuyor'' dedi. Fakat o onlara, ''Eğer siz insan olsaydınız bana gündüz vakti gelirdiniz; fakat siz karanlıktasınız ve karanlıkta geliyorsunuz ve karanlık sizi yutacak'' dedi. Sonra onların defolup gitmesi için istavroz çıkartıp kendini korudu.[1275]

Şeytanlar sonraki dönemlerde İsaki'ye bazen ayı, bazen vahşi hayvanlar, bazen boğa suretinde göründüler; bazen de ona yılanlar, kurbağalar, fareler ve bütün diğer sürüngenler şekline bürünerek musallat oldular. Fakat şeytanlar ona hiçbir şekilde zarar veremediler ve ona ''İsaki, sen bizim hakkımızdan geldin!'' dediler. O da onlara, ''Siz bana İsa ve melekler suretinde göründüğünüzde beni yenmiştiniz, fakat sizin suretleriniz alçaklıktan ibaretti. Şimdi ise siz, vahşi hayvanlar ve büyük baş hayvanlar görünümünde; yılanların ve sürüngenlerin kisvesinde, gerçek süretinizde, *iğrenç ve tiksindirici bir şekilde*[1276] görünüyorsunuz'' dedi. *Şeytanlar ondan bu azarı işittikten sonra gittiler*[1277] ve şeytanlardan ona daha fazla kötülük gelmedi.[1278] Kendi anlattığı

[1275] L s.131, İ s.142, R s.225–226, T s.159, H s.175–176, A s.206–207.

[1276] *İğrenç ve tiksindirici bir şekilde,* L'de yok, R, A, İ ve H'de yok.

[1277] *Şeytanlar ondan bu azarı işittikten sonra gittiler*, L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[1278] İsaki'nin şeytanlarla mücadelesi Bizans hagiografik eserlerinde oldukça popüler olan hikâyelere benzer. İsaki''nin şeytanı görmesi Talmud'un Aggadah bölümündeki hikâyeyi andırır, bu da Yahudi-Bizans literatürünün Kiev'e etkisini gösterir. Natalie Challis ve Horace W. Dewey, "Divine Folly in

gibi o üç yıl boyunca onlara karşı mücadele etti. Sonra İsaki daha ciddi bir şekilde yaşamaya başladı ve nefsanî arzulardan uzak durdu; oruç tuttu ve gece ibadeti yaptı. O geri kalan hayatını bu şekilde yaşadı ve böylece öldü. O, Peçerski'de rahatsızlandı ve hasta olduğu için onu manastıra taşıdılar ve bir hafta sonra bir takva ehli olarak öldü. Başrahib İvan ve kardeşler naaşını giydirdiler, sonra da defnettiler.[1279]

Feodosi'nin manastırındaki keşişler böyleydi, ölümleriyle ışık saçan fenerler gibi parladılar ve burada yaşayan kardeşleri için, manastırda yatanlar için ve manastırın dışındaki diğer kardeşler için dua ettiler. Manastırda bugün herkes beraberce faziletli bir hayat sürüyor; ilahilerde, dualarda, kudretli Tanrı'nın ihtişamına bağlılıkta ve sarsılmaz izzeti nefsiyle Feodosi'nin şefaatiyle hep birlikte *ebedi*[1280] koruma altındalar, âmin.[1281]

Yıl 6583 (1075). Peçerski Kilisesi'nin tesisine Başrahip Stefan döneminde devam edildi. Bu kilisenin yapımına Feodosi tarafından başlanmıştı, Stefan döneminde ise yapımı devam etti. Stefan kiliseyi 11 Temmuz'da, üçüncü yılında bitirdi. Yine bu dönemde Svyatoslav'a Almanya'dan elçiler geldi; Svyatoslav övünerek onlara kendi zenginliklerini gösterdi. Onlar sayısız bollukta altın, gümüş ve ipekli ürünleri görünce Svyatoslav'a, ''Bunların hiçbir değeri yok, çünkü bu ölü yatıyor. Savaşçılar (köleler) bunlardan daha iyidir, zira adamlar bunlardan daha fazlasını kazanabilir'' dediler.

Old Kievan Literature: The Tale of Isaac the Cave Dweller", **SEEJ**, Vol. 22, No. 3, Autumn 1978, s.257-258.

[1279] L s.131–132, İ s.142–143, R s.226, T s.159, H s.176, A s.207.

[1280] *Ebedi*, L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[1281] L s.132, İ s.143, R s.227, T s.159, H s.176, A s.207–208.

Yahudilerin Çarı İezekia (Hezekiya) Asur Kralı'nın[1282] elçilerinin önünde bu şekilde övünmüştü. Sonra onun bütün serveti Babilon'a taşındı, aynı şekilde Svyatoslav ölüdükten sonra onun bütün serveti dağıtıldı.[1283]

Yıl 6584 (1076). Vsevolod'un oğlu Vladimir ve Svyatoslav'ın oğlu Oleg, Çeklere karşı Lyahlara yardıma gittiler. [1284] Bu yıl 27 Aralık'ta Yaroslav'ın oğlu Svyatoslav'ın vücudunda beliren bir yaranın açılması (deşilmesi) sonucu öldü ve Spas'a (Aziz Kurtarıcı Kilisesi'ne) defnedildi. 1 Ocak'ta onun yerine Vsevolod tahta çıktı. *Bu yılda Vladimir'in oğlu ve Vsevolod'un torunu olan Mstislav doğdu*[1285].[1286]

Yıl 6585 (1077). İzyaslav Lyahların da desteğini alarak sefere çıktı, Vsevolod da onun karşısına çıktı. Boris 4 Mayıs'ta Çernigov'da tahta geçti ve Tmutarakan'daki Roman'a katılmak için kaçana kadar orada sadece sekiz gün hakmiyetini sürdürdü. Vsevolod, kardeşi İzyaslav'a karşı Volın'a sefere çıktı, fakat sonunda barış yaptılar ve İzyaslav 15 Temmuz'da Kiev'deki tahtına geldi. Svyatoslav'ın oğlu Oleg, Çernigov'da Vsevolod'un yanındaydı.[1287]

Yıl 6586 (1078). Svyatoslav'ın *oğlu* Oleg *10*[1288] Nisan'da Vsevolod'dan Tmutarakan'a kaçtı. Bu yılda Svyatoslav'ın oğlu Gleb Zavoloç'te öldürüldü. Gleb,

---

[1282] "Asur Kralı'nın" yerine doğrusu Babilonlar olacaktır. Ayrıca Svyatoslav'ın Almanya'dan gelen elçilere ilişkin Hersfeldli Lambert'in kroniğinde Kutsal Roma İmparatoru IV. Henri'nin elçisi Trierli Burchard'ın Kiev'den memleketine hazineler dolusu eşya götürdüğü ve daha önce Almanya'da böyle bir şeyin görülmediği yazılıdır. **BLDR**, s.514

[1283] L s.132, İ s.145, R s.227, T s.160, H s.176–177, A s.208.

[1284] Çek Kralı Vratislav ve Leh kralı Boleslavdı.

[1285] *Bu yılda.....Mstislav doğdu*, L'de yok, İ ve H'de var.

[1286] L s.132–133, İ s.145, R s.228, T s.160, H s.177, A s.208–209.

[1287] L s.133, İ s.145, R s.228, T s.160, H s.177, A s.209.

[1288] *Oğlu* ve *10*, L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

yoksullara karşı merhametli, yabancılara karşı konuksever, kiliseye kaşı iştiyakli, imanında samimi, kibar ve hoş gürünümlüydü. Gleb 23 Temmuz'da Çernigov'da Spas Kilisesi'ne defnedildi.[1289]

İzyaslav'ın oğlu Svyatopolk Novgorod'a hâkimken, Yaropolk Vışgorod'da, Vladimir (Monomah) Smolensk'te hâkimiyetini sürdürüyordu. Oleg ve Boris Rus topraklarına saldırmak için paganlara önderlik yaptılar ve Polovetslerle birlikte Vsevolod'a karşı sefere çıktılar. Vsevolod Sojitsa'da[1290] onların karşısına çıktı. Polovetsler Rusları mağlub etti ve Rusların birçoğu savaş meydanında öldürüldü. 25 *Ağustos'taki*[1291] bu savaşta ölenler arasında Jiroslav'ın oğlu İvan, Tuki, Çudin'in kardeşi, Porey ve başka çok sayıda savaşçı vardı. Oleg ve Boris zafer kazandıklarını düşünerek Çernigov önlerine ulaştı ve onlar Hıristiyan kanı dökerek Rus topraklarını o günlerde büyük bir felaketin içine sürüklediler. Fakat Tanrı onlardan intikamını alacak ve Hıristiyan ruhuna verdiği zarardan dolayı onlar hesap verecekler.[1292]

Vsevolod Kiev'deki kardeşi İzyaslav'a geldi ve kucaklaşmalarından sonra oraya yerleştiler. Vsevolod ona bütün olan bitenleri anlattı. İzyaslav ona, ''Kardeş, üzülme. Sen benim başıma gelen bunca talihsizliği görmedin mi? Onlar daha önce beni atmadılar mı? Benim servetimi gaspetmediler mi? Ben yine ne kabahat işledim ki? Ve artık, kardeş, üzülmeyeceksin. Eğer Rus topraklarında hâkimiyetimizi kurarsak birlikte kurarız, eğer onu kaybedersek birlikte kaybederiz ve ben senin için hayatımdan

[1289] L s.133, İ s.145, R s.228, T s.160, H s.178, A s.209.

[1290] Oleg ve Boris Çernigov'u kuzeyden alabilmek için Lyubeç'in kuzeyinde Dnyeper'e dökülen Sojitsa Nehri'ne kadar geldiler. Düzenledikleri başarı saldırılarla Vsevolod Kiev'e sığınmak zorunda kaldı. **RPC**, s. 271.

[1291] *Ağustos'taki*, L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[1292] L s.133, İ s.145-146, R s.228–229, T s.160–161, H s.178, A s.209–210.

vazgeçemeye hazırım'' dedi. Böyle konuşarak Vsevold'u teselli etti ve savaşçılarına gençlerden yaşlılara kadar herkesi toplamasını emretti.[1293]

İzyaslav oğlu Yaropolk'la ve Vsevolod da oğlu Vladimir'le sefere çıktı. Çernigov önlerine ulaştılar, fakat şehrin sakinleri şehrin içinde barikat kurdu. O sırada Oleg ve Boris *Çernigov'da*[1294] değildi. Çernigov halkı şehrin kapılarını açmayınca kardeşler şehre saldırdı. Vladimir Strijen'den doğu kapısına saldırdı ve orayı ele geçirdi, ardından şehrin dış kısmını aldı ve orayı ateşe verdi. Şehir halkı şehrin iç kısmına kaçtı. İzyaslav ve Vsevolod, Oleg ve Boris'in onlara saldırmak için yolda olduklarını öğrendiler ve onlar gelmeden apar topar Oleg'i karşılamak için şehirden dışarı çıktılar. Oleg, Boris'e, ''Onların üzerine gitmeyelim. Dört kneze karşı koyamayız, boyun eğerek amcamızın yanına gidelim'' dedi. Boris ise ona, ''Bak, ben hazırım ve herkese karşı durabilirim'' dedi. Boris fazlasıyla böbürlenmişti, çünkü Tanrı'nın kibre karşı olduğunu ve rızaya merhamet gösterdiğini bilmiyordu. Yani kudretli insan kendi gücüyle övünmemeliydi.[1295]

Her iki tarafta birbirlerine doğru ilerlemeyi sürdürdü, Nejata'daki[1296] otlakta iki taraf karşı karşıya geldiler ve acımasız bir katlima yaşandı. Gururundan kendini yere göğe sığdıramayan Vyaçeslav'ın oğlu Boris öldürülen ilk kişi oldu. İzyaslav piyade takımının arasında dururken biri arkasından ansızın atılarak mızrağıyla İzyaslav'ı omuzundan vurdu. Böylece Yaroslav'ın oğlu İzyaslav öldürüldü. Kanlı savaş hala

[1293] L s.133–134, İ s.146, R s.229–230, T s.161, H s.178–179, A s.210.

[1294] *Çernigov'da*, L'de yok, İ ve H'de var.

[1295] L s.134, İ s.146-147, R s.230–231, T s.161, H s.179, A s.210–211.

[1296] Günümüzde Nejin olan Oster Nehri üzerinde bir kasaba, İzyaslav 3 Ekim'de burada öldü.

sürerken Oleg yanındaki az sayıdaki drujinasıyla kaçarak kendini zorlukla kurtarabildi ve oradan Tmutarakan'a sığındı.[1297]

Knez İzyaslav 3 Ekim'de öldürüldü. Onun naaşı kayıkla götürüldü ve Gorodets'in karşısına konuldu. Kiev şehrinin bütün halkı onu karşılamaya çıktı. İzyaslav'ın naaşı kızağın üzerinde yatıyordu ve rahipler ve keşişler onu oradan alarak ilahiler eşiliğinde şehrin içine taşıdılar. Fakat Kiev halkı onun arkasından büyük üzüntüsüyle feryadı figan edip ağlamalarından dolayı ilahiler duyulamamıştı. Yaropolk da drujinasıyla birlikte İzyaslav'ın naaşının arkasından gidiyordu ve ona, ''Baba, babam! Sen bu dünyada kedersiz yaşamış mıydın, halkından ve kardeşlerinden ne kadar çok sıkıntı çekmiştin? O kardeşilerinin elinden mahvolmadı, ama aslında hayatından kardeşi için vazgeçti'' dedi. Onun naaşı taşınarak Azize Meryem Kilisesi'ne getirildi, taş ve mermerden yapılan tabuta konularak defnedildi.[1298]

İzyaslav güzel görünümlü ve endamı heybetliydi bir adamdı. Şeytani bir ruha sahip değildi, yalandan nefret edip doğruluktan yana olan biriydi. Onda hile ve aldatma yoktu ve kötülüğe kötülükle cevap vermeyen bir tabiatı vardı. Hâlbuki Kiev halkı ona ne kötülükler etmişti: onu terki diyar etmeye zorlayıp evini talan etmişlerdi. Fakat o onların yaptığı kötülüğe kötülükle mukabele etmedi. Eğer biri çıkıp size, ''Askerler (insanları) katletmiş" derse, bunu İziyaslav yapmamıştır, onun oğlu yapmıştır.[1299] Sonra kardeşleri onu kovdu ve o yabancı memleketlerde dolaşıp durdu. Sonra tekrar gelip kendi tahtına oturduğunda Vsevolod sığınmak için ona geldi ve İzyaslav ona,

[1297] L s.134, İ s.147, R s.231, T s.161–162, H s.179–180, A s.211–212.

[1298] L s.134–135, İ s.147, R s.232–233, T s.162, H s.180, A s.212.

[1299] Bu cümle L, R ve A'da yukarıdaki şekliyle geçer. İ ve H'de ise, " Eğer biri çıkıp size, 'Vseslav'ı zindandan kurtaran Kievliler katledildi' derse, bunu İzyaslav değil, oğlu yapmıştır" şeklinde geçer. Anlam itibariyle L, R ve A'da ki cümle doğrudur.

‘‘Senin elinden ne kadar çok acı çektik!’’ demedi. O, kötülüğe karşı kötülükle mukabele etmedi ve onu şu sözlerle teselli etti; ‘‘Sen, kardeşim, bana sevgini gösterdin, sen beni tahtıma götürdün ve beni liderin olarak gördün, ben seni geçmişteki kötülüklerini unuttum: sen benim kardeşimsin, ben de senin ve ben senin için hayatımdan vazgeçeceğim’’ ve öyle de yaptı. O, Vsevolod’a şöyle söylemedi, ‘‘Bana ne kadar kötülük yapmıştın! İşte, şimdi yaptığın kötülükler sana döndü’’. O, şunu da söylemedi, ‘‘Bütün bunlar beni ilgilendirmez’’ fakat bunların yerine o Havari’nin sözlerine uyarak büyük muhabbetini gösterip kardeşinin hüznünü paylaştı, Havari, “Hüzünlüleri teselli et” demişti. Eğer bu dünyada o bir günah işlemişse hakikaten o affedilecektir, çünkü o kardeşi için kendi hayatından vazgeçti; ne hâkimiyetinin daha fazla genişlemesi ne de servetinin çoğalması arzusundaydı, kardeşlerinin hataları için vardı.[1300]

Tanrı böyle insanlar hakkında, “Arkadaşı için kendi hayatından vazgeçmeye hazır insan”[1301] dedi. Süleyman ise, “Talihsizlik durumlarında birbirlerine yardım eden kardeşler”[1302] dedi, sevgi her şeyden daha yücedir. Aynı şekilde Yuhanna da, “Tanrı’da sevgi vardır. Sevgide yaşayan Tanrı’da yaşar, Tanrı da onda yaşar. Sevgi böyle tamamlandığı için biz hesap gününde vakar olabiliriz ve biz bu dünya da tıpkı İsa gibi yaşamalıyız. Sevgiden korkmanın anlamı yok çünkü hakiki sevgi korkuyu kovar, zira sevgi korkuya azap verir. Korkan kişi sevgide mutmain olmamıştır. Eğer herhangi biri Ben Tanrı’yı seviyorum, fakat kardeşimden nefret ediyorum derse, o yalancıdır. Görebildiği kardeşini sevmeyen bir göremediği Tanrı’yı nasıl sevebilir?

[1300] L s.135, İ s.147-148, R s.233, T s.162, H s.180–181, A s.212–213.

[1301] **KK**, Yuhanna, 15: 13, s. 1147.

[1302] **KK**, Süleyman’ın Özdeyişleri, 17: 17, s. 679.

Tanrıyı seven kardeşini de sever buyruğunu biz İsa'dan aldık"[1303]dedi. Her şeye karşın sevgide tamamlandı. Sevgi sayesinde günahlar yok olur gider, sevgiden İsa dünayaya indi ve biz günahkârlar için çarmıha gerildi ve günahlarımızı alıp götürdükten sonra O Haç'a çakıldı böylece şeytanın nefretini bertaraf etmek için bize *yardım olarak*[1304] Haç'ını bize verdi. Sevgi için şehitler kendi kanı döktüler. Bu knez kardeşine duyduğu sevgiden dolayı kendi kanını döktü, böylece Tanrı'nın buyruğunu gerçeklerştirdi.[1305]

Vsevolod Kiev'deki hâkimiyetine başladı.[1306] Vsevolod Kiev'de bütün Rus toprakları üzerindeki hâkimiyeti ele alarak, babasının ve kardeşinin tahtına yerleşmişti. Vsevolod oğlu Vladimir'i Çernigov'a ve Yaropolk'u Vladimir'e atadı ve Turov'u da ona ekledi.[1307]

Yıl 6587 (1079). Roman Polovetslerle birlikte Voin'e[1308] vardığında Vsevolod Pereyaslavl yakınlarındaydı ve Polovetslerle barış yapmıştı. Roman Polovetslerle birlikte geri dönerken Polevetsler Roman'ı 2 Ağustos'ta öldürdü. Yaroslav'ın torunu ve Svyatoslav'ın oğlunun kemikleri *orada bugüne* kadar *kalmıştır.*[1309] Oleg'i ise *Hazarlar*[1310] esir aldı ve deniz ötesine, Çargrad'a gönderdiler.[1311] Vsevolod kendine vekil olarak Ratibor'u Tmutarakan'a atadı.[1312]

[1303] **KK**, Yuhanna I, 4: 16–18, 20–21, s. 1325.

[1304] *Yardım olarak,* L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[1305] L s.135–136, İ s.148, R s.233–234, T s.162–163, H s.181–182, A s.213–214.

[1306] *Vsevolod Kiev'deki hâkimiyetine başladı*, L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[1307] L s.136, İ s.148-149, R s.234, T s.163, H s.182, A s.214.

[1308] Kiev'in kuzeyinde bir şehirdir.

[1309] *Orada bugüne* ve *kalmıştır*, ifadeleri L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[1310] *Hazarlar*, L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[1311] Oleg öncelikle Rodos adasına sürgün edildi, sonrasında Grek asillerden Muzalonların kızı Theophano ile evlendi ve 1083 yılında Rus topraklarına döndü. **BLDR**, s. 515

[1312] L s.136, İ s.149, R s.234, T s.163, H s.182–183, A s.214–215.

Yıl 6588 (1080). Pereyaslavl'ın Torkları Ruslara saldırdi. Vsevolod onların üzerine oğlu Vladimir'i yolladı. Vladimir onlara saldırdı ve yendi.[1313]

Yıl 6589 (1081). İgor'un oğlu Davıd ile Rostislav'ın oğlu Volodar 18 Mayıs'ta kaçıp Tmutarakan'a vardılar. Orada Ratibor'u yakaladılar ve Tmutarakan'da hâkimiyeti ele geçirdiler.[1314]

Yıl 6590 (1082). Polovetslerin Knezi Osen öldü.[1315]

Yıl 6591 (1083). Oleg Grek topraklarından Tmutarakan'a döndü[1316] ve Davıd'ı ve Volodar Rostislaviç'i[1317] yakaladıktan sonra orada kendi hâkimiyetini tesis etti. Ona karşı olan ve kardeşinin ölümünü salık veren Hazarları bertaraf etti, Davıd ve Volodar'ı ise serbest bıraktı.[1318]

Yıl 6592 (1084). Yaropolk Paskalya'da Vsevolod'a gitti. O sırada Rostislav'ın Yaropolk'tan kaçan iki oğlu tekrar dönerek Yaropolk'u tahtından kovmuşlardı. Vsevolod oğlu Vladimir'i Rostislav'ın iki oğlunun üzerine yolladı ve onları yerinden

---

[1313] L s.136, İ s.149, R s.234, T s.163, H s.183, A s.215.

[1314] L s.136, İ s.149, R s.234, T s.163, H s.183, A s.215.

[1315] L s.136, İ s.149, R s.234, T s.163, H s.183, A s.215.

[1316] Oleg Bizans'ın yardımıyla Tmutarakan'a yerleşerek Bizans'ın sadık bir müttefiği oldu. Kendi adına Bizans X.Konstantin Dukas'ın *miliaresia*sını andıran paralardan bastırdı (bu paralar 1064 ve 1066 yıllarında Tmutarakan'da olan Rostislav'a da hamledilir). Gümüş içeriği düşük ve Slavca olan ve Tmutarakan ve Bospor bölgelerinde bulunan bu paralar gösterişten ziyade pratik kullanım amacıyla bastırılmıştı. Oleg bu sayede Kerç Boğazı çevresinde ticareti geliştirmek istemişti. Jonathan Shepard, " 'Mists and Portals': The Black Sea's North Coast ", Marlia Mundell Mango (ed.), **Byzantine Trade, 4th – 12th Centuries, The Aarcaelogy of Local, Regional and International Exchange,** Papers of the Thirty-eighth Spring Symposium of Byzantine Studies, St John's College, Ashgate Pub., University of Oxford, March 2004, s. 434.

[1317] Aslı Vladimir olan bu isim yıllıklarda Volodarya, Volodimirka ve Volodemirka şekillerinde de geçmektedir.

[1318] L s.136, İ s.149, R s.234–235, T s.163, H s.183, A s.215.

attı. (Vsevolod) Vladimir'e (knez olarak) Yaropolk'u atadı. Bu yılda Davıd Oleş'te[1319] Grekleri yakaladı ve onların mallarını elegeçirdi. Vsevolod onuna ardından adaml rını yolladı ve onu Kiev'e getirdiler ve sonra ona Dorogobuj'u verdiler.[1320]

Yıl 6593 (1085). Yaropolk (İzyaslav'ın Yaroslaviç'in oğlu) Vsevolod'un üzerine gitmek istedi, zira kötü rehberler tarafından kışkırtılmıştı. Vsevolod onun niyetini öğrenince oğlu Vladimir'i ona karşı yolladı. Yaropolk annesini ve onun drujinasını Lutsk'a[1321] bıraktı ve kendisi Lyahlara kaçtı. Vladimir Lutsk'a vardığında şehrin sakinleri ona teslim oldu. Vladimir, Yaropolk'un yerine Vladimir şehrine Davıd'ı atadı. Yaropolk'un annesi, karısı ve drujinası Kiev'e götürüldü ve malları ele geçirildi.[1322]

Yıl 6594 (1086). Vsevolod muhterem Metropolit İoan döneminde Aziz Andrey Kilisesi'ni kurdu. Kilisenin yanına Yanka adındaki bakire kızın da rahibe olarak bulunduğu bir manastır yaptırdı. Yanka birçok rahibeyi bir araya getirdi ve onların arasında manastır düzenini tesis etti[1323].[1324]

Yıl 6594 (1086).[1325] Yaropolk Lyahlardan dönerek Vladimir'le barış yaptı. Sonra Vladimir Çernigov'a döndü, Yaroslav ise Vladimir'de kaldı. Birkaç gün orada

[1319] Dnyeper'in ağzında yer alır.

[1320] L s.136–137, İ s.149, R s.235, T s.163–164, H s.183, A s.215–216. Volinya'da bir şehirdir.

[1321] Volinya'da bir şehirdir.

[1322] L s.137, İ s.149-150, R s.235, T s.164, H s.183–184, A s.216.

[1323] İ s.150, T s.164, H s.184.

[1324] Bu yıl R, A, L ve yoktur, sadece İ ve H'de geçer. Doğruluğu şüphelidir. Ayrıca L, R, A 'da bu yıldan sonraki olaylar 6594'den devam eder, yani bu yılın ne yılı ne de bilgileri diğerlerinde yoktur. Bundan sonraki yıllarda İ ve H diğerlerinden bir yıl önde gider.

[1325] Bu yıl İ ve H'de 6595 (1087)' tir.

kaldıktan sonra Yaroslav Zvenigorod'a[1326] gitti. Bu şehre ulaşmadan önce o, şeytan ve uğursuz insanlarca kışkırtılan melun Neradets tarafından katledildi. *Knez Yaropolk*[1327] kızağın üzerinde yatarken 22 Kasım'da onu kılıcıyla öldürdü. Yaropolk biraz doğrularak kılıcı vücudundan çekti ve yüksek sesle haykırdı, ''Ah! Düşman beni öldürdün!". Sonra Melun Neradets Peremışl'daki Rurik'e (Rostislav Vladimiroviç'in oğlu) kaçtı. Yaropolk'un adamları Radko, Voikina ve diğerleri onu öndeki atın üzerine yatırdılar ve ilk önce Vladimir şehrine, oradan da Kiev'e götürdüler. Dindar Knez Vsevolod oğulları Vladimir ve Rostislav, bütün boyarları ve kutsal metropolit İoan ve onun keşişleri ve rahipleriyle birlikte onu karşılamak için yola çıktı. Bütün Kiev halkı onun için feryadı figan etti ve onu Aziz Dimitri *Manastırı'na*[1328] [1329] kadar ilahilerle ve şarkılarla götürdüler.[1330]

Sonra onun naaşını giydirdiler ve daha önce bizzat kendisinin yapılmasını başlattığı Kutsal Havari Petra? Kilisesi'ne onu 5 Aralık'ta onurlu bir şekilde mermer tabutta defnettiler. Birçok talihsiz acı yaşadı ve kabahati olmadığı halde kardeşleri tarafından dışlandı, zulme uğradı, serveti talan edildi. Fakat sonunda bu acı ölümü tattı ve kendini ebedi hayata ve istirahata teslim etti. Kutsal Knez Yaropolk sakin, zarif, kardeşlerine düşkün *ve yoksulları kollayan*[1331] biriydi. O her yıl toplam *servetinden*[1332] Azize Meryem (Kilisesi'ne) (tite, desyatin) verdi ve hep Tanrı'ya şunları söyleyerek

[1326] Volinya'da bir şehirdir.

[1327] *Knez Yaropolk,* L'de yok, İ ve H'de var.

[1328] *Manastırı'na*, L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[1329] Yaroslav Yaroslaviç tarafından Kiev'de kuruldu.

[1330] L s.137, İ s.150, R s.236–237, T s.164–165, H s.184–185, A s.216–217.

[1331] *Ve yoksulları kollayan,* L'de yok, R, A, İ ve H'de yok.

[1332] *Servetinden,* L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

dua etti, ‘‘Efendim, benim Tanrım! *İsa,*[1333] Benin duamı kabul et ve tıpkı Boris ve Gleb’te olduğu gibi bilinmez bir elden bana ölümü bağışla. Böylece ben kanımla günahlarımı temizleyeyim ve böylece bu fani dünyadan ve onun keşmekeşinden, serkeşliğinden ve şeytanın tuzaklarından kurtulayım’’. ‘‘Ulu Tanrımız onun ricasını reddetmedi ve böyle lütuflara ulaştı’’, gözleri görmez kulakları duymaz ve insanın kalbine böyle girmişti, Tanrı onları onu sevmeye hazırladı.” *Yine bu yılda Vsevolod Peremışl’a gitti*[1334].[1335]

Yıl 6595 (1087)[1336]. Yıl 6596 (1088). Vsevolod’un manastırındaki Aziz Mihail Kilisesi, Metropolit İoan ve *Piskopos Lukoy ve İsaya*[1337] tarafından kutsandı; o dönmede manastırın başrahibi Lazar’dı. *Aynı yılda Svyatopolk Novgorod’dan ayrılarak Turov’a*[1338] *knez oldu. Yine bu yılda Peçersk Manastrı’nın başrahibi Nikon öldü. Bu yılda Bulgarlar Murom’u ele geçirdi*[1339].[1340]

[1333] *İsa*, L’de yok, R, A, İ ve H’de var.

[1334] *Yine bu yılda Vsevolod Peremışl’a gitti*, L’de yok, İ ve H’de var.

[1335] L s.137–138, İ s.150-151, R s.237–238, T s.165, H s.185, A s.217.

[1336] Sadece L’de var, R, A, İ ve H’de yoktur. Bu yıldan sonra tarihler eşitleniyor.

[1337] *Piskopos Lukoy ve İsaya*, L’de yok, R, A, İ ve H’de var.

[1338] Turov Yaropolk’un toprağıydı, Yaropolk’un 1085’de çekilmesiyle Vladimir - Volin Davıd İgoreviç’e kalarak Yaropolk’un toraklarının parsellenmesi gerçekleşti.

[1339] *Aynı yılda Svyatopolk……. Murom’u ele geçirdi,* L’de yok, R, A, İ ve H’de var. 1080’lerde Rus çeteleri Bulgar tüccarlarına saldırınca Bulgarlar Rus yetkililerden elebaşlarının cezandırılmalarını ve çalınan malların geri verilmesini istediler. Ruslar ikisini de kabul etmeyince 1088 yılında Bulgarlar Ruslara sefer düzenledi. Hedef Fin ve Murom halkının arazisi içindeki Murom adlı Rus şehriydi. Murom en azından X. yüzyıl sonlarında Rus egemenliğine girmişti. Bu bölegede yapılan çatışmalarla ilgili tek bilgi budur. Murom çevresindeki köylerle birlikte ele geçirildi ve yağmalandı. Bulgarlarla Ruslar arasındaki bu mücadeleyi Fin - Ugor orman halklarına sahip olmak adına girişilen rekabetin bir parçası olarak da görmek mümkündür. Denis Sinor (der), 2012, s.325.

[1340] L s.138, İ s.151, R s.238, T s.165, H s.185–186, A s.217–218. Murom Oka Nehri üzerinde yer alır.

Yıl 6597 (1089). Feodosyev Manastırı'ndaki Azize Meryem *Peçerski Kilisesi*; Metropolit İoan, Belgorord Piskoposu Lukoy, *Rostov Piskoposu* İsaya, Çernigov Piskoposu *İoan*, *Yuryev'in Başrahibi Antoni* tarafından *kutsandı.*[1341] Bu kutsama Rus topraklarının hâkimi Yüce Knez Vsevolod'un egemenliği döneminde, onun oğulları Vladimir ve Rostislav huzurunda oldu. Yine o dönemde Yan Kiev'deki bin kişilik ordunun komutanı ve İoan ise başrahipti.[1342]

Bu yılda Metropolit İoan öldü. İoan kitaplarda ve eğitimde deneyimli tanınmış bir kişiydi. Yoksullara ve dullara karşı merhametli, kim olursa olsun hem zengin hem de fakire karşı anlayışlıydı, *aklı başında,*[1343] sakin mizaçlı, kibar, ağzı sıkı fakat güzel konuşan ve Kutsal Kitap'ın kelimeleriyle hüzünlü teselliler verebilen biriydi. Daha önce Rusların arasında onun gibi biri olmadı, ne de sonraki günlerde olacak. Yine bu yılda daha önce hakkında bahsettiğimiz Vsevolod'un *kızı*[1344] Yanka Yunan topraklarına gitti.[1345]

Yıl 6598[1346] (1090). Yanka Metropolitan İoan'ı, haremağası olarak getirdi ve insanlar onu *gördüğünde*[1347] çığlık attılar, ''Hortlak geldi'' diye. O bir yıl yaşadıktan sonra öldü. Bilge biri *değildi*[1348] fakat içten ve basit bir karaktere sahipti.[1349]

[1341] *Peçerski Kilisesi, Rostov Piskoposu, İoan, Yuryev'in Başrahibi Antoni* ve *kutsandı* ifadeleri L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[1342] L s.138, İ s.151, R s.239, T s.165, H s.186, A s.218.

[1343] *Aklı başında,* L'de yok, İ ve H'de var.

[1344] *Kızı,* L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[1345] L s.138, İ s.151, R s.239–240, T s.165–166, H s.186, A s.218.

[1346] *Yıl 6598*, L, A ve R'de yok, İ ve H'de var. L, A ve R'de bu yıla ait bilgiler önceki yıla ait verilerin devamı olarak gösterilmektedir.

[1347] *Gördüğünde,* L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[1348] *Değildi,* L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[1349] L s.138, İ s.151-152, R s.240, T s.166, H s. , A s.218–219.

Bu yılda *Pereyaslavl'da*[1350] Aziz Mihail Kilisesi, yine bu kiliseyi görkemli bir büyüklükte yaptıran Metropolit Yefrem tarafından kutsandı. Pereyaslav'da daha önce var olan metropolitan kilisesine ek olarak bunu inşa etti ve çeşitli süslemeler ve kilise eşyalarıyla donattı. Yefrem itibarlı bir haremağasıydı. Yefrem o yıllarda o birçok yapı inşa etti: o Aziz Mihail Kilisesi'nin inşaatını tamamladı, kapıların (muhtemelen şehrin kapıları) üzerinde Aziz Şehit Fedor Kilisesi'ni, sonra da kapının(ların)yanında ise Aziz Andrey Kilisesi'ni kurdu ve *taş duvar* (şehir duvarı) *inşa etti*[1351]. O ana dek Rus topraklarında hiç olmayan bir *taş*[1352] hamam yaptırdı. O, Aziz Şehit Feodor Kilise'sinden başlayarak şehri (çevreleyen) taş duvar inşa etti,[1353] *kilise yapıtlarıyla* ve başka değişik yapılarla *Pereyaslavl şehrini süsledi*[1354].[1355]

Yıl 6599 (1091). Başrahip ve keşişler aralarında istişare yaptıktan sonra, ''Babamız Feodosi'nin kendi manastırının ve kilisesinin dışında defenedilmesi münasip değildir, çünkü kiliseyi kuran ve keşişleri bir araya getiren oydu'' dediler.[1356] İstişareden sonra Feodosi'nin kemiklerinin defnedileceği yeri hazırlamayı kararlaştırdılar. Üç gün sonra Azize Meryem'in Göğe Kabulu festivali geldiğinde başrahip, babamızın kemiklerinin defnedildiği yerin kazılmasını emretti. Ben bir

[1350] *Pereyaslavl'da*, L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[1351] *Taş duvar inşa etti,* L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[1352] *Taş,* L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[1353] 'Aziz Şehit Feodor Kilise'sinden başlayarak şehri (çevreleyen) taş duvar inşa etti', ifadesi sadece L'de var. Bu cümle diğer versiyonlarda olan ama L'de olmayan iki önceki cümleyi tamamlayıcı nitelikte.

[1354] *Kilise yapıtlarıyla* ve *Pereyaslavl şehrini süsledi,* ifadeleri L'de yok, R,A,İ ve H'de var.

[1355] L s.138–139, İ s.152, R s.240, T s.166, H s.186–187, A s.219.

[1356] Aziz Feodosi 1074'te ölmüştü.

günahkâr olarak böyle bir emre ilk defa şahit olmuştum. Bu olanlarla ilgili söylediklerim bir şayia değildir, zira ben bizzat bu işe iştirak eden kişiyim.[1357]

Başrahip bana geldi ve ‘‘Peçerski’ye, Feodosi’ye gidelim’’ dedi. Hekesten gizli bir şekilde başrahiple gittim ve ilk önce kazacağımız yere baktık sonra da kazmak için giriş kısmını belirledik. Başrahip bana, ‘‘*Kardeşlerinden* hiçbirine bundan bahsetmeye kalkışma, *zira bunu kimse bilmeyecek.*[1358] Fakat kendine istediğin birini yardım için getireceksin’’ dedi. O gün kazmak için artık kazmaları hazırladım. Salı günü akşam vakti, *dolunayda*[1359] iki kardeşimi alarak hekesten gizli bir şekilde Peçerski’ye vardık ve ilahiler söyleyerek kazmaya başladık. Çok yorulduğumuzda küreği diğeri kardeşimize vererek gece yarısına kadar kazdık. Bitkin düştüğümüz halde hala derinlere inememiştik ve doğru yeri kazıp kazmadığımızdan endişelenmeye başladık. Kazmayı ben aldım ve gayretle kazmaya başladım, kardeşim ise Peçerski’nin önünde dinlenerek bana, ‘‘Çana vurdular!’’ dedi. İşte tam o sırada ben de Feodosi’nin kemiklerine ulaştım. O bana, ‘‘Çana vurdular’’ dediğinde, ben de ona, ‘‘Artık ulaştım’’ dedim. Kemiklere ulaştığımda beni birden korku kapladı ve ‘‘Tanrım, günahlarımzı bağışla’’ diye bağırmaya başladım. O sırada iki kardeş manastırda oturuyorlardı ve Peçerski’nin tarafına doğru bakıyorlardı: başrahip hala onu kiminle gizlilik içinde taşıyacağını söylememişti. Çana vurduklarında onlar üç tane yay şeklinde ışık saçan sütun gördüler. Feodosi’nin defnedildiği yerdeki kilisenin üzerinde bu yaylar hareket ederek durdular.[1360]

[1357] L s.139, İ s.152, R s.240, T s.166, H s.187, A s.219–220.

[1358] *Kardeşlerinden* ve *zira bunu kimse bilmeyecek,* ifadeleri L’de yok, R, A, İ ve H’de var.

[1359] *Dolunayda,* L’de yok, R, A, İ ve H’de var.

[1360] L s.139–140, İ s.152-153, R s.240–241, T s.166–167, H s.187–188, A s.220–221.

Daha sonra başrahip olup Feodosi'nin yerine geçecek olan Stefan bu dönemde piskopostu[1361] ve Stefan kendi manastırında, toprakların ardında Peçerski'nin üzerine doğan büyük şafağı gördü. Onlar Feodosi'yi taşımaya karar verdiler, zira önceki gün ona bu konu hakkında söylemiştir, istemeyerek te olsa Feodosi'yi onsuz taşıdılar, atına bindi ve hızla uzaklaştı, kendisinden sonra başrahipliğe gelecek olan Kliment'i alıp geldi. Gelirken büyük bir ışık gördüler veya yaklaştıklarında ise Peçerski'nin üzerinde pek çok ışığın olduğunu gördüler, fakat Peçerski'ye vardıklarında hiçbir şey göremediler. Peçerski'nin derinliğine indiler, biz ise o sırada kemiklerin yanıbaşında oturuyorduk.[1362]

Ben kazıp kemiklere ulaştığımda başrahibe, ''Gelin onu çıkaralım'' dedim. Başrahip iki kardeşle geldi. Ben geniş bir alanı kazmıştım ve biz ona eriştiğimizde orada yatan kemiklerini *gördük.*[1363] Mafsalları dağılmamıştı ve kafasındaki saçlar hala yerindeydi. Onu bir örtüyle sarmaladıktan sonra Peçerski'nin önüne taşıdık.[1364]

Ertesi gün piskoposlar toplandı: Pereyslavl'dan Yefrem, Vladimir'den Stefan, Çernigov'dan İoan, *Yuryev'den Marin*; keşişleriyle birlikte *bütün*[1365] manastırların başrahipleri ve bütün dindar halk geldi. Onlar tütsüler ve kandiller arasında Feodosi'nin kemiklerini aldılar ve götürüp kendi kilisesine, narteksteki sağ tarafa, defnettiler. 14 Ağustos Perşembe gününün ilk saatiydi ve indiksiyonun 14. yılıydı. Onlar bu günü kutsiyetine binaen kutladılar.[1366]

[1361] Stefan Volin'deki Vladimir şehrinin piskoposyudu.

[1362] L s.140, İ s.153, R s.241–242, T s.167, H s.188, A s.221.

[1363] *Gördük,* L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[1364] L s.140, İ s.153, R s.242, T s.167, H s.188–189, A s.221.

[1365] *Yuryev'den Marin* ve *bütün* ifdeleri L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[1366] L s.140, İ s.153, R s.242–243, T s.167, H s.189, A s.222.

Şimdi kısaca Feodosi'nin kehanetlerinin nasıl vuku bulduğunu anlatacağım. Feodosi Tanrı'nın ona emanet ettiği başrahiplik görevini yürütüp keşişleri idare ederken o sadece onları yetiştirmekle kalmadı, ehli dünya insanlarında – onların ruhlarının da – kurtuluşunu sağladı, özellikle de kendi manevi oğullarının. Kendisine gelen muhtaçları teselli ve ikaz etti, bazen de onların evlerine giderek onlara hayır dualar etti. Bir keresinde Yan'ın (Vışata'nın oğlu) evine Yan'a ve karısı Marya'ya gitti, Feodosi onları seviyordu, çünkü onlar İsa'nın emirlerine göre yaşıyorlar ve bunu seviyorlardı. Bir seferinde onlara uğradığında yoksulara yardım edilmesi gerektiğini ve bu şekilde imanlı insanların Cennet'in Çarlığı'na erişebileceklerini, günahkaların ise ölüm vakit gelip çattığında mahvolacaklarını öğretti. Feodosi onların tabutta yatan bedenlerinden bahsederken, Yan'ın karısı ona, ''Kim bilir, ben nereye defnedileceğim? '' dedi. Feodosi de ona, ''Gerçekten, sen benim defnedildiğim yerede defnedileceksin'' dedi. Feodosi'nin kehaneti hakikaten gerçekleşti. Başrahip, Marya'dan önce öldü ve 18 yıl sonra söyledikleri gerçekleşti: çünkü o yılda, 16 Ağustos'ta Yan'ın karısı Marya öldü. Keşişler geldi ve defin ilahileri söylediler, sonra da onu alıp Azize Meryem Kilisesi'ne defnettiler. Orası Feodosi'nin kabrinin karşısında sol taraftaydı. Feodosi 14 Ağustos'ta, Marya ise 16 Ağustos'ta defnedilmişti. Böylece kutsal babamız Feodosi'nin kehaneti gerçekleşti. Koyuna yemini şifai olarak fedakârca, tevazuyla ve özenle veren iyi çobandır. Onlara göz kulak olan, onları koruyup kollayan, ona emanet edilmiş sürüler, Rus toprakları ve Hıristiyan halklar için dua eden. Bu dünyadan ayrıldıktan sonra senin dualarn doğru yolda olan insanlara ve senin talebelerine olacak; onlar senin mezarına bakıp dalacak, senin öğrettiklerini ve senin itidalini hatırlayacaklar ve Tanrı'nın adını yüceltecekler. Ben

senin asil hayatını ve itidalini nasıl öveceğini bilemeyen günahkâr hizmetkârınım ve talebenim. Fakat küçük bir şey söyleyeceğim.[1367]

‘‘Sevin, babamız ve önderimiz *Feodosi*![1368].[1369] Dünyanın dağdağasını elinin tersiyle ittin, huzuru sevdin, manastır hayatının sükûnetinde Tanrı’ya hizmet ettin, muhtelif ilahi ikramlara mazhar oldun, oruçla kendini yücelttin, ihtirastan ve nefsanî arzulardan uzak durdun, yüce babaların adımlarını takip ederek *dünyanın*[1370] güzelliğini ve bu hayatın arzularını reddettin ve onları taklit ederek sükûnetle terakki ettin, mütevazılığınla süslendin. Kitaptaki mutluluk verici sözlere mazhar oldun. Sevin! Umudumuzu güçlendiren ve ebedi saadete ulaşan, nefsanî ihtirasları ve günahın ve keşmekeşin kaynağını yerin dibine batıran, mübarek sen; şeytanın desiselerinden ve tuzaklarından kaçtın. İmanlılar arasında sükûna erdin, babaların varisi olarak yaptıklarının karşılığını buldun, zira sen onların öğretilerini, salık verdikleri nizamı, itidallerini, kurallarını ve saygınlıklarını sürdürüyorsun. Sen her şeyden fazla Büyük Feodosi’nin hayat tarzını ve nizamını benimsemek istedin, kendini sindirdin, onun itidaline özendin ve onun adetlerini takip ettin ve böylece güzel bir işten daha güzeline eriştin. Tanrı’ya niyazını dile getirerek, rayihalar getiren zahidin buhurdanlığında tütsülenmiş güzel kokular sundun. Dünyevi zevkleri yenerek bu dünyanın Knez’i (Hâkimi) oldun, düşmanın şeytanı ve onun düzenbazlıklarını ayaklarının altında ezerek muzaffer oldun. Düşmanın hamlelerine ve kurnaz desiselerine göğüs gerdin, Haç’ın zırhıyla ve sarsılmaz bir imanla güçlendin ve Tanrı sana yardım etti. Benim

[1367] L s.140–141, İ s.154, R s.243, T s.167–168, H s.189–190, A s.222–224.

[1368] *Feodosi*, L’de yok, R, A, İ ve H’de yok.

[1369] Feodosi (424—529) Bizans monastisizminin kurucularındandır.

[1370] *Dünyanın,* L’de yok, R, A, İ ve H’de var.

için dua et, kutsal baba, düşmanın tuzaklarından beni halas et ve senin dualarınla düşmana karşı beni koru."[1371]

Bu yılda güneşte bir işaret vardı; sonra kayboldu. 21 Mayıs'ta günün ikinci saatinde onun ay (büyüklüğü) kadar bir parçası kalmıştı.[1372] Bu yılda Vsevolod Vışgorod'un arka taraflarında vahşi hayvanlar avladı ve orada tuzak kurmaları sebebiyle insanlar yaygara kopardı. Gökten büyük bir yılan düştü ve bütün insanlar dehşete kapıldı.[1373] Bu sırada yeryüzünde gürültü koptu ve bunu güçlü bir şekilde işittiler. Bu yılda Rostov'da büyücü ortaya çıktı fakat hemen öldürüldü.[1374]

Yıl 6600 (1092). Polotsk'ta olağanüstü bir sanrı vuku buldu. Gece vakti bir uğultuyla gürültü koptu ve şeytanlar tıpkı insanlar gibi sokaklarda koşuşturdu. Eğer biri onlara bakmak için evinden dışarıya çıksaydı anında görünmez şeytanların gazabına uğrayabilirdi, hatta böyle yaparak ölenler oldu ve başka hiç kimse evinden dışarıya çıkmaya cesaret edemedi. Daha sonra şeytanlar gündüz vakti at üstünde görünmeye başladı, onların kendileri görünmezdi, fakat atlarının toynakları görülebilirdi. Onlar bu şekilde Polotsk ve çevresindeki insanlara zarar verdiler. Bu yüzden insanlar aralarında Polotskluların ölüler (hayaletler) tarafından öldürüldüğünü konuştular. Buna benzer işaretler Drutsek'te de başlamıştı. Bu zamanda gökyüzünde bir işaret belirdi, gökzüyünün orta yerinde ve büyük bir halka halinde. Bu sene içinde kuraklık oldu, topraklar yanıp kavruldu, birçok orman tutuşup yandı ve bataklıklar

[1371] L s.141–142, İ s.154–155, R s.243–245, T s.168–169, H s.190–191, A s.224–225.

[1372] Güneş tutulması, 21 Mayıs 1091.

[1373] Muhtemelen göktaşıydı.

[1374] L s.142, İ s.155, R s.245, T s.169, H s.191, A s.225.

kurudu.[1375] Yurtta çok sayıda işaret vardı ve hemen her taraftan Polovetslerin büyük akınları başlamıştı; onlar üç şehri, Pesoçen ve Priluk'u[1376], ele geçirdiler ve (Dnyeper Nehri'nin) her iki tarfında zaptettikleri birçok yeri tahrip ettiler. Bu yılda Polovetsler Rostislav'ın oğlu Vasilko ile beraber Lyahlara karşı savaştılar. Bu yılda Rostislav'ın oğlu Rurik öldü.[1377] Yine bu dönemde pek çok insan çeşitli hastalıklardan dolayı öldü, bu sebeple tabut satanlar, ''Biz Filipov Günü'nden Paskaya Orucu'na kadar[1378] 7000 tabut sattık'' demişlerdi. Bu talihsiz duruma bizim günahlarımız sebep olmuştu, zira günahlarımızda ve kural tanımamazlığımızda haddimizi aşmıştık. Tanrı bu felaketi üzerimize gönderdi ve günahlardan, hasetten ve diğer kötülük ve şeytani desiselerden sakınmamız için bize tövbe etmemizi salık verdi.[1379]

Yıl 6601 (1093). İndiksiyon'un ilk yılıdır. Vladimir'in torunu ve Yaroslav'ın oğlu Büyük Knez Vsevolod 13 Nisan günü öldü ve 14'ünde, yani Strastnaya Haftası'nın[1380] büyük Salı gününde defnedildi. Onun naaşı Azize Sofya Kilisesi'ndeki kabrine konuldu. Dindar Knez Vsevolod çocukluk yıllardında da hakşinas biriydi, yoksullara karşı eli açıktı, piskoposlara ve rahiplere karşı hürmet gösterdi ve özellikle keşişlere derinden muhabbet besledi ve onlara istedikleri her şeyi verdi. O sarhoşluktan ve türlü zevklerden kendini alıkoymayı bildi, böylece babasının sevgisini kazandı. Buna

---

[1376] L, R, A'da Perevolk; İ'de Priluk ve H'de ise Prilou olarak geçer. Doğrusu Çernigov bölgesinde bir şehir olan Priluk'tur ve öncesindeki *üç şehri* ifadesi de yanlıştır.

[1377] Rurik Tmutarakan'da 1066'da zehirlenen Rostislav'ın babasıdır. Vladimir'in oğlu (ö 1052) ve Yaroslav'ın da torunudur.

[1378] Paskalya Orucu'ndan bir hafta önceki Noel arefesi, 14 Kasım. St. Philips Günü de denebilir.

[1379] L s.142–143, İ s.155–156, R s.245–247, T s.169–170, H s.192, A s.225–226.

[1380] Paskalya'dan önceki haftadır.

binaen, babası ona ‘‘Oğlum! Tanrı seni korusun, çünkü ben senin alçak gönüllü olduğunu duydum ve sevindim, zira sen bu ihtiyar yaşımda benim kalbime su serptin. Eğer Tanrı benim tahtımı kardeşlerinden sonra hakkıyla ve şiddet göstermeden sana bahşederse Tanrı sana ölümü gönderdiğinde sen benim yattığım yere defnedileceksin, çünkü ben seni kardeşlerinden daha fazla seviyorum’’ dedi. Babasının söylediği sözler aynen gerçekleşti, çünkü o bütün kardeşlerinden sonra babasının tahtına geçti, kardeşleri öldükten sonra Kiev’de onun hükmü sürdü.[1381]

O daha önce bulunduğu Pereyaslavl’da olduğundan çok daha fazla sıkıntıyla karşı karşıya kaldı. Kiev’de hükmederken yeğenlerinin elinden çok acı çekti. Çünkü onu hayal kırıklığına uğratmaya başlamışlardı; *biri bir yeri* elde etmek istiyordu, *diğeri başka bir yeri*.[1382] *Artık seslerini kesmek için* onlara *toprakları dağıttı.*[1383] Bütün bunlar yaşı kemale erip ihtiyarlayınca ona sıkıntı ve acı vermeye başladı. O, gençlerin fikirlerini dinlemeyi sevdi ve onlarla istişareler yaptı; gençler, yaşlı drujinasını lağvetmesi konusunda onu kandırdı, halk artık knezin adaletine ulaşamadı, hâkimler yoldan çıktı, rüşvet yiyen kişiler haline geldiler, knez ise hastalığından dolayı bu suistimalleri görmedi. Onun hastalığı iyice ağırlaştığında Çernigov’daki oğlu Vladimir’i çağırdı. Vladimir onun yanına geldiğinde babasını hasta olarak gördü ve buna çok üzüldü. Vsevolod küçük oğlulları Vladimir ve Rostislav’ın önünde, onun vakti geldiğinde, sessiz ve kısa bir şekilde ebedi istirahate daldı ve atalarına kavuştu. O, Kiev’de 15 yıl, Pereyaslavl’da ve Çernigov’da 1 yıl hüküm sürdü. Vladimir kardeşi Rostislav’la yas tuttuktan sonra onun naaşını düzenlediler. Piskoposlar, başrahipler,

[1381] L s.143, İ s.156-157, R s.247–248, T s.170, H s.192–193, A s.226–227.

[1382] *Biri bir yeri* ve *diğeri başka bir yeri,* ifadeleri L’de yok, R, A, İ ve H’de var.

[1383] *Artık seslerini kesmek için* ve *toprakları dağıttı*, ifadeleri L’de yok, R, A, İ ve H’de var.

keşişler, rahipler, boyarlar ve halktan insanlar bir araya geldi ve naaşı alınıp adet üzere ilahilerle, daha önce bahsettiğimiz gibi onu Azize Sofya Kilisesi'ne defnettiler.[1384]

Vladimir enine boyuna düşündükten sonra, ''Eğer babamın tahtına oturacaksam şüphesiz beni Svyatopolk'la savaş bekliyor, çünkü bu taht onun babasınındı'' dedi. Bir süre düşündükten sonra Turov'daki Svyatopolk'u çağırdı, kendisi Çernigov'a, Rostislav ise Pereyaslavl'a gitti.[1385]

Paskalya kutlamalardan bir hafta sonra, 24 Nisan'da, Pazar (Antipasha) Günü'nde, *Svyatopolk Kiev'de hâkim olmaya başladı*[1386]. Svyatopolk Kiev'e geldi. Kiev halkı şehirden çıktı ve onu övgülerle karşıladı, onu sevinçle kabul etti ve böylece Svyatopolk babasının ve amcasının tahtına oturdu. O sırada Polovetsler Rus topraklarına saldırdı, fakat onlar Vsevolod'un öldüğünü öğrenince Svyatopolk'a elçiler gönderip barış yapmak istediler. Svyatopolk babasının ve amcasının ihtiyar drujinalarıyla istişare etmeyerek, sadece kendi etrafındaki kişlerin aklına uyarak elçileri esir aldı ve onları hapsetti. Polovetsler bunu duyunca savaş başlattılar. Çok

[1384] L s.143–144, İ s.157, R s.248–249, T s.170–171, H s.193–194, A s.227–228.

[1385] L s.144, İ s.157, R s.249, T s.171, H s.194, A s.228–229.

[1386] *Svyatopolk Kiev'de hâkim olmaya başladı*, L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

sayıda Polovets geldi ve Torçesk[1387] şehrini kuşattı. Svyatopolk ise Polovetslerin geldiğini öğrenince barış yapmak niyetiyle elçilerini gönderdi.[1388]

Polovetsler barış yapmak istemediler ve bütün topraklara saldırarak çarpışmayı sürdürdüler. Svyatopolk ise onların üzerine gitmek için orduyu toparlamaya başladı. Aklı başında olan adamları ona, ‘‘Onların üzerine gitmeye kalkışma, çünkü ordunun gücü zayıftır’’ dediler. O da, ‘‘Benim onlara karşı koyabilecek 800[1389] adamım var’’ dedi. Diğer akılsızlar da aynı şekilde, ‘‘Git, Knez’’ dediler. Akıllılar ise, ‘‘Sen 8000 kişiyle çıksan bile yine de onların karşısında zayıf kalacaksın. Bizim yurdumuz savaşlardan ve vergilerden dolayı zaten zayıf düştü. Fakat yardım için kardeşim Vladimir’e müracat edebilirsin’’ dediler. Svyatopolk onlara kulak vererek yardım istemek için Vladimir’e adamlarını yolladı. Vladimir ordusunu topladıktan sonra Pereyaslavl’daki kardeşi Rostislav’a da haber göndererek Svyatopolk’a yardım etmesini söyledi. Vladimir Kiev’e vardığında kuzenler Aziz Mihail’de buluştu ve aralarındaki çekişmeleri ve anlaşmazlıklara bir çıkar yol bulmaya çalıştılar. Onlar aralarında uzlaştıktan sonra birbirlerinin haçını öptüler (Yemin ettiler), o sırada Polovetsler ülkeye saldırmaya devam ediyordu. Akıllı adamlar onlara, ‘‘Neden siz

[1387] Torçesk Torkların harp esnasında iltica etmeleri maksadıyla yapılmştı. Torklar Polovetsler tarafından sıkıştırıldıkça bu şehre kaçarlar ve kendilerini müdafaa ederlerdi. Rusların hizmetine giren bu Torklardan çoğunu Polovetslerden kaçanlar teşkil ettiği anlaşılıyor. Polovetslerin Torkların sahası olan Don ve Dnyeper sahasına gelip üzerlerinde hâkimiyet kurmaları sebebiyle Torkların artık eski serbestileri ve maddi imkânları kalmamış adeta yarı köle durumuna düşmüşlerdi. Buna tahammül edemeyen Torkların birçoğunun Rus knezlerinin yanına kaçtıkları ve mükkemel atlı asker olmaları hasebiyle Ruslardan gayet iyi kabul gördükleri anlaşılıyor. Polovetsler bu defa bu kaçakları, yani kendi kölelerini geri almak maksadıyla Rus arazisine 1093 yılında hücüm edip Torkları alıp steplere götürmüşlerdir. Akdes Nimet Kurat, **Karedenizin Kuzeyindeki Türk Kavimleri**, Murat Yay. Ankara, s.67.

[1388] L s.144, İ s.157-158, R s.249, T s.171, H s.194–195, A s.229.

[1389] L’de 700’dür, doğrusu tüm diğerlerinde olduğu gibi 800’dür.

kendi aranız da çekişiyorsunuz? Paganalar Rus topraklarını yerle bir ediyor. Siz şimdi anlaşmaya vardıktan sonra, hemen çıkın ve onlarla karşı karşıya gelin; ya onlarla barış yapın ya da onlara karşı savaşın'' dediler. Vladimir barış olsun istedi, fakat Svyatopolk savaşı seçti.[1390]

Svyatopolk, Vladimir ve Rostislav Trepol'e doğru ilerledi ve Stugna Nehrine vardılar.[1391] Svyatopolk, Vladimir ve Rostislav nehri geçmeden önce drujinayı çağırarak istişare edip, düşünüp taşınmaya başladılar. Vladimir, ''Şimdilik nehrin gerisinde kalalım, zira şartlar oldukça tehlikeli, hatta onlarla barış yapalım'' dedi. Yan akil adamlar ve diğerleri bu görüşe katıldı. Kievliler ise *bu tavsiyeleri*[1392] almak istemiyorlardı; onlar, ''Savaşmak istiyoruz, nehrin karşı tarafına geçelim'' dediler. Bu fikir beğenildi ve Stunga Nehri'nin karşı tarafına geçtiler. Nehir o sırada hayli kabarmıştı. Svyatopolk, Vladimir ve Rostislav drujinalarını hazırladılar ve ileriye doğru çıktılar. Svyatopolk sağ kanattan, Vladimir sol kanattan yürüdü ve Rostislav merkezi aldı. Onlar önce Trepol'ü geçtiler ardından da istihkâmı geride bıraktılar. İşte, Polovetsler karşılarına çıktılar, onların ön saflarında okçuları vardı. Bizimkiler istihkâmların arasında siper aldı ve kendi nizamlarını kurdular, okçular ise istihkâmın dışına doğru ilerledi. Polovetsler istihakam yaklaştılar ve kendi nizamlarını kurdular. Hepsinden önce Svyatopolk'un üzerine yüklendiler ve onun birliğinin düzenini bozdular. Svyatopolk çok sert durdu, fakat onun adamları Polovetslere direnmeden dağılıp kaçtılar, onlardan sonra Svyatopolk ta kaçtı. Polovetsler Vladimir'e saldırdı, çok acımasız bir çarpışma olmuştu. Bunun sonunda Vladimir, Rostislav *ve*

[1390] L s.144–145, İ s.158–159, R s.249–250, T s.171–172, H s.195–196, A s.229–231.

[1391] Stugna Nehri Dnyeper'in sağ koludur, Trepol ise Stugna'nın ağzında yer alan bir şehirdir.

[1392] *Bu tavsiyeleri,* L'de yok, R, A, İ ve H'de yok.

ordusuyla[1393] kaçtı ve Stugna Nehri'ne vardılar. Vladimir, Rostislav'la nehrin sığ yerinden geçmeye çalıştı, fakat Rostislav Vladimir'in gözleri önünde batmaya başladı. Vladimir kardeşini kurtarmaya çalıştı. Neredeyse kendisi de boğulacaktı. Böylece Vsevolod'un oğlu Rostislav boğularak öldü. Vladimir yanındaki az sayıdaki drujinayla nehrin karşı tarafına geçebildi, çünkü birliğinden ve boyarlarından pek çok kişi batmıştı. Dnyeper'in karşı tarafına vardığında kardeşine ve drujinasına ağladı ve Çernigov'a doğru büyük bir üzüntüyle yola koyuldu. Svyatopolk ise Trepol'a kaçtı ve kendisini oraya kapatarak akşama kadar orada kaldı, gece olunca da Kiev'e gitti.[1394]

Polovetsler onların kaçtığını görünce çapulculara toprakları yağmalamalarına izin verdi ve diğerleri ise Torçesk'e döndü. Bu bu talihsiz olay 26 Mayıs'ta İsa'nın Göğe Yükselme Günü'nde vuku buldu. Rostislav'ın cesedini arayanlar onu nehirde buldu ve alıp Kiev'e götürdüler. Annesi onun için gözyaşı döktü ve bütün halk hüzünlü bir şekilde ona ağladı çünkü o daha gençti. Piskoposlar, rahipler ve keşişler adet oldığu üzere ilahiler söylemek için bir araya geldiler ve onu Azize Sofya Kilisesi'ne babasının yanına defenettiler. Polovetsler Torçesk'i kuşattılar fakat Torçeskliler onlara karşı direndi ve sert bir şekilde karşı koyarak onları şehirden attılar, çok sayıda düşmanı da öldürdüler. Polovetsler onların topraklarını tahrip etmeye başladılar ve su kaynaklarını kestiler, böylece şehrideki halk susuzluktan ve açlıktan dolayı zayıf düşmeye başladı. Torçeskliler Svyatopolk'a haber göndererek ona, '' eğer erzak göndermezsen onlara teslim olacağız'' dediler. Svyatopolk onlara erzak yolladı, fakat şehri kuşatan çok sayıdaki düşmanı geçipte erzakları şehre sokabilmek mümkün değildi. Polovetsler 9 hafta boyunca şehri kuşattılar, sonra ikiye bölündüler; bir kısmı şehrin dışında kalarak

[1393] *Ve ordusuyla,* L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[1394] L s.145–146, İ s.159, R s.250–251, T s.172, H s.196–197, A s.231–232.

savaşı sürdürdü, diğerleri ise Kiev'e gitti ve akınlarını Kiev ve Vışgorod arasına yönlendirdi. Svyatopolk Jelan'a[1395] doğru yola çıktı, birbirleriyle karşı karşı ya gelmek için ilerledi ve karşılaştıklarında savaş başladı. Bizimkiler paganlardan kaçtılar ve diğerleri de düşmanın önünde töklezlediler, yaralandılar ve bir çoğuda öldü; öyle ki ölenler Trepol'dekilerden daha fazlaydı. Svyatopolk kendisiyle birlikte üç kişi olarak Kiev'e ulaştı, Polovetsler ise Torçesk'e döndü. Bu talihsiz olay 23 Temmuz'da gerçekleşti. Ertesi sabah, yani 24 Temmuz'daki kutsal şehitler Boris ve Gleb Günü'nde, şehirde büyük bir hüzün vardı. Bütün bunlar büyük günahlarımızdan, bizim kural tanımamazlığımızın artmasından kaynaklanmıştı.[1396]

Tanrı paganları bizim üzerimize musallat etti, onları affı yoktu, aslında Tanrı bizi tüm kötü işlerden sakındırmak için cezalandırmıştı. Böylece biz Tanrı'nın kamçısı olan paganların saldırılarıyla cezalandırıldık, bu sebeple günah yolundan uyanarak aklımızı başımıza almalıyız. Bu olan bitenlerin yüzünden Tanrı bize bayram gününde acı ve hüzün yolladı, zira bu yıl içinde ilk felaket Göğe Yükseliş Günü'nde Trepol'de, ikincisi ise Boris ve Gleb Günü'nde meydana geldi ki ikincisi Rus topraklarının yeni bayramıydı. İşte bu konu hakkında peygamber, ''Ben sizin bayramınızı hüzne dönüştüreceğim ve sizin şarkılarınızı feryadı figana çevireceğim"[1397] demişti. Ve bizim topraklarımızda *büyük hüzün oldu,*[1398] köylerimiz, şehirlerimiz harabeye döndü ve biz düşmanlarımızın önünden kaçtık.[1399]

[1395] Pirpyat Nehri'nin sağ koludur.

[1396] L s.146–147, İ s.160, R s.251–252, T s.172–173, H s.197–198, A s.232–233.

[1397] **KK**, Amos, 8: 10, s.963.

[1398] *Büyük hüzün oldu,* L'de yok R, A, İ ve H'de var.

[1399] L s.147, İ s.160-161, R s.252, T s.173, H s.198–199, A s.233–234.

Pegamberin söylediği gibi, ‘‘Düşmanlarınızın önünde kahrolacaksınız, nefret ettkleriniz size baskı yapacak ve sizi kovlayan birileri olmasa bile kaçacaksınız. Sizin gururunuzun kibrini kıracağım ve sizin gücünüz beyhude yere harcanacak. Yabancının kılıcı sizi öldürecek ve topraklarınız ve saraylarınız tahrip edilecek. Çünkü siz kötüsünüz, muzipsiniz, ben sizin üzerinize hiddetle geleceğim” [1400] dedi, Kutsal İsaril’in Tanrısı. İsmail’in kötü niyetli çocukları köyleri ve çiftlikleri yaktı ve birçok kiliseyi ateşle yerle bir etti.[1401]

Hiç kimse böyle felaketler yaşamamıştı: ‘‘Pek çok günahı işlediğiniz yerde türlü cezalara müstehak olacaksınız.” Bu yüzden dünyanın sonu geldi, bu yüzden fesat her yere yayıldı ve yine bu yüzden topraklarımıza felaket musallat oldu: insanlarımzdan bazıları tutsak edilmiş, bazıları katledilmiş *ve diğerleri intikam almaya çıkmış,*[1402] onlar acı ölümü tattılar, öbürleri de helak olmayı görünce dehşetli bir korkuya kapıldılar, başkaları ise açlıktan ve susuzluktan mahvoldu. Sadece ceza, sadece idam; türlü felaketlere katlandılar, binbir çeşit acılar ve korkunç işkenceler gördüler; kimini bağladılar ve ayaklarıyla çiğnediler, donmaya maruz bırakılıp feci şekilde eziyet gördüler. Ve tüm bunlardan daha dehşetli ve korkunç olan ise, bütün Hıristiyanlar arasında terör, endişe ve bela her tarafa yayıldı.[1403]

Adaletli ve haşmetli! Bize yakışan cezalara katlanarak biz böyle cefa göreceğiz ve böyle acı çekeceğiz, ‘‘Biz yeryüzündeki en imansız *ve en düzenbaz*[1404] olan yabancı halka kendimizi bağladık’’. Biz feveran ederek ağladık: ‘‘ Tanrım sen bize adil davran

[1400] **KK**, Levililer, 26: 17–33, s.131–132.

[1401] L s.147, İ s.161, R s.252–253, T s.173–174, H s.199, A s.234.

[1402] *Ve diğerleri intikam almaya çıkmış*, L’de yok, R, A, İ ve H’de var.

[1403] L s.147–148, İ s.161, R s.253, T s.174, H s.199, A s.234–235.

[1404] *Ve en düzenbaz,* L’de yok, İ ve H’de var.

ve sen bizi adaletinle yargıla."[1405] Biz bunun gibi haydutlara misal olarak, ''Biz yaptıklarımızın karşılığını aldık[1406]'' deriz. Biz Eyüp'le söyledik, '' Tanrı nasıl verdiyse öyle aldı; Tanrı'nın adına övgüler olsun[1407]''. Paganların akınları süresince biz onların elinden acı çektik ve artık bize kızan Tanrı'yı öğreneceğiz. Yüceltilmesi gerekirken biz onu yüceltmedik, onurlandırılması gerekirken biz onu onurlandırmadık, o bizim yolumuzu aydınlatırken biz onu anlamadık, o vaadini yerine getirirken biz aynı şekilde mukabele etmedik, o doğurulurken (yeniden ışığı görürken) biz atalarımız gibi ona gereken saygıyı göstermedik. Şimdi ise kötü yola düşmemizin cefasını görüyoruz ve kabahatimiz nisbetinde acı çekiyoruz. Bütün şehirlerimiz perişan edildi, biz topraklarımızda ilerlediğimizde atları, koyunları, büyük baş hayvanları, otlayan sürüleri bitap bir halde gördük; çimenler vahşette büyüdü ve vahşi hayvanların inlerinde olmuştu. Biz bütün umudumuzu Tanrı'nın merhametine bağladık; Kutsal Tanrı bizi adaletiyle cezalandıracak. ''Bize ihlallerimize göre davranmaz ve günahlarımızın karşılığını vermez."[1408] Böylece Kutsal Tanrı bizi cezalandırmak için topladı, bizim günahlarımızın çokluğu nispetinde değildi. Böylece bizi yarattı: düşmüşleri yeniden kaldırdı, o Âdem'in günahlarını affetti ve arınma banyosunu bize bağışladı ve O kanını bizim için döktü. O bizim imansızlıkta yaşadığımızı gördüğünde, bize bu savaşı ve ızdırabı verdi, böylece istesek de istemesek de öbür dünyada merhamete mazhar olacağız: çünkü bu dünyada cezalandırılan ruh öbür dünyada merhamet bulacak ve ızdıraptan halas olacak. Zira Tanrı (bu günahlar için) iki kez (her iki dünayda da) acı çektirmeyecek. Ah! Onun tarif edilemez insan sevgisi! Zira

[1405] **KK**, Mezmurlar, 118: 137, s.650.

[1406] **KK**, Luka, 23: 41, s.1121.

[1407] **KK**, Eyüp, 1: 21, s.536.

[1408] **KK**, Mezmurlar, 103: 10, s.634.

arzularımızla ona yöneldiğimizde O bizi gördü. Ah! Onun bize olan hadsiz sevgisi! Çünkü biz onun emirlerine karşı gelmeyi yeğledik. Şimdi bizim isteklerimize karşı ceza çekmemiz zaruridir ve biz isteklerimize karşı acı çekerken en azından boyun eğerek tahammül edebiliriz. Zira nerede oldu bizim narin hislerimiz? Fakat şimdi herkes gözyaşı içindedir. Biz nerede nefes aldık? Fakat şimdi ağlamak çoğaldı, bütün sokaklarda katledilmiş imansızların ölüleri yüzünden.[1409]

Polovetsler hayli mücadele ettikten sonra Torçesk'e döndüler. Şehirdeki halk açlıktan zayıf düştü ve düşmanlarına boyun eğdiler. Polovetsler şehri ele geçirdikten sonra ateşe verip yaktılar, halkı dağıttılar; herkesi aileleri ve yakınlarıyla birlikte kaleye (veya kule) hapsettiler. Izdıraplar, çetin soğuğa icbar edilmeler, açlıkta, susuzlukta ve felakette; onlar donuk yüzleriyle, kararmış vücutlarıyla, kederli dilleriyle, meçhul memleketlerden gelip çıplak ve yaralanmış yalınayaklarıyla avare bir şekilde (hapishaneye) konuldular. Birbirlerine gözyaşlarıyla cevap verdiler; biri, ''Ben bu şehirdenim'', diğer ise, ''Ben de şu köydenim'' dedi; böylece birbirlerine ağlayarak sorular sordular ve kendi kavimlerinden bahsedip ahlayıp vahlayarak gözlerini göğe, bütün sıları bilen Yüce Tanrı'ya kaldırdılar.[1410]

Hiç kimse cüret edip söylemedi Tanrı'yı sevmediğimizi! Zira Tanrı kimi sevdi bizi sevdiği kadar? Tanrı kimi yüceltti bizi yüceltip övdüğü gibi? Hiçimseyi! Bu yüzden bizim üzerimize onun şiddetli gazabı musallat oldu, zira biz hekesten fazla onurlandırıldık ve herkesten fazla günah işledik. Biz diğer insanlardan önce aydınlandık, fakat Tanrı'nın iradesini bilsek te onu hakir gördük ve diğerlerinden fazla

[1409] L s.148–149, İ s.161-162, R s.253–255, T s.174, H s.199–201, A s.235–236.

[1410] L s.149, İ s.162-163, R s.255, T s.174–175, H s.201, A s.236–237.

cezalandırıldık. İşte günahkâr ben! Çok fazla ve sürekli olarak Tanrı'nın gazabını üzerime çektim ve bütün gün ona isyan ettim.[1411]

Bu yılda ayrıca yılda, 1 Ekim'de İzyaslav'ın torunu ve Mstislav'ın oğlu Rostislav öldü. 16 Aralık'ta Azize Meryem Desyatin Kilisesi'ne defnedildi.[1412]

Yıl 6602 (1094). Svyatopolk Polovetslerle barış yaptı ve onların knezi Tugorkan'ın (Tugorhan) *kızını kendine eş olarak aldı*[1413]. Yine bu yılda Oleg Polovetslerle Tmutarakan'dan ayrılarak Çernigov önlerine ulaştı. Vladimir kendi şehrini tahkim etti. Oleg şehre yaklaştı ve şehri manastırlarda dâhil olmak üzere muhasara etti. Vladimir Oleg'le barış yaptı ve Çernigov'dan ayrılarak Pereyaslavl'da babasının tahtına gitti, Oleg ise kendi babasının şehrine girdi. Polovetsler Çernigov havalisine ciddi biçimde hasar verdi, fakat Oleg onları engellemeye kalkışmadı, zira onların bu talanını kendisi teşvik ediyordu. Bu şekilde üçüncü defa *Oleg*[1414] paganlarla birlikte Rus topraklarına saldırdı. Tanrı onun günahlarını affetsin, çünkü pek çok Hıristiyan ziyan olup gitti, diğerleri ise tutsak alındı ve çeşitli topraklara dağıtıldılar.[1415]

Bu yılda 26 Ağustos'ta Rus topraklarına çekirgeler musallat oldu ve türlü otları ve çok miktarda tahılı yiyip bitirdi. Rus topraklarında daha önceki dönemler böyle bir felaket işitilmemişti; günahlarımız yüzünden bizim gözlerimiz bu olan bitenleri gördü.

[1411] L s.149, İ s.163, R s.255–256, T s.175, H s.201–202, A s.237. A. A. Şahmatov' göre GYH'nin *Naçalnıy Svod* kısmı bu tarihte sona erimiştir.

[1412] L s.149, İ s.163, R s.256, T s.175, H s.202, A s.237.

[1413] *Yıl 6602 (1094). Svyatopolk Polovetslerle barış yaptı ve onların knezi Tugorkan'ın kızını kendine eş olarak aldı*, L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[1414] *Oleg*, L'de yok, İ ve H'de var.

[1415] L s.149–150, İ s.163, R s.256–257, T s.175, H s.202, A s.237–238.

27 Nisan'da gece saat 6'da Vladimir Piskoposu Stefan öldü, o daha önce Peçerski Manastırı'nın başrahipliğini yapmıştı.[1416]

Yıl 6603 (1095). Polovetsler Devgen'in (Diyojen) oğluyla Greklerin üzrine gitti ve onlarla savaştı. Çar, Devgen'in oğlunu yakaladı ve onu kör ettirdi.[1417] Aynı yıl Polovetslerden Itlar ve Kitan, Vladimir'e barış yapmak için geldiler. Itlar Pereyaslavl şehrine girdi, Kitan ise savaşçılarıyla surlar arasında kaldı. Vladimir Kitan'a oğlu Svaytoslav'ı rehin olarak verdi, Itlar ise artık seçkin drujinasıyla şehirdeydi. O sırada Kiev'den Slavyata Vladimir'e Svyatopolk'tan *özel bir görevle*[1418] gelmişti. Ratibor'un drujinası Knez Vladimir'i Itlar'ın drujinasını katletmesi için tahrik etmeye başladı. Vladimir bunu yapmaya istekli değildi, onlar şöyle cevap verdi, ''Ben bunu nasıl yapabilirim, hem de onlara yemin etmişken?''. Vladimr'in drujiansı ise, ''Knez! Bundan sana günah yoktur! *Tanrı onları senin eline verdi*[1419], sonra her zaman sana yemin edenler Rus topraklarını viran ettiler ve hiç durmadan Hıristiyan kanı döktüler''. Vladimir onların sözünü dinledi. Vladimir gece vakti Slavyata'yı küçük bir drujinayla ve Torklarla surların arasına yolladı. Onlar ilk önce Svyatoslav'ı kaçırdılar, sonra da Kitan'ı ve bütün drujinasını öldürdüler. Cumartesi akşam Itlar geceyi drujinasıyla Ratibor'un ikametgâhında (samanlığında)[1420] geçirmişti ve Kitan'a o gece neler olduğundan tamamıyla habersizdi. Pazar sabahı, kilisedeki sabah ibadeti vaktinde Ratibor silahlı adamlarını hazırladı ve kulübeyi ısıtmalarını emretti. Sonra Vladimir

[1416] L s.150, İ s.163-164, R s.257, T s.175–176, H s.202–203, A s.238.

[1417] Leon Diyojen, Alexius Komnenos tarafından yakalanıp kör ettirilen İmparator Romen IV. Diyojen'in oğludur.

[1418] *Özel bir görevle*, L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[1419] *Tanrı onları senin eline verdi*, L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[1420] İ ve H'de *samanlıkta* (Eski Rusça'da *на сѣнници* veya Modern Rusça'da *на сеновале*) olarak geçer.

adamı Byandyuk'u Iltar'ın drujinasına yolladı ve Byandyuk Iltar'a, ''Knez! Vladimir sizi çağırıyor ve size dedi ki, 'Isıtılmış kulübede giyininiz ve Ratibor'un yanında kahvaltı yaptıktan sonra bana geliniz' '' dedi. Itlar da ona, ''Pek tabi yapalım'' dedi. Fakat ısıtılmış kulübeden içeri girdiğinde onları kilitlediler. Sonra savaşçılar kulübenin üzerine tırmandılar ve çatıyı kırarak açtılar. Ratibor'un oğlu Olber yayını aldı, okunu Itlar'a attı ve onu kalbinden vurdu, sonra da onun bütün drujinasını öldürdüler. Böylece Itlar, Paskalya Haftası'nda, günün ilk saatinde, 24 Şubat günü[1421] *drujinalarıyla birlikte*[1422] hayatını böyle korkunç bir şekilde sonuçlandırdı.[1423]

Svyatopolk ve Vladimir Oleg'i Polovetslere karşı kendileriyle birlik olmaya çağırdılar. Oleg onlara katılmaya söz vererek geldi, fakat onların seferine tamamıyla katılmadı. Svyatopolk ve Vladimir Polovetslerin yerleşkelerine saldırdılar; büyük baş hayvanlarını, atlarını, develerin, kölelerini gaspettiler, sonra da onları kendi topraklarına götürdüler. Onlar Oleg'e kendileriyle paganlara karşı sefere katılmadığı için kızdılar. Svyatopolk ve Vladimir Oleg'e haber yollayarak ona, ''İşte sen bizimle birlikte Rus topraklarını viraneye çeviren paganlara saldırmadın, hem de sen Itlar'ın oğluna sahip çıkıyorsun; onu ya öldür ya da bize ver. O bizim ve Rus topraklarının düşmanıdır'' dediler. Oleg onlara aldırmadı ve aralarında husumet hâsıl oldu.[1424]

Yine bu yılda Polovetsler Yurev[1425] önlerinde göründüler, bütün biz yaz boyunca şehri muhasara ettikten sonra çok uğraşsalar da onu ele geçiremediler, Svyatoslav

[1421] 24 Şubat günü ifadesi sadece L'de var, kısmen R ve A'da da var, İ ve H'de yok. Doğruluğu şüphelidir.

[1422] *Drujinalarıyla birlikte,* L'de yok, İ ve H'de var.

[1423] L s.150–151, İ s.164–165, R s.258–260, T s.176, H s.203–204, A s.238–240.

[1424] L s.151, İ s.165, R s.260–261, T s.176–177, H s.204, A s.240–241.

[1425] Kiev'in güneyinde Ros Nehri boyunda bir şehirdir.

onları sindirmeyi başarmıştı. Polovetsler Ros'a döndüler ve Yurev halkı ise şehirlerini terk edip Kiev'e gitti. Svyatpolk Vitiçev Tepesi'nde şehir inşa edilmesini emretti ve ona kendi adı olan Svyatopolç adını verdi. O ayrıca Piskopos Marin'in Yurev, Sakov[1426] ve diğer yerlerden gelen halklarla birlikte oraya yerleşmesini emretti. Polovetsler ise terk edilmiş Yurev şehrini yaktı. Bu yılın sonuna doğru Svyatoslav'ın oğlu David Novgorod'dan Smolensk'e gitti; Novgorodlular ise Vladimir'in oğlu Mstislav'ı alıp götürmek için Rostov'a gitti. Sonra da onu alıp Novgorod'a götürdüler, onlar Davıd'a, ''Bize gelme'' dediler. Davıd geri döndü ve tekrar Smolensk'e yerleşti, Mstislav ise Novgorod'a yerleşti. Bu dönemde Vladimir'in oğlu İzyaslav Kursk'tan Murom'a geldi. Murom halkı onu (knez olarak) kabul etti ve Oleg'in naibini esir aldılar. Bu yıl 28 *Ağustos'ta*[1427] çekirgeler gelip bütün toprakları kapladı, korkunç görünüyorlardı. Sonra otları ve tahılları yiyerek kuzey ülkelerine doğru gittiler.[1428]

Yıl 6604 (1096). Svyatopolk ve Vladimir Oleg'e haber yolladı, ''Kiev'e gel, Rus topraklarını paganlara karşı korumak için piskoposun, başrahibin, babalarımızın adamlarının, şehir halkının huzurunda Rus topraklarıyla ilgili anlaşma yapacağız'' dediler. Oleg küstah bir tavırla ve kendini bilmez sözlerle karşılık verdi, ''Piskoposun veya keşişin veya smerdin önünde boyun eğmek bana yakışık almaz'' dedi. O kardeşlerine katılmak istemedi, çünkü *kötü*[1429] fikirlere kulak vermişti. Svyatopolk ve Vladimir ona, ''Sen ne paganlara karşı bize katılıyorsun ne de söz dinliyorsun. Sen bize karşı fesat içindesin ve böylece paganlara yardım etmek istiyorsun. Bizim için

[1426] Vitiçev, Dnyeper Nehri'nin batı tarafında Trepol'un aşağı kısmında yer alır. Sakov ise Kiev'le Trepol arasında nehrin doğu kısmındadır.

[1427] *Ağustos'ta*, L'de yok, İ ve H'de var.

[1428] L s.151–152, İ s.165–166, R s.261–262, T s.177, H s.204–205, A s.241–242.

[1429] *Kötü,* L'de yok, İ ve H'de var.

kararı Tanrı verecek'' dediler. Svyatopolk ve Vladimir sonra Çernigov'a Oleg'in üzerine yürüdüler. Oleg 3 Mayıs'ta Cumartesi günü Çernigov'dan kaçtı. Svyatopolk ve Vladimir *onu takip ettiler*.[1430] *Oleg, Starodub'a*[1431] *kaçtı ve orada şehri tahkim etti.*[1432] Svyatopolk ve Vladimir onu şehirde kuşattılar. Şehirde çatışma son derece çetin bir hal aldı, onlar ise şehre saldırdılar ve her iki taraftada çok sayıda yaralananlar oldu. Aralarında korkunç bir şiddet yaşanmıştı. Kuşatanlar şehrin önünde 33 gün boyunca kaldılar, şehir sakinleri zayıf düştü. Sonra Oleg şehirden çıktı ve barış istedi, onlar da bu isteği kabul ettiler, '' Kardeşim Davıd'a gel ve sonra ikiniz babalarımızın ve dedelerimizin tahtı olan Kiev'e gelin, çünkü Kiev bütün topraklarımızdaki en eski şehridir. Orada biz meclisimizde gururla bir araya geleceğiz ve anlaşma yapacağız'' dediler. Oleg bunları yapacağına söz verdi ve bunun üzerine haçı öptüler.[1433]

Bu dönmede Bonyak[1434] (Benek) Polovetslerle Kiev'e saldırdı, Pazar günü akşam vakti Kiev civarını viran ettiler ve Berestova'da Knez'in sarayını yaktılar. Yine bu dönemde, 24 Mayıs'ta Kurya Polovetslerle Pereyaslavl'ı talan etti ve Uste'yi[1435] yakıp yıktı.[1436]

Oleg Starodub'dan çıktı ve Smolensk'e vardı. Smolensk'in halkı onu kabul etmedi, o da Ryazan'a gitti. Svyatopolk ve Vladimir kendi topraklarına döndü.[1437]

[1430] *Onu takip ettiler,* L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[1431] Çernigov Knezliği'nde bir şehirdir.

[1432] *Oleg, Starodub'a kaçtı ve orada şehri tahkim etti*, L'de yok, R, A, İ ve H'de var. Starodub Çernigov'un kuzey doğusunda bulunur.

[1433] L s.152, İ s.166, R s.263–264, T s.177–178, H s.205–206, A s.242–243.

[1434] Polovets beyidir.

[1435] Dnyeper ile Trubej'in buluştuğu kavşakta bir şehir.

[1436] L s.152, İ s.166-167, R s.264, T s.178, H s.206, A s.243.

[1437] L s.152–153, İ s.167, R s.264, T s.178, H s.206, A s.243.

Aynı ayın içinde, Svyatopolk'un üvey babası Tugorkan 30 Mayıs'ta[1438] *Pereyaslavl'a*[1439] geldi ve şehri kuşattı. Pereyaslavl halkı şehirlerini tahkim ettiler. Svyatopolk ve Vladimir Dnyeper'in öbür tarafından ona karşı ilerlediler ve Zabrub'a[1440] vardılar. Onlar Polovetslere sezdirmeden Dnyeper Nehri'nin karşı tarafına geçtiler, zira Tanrı onları korudu. Sonra onlar güçlerini şehre yönlendirdiler ve şehir sakinleri onların yaklaştığını görünce sevinip onları karşılamaya çıktılar. Polovetsler ise Trubej Nehri'nin diğer yakasında kendi güçleriyle birlikte bekliyorlardı. Svyatopolk ve Vladimir Polovetslerle çarpışmak için Trubej Nehri'nin karşı tarafına geçtiler. Vladimir ilk önce drujinasını yeniden düzenlemek istedi, fakat onlar onu dinlemedi ve savaşmak için atlarını düşmanın üzerine sürdüler. Polovetsler onların *taarruza geçtiğini*[1441] görünce kaçışmaya başladılar savaşçılarmız düşmanları takip ederek onları darmadağın ettiler. Bugün *Tanrı*[1442] büyük bir kurtuluş bahşetti: 19 Temmuz'da yabancılar yenildiler ve onların knezi Tugorkan öldürüldü ve onun oğlu ve diğer birçok knez orada alt edildi. Ertesi gün onlar Tugorkan'ın cesedini buldular ve Svyatopolk onu kendi üvey babası ve düşmanı olsa da aldı ve onu Kiev'e götürdü. Onu Berestovo'da, manastır ile Berestova arasındaki kalan bir yoldaki *kurgana*[1443] defnettiler.[1444]

[1438] İ, H, R ve A'da *31 Mayıs* olarak geçer.

[1439] *Pereyaslavl'a*, L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[1440] Pereyaslavl'ın güneyinde Dnyeper'in batı yakasında bir şehirdir.

[1441] *Taarruza geçtiğini,* L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[1442] *Tanrı,* L'de yok, İ ve H'de var.

[1443] *Kurgana,* L'de yok, R, A, İ ve H'de yok.

[1444] L s.153, İ s.167, R s.264–265, T s.178, H s.206–207, A s.243–244.

Yine bu ayın 20. günü olan Cuma gününde *ve günün ilk saatinde*[1445] Tanrı tanımaz, aşağılık, pislik, fırsatçı vahşiler birden tekrar Kiev'e çıkageldi. Polovetsler neredeyse şehre girmek üzereydi ve onlar şehrin etrafındaki yerleri yakıp yıktılar, manastırlara saldırdılar ve Stefan'ın ve German'ın manastırını yaktılar.[1446] Sonra, biz sabah kilise ibadetinden sonra hücrelerimizde dinleniyorken onlar Peçerski Manastırı'na geldiler ve manastırın etrafında uğuldamaya başladılar. Onlar manastırın kapılarının önüne iki bayrak diktiler, biz ise maanstırın arkalarına kaçtık ve diğerleri de koroya kaçtılar. İsmail'in Tanrı tanımaz oğulları manastırın kapılarını kırdı ve hücreleri tahrip ettiler ve kapılarını çıkarıp attıktan sonra hücrelerde ne varsa alıp götürdüler. Azize Meryem'in evini ateşe verdiler ve kiliseye gittiler, oranın da güney ve kuzey kapılarını ateşe verdiler. Feodosi'nin mezarının yanındaki nartekse doğru gittiler, ikonaları gaspettiler, kapıları yaktılar ve Tanrımıza ve inancımıza küfrettiler. Fakat Tanrı onlara tahmmül etti, çünkü onlar günahlarının ve imanzısılıklarının sonuna gelmediler. Sonra onlar, ''Onların tanrısı nerede?[1447] Tanrıları gelsin ve onları bizim elimizden kurtarsın!'' dediler. Onlar diğer ikonalara da ağza alınmaycak sözler söylediler, dalga geçtiler, zira onlar Tanrı'nın hizmetkârlarını babarların akınları yoluyla cezalandırdığını bilmiyorlardı, zira onlar (Polovetsler) ocakta işlenen altın gibi peyda oldular. Hıristiyanlar çektikleri birçok acıya ve cefaya istinaden Cennet'in Çarlığına girmeyi hak edecekler, fakat küfreden paganlar bu dünyada eğlenip mutlu

[1445] *Ve günün ilk saatinde,* L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[1446] Manastırlardan kastedilen muhtemelen Stefan'ın Klov Manastırı ve German'ın Spaso-Berestov Manastırı'dır.

[1447] **KK**, Mezmurlar, 79: 10, s.621.

bir hayat sürselerde öbür dünyada şeytanın elinden eziyet çekecekler ve ebediyen ateşte yanacaklar.[1448]

Onlar Vıdubiçi adındaki tepenin üzerindeki Dindar Knez Vsevolod'un yaptırdığı kırmızı sarayı yaktıklar ve Tanrı'nın belası Polovetsler bütünüyle yakıp kül ettiler. Zira biz Peygamber Davut'un[1449] yolundan gidenler olarak, ''Aman Tanrım! Onları rüzgârın sürüklediği saman çöpüne çevir, yangınla meşe bahçelerini (ormanı) tükettiğin gibi fırtınanla onları kovala ve onların sıkıntılarını çehrelerinde göster[1450]'' diye haykırdık. Çünkü onlar[1451] senin kutsal evini, annenin manastırını ve senin hizmetkârlarının kalıntılarını kirletti ve yaktı. Hıristiyanlara musallat olsun diye gönderilmiş İsmail'in tanrı tanımaz oğulları, silahlarıyla (kılıçlarıyla) bizim kardeşlerimizden bazılarını da katlettiler.[1452]

Onlar doğuyla kuzey arasındaki Yetriv çöllerinden çıkıp gelmişlerdi ve onlardan 4 halk türedi: Torkmenler, Peçenekler, Torklar ve Polovetsler. Mefodi onların hakkında şunları söyler; [1453] Gedeon[1454] onları katlettiğinde onlardan sekiz halk kaçabildi. Sekiz halk çöle doğru kaçarken dört tanesi katledildi. Diğer ise onlar

[1448] L s.153–154, İ s.167-168, R s.265–266, T s.179, H s.207–208, A s.244–245.

[1449] Davut, sadece L'de var, diğerlerinde yoktur.

[1450] **KK**, Mezmurlar, 83: 13–17, s.623.

[1451] *Onlar* ifadesiyle İbrahim'in eşi Hacer'den (Hagar) olma oğlu İsmail'in neslinden bahsediyor. Kroniker İncil'e ait bu tariften yararlanarak İsmail'in oğullarından Müslümanları kastediyor. Kronikerin onların Hıristiyanlara karşı verdikleri savaştan bahsetmesi ise Bizans-Arap savaşlarını akla geliyor. **BLDR**, s. 517

[1452] L s.154, İ s.168, R s.266–267, T s.179–180, H s.208–209, A s.245–246.

[1453] Bu cümleyle birlikte paragrafın sonuna kadar kroniker XII. yüzyılda Suriye'de derlenen ve Grekçe'den sonra Slavca'ya tercüme edilen *Pseudo-Metodius'un İlhamları* adlı eserden alıntı yapıyor. Alıntı *Vladimir Monomah'ın Öğütleri*'nden sonra eserden Pataralı Mefodi'nin anlattıklarıyla devam ediyor. Eserin erken dönem Slavik metinlerine etkisi için; Samuel H. Cross, 1929, s.329-339.

[1454] Yahudi hâkimi

hakkında Amon'un oğullarıdır der, fakat bu doğru değildir. Moav'ın oğulları Hazarlardır (Hvalisler), Amon'un oğulları ise Bulgarlardır, ayrıca İsmail'den Saratsinler gelir ki onlar Sara'nın oğulları olarak bilinir, fakat kendilerine, ''Biz Sari'nin ahvadıyız'' anlamında Saratsin derler. Aynı şekilde Hazarlar (Hvalisler) ve Bulgarlar Lut'un kızından türediler ki kızını Lut gebe bırakmıştı, bu sebeple onların ırkı temiz değildir. İsmail'in ise 12 oğlu vardı; onların birinden Torkmenler Peçenekler, Torklar, *Kumanlar yani*[1455] Polovetsler, yani çölden çıkıp gelenler türedi. Bu sekiz halktan sonra dünyanın sonunda Makedonyalı İskender tarafından dağda hapsedilen cenabet insanlar çıkıp gelecek.[1456]

[1457]Zavallı ben, mübarek ve yüce dedem Yaroslav'ın vaftizde Vasili olarak adlandırdığı ve Rus adıyla Vladimir, sevgili babam ve kendisi Monomahlardan gelen

[1455] "Kumanlar yani", Bu ifade sadece L'de var, diğerlerinde yok. İlk defa Polovetsler için "Kumanlar" ifadesi burada kullanılıyor.

[1456] L s.154–155, İ s.168-169, R s.267, T s.180, H s.209, A s.246–247.

[1457] Bu cümleden sonra '*Şimdi ise Novgorod'lu Gyurdata Rogobiç'in*' ifadesinin geçtiği yere kadar 'Vladimir Monomah'ın Öğütleri' (Поучение Владимира Мономаха) adlı metin sadece Lavrentev Yıllığı'nda bulunur. Metin kendi içinde üç altbaşlığa ayrılır. Aşağıda, '*Çocuklarım şimdi size 13*[1457] *yıl boyunca seferlerle ve avlarla geçen, zorluklarla dolu (hikâyemi) anlatacağım'* cümlesiyle başlayan paragrafa kadar, 'Öğütler' kısmıdır, oradan, '*Ey zavalı ve cefakâr olan ben!*', cümlesiyle başlayan paragrafa kadar 'Monomah'ın Hayatı Hakkında Hikâye'dir. Oradan başta belirttiğimiz, '*Şimdi ise Novgorod'lu Gyurdata Rogobiç'in*' cümlesiyle başlayan paragrafa kadar ise, 'Monomah'ın Svyatoslav'ın Oğlu Oleg'e Mektubu' adlı bölümdür. Vladimir Monomah'ın Öğütleri'ni bu üç başlık altında toplayan D. S. Lihaçev'dir ve metnin orjinalinde böyle bir yapılandırma yoktur. Orijinal elyazmasının aksine GYH'nin modern Rusça tercümelerinde bu metin (muhtemelen hadiselerin gidişatında kesintiye sebep olduğundan) kronikten koparılarak GYH'nin sonuna ayrı bir başlık olarak konulur.

annem…….[1458] ve Hıristiyan halkın yüzü suyu hürmetine, zira babamın dualarıyla ve onların inayetiyle çok defalar her türlü elemden içtinab ettim.[1459]

Kızağa bindiğimde (ölüm döşeğinde) ruhen inzivaya çekildim ve beni günhalardan koruyup bu günlere getiren Tanrı'ya şükrettim. Bu vaazı duyan (okuyan) benim çocuklarım veya başkalarının çocukları; gülüp geçmeyin, zira (bu kelimler) çocuklarımdan hangisinin kalbine nakşolursa, içindeki atleti def eder ve aşk ile hizmet eder.[1460]

Herşeyden önce Tanrı'nın ve sizin ruhlarınızın yüzü suyu hürmetine, kalplerinizde Tanrı korkusu daim olsun ve sadakanızı ziyadesiyle verin - ki bu her türlü iyiliğin başlangıcıdır. Eğer bu vaaz birinin hoşuna gitmezse hemen gülüp geçmesin, ona daha çok yolumuzun olduğunu söyleyelim, sonra o kızakta otururken konuşmaya devam etti. Kardeşlerimden[1461] gelen elçiler beni Volga'da karşıladılar ve bana, "Çabuk bize katıl, Rostislav'ın oğullarını[1462] atıp bütün mülkerinin sahibi olacağız. Eğer bizimle gelmezsen biz işimizi kendimiz görürüz ve sen de kendinle başbaşa kalırsın" dediler. Ben de onlara, "Siz her ne kadar hiddetle hareket etseniz ben ne sizinle gelebilirim ne de yeminimi bozabilirim" dedim.[1463]

Onları kovduktan sonra Zebur'u alıp teessürle açtığımda, gözüme çarptı, "Neden üzgünsün ey gönlüm? Neden içim huzursuz? [1464]" ve dahası. Bu mükemmel

[1458] Cümle tamamlanmamış.

[1459] L s.155

[1460] L s.155

[1461] II. Svyatopolk (1050 – 1113) ve Svyatoslav Davıdoviç (1050—1123).

[1462] Rurik, Volodar ve Vasilko. Bu olaylar GYH'de 1099-1100 yıllarında geçer.

[1463] L s.155

[1464] **KK**, Mezmurlar, 43: 5, s.596.

sözleri topladım ve birini diğerinin arkasına sıralayarak düzenleyip yazdım; eğer son (bölüm) hoşunuza gitmediyse ilkine icabet edin.[1465]

"Neden üzgünsün ey gönlüm? Neden içim huzursuz? Tanrı'ya güven ve ona övgüler sun.[1466]". " Kötülük edenlerle yarışma, suç işleyenlere imrenme; çünkü kötülerin kökü kazınacak, fakat Tanrı'ya itaat edenlerin topraklara hükmedecekler[1467]". Ve dahası, " Günahkârın sonu gelecek, yerini arasan da bulunmayacak. Ama alçakgönüllüler toprakları miras alacaklar ve derin bir huzurun zevkini tadacaklar. Günahkârlar hakşinas insana kötü niyetle bakarlar, ona karşı dişlerini gıcırdatırlar. Fakat Tanrı ona (günahkâra) güler, zira sonunun geldiğini bilir. Günahkârlar yoksulu ve talihsizi vurmak imanlı kapleri öldürmek için silahlarını (kılıçlarını) çekip yaylarını gerdiler. Ama silahları (kılıçları) kendi yüreklerine saplanacak ve yayları kırılacak. Az sayıdaki imanlı (insan) çok sayıdaki günahkârın zenginliğinden evladır. Zira günhakarların gücü kırılacak, fakat Tanrı imanlıların arkasında duracak. İşte! Günahkârlar yıkıma uğrayacak, imanlılar ise af dileyecek va Tanrı onlara mağfiret gösterecek. Tanrı'nın kutsadığı insanlar toprakları miras alacaklar, lanetlediği insanların ise kökü kazınacak. İnsanın adımlarını Tanrı tayin eder; düşse bile yıkılmaz, çünkü elinden tutan Tanrı'dır. Gençtim, (artık) yaşlandım, ama hiç görmedim imanlı insanın terkedildiğini ne de evlatlarının ekmek dilendiğini. İmanlı insan her zaman merhametini gösterir, cömertçe verir ve onun ahvadı

[1465] L s.155

[1466] **KK**, Mezmurlar, 43: 5, s.596.

[1467] **KK**, Mezmurlar, 37: 1, 9, s.592.

kutsanmıştır. Kötülükten kaç iyilik yap; huzuru ara, onu takip et ve ebediyette yaşa.[1468],,[1469]

“ İnsanlar bize saldırdığında çabucak yutarlardı bizi, öfkeleri bize karşı alevlendiğinde sular silip süpürdü bizleri[1470]”. “Bana merhamet et, ey Tanrı! (Ayakları altında) çiğniyorlar insanlar beni, her gün saldırıp eziyorlar. Düşmanlarım (ayakları altında) çiğniyorlar beni her gün, bana saldıran pek çok kişi vardı[1471]”. “ İmanlı adam intikamının alındığını görünce sevinecek ve ellerini günahkârın kanında yıkayacak. O zaman insanlar, ‘eğer imanlılara ödül varsa gerçekten dünyayı yargılayan bir Tanrı var’ diyecekler[1472]”.[1473]

“ Kurtar beni düşmanlarımdan ey Tanrı! Bana saldıranlardan koru beni. Uzak tut beni suç işleyenlerden ve koru beni kanlı katillerden; onlar canımı almak için pusu kuruyorlar[1474]”. “ Çünkü onun hiddeti bir an sürer, lütfu ise bir ömür: gözyaşları belki bir gece akar, ama sabah neşe olur[1475]”. “Senin sevgin yaşamdan evla olduğu için dudaklarım seni yüceltir. Yaşadığım sürece sana övgüler sunacağım, senin adını anarak ellerimi kaldıracağım[1476]”. “Günahkârların gizli tasarılarından ve suçlu

[1468] **KK**, Mezmurlar, 37: 9–17, 20, 22–27, s.592.

[1469] L s.155–156

[1470] **KK**, Mezmurlar, 124: 2–4, s.652.

[1471] **KK**, Mezmurlar, 56: 1–2, s.604.

[1472] **KK**, Mezmurlar, 58: 10–11, s.605.

[1473] L s.156

[1474] **KK**, Mezmurlar, 59: 1–3, s.605–606.

[1475] **KK**, Mezmurlar, 30: 5, s.587.

[1476] **KK**, Mezmurlar, 63: 3–4, s.608.

güruhun kalabalığında beni koru[1477]". " Sevin ey kalpten iman edenler, ben her zaman Tanrı'ya hamdedeceğim ve ona övgüler sunacağım[1478]".[1479]

Vasili ruhen ve bedenen temiz ve namuslu gençleri toplayıp onlarla kısaca konuşup telkinde bulundu ve Tanrı'nın sözlerine ittiba etmeyi salık verdi.[1480] Onlara, nahoş sesler çıkarmadan yemeyi ve içmeyi, ihtiyarların yanında susmayı, bilgeliklere kulak kabartmayı, yaşlılara itaat etmeyi, emsalleriyle ve küçükleriyle sevgi içinde yaşamayı, kötü niyetli konuşmalardan kaçınmayı, çokça düşünmeyi, itidalsiz sözlerden sakınmayı, başkasının konuşmasına müdahale etmemeyi, aşırı gülmemeyi, yaşlılara hürmet etmeyi, ahlaksız kadınlarla muhabbet etmemeyi, gözlerini indirmelerini fakat ruhlarını yüceltmelerini, (ahmaklığı) bırakıp (teşvik etmemeyi) öğretti. O, ayrıca iktidar hırsına hevesli olmamayı ve herkesin övgülerine kapılmamalarını salık verdi. Eğer sizden biri diğerine faydada bulunacak olursa, Tanrı'dan mükâfat beklesin, zira o ebedi lütfa mazhar olacaktır.[1481]

Ey Yüce Meryem! Beyhude dünyanın bu boş hayatında böbürlenmeyeyim diye fakir kalbimi kibir ve küstahlıktan arındır. Mütedeyyin cehdle çabalamak için İncil'in kelimelerinden (ilham alarak) imanı öğrenmeme izin ver. Gözlerine hükmetmek, dilini dizginlemek, aklen ölçülü olmak, bedenini zaptetmek, öfkeni bastırmak ve safiyane düşüncelerle bezenmek için öğren, Tanrı'nın yüzü suyu hürmetine iyilikte çabalamak

[1477] **KK**, Mezmurlar, 64: 2, s.608.

[1478] **KK**, Mezmurlar, 32: 11, 34: 2 s.589.

[1479] L s.156–157

[1480] Bu cümledeki Vasili'nin öğütlerinden kasıt Roma İmparatoru Büyük Basil (330-379) olabilir. Büyük Basil'in *Öğretileri* Ruslara Svtyatoslav'ın İzbornik (1076) eserinin tercüme edilmesiyle ulaşmıştı. **BLDR**, s.539.

[1481] L s.157

için ümitvar ol. Soyulduğunda intikam alma, kötü davranıldığında şefkat göster, eziyet edildiğinde sabret, hakarete maruz kaldığında dua et, günahı yok et. "Zorbayı yola getir, yetimin hakkını ver ve dulları koru, Tanrı diyor ki, ' Gelin, şimdi birarada olalım'. Günahlarınız sizi kana boyamış olsa bile kar gibi ak pak olacaksınız [1482]", ve dahası.[1483]

Orucun baharı ve tövbenin çiçekleri dışarıya parlayacak. Kardeşlerim kendimizi bütün cismani ve ruhani kanlardan (lekelerden) arındıralım ve Yaratıcımız'a yalvararak, " İnsanlığın sevgilisi, sana şükürler" diyelim. Çocuklarım içtenlikle idrak edin, insansevgilisi olan Tanrı'nın merhameti ve şefkatini. Biz insanlar günahkâr ve amansızız; eğer biri bize kötülük yapsa biz onyn kanını dökmeyi ve yok etmeyi isteriz. Fakat hayatın ve ölümün hâkimi olan Tanrımız, bizim bütün hayatımız boynca işlediğimiz ve başlarımızdan daha yüksek olan günahlarımzıdan acı çeker. Tıpkı babanın oğluna duyduğu sevdiği gibi sever, yola getirir ve kucaklamak için birkez daha çağırır.[1484]

Böylece Tanrımız düşmanlarımıza karşı bize zafer nasib etti. Onların üstesinden gelmek ve onlara galebe çalmak üç güzel haslet vardır: töve gözyaşı ve sadaka. Çocuklarım Tanrı'nın isteği sizin bu üç haslet yoluyla günahlardan sıyrılarak (Cennetin) Çarlığını'nı kaybetmemeniz ve acı çekmemenizdir. Tanrı'nın yüzü suyu hürmetine size rica ediyorum, tembel olmayın bu üç hasleti unutmayın. Onlarla (mafirete ulaşmak) zor değildir; ne uzlete çekilerek, ne manastıra kapanarak, ne de

[1482] **KK**, Yeşaya, 1: 17–18: s.713.

[1483] L s.157

[1484] L s.157–158

diğer mümin insanların tahammül ettikleri gibi oruç tutarak, fakat az bir çabayla Tanrı'nın mağfiretine ulaşabilirsiniz.[1485]

"İnsanoğlu ne ki, ona ilgi gösterirsin?[1486]". Ey büyük Tanrım, senin işlerin harikuladedir ve insanın hafsalası senin mucizelerini açıklayamaz. Ve biz tekrar söyleriz; Ey büyük Tanrım senin işlerin harikuladedir ve senin kutsi ve övülmüş ismin tüm yeryüzünde ilelebet payidar kalacaktır. Senin kudretini methetmek ve sana hamdetmekten geri kalanlara bu dünyada büyük mucizelerini ve ihsanını açıkça gösterdin: gökyüzü nasıl teşekkül etti, güneş, ay, yıldızlar, (gecenin) karanlığı, (gündüzün) aydınlığı ve sular dünyanın üzerine nasıl serpildi. Ey Tanrım, senin ilmin sayesinde yoluyla; çeşitli hayvanat, kuşlar ve balıklar senin ilmin sayesinde donatıldı.[1487]

Tanrım! Biz mucizelerine hayret ediyoruz, sen insanı balçıktan çıkarıp şekil verdin ve insanın yüzünü değişik suretlerde yarattın; eğer bütün insanlar bir araya toplandığında hiç biri birbirine benzemez, fakat her insan kendi suretiyle Tanrı'nın bilgeliğinden nasiplendi. Yine hayretlere gark oluyoruz, uzak diyarlardan ilk önce bizim memleketimize gelen havadaki kuşlar; henüz onlar tek bir memlekette kalmadı, fakat ilahi buyrukla hem güçlüleri ve hem de zayıfları, bütün dünyayı dolaşırlar, ormanları ve tarlaları meskûn kılarlar. Bunların hepsi Tanrı'nın nimeti, iaşeyi ve hazzı bizim üzerimize bahşetmesidir. Ey Yüce Tanrım! Senin merhametin üzerimizedir, zira senin yarattığın bu tatlar günahkârlar içindir. Havadaki kuşlar senden ilham alırlar, ey

[1485] L s.158

[1486] **KK**, Mezmurlar, 8: 4, s.574.

[1487] L s.158

Tanrım! Sen buyurduğunda onlar şarkılarını dile getirirler ve insanlar mutlu olur; sen buyurmadığında ise dilleri olmasına rağmen onlar sessizdir.[1488]

Ey Tanrım senin (işlerin) kutsaldır ve çokça övgüye layıktır! Pek çok mücizelerine ve bize gösterdiğin ihsanına hamdetmekten geri duranlar vardır ey Tanrım! Onlar bütün bir kalbiyle ve Baba'nın, Oğul'un ve Kutsal Ruh'un hissiyatıyla iman etmemişler vardır; onlar lanetlenmişlerdir.[1489]

Çocuklarım bu ilahi sözleri okuduktan sonra bize lütfunu gösteren ve dahası, benim sınırlı idrakim vasıyatısla size nasihat eden Tanrı'ya hamdedin. Bana kulak verin ve eğer bunların hepsini kabul etme niyetinde değilseniz (tavsiyelerimin) yarısını kabul edin. Eğer Tanrı'nın kalplerinizi yumuşatmasını istiyorsanız, günahlarınız için gözyaşı dökün ve dua edin, " Tanrım sen zina eden kadına, hırsıza ve ayyaşa merhamet et, ayrıca bizim günahkârlarımıza merhemetli ol". Hem kilisede hem de uyumadan (önce bu sözleri söyleyin).[1490]

Çok sık yapamasanız bile, en azından bir gece yere üç kez diz çöküp (Tanrı'ya) ibadet halinde olmayı ihmal etmeyin. İbadetinizde ihmalkâr olmamayı unutmayın, gecelik ibadetler ve dualar insanı şeytana karşı galip getirir. Ve bu suretle gün boyunca işlenmiş günahların kefarati ödenir. Siz atınızla giderken eğer herhangi biriyle hasbihal etmezseniz ve diğer bazı duaları söylemezseniz; o zaman, "Tanrı günahlarımzı bağışlasın" diye içinizden durmaksızın haykırın. Bu hepsinden daha iyi bir duadır ve at üzerinde giderken başıboş düşünmekten daha iyidir.[1491]

[1488] L s.158–159

[1489] L s.159

[1490] L s.159

[1491] L s.159

Her şeyden önce fakiri unutmayın, imkânlarınız ölçüsünde onlara hayırlarda bulunun. Yetimleri ve dulları koruyup kollayın ve onları kimsenin ezmesine fırsat vermeyin. Ne haklıyı ne de suçluyu canından etmeyin, onun canından etmelerine de izin vermeyin, zira o kişi ölümü haketmişse bile hiçbir Hıristiyan ruha son vermeyin.[1492]

Eğer iyi veya kötü konuşursanız tanrının adını zikrederek yemin etmeyin ya da istavros çıkarmayın bu sizin için gereksizdir. Eğer haçı kardeşlerinize veya başka birine (ettiğiniz yemini doğrulamak için) öperseniz, ilk önce sözünüze sadık kalacağınıza dair kalbinizi sınayın, sonra haçı öpün ve siz yenimimizi ettikten sonra ona sadık kalın; zira onun ihlal etmek belki de ruhunuzu paramparça eder.[1493]

Piskoposların, rahiplerin ve başrahiplerin hayır dualarından iştiyakla faydalanın ve onlardan uzak durmayın; onlara duyduğunuz sevgi ve ilginin kuvveti nispetinde Tanrı'nın (huzurunda) onlardan şefaat alabilirsiniz. Herşeyden önce kalbinden ve aklında kibri çıkarıp at ve söyle, "Biz fanileriz; bugün yaşıyoruz, fakat yarın mezarda olacağız. Bizim olmayan herşeyi bize sen verdin, fakat tüm bunları sadece birkaç günlüğüne verdin". Bu dünyada hiçbirşey biriktirmeyin, onda büyük günahlar yatar. Tıpkı babalarınıza yaptığınız gibi yaşlılara, tıpkı gençlere yaptığınız gibi kardeşlerinize hürmet edin.[1494]

Evinizde tembellik yapmayın bütün (sorunlarla) iştigal edin. Kâhyanıza veya hizmetçinize güvenmeyin, zira onlar ne sizin evinizin işlerini (yaparken) ne de yemeğinizi (hazırlarken) sizinin yanınıza lakayt bir şekilde gelip gitmesinler. Savaşa

[1492] L s.159

[1493] L s.159

[1494] L s.159–160

gittiğinizde tembel olmayın, komutanlarınıza bağlı kalmayın, ne için, ne yiyin, ne eğlenin ne de uyuyun. Kendinize muhafızlar istihdam edin ve ancak onları geceleyin ordularınızn her önemli noktasında görevlendirdikten sonra istirahate çekilin; sabah erken kalkın. Teçhizatınızı bırakmayın, acele etmeyin, biriniz dikkatsizliğinden aniden öldürülebilir. (Muhafızlar) yatıp kalmaya, sarhoşluğa, ahlaksızlığa karşı dikkatli olmalı; bunlardan ruhları ve bedenleri mahvolabilir. Bir yere sefer yaptığınızda yol üzerinde bulunan arazilerinizden geçerken beraberindekilerin ne kendilerine, ne diğerlerine, ne köylere, ne de bağlara bahçelere zarar vermelerine izin verme; (halk) sana (bu yüzden) lanet okuyabilir. Her nereye gidip, her nerede duraklarsan yoksullara yiyecek ve içecek ver. Dahası, sıradan, tanınmış veya elçi olsun; sana her nerden gelirse gelsin bütün misafirlerini onurlandır. Eğer onu onurlandırabileceğin bir hediyen yoksa en azından yiyecek ve içecek ver. İyi veya kötü olsun, topraklarından geçip giden insanlara muhabbet göster.[1495]

Hastaları ziyaret edin, ölülere sahip çıkın, çünkü hepimiz faniyiz. Kimseyle selamlaşmamazlık etmeyin, iyi dileklerde bulunun ve nazik ifadeleri eksik etmeyin. Karılarınızı sevin onların sizlerin üzerinde güçlü olamamalarını sağlayın. Bu herşeyin sonudur. Başka herşeyin üzerinde Tanrı korkusunu barındırın. Eğer siz benim bütün ikazlarımı unutursanız bu öğütlerimi sık sık okuyun, sonra bana kara leke çalınmasın, siz ancak bunlara uyarsanız karlı çıkacaksınız.[1496]

Sahibi olduğunuz faydalı bilgileri unutmayın ve (henüz) haberdar olmadıklarınızı da öğrenin; babam hep kendi evinde (topraklarında) kalmasına rağmen 5 dil bilirdi. Bu suretle diğer ülkelere karşı ayrıcalık kazanılır. Tembellik bütün

[1495] L s.160

[1496] L s.160

kötülüklerin anasıdır; insan bildiği şeyi unutur ve bilmediği şeyi öğrenmez. Hayırlı işlere vesile olurken ihmalkârlık yapmak pek te hoş değildir. İlk önce kiliseye git; sen yatağında bulunduğun sürece güneş yükselmez. Mübarek babamda böyle yapardı ve bütün diğer iyi insanlar da bunu yaptı. Kilisedeki sabah ibadetinde Tanrı'ya dualarını sunduktan sonra güneşin yükselişine bakıp Tanrı'ya sevinçle hamdü senalarda bulun ve şöyle söyle, "Sen aydınlattın benim gözlerimi, Ey İsa, Tanrım sen bana harikulade bir nur nasib ettin". Sonra da şöyle de, " Ey Tanrım geçmişteki günahlarımı affettirmek ve hayatımı iman üzerine tanzim etmek için beni yıldan yıla inkişaf ettir" böylece ben Tanrı'ya hamdetmeye devam edebilirim. Drujinayla oturup düşün veya halka adelet götür veya ava çık veya vergi topla veya uyumak için yat. Öyle uyukusu Tanrı tarafından konuldu, bu sebeple usülen yırtıcı hayvanlar, kuşlar ve insanlar böyle dinlendiler.[1497]

Çocuklarım şimdi size 13 yıl boyunca seferlerle ve avlarla geçen, zorluklarla dolu (hikâyemi) anlatacağım. İlk olarak Vyatiç topraklarından geçerek Rostov'a gittim. Oraya beni babam yollamıştı, kendisi de Kursk'a gitmişti. Sonra tekrar Gordyata'nın oğlu Stavko[1498] ile Smolensk'e gittim; Stavko daha sonra İzyaslav'la Brest'e gitti, beni de Smolensk'e yolladı, ben de Smolensk'ten sonra Vladimir'e (Volinsk'teki) gittim.[1499]

Aynı yılın kış mevsiminde kardeşlerim beni Lyahların yaktığı ve artık tarümar olmuş Brest'e yolladı. Oraya gidip şehri gördüm, derin bir sessizlik vardı. Sonra

[1497] L s.160–161

[1498] Kim olduğu bilinmiyor.

[1499] L s.161

Pereyeslav'daki babamın[1500] yanına gittim ve Paskalya Yortusu'ndan sonra Suteysk'te Lyahlarla barış yapmak için Pereyaslavl'dan Vladimir'e gittim.[1501] Yazın buradan tekrar Vladimir'e döndüm.[1502]

Sonra Svyatoslav beni Lyahlara yolladı; Glogo'yu geçtikten sonra Çek ormanlarına kadar gittim ve onların topraklarında 4 ay yolculuk yaptım. [1503] Bu yılda Novgorod'da en büyük çocuğum doğdu.[1504] Sonra buradan Turov'a gittim, baharda Pereyaslavl'a döndüm, fakat sonra tekrar Turov'a gittim.[1505]

Svyatoslav öldü[1506], tekrar Smolensk'e gittim ve aynı kış Smolensk'ten Novgorod'a gittim, baharda ise Gleb'e yardıma gittim.[1507] Yaz geldiğinde babamla Polotsk'a gittim ve sonraki kış Svyatopolk'la Polotsk'a tekrar gittim ve şehir yakıldı. O sonra Novgorod'a gitti, ben de Polovetsler tarafından destelenen Odresk'le savaşmak için Çernigov'a gittim. Sonra tekrar Smolensk'ten babamın yanına Çernigov'a geldim.[1508]

Oleg Vladimir'den kovulduktan sonra buraya geldi. Onu babamla Çernigov'daki Kırmızı Saray'da öğle yemeğine davet ettim[1509] ve babama 300 grvni

---

[1500] Knez Vsevolod (1030–1093).

[1501] GYH'de 1074 yılında yer alır.

[1502] L s.161

[1503] Çek ormanları, Bohemya ve Moravya bölgesindeki ormanlardır, Glago ise bugün Polonya topraklarında yer alan Aşağı Silezya bölgesindedir. Bu seyahat GYH'de 1076'da yer alır.

[1504] Mstislav 1076'da doğdu.

[1505] L s.161

[1506] Svyatoslav Yaroslaviç 1076'da öldü.

[1507] Vladimir Monomah Polotsk Knezi Vseslav Bryaçislaviç'e karşı Novgorod Knezi Gleb Svyatoslaviç'e GYH'de 1077'de yardıma gitti.

[1508] L s.161

[1509] GYH'de 1077 yılı hadislerinde yer alır.

altın verdim. Smolensk'ten ayrılırken yolda Polovestlerle savaştım ve seferden yeni dönen babamın bulunduğu Pereyaslav'la vardım. Yine bu yılda tekrar babam ve İzyaslav'la Boris'le savaşmak için Çernigov'a gittim; nitekim biz orada Boris ve Oleg'i yendik.[1510] Tekrar Pereyaslav'la gitti ve Obrov'da[1511] kaldık.[1512]

Vseslav Smolensk'i yakarken ben Çernigovlularla yedek atlarla birlikte onu yakalmak için yola koyulduk, ama Smolensk'te ona yetişemedik. Bu seferde Vseslav'ın ardından ben Lukoml'e ve Logojsk'a[1513] kadar olan toprakları yakıp yıktım, sonra da Drutsk'a saldırdım ve ardından Çernigov'a döndüm.[1514]

Bu yılın kışında Polovetsler bütün bir Starodub'u viran ettiler. Ben ise Çernigovlularla Polovetslerin üzerine sefere çıktım. Desna'da Knez Asaduk ve Sauk'u yakaladık, fakat drujinalarını öldürdük. Ertesi gün Yeni Şehir'in[1515] ötesinde Belkatgin'in[1516] güçlü birliklerini dağıttık ve onların kılıçlarını ve bütün çizmelerini aldık. Biz iki kış mevsiminde Vyatiç topraklarına Hodot'a[1517] ve oğluna saldırmak için sefere çıktık; ilk kış Kordna'ya[1518] gittik ve sonra da Mikulin'e[1519] gidip İzyaslav'ın

[1510] Bu savaş GYH 1078 yılı hadiselerinde ayrıntılarıyla anlatılır.

[1511] Pereyaslavl'da bir yer olmasının haricinde hakkında bilgi yok.

[1512] L s.161–162

[1513] Lukoml ve Logojsk Polotsk topraklarında iki şehirdir.

[1514] L s.162

[1515] Novgorod-Severski.

[1516] Kim olduğu bilinmiyor.

[1517] Vyatiç Knezi.

[1518] Neresi olduğu bilinmiyor.

[1519] Galiçya'da bir şehirdir.

oğullarının[1520] izini sürdük, fakat onları yakalayamadık. Bahar geldiğinde Brodı'da[1521] Yaropolk'a katıldık.[1522]

Bu yıl Goroşin'i[1523] ele geçiren Polovetsler Horol[1524] ötesine kadar kovaladık. Sonbaharda ise Çernigovluların yanı sıra Polovetslerin ve Çiteviçlerin de katılımıyla Minsk'e sefer yaptık, orayı ele geçirdikten sonra oradda ne köle ne de sığır bıraktık. Kış geldiğinde Yaropolk'a katılmak için Brodı'ya gittik ve önemli bir dostluk anlaşması yaptık. Baharda babam beni bütün kardeşlerimin üzerine, Pereyaslavl'a hâkim atadı ve biz Supoy'u[1525] geçtik. Biz Priluk şehrine[1526] giderken yol üzerinde aniden 8000 adamıyla birlikte Polovets knezine rastladık. Onlar bizimle çarpışmaya istekliydi, fakat biz mühimmatımızı önden yük arabasıyla yollamıştık, sonra biz şehre girdik. Sadece Semtsa'yı ve birkaç köleyi canlı olarak yakalayabildiler.[1527] Biz ise Polovestlerin büyük bir bölümünü öldürdük ve esir aldık. (Diğerleri ise) atlarından inmeye bile cesarete edemediler, gece olunca Sula'ya kaçtılar. Ertesi gün, Uspeniya'da (Meryemana Yortusu) Bela Veja'ya ulaştık. Tanrı ve Azize Meryem bize yardım etti; 900 Polovets'i öldürdük ve onların iki knezini esir aldık. Bagubars'ın kardeşleri Osen ve Sakz'ı yakaladık, onlardan sadece iki adam güçlükle kaçabildi.[1528]

[1520] İzyaslav'ın oğulları Yaropolk ve Svyatopolk'dur. Doğrusu ise Rostislav'ın oğulları Volodar ve Vasilko'dur

[1521] Volin Knezliği'nde bir şehirdir.

[1522] L s.162

[1523] Pereyaslavl Knezliğinde bir şehirdir.

[1524] Psel Nehri'nin bir koludur.

[1525] Dnyeper Nehri'nin sol koludur.

[1526] Pereyaslavl Knezliğinde bir şehirdir.

[1527] GYH'de 1079-1080 hadiselerinde yer alır.

[1528] L s.162.

Svyatoslav'la Polovetslerin peşine düştük, ilk önce Torçesk sonra da Yuryev şehrine kadar onları takip ettik. Yine (Dnyeper'in doğu sahilleri) üzerinde, Krasno yakınlarında Polovetsleri yendik. Akabinde Rostislav'la[1529] birlikte onların birliklerini Varin'de yakaladık. Sonra Vladimir'e tekrar gittim, orada hâkim Yaropolk'tu, fakat hemen sonra öldü.[1530]

Babamın ölümünden sonra[1531] Svyatopolk önderliğinde Polovetslere karşı Stugna'da akşama kadar çarpıştık, Halep[1532] civarında çarpıştıktan sonra Tugorkan'la ve diğer Polovets knezleriyle barış yaptık.[1533] Gleb'in[1534] birliklerindeki bütün drujinasını ele geçirdik. Oleg Polovetslerin desteğiyle Çernigov'a gelerek bana saldırdı. Küçük bir tahkimatın arkasından drujinam onlarla 8 gün boyunca savaştı ve onların şehre girmesine izin vermedik. Ben aslında Hıristiyan halkımızın canlarına acıdım; köyleri ve manastırları yakmaları üzerine, "Övünmek paganlara göre değildir" dedim. Sonra kardeşime dedelerinin tahtını verdim, ben de Pereyaslavl'daki dedelerimi tahtına gittim. Aziz Boris Günü'nde[1535] Pereyaslavl'dan çıkıp Polovetslerin arasından geçtik, onlar çocuk ve kadınlarıyla birlikte 100 kişi civarındaydılar. Polovetsler tepelerdeki geçitlerde duran tam bir kurt sürüsü gibi bize dişlerini gösterdiler. Fakat Tanrı ve Aziz Boris beni onlara kurban etmedi ve sağ salim Pereyaslavl'a kadar geldik.[1536]

[1529] Vladimir Monomah'ın kardeşi.

[1530] L s.162–163, Yaropolk İzyaslaviç 1086'da öldü.

[1531] Vsevolod Yaroslaviç 1093'te öldü.

[1532] Stugna yakınlarında bir kasabadır.

[1533] GYH'de 1094 yılında geçen hadiselerin başlangıç kısmında yer alır.

[1534] Rus ismi taşıyan bir Polovets veya başka biri.

[1535] Aziz Boris Günü 24 Haziran'da kutlanır.

[1536] L s.163.

Pereyaslavl'da drujinamla birlikte üç yaz ve üç kış boyunca kaldım, bu süre zarfında savaş ve kıtlık yüzünden büyük acılara göğüs gerdik. Rimov'un[1537] berisinden (Polovetslere) saldırdık, Tanrı'nın bize yardım etmesiyle onları öldürdük, kalanları da esir aldık. Sonra biz tekrar Itlar'ın birliklerini bozguna uğrattık ve Goltav'ın[1538] ötesine ilerledikten sonra onların kamplarını geçirdik.[1539]

Oleg'in üzerine sefer yaparak Starodub'a saldırdık, çünkü o Polovetslerle işbirliği halindeydi. Ardından, Svyatopolk'la birlikte Bonyak'ın üzerine yürümek için Bug'a doğru yola koyularak Ros (nehri) ötesine ilerlerdik. Smolensk'e ulaştıktan sonra Davıd'la barış yaptık. Sonra ikinci defa Voronitsa'dan[1540] yola çıktık.[1541]

Bu esnada Torklar Polovetsler ve Çiteviçlerle birlikte bana doğru ilerlediler, biz ise onlara karşı Sula'ya doğu yöneldik. Kış bastırdığında tekrar Rostov'a döndük, aradan üç kış geçtikten sonra Smolensk'ten Rostov'a gittim.[1542]

Tekrar Svyatopolk'la birlikte Bonyak'ın peşine düştük, fakat onlar…..[1543] öldüler, onları yakalayamadık. Ros (nehri) ötesine doğru tekrar Bonyak'ın peşine düştük, fakat ona yine yetişemedik. Kışın Smolensk'e gittim; Paskalya'dan sonra Smolensk'ten ayrıldım, Yuryev'in annesi[1544] öldü.[1545]

[1537] Sula Nehri üzerinde bir şehir.

[1538] Pereyaslavl Knezliğinde bir şehirdir.

[1539] L s.163

[1540] Neresi olduğu bilinmiyor.

[1541] L s.163

[1542] L s.163

[1543] Metinde nerede öldükleri belli değildir.

[1544] GYH'de Vladimir Monomah'ın ilk eşi (Gytha (Gita)) 7 Mayıs 1107'de öldü.

[1545] L s.163

Yazın Pereyaslavl'a döndüm ve kardeşlerimi topladım. Bonyak Polovetslerin bütün güçleriyle birlikte Ksnyatin'e[1546] yaklaştı, biz de Pereyaslavl'dan dışarıya fırladık ve onları karşılamak için Sula'ya kadar ilerledik. Tanrı bize yardım etti; onların birliklerini dağıttık, en iyi knezlerini esir aldık. Noel'den sonra Aepa'yla barış yaptık[1547] ve onun kızın aldıktan sonra Smolensk'e yola koyulduk, sonra da Rostov'a vardık.[1548]

Rostov'dan ayrıldıktan sonra Svyatopolk'la birlikte yine Urusoba (liderliğindeki) Polovetslere saldırdım, Tanrı bize yine yardım etti. Sonra tekar Bonyak'ın üzerine sefer yaparak Lubno'ya saldırdık, Tanrı bize yine yardımını lütfetti.[1549] Ardından Svyatopolk'la Voin'e saldırdık, sonra da yanımıza Davıd'ı da alarak Don'a sefer yaptık, Tanrı bizden yardımını esirgemedi.[1550]

Aepa ve Bonyak Vıra'yı[1551] elegeçirmek için sefer halindeyken ben onları karşılamak için Oleg ve çocuklarımızla birlikte Romni'ye[1552] vardım. Bizim geldiğimizi öğrendiklerinde kaçtılar.[1553] Daha önce bizim insanlarımızı tutsak alan Gleb'in üzerine Minsk'e saldırdık, Tanrı bize yarım etti ve biz bu amacımızda

[1546] Sula Nehri'nin sağ tarafında yer alan bir şehirdir.

[1547] GYH'de Ocak 1107 yılında barış yapıldı.

[1548] L s.163–164

[1549] GYH'de bu hadise 1110 yılında yer alır.

[1550] L s.164, PSRL II, İpatyev Yıllığı 1111 yılı hadiselerinde yer alır.

[1551] Vıra Nehri üzerinde bir kasabadır.

[1552] Sula Nehri üzerinde bir şehirdir.

[1553] PSRL II, İpatyev Yıllığı 1113 yılı hadiselerinde yer alır.

muvaffak olduk.[1554] Ardından hainliklerine artık tahammül edemediğimiz Vladimir'deki Yaroslavets'e[1555] saldırdık.[1556]

Çernigov'dan Kiev'e neredeyse 100 defa babamın yanına gidip geldim; sabah çıkıp akşam varıyordum. Bütün seferlerimin sayısı 83'tür, bunlar sadece büyükleri, küçük maceralarımı saymadım bile.[1557]

Ben Polovets knezleriyle babalarımın döneminde veya onlarsız 19 barış anlaşması yaptım, pek çok sığır ve elbise dağıttım. Şarukan'nın (Şaruhan, Sarıhan) iki kardeşini, Bagubars'ın üç kardeşini, Osen'in dört kardeşini de içeren Polovestlerin en iyi knezlerini tutsaklıktan özgürleştirdim ve onların önde gelen başka yüz knezini serbest bıraktım. Tanrı onların bazı knezlerini canlı olarak verdi. Koksus ve oğlu, Burç'un oğlu Aklan, Tarev Knezi Azguluy ve diğer 15 büyük lider[1558]; işte bunlar benim elime canlı geçti ve onları öldürüp Salnya Nehri'ne attım. Yine onların 200'de fazla önde gelen adamını aynı şekilde öldürdüm.[1559]

Çernigov'da hükmettiğim sıralarda vaktimin önemli bir bölümünü avcılığa ayırdım. Çernigov'dan çıktığımdan beri bu yıla kadar çok ta zorlanmadan yüz kez avcılık yapmıştım, Turov'un dışında babamla birlikte her tülü hayvanı avladığımız av macerelarını saymiyorum bile.[1560]

[1554] PSRL II, İpatyev Yıllığı 1115 yılı hadiselerinde yer alır.

[1555] Svyatopolk'un oğlu Yaroslav.

[1556] L s.164

[1557] L s.164

[1558] Bu kişiler hakkında bilgi sahibi değiliz.

[1559] L s.164

[1560] L s.164

İşte benim Çernigov'da yaptıklarım; (çıplak) ellerimle vahşi atları bağlamıştım, ormanlarda yaşayan 10 veya 20 atı (kementle) tutup yakalamıştım ve ayrıca bozkır boyunca ilerlerken yine vahşi atları (çıplak) elle yakalamıştım. 2 boğa atımla birlikte beni boynuzlarıyla fırlatıp attı. Bir geyik beni boynuzladı, başka bir geyik üzerimde tepindi. Yaban domuzu bir dafasında bana kalçamdan tosladı, bir ayı diz kapağımdan ısırdı ve başka bir vahşi hayvan yan tarafımdan üzerime atladı ve atımla birlikte beni yere serdi. Fakat Tanrı sonunda beni korudu ve sağ kıldı.[1561]

Ben sık sık atımdan düştüm. Yaşamıma özen gösterip başıma dikkat etmediğim için gençliğimde iki defa kafatasım çatladı (kırıldı) ve kollarımı ve ayaklarımı yaraladım. Savaşta va avda gece ve gündüz sıcakta ve soğukta hizmetlilerimin yapması gereken herşeyi kendim yaptım, kendimi rahata vermedim. Ne valilerime ne de elçilerime ne de memurlarıma güvendim; ben lüzümlu olan her ne varsa bizzat kendim yaptım, evimdeki tüm düzeni yine ben tayin ettim. Avcılarla avların ve şahinlerle doğanların (avlanmak için) sorumluluğuyla bizzat ilgilendim. Ben halkımın büyük sıkıntılara maruz kalmasına izin vermedim veya çok yoksul dulların ve kilise idaresi ve hizmetleriyle kendim ilgilendim.[1562]

Oğullarım ya da başkaları; her kim bu yazdıklarımı okursa beni tenkit etmeyin. Ben ne kendimi övdüm ne de cesretimden bahsettim, fakat ben günahkâr ve zavallı olan nefsimi koruyup kollayan Tanrı'ya methü senalarda bulundum ve hamdederek onu yücelttim. Zira O beni uzun yıllar ölümcül tehlikelerden korudu, insanların yarına olan her türlü işten içtinap etmememi ve faydasız olmamamı nasip etti. Bu belgede okuduğunuz üzere hayırlı amellerin her türlüsü için çaba sarfedin ve azizleriyle

[1561] L s.164–165

[1562] L s.165

Tanrı'ya hamdedip yüceltin. Ne ölümden, ne savaştan, ne de vahşi hayvanlardan korkan çocuklarım! Tanrı'nın sizden istediği yükümlülüklerinizi erkekçe yerine getrin. Eğer ben savaşlardan, vahşi hayvanlardan, sudan (selden) ve attan düşmekten korunup kollanamasaydım, Tanrı'nın nasibi olmadan içinizden biri zaafa uğrayabilir veya yaşamını yitirebilirdi. Fakat eğer ölüm Tanrı'dan gelirse ne baba, ne anne, ne de kardeşler sizi ondan alıkoyabilir. İlla da himaye olunmazın iyi bir şey olduğuna (inanıyorsanız), sizi Tanrı'nın koruyup kollaması insanların koruyup kollamasından daha evladır.[1563]

Ey zavalı ve cefakâr olan ben! Ruhum! Kalbinle uzun zamandır mücadele ediyordun ve sen kalbimi yendin. Zira onun mevcudiyeti fanidir. Ben o azim hâkimin huzurunda birbirimizden özür dilemeden ve uzlaşmadan nasıl ayakta kalabileceğimi tahayyül ettim. " Eğer biri çıkıpta Tanrı'yı seviyorum fakat kardeşimi sevmiyorum derse, o yalandır". Aynı şekilde, "Eğer siz kardeşinizin suçunu affetmezseniz Kutsal Babanız da sizin suçunuzu affetmez[1564]". Peygamber, " (beni) Şeytanlıklarla yarıştırma, kanunsuzluk yapanlara gıpta ettirme[1565]" demişti. "Ne iyi ne mükemmeldir birlik içinde kardeşçe yaşamak[1566]". Fakat şeytanın kışkırtmaları heryerde (galip geldi). Bilge dedelerimizle hakşinas ve kutsanmş babalarımzın döneminde savaşlar vardı. Zira şeytan aramıza nifak sokar; o insanoğlunun iyiliğini istemez.[1567]

Ben bu sözleri seni Hıristiyanlaştıran ve senin yakınında oturan oğlumun beni teşvik etmesiyle yazdım. O, elçisiyle mektup göndererek bana, "Hadi! Barış yapalım,

[1563] L s.165

[1564] **KK**, Matta, 16: 15, s.1016.

[1565] **KK**, Mezmurlar, 37: 1, s.592.

[1566] **KK**, Mezmurlar, 133: 1, s.655.

[1567] L s.165–166

anlaşalım; kardeşim, kıyamet günü geldi. Biz onu arkasından vuranlar olmayalım; Tanrı'ya inanalım zira onlar (İzyaslav ve Oleg) bu isimleri nereden buldunTanrı'nın huzuruna çıkacaklar; Rus topraklarına felaket getirmeyelim." demişti. Oğlumun tevzusunu, şefkatini ve Tanrı'dan korkusunu görünce, " O, gençliğinde saflığından ötürü mütevazıydı ve Tanrı'ya inanırdı, ben ise bütün arkadaşlarımdan daha fazla günahkârdım" dedim. Ben oğlumun sözlerini önemseyerek bu mektubu yazdım. Senin mektuba vereceğin cevaptan onu dostça mı yoksa tahkir ederek mi alıp almayacağını anlayacağım. Bu sözlerimle seni uyarmak istedim ve tevazu ve tövbeye sevketmeyi umdum, tıpkı Tanrı'nın önceki günahlarımı bağışlaması isteğinde bulunduğum gibi. Tanrımız, efendimiz sadece bir insan değil, aynı zamanda bütün evrenin Tanrısı'dır. O eğer isterse bir gözün göz kırpması süresince istediklerini yapabilir (mucize gösterebilir) fakat o hem bu hayatta hem de ölümden sonra efendimiz olmasına rağmen kendisini (bu hayatta) hakarete, tükürüğe ve köteğe maruz bıraktı. Peki, biz neden günah işleyen ve kötülük yapan insanlarız? Bügün yaşarız, yarın ölürüz; bugün ihtişam ve şeref, yarın mezarda ve unutulmuş bir halde olacağız; geride kalanlar ise bizim servetimizi bölüşecekler.[1568]

Babalarımıza bak kardeşim! Onlar ne alıp götürdüler veya üzerlerindeki giysi onlara (ne fayda verdi)? Onların sadece ruhları için yaptıkları yanlarına kaldı. Kardeşim sen de ilk olarak (mektupla) gönderdiğin sözlerinle beni uyardın. Senin veya benim çocuğum gözlerinin önünde katledildiğini seyrederken, solmuş bir çiçek gibi veya katledimiş bir kuzu gibi yatarken, sen onun kanına ve cesedine bakarak onların üzerinde durdun ve ruhunun düşünce ikliminden ilham alarak, "Yazıklar olsun bana!

[1568] L s.166

Ne yapmışım ben! Onun saflığına bakmadan bu beyhude dünyanın kötülüklerini üzerime çektim ve onun babası ve annesi gözyaşlarına boğuldu" dedin. Davut gibi figan ettin, "Günahlarımı biliyorum, onlar daima benim önümde duruyor[1569]".[1570]

Davut kan dökmediğinden Tanrı onu vaftiz etmişti, fakat o yine de zina yaptı ve kafasının üzerine tozları serpip acı bir şekilde ağladığında o saatte Tanrı günahlarını affetti. Sen de tövbe edebilirsin, bana teselli mektubu yazıp, üvey kızımı[1571] bana gönderebilirsin ki onda kötülük yoktur, iyilik vardır. Onun evliliği için şarkılar söylemek yerine onu kucaklayıp (teskin edip) babası için matem tuttum. Zira günahlarımdan dolayı onların ne ilk neşelerini ne de düğünlerini gördüm. Fakat Tanrı'ya şükürler olsun ki, ilk elçiyle (haberle) onu bana çabucak gönderdi, böylece ben onunla yas tutarak ona uygun olan kasabaya yerleştim. O kuru ağaçtaki üveyik gibi mahzundu, ben ise kendimi Tanrı'yla teselli ettim.[1572]

Dedelerimiz ve babalarımız bu yolu takip ettiler ve yargılama (kıyamet günü) ona (İzyaslav) senden değil, Tanrı'dan geldi. Eğer sen arzularını tatmin etmiş ve Murom'u ele geçirmişsen, ama Rostov'u da bırakmışsan bana haber yolla ve biz burada anlaşmaya varmış olalım. Fakat senin bana göndermen mi yoksa benim sana göndermem mi daha yakışık alır, bunu düşünelim. Eğer sen oğlumu teklif etmişsen; babasıyla tavsiyeleşmesi için, ben on defa haber yollamıştım.[1573]

[1569] **KK**, Mezmurlar, 51: 3, s.601.

[1570] L s.166

[1571] Üvey kızdan kasıt İzyaslav'ın ölen karısı, yani Vladimir Monomah'ın gelini olabilir.

[1572] L s.166–167

[1573] L s.167

Birinin savaşta ölmesi şaşırtıcı mıdır? Bizden evvel daha iyileri de ölmüştü. Sen diğerlerinin topraklarına gıpta ile bakmamalısın, bu bana hicap ve hicran getirir. Köleler kendileri için birşeyler elde etmek amacıyla çalığ çırpmayı öğrenmişti, fakat böylece ancak kötülük edebildiler. Yine de Tanrı'nın huzurunda tövbe edersen kalbimi rahatlatacaksın. Bana piskoposunu veya elçini gönder, o ferhalatan mektubunu yaz ve sonra da hâkimiyetini güzelikle al. Kalbini bize döndürdüğünde öncekinden daha iyi bir ana kavuşacağız, zira ben düşman veya intikamcı değilim. Ben Stardoub'ta senin kanını görmeyi istememiştim ki. Tanrı bana ne senin elinden, ne senin emrinle ne de kardeşlerimden herhangi birinin sebep olmasıyla kan görmeyi nasip etmedi. Eğer yalan söylersem Tanrı ve Kutsal Haç beni yargılasın![1574]

Eğer paganlardan dolayı, sana, Çernigov'a saldırdığım için vebal altına girmişsem, bu yaptığımdan pişmanım, fakat bunu kardeşlerime sadece şimdi değil, (daha önce de pişmanlığımı) söylemiştim ve onlara itiraf etmiştim; çünkü ben sadece bir insanım. Eğer bu senin hoşuna giderse, öyle olsun… eğer hoşuna gitmezse, senden sonra vaftiz oğlun onun küçük kardeşiyle[1575] (tahta)otursun; onlar dedelerinin ekmeğini yediler, sen ise kendi ekmeğini yedin[1576] buna göre yolunu seç! Eğer onları öldürmek niyetindeysen onların her ikisi de senin gücündedir, zira ben kötü olmak istemiyorum bilakis kardeşlerimin ve Rus topraklarının iyiliğini istiyorum. Eğer sen şiddet kullanmayı düşünüyorsan, bizim sana Starodub'ta bir hatır için hâkimiyetini nasıl kurmana yardımcı olduğumuzu hatırla. Tanrı şahittir ki, kardeşinle bu konuda

[1574] L s.167

[1575] Mstislav Vladimiroviç ve onun küçük kardeşi Yuri Vladimiroviç.

[1576] Mstislav için "dedelerinin ekmeğini yediler"den kasıt atalarını topraklarında hüküm sürdüler yani Rostov ve Suzdal bölgesinde. "sen kendi ekmeğini yedin" ise Murom ve Ryazan bölgelerine hükmettin anlamına geliyor. **BLDR**, s.542.

görüşmelere başlamıştık, ne var ki o sensiz anlaşmaya varamadı. Biz ona hiçbir kötülük yapmamıştık ve anlaşma yapılmadıkça kardeşini yollamamasını söylemiştik. Eğer sizden biri Hıristiyan halkı için hayır istemezse, onun ruhu öbür dünyada Tanrı'nın elinden çekecek![1577]

Söylediğim gibi Tanrı'nın sana idrak etmen için ilham edip gönderdikleri ne bir mecburiyetten ne de herhangi bir teessürdendi, fakat benim ruhum bu dünyadaki herhangi bir şeyden daha evladır. İtham edenlerin olmadığı hesap gününde ben kendimi suçladım, diğerlerini de.[1578]

Bilgeliğin ustası! bigiyi bahşeden, ahmaklıklardan nehyeden, düşkünleri koruyan; irfanını kalbimde güçlü kıl, ey Tanrım! Baba'nın sözlerini bana hediye et, sana yalvarıp ağlama için dilime gem vurma, fanilere şefkat gösteren Tanrım! Tanrı benim umudumdur, İsa benim sığınağımdır, Kutsal Ruh benim koruyucumdur. Ey umudum ve koruyucum beni tahkir etmeyin, kutsayın! Nedametimde, hastalığımda ve her türlü kötülüklere karşı durmamda benim yardımcımsın ve ey haşmetli! Ben sana övgüler dizerim.[1579]

Anladığım ve gördüğüm Tanrı, O ki kalplere iner, zihininden geçenleri bilir ve amellerini açığa vurur; zira O, günhaları cezalandırır, yetimler, fakirler ve düşkünler için adaleti tesis eder.[1580]

Eğil, ey ruhum ve yapmış olduğun amelleri düşün, onları gözlerinin önüne getir, gözlerinden yaşlar akıt, yaptığın bütün amellerini dürüstçe ikrar et ve Tanrı'yı tefekkür

[1577] L s.167–168

[1578] L s.168

[1579] L s.168

[1580] L s.168

ederek temizlen. Mübarek Andrey, üç defa kutsanan baba, Girit'in yol göstercisi (kılavuzu-papazı), seni yücelten bizden şefaatini esirgeme ki biz bütün melanetlerden, üzüntülerden, kirlilikten, günahtan, sefaletten kaçabilelim; zira senin nezdinde müminane bir şekilde kabul görelim.[1581]

Pirüpak Bakire Meryem, şehrini koru ki sen orada alının akıyla hüküm sürüyorsun, orayı güçlendir, zira senden bütün savaşlardan muzaffer çıkman ve düşmanları püskürtmen, onların sana itaatinin baki olması beklenir.[1582]

Ey Yüce Meryem (bütün) kutsalların (ötesindeki) Kutsal Söz'e hayat verdin. Şimdi itaatimizi kabul et ve bizi bütün düşmanlardan ve geleceğin ykımından koru. Sana yakarıyoruz, sana yalvarıyoruz; senin hizmetkârınız (iman dolu) kalplerimizle senin önünde diz çöküyoruz. Ey pirüpak olan ve bizi koruyan, indir kulağını; Ey Tanrı'nın Annesi sürekli acıya garkedilen ve hasımlarının esaretine maruz bırakılan şehrini koru.[1583]

Ey Tanrım bize merhamet et, senin yolundan gidelim, bu dünyada sana şimdi yaptığımız ibadetlerimizi gör ve bütün günahlarımızı affet. Sen ki tohumsuz doğdun ve insan (suretinde görünerek) bu acınası dünyaya merhamet ettin.[1584]

Merhamet bana Ey Kurtarıcı! Sen doğdun ve Seni doğuran kusursuz bir şekilde Seni korudu. Sen ise oturup benim amellerimi günahsız ve merhametli olarak yargılarsın; tıpkı Tanrı ve insanlığın sevgilisi gibi.[1585]

[1581] L s.168

[1582] L s.168

[1583] L s.168

[1584] L s.168–169

[1585] L s.169

Pirüpak Bakire, sen Tanrı'nın beğenisine mazhar olan, sade bir izdivaç yapan sadık mürşit! Perişan olan beni koru Oğlunu çağır. Bana merhamet et, ey Tanrım! Merhamet et. Eğer yargılamak istersen beni ateşle yargılama ve öfkenle cazalandırma. Seni doğuran ve seninle yalvaran Kutsal Bakire; pek çok melek ve şehitler ordusu (seninle beraber olsun) Ey İsa! Efendimiz, İsa adıyla şeref ve ihtişam olunan, Baba'ya, Oğul'a ve Kutsal Ruh'a, şimdi, sonsuza dek ve ebediyyen.[1586]

Şimdi ise Novgorod'lu Gyurdata Rogoviç'in bana anlatığı ve benim 4 yıl önce duyduğum bir hikâyeyi anlatmak istiyorum. O bana şunları söylemişti: ''Ben adamımı Peçora'ya, oradaki Novgorod'a vergi ödeyen halka yolladım. Adamım onların yanına vardı, oradan da Yugra topraklarına gitti. Yugralar yabancı bir kavimdi ve kuzey topraklarında Samoyadlarla komşuluk yapıyorlardı.[1587] Yugra'nın biri adamıma, ''Biz daha önce hiç duymadığımız yeni ve olağanüstü bir acayiplikle karşılaştık. Bu olay 3 yıl önce oldu; denizdeki körfeze kadar giden dağlar vardı ve yüksekliği gökyüzüne kadar ulaşıyordu. Bu dağlarda büyük bir ağlama ve konuşma sesleri duyuluyordu, dağ adeta gürlüyordu ve yol bu dağla birlikte kesiliyordu. Dağda açılmış küçük bir delikte konuşuyorlardı, fakat dilleri anlaşılamıyordu ve dağdakiler demiri gösterdiler ve ellerini sallayarak demir istediler; onlara her kim demir, bıçak veya balta verirse, karşılığında onlar da kürk verirler. Bu dağların yolları sarp kayalıklardan, kardan ve ormanlardan dolayı geçilemez, bu yüzden hiçbir zaman onlara kimse ulaşamaz ve onlar kuzeyde daha uzaklara kadar giderler' ''.[1588]

[1586] L s.169. Vladimir Monomah'ın Öğütleri sona erdi.

[1587] Peçora'dan kastedilen Peçora Nehri civarında yaşayanlar ve Samoyadlar ise Uralların kuzeyinde yaşar.

[1588] L s.169, İ s.169, R s.267–268, T s. 180–181, H s.209–210, A s.247.

Sonra ben de Gyurdata'ya anlatmaya başladım, ''Bu insanlar Makedon Çar'ı İskender tarafından (dağa) hapsedilenlerdi, zira Pataralı Mefodi onların hakkında şunları *söylemişti, '' Makendon Çar'ı İskender*[1589] doğu ülkelerine gitti ta ki denize varana kadar, sonra da güneşin yeri denilen oraya vardı. Ve orada Yafes'in soyundan gelen, temiz olmayan insanlar gördü. Onları pislik içinde görmüştü: her türlü iğrenç şeyleri yerler; mesala, sivrisinekler, sinekler, kediler ve yılanlar. Onlar ölülerini defnetmez, onları yerler ve ayrıca kadınların düşüklerini ve her türlü murdar büyükbaş hayvanları da yerlerdi. Bunu gördüğünde İskender onların *çoğalmasından*[1590] ve dünyayı bozmalarından dehşete kapıldı. Bu sebeple onları kuzey ülkelerindeki yüksek dağalara *sürdü*[1591] ve Tanrı'nın emriyle *büyük dağlar*[1592] onları kuşattı. Dağlar 12 loktya (arşın) kadar üzerlerine çöktü ve metalle kaplı pirinçten kapı yükseldi. Onları biri almak isterse alamaz, hiçbir ateş onu (kapıyı) yakıp kül edemez, çünkü o mahvedilemez metalden yapılıdır ve onu hiçbir ateş yakamaz ve onun demiri asla hasar gömez. Sonraki günlerde Yetriv Çölü'nden sekiz halk çıkıp geldi, bunlar Tanrı'nın emriyle kuzeydeki dağlarda yaşayacak olan bozulmuş halklardı' ''.[1593]

Şimdi daha önce bahsettiğimiz konuya dönelim. Oleg kardeşi Davıd'a Smolensk'e gelmeye söz vermişti ve kardeşiyle Kiev'e gelmesinin ardından orada barış anlaşması yaptılar. Fakat Oleg bunu yapmak istemedi, Smolensk'e gelirken o ordusuyla birlikte Murom'a gitti, o sırada Murom'da Vladimir'in oğlu İzyaslav vardı. Onun İzyaslav'a gittiği anlaşıldığında Oleg Murom'a yaklaşıyordu ve İzyaslav hemen

[1589] *Söylemişti, '' Makendon Çar'ı İskender*, ifadesi L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[1590] *Çoğalmasından,* L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[1591] *Sürdü,* L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[1592] *Büyük dağlar,* L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[1593] L s.169–170, İ s.169-170, R s.268–269, T s.181, H s.210–211, A s.247–248.

Suzdal, Rostov ve Beloozera'dan savaşçılarını çağırdı ve büyük bir güç oluşturdu. Oleg İzyaslav'a elçilerini yolladı ve ona, ''Sen babana ait olan Rostov'daki bölgene dön, çünkü burası benim babamın yeridir.[1594] Senin babanla anlaşmamız gereğince ben buraya yerleşmek istiyorum. Zira o beni babamın nehrinden atmıştı. Sen misin bana burada benim ekmeğimi vermek istemeyen?'' dedi. İzyaslav bu sözlere kulak asmadı, kalabalık ordusuna güvendi. Oleg hakikatin tecelli edeceğini ummuştu, çünkü buna hakkı vardı. Böylece ordusuyla şehre doğru ilerledi. İzyaslav şehrin önündeki düzlükte pozisyonunu aldı. Oleg birliğiyle oraya geldi ve iki taraf karşılaştı (çarpıştı) ve acımasız bir savaş meydana geldi. Vsevolod'un torunu, Vladimir'in oğlu İzyaslav 6 Eylül'de katledildi. Onun savaşçıları kaçtı bazıları orman içlerine, bazıları şehrin içine kaçtı. Oleg şehre girdi ve halk tarafından kabul gördü. İzyaslav'ın naaşını alarak Aziz Kurtarıcı Manastırı'na yatırdılar, sonra da onu Novgorod'a götürdüler ve onu oradaki Aziz Sofya Kilisesi'nde sol tarafta defnettiler.[1595]

Oleg şehri aldıktan sonra Rostov'un Beloozera'nın ve Suzdal'ın adamlarını tutukladı, onları *zincire vurduktan*[1596] sonra kendisi Suzdal'a gitti. Oleg oraya vardığında halk ona boyun eğdi. Oleg şehirde sükûnet sağladıktan sonra bazı sakinleri yakalattı ve bazılarını oradan sürerek mallarına el koydu. Oleg sonra Rostov'a gitti ve oranın sakinleri de ona boyun eğdi. O böylece Murom ve Rostov bölgesini tamamıyla ele geçirdi, vekillerini her şehre atadı ve vergi toplamaya başladılar.[1597]

[1594] Murom Çernigov topraklarıydı.

[1595] L s.170, İ s.170-171, R s.269–270, T s.181–182, H s.211–212, A s.248–250.

[1596] *Zincire vurduktan,* L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[1597] L s.170, İ s.171, R s.270–271, T s.182, H s.212, A s.250.

Mstislav (Oleg'e) Novgorod'dan adamını yolladı ve ona, ''Murom'a geri dön yabancı topraklara yerleşme. Ben drujinamla babam (Vladimir) için oraya geliyorum, oraya gelip seni onunla barıştıracağım. Sen benim kardeşimi öldürsen de bu alışılmışın dışında bir iş değil: çünkü krallar ve halklar savaşta birbirlerini öldürürler'' dedi. Oleg hiçbir suretle bu (sözlere) *kulak asmak*[1598] niyetinde değildi, o hala Novgorod'u ele geçirmeyi düşünüyordu. Oleg kardeşi Yaroslav'ı ileri karakol olarak yolladı ve kendisi de Rostov'un düzlüğünde pozisyonunu aldı.[1599]

Mstislav Novgordlularla müzakere ettikten sonra Raguil'in oğlu Dobrınya'yı öncü kuvvet olarak ileriye gönderdi. Dobrınya ilk önce Oleg'in vergi toplayıcılarını yakaladı. Yaroslav ileri karakol olarak Medveditsa'da[1600] konuşlandığında o vergi toplayıcıların yakalandığını öğrendi. Gece vakti kaçarak Oleg'in yanına geldi, Yaroslav ona Mstislav'ın yolda olduğunu ve vegi toplaycılarının yakalandığını söyledi. Oleg hemen Rostov'a yola çıktı ve Mstislav Volga'ya varmıştı, ona Oleg'in Rostov'a geri döndüğünü söylediler. Mstislav onu arkasından takip etti. Oleg Suzdal'a vardı ve Mstislav'ın kendisini takip ettiğini duyunca Suzdal şehrinin yakılmasını emretti. Şehirde sadece Peçerski Manastırı'nın manastır binası ve Yefrem'in[1601] kasabalara bağışladığı Aziz Dmitri Kilisesi ayakta kalabildi. Sonra Oleg Murom'a kaçtı, ardından Mstislav Suzdal'a vardı ve orada bir süre kaldı ve Oleg'e elçiler yollayıp onunla barış yapmak istedi, ona, ''Ben senin küçüğünüm. Benim babamı gönder ve onun yakaladığın drujinasını da yolla, ben sana her bakımdan itaat edeceğim'' dedi. Oleg ona barışı isteğini belirten cevap verdi, fakat bu bir

[1598] *Kulak asmak,* L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[1599] L s.170–171, İ s.171, R s.271, T s.182, H s.212, A s.250

[1600] Volga Nehri'nin sol koludur.

[1601] Pereyaslav'daki metropolittir.

aldatmacaydı. Mstislav onun aldatmasını anlamadı ve onan inanarak drujinasını kasabalara dağıttı.[1602]

Paskalya Orucu'ndan önce Fedorov Haftası vardı. Fedorov Haftası'nda Cumartesi günü Mstislav akşam yemeğindeyken Oleg'in Klyazma da olduğuna dair haberler aldı, çünkü o sezdirmeden yaklaşmıştı. Mstislav kendine güvenmiş ve kalkıp bakmamıştı bile, fakat Tanrı kendisine inanan müminlerin ihanetten nasıl korunacağını bilir! Oleg Mstislav'ın *korkup*[1603] kaçacağını umarak Klyazma da bir süre kaldı. O gün ve ertesi gün Mstislav Novgorodluları, Rostovluları Beloozeralıları içerecek şekilde drujinasını toparladı. Mstislav ordusunu şehrin önünde konuşlandırarak hizaya soktu. Ne Oleg Mstiaslav'a, ne de Mstislav Oleg'e karşı ilerledi ve onlar ilerlemeden biribirlerine karşı dört gün boyunca durdular.[1604]

Sonra Mstislav'a haber geldi: ''Baban sana kardeşin Vyaçeslav'ı Polovetslerle gönderdi ''. Vyaçeslav Perşembe günü Fedorova Haftası'ndan sonra ki o hafta, Paskalya'da geldi. Cuma *sabahı*[1605] Oleg ordusunu yolladı ve şehre yaklaştılar ve Mstislav ise Novgorodlularla ve Rostovlularla onun karşısına çıktılar. Mstislav Vladimir'in konumuna güvendi ve Kuman adındaki Polovetsleri ve piyadeleri ona verdi ve onu sağ kanatta konuşlandırdı. Kuman Vladimir'in konumunu aldı ve Oleg Vladimir'in konuşlanmasını görünce korkuya kapıldı. Korkması onun askerleri üzerinde de sıkıntıya sebep oldu. Sonra iki taraf savaşmaya başladılar ve Oleg Mstislav'a, Yaroslav ise Vyaçeslav'a saldırdı. Mstislav Novgorodlularla yakıp yıkarak

[1602] L s.171, İ s.171-172, R s.271–272, T s.182–183, H s.212–213, A s.250–251.

[1603] *Korkup,* L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[1604] L s.171–172, İ s.172, R s.272, T s.183, H s.213–214, A s.251–252.

[1605] *Sabahı,* L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

düşmanlarını yararak geçip gidiyordular. Kolokşa Nehri'nde[1606] düşmanla çarpıştılar, çok acımasız bir savaş oldu ve Mstislav üstünlüğü elde tutarak kazanmaya başladı. Oleg Vladimir'in ilerlediğini görünce o geri çekilmeye başladı. O sonunda dehşetten kaçtı ve Mstislav zaferini kazandı. Oleg Murom'a kaçtı ve orada Yaroslav'ı tahkim ettikten sonra kendisi Ryazan'a[1607] gitti. Mstislav Murom'a geldi ve *Muromlularla*[1608] barış yaptı ve Rostov'lu ve Suzdallı olan kendi adamlarını aldı ve Oleg'in arkasından Ryazan'a gitti.[1609]

Oleg Ryazan'dan kaçtı, Mstislav ise oraya vardığında Ryazanlılarla barış yaptı ve Oleg'in hapsettiği kendi adamlarını aldı. O sonra Oleg'e haber yolladı ve ona, ''Hiçbir yere kaçma senin kardeşlerin ricayla geldiler ve onlar seni Rus topraklarından kovmayacaklar. Ben babama senin için rica etmeye geldim'' dedi. Oleg öyle yapacağına söz verdi. Mstislav ise Suzdal'a geri döndü ve oradan da kendi şehri olan Novgorod'a muhterem Piskopos Nikita'nın[1610] rahipleri eşliğinde gitti. Bu olaylar 6604 (1096) da İndiksiyon 4'ün yarısında vuku buldu.[1611]

Yıl 6605 (1097). Svyatopolk, Vladimir, İgor'un oğlu Davıd, Rostislav'ın oğlu Vasilko, Svyatoslav'ın oğlu Davıd ve onun kardeşi Oleg Lyubeç'teki mecliste barış yapmak için bir araya geldiler.[1612] Birbirlerine, ''Rus topraklarını neden kendi

[1606] Klyazma Nehri'nin sol koludur.

[1607] Trubej Nehri üzerinde Moskova'nın güney doğusunda bir şehir.

[1608] *Muromlularla*, L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[1609] L s.172, İ s.172-173, R s.272–273, T s.183–184, H s.214–215, A s.252–253.

[1610] Novgorod piskoposuydu, (1096—1108).

[1611] L s.172, İ s.173, R s.273–274, T s. 184, H s.215, A s.253.

[1612] Lyubeç'teki toplantısı Kiev yakınlarındaki bu ismi taşıyan bir kasabada yapıldı; aynı isimde olan Lyubeç şehrinde değil. Bu tip toplantılar Gorodets ve Vitiçev'de 1100, Zolotça'da 1101 ve Dolobskom Gölü'nde 1003 yıllarında yapılmaya devam etti. Toplantılarda Knezliğin yapısını ayakta tutmak için beyhude kararlar alındı. Yaroslaviçlerin bütün üyeleri toplantıda temsil edildi; İzyaslav Yaroslaviç'in

aramızda savaşı sürdürerek yakıp yıkıyoruz? Polovetsler ise bizim topraklarımızı türlü şekillerde mahvetti ve aramızda savaş vememizden mutlu oldular. Bugün itibariyle açık yüreklilikle birleşelim ve Rus topraklarına gözümüz gibi bakalım ve herkes kendi topraklarını korusun: Svyatopolk Kiev'le İzyaslav'ın mirasını, Vladimir Vsevolod'un yerlerini ve Davıd, Oleg ve Yaroslav da Svyatoslav'ın topraklarını alsın. Vsevolod şehirleri taksim etti: Davıd'a Vladimir, Rostislav'ın oğlu Volodar'a Peremışl ve yine Rostislav'ın oğlu Vasilko'ya Terebovl'u[1613] alsın''. Ve orda haçı öptüler: ''Eğer bugünden sonra her kim diğerine saldırırsa biz hepimiz o kişiye *Kutsal Haç'la*[1614] karşı olacağız'' dediler. Sonra hepsi: ''Kutsal Haç düşmanlarına karşı bütün Rus yurdunu korusun'' dediler. Yemin ettikten sonra hepsi kendi topraklarına döndü.[1615]

Davıd'la beraber Svyatopolk Kiev'e geldi. Bütün insanlar sevindi, sadece şeytan onların muhabbetinden rahatsız oldu. Şeytan bazı adamların *kalbine*[1616] girdi ve onlar İgor'un oğlu Davıd'ı kışkırttılar, ''Vladimir, Vasilko'yla Svyatopolk ve sana karşı birleşti'' dediler. Davıd onların yalan sözlerine itimat etti ve Svyatopolk'u Vasilko'ya karşı kışkırtmaya başladı, ona, ''Kardeşin Yaropolk'u kim öldürdü? Şimdi ise Vladimir'le birleşerek benim ve senin başına çorap örüyor. Aklını başına al'' dedi. Svyatopolk'un fena halde kafası karıştı ve ona ''Bütün bunlar doğru mu yalan mı bilmiyorum'' dedi. Svyatopolk ta Davıd'a, sen doğru konuşuyorsan senin şahidin

oğlu Svyatopolk, Vsevolod Yaroslaviç'in oğlu Vladimir, İgor Yaroslaviç'in oğlu Davıd, Vladimir Yaroslaviç'in torunu Vasilko Rostislaviç, Svyatoslav Yaroslaviç'in oğulları Davıd ve Oleg. **BLDR**, s.518,

[1613] Gnezda Nehri üzerinde Volinya ve Galiçya sınırında bir yer.

[1614] *Kutsal Haç'la*, L'de yok, İ ve H'de var.

[1615] L s.172–173, İ s.173, R s.274, T s.184–5, H s.215–216, A s.253–254.

[1616] *Kalbine,* L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

Tanrı olacaktır. Fakat kıskançlıktan böyle konuşuyorsan Tanrı bunun için seni cezalandıracaktır'' dedi.[1617]

Svyatopolk kardeşi ve kendisi için kaygılanıp düşnmeye başladı; tüm bunlar doğru muydu? Fakat sonunda Davıd'a inandı. Davıd Svyatopolk'u kandırmıştı, onlar Vasilko'ya komplo kurmayı planladılar, ama Vasilko da Vladimir de bu durumdan habersizdi. David, ''Eğer Vasilko'yu yakalamazsak ne sen Kiev'de hüküm sürersin ne de ben Vladimir'de'' dedi. Svyatopolk onu dinledi ve 4 Kasım'da Vasilko yola koyularak Vıdubiç üzerinden geçip Aziz Mihail Manastırı'nı ziyaret ettiler, bir süre burada yiyip içtiler. Ruditsa'da *konuşlandılar*[1618]. Akşam olduğunda konuşlandıkları yere döndü. Ertesi sabah Svyatopolk ona haber yolladı, ''Benim belirlediğim günden önce gelme'' dedi. Vasilko reddetti ve Davıd'a, ''Çıkma kardeş! Yaşlı kardeşini dinleme, *ikimiz gideceğiz*[1619]'' dedi. Vasilko ne böyle bir şey yapmayı ne de onlara itaat etmeyi istedi.[1620]

Davıd Svyatopolk'a, '' Bak! Senin elinin altında olmasına rağmen o seni umursamıyor. Eğer topraklarına girerse bütün senin şehirlere sahip olacağını göreceksin, Turov, Pinsk[1621] ve hatta diğer şehirlerine. O zaman beni hatırlayacaksın. Fakat şimdi onu çağır, yakala ve bana gönder'' dedi. Svyatopolk onu dinledi, Vasilko'yu yolladı ve ona, ''Eğer benim belirlediğim güne kadar beklemek istemiyorsan şimdi gelerek beni selamla ve Davıd'la birlikte oturalım'' dedi. Vasilko

[1617] L s.173, İ s.173-174, R s.274–275, T s.185, H s.216, A s.254–255.

[1618] *Konuşlandılar,* L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[1619] *İkimiz gideceğiz,* L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[1620] L s.173, İ s.174, R s.275, T s.185, H s.216–217, A s.255.

[1621] Turov, Pripet Nehri üzerindedir, günümüzde Belarus sınırları içindedir. Pinsk ise Pina Nehri üzerindedir.

gitmeye söz verdi ve Davıd'ın ona karşı planladığı ihaneti anlamadı. Vasilko böylece atına bindi ve giderken adamlarından birine rastladı, adamı ona, ‘‘Gitme, Knez, seni yakalamak istiyorlar’’ dedi. Fakat ona kulak asmadı ve ‘‘Onlar beni yakalamayı nasıl düşünebilir? Sadece Haç'ı öpeceğiz ve 'Her kim bir diğerine saldırırsa hepimiz Haç olacak ve ona karşı duracağız' diyeceğiz’’ diye düşündü. İstavroz çıkararak, ‘‘Tanrı'nın istediği olacaktır’’diye içinden geçirdi.[1622]

Yanındaki az sayıdaki drujinayla Knez'in sarayına gitti. Svyatopolk onu karşılamak için çıktı, sonra (sarayın) salonuna geldiler. Davıd gelip oturdu. Svyatopolk konuşmaya başladı: ‘‘Bayrama kadar kal’’ dedi. Vasilko ise, ‘‘Kalamam kardeş: ben ileri gitmesi için kampıma emir vermiştim (daha önce konuşlandığı yere)’’ dedi. Davıd donakalmış bir şekilde sessizce oturdu. Svyatopolk: ‘‘ Hiç olmazsa kahvaltı yap, kardeş’’ dedi. Vasilko kahvaltıyı kabul etti. Sonra Svyatopolk söyledi, ‘‘Siz burada oturun ben gidip ne yapıldığına bir bakayım’’ dedi. O dışarıya çıktı ve Davıd ise Vasilko'yla birlikte oturdu. Vasilko Davıd'la konuşmaya başladı. Davıd ise konuşmak istemiyordu, sessizdi, çünkü korumaya başlamıştı ve aldatıldığına dair kalbinde bir sıkıntı vardı. Kısa bir süre oturduktan sonra Davıd, ‘‘Kuzenin nerede?’’ diye sordu. Onlar da ona, ‘‘O giriş kısmında duruyor’’ dedi. Davıd kalktı ve ‘‘Ben onun arkasından gidiyorum, sen ise, kardeş, burada otur’’ dedi. Davıd kalktı ve dışarıya çıktı. O dışarıya çıkar çıkmaz diğerleri Vasilko'yu yakaladılar, 5 Kasım'da ve onu zincire vurdular, hem de çift zincire (prangaya) ve geceleyin korumalar onun üzerine çullandılar.[1623]

[1622] L s.173–174, İ s.174, R s.275–276, T s.185–186, H s.217, A s.255–256.

[1623] L s.174, İ s.174-175, R s.276–277, T s.186, H s.217–218, A s.256–257.

Ertesi sabah Svyatopolk boyarları ve Kievlileri topladı ve onlara Davıd'ın ona söylediklerini anlattı, ''Senin kardeşin öldü, sen ise ona karşı Vladimir'le birlik oldun, seni öldürmek ve şehirlerini ele geçirmek istedi''. Boyarlar ve halk ise ona, ''Sen, Knez, kendi hayatını kurtarmanın derdindesin; eğer Davıd hakikati söyleseydi Vasilko cezasını çekerdi; eğer Davıd yanlış konuşsaydı o Tanrı'nın *intikamını*[1624] çekerdi ve Tanrı'nın huzurunda cevaplardı'' dediler. Başrahip bu olanları duyunca onlar Vasilko için Svyatopolk'a rica ettiler; Svyatopolk onlara, ''Bütün bunlar Davıd'ın işleridir'' dedi. Davıd ise bunları duyunca (Vasilko'nun) kör edilmesi için kışkırtmaya başladı: (Svyatopolk'a) ''Eğer bunu yapmazsan ve onu serbest bırakırsan ne sen ne de ben artık hâkim olamayız'' dedi. Svyatopolk onu serbest bırakmak istedi, fakat Davıd isteksizdi ve onu hapse atarak nezaret altında tuttu.[1625]

O gece Vasilko'yu alıp Zvenigorod'a[1626] götürdüler, orası Kiev yakınlarında ona 10 verst uzaklıkta küçük bir şehirdi. Onu arabada prangalı olarak götürdüler ve arabadan indirdikten sonra küçük bir eve götürdüler. Vasilko orada otururken Tork'un bıçağını bilediğini gördü ve sonra onların kendisini kör etmek istediklerini anladı, o yüksek sesle ve büyük bir ağlayışa figan etti. Ve işte Svyatopolk'un ve Davıd'ın elçileri geldi: İzeç'in oğlu ve Svyatopolk'un kâhyası Snovid ve Davıd'ın kâhyası Dmitr yere halıyı sermeye başladılar onu yaydıktan sonra Vasilko'yu yakaladılar ve onu alaşağı etmeye çalıştılar. O şiddetle onlara direnç gösterince onu alaşağı edemediler. Sonra diğerleri geldi ve onu alaşağı ettiler. Onu bağladılar ve göğsünün üzerine ateşte kızmış, kalın bir levha koydular. İzeç'in oğlu Snovid (levhanın) bir

[1624] *İntikamını,* L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[1625] L s.174–175, İ s.175, R s.277–278, T s.186–187, H s.218, A s.257.

[1626]Kiev'in güneyinde bir şehirdir.

tarafına, Dmitr ise diğer tarfına oturdu, yine de onun üstesinden gelemediler. Sonra diğer iki adam yardıma geldi ve ateşten ikinci kızgın levhayı aldıktan sonra onlarda onun üzerine oturdular ve büyük bir güçle bastırdılar ve sonunda göğsü çatırdadı. Sonra Berendi adında bir Tork olan Svyatopolk'un çobanı bıçağıyla çıkageldi ve *bıçağı*[1627] onun gözüne saplamak istedi fakat ıskalayarak onun yüzünü kesti. Bu yara onun yüzünde hala vardır. Bundan sonra bıçağı yine onun bir gözüne sapladı *ve gözünü zorla çıkardı*[1628]. Daha sonra da diğer gözüne *sapladı*[1629] ve onu da yerinden çıkardı.[1630]

O sırada Vasilko sanki ölü gibi yattı. Onlar onu halının üzerinden alıp arabanın üzerine koydular ve baygın bir şekilde onu Vladirmir'e götürdüler. Yolda Zdvijenski Köprüsü'nden geçerken bir süre ticari bir yerde durakladılar ve onlar onun kanlı kıyafetlerini çıkardılar ve onları yıkaması için rahibin karısına verdiler. O onu yıkadıktan sonra diğerleri yemek yerken kadın onu ona giydirdi ve o ölü gibi olduğu için kadın ağlamaya başladı. Kadının ağladığını duyuduğunda ona, ''Ben neredeyim'' dedi. Ona, ''Zdvijne şehrinde'' dediler. O onlardan biraz su istedi, onlar da verdi ve Vasilko suyu içtikten sonra bilinci yerine geldi. Olan bitenleri hatırladı, üzerindeki kıyafeti farketti ve ağlayıp figan etmeye başladı, ''Neden siz onu benden aldınız? Ben kanlı elbisemle ölümle buluşmayı ve Tanrı'nın huzurunda yine bu *kanlı elbisemle*[1631] olmayı tercih ederim'' dedi. Yemeklerini yedikten sonra Vasilko'yu arabaya koydular,

[1627] *Bıçağı,* L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[1628] *Ve gözünü zorla çıkardı,* L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[1629] *Sapladı,* L'de yok İ ve H'de var.

[1630] L s.175, İ s.170-176, R s.278–279, T s.187, H s.218–219, A s.257–258.

[1631] *Kanlı elbisemle*, L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

zorlu ve rahatsız edici bir yola çıktılar. Aslında rahatsız edici olan Gruden[1632] denilen Kasım ayıydı. Onlar Vasilko'yla altıncı günde Vladimir'e vardılar. Yanlarında Davıd de vardı ve onlar Vasilko'ya sanki bir miktar ödül için esir almış muamelesi yaparak Vakeev Sarayına yerleştirdiler. Vasilko'nun çevresinde 30 adam ve Ulan ve Kolçka isminde iki tane knezin hizmetçisini koydular.[1633]

Vladimir Vasilko'nun yakalandığını ve kör edildiğini duyunca dehşete kapıldı ve ağlamaktan infilak etti, ''Böylesine bir körülük daha önce Rus topraklarında daha olmadı, ne bizim dedelerimizin ne de babalarımız zamanında'' dedi. Sonra o hemen Svyatoslav'ın oğulları Davıd'e ve Oleg'e haber yolladı ve onlara ''Gorodets'e gelin ki Rus topraklarında bizim kardeşlerimiz arasında olan biten bu suçun intikamını alalım ve aramızda kılıçları çekelim. Eğer biz bu işlerin intikamını almazsak, aramızda büyük husumetler yaşanır. Kardeş kardeşi öldürmeye başlayacak, böylece Rus toprakları mahvolacak ve bizim düşmanlarımız Polovetsler gelip Rus toprakarını ele geçirecek'' dedi.[1634]

Davıd ve Oleg bu sözleri duyduğunda derinden üzüldüler, ağlamaya *başladılar*[1635] ve ''Böyle bir şey daha önce bizim ailemizde hiç olmadı'' dediler. Onlar hemen savaşçılarını toplayıp Vladimir'e gittiler. Vladimir savaşçılarıyla ormanda kaldı. Vladimir, Davıd ve Oleg kendi adamlarını Svyatopolk'a yolladı ve ona, ''Sen neden Rus topraklarında kötülük yapyorsun ve bize kılıç çekiyorsun? Neden kendi kardeşini kör ettirdin? Eğer senin ona karşı bir suçlaman varsa onu önce bize şikâyet

[1632] Gruden, Ukrainice ve Slovence Aralık; Bulgarca'da Kasım ayı demektir.

[1633] L s.175–176, İ s.176, R s.279–280, T s.187–188, H s.219–220, A s.258–259.

[1634] L s.176, İ s.176-177, R s.280–281, T s.188, H s.220, A s.259.

[1635] *Başladılar,* L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

etmeliydin ve ancak kabahati ispatlandığında ona böyle davranılabilinirdi. Şimdi ona karşı sana bu muameleyi yaptıran kabahatini söyle,'' dediler.[1636]

Svyatopolk da onlara, ''İgor'un oğlu Davıd bana dedi ki, 'Vasilko senin kardeşin Yaropolk'u öldürdü ve aynı şekilde seni öldürmek istedi ve senin topraklarını; Turov, Pinsk, Berest ve Pogorina'yı ele geçirmeye yeltendi. O Vladimir'le, Vladimir'in Kiev'de Vasilko'nun ise Vladimir'de hâkim olması yönünde anlaştılar'. Fakat benim zorla da olsa kendi canımı kurtarmam gerekirdi. Ben onu kör ettirmedim Davıd ettirdi; onu o götürdü'' dedi. Sonra Vladimir'in Davıd'ın ve Oleg'in adamları söyledi, ''Biz Davıd onu kör ettiği için senden özür istemiyoruz. Vasilko Davıd'ın şehrinde yakalanıp kör edilmedi, senin şehrinde yakalandı ve kör edildi'' dedi. Onlar bunu söyledikten sonra çıktılar.[1637]

Ertesi sabah *Vladimir, Davıd ve Oleg*[1638] Dnyeper'i geçip Svyatoslav'a saldırmak amacıyla bir araya geldiler. Svyatopolk Kiev'den kaçmak istedi, fakat Kievliler onun *kaçmasına*[1639] müsaade etmediler. Onlar Vsevolod'un dulunu (Knyaginya) ve Metropolit Nikolas'ı Vladimir'e yolladılar ve ona, ''Yalvarıyoruz, Knez, sana ve senin kardeşlerine Rus topraklarını mahvetmeyin. Eğer kendi aranızda savaş başlatırsanız paganlar bundan çok memnun olacaklar ve sizin dedelerinizin ve babalarınızın büyük zorluklarla ve kahramanlıkla mücadele edip bir araya getirdiği topraklarımızı ele geçirecekler ve Rus topraklarını diğer topraklara katacaklar, siz de Rus topraklarını viran etmek istiyorsunuz'' dediler. Vsevolod'un dulu ve Metropolit Vladimir'in

[1636] L s.176, İ s.177, R s.281, T s.188, H s.220–221, A s.259–260.

[1637] L s.176, İ s.177, R s.281–282, T s.188, H s.221, A s.260.

[1638] *Vladimir, Davıd ve Oleg*, L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[1639] *Kaçmasına,* L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

huzuruna geldiler ve ona yalvardılar, Kievlilerin istirhamını dile getirdiler, onlar barış yapmayı Rus topraklarını korumayı paganlarla savaş yapmayı istediler. Vladimir onların ricasını duyduğunda o gözyaşlarına boğuldu ve onlara, ‘‘Hakikaten bizim babalarımız ve büyük babalarımız Rus toprakları için büyük uğraşlar verdiler, biz ise mahvetmek istiyoruz’’ dedi. Vladimir annesi gibi saygı duyduğu knyaginyaya yönelerek dua etti, kendi babasının hatırasında, çünkü o kendi babasını çok severdi ve o varken veya öldükten sonra hiçbir şekilde ona itaatsizlik etmemişti. Böylece o tıpkı kendi annesi gibi ona itimat etti ve aynı şekilde metropolitin de vakarına saygı duydu, onun ricalarını yabana atmadı. Vladimir gerçekten sevgi dolu biriydi: O metropolitanı piskoposları ve başrahipleri sevmişti; özellikle de manastır düzenini ve keşişleri. Ona gelenlere o yiyecek içecek ihtiyaçlarını sağladı, tıpkı annesinin çocuklarına yaptığı gibi. Eğer o vaveyla koparan veya ahlaksızlıkta ileri giden birini görse onu ayıplamazdı, fakat bu insanlarla sevgiyle alakadar olur *ve onları uyarırdı*[1640].[1641]

Fakat biz daha önce bahsettiğimiz konuya dönelim. Knyaginya Vladimir’in yanından ayrıldıktan sonra Kiev’e döndü ve bütün konuşulanları Svyatopolk’a *ve Kiev halkına anlattı ki artık barış olacaktı. Sonra birbirlerine uzlaşıldığı üzerine elçiler yollamaya başladılar, Svyatopolk’a söylediler,*[1642] ‘‘Eğer Davıd bu dalavereyi yaptıysa; öyleyse sen git, Davıd’a Svyatopolk, ya onu yakala ya da sür’’ dediler. Svyatopolk bu teklifi kabul etti ve sonra Haç’ı öptüler ve barış yaptılar.[1643]

[1640] *Ve onları uyarırdı,* L’de yok, R, A, İ ve H’de var.

[1641] L s.176–177, İ s.177–178, R s.282–283, T s.188–189, H s.221–222, A s.260–262.

[1642] *Ve Kiev halkına…….yollamaya başladılar, Svyatopolk’a söylediler,* L’de yok, R, A, İ ve H’de var.

[1643] L s.177, İ s.178, R s.283, T s.189, H s.222, A s.262.

Vasilko Vladimir'deyken (Volinsk'teki), daha önce bahsi geçen yerde, Paskalya Yortusu yaklaşıyordu ve ben Vladimir'deyken, Knez Davıd beni gece vakti çağırdı. Ben onun huzuruna girdim: drujinası onun etrafına oturmuştu ve o bana da oturmamı söyledi: ''Vasilko bu gece Ulan ve Kolça'yla konuştu ve dedi ki: ''Ben duydum ki Vladimir ve Svyatopolk Davıd'e karşı sefer düzenliyorlar. Eğer Davıd beni dinleseydi, adamlarımı Vladimir'e yollardım ve ona geri dönmesi için rica ederlerdi. Zira ona *daha ileriye gitmemesi için*[1644] ne söylemem gerektiğini bilmiyorum'. İşte Vasili seni yolluyorum bu adamlarınla Vasilko'ya, git ve ona yalvar: 'Eğer sen adamlarını yollamak istiyorsan ve eğer Vladimir'i geri döndüreceksen, sana istediğin herhangi bir şehri vereceğim, ister Vsevoloj, ister Şepol, ister Peremil'' dedi.[1645] Vasilko'ya gidip ona Davıd'ın söylediği herşeyi anlattım. O da, ''Ben bu sözleri söylemedim, fakat Tanrı'dan ümit ediyorum. *Vladimir'e*[1646] benim hatrıma kan dökmemesi için gideceğim. Fakat bana şaşırtıcı gelen şey, kendi şehrini bana vermesidir, ama Terebovl benimdir ve sonsuza kadar da benim toprağım olarak kalacaktır' '' dedi. Böylece oldubittiye getirip hemen kendi toprağını sahiplendi. Bana: ''Davıd'a git ve ona söyle: 'Bana Kulmeya'yı yollasınlar. Ben onu Vladimir' e göndereceğim' ''dedi.[1647]

Davıd onun ricasına kulak asmadı ve şunu söylemem için beni tekrar ona gönderdi, ''Kulmeya burada yoktur''. Vasilko bana, ''Biraz otur'' dedi. Hizmetçisine dışarı çıkmasını söyledi ve benimle oturup konuşmaya başladı: ''Ben duydum ki Davıd beni Lyahlara teslim etmek istiyormuş; O benim kanıma pek doymamış, o daha

[1644] *Daha ileriye gitmemesi için,* L'de yok. R, A, İ ve H'de var.

[1645] Vsevoloj, Volin bölgesinde; Şepol, Lutsk'un kuzey doğusunda ve Premil Lutsk'un güneyinde yer alan şehirlerdir.

[1646] *Vladimir'e*, L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[1647] L s.177–178, İ s.178-179, R s.284, T s.189–190, H s.223, A s.262–263.

fazla doymak istiyor, beni onlara yollayarak. Ben Lyahlara büyük tahribat vermiştim çünkü Rus topraklarının intikamını onlardan almak istemiştim.[1648] Eğer o beni Lyahlara verirse ben ölümden korkmam fakat sana hakikati söylüyorum, Tanrı belaları gururum yüzünden bana musallat etti. Berendilerin[1649] Peçeneklerin Torkların bana geldiler haberleri bana ulaştığında, ben düşünmüştüm ki, eğer Berendiler Torklar ve Peçenekler bana bağlı olunca ben kardeşlerim Volodar ve Davıd'a söyleyebilirim, 'Genç drujinalarınızı bana verin siz ise ve mutlu olun'. Ve ben düşünmüştüm ki, 'Kışın ve yazın Lyah topraklarına saldıracağım Lyah topraklarına boyun eğdireceğim ve Rus topraklarının intikamını alacağım'. Sonra Tuna Bulgar topraklarını ele geçirmek ve onları benim otoriteme tabi kılmayı istiyordum. Daha sonra da Svyatopolk'a ve Vladimir'e Polovetslere saldırmayı teklif etmeyi istemiştim. Ben hem ün kazanacaktım, hem de Rus topraklarına hizmet için hayatımdan vazgeçecektim. Svyatopolk'a ve Davıd'e karşı kalbimde başka bir düşünce yoktu. İşte ben Tanrı'ya ve onun hükmüne yemin ederim ki ben hiçbir konuda kardeşlerime karşı hain planlar içerisine girmedim, sadece benim gururum *yüzünden Berendiler bana geldiler ve benim kalbim sevindi ve aklım mutlu oldu*[1650] ve Tanrı beni hakir gördü, utandırdı.[1651]

Paskalya Yortusu geldiğinde Davıd Vasilko'nun topraklarını gaspetmek niyetiyle yola çıktı. Vasilko'nun kardeşi Volodar onu Bujsk'ta[1652] karşıladı. David Volodar'a karşı mukavemet etmeye cesaret edemedi, fakat Bujsk'ta kendisini tahkim etti ve

[1648] Vasilko'nun 1092'de Polovetslerle Polonya üzerine yaptığı sefer.

[1649] Rusların güney sınırlarında komşu olan Türk kavimdir.

[1650] *Yüzünden Berendiler bana geldiler ve benim kalbim sevindi ve aklım mutlu oldu,* L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[1651] L s.178, İ s.179–180, R s.284–285, T s.190, H s.223–224, A s.263–264.

[1652] Batı Bug Nehir'nin yukarı kısmında yer alan bir şehir.

Volodar da onu Bujsk'ta kuşattı. Volodar ona, ''Neden kötülük yaptın ve neden pişman olmadın? Hatırla, ne kadar kötülük yaptın?'' dedi. Sonra Davıd Svyatopolk'a karşı kabahatini örtmeye çalıştı ve ona, ''Gerçekten ben bunları yaptım mı, gerçekten benim şehrimde bunlar oldu mu? Ben bizzat korktum, çünkü beni yakalayamadılar yoksa aynı şekilde benim de hakkımdan gelirlerdi. Zorla da olsa ben onların kötü işlerine katıldım, fakat ben onların elinin altındaydım'' dedi. Volodar da ona, ''Tanrı buna şahittir, fakat şimdi serbest bırak kardeşimi ve seninle barış yapacağım'' dedi.[1653]

David memnun oldu ve Vasilko'yu çağırttı ve onu götürüp Volodar'a verdi, sonra da barış yapıp ayrıldılar. Vasilko Terebovl'a yerleşti, Davıd ise Vladimir'in şehrine gitti. İlkbahar geldiğinde Volodar ve Vasilko Davıd'e saldırı düzenledi. Vsevoloj'a önlerine geldiklerinde şehri kuşatıp ateşle düşürdüler. Halk ateşten korunabilmek için kaçıştı. Vasilko da onların hepsinin katledilmesini emretti. Böylece o masum insanların kanını dökerek intikam aldı. Onlar bundan sonra Vladimir'e geldiler Davıd şehri tahkim etti onlar da kuşattı. Onlar sonra Vladimir halkına haber yolladı onlara, ''Biz ne sizin şehrinize saldıracağız ne de size, fakat biz düşmanlarımız Turyak, Lazar ve Vasili'ye karşı geldik. Çünkü onlar Davıd'ı kandırdılar, Davıd onları dinledi ve bu kötü işleri yaptı. Eğer siz onlar için savaşmak isterseniz biz buna hazırız, eğer cevabınız hayırsa bizim düşmanlarımızı verin'' dedi. Şehir halkı bunu duyduğunda veçeyi topladı, veçede halka Davıd'ı söylediler: ''Bu adamları verin, biz bu adamlar için savaşmayacağız, fakat senin arkanda savaşabiliriz, *onların arkasında savaşmayız*[1654]. Biz şehrin kapılarını açazağız, sen de kendin için kaygılan'' dediler. Onlar aslında kalben boyun eğememişlerdi, fakat Davıd, ''Onlar burada değil'' dedi,

[1653] L s.178–179, İ s.180, R s.285–286, T s.190–191, H s.224–225, A s.264–265.

[1654] *Onların arkasında savaşmayız,* L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

çünkü onları Lutsk'a göndermişti. Onlar Lutsk'a gönderildiğinde Turyak Kiev'e kaçmıştı, Lazar ve Vasili ise Turisk'e[1655] dönmüştü. Halk onların Turisk'te olduğunu duyduğunda, onlar ağlamaya başladılar, Davıd'e ve ona, ''Onlar kimi istiyorlarsa versinler! Şimdi teslim olacağız'' dediler. Davıd bunu kabul etti ve Lazar'ı ve Vasili'yi getirdi ve onlara verdi. Pazar günü barış yapıldı ve ertesi gün şafak vakti**,** *Pazartesi günü,*[1656] Vasili ve Lazar asıldı. Vasilko'nun adamları onları oklarla vurdu ve sonra şehirden çıktılar. Böylece Vasilko barış yapmayarak ikinci intikamını aldı, fakat sadece Tanrı intikam alıcıydı ve Vasilko intikam için Tanrı'ya güvenmeliydi. Peygamber söylemişti; ''Ben düşmanlarımdan intikam alacağım, ……[1657]**.** Onlar şehirden çıkıp gittiğinde (şehrin sakinleri) onların cesedini aldılar ve defnettiler.[1658]

Svyatopolk Davıd'i atmaya söz verdikten sonra Lyahlara, Berest'e gitti. Bunu duyunca Davıd de Lyahlara Vladislav'dan[1659] yardım almak için gitti. Lyahlar ona yardım için söz verdi ve ondan 50 grvini altın aldılar ve ona, ''Bizimle Berest'e gel, çünkü Svyatopolk bizi tavsiyeleşmek için çağırdı. Orada seni Svyatopolk'la uzlaştıracağız'' dediler. Onları dinledikten sonra Davıd Vladislav'la Berest'e gitti. Svyatopolk şehirde kaldı, fakat Lyahlar Bug'ta kaldı ve Lyahlarla Svyatopolk anlaştılar ve Davıd için yüksek miktarda vergi ödediler. Vladislav Davıd'a, ''Svyatopolk beni dinlemez, geri dön'' dedi. Davıd Vladimir'e gitti ve Svyatopolk Lyahlarla yapılan anlaşama uyarınca Pinsk üzerine gitti, ordusunu çağırdıktan sonra.

[1655] Turya Nehri üzerinde bir şehir.

[1656] *Pazartesi günü*, L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[1657] Kronikte cümle yarım kalırken virgülden sonrası Kutsal Kitap'ta şu şekilde geçer; "benden nefret edenlere karşılığını vereceğim". **KK**, Yasa'nın Tekrarı, 32:41, s.221.

[1658] L s.179–180, İ s.180-181, R s.286–289, T s.191–192, H s.225–226, A s.265–267.

[1659] Vladislav – Herman, Boleslav'ın küçük kardeşi, Polonya Prensi (1079-1102).

O Dorogobuj'a vardıktan sonra orada kendi askerlerini bekledi. O sonra Davıd'ın şehrine yürüdü. Davıd *Svyatopolk'a karşı*[1660] Lyahlardan yardım gelir umuduyla şehri tahkim etti. Çünkü ona, ''Rus knezleri sana saldırırlarsa biz sana yardım edeceğiz'' demişlerdi. Fakat onlar Davıd'ı aldattılar, çünkü onlar hem Davıd'dan hem de Svyatopolk'tan altın almışlardı. Svyatopolk şehri kuşattı *ve Davıd ise oradaydı*[1661] ve Svyatopolk şehrin civarında yedi hafta boyunca kaldı; sonra Davıd ona, ''Şehirden çıkmama izin ver'' diye yalvardı. Svyatopolk ona söz verdi ve onlar Haç'ı öptüler, sonra Davıd şehirden çıktı ve Çerven[1662]'e gitti. Svyatopolk ise büyük Cumartesi günü Vladimir'e gitti, Davıd de Lyahlara kaçtı.[1663]

Davıd'ı kovduktan sonra Svyatopolk Volodar ve Vasilko'ya saldırmayı planladı çünkü ''Babamın ve kardeşimin toprağıdır" deyip onlara saldırdı. Volodar ve Vasilko bunu duyduğunda onlar da ona karşı yürüdüler. Onlar Svyatopolk'un da öperek yemin ettiği Haç'ı da aldılar, ''Ben barış ve kardeşlik isteğiyle Davıd'a geldim''. Svyatopolk ise yemini bozdu o ordusunun sayıca çokluğuna güvendi. İki taraf Rojne düzlüğünde[1664] karşılaştı, her iki gücün ayarladığı yere ve Vasilko Haç'ı kaldırdı ve haykırarak, ''Sen onu (haçı) öptün (yemin ettin). İlk sen açtın gözlerimin görme yetisini ve şimdi aynı şekilde benim hayatımı almayı arzuluyorsun. İşte bu Haç bizim aramızda olacak!'' dedi. Onlar böylece savaşa ilerledi ve ordular kaşılaştığında birçok dindar adam Vasilko'nun savaşçılarının yukarıya doğru yükselttikleri Haç'ı gördüler.

[1660] *Svyatopolk'a karşı*, L'de yok, sadece İ'de var.

[1661] *Ve Davıd ise oradaydı,* L'de yok, İ ve H'de var.

[1662] Batı Bug ile Vepş nehirleri arasında bir şehir. Eski şehir günümüzde Helm şehrinin güneyinde Polonya sınırındadır.

[1663] L s.180, İ s.181-182, R s.289, T s.192, H s.226–227, A s.267.

[1664] Terebovl ile Zvenigorod arasında bir yer.

Çarpışma şiddetli olduğu için her iki tarafta çok sayıda zayiat verdi. Svyatopolk savaşın kan gölüne döndüğünü görünce, kaçtı ve Vladimir'in şehrine gitti. Volodar ve Vasilko kazandıkları zaferden sonra savaş meydanında kaldılar; ''Onlara kendi sınırlı dâhilinde kalmak yakışır'' diye konuşup hiçbir yere gitmediler.[1665]

Svyatopolk iki oğlu,[1666] Yaropolk'un iki oğlu, Davıd Svyatoslaviç'in oğlu Svyatoşa ve diğer drujinalarıyla birlikte Vladimir'e kaçtı. Svyatopolk cariyesinden olma oğlu Mstislav'ı Vladimir'e knez olarak atadı, Yaroslav'ı ise Macarlara gönderdi Volodor'a karşı onları kışkırtmak için, kendi de Kiev'e gitti. Svyatopolk'un oğlu Yaroslav Macarlar, Kral Koloman'la[1667] ve iki piskoposla birlikte gitti ve onlar Peremışl'ı kuşattılar Vyargo[1668] üzerinde, Volodar ise kendisini şehrin içinde tahkim etti. Davıd o sırada Lyahlardan döndü ve karısını Volodar'a bıraktı, kendisi ise Polovets topraklarına gitti. Onu Bonyak karşıladı, fakat yine de Davıd geri dönerek Macar topraklarına gitti. Yolculuk esnasında gece vakti mola verdiler, Bonyak gece iyice bastırdığında kalktı ve ordusundan ayrıldı. Sonra o tıpkı bir kurt gibi ulumaya

[1665] L s.180–181, İ s.182, T s.192–193, H s.227–228.

[1666] Mstislav ve Yaroslav.

[1667] Macar Kralı (1095-1116).

[1668] Vistül'e dökülen San Nehri'nin sağ kolu.

başladı ve pek çok kurt bunu duyup ona uluyarak karşılık verdiler. Bonyak sonra kampa dönüp Davıd'a ''Biz Macarlara karşı yarın zafer kazanacağız'' dedi[1669].[1670]

Ertesi sabah Bonyak ordusunu düzenledi; Davıd'ın 100 adamı ve onun kedisinin 300 adamı vardı ve onları 3 birliğe böldü ve Macarlara saldırdı. O Altunopa'yı (Altınoba) yolladı öncü kıta olarak 50 adamla, Davıd ise sancağın altına yerleşti. Onun savaşçıları ayrı taraflara 50 kişiden iki birliğe bölünmüştü. Macarlar da birliklerini düzenledi ve onların sayıları 100000 kadardı. Altunopa ilk birliğe ok atarak saldırdı sonra da onları arkadan takip eden Macarların önünden kaçtılar, Bonyak'ın geri döneceğini düşünerek. Bonyak ise onları arkalarında takip ediyordu, sonra onlara arkalarından saldırdı. Altunopa aksi yöne döndü ve onlar Macarların geri dönmesine izin vermedi ve böylece çok sayıda savaşçıları öldü. Bonyak adamlarını üç parçaya böldü ve onları Macarların üzerine salarak onların canını okudular, tıpkı bir şahinin küçük bir kargayı hacamat etmesi gibi. Macarlar kaçtı, birçokları boğuldu bazıları; Vagra'da bazıları da San'da. *Onlar San kıyısı boyunca kaçarlarken telaşlarından birbirlerini itip kaktılar*[1671] ve düşmanlar onları iki gün boyunca takip etti ve onları

[1669] Bonyak'ın uluması ve kurtların da uluyarak ona cevap vermesi sonrasında ise kehanette bulunması göçebe kültürünün barındırdığı batıl inançlardan kaynaklanabilir. Fakat bu olayın benzeri *Vita Constantini*'de de vardır. Eserin 8. bölümünde Constantine Hazar topraklarına seyahat yaptığında kendisine Macarların tıpkı bir kurt gibi uluyarak saldırdıklarından bahseder. Yalnız GYH'nin Bonyak'ın hikâyesinin bu kısmını doğrudan bu eserden aldığını iddia etmek için daha fazla sebebimiz yoktur. Oleksiy Tolochko, Why did the Polovtsian Khan Howl like a Wolf, **Journal of Ukrainian Studies**, Vol. 34, 2009, s.459-462.

[1670] L s.181, İ s.182-183, T s.193, H s.228–229.

[1671] *Onlar San kıyısı boyunca kaçarlarken telaşlarından birbirlerini itip kaktılar*, L'de yok, İ ve H'de var.

yakalayıp öldürdüler. Piskoposları Kupan ve boyarlarından birçoğu orada öldürüldü. Toplamda onlardan 40000 kişinin öldüğünden bahsedilir.[1672]

Yaroslav (Yaropolk'un oğlu) Lyahlara kaçtı ve Berest'e ulaştı. Davıd ise Suteysk ve Çerven'i ele gçirdikten sonra aniden gelip Vladimir halkına saldırdı. Mstislav garnizonuyla şehre kendini kapattı, Berest, Pinsk ve Vışegorod'un[1673] adamları onunlaydı. David kuşatmasında kararlıydı, sıklıkla saldırı yaptı. Bir defasında orduları şehirdeki kulelerinin çok altına doğru ilerlerken şehrin sakinleri de şehir surlarından savaşını sürdürüyordu; nihayetinde her iki tarafta birbirlerini vurdular ve oklar sanki yağmur gibi yağdı. Mstislav yayını gerdiğinde aniden surlardaki bir aralıktan atılan okla koltuk altından vurulunca çok acı çekti. Onu aşağıya taşıdılar ve orada geceleyin öldü. Bu durumu üç gün sakladılar ve dördüncü gün veçede bundan bahsettiler. Halk, ''İşte, Knez öldü; ve eğer biz boyun eğersek Svyatopolk hepimizi öldürecek''. Svyatopolk'a haber gönderdiler, ''İşte, senin oğlun öldü, biz ise açlıktan can çekişiyoruz. Eğer gelmezsen halk boyun eğecek, çünkü onlar açlığa tahammül edemez'' dediler.[1674]

Svyatopolk generali Putyata'yı gönderdi. Putyata savaşçılarıyla Lutsk'a Davıd'ın oğlu Svyatoşa'ya yürüdü ve Davıd'ın adamları Svyatoşa'nın yanındaydı, çünkü Svyatoşa Davıd'a, ''Eğer sana Svyatopolk saldırırsa sana bunu bildireceğim'' diyerek yemin etmişti. Svyatoşa bunu yerine getirmedi fakat Davıd'ın adamlarını tutukladı ve kendisi de Davıd'a saldırdı. Davıd'ın adamları şehri kuşatırken, Svyatoşa ve Putyata 5 Ağustos öğle vakti oraya vardılar. Davıd uyuyordu ve onlar onun ordusunu düşürüp

[1672] L s.181–182, İ s.183, T s.193–194, H s.229.

[1673] L'de geçen Vıgoşevtsi (выгошєвци) yerine İ ve H'de geçtiği haliyle Vışegorod kelimesi doğrudur.

[1674] L s.182, İ s.183–184, R s.289–290, T s.194, H s.229–230, A s.267–268.

onları öldürmeye başladılar. Şehir halkı bunun üzerine şehrin duvarlarından hemen dışarı çıktı ve onlarda Davıd'ın askerlerini katletmeye başladı. Davıd ve Mstislav onun yeğenine kaçtı. Svyatoşa ve Putyata şehri aldı ve Vasili'yi o şehre Svyatopolk'un vekili olarak atadılar. Svyatoşa Lutsk'a ve Putyata da Kiev'e döndü.[1675]

Davıd Polovets topraklarına kaçtı ve *Polevetslerle*[1676] onu Bonyak karşıladı. Davıd ve Bonyak Lutsk'a Svyatoşa üzerine gittiler ve Svyatoşa'yı şehirde kuşattılar ve sonra da barış yaptılar. Svyatoşa sonra onun şehrinden çıktı ve Çernigov'daki babasına gitti. Davıd bunun üzerine Lutsk'u ele geçirdi ve buradan Vladimir'e gitti. Vekil (posadnik) Vasili *şehirden* [1677]kaçtı, Davıd ise Vladimir'i ele geçridi ve oraya yerleşti. Takip eden yıl (2. yıl)[1678] ise Svyatopolk, Vladimir, Davıd ve Oleg *knezlik meselesini görüşmek üzere bir araya geldiler ve*[1679] İgor'un oğlu Davıd'ı çağırdılar ve ona Vladimir'i vermediler ama ona öldüğü yer olan Dorogobuj'u verdiler. Bundan sonra Svyatopolk Vladimir'i alıp oraya oğlu Yaroslav'ı atadı.[1680]

Yıl 6606 (1098). Vladimir Davıd ve Oleg Svyatopolk'a karşı yürüdüler. Önceki yıl izah ettiğim gibi[1681] Gorodets[1682] yakınlarına vardıklarında barış yaptılar. *Bu yılda*

[1675] L s.182, İ s.184, R s.290, T s.194–195, H s.230–231, A s.268.

[1676] *Polevetslerle*, L'de yok, İ ve H'de var.

[1677] *Şehirden,* L'de yok, İ ve H'de var.

[1678] Sadece L'de vardır, ötekilerde takib eden yıl veya sonraki yıl ifadesi var.

[1679] *Knezlik meselesini görüşmek üzere bir araya geldiler ve,* L'de yok, İ ve H'de var.

[1680] L s.182–183, İ s.184, R s.290–291, T s.195, H s.231, A s.268–269.

[1681] Cümledeki, "önceki yıl izah ettiğim gibi" ifadesi yanlış olabilir. Daha önce bu olaydan bahsetmedi.

[1682] Kiev'in kuzeyinde, Dnyeper'in doğu kıyıları üzerinde Desna ile birleştiği yerdedir.

Vladimir Azize Meryem adına Pereyaslavl'daki knezlik sarayında taş kilise yaptırdı. Yine bu yılda Vladimir Monomah Vostra üzerinde şehir (hisar) yaptırdı[1683].[1684]

Yıl 6607 (1099). Svyatopolk Vladimir'e (Volinsk'teki) doğru Davıd'e saldırmak için yürüdü ve onu Lyah topraklarının iç bölgelerine kadar sürdü. *Bu yılın Nisan ayında Vladimir'in üzerinde bir işaret vardı: iki daire, sanki güneş gibiydiler ve saat 6'ya kadar göründüler. Gece ise parlayan üç yol gibiydiler ve bu şekilde şafağın sökmesine kadar parıldadılar.*[1685] Bu yılda Macarlar Peremışl yakınlarında yenildiler. Bu yılda Svyatopolk'un oğlu Mstislav 12 Temmuz'da Vladimir'de öldürüldü.[1686]

Yıl 6608 (1100).[1687] 10 Haziran'da Mstislav (Vsevolod İgoreviç'in oğlu) Davıd'dan (Svyatoslaviç) denizdeyken (muhtemelen deniz kıyısında) ayrıldı. Aynı yıl 10 Ağustos'ta[1688] Svyatopolk, Vladimir, David ve Oleg kardeşler kendi aralarında Uvetiçi'de[1689] barış yaptılar. Aynı ayın 30. gününde, aynı yerde, Svyatopolk, Vladimir, Davıd ve Oleg kardeşler istişare yapmak için bir araya geldiler ve İgor'un oğlu Davıd onların önüne çıkıp, ''Neden beni çağırdınız? İşte ben! Benim kime zararım dokundu?'' dedi. Vladimir de ona, ''Sen bizzat kendin bize haber yolladın: 'Kardeşler size gelmeyi ve hatalarımdan yakınmayı istiyorum''dedin. İşte sen geldin ve kendi kardeşlerinle tek bir halı üzerine oturdun. Neden şimdi yakınmıyorsun? Bizden kimin

[1683] *Bu yılda Vladimir Azize Meryem……. Vostra üzerinde şehir (hisar) yaptırdı,* L'de yok, İ ve H'de var.

[1684] L s.183, İ s.184-185, R s.291, T s.195, H s.231, A s.269.

[1685] *Bu yılın Nisan ayında Vladimir'in üzerinde …… şafağın sökmesine kadar parıldadılar*. L'de yok, sadece İ ve H'de var.

[1686] L s.183, İ s.185, R s.291, T s.195, H s.231, A s.269.

[1687] İ ve H'de 6608 (1100) tarihi yoktur. Verilen bilgiler, bir önceki yıla, 6607 (1099) tarihine ait olarak geçer.

[1688] L, R ve A'da 10 Ağustos, İ ve H'de ise 14 Ağustos olarak geçer.

[1689] Kiev'in güney batısında Vasilev'in yakınlarındadır.

sana bir zararı dokundu?'' dedi. Davıd ona hiçbir cevap vermedi. Bütün kardeşleri atlarına bindiler: Svyatopolk kendi drujinasyla kaldı, Davıd ve Oleg de kendi *drujinalarıyla*[1690] kaldı. İgor'un oğlu Davıd ise başka bir tarafta oturdu ve onlar onun kendilerine yaklaşmalarını istemedi, fakat Davıd hakkında birbirleriyle konuşmalar yaptılar. Karar verdikten sonra onlar Davıd'a adamlarını yolladılar: Svyatopolk Putyata'yı, Vladimir Orogost ve Ratibor'u, Davıd ve Oleg ise Torçin'i yolladı. Bu elçiler Davıd'a geldi ve ona ''Kardeşler sana dedi ki: 'Vladimir'in tahtını sana vermek istemiyoruz, çünkü sen bize bıçak (kılıç) çektin, böyle bir şey şimdiye kadar Rus topraklarında olmadı. Biz seni yakalamayacağız ve sana kimse zarar vemeyecek, fakat biz sana Bujsk topraklarına gitmeni ve oraya yerleşmeni öneriyoruz. Duben ve Çertorıysk'ı[1691] sana Svyatopolk verecek, Vladimir sana iki 100 grvni verecek ve Davıd ile Oleg de aynı şekilde sana iki 100 grvni verecek' '' dediler. Knezler adamlarını Volodor'a ve Vasilko'ya gönderdi ve onlara, ''Vasilko kardeşini kendi yanına alacak ve birlikte Peremişl'e yani tek bir toprağa sahip olacaksınız. Siz orada birlikte kalacaksınız, eğer bunu istemiyorsanız Vasilko buraya gelebilir, biz ona sahip çıkarız. Kölelere ve köylülere gelince onlar da (serbest bırakılıp) geri dönecek'' dediler. Bunlara ne Volodar ne de Vasilko kulak asmadı. Davıd yine de Bujsk'a yerleşti ve daha sonra Svyatopolk Davıd'a onun öleceği yer olan Dorogobuj'u[1692] verdi. Vladimir şehrine ise onun kendi oğlu Yaroslav'ı atadı.[1693]

[1690] *Drujinalarıyla,* L'de yok, İ ve H'de var.

[1691] Bujsk, Batı bug Nehri'nin yukarı kısmında; Dubna, aynı bölgenin batısında ve Çertorıysk Stır Nehri üzerinde bulunan şehirdir.

[1692] Volin Knezliği'nde bir şehir.

[1693] L s.183–184, İ s.185-186, R s.292–293, T s.195–196, H s.231–233, A s.269–271.

Yıl 6609 (1101). Polotsk Knezi Vseslav 14 Nisan Çarşamba günü sabah 9'da öldü. Aynı yıl Yaropolk'un oğlu Yaroslav Berest'te savaşa hazırlandı. Svyatopolk onun üzerine ilerledi, kendi şehrinde onu kuşattı ve yakaladıktan sonra onu zincire vurup Kiev'e getirdi. Metropolit ve başrahipler onun adına rica ederek ederek Svyatopolk'u ikna ettiler. Yaroslav'ı Aziz Boris ve Gleb'in mezarına götürdüler ve ona yemin ettirdiler, sonra da orada zincirlerini çözdüler ve serbest bıraktılar. Aynı yıl bütün kardeşler, Svyatopolk, Vladimir, Davıd, Oleg ve Yaroslav kardeşleriyle Zolotça'da[1694] bir araya geldi. Polovetsler bütün knezlerinden kardeşlere barış teklifi gönderildi. Rus knezleri: ''Eğer barış istiyorsanız Sakov'da[1695] toplanalım'' dediler. Polovetsler teklifi kabul etti ve görüşmeler için Sakov'da toplanıldı. Orada 15 Eylül'de Polovetslerle barış yapıldı ve esirler değiş tokuş edildi, sonra da dağıldılar. *Aynı yılda Vladimir Smolensk'te Azize Meryem adına piskoposluğa ait taş kilise yaptırdı*[1696].[1697]

Yıl 6610 (1102). Yaropolk'un oğlu Yaroslav 1 Ekim'de Kiev'den kaçtı. Aynı ayın sonunda Svyatopolk'un oğlu Yaroslav Yaropolk'un oğlu Yaroslav'ı pusuya düşürerek onu Nura'da[1698] yakaladı ve onu babası Svyatopolk'un önüne getirip zincire vurdular. Yine bu yılda, 20 Aralık'ta, Vladimir'in oğlu Mstislav Novgorod'lu maiyetiyle birlikte Kiev'e geldi. Çünkü Svyatopolk Vladimir ile anlaşmıştı ve Novgorod Svyatopolk'a kalmıştı, o da kendi oğlunu Novgorod'a atamıştı. Vladimir ise Vladimir'e kendi oğlunu atadı. Mstislav Kiev'e vardı ve kendi evine gitti. (Svyatopolk) Vladimir'in

[1694] Dnyeper'in sol koludur.

[1695] Pereyaslavl bölgesinde Dnyeperin sol tarafında bir şehir.

[1696] *Aynı yılda Vladimir Smolensk'te Azize Meryem adına piskoposluğa ait taş kilise yaptırdı*, L'de yok, İ ve H'de var.

[1697] L s.184, İ s.186, R s.293-294, T s.196–197, H s.233, A s.271.

[1698] Batı Bug Nehri'nin bir kolu.

adamlarını çağırdı ve onlara, ‘‘İşte Vladimir’in oğlu geldi ve işte Novgorod’lularla oturuyorlar, senin oğlunu alacaklar ve Novgorod’a gidecekler, Mstislav ise Vladimir’e gidecek’’ dedi. Novgorod’lular Svyatopolk’a şöyle dediler, ‘‘İşte biz, Knez, sana gönderildik ve bize şöyle söylediler, ‘Biz ne Svyatopolk’u ne de onun oğlunu istiyoruz. Eğer senin oğlun iki başa sahipse onu yollasınlar. Fakat (Mstislav’ı) bize Vsevolod atadı, sen bizi yüz üstü bıraktığında bu Knez’i bizden biri olarak benimsedik[1699]’ ’’. Svyatopolk onlarla uzun uzun tartıştı, fakat sonunda anlaşamadılar ve Mstislav’ı alarak Novgorod’a gittiler. Bu yıl 29 Ocak’ta gökyüzünde 3 gün boyunca görülebilen bir işaret belirdi. Ateşli bir ışık huzmesi doğudan, güneyden, batıdan ve kuzeyden ilerledi ve bütün gece parıldadı; tıpkı ay gibi ışık saçıyordu. Bu yıl da, 5 Şubat’ta bir işaret vardı. Aynı ayın yedinci günü güneşte bir işaret vardı: o üç gökkuşağı tarafından çevrilmişti ve diğer gökkuşakları birbirlerinin üzerindeydi. Bu işaretleri görünce dindar insanlar ahlar çekerek ve gözyaşlarıyla Tanrı’ya yalvardı, zira Tanrı bu işaretleri iyiye yöneltsin. Çünkü kimi işaretler kötü kimi ise iyi anlama sahipti. *Bu işaretler hayra alametti*[1700]: takip eden yıl süresince Tanrı Rus knezlerine yüce layihayla ilham verdi, çünkü onlar Polovetslerin saldırılarını ve onların topraklarını işgalini ortadan kaldırdı ve bu layiha hakikaten gerçekleşti. Bu olayı biz gelecek yıl anlatacağız. *Bu yılda Polonya Knez’i Vladislav öldü.*[1701] Yine bu yılda, 11 Ağustos’ta Yaropolk’un oğlu Yaroslav öldü. 16 Kasım’da Svyatopolk’un kızı Sbıslava,

[1699] Mstislav 12 yaşında Novgorod Knezi oldu. Novgorod’da ilki 1088-1093, ikincisi ise 1095-1097 yıllarında olmak üzere iki defa knezlik yaptı ve 1117’de babası tarafından Kiev’e çağrıldı. **BLDR**, s.520.

[1700] *Bu işaretler hayra alametti*, L’de yok, sadece İ’de var.

[1701] *Bu yılda Polonya Knez’i Vladislav öldü,* L’de yok, İ ve H’de var.

Boleslav'la[1702] evlenmek için Lyahlara gönderildi. *Bu yılda Vladimir'in oğlu Andrey doğdu*[1703].[1704]

Yıl 6611 (1103). Tanrı *yüce layihayı*[1705] Rus Knezleri Svyatopolk ve Vladimir'in kalplerinde ilham etti ve onlar Dolobsk'ta[1706] istişare için buluştular. Svyatopolk drujinasıyla ve Vladimir de kendi drujinasını alarak aynı çadırda oturdular. Svyatopolk'un drujinası konuşmaya *başladı,*[1707] ''Şimdi bu zamanda, ilkbaharda, savaş yapılamaz: köylüler ve onların toprakları zarar görebilir'' dediler. Vladimir'de onlara, ''Hayretler içinde kaldım, drujina, siz saban süren sıradan insanların atları için kaygılanıyorsunuz. Peki, sabanı süren smerdleri (köylüleri) niçin düşünmüyorsunuz? Polovetsler gelecek, okuyla onu vuracak, atını gaspedecek, onu köyünün içine sürecek ve kadınını alıp götürecek, çocuklarını ve bütün malvarlığını gaspedecek. Siz onun atından kaygı duyuyorsunuz ama niye kendilerinden kaygı duymuyorsunuz? dedi.[1708]

Svyatopolk'un drujinası ona cevap veremedi ve Svyatopolk, ''Kardeşim! İşte ben artık hazırım'' dedi. Svyatopolk kalktı ve Vladimir ona, ''Bu sensin, kardeş, sen Rus topraklarına büyük fayda sağladın'' dedi. Oleg'e ve Davıd'a haber yolladılar ve onlara ''Polovetslerin üzerine seferimize katılın, zira biz, ya yaşayacağız ya da öleceğiz'' dediler. Davıd onlara katıldı, fakat Oleg gitmek istemedi ve bahane olarak ''Rahatsızım'' dedi. Vladimir kardeşini kucakladıktan sonra Pereyaslavl'a gitti, fakat

[1702] III. Boleslav (1086-1138), 1107'ye kadar Aşağı Polonya, Silezya ve Sandomierz Prensi, 1138'e kadar Polonya Kralıdır.

[1703] *Bu yılda Vladimir'in oğlu Andrey doğdu*, L'de yok İ ve H'de var.

[1704] L s.184–185, İ s.186–187, R s.295–296, T s.197–198, H s.233–235, A s.271–273.

[1705] *Yüce layihayı,* L'de yok, İ ve H'de var.

[1706] Kiev'in karşısında, Dnyeper'in doğu kıyıları üzerindedir.

[1707] *Başladı,* L'de R, A, İ ve H'de var.

[1708] L s.185–186, İ s.187–188, R s.297, T s.198–199, H s.235, A s.273–274.

Svyatopolk, Svyatoslav'ın oğlu Davıd, Vseslav'ın oğlu Davıd, İgor'un torunu Mstislav, Yaropolk'un oğlu Vseslav, Vladimir'in (Monomah) oğlu Yaropolk onların arkasındaydı. Onlar atlarla ve kayıklarla gittiler, şelalelerin aşağısına ulaşıp ilerlediler ve kayıkla şelalelerin aşağısına gittiler, nihayetinde Horistsa Adası'ndaki kanalda durdular. Atlarına bindiler ve piyadeler kayıklardan inip karaya ayak bastıklarında onlar karada 4 gün boyunca yürüdüler ve Suten'i[1709] geçtiler.[1710]

Polovetsler Rusların geldiğini duyunca sayıca çok büyük bir güç meydana getirdiler ve aralarında istişare yaptılar. Urusoba, ''Ruslarla barış yapalım, onlar bizimle çok çetin bir savaşın içine gireceklerdir, çünkü biz Rus torpraklarında çok büyük tahrip yaptık'' dedi. Gençler ise Urosoba'ya, ''Sen Ruslardan korkuyorusun ama biz korkmuyoruz. Rusları yendikten sonra onların topraklarına saldıracağız ve onların şehirlerine hükmedeceğiz ve onları bizden koruyan kimdir?'' dedi. Rus knezleri ve bütün askerleri Tanrı'ya yakarıp dua ettiler ve Tanrı'ya ve onun *pirupak*[1711] annesine yemin ettiler, kimi verdiği nimetler için, kimi fakirlere şefkati için, kimi de manastıra olan ihsanından dolayı yemin ettiler. Onlar böyle dua ettikten sonra Polovetsler ilerledi ve öncü birlik olarak onların arasında cesaretiyle ün kazanmış olan Altunopa'yı gönderdiler.[1712]

Rus knezleri aynı şekilde onların öncü birlikerini yolladı. Rus öncü birlikleri Altunopa'yı şaşırttı, Altunopa'nın birliklerine saldırarak hem onu hem de ordusunu hezimete uğrattı. Onlardan hiç biri kaçamadı, (Ruslar) hepsini öldürdü. *Polovets*

[1709] Azak Denizi'ne döküen bir nehir.

[1710] L s.186, İ s.188, R s.297–298, T s.199, H s.235–236, A s.274.

[1711] *Pirüpak*, L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[1712] L s.186–187, İ s.188, R s.298, T s.199, H s.236, A s.274–275.

birlikleri[1713] sanki ormanın ağaçları gibi üzerimize geldi, onların yığınlarına nüfuz edilemezdi ve Ruslar onlara karşı ilerlemişti. Yüce Tanrı Polovetslere yüksekten onların arasına korku salan bir afallama verdi ve Rus güçlerini görünce tedirgin olup bocaladılar. Atlarının ayakları daha fazla hızlanamadı. Bizim askerimiz ise hem atları hem de ayakları neşeli bir şekilde ilerledi. Polovetsler Rusların onlara karşı nasıl çaba sarfettiklerini görünce Ruslara henüz karşılaşmadan Rus Knezlerinin önünden kaçtılar. Biz ise onları kovalayıp öldürdük. 4 Nisan'da Tanrı bize büyük kurtuluşu bahşetti *ve Dindar Rus Knezlerine ve bütün Hıristiyanlara*[1714] bizim düşmanlarımız üzerinde büyük zafer kazandırdı. Bu çatışmada 20 Polovets Knez'i katledildi: Urusoba, Koçi, Yaroslanopa, Kitanopa, Kunam, Asup, Kurtık, Çengrepa, Surbar ve onların birçok diğer knezleri. Beldyuz ise esir alındı.[1715]

Kardeşler düşmanlarına karşı zafer kazandıktan istişare yapmak için bir araya geldiler. Onlar Beldyuz'u Svyatopolk'un huzuruna getirdiler ve Beldyuz kendisi için altın, gümüş atlar ve büyükbaş hayvanlar teklif etmeye başladı. Svyatopolk onu Vladimir'e gönderdi. O onun huzuruna geldiğinde Vladimir ona sormaya başladı, ''Sizin daha önce verdiğiniz yeminleri hatırlayın! Çünkü defalarca yemin etmenize rağmen yine de Rus topraklarını tahrip ettiniz mi? Neden sen Hıristiyan kanı döken çocuklarına ve yakınlarına yeminlerini bozmamalarını öğretmedin? Şimdi ise başının üzerinde senin kanın olacak!'' dedi. Ve onun öldürülmesini emretti ve onu öldürerek parçalarına ayırdılar. Sonra bütün kardeşler toplandı ve Vladimir, ''İşte bu gün, Tanrı'nın bize mutluluk ve neşe bahşettiği gündür.[1716] Çünkü bizi düşmanlarımızdan

[1713] *Polovets birlikleri*, L'de yok, İ ve H'de var.

[1714] *Ve Dindar Rus Knezlerine ve bütün Hıristiyanlara,* L'de yok, İ ve H'de var.

[1715] L s.187, İ s.188-189, R s.298–300, T s.199–200, H s.236–237, A s.275.

[1716] **KK**, Mezmurlar, 118:24, s.646.

kurtardı ve düşmanlarımıza boyun eğdirdi ve yılanların başını ezdi ve Tanrı onların mülkiyetlerini bize verdi''. Çünkü onlar büyükbaş hayvanları, koyunları, atları, develeri, ganimetlerle ve kölelerle birlikte çadırları ele geçirdiler ve çadırlarla Peçenekleri ve Torkları yakaladılar. Onlar sonra Rus topraklarına büyük ganimetle birlikte, gururla ve büyük zaferle döndü.[1717]

Bu yılda 1 Ağustos'ta çekirgeler göründü. Aynı ayın on sekizinci gününde Svyatopolk Polovetslerin yaktığı Yurev şehrine saldırıdı ve orayı harap etti. Yine bu yılda, 4 Mart'ta Yaroslav (Svyatoslaviç) Mordvalarla savaştı ve Yaroslav onları yendi.[1718]

Yıl 6612 (1104). Volodar'ın kızı 20 Temmuz'da Çar Aleksi'nin karısı olarak Çargrad'a verildi.[1719] 21 Ağustos'ta aynı yılda Svyatopolk'un kızı Predslava Macar Kralı'nın oğluyla[1720] (evlendirilmek için Macarlara) gönderildi.[1721] Aynı yıl 6

[1717] L s.187–188, İ s.189, R s.300, T s.200, H s.237–238, A s.276.

[1718] L s.188, İ s.189, R s.300–301, T s.200, A s.276–277, H s.238.

[1719] Peremişl'den Volodar Rostislaviç'in kızı İrina Bizans İmparatoru Alexius Komnenos'un küçük oğlu İsak ile evlendi.

[1720] Predslava Macar Kralı I. Geza'nın (1074-1077) oğlu Almoş ile evlendi.

[1721] Büyük Knez Vladimir'den itibaren diplomatik amaçla diğer hanedan üyeleriyle akrabalık kurma aralıksız bir şekilde devam etmişti. Vladimir'in oğlu Svyatopolk, Polonya Kralı Büyük Boleslav'ın kızını; Yaroslav, İsveç'ten Olaf Skotkonung'u kızı İngegerde'yi (daha önce Norveçten Olaf Haraldsson ile nişanlıydı) 1019'da aldı. Premislava Macar Kralı Ladislas'la, Maria Polonya Kralı I. Casimir'le ve muhtemelen Polonya Kralı Büyük Boleslav da 1025'te Predslava ile evlendi. Yaroslav da babasının politikasını sürdürdü; İzyaslav Polonya Kralı I. Casimir'in kız kardeşiyle evlendi. Kızları Elisabeth, Anna ve Anastasia ise sırasıyla Norveçli Harald, Fransız I. Henry ve Macar Andrew ile evlendi. I. Henry Anna'yı istemesi için Ruslara piskopos Gautier Meaux'yu göndermişti. Aslında bundan 9 yıl önce 1042'de Anna'yı Alman Kralı III. Henry ile evlendirmek için ona elçi olarak Goslar gönderilmişti fakat kral onu şiddetle reddetti. Oğulları İgor ve Svyatoslav ise Alman Meissen Dükü Otto'nun kızı Cunegonde ve Oda ile evlendi ki onların annesi III. Henry'nin erkek kardeşinin kızıydı. Yaroslav'ın Almanlarla akrabalık ilişkileri Polonya tehdidinden korunmaya yönelikti; zira 1017'de II. Henry ile Boleslav'a karşı ve 1029'da II. Conrad ile II. Miezko'ya karşı Alman desteğini almıştı. Yaroslav'ın oğlu

Aralık'ta Metropolit Nikifor Rus topraklarına vardı. Aynı ayın 13. günü Yaropolk'un oğlu Vyaçeslav öldü. Bu ayın 18. gününde Metropolit Nikifor makamına oturdu. Bu yılın sonlarına doğru Svyatopolk Putyata'yı Minsk'e gönderdi, Vladimir ise onun oğlu Yaropolk'u *gönderdi.*[1722] Oleg de Vyaçeslav'ın oğlu Davıd'ı yanına alarak Gleb'in üzerine gitti. Fakat onlar herhangi bir başarı elde edemeden döndüler. Svyatopolk'un oğlu oldu ve onun adına Bryaçislav koydular. Bu yılda işaret göründü: Güneş dairede durdu, dairenin ortasında ise Haç vardı ve Haç'ın ortasında güneş vardı. Dairenin dışındaki her iki tarafta iki güneş daha vardı ve dairenin dışındaki güneşin üzerinde ise kemerleriyle kuzeye doğru yönelen gökkuşağı vardı. Aynı şekilde Ay'da da işaret vardı, onlar da aynı görünümdeydi, Şubat'ın 4. 5. 6. günleri, bu üç gün boyunca Güneş'te üç gece boyunca Ay'da göründü.[1723]

Vsevold ise batıya yanaşmayı bırakarak yüzünü güneye döndü ve Bizans İmparatoru Konstantin Monomah'ın kzı ile evlendi, fakat onun kızı Praxedis (Eupraxia) Almanya Henry von Stade'nin ilk eşi oldu. Oğlu Vladimir Monomah ise kendisine İngiltere'den prenses buldu ve son Saxon Kralı Danimarkalı Sven'in yeğeni Harold'un kızı Gytha (Gita) ile evlendi. İki Polonyalı prens II. Boleslav ve Mieszko ise Rus knayginyalarıyla evlendiler; ilki Vladimir'in oğlu Yaroslav'ın kızı Vyaçeslava ile diğeri İzyaslav'ın kızı Eudoxia ile evlendi. Polonya Kralı III. Boleslav da Svyatopolk'un kızı ve Macar Kralı Koloman'ın oğlu ile evlenen Predslava'nın kız kardeşi Zbislava ile evlendi. Vladimir Monomah'ın çocukları da geleneği sürdürdüler. Euphemia Macar Kralı Koloman'la, Mstislav İsveçli Christina'yla ve Monomah'ın kızı Malmfrid Danimarka'dan Sigurd'la Malmfrid'in kızı İngeburge Danimarkalı Aziz Canute ile evlendi. F. Dvornik, "The Kiev State and Its Relations with Western Europe", **Transactions of the Royal Historical Society**, Vol. 29, 1947, s.41; Samuel H. Cross, "Mediaeval Russian Contacts with the West", **Speculum**, Vol. 10, No. 2, Medieval Academy of America, 1935, s.138-139. Genellikle batı ve Bizans Devleti ile kurulan akrabalık bağlarının yanında Rus knezlerinin Türk kavimleriyle yaptıkları evlilikler gizemli bir konudur. 1107 yılında (aşağıda) Vladimir Monomah'ın oğullarından Georgi ve Oleg'in oğlunun Kuman kızlarıyla evlenmesinden bahsedilir. Vladimir Monomah'ın diğer oğlu Andrey'i ise 1117 yılında yine bir Kuman kızıyla evlenecekti. Oljas Suleymanov, 2005, s. 141.

[1722] *Gönderdi*, L'de yok, R, A, İ ve H'de var.

[1723] L s.188, İ s.189-190, R s.102, T s.301–302, H s.238–239, A s.277

Yıl 6613 (1105). *Aziz Andrey Kilisesi'nin tepesi yıkıldı*[1724].[1725] Bu yılda Metropolit 27 Ağustos'ta Amfilohi'yi piskopos olarak Vladimir'e atadı. 12 Kasım'da aynı yıl o Lazar'ı Pereyaslavl'a atadı. 13 Aralık'ta o Mina'yı Polotsk'a atadı. *Bu yılda batıda kuyruklu yıldız göründü ve bir ay boyunca kaldı. Zaruba'fya,*[1726] *Torkların ve Berendilerin üzerine kışın Bonyak saldırdı*[1727].[1728]

Yıl 6614 (1106). Polovetsler Zareçsk[1729] civarına akınlar yaptı. Svyatopolk ta onların üzerine *Vışata'nın oğlu* Yan'ı *kardeşi Putyata'yı*,[1730] Zahari'nin oğlu İvan'ı ve Kozarin'i (muhtemelen Hazar) yolladı, Polovetsleri *Tuna'ya kadar*[1731] kovalayıp bazı ganimetleri de ele geçirdiler. Aynı yıl içinde erdemli ihtiyar Yan 90 yıl yaşadıktan sonra öldü; Tanrı'nın kurallarına riayet ederek yaşadı, o ilk iman edenlerden (kilise babalarından) daha aşağı değildi. Bu yıllığa kaydettiğim birçok hikâyeyi ben ondan duymuştum. O kutsanmış biriydi, mülayim ve mutedildi, o her türlü kötülükten uzaklaşmıştı; Mezarı Peçerski Manastırı'ndaki 24 Haaziran da' defnedildiği nartekste bulunur. 6 Aralık'ta Vsevolod'un kızı Yevpraksiya rahibe oldu (saçını kesti). *Aynı yılda Ağustos'ta güneş karardı*[1732]. Bu yılda Zbigniev Svyatopolk'a (la) sığındı. 17 Şubat'ta ise Davıd'ın oğlu ve Svyatoslav'ın torunu Svyatoslav (Svyatoşa) keşiş oldu.

[1724] *Aziz Andrey Kilisesi'nin tepesi yıkıldı*, L'de yok, İ ve H'de var.

[1725] Aziz Andrey Kilisesi Vsevolod Yaroslaviç tarafından 1086 yılında yaptırılmıştı. Yukarıda Yıl 6594 (1086) kilisenin yapıldığına dair verilen bilgilerle tıpkı yıkıldığını bildiren cümle gibi L'de yoktur.

[1726] Dnyeper Nehri üzerinde bir şehir.

[1727] *Bu yılda batıda kuyruklu yıldız göründü……. kışın Bonyak geldi,* L'de yok, İ ve H'de var.

[1728] L s.188, İ s.190, R s.302, T s.201, H s.239, A s.277.

[1729] Kiev'in doğu tarafında Stubel Nehri üzerinde yer alır.

[1730] *Vışata'nın oğlu, kardeşi Putyata'yı* ifadeleri L'de yok, sadece İ'de vardır.

[1731] *Tuna'ya kadar*, L'de yok, sadece İ'de vardır, bazı tercüme metinlerinde geçen bu ifade yanlıştır.

[1732] *Aynı yılda Ağustos'ta güneş karardı*, L'de yok, İ ve H'de var.

Aynı yıl Zimigollar Vseslav'ın bütün oğullarına karşı zafer kazandı ve onların 9000 kişilik drujinasını öldürdü.[1733]

Yıl 6615 (1107). Ay çevriminin dördüncü yılı Güneş çevriminin sekizinci yılıdır. Bu yıl 7 Mayıs'ta Vladimir'in karısı (Gytha (Gita)) öldü. Aynı ay içerisinde Bonyak akın yaptı ve Pereyaslavl civarındaki atları gaspetti. Bonyak ve Yaşlı Şarukan ve birçok diğer knez geldi ve Lubnı'yi kuşattılar. Svyatopolk, Vladimir, Oleg, Svyatoslav, Mstislav, Vyaçeslav ve Yaropolk Lubnı'ye Polovetslerin üzerine yürüdüler. Günün altıncı saatinde onlar Sula'yı geçti ve düşmanlarına bağırdılar.[1734] Polovetsler dehşete düştüler ve korkularından sancaklarını bile sahiplenemeden atlarını alıp kaçtılar, diğerleri de (piyadelerde) aynı şekilde kaçtılar. Sonra bizimkiler onları öldürmeye başladı ve onları Horol'a kadar kovalarken diğerlerini de esir aldılar. Onlar Bonyak'ın kardeşi Taz'ı öldürdüler, Sugra ve onun kardeşleri yakalandı, Şarukan ise zar zor kaçabildi. 12 Ağustos'ta Polovetsler kaçarken yüklerini attılar ve bu ganimetleri Rus savaşçılar ele geçirdikten sonra büyük bir zafer kazanarak kendi topraklarına döndüler. Svyatopolk sabah ibadeti için Azize Meryem festivalinde Peçerski Manastırı'na geldi ve kardeşler onu bizim düşmanlarımızı Azize Meryem ve bizim büyük babamız Feodosi'nin duaları sayesinde yendiniz diyerek büyük mutululuk içinde kucakladı. Svyatopolk şöyle bir âdete sahipti: savaşa veya başka diğer görevlere giderken ilk önce Feodosi'nin mezarının yanında diz çökerdi ve Peçerski Başrahibi'nden aldığı hayır dua ile o yoluna koyulurdu. 4 Ocak'ta, Svyatopolk'un annesi, Knyaginya öldü. Bu yılın aynı ayında Vladimir, Davıd ve Oleg, Aepa'nın ve diğer Aepa'nın üzerine gittiler, sonra da barış yaptılar. 12 Ocak'ta

[1733] L s.188–189, İ s.190-191, R s. 302–303, T s. 201–202, H s.239–240, A s.277–278.

[1734] Sula Dnyeper'in sol kolu, Lubnı ise Pereyaslavl'ın doğusunda Sula Nehri üzerinde bir şehirdir.

Vladimir Georgi için Osen'in torunu Aepa'nın kızını, Oleg ise oğlu için Girgen'in torunu Aepa'nın kızını aldı. *5 Şubat'ta geceleyin, şafaktan önce, topraklar titredi*[1735].[1736]

Yıl 6616 (1108). 11 Temmuz'da knez Svyatopolk tarafından Altın Kuleli Aziz Mihail Kilisesi kuruldu. Başrahip Feoktist[1737] döneminde Gleb'in (Vseslaviç) emri ve bağışları sayesinde inşaatına başlanan Peçerski Manastırı'nın mutfağının yapımı tamamlandı. Bu yılda Dnyeper'in, Desna'nın ve Pripet'in suları yükseldi. Bu yılda Tanrı Peçerski Manastırı başrahibi olan Arhimandrit'in kalbine ilham verdi ve o da Knez Svyatopolk'a Feodosi'nin isminin Sinadol'a verilmesini teklif etti. *Tanrı bunu gerekli kıldı. Svyatopolk bundan memnun*[1738] oldu ve bunu yapacağına söz verdi, *zira o onun hayatını biliyordu. Ve Svyatopolk Feodosi'nin hayatı hakkında konuşmaya başladı*[1739] ve onun Sinodik'e[1740] girmesini emretti ve metropolit yaptı – sinodiğe onu soktu**.** Bütün piskoposlar onu bütün saborlarda (katedral) memnuniyetle kabul edip hatırladılar. Bu yıl 24 (11) Temmuz'da [1741] Vsevolod'un kızı İrina (Yekaterina)[1742]

[1735] *5 Şubat'ta geceleyin, şafaktan önce, topraklar titredi*, L'de yok, R ve A'da 5 Şubat, İ'de ise 15 Şubat olarak geçer.

[1736] L s.189, İ s.191–192, R s.303–305, T s.202–203, H s.240–241, A s.278–279.

[1737] Peçerski Manastırı Başrahibi, 1108-1113.

[1738] *Tanrı bunu gerekli kıldı. Svyatopolk bundan memnun*, L'de yok İ ve H'de var.

[1739] *Zira o onun hayatını biliyordu. Ve Svyatopolk Feodosi'nin hayatı hakkında konuşmaya başladı*, L'de yok, İ ve H'de var. Georgi, Vladimir Monomah'ın oğlu ve daha sonra Suzdal ve Kiev Knezi (1155—1157) olacak olan Yuri Dolgoruki'dir. Oleg'in oğlu ise Kiev Knezi II. Svyatoslav'dır.

[1740] Ölmüş âlimlerin kaydedildiği kitap.

[1741] L'de 11 Temmuz, İ ve H'de 24 Temmuz olarak geçer.

[1742] L'de Yekaterina, İ ve H'de ise İrina olarak geçer. Doğrusu İrina'dır.

öldü. Peçerski Manastırı *eski* başrahibi olan *Piskopos* Stefan tarafından kurulan Klov'daki Azize Meryem *Vlahern* Kilisesi'nin kulesi tamamlandı.[1743]

Yıl 6617 (1109). Vsevolod'un kızı Yevraksiya 9 Temmuz'da öldü ve onun naaşı Peçerski Manastırı'nın kapısının güney tarafına defnedildi. Ve tam onun naaşının defnedildiği yerin üzerine daha sonra mabed inşa edildi. 2 Aralık'ta İvor'un oğlu Dmitri Don'un kenarındaki Polovetslerin konuşlandığı yerde yakalandı.[1744]

Yıl 6618 (1110). İlkbaharda Svyatopolk Vladimir ve Davıd Polovetslere saldırmak için ilerledi, fakat Voin'e ulaştıktan sonra geri döndüler. *Polovetsler Pereyaslavl civarındaki köyleri yakıp yıktılar. Bu yılda Polovetsler Çuçin*[1745] *civarını da ele geçirdiler*.[1746] 11 Şubat'ta Peçerski Manastırı'nda işaret vardı: Yerden göğe kadar ulaşan alevden sütünlar göründü, yanan ışıklar bütün toprakları aydınlattı ve gökyüzünde şimşek gecenin ilk saatinde duyuldu. Bütün halk bunu gördü. Sütun ilk olarak taş mutfağın üzerinde durdu, bu şekilde onun Haç'ı görünmüyordu. Sonra hareket etti biraz, kiliseye ulaştı ve Feodosi'nin mezarının üzerinde durdu. Sonra da kilisenin tepesine ulaştı, sanki doğuya doğru yönelir gibi oldu ve ansızın görünmez oldu. Bu sütun ateşten değildi, fakat melek belirmiş (olabilirdi), çünkü melekler bu şekilde belirirdi, bazen ateşten sütün olarak bazen alev olarak. Davıd'ın söylediği gibi, ''Meleklerini rüzgâr hizmetkârlarını ateş alevleri yapan sensin[1747]''. Bütün melekler ve insanlar Tanrı'nın emriyle İsa'nın ve yaratıcının istediği doğrultusunda gönderildi.

[1743] L s.190, İ s.192, R s.305–306, T s.203, H s.241–242, A s.279–280.

[1744] L s.190, İ s.192, R s.306, T s.204, H s.242, A s.280.

[1745] Dnyeper üzerinde bir Nehir.

[1746] *Polovetsler Pereyaslavl civarındaki köyleri yakıp yıktılar. Bu yılda Polovetzler Çuçin civarını da ele geçirdiler,* L'de yok, İ ve H'de var.

[1747] **KK**, Mezmurlar, 104: 4, s.635.

Melek kutsanmış bir yer olan dindarların evine geldi ve burada güçlükle bazen ateş bazen sütun bazen başka değişik şekillere börünerek insanlara göründü. Zira insanlar için meleksel hali görmek ve seyretmek imkânsızdır, Yüce Musa bile göremedi bu meleksel hali; bu sebeple gündüz vakti buluttan sütünlar ve geceleyin ateşten sütünlar (İsrailoğullarına) yol gösterirdi.[1748] Onları götüren sütun değil, gece gündüz önlerinden yürüyen (yol gösteren) melekti. İşte bu olay gösterir ki alınyazısı gerçekleşti ve ikinci yılda (takip eden yıl) alemetler vuku buldu. Düşmanlara ve zalimlere karşı melekler knezlerizmize öncülük yapmadı, zaten (herşey) yazıldığı gibiydi, ‘‘Melek önünden gidecek (yol gösterecek)[1749]’’ ve sonra, ‘‘ Meleğin seninle mi olacak?”.[1750]

Tanrı’nın bahşedeceği inayetin ümidiyle, ben Slvester, Aziz Mihail (manastırı) Başrahibi, 9. İndiksiyon’da, Kiev’de, Knez Vladimir’in hâkimiyeti sırasında, Aziz Mihail Manastırı’nı yönetiyorken, bu kroniği 6624 (1116)’te yazdım. Bu kitabı her kim okursa beni dularında hatırlasın.[1751]

[1748] **KK**, Mısır’dan Çıkış, 13: 21, s.70.

[1749] **KK**, Mısır’dan Çıkış, 23: 23, s.81.

[1750] L s.190–191, İ s.192–193, R s.306–308, T s.204–205, H s.242–243, A s.280–281.

[1751] L s.191, R s.308, A s. 281.

SONUÇ

GYH her ne kadar tarz olarak Bizans tarih yazımından etkilenmişse de Bizans kronikleri gibi dünyanın yaratılışından değil Nuh Tufanı'nın sonrasında Nuh'un oğullarının yeryüzüne dağılıp toprakları paylaşmasından itibaren başlar. Kroniğe göre Ruslar, Yafes'in soyundan gelir. Yazarın siyasi olaylara geçmeden önce böyle bir giriş yapmış olmasının sebebi etnik aidiyet vurgusu yaparak bu ortak değeri ön plana çıkarmaktır. Aynı şekilde kutsal metinlerden ve apokrif hikâyelerden faydalanması Rus olma bilinci inşa etmek ve bu bilinci güçlendiren ortak dini metin ve sözleri vurgulamaktır.

GYH'de dini metinlerin bir diğer kullanım sebebi de özellikle knezlerin otoritesi ve halk üzerindeki saygınlığını koruması içindir. Kronikte otorite, devlet, iktidar ve türevi herhangi bir kelime yer almaz. Kronikerler knezin halk üzerindeki hâkimiyetini politik ve soyut kavramlarla değil *Kutsal Kitap*'tan benzetmelerle anlatmaya çalışmıştır. Buna göre Olga, Vladimir, Boris ve Gleb gibi Knezler *Kutsal Kitap*'tan çeşitli cümlelerle övülmüş ve otoritelerinin meşruiyeti bu sayede benimsetilmeye çalışılmıştır. GYH Knez Vladimir'i Hıristiyan olmadan önce serseri bir hayat sürdüğünden ama Hıristiyan olduktan sonra aydınlandığından bahseder ve bunun üzerinde ısrarla durur. Amaç Vladimir'i henüz Hıristiyan olmamış bütün halka rol model yapmaktır. GYH'de Knez Vladimir Hıristiyanlığı resmi olarak kabul ettiği için de kendisine daha yüksek bir misyon yüklenip Roma İmparatoru Konstantin'e benzetilmiştir.

GYH'nin 1019'da kardeş kavgasına sebep olan Svyatopolk'un üvey kardeşleri Boris ve Gleb'e karşı mezalimini *Kutsal Kitap*'tan kötülüğüyle bilinen Abimeleh'e benzetmesi ise istenilmeyen kişinin, velev ki bir knez de olsa, gözden çıkarılması anlamına geliyordu. Bu mevzuda Svyatopolk'u istenmeyen kişi yapan sadece kötülükleri değil, Kiev'in düşmanları Polonyalılarla, yani batı kilisesiyle, ittifak yapmasının GYH'nin de ısrarla üzerinde durduğu ve sonraki milli benliğin nüvesine teşkil edecek olan Rus ve Ortodoks olma fikrini istiskal etmesiydi.

GYH içerdiği konuların ve zaman zarfının oldukça geniş olmasına karşın çağlar sonrasına dair yazılmış bir eser değildir. Kronikerlerin amacı yeni kabul edilen din ile yeni kurulan devletin meşruiyetini halka kabul ettirmek ve en fazla birkaç nesil sonrasına kadar bu mesajları iletebilmektir.

Bizans ile çokça savaş yapılmasına rağmen onu kötüleyici ifadelere rastlanmaması Bizans yanlısı Slvester'a bağlanabilir. Her ne kadar bu iyimser kurgu GYH'nin geneline yansısa da Bizans'tan Kiev'e görevlendirilen metropolitler hakkında ayrıntılı bilgi verilmemesi de metropolitlerin başta beğenmedikleri halk olmak üzere devlet ricaline bilerek yakın durmak istememesi, bu sebeple de ilk dönemlerde Kiev yerine onun yakınındaki bir şehir olan Pereyaslavl'da kalmak da ısrar etmesi Bizans'lı metropolitlerin kendileri için bir sürgün yeri olan Kiev Ruslarına bakışını özetliyor.

Eserde Bizans Rus anlaşma metnlerinin ayrıntılılarıyla verilmesi ise tarihçiler için büyük bir şanstır. Bu sayede Bizans Bulgar ilişkilerinde de benzer süreçleri tarihçiler GYH'deki ilgili veriler ile karşılaştırabilirler. Anlaşma maddeleri Bizans Rus ilişkilerinin hangi minvalde yürüdüğünü anlamak bakımından da önemlidir. Genellikle

Ruslar için başta Konstantinopol olmak üzere Bizans limanlarının kazançlı olduğu dönemler GYH'de de Bizans'tan yoğun olarak bahsedildiği zamanlara rastlar. Bizans'ın doğudan Türkler batıdan başta Bulgarlar olmak üzere diğer Slav toplulukların tehditleriyle baş edemeyip istikarasız olduğu dönemler Rus tacirlerin Bizans'taki faaliyetlerinin azaldığı bu nedenle de Rus kaynaklarına Bizans ile ilgili veri girişinin neredeyse olmadığı zamanlardır. Tarihçiler tarafından genel kabul gören ticari ilişkiler ile kaynaklara veri girişi arasındaki münasebetin anlamsızlaştığı olaylar da yaşanmıştır. Örneğin 1043 yılında Yaroslav'ın oğlu Vladimir'i Konstantinopol'e sefere göndermesini ve mağlubiyetle sonuçlanan bu seferin ardından kronikte hadisenin anlatımı birden kesilir. Seferin sebep, süreç ve sonucunun yeterince belirgin olmaması hadiseyi ticari ilişkilerle açıklamayı mümkün kılmıyor.

Kiev'e en yakın yabancı unsur olan Türk kavimleriyle ilgili eksik ve uydurma sözlü hikâyelerin etkisinde kalarak bilgi vermesine rağmen GYH bu konuda başvurulacak en önemli kaynaktır. Kronikerler eseri Doğu Avrupa'daki Slav unsurların üstünlüğü üzerine kurguladıkları oldukça belirgindir. Henüz ilk sayfalarda Rus ve Slav kelimeleri ve etnik kökenleri tanımlanırken tek bir halk vurgusu üzerinden onları bir bütün olarak gösterilmeye çalışılmış ama komik denebilecek tenakuzlara düşülmüştür. Bu bağlamda Kiev ve çevresinin Slavlardan önceki yerlileri olan Türk kavimleri ise yok sayılmıştır. Türk kavimleri eserde genellikle anayurtlarında mutlu ve mesut bir şekilde yaşayan Rus ve Slavları doğudan gelip rahatsız eden yabancı ve yıkıcı topluluklar olarak tasvir edilmiştir. Bu sebeple de Türklere daha çok askeri mevzuların anlatımında yer verilmiştir. Yine de tıpkı Bizans'a olan tavır gibi Türklere de hakaretamiz ifadelerin fazlaca kullanılmadığı görülür. Bunun nedeni her iki

konunun da GYH'nin asıl yazılış amaçlarının berisinde kalmasıdır. Eğer kronikerler sadece Türkleri konu alacak olsalardı düşmanları için çok daha insafsız olabilirlerdi.

Eser başlangıcındaki beynelminel konuların akabinde 852 yılından sonra kendisini doğrudan ilgilendiren iç ve çevre hadiselere yer vermiştir. Svyatoslav'ın Hazar seferinden sonra Kuzey Kafkasya ile ilgili veriler büyük ölçüde kesildiği gibi Vladimir'in Korsun seferinden sonra da Kırım gibi önemli bir bölge hakkında kayda değer bir veri girişi yoktur. XI. yüyzyılın ikinci yarsından itibaren ise Rus knezlikleri arasındaki münasebetler ve Türklerle olan mücadelelerden yoğunlukla bahsedilir. Esere konu olan etnik unsur ve din ilişkisi bağlamında bakacak olursak kronik ilk parçalarında paganları Slavlar, Varegler ve Türk Kavimleri olarak genel bir ayrıma tabi tutar. 988'den sonra bu genel ayrım yerine Slavlarla Rusların birleşiminden oluşan Hıristiyan Kiev Rusları ve düşmanları şeklinde başka bir ayrım yapılır.

Tarihçiler genellikle Rus Ortaçağını hem yeni dinin kabul edildiği, hem de yeni devletin kurulduğu böylece bu kurumsal yapının kendi yaşadığı hadiseleri artık kendi dilinde yazmaya başladığı Knez Vladimir döneminden başlatır. GYH'deki Rurik, Oleg, İgor, Olga ve kısmen Svyatoslav dönemleri efsanevi ve masalsı anlatılara dayanır; bu bakımdan bu knezlerin devrine her yönüyle kuşku ile bakılır. Bu kuşkulu dönemlerin ardından Knez Vladimir'in Hıristiyanlığı kabulü tarihçiler için önemli bir tartışmanın konusnu teşkil eder. Bu sebeple GYH incelemelerinde Knez Vladimir döneminin bitimine kadar yabancı kaynakları da dikkate alan yoğun dipnotlar göze çarpar. Özellikle Knez Yaroslav döneminden sonra GYH doğrudan Rus topraklarındaki iç hadiselerden bahsederek önceki veri girişlerine göre daha ayrıntılı haberler verdiği için analistlerin haberleri yabancı kaynaklarla karşılatırıp tartışma olanağı daha az olmuştur.

İslam ve Bizans kaynaklarının bazılarından uzunca alıntıladığımız dipnotlar GYH'nin eksiklerini tamamlamak ve bazı yanlışlarını tespit etmek içindi. GYH şüphesiz onlarda olmayan değerli verilerin bize ulaşması bağlamında önemli bir metindir. Fakat İslam ve Bizans kaynakları olmadan ilgili konuları sadece GYH'den öğrenmek okuyucuğu yanlış yorum ve sonuçlara yönlendirebilir. Aynı durum Rus knezliklerinin Polonyalı prenslerle askeri ilişkilerinin arttığı XI. yüzyıl için de geçerlidir. Bazılarından yararlandığımız Orta Avrupa kaynakları GYH'yi tamamlamak ve düzeltmek için kullanılmalıdır.

GYH'yi derleyenlerin niyetine bakılırsa kaynak alınan eserler kesinlikle iyi kullanılmamıştır. Aynı kaynaklardan daha iyi bir kompozisyon çıkartılabileceği gibi aynı dönemde önemli bir eser olarak bilinen *Ruskaya Pravda* gibi yapıtlardan faydalanılmamıştır. İyi kompozisyon oluşturulmamasında Nestor, Slvester ve 1118 Tarihli Nüsha yazarlarının birbirlerinin derlemelerini tahrif etmesinin payı mutlaka vardır. Fakat her biri öncekinin metnini kontrol etmeden kendi uygun gördüğü parçayı metne eklemesi parçalar arasında bir takım tenakuzlara sebebiyet vermiştir. Uç uca eklenen parçalar, konu seçimi ve konuların sınırlandırılmasının gelişigüzel yapılması GYH'ye her şeye rağmen özenli bir çalışma olma imkânı tanımamıştır. Kronikerlerin siyasi görüş farklılıklarının da derlemenin başarısızlığında payı vardır. Zira bu sebeple GYH'ye dâhil edilen *Pouçenie* gibi parçanın 1096 yılında ilgisiz bir şekilde metne dâhil olması, verdiği bilgi açısından günümüz araştırmacıları için önemli bir kaynak olsa da, derlemenin seyrinde kopukluk meydana getirmiştir.

GYH kapsadığı zaman zarfı ve coğrafi alana göre dar muhtevaya sahip bir eserdir. Veri belirtilmemiş tarihlerin fazlalığı, bazı tarihlerin tek cümleyi geçmeyen veri girişi ve karmaşık konu sırası eseri bir bütün olarak değerlendirmeyi

güçleştirmektedir. Kompozisyondaki karmaşıklık kendini cümle yapılarında da gösterir. Kronikte askeri ve siyasi olaylardan bahsedilirken oldukça basit ve net cümleler yer alırken, dini metinlerden doğrudan alıntılarda veya dini kavram ve betimlemelerinin ağırlıklı olarak kullanıldığı cümlelerde ve özellikle kişi tasvirlerinde uzun ve kuralsız cümle yapıları dikkat çeker.

GYH'ye değer katan şüphesiz sadece onda bulabileceğimiz nadir bilgilerdir; içindeki çok sayıda yanlış bilgiye rağmen yine de üzerine çokça çalışma yapılmasının sebebi ise ilkleri içinde barındırmasıdır. Farklı versiyonları ve versiyonlar arasındaki karmaşa ve tenakuzlar hala araştırmacıların merakla incelediği bir konu olmakla birlikte kendisinden sonraki metinlere hem kaynak hem de ilham oluşturduğunu belirtmemiz gerekir.

,

KAYNAKLAR

Ana Kaynaklar ve Kaynak Çalışmaları

Barker, Ernest (ed.), **Bizans Toplumsal ve Siyasal Düşünüşü**, Türkçeye çev. Mete Tunçay, İmge yay., Ankara, 1995.

Bestujev-Ryumin, **K. O Sostav Russkih Letopisei, do kontsa XIV veka**, C.Peterburg, 1868.

Bıçkov, A. F. (ed.), **Letopis po Lavrentievskomu Spisku,** Sankt Peterburg, 1872.

Bibikov, M. V., (der.), **Byzantinorossica, Svod Vizantiiskih Svidetelstv o Rusi**, **Narrativnie Pamyatniki II**, Rukopisnıe Pamyatniki Drevnei Rusi, Moskva, 2009.

Bielowski, August (ed.), **İvan Vahylevych, Latopis Nestora, Monumenta Poloniae Historica, Vol. 1,** Kraków, 1864–1893.

Cross, Samuel Hazzard ve Sherbovitz-Wetzor, Olgerd P.,(terc. ed.), **RPC**, **Laurentian Text**, The Medieval Academy of Russia, Cambridge, Massachusetts, 1973.

Diakon, Lev, **İstoria**, M. M. Kopılenko (ter.), M. Ya. Syuzyuma ve S. A. İvanova (yor.), G. G. Litavrin (ed.), İzdatelstvo Nauka, Moskva, 1988.

Dietrich, Richard, **Digenis Akrites, Günümüze Ulaşan Tek Bizans Destanı**, Tarih Vakfı Yurt Yay., 2009.

Dyakanov, İ. V. (ed.), **Titmar Marzeburgski**, **Hronika v 8 Knigah**, İzdatelstvo Ruskaya Panorama, Moskva, 2009.

Franklin, Simon (çev. ed.), **Sermons and Rhetoric of Kievan Rus'**, vol. V, HLEUL, 1991.

Heppell, Muriel (ed. çev.), **The Paterik of the Kievan Caves Monastery**, HLEUL, Vol. I, 1989.

Hollingsworth, Paul (çev. ed.), **The Hagiography of Kievan Rus'**, HLEUL, Vol. II, 1992.

İbn Hurdazbih, **Yollar ve Ülkeler Kitabı**, çev. Murat Ağarı, Kitabevi yay., İstanbul, 2008.

İpatyevskaya Letopis, (BAN, 16. 4. 4).

Kotlyar, N. F. (ed.), **Galitsko- Volinskaya Letopis**, 2005, Sankt-Peterburg.

Korolyuk, V. D. (ed.), Flori, B. N. (terc. ve yor.), **Skazaniya o Naçale Slavyanskoi Pismennosti**, İzdatelstvo Nauka, 1981.

Kutsal Kitap, Eski ve Yeni Anlaşma (Tevrat, Zebur, İncil), Tercüme: Heyet,Yeni Yaşam Yay., Nisan 2009.

Lavrentievskaya Letopis, (RNB, F.IV.2).

Leiboviç, L. I. (ed.) **Svodnaya Letopis, Sostavlennaya po vsem İzdannım Spiskam Letopisi, vol. 1 Povest' vremennykh let**, St. Petersburg, 1876.

Lihaçev, D. S. (düz.), Lihaçev, D. S. ve Romanov, B. A. (ter.), Adrianova-Perets, V. P. (red.), **Povest Vremennıh Let**, 2 cilt, Moskva-Leningrad 1950.

Lihaçev, D. S. (terc. ve yor.), Adrianovo-Perets, V. P. (red.), **Povest Vremennıh Let**, İzdatelstvo Nauka, Sankt-Peterburg, 1996.

Lihaçev, D. S., Dmitriev, L. A., Alekseev, A. A., Ponırko, H. B., (ed.), **Biblioteka Literaturı Drevnei Rusi (BLDR) XI- XII Veka**, Tom I, Sankt-Peterburg Nauka, 2004.

Lihaçev, D. S. ve Tvorogov, O. V. (ter.), Bobrov, A. G. Nikolaev, S. L., Çernov, A. Yu., Vvedenski, A. M., Voitoviç, L. V. (yor.), **Povest Vremennıh Let**, Vita Nova İzdatelstvo, Sankt-Peterburg, 2012.

Matveenko, Vera ve Şegoleva, Ludmila, (ter.), **Vremennik Georgiya Monoha (Hronika Georgiya Amartola)**, İzdatelstvo "Bogorodski Peçatnik", Moskva, 2000.

Mango, Cyril (ed. ve ter.), **The Homilies of Photius Patriarch of Constantinopol**, Harvard Uni. Press, Cambridge, Massachusetts, 1958.

Mesudi, **Muruc Ez-Zeheb** (Altın Bozkırlar), çev. D. Ahsen Batur, Selenge yay., İstanbul, 2004.

Miklosich, Fr., **Chronica Nestoris: Textum Russico-Slovenicum Versionem Latinam Glossarium**, Vindobona Guilelmus Braumüller, 1860.

Moskovsko-Akademiçeskaya Spisok, (RGB, MDA 5/182).

Nelson, Janet L. (ed. terc.), **The Annals of St. Bertin**, Manchester Uni. Press, 1991.

Nikitin, A. L. **Tekstologiya Russkih Letopisei XI-naçala XIV vv. vıpusk I, Kievo-Peçerskoe Letopisanie do 1112 goda**, Moskva, 2006.

Olşevski, L. A. ve Travnikov, (ed.), **S. N. Drevnerusskie Pateriki, Kievo-Peçerskii Paterik i Volokolamskii Paterik**, Moskva Nauka, 1999.

Ostrowski, Donald, Birnbaum, David, Lunt, Horace G. (ed.), **The Povest' vremennykh let; An Interlinear Collation and Paradosis,** HURİ, 2004.

Palauzov, S. N. (ed.), **Letopis po İpatskomu Spisku,** Sankt Peterburg, 1871.

Paris, Louis (ed.), **La chronique de Nestor,** Paris, 1834.

Priselkov, M. D. (ed.), **Troitskaya Letopis**, İzdatelstvo Akademii Nauk CCCP, Moskva-Leningrad, 1950.

Pritsak, Omeljan (ed.) ve Şevçenko, İhor (co. ed.), **The Old Rus' Kievan and Galician-Volhynian Chronicles: The Ostroz'kyj (Xlebnikov) and Cetvertyns'kyj (Pogodin) Codices,** HLEUL, cilt: VIII, 1990.

PSRL, Lavrentievskaya Letopis, Predislovie, Tom 1. 1997.

PSRL, Lavrentievskaya Letopis, Povest Vremennıh Let, Tom 1, Leningrad, 1926.

PSRL, Radzivilovskaya Letopis, Tom 38, 1989, Leningrad.

PSRL, İpatyevskaya Letopis, Predislovie, Moskva, 1998.

PSRL, İpatyevskaya Letopis, Predislovie, Tom 2, 1908.

PSRL, Novgorodskaya Pervaya Letopis, Starşego i Mladşego İzvodov, Moskva, 2000.

PSRL, Novgorodskaya Pervaya Letopis, Starşego i Mladşego İzvodov, Predislovie, Tom 3. Moskva, Leningrad, 1950.

Constantine Porphyrogenitus, **De Administrando İmperio**, çev. R. J. H. Jenkins, DOP., Washington, 2006

Radzivilovskaya Letopis, (BAN, 34. 5. 30).

Slovo o Polku İgorove, İgorya Svyatoslavlya, Vnuka Olegova, Drevnerusskii Tekst, Werden Verlag, Moskva-Augsburg, 2002.

Şahmatov, A. A. **Povest Vremennıh Let**, **Tom 1, Vvodnaya Çast. Tekst. Primeçaniya**, Petrograd, 1916.

Şahmatov, A. A. **İstoriya Russkogo Letopisaniya, Tom I, Povest Vremennıh Let i Drevneişie Russkie Letopisnıe Svodı, Kniga 2, Rannee Russkoe Letopisanie XI.-XII. vv.**, Sankt-Peterburg Nauka, 2003.

Tacitus, Cornelius, **Germania Halklarının Kökeni ve Yerleşim Yeri**, çev. Mine Hatapkapulu, Kabalcı yay., İstanbul, 2006.

Vernadsky, George (çev. ed.), **Medieval Russian Laws,** W. W. Norton & Co. İnc. NewYork, 1969.

Vernadsky, George (ed.), Ralph T. Fisher (ed.), **A Source Book for Russian History from Early Times to 1917**, Vol. I, Yale U. P., New Haven, New York, 1972.

Yücel, Mualla Uydu (terc. yor.), **İlk Rus Yıllıklarında Türkler**, TTK, 2007, Ankara.

Zenkovsky, Serge A. (ed.), **Medieval Russia's Epics, Chronicles and, Tales**, Meridian, 1974.

Araştırma Eserler

Adji, Murat, **Avrupa Türkler ve Büyük Bozkır Kıpçaklar**, çev. Zeynap Bağlan Özer, Doğu Kitabevi, İstanbul, 2016.

Adji, Murat, **Kaybolan Millet, (Deşti Kıpçak Medeniyeti)**, çev. Zeynep Bağlan Özer, AKM Yay. Ankara.

Androshchuk, Fjodor, The Vikings in the East, Stefan Brink (ed.), Neil Price (ed), **The Viking World**, Rutledge, Newyork, 2008, s. 517-536.

Aristov, Vadim, "Do Pitannya pro "hronologiçnu simetriyu" Povisti Vremennih Lit", **Ruthenika**, 2013.

Begunov, Yu. K., "Russkoe Slovo o Çude Klimenta Rimskogo i Krillo-Mefodiçeskaya Traditsiya", **Slavia**, Praha, 1974.

Bennett, Brian P., **Divining History: Providental İnterpretation in the Primary Chronicle of Kievan Rus'**, A Dissertation Submitted to the Faculty of the Divinity School in Candidacy for the Degree of Doctor of Philosophy, The University of Chicago, İllionis, 1999.

Bobčev, Stephen S., "Bulgaria under Tsar Simeon", **The Slavonic and East European Review**, Vol. 7, No. 21, Mar., 1929.

Boeck, Elena, "Simulating the Hippodrome: The Performance of Power in Kiev's St. Sophia", **The Art Bulletin**, Vol. 91, No. 3, College Art Association, 2009.

Borissoff, Constantine L., "Non-Iranian origin of the Eastern-Slavonic god Xŭrsŭ/Xors", **Studia Mythologica Slavica,** XVII, 2014.

Blakey, Kate, "Folk Tales of Ancient Russia. (Byliny of Lord Novgorod the Great)", **The Slavonic Review**, Vol. 3, No. 7, Jun., 1924.

Brutzkus, J., "The Khazar Origin of Ancient Kiev", **The Slavonic and East European Review, American Series**, Vol. 3, No. 1, May, 1944.

Bushkovitch, “Paul, Rus' in the ethnic nomenclature of the Povest' vremennykh let”, **Cahiers du monde russe et soviétique.** Vol. 12 N°3. Juillet-septembre 1971

Butler, Francis, “The Representation of Oral Culture in the Vita Constantini”, **The Slavic and East European Journal**, Vol. 39, No. 3, Autumn 1995

Butler, Francis, “Wenceslas: The Saint and His Name in Kievan Rus”, **The Slavic and East European Journal**, Vol. 48, No. 1, Spring, 2004.

Butler, Francis, “Ol'Ga's Conversion and the Construction of Chronicle Narrative”, **Russian Review**, Vol. 67, No. 2, Apr., 2008.

Butler, Francis, “A Woman of Words: Pagan Ol'ga in the Mirror of Germanic Europe”, **Slavic Review**, Vol. 63, No. 4, Winter, 2004.

Challis, Natalie ve Dewey, Horace W., “Divine Folly in Old Kievan Literature: The Tale of Isaac the Cave Dweller”, **The Slavic and East European Journal**, Vol. 22, No. 3, Autumn 1978.

Cox, Gary, “Fairy-Tale Plots and Contemporary Heroes in Early Russian Prose Fiction”, **Slavic Review**, Vol. 39, No. 1, 1980.

Cross, Samuel H., “The Earliest Allusion in Slavic Literature to the Revelations of Pseudo-Methodius”, **Speculum**, Vol. 4, No. 3, Jul., 1929.

Cross, Samuel H., “Mediaeval Russian Contacts with the West”, **Speculum**, Vol. 10, No. 2, 1935.

Cross, Samuel H., “Primitive Civization of the Eastern Slavs”, **American Slavic and East European Review**, Vol. 5, No. ½, May, 1946.

Cross, Samuel H., "The Scandinavian Infiltration into Early Russia", **Speculum**, Vol. 21, No. 4, Oct., 1946.

Čiževsky, Dmitri, **History of Russian Literature, From the Eleventh Century to the end of the Baroque**, Mouton&Co, 1960.

Čiževsky, Dmitri, "Yaroslav the Wise in East-Slavic Epic Poetry", **The Journal of American Folklore**, Vol. 69, No. 273, Slavic Folklore: A Symposium, Jul. - Sep., 1956.

Constantelos, Demetrios J., "The Conversion of Russia to Christianity in the Light of the Greek Missionary Activity Among the Slavs", **Greek Orthodox Theological Review**, Vol. 33. No. 4, 1988.

Danilevskii, İ. N., **Povest Vremennıh Let, Germenevtiçeskie Osnovı İstoçnikovedeniya Letopisnıh Tekstov**, İnstitut Vseobşei İstorii RAN, Aspekt-Press, Moskva, 2004.

Danilevskii, İ. N., **Drevnyaya Rus, Glazami Sovremennikov i Potomkov (XI-XII vv.)**, Aspekt-Press, Moskva, 1998.

De la Puente, İnes Garcia, "What Route Does the Povest' vremennykh let Really Describe?", **Russian Review**, 69, July 2010.

Dittrich, Z. R., "The Beginning of Christianisation in Great Moravia", **The Slavonic and East European Review**, Vol. 39, No. 92, 1960.

Djakson, T. N., Konovalova, İ. G., Podosinov, A. V., **Drevnyaya Rus v Svete Zarubejnıh İstoçnikov**, Tom 3, 2009.

Dobrovolski, D. A., "Gde Zakançivalsya Naçalnıy Svod ?", **Pismenoto Nasledstvo i İnformatsionnite Tehnologii, El'Manuscript**, Sofia-İjevsk, 2014.

Dolukhanov, Pavel M., **The Early Slavs**, Longman, New York.

Donald Ostrowski, "The Account of Volodimir's Conversion in the *Povest' vremennykh let:* A Chiasmus of Stories (Revised and Updated)", Bu makalenin eski versiyonu için, **Harvard Ukrainian Studies**, 28, 2006.

Dudko, D. M., "Mifologiçeskaya Etnogeografiya Vostoçnoy Yevropı: Gerodot, Psevdo-Zahariya, Nestor", **Etnografiçeskoe Obozrenie**, No. 6, 1999.

Dunlop, D. M., **Yahudi Hazar Tarihi**, çev. Zahide Ay, Selenge Yay. 2008.

Ducev, Ivan, "On the Treaty of with the Bulgarians", **Dumbarton Oaks Papers**, No:32, Washington, District of Columbia**,** 1978.

Dvornik, Francis, "The Significance of the Missions of Cyril and Methodius", **Slavic Review**, Vol. 23, No. 2, Jun., 1964.

Dvornik, Francis, "The Kiev State and Its Relations with Western Europe", **Transactions of the Royal Historical Society**, Vol. 29, 1947.

Dvornik, Francis, **The Slavs Their Early History and Civilization**, American Academy of Arts and Sciences, Boston, 1956.

Dvornik, Francis, **Byzantine Missions Among the Slavs**, New Jersey, Rutgers Uni. Press, 1970.

Dvornik, Francis, "Byzantine Political Ideas in Kievan Russia", **Dumbarton Oaks Papers**, Vol. IX, 1956.

Efendiyeva, Çiçek, “Eski Rusça “Geçmiş Yılların Hikâyesi” Adlı Eserde Eski Türk Kökenli Kelimeler Üzerine Bir İnceleme”, **Bilig Dergisi**, No:16/Kış, 2001.

Efendiyeva, Çiçek, “Eski Rus “İgor Destanı” Adlı Eserdeki Eski Türk Kökenli Kelimeler Üzerine Bir İnceleme”, **Bilig Dergisi**, No. 24. 2003.

Ericsson, K., “The Earliest Conversion of the Rus' to Christianity”, **The Slavonic and East European Review**, Vol. 44, No. 102, Jan., 1966.

Featherstone, Jeffrey, “Ol'ga's Visit to Constantinople”, **Harvard Ukrainian Studies**, Volume XIV, Number 3/4, Cambridge, Massachusetts, 1990.

Fedotov, G. P., **Russkaya Religioznost**, çast 1, İzdatelstvo Martis, 2001.

Golden, Peter, **Hazar Çalışmaları**, Selenge yay. İstanbul, 2006.

Golden, Peter B., Güney Rusya Bozkırlarının Halkları, çev. Ayda Erel, Denis Sinor (der.), **Erken İç Asya Tarihi**, İletişim Yay. İstanbul, 2012.

Gorski, A. A., **Drevnerusskaya Drujina**, K İstorii Genezisa Klassovogo Obşestva i Gosudarstva na Rusi, İzdatelstvo Prometei, 1989.

Grekov, Boris, **The Culture of Kiev Rus**, Foreign Languages Publishing House, Moscow, 1947.

Grekov, Boris, **Kievskaya Rus**, İzdatelstvo Ast, Moskva, 2004.

Grousset, Rene, **Stepler İmparatorluğu**, çev. Halil İnalcık, TTK, 2015, Ankara.

Timofey V. Guimon, What Events Were Reported by the Old Rus’ Chroniclers?, Mari Isoaho (ed.), **Past and Present in Medieval Chronicles**, Collegium, Helsinki.

Gumilev, L. N., **Son ve Yeniden Başlangıç**, çev. Ahsen Batur, Selenge Yay. İstanbul, 2004.

Gumilev, L. N., **Eski Ruslar ve Büyük Bozkır Halkları** cilt I, çev. Ahsen Batur, Selenge Yay. İstanbul, 2003.

Gumilev, L. N., **Eski Ruslar ve Büyük Bozkır Halkları** cilt II, çev. Ahsen Batur, Selenge Yay. İstanbul, 2003.

Haburgaev, G. A., **Etnonimiya "Povest Vremennıh Let"**, v svyazi s zadaçami rekonstruksii vastoçnoslavyanskogo glottogeneza, İzd. Moskovskogo Universiteta, 1979.

Heyd, W., **Yakın Doğu Ticaret Tarihi**, TTK Yay. Ankara.

Jenkins, R. J. H., "The Supposed Russian Attack on Constantinople in 907: Evidence of the Pseudo-Symeon", **Speculum**, Vol. 24, No. 3, Jul., 1949.

Kaiser, Daniel H., **The Growth of the Law in Medieval Russia**, Princeton Uni. Press, New Jersey, 1980.

Kaplan, Frederick I., "The Decline of the Khazars and the Rise of the Varangians", **American Slavic and East European Review**, Vol. 13, No. 1, 1954.

Koptev, Aleksandr V., "Reconstructing the Funeral Ritual of the Kievan Prince Igor (*Primary Chronicle*, sub anno 945)", **Studia Mythologica Slavica**, XIII, 2010.

Koptev, Aleksandr, "O "Grame" Kievskogo Knyazya Vladimira Svyatoslaviça", **Russian history/Histoire russe**, vol. 31, no. 1-2, 2004.

Karışkovskii, P. O., "O Hronologii Russko-Vizantiiskoi Voinı pri Svyatoslave", **Vizantiiskii Vremennik,** Tom 5, İzdatelstvo Akademii Nauk CCCP, Moskva, 1952.

Korolyuk, V. D., **Slavyane i Vastoçnıe Romantsı vı Epohu Rannevo Srednevekovya**, İzdatelstvo Nauka, 1985.

Kurat, Akdes Nimet, **Karadeniz'in Kuzeyindeki Türk Kavimleri**, Murat yay. Ankara.

Kuskov, V. V., **İstoriya Drevnerusskoi Literaturı**, İzdatelstvo "Vısşaya Şkola", Moskva, 2003.

Kuzmin, A. G., **Russkie Letopisi Kak İstoçnik po İstorii Drevnei Rusi**, RGPİ, Ryazan, 1969.

Levçenko, M. V., "Russko-Vizantiiskie Dogovorı 907 i 911 gg.", **Vizantiiskii Vremennik,** Tom 5, İzdatelstvo Akademii Nauk CCCP, Moskva, 1952.

Lihaçev, D.S., **Russkie Letopisi**, Leningrad, 1947.

Lilienfeld, Fairy von, "The Sprituality of the Early Kievan Caves Monastery", **California Studies**, Vol. 16, Uni. of California Press, Berkeley and Los Angeles, 1993.

Lunt, Horace G., "The Beginning of Written Slavic", **Slavic Review**, Vol. 23, No. 2, Jun., 1964.

Lunt, Horace G., "On Interpreting the Russian Primary Chronicle: The Year 1037", **The Slavic and East European Journal**, Vol. 32, No. 2, Summer 1988.

Majeska, George, “Russian Pilgrims in Constantinople”, **Dumbarton Oaks Papers,** No. 56 Editor: Alice-Mary Talbot, Dumbarton Oaks Research Library and Collection Washington, D.C. 2002.

Mango, Cyril, **Bizans, Yeni Roma İmparatorluğu**, çev. Gül Çağlalı Güven, YKY, İstanbul, 2008.

Marinich, Vladimir G., “Revitalization Movements in Kievan Russia”, **Journal for the Scientific Study of Religion**, Vol. 15, No. 1, 1976.

Melnikova, E. A., Petruhin, V. Y., **Drevnyaya Rus v Srednevekovom Mire, Entsiklopediya**, Nauçno – izdatelskii tsentr “Ladomir”, Moskva, 2014

Melnikova, E. A., “Obruçya” Nekreşenoi Rusi v Russko-Vizantiiskom Dogovore 944 g. i “Koltsa Klyatva” Drevneskandinavskoi Pravovoi Traditsii, **Srednie Veka**, Vıp. 75 (3-4), 2014.

Meyendorff, John, **Rome Constantinople Moscow Historical and the Theological Studies**, New York, St. Vladimir's Seminary Press, 2003.

Mezentsev, Volodymyr I., “The Territorial and Demographic Development of Medieval Kiev and Other Major Cities of Rus': A Comparative Analysis Based on Recent Archaeological Research”, **Russian Review**, Vol. 48, No. 2, 1989.

Miheev, S. M., **Kto Pisal “Povest Vremennıh Let” ?**, İzdatelstvo İndrik, Moskva, 2011.

Miheev, S. M., O Datirovke Sofii Kievskoi, **Arheologiya, Naukovii Jurnal**, No: 3, Kiiv, 2011, s.53-56.

Modzelewski, Karol, **Barbarların Avrupası**, çev. Nedim Demirtaş, İş Bankası Yay. İstanbul, 2011.

Moldovan, A. M., **Slovo o Zakone i Blagodati İlariona**, İzdadetslstvo Naukova Dumka, Kiev, 1984.

Morrisson, Cecile, **Bizans Dünyası, Doğu Roma İmparatorluğu 330-641**, Ter. Aslı Bilge, Ayrıntı Yay. İstanbul, 2014.

Neroznak, V. P., **Hazvaniya Drevnerusskih Gorodov**, İzdatelstvo Nauka, Moskva, 1983.

Nicol, D. M., **Bizans ve Venedik / Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine**, çev. Gül Çağlalı Güven, Sabancı Yay. İstanbul, 2000.

Niderle, Lyubor, **Slavyanskie Drevnosti**, Kulturnıi Tsentr "Novıi Akropol", Moskva, 2010.

Nikolov, Angel, " "İ Naselnitsi Slovenom Bışa": Zameçaniya k İnterpretatsii Svedeniya "Povest Vremennıh Let" o Posledinii Bolgar Sredi Dunaiskih Slavyan", **ΘΕΟΔΟΥΛΟΣ**, (der.) P. V. Kuzenkov, A. A. Voitenko, M. V. Gratsianski, PSTGU, Moskva. 2012.

Novoseltsev, A. P., **Hazarskoe Gosudarstva i ego Rol v İstorii Vostoçnoi Evropı i Kavkaza**, İzdatelstvo Nauka, Moskva, 1990.

Novoseltsev, A. P., "Termin "veja" v Drevnerusskih İstoçnikah", **Drevneişie Gosurarstva Na Territorii CCCP**, İzdatelstvo Nauka, 1987.

Obolensky, Dimitri, "The Legacy of SS Cryil and Methodius", **The Legacy of St. Vladimir**, St. Vladimir's Seminary Press, NY, 1990.

Obolensky, Dimitri, "Byzantium, Kiev and Moscow: A Study in Ecclesiastical Relations", **Dumbarton Oaks Papers**, No: 11, Harvard Uni. Press, Cambridge, Massachusetts, 1957.

Obolensky, Dimitri, "The Heritage of Cyril and Methodius in Russia", **Byzantium and tha Slavs**, St.Vladimir's Seminary Press, NewYork, 1994.

Obolensky, Dimitri, "Russia's Byzantine Heritage", **Byzantium and Slavs**, St. Vladimir's Seminary Press, NewYork, 1994.

Oinas, Felix J., "Legends of the Chuds and Pans", **The Slavic and East European Journal**, Vol. 12, No. 2, AATSEEL, 1968.

Ostrowski, Donald, Pagan Past and Christian İdentity in the Primary, Ildar H. Garipzanov (ed.), **Historical Narratives and Christian Identity on a European Periphery: Early History Writing in Northern, East-Central, and Eastern Europe (c.1070–1200)**, Brepols Pub., 2011.

Ostrogorsky, George, "The Byzantine Background of the Moravian Mission", **Dumbarton Oaks Papers**, No: 19, Washington.

Ostrogorsky, Georg, **Bizans Devleti Tarihi**, çev. Fikret Işıltan, TTK, Ankara, 1999.

Pereni, İ., "Ugrı v "Povest Vremennıh Let" ", **Letopisi i Hroniki**, Sbornik Statei 1973, İzdatelstvo Nauka, Moskva, 1974. s. 92-102.

Pikkio, Rikardo, **İstoria Drevnerussskoi Literaturı**, İzdatelstvo Krug, Moskva, 2002.

Poppe, Andrzej, "The Christianization and Ecclesiastical Structure of Kyivan Rus' to 1300", **Harvard Ukrainian Studies**, Volume XXI Number ¾, Cambridge, Massachusetts, December 1997.

Poppe, Andrzej, “Once Again concerning the Baptism of Olga, Archontissa of Rus' ”, **Dumbarton Oaks Papers**, Vol. 46, Homo Byzantinus: Papers in Honor of Alexander Kazhdan, 1992.

Poppe, Andrzej, “St. Vladimir as a Christian”, **The Legacy of Vladimir**, St. Vladimir’s Seminary Press, NY, 1990.

Poppe, Nicholas Jr., “A Further Note on Turkic Lexical Elements in the "Slovo o polku Igoreve" and the "Zadonščina" ”, **The Slavonic and East European Review,** Vol. 82, No. 1, Maney Publishing, Jan., 2004.

Pospielovsky, Dimitry, **The Orthodox Church in the History of Russia**, St. Vladimir’s Seminary Press, New York, 1998.

Prieto, Susana Torres, “Arthurian Literature in East Slavic”, **The Arthur of the North: The Arthurian Legend in the Norse and Rus’ Realms, (**ed.) Marianne E. Kalinke, Cardiff Uni. of Wales Press, 2011.

Priselkov, M. D., **İstoriya Russkogo Letopisaniya XI-XV vekov**, Sankt-Peterburg, 1996.

Pritsak, Omeljan, “When and Where wąs Ol'ga Baptized?”, **Harvard Ukrainian Studies**, Volume IX, Number 1/2, Cambridge, Massachusetts, June 1985.

Pritsak, Omeljan, “The Origin of Rus' ”, **Russian Review**, Vol. 36, No. 3, 1977.

Pritsak, Omeljan, “The Khazar Kingdom’s Conversion to Judaism”, **Harvard Ukrainian Studies**, vol. 2, No: 3, Massachusetts, 1978.

Pritsak, Omeljan, "On the Chronology of Óláfr Tryggvason and Volodimer the Great: The Saga's Relative Chronology as a Historical Source", **Harvard Ukrainian Studies**, Vol. XVI No: ½, 1992

Raffensperger, Christian, "Shared (Hi)Stories: Vladimir of Rus' and Harald Fairhair of Norway", **Russian Review,** No: 68, 2009.

Ransimen, Stiven, **İstoriya Pervago Bolgarskogo Tsartva**, İzdatelstvo Evraziya, Sankt-Peterburg, 2009.

Rappoport, P. A., **Drevnerusskaya Arhitektura**, Stroiizdat SPG otdelenie, Sankt-Peterburg, 1993.

Rapoport, Semen, "Mohammedan Writers on Slavs and Russians", **The Slavonic and East European Review**, Vol. 8, No. 22, Jun., 1929.

Rapoport, Semen, "On the Early Slavs. The Narrative of Ibrahim-Ibn-Yakub", **The Slavonic and East European Review**, Vol. 8, No. 23, Dec., 1929.

Rauşenbah, Boris, "Razvitie Kievskoi Rusi Kak Rezultat ee Hristianizatsii", **Tısyaçeletie Vvedeniya Hristianstva na Rusi 988-1988**, Yunesko, 1993.

Reisman, Edward S., "The Cult of Boris and Gleb: Remnant of a Varangian Tradition?", **Russian Review**, Vol. 37, No. 2, Blackwell Pub., Apr., 1978.

Rıbakov, B. A., **Kievskaya Rus i Russkie Knyajestva XII-XIII vv**. İzdatelstvo Nauka, Moskva, 1983.

Rıbakov, B. A., **Yazıçestvo Drevnei Rusi,** 1988.

Riasanovsky, Alexander V., " "Runaway Slaves" and "Swift Danes" in Eleventh-Century Kiev", **Speculum**, Vol. 39, No. 2. Medieval Academy of America, 1964.

Riasanovsky, N., "The Norman Theory of the Origin of the Russian State", **Russian Review**, Vol. 7, No. 1, Autumn, 1947.

Ritter, Hellmut, **Doğu Mitolojisinin Edebiyata Etkisi**, Ayrıntı yay. İstanbul, 2011.

Rukavishnikov, Alexandr, "Tale of Bygone Years: the Russian Primary Chronicle as a Family Chronicle", **Early Medieval Europe** 2003 12 (1), Blackwell Publishing, Oxford UK and Malden MA USA.

Ryan, W. F., "Aristotle in Old Russian Literature", **The Modern Language Review**, Vol. 63, No. 3, 1968.

Rybakov, Boris A., **Early Centuries of Russian History**, Progress Pub., Moskova, 1965.

Saharov, A. N., **Diplomatiya Svyatoslava**, Moskva, 1982.

Sedov, V. V., **Vostoçnıe Slavyane v VI-XIII v.v.** İzdatelstvo Nauka, 1982.

Sciacca, Franklin A., "In Imitation of Christ: Boris and Gleb and the Ritual Consecration of the Russian Land", **Slavic Review**, Vol. 49, No. 2, Summer, 1990.

Shepard, Jonathan, " 'Mists and Portals': The Black Sea's North Coast", Marlia Mundell Mango (ed.), **Byzantine Trade, 4th – 12th Centuries, The Aarcaelogy of Local, Regional and International Exchange,** Papers of the Thirty-eighth Spring Symposium of Byzantine Studies, St John's College, University of Oxford, Ashgate Pub., March 2004.

Shepard, J., “Some Problems of Russo-Byzantine Relations c. 860-c. 1050”, **The Slavonic and East European Review**, Vol. 52, No. 126, Jan., 1974.

Shulgin, Basil, “Kiev, Mother of Russian Towns”, **The Slavonic and East European Review**, Vol. 19, No. 53/54, The Slavonic Year-Book, 1939 – 1940.

Spinka, Matthew, “Slavic Translations of the Scripture”, **The Journal of Religion**, Vol. 13, No. 4, The University of Chicago Press, Oct., 1933.

Stokes, A.D., “Tmutarakan' ”, **The Slavonic and East European Review**, Vol. 38, No. 91, 1960.

Subtelny, Orest, **Ukraine, A History**, Toronto Uni. Press, 1994.

Suleymanov, Oljas, **Az i Ya**, Grifon M, 2005.

Sumner, B. H., **Survey of Russian History**, London, 1947.

Şahmatov, A. A., “Neskolko Slov o Nestorovom Jitii Feodosiya”, **IORDAS** 1, 1896.

Şahmatov, A. A., **Razıskaniya o Drevneyşih Russkih Letopisnıh Svodah**, St. Peterburg, 1908.

Şahmatov, A. A. Raziskaniya o Drevneişih, Russkih Letopisnıh Svodah, Akademiçeski Proekt, Jukovski, 2001.

Şahmatov, A. A., **Obozrenie Russkih Letopisnıh Svodov XIV-XV**, Moskva-Leningrad, 1938.

Şahmatov, A. A., “Jitie Antoniya i Peçerskaya Letopis”, **Jurnal Ministerstva Narodnava Prosvşçeniya**, No: CCCXVI, Sankt-Peterburg, 1898.

Şapov, Yaroslav, "Rol Hristianizatsii v Tvorçeskom Osvoenii Kievskoi Rusiyu Antiçnogo i Vizantiiskogo Naslediya", **Tısyaçeletie Vvedeniya Hristianstva na Rusi 988-1988**, Yunesko, 1993.

Şavelev, A. S., "Predania o Kie: Mehanizmı Vklyuçeniya v Letopisnıi Teks"t, **Predaniya Mifı o Proishojdenii Vlasti Epohi, Srednevekovya i Rannego Novogo Vremeni**, Materialı Konferentsii, İzdatelstvo İndrik, Moskva, 2010.

Şavelev, A. S., Ot Pozdneantiçnogo Horonima ΜΕΓΑΛΗ ΣΚΥΘΙΑ k Drevnerusskomu Letopisnomu Etnohoronimu "Velikaya Skyf" Obzor Tekstov, Skifiya, **Obraz i İstoriko-Kulturnoe Nasledie**, Materialı Konferentsii 26-28 Oktobrya 2015 goda, Moskva, 2015.

Şevçenko, İhor, **Byzantine Roots of Ukrainian Christianity**, Ukranian Studies Fund, Massachusetts, 1984.

Şivarov, O. Nikolai, "Kirillo-Mefodievskoe Delo v Bolgarii i ego Perenos v Kievskuyu Rus", **Tısyaçeletie Vvedeniya Hristianstva na Rusi 988-1988**, Yunesko, 1993.

Tatişçev, Vasili **İstoriya Rossiiskaya**, Tom 1, Ast İzdatelstvo, Moskva, 2005.

Tihomirov, M. N., **İstoçnikovedenie İstorii SSSP**, **Vıpusk Pervıi, Sdrevneişego Vremeni do Kontsa XVIII veka**, İzd. Sotsialno Ekonomiçeskoi Literaturi, Moskva, 1962.

Tihomirov, M. N., **Drevnerusskie Goroda**, Gosudarstvennoe İzdatelstvo Politiçeskoi Literarturı, Moskva, 1956.

Tihomirov, M. N., **Russkoe Letopisanie**, İzdatelstvo "Nauka", Moskva, 1979.

Tolochko, Oleksiy, Why did the Polovtsian Khan Howl like a Wolf, **Journal of Ukrainian Studies**, Vol. 34, 2009.

Tolochko, Oleksiy P.,"The Primary Chronicle's 'Ethnography' Revisited: Slavs and Varangians in the Middle Dnieper Region and the Origin of the Rus' State", **Franks, Northmen and Slavs: Identities and State Formation in Early Medieval Europe** Vol. 5 edited by Ildar H. Garipzanov, Patrick J. Geary, and Przemysław Urbańczyk, 2008, Brepols Publishers n.v., Turnhout, Belgium.

Toloçko, A. P., **Kratkaya Redaktsiya Pravdı Russkoi Proishojdenie Teksta**, Ruthenica, Kiiv, 2009.

Toloçko, P. P., **Russkie Letopisi i Letopisitsı X-XIII vv**, İzdatelstvo Aleteiya, Sankt-Peterburg, 2003.

Vasiliev, Alexander A., **The Russian Attack on Constantinople in 860**, The Mediaeval Academy of America Cambridge, Massachusetts, 1946.

Vasiliev, A. A., "Second Russian Attack on Constantinople", **Dumbarton Oaks Papers**, No:6, Massachusetts, 1951.

Vernadsky, George, "Problems of Ossetic and Russian Epos", **American Slavic and East European Review**, Vol. 18, No. 3, 1959.

Vernadsky, George, ve Dzanty, Dzambulat, "The Ossetian Tale of Iry Dada and Mstislav", **The Journal of American Folklore**, Vol. 69, No. 273, Slavic Folklore: A Symposium, 1956.

Vernadsky, George, **Kievan Russia**, Yale Uni. Press. New Haven, 1948.

Vernadsky, George, “The Status of the Russian Church during the First Half-Century Following Vladimir's Conversion”, **Slavonic Year-Book. American Series**, Vol. 1, 1941.

Vernadsky, George, “The Problem of the Early Russian Campaigns in the Black Sea Area”, **American Slavic and East European Review**, Vol. 8, No. 1, Feb., 1949.

Vilkul, Tatyana, “Ladoga ili Novgorod”, **Palaeoslavica** XVI/2, 2008.

Vlasto, A. P., **The Entry of the Slavs into Christendom**, Cambridge, 1970.

Wolff, Robert Lee, “Barlaam and Ioasaph,” **The Harvard Theological Review**, Vol. 32, CUP, No. 2, 1939.

Worth, Dean S., “Was There a "Literary Language" In Kievan Rus'?”, **Russian Review**, Vol. 34, No. 1, Blackwell Pub. 1975.

Zaroff, Roman, “Organized Pagan Cult in Kievan Rus’, The İnvention of Foreign Elite or Evoluton of Local Tradition?”, **Studia Mythologica Slavica,** II, 1999.

Ziborov, V. K., **Russkoe Letopisanie XI-XVIII**, Sankt- Peterburg, 2002.

Znamenski, P. V., **Rukovodstvo k Russkoy Tserkovnoy İstori,** İzdatelstvo B. E. 2006.

ÖZET

Geşmiş Yılların Hikayesi (GYH) Ortaçağ Rusları, Bizans ve Doğu Avrupa'da yaşayan çeşitli Türk kavimleriyle ilgili en önemli metinlerden biridir ve X. yüzyılın ortalarından XII. yüzyılın başına kadar cereyan etmiş hadiselerden bizi haberdar eder. GYH beş ana Rus yıllığının muhtevasında bulunur ve bulundukları yıllıkların başlangıç kısmını oluşturur. Nüshalar (Nestor, Slvester ve 1118 tarihli nüsha) girift ve her biri diğerinden iktibas edilen konulardan meydana gelir. Birçok tarihçi ve âlim söz konusu metinle ilgili kafa karıştırıcı bir pek çok problemi çözmeye çalışmış ve birçoğu açıklığa kavuşturma konusunda başarılı da olmuştur. Birçok yanılgı ve hata barındıran GYH şüphesiz kusursuz bir metin değildir. Eseri tercüme ederken açıklamalarında bu hususlara değindik. Dolayısıyla GYH'yi bir kez daha analiz edip incelemek ve önceki tarihçi ve âlimler gibi biraz olsun mütevazı bir katkıda bulunmak bu çalışmanın amacıdır.

Anahtar Kelimeler: Ortaçağ, Doğu Avrupa, Ruslar, Yıllıklar

ABSTRACT

Tale of Bygone Years one of the most important text regarding medieval Russians, Byzantium and various Turkic people lived in East European steppes, and inform us developments that had occured from middle of the 10th to beginning of the 12th centuries. Three redactions of chronicle exist in content of the five main Russsian chronicles and they composed beginning parts of them. Redactions (Nestor, Slyvester and 1118 version) constitute from intricate contexts and all of them excerpts form each other. Many of historians and scholars tried to clarify lots of problems of that confusing texts and most of them succeeded to elucidating. İndubitably chronicle isn't precise text; it has many delusions and mistakes. We dealt with these questions in annotations while translating text. As a matter of fact, aim of this work is to analyse and scrutinise of chronicle ones again and to submit somewhat contribution like previous historians and scholars.

Keywords: Medieval, East Europa, Russians, Chronicles

EK 1 GYH'DEKİ RUS KNEZLERİ

Oleg 912?

İgor 913-945?

Olga (naibe olarak) 945-964

I. Svyatoslav 964-972

I. Yaropolk 972-978

I. Vladimir 978-1015

I. Svytapolk 1015-1019

I. Yaroslav 1019-1054

I. İzyaslav 1054-1068

I. Vseslav 1068-1069

I. İzyaslav 1069-1073

II. Svyatoslav 1073-1076

I. Vsevolod 1076-1077

I. İzyaslav 1077-1078

I. Vsevolod 1078-1093

II. Svyatopolk 1093-1113

II. Vladimir 1013-1125

EK 2 HARİTALAR

X. ve XI. yüzyıllarda Kiev Rusyası ve Slavlar

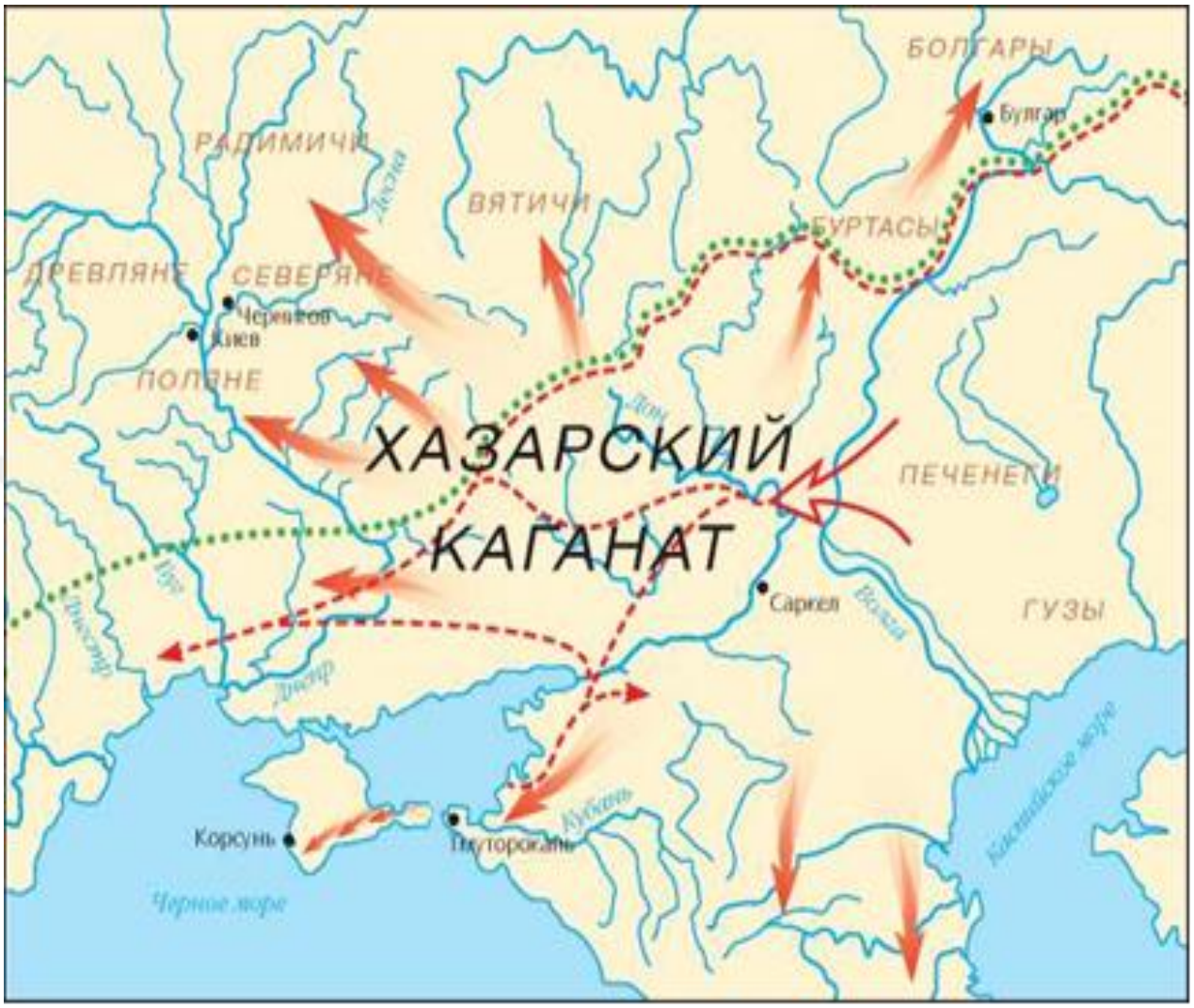
IX-XII. yüzyıllarda doğu Slavları

X.- XI. yüzyıllarda Fin-Ugor Kavimleri

VIII-IX yüzyıllarda Hazar Kağanlığı

. . . . . - Bozkır - Orman Sınırı

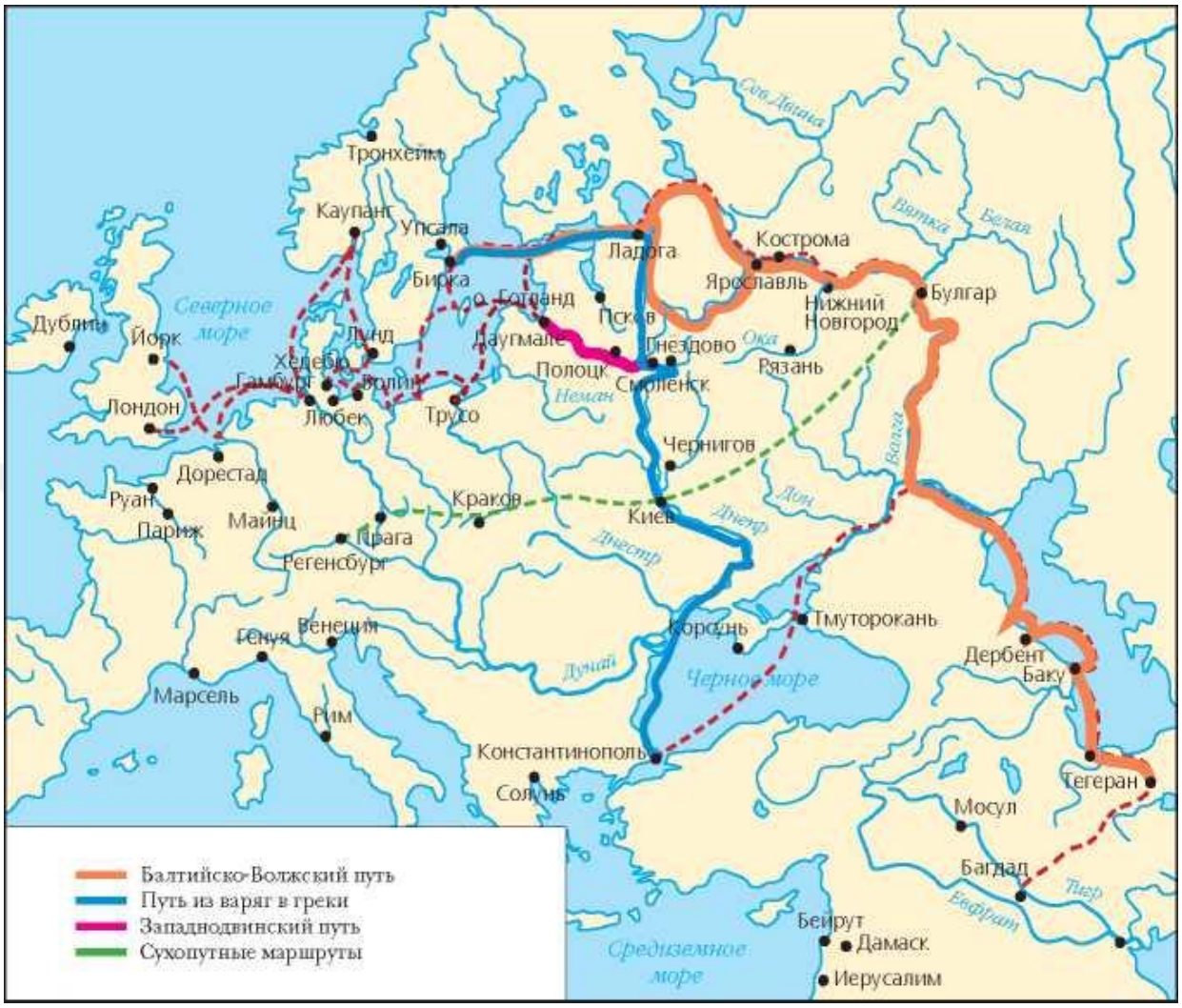
- - - - - - - - - - IX. yüzyılın sonlarında Peçenek Göçleri

← - VIII.-IX. yüzyıllarda Hazar Kağanlığı'nın Genişleme Yönleri

Polovetslerin (Kumanların) yerleşim alanları

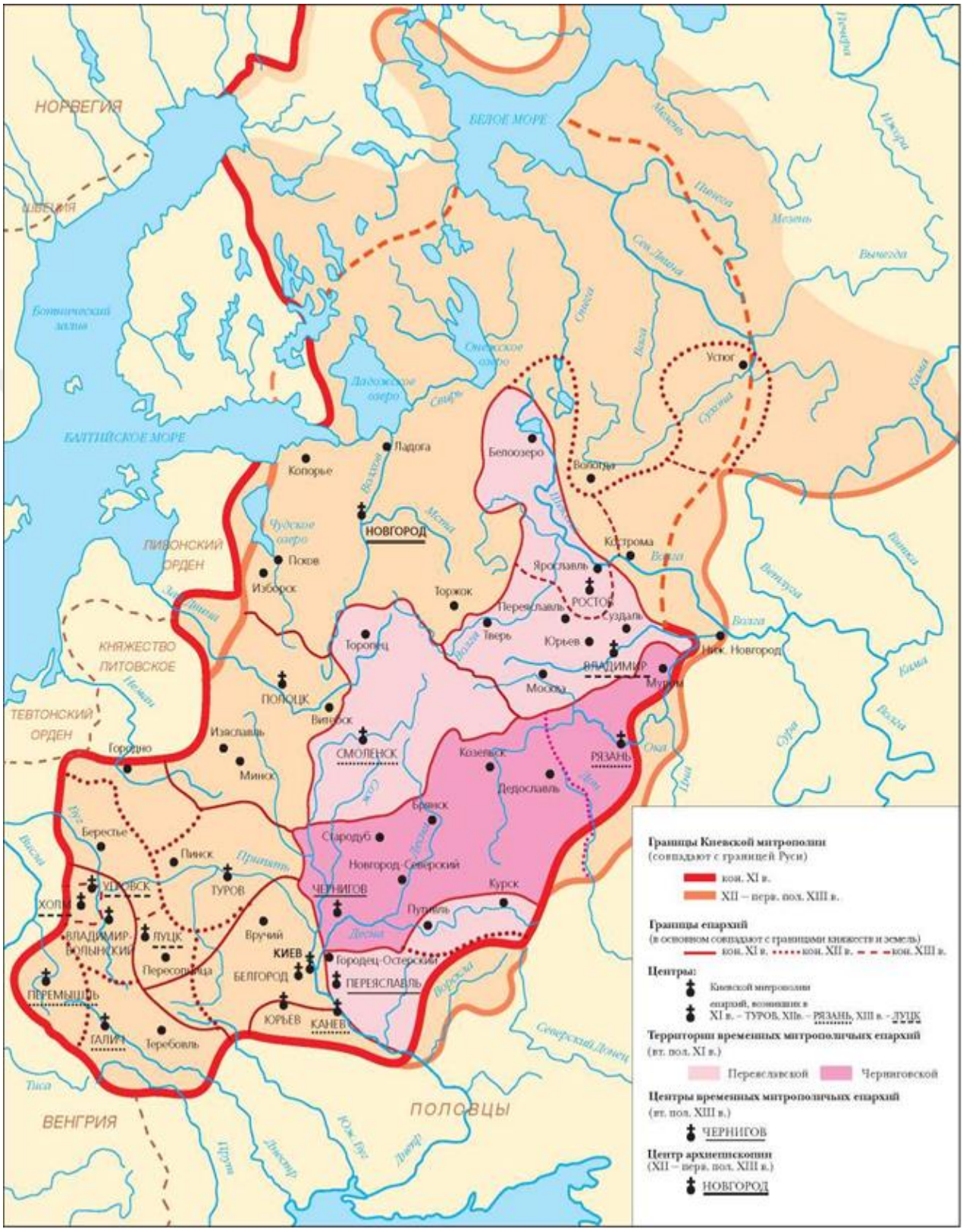
Doğu Avrupa Ticaret Yolları

XIII. yüzyılın başlarında Rus Knezlikleri

Kiev Metropolitliğinin piskopoluk bölgeleri

EK 3 RESİMLER

Varegler vergi toplarken, Radzivilov Yıllığı, s.5

Rurik'in giden elçiler (üstte) ve Rurik, Sineus ve Truvor kendi şehirlerinde otururken (altta). Radzivilov Yıllığı, s. 8b.

Oleg’in ordusu Konstantinopol’ün surlarında. Radzivilov Yıllığı, s.15.

Svyatoslav'ın Bulgaristan'ı işgali (üstteki) ve İoann Çimskes'in Dorostol'daki ordusu (altta). Vatikan minyatürü, Konstantin Manasses, XIV. yüzyıl.

Peçenekler tarafından Svyatoslav'ın öldürülmesi. Madrid minyatürü, İoann Skilitzes'in kroniğinden, XII. yüzyılın ortaları.

Vladimir halka yardım dağıtıyor. Rdzivilov Yıllığı, s. 70b.

1097 Lyubeç toplantısı. Radzivilov Yıllığı, s.140b.

1103'te Polovetslere saldırı. Radzivilov Yıllığı, s. 150b.

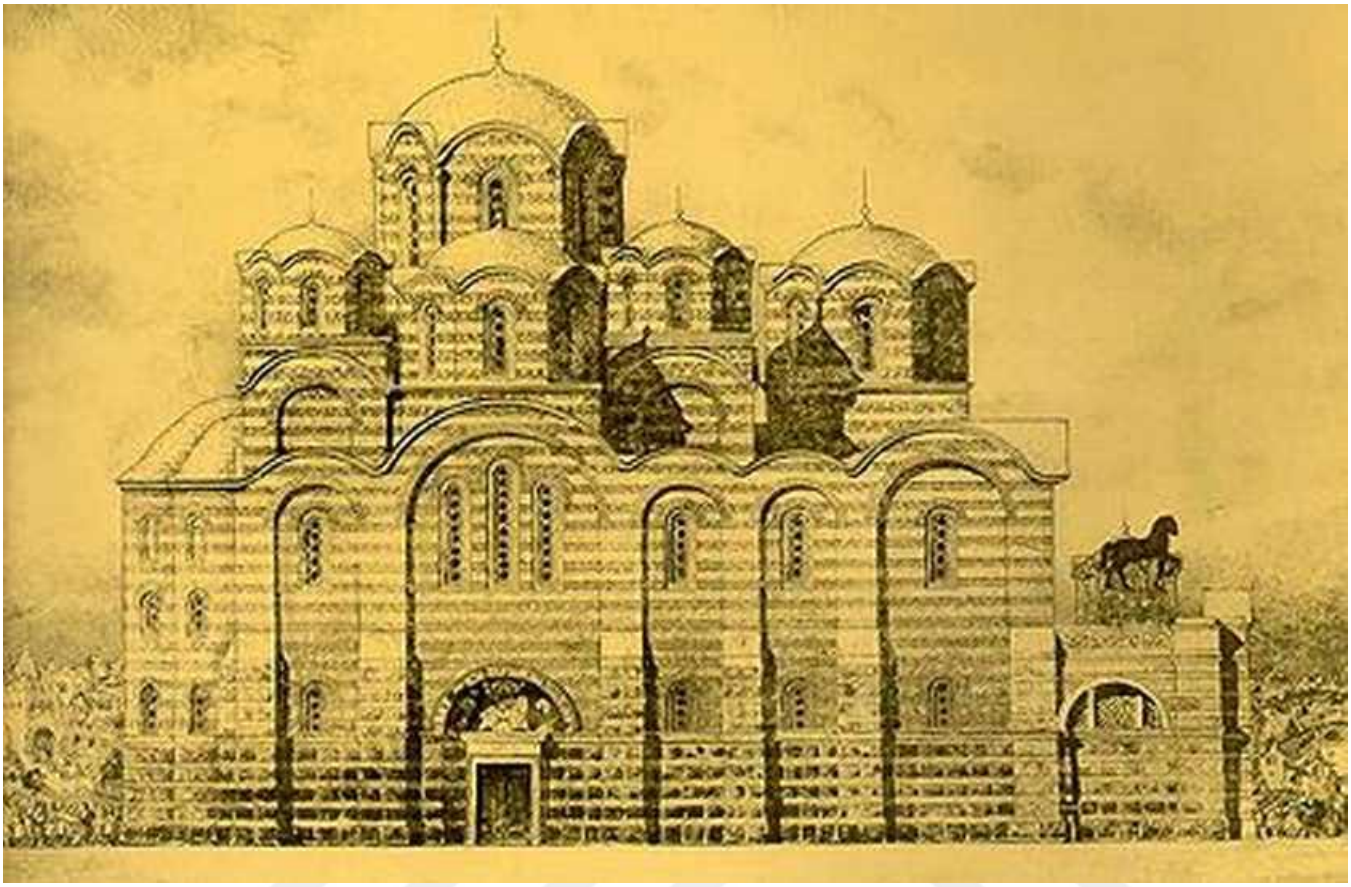
İgor’un Polovetslerle savaşı, Radzivilov Yıllığı, s.233.

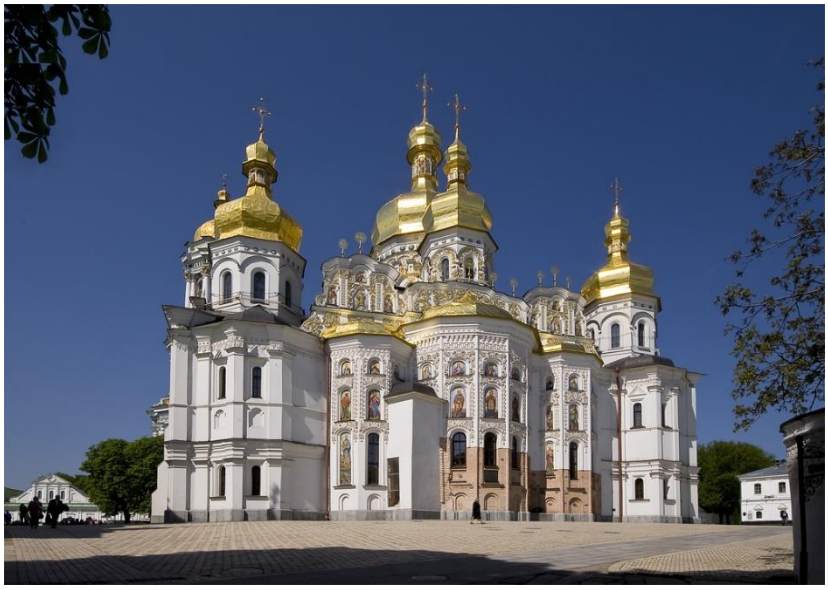
Lavrentiev Yıllığı el yazması ilk sayfası.

Kiev’deki Destayin (Tite) Kilisesi (Rekonstrüksiyon)

Kiev-Peçerski Lavra’daki Uspenski Katedrali

Vıdubiç'teki Mihail Kilisesi

Kiev’deki Azize Sofya Katedrali

